“SALTANATIN KALDIRILMASI ve CUMHURİYETİN İLANI” KONULU KONFERANSIMIZ ANKARA’DA YAPILDI

Gen Birikim

2010-2011 d nemi konferans/panel programlarımızdan ilki Ankara’da Dergimiz Konferans Salonunda 28 Kasım 2010 Pazar g n yapıldı.

Konferansımızın konusu, masabaşında tamamen arpıtılarak yazılmış olan ve insanımızın da maalesef bunlara inanmış olduğu cumhuriyetin ilanı ve saltanatın kaldırılması konusu idi. Konuşmacımız ise yakın tarih uzmanı Dergimiz Genel Yayın Y netmeni Ali KA AR idi.

Konferansa yoğun bir katılımın olduğu g zlendi.

Ali KA AR konuşmasında gerek cumhuriyetin ilanı gerekse saltanatın kaldırılması konusu ile ilgili bug ne kadar ok azımızın bildiği hususları dile getirdi. Konuşmasında yer verdiği bilgiler, yakın tarih konusunda bug ne kadar ne kadar taraflı, yanlış, eksik ve y nlendirmeli bilgilere sahip olduğumuzu ortaya ıkardı.

Sizin i in konuşmada nemli g rd ğ m z bazı pasajları aşağıda veriyoruz.

Hızlı Kemalist ve o d nemin g zde gazetecilerinden Falih Rıfkı [Atay], Cumhuriyet'in il n ediliş şeklinin ne t r ayak oyunları ile yapıldığını ş yle anlatıyor: "1923 yılının o haftalarında B y k Millet Meclisi'nde Cumhuriyet ilik akımı var mıydı? Hayır! Mustafa Kemal ne yapsa ona itirazsız razı olacaklar dahi i lerinden: "Keşke bunu yapmasa!.." diyorlardı. Mustafa Kemal o Meclis'te fikir tartışmaları ile tabi bir "ekseriyet" elde edemezdi. İnce politika taktikleri ile bir "teslimiyet" havası yaratmalı idi...

Cumhuriyet, b ylesine bir hile ile, bir takım ayak oyunları ile, kimsenin haberi yokken, Mustafa Kemal'in kendi d ş ncesi ve dayatmasıyla Cumhuriyet'in ilanından sadece bir gece nce bu şekilde g ndeme getiriliyor. Elbette bu olaydan haberdar olmayan milletvekillerinin, hatta halkın buna tahamm l etmesi m mk n değildi. Falih Rıfkı'ya 31 Ekim'de bir dostundan gelen mektupta: "Cumhuriyet'e diyecek yok. Fakat ilan tarzına bayıldık, oyun pek mahirane tertip edilmiş, Millet Meclisi azasının oğundan saklanmıştır. Doğrusu "h kimiyet-i milliye" prensibinin car olduğunu her vesile ile tekrar ettiğimiz bir devirde devlet şeklinin tespit edilmesi gibi bir meselenin b yle yapılıvermesi kolaylıkla hazmedilebilecek bir şey değildir..." deniyordu.

Cumhuriyet'in ilan edilişinden kendisinin haberinin olmadığını belirten K zım Karabekir, sitemini ş yle dile getiriyor: "Ben hem mebus ve hem de bir ordu kumandanı olduğum halde, bana kimse bir şey bildirmemişti. Bu vaziyet haklı olarak halkı da orduyu da telaş ve endişeye d ş rd . Daha d n y reklerine ferahlık verdiğim zatlar, benden bu şeklin manasını soruyorlardı.

Bu arada Rauf Bey (Orbay) vatan ve Tevhid-i gazetelerine verdiği beyanatta Cumhuriyetin zamansız ve abuk ilan edildiğini ileri s rm şt r. Celalettin Arif ve Muslihittin adil gibi profes rler m tereddittirler. Polemik ok şiddetli bir şekle girmiştir. İstanbul basınında ıkan şiddetli başyazılardan birisinin, Ebuzziyazade imzası ile başlığı şu idi: “Bizi Korkutan Kırmızı Cumhuriyet Pa avrası mıdır?

***

Mustafa Kemal Paşa, Milli M cadele'nin başlangıcında, halife ve sultanı v yor, Hil fet ve Saltanat makamını koruyup kollayacağını defalarca ifade ederek yet ve hadisli beyannameler yayınlatıyordu. yle ki: "Hil fet ve Saltanat makamının kurtarılmasında muvaffak olduktan sonra Padişahımız ve İsl mların halifesi olan efendimiz, her nevi baskı ve zordan uzak ve tamamıyla h r ve m stakil olarak kendini milletinin sadık kucağında g rd ğ g n, y ksek meclisimizin tanzim edeceği kanun esaslar i inde s- t n ve saygı değer yerlerini alırlar" diyerek Padişah ve Halifenin gelecekteki konumunu belirtiyordu.

Mustafa Kemal, Samsun'a ulaştığı andan itibaren Padişah'a bir ok telgraf ekmiş ve bir ok beyanname yayınlanmıştır. Hem telgraflarda ve hem de beyannamelerde daima Padişah'a bağlılığını bildirmiş ve m cadelelerinin hedefini Hilafet merkezini işgal altında kurtarmak olduğunu belirtmiştir. Hatta 9. Ordu M fettişliği g revinden alındıktan sonra bile bu hedeflerinin değişmediğini bir ok kez belirtmiştir. Nitekim Mustafa Kemal, 'kulları Mustafa Kemal 'imzasıyla Padişaha 8 Temmuz 1919'da ektiği telgrafta "… Y ksek saltanat ve Hilafet makamıyla soylu milletlerinin hayatımın son noktasına kadar daima koruyucusu ve sadık bir ferdi gibi kalacağımı tam bir bağlılıkla arz eder, bu hususta teminat veririm. Askerlik mesleğinden istifa ettiğimi Harbiye Nezareti'ne bildirdim. Y ce zatlarının sıhhat ve afiyette bulunmasına dua eder ve her t rl afetlerden korunmanızı Cenab-ı Hak'dan niyaz ettiğimi" diye hilafet ve saltanatı koruyacağını ve bağlılığını devam ettireceğini belirtiyordu.

Mustafa Kemal, her defasında ama larının hilafetin ve saltanatın kurtarılması olduğunu a ıklamıştır. İsl m dinini ink r ya da ge mişe d şmanlık, bu g lerce Mill M cadele s resince hi g ndeme getirilmemiştir. Tam tersine halkı yanlarına almak ve

Mustafa Kemal Paşa, Milli M cadele'nin başlangıcında, halife ve sultanı v yor, Hil fet ve Saltanat makamını koruyup kollayacağını defalarca ifade ederek yet ve hadisli beyannameler yayınlatıyordu. yle ki: "Hil fet ve Saltanat makamının kurtarılmasında muvaffak olduktan sonra Padişahımız ve İsl mların halifesi olan efendimiz, her nevi baskı ve zordan uzak ve tamamıyla h r ve m stakil olarak kendini milletinin sadık kucağında g rd ğ g n, y ksek meclisimizin tanzim edeceği kanun esaslar i inde st n ve saygı değer yerlerini alırlar" diyerek Padişah ve Halifenin gelecekteki konumunu belirtiyordu.

Mill M cadele'ye dahil edebilmek i in b t n faaliyetlerde bir taraftan s rekli din /İsl m motif ve duygular kullanılmış, diğer taraftan da Mill M cadele'nin asıl amacının Padişahlık ve Hil - fet'i kurtarmak olduğu s ylenmiştir. Zaten b yle bir hedef be-

Mustafa Kemal, her defasında ama larının hilafetin ve saltanatın kurtarılması olduğunu a ıklamıştır. İsl m dinini ink r ya da ge mişe d şmanlık, bu g lerce Mill M cadele s resince hi g ndeme getirilmemiştir. Tam tersine halkı yanlarına almak ve Mill M cadele'ye dahil edebilmek i in b t n faaliyetlerde bir taraftan s rekli din /İsl m motif ve duygular kullanılmış, diğer taraftan da Mill M cadele'nin asıl amacının Padişahlık ve Hil fet'i kurtarmak olduğu s ylenmiştir. Zaten b yle bir hedef belirlenmemiş olsaydı, Milli M cadele'nin başarılı olması m mk n olmazdı. Hele hele Şeriat'ı kaldırıp Cumhuriyet'i kuracaklarını, din ve devlet işlerini birbirinden ayıracaklarını, medreseleri kapatacaklarını, Padişahlık ve Halifeliği kaldırarak Osmanoğulları'nı yurt dışına s rg n edeceklerini... g ndeme getirselerdi ya da b yle bir şey yapılacağı sezilseydi, Mustafa Kemal ve arkadaşları hemen ld r l r ve hain ilan edilirdi.

lirlenmemiş olsaydı, Milli M cadele'nin başarılı olması m mk n olmazdı. Hele hele Şeriat'ı kaldırıp Cumhuriyet'i kuracaklarını, din ve devlet işlerini birbirinden ayıracaklarını, medreseleri kapatacaklarını, Padişahlık ve Halifeliği kaldırarak Osmanoğulları'nı yurt dışına s rg n edeceklerini... g ndeme getirselerdi ya da b yle bir şey yapılacağı sezilseydi, Mustafa Kemal ve arkadaşları hemen ld r l r ve hain ilan edilirdi. Ancak g c yavaş yavaş eline ge irmeye başladığında Padişahın yetkilerini ele ge irerek 'tek adam' olmaya, yetkilerine hi kimsenin ortak olmaması i in eşitli ve yol ve y ntemler denemeye başlamıştır.

Sakarya Meydan Muharebesi ve sonrasında Mudanya M tarekesinin ger ekleştirilmiş olması Mustafa Kemal'in elini daha da g lendirmişti. Artık İstanbul'a karşı isteklerini daha cesaretle ve y ksek sesle g ndeme getirebilirdi. Bu ama la Refet Paşa'yı İstanbul'a g nderdi. Refet Paşa 19 Ekim g n İstanbul'a vardı. Refet Paşa, İstanbul'a gelişinin ertesi g n Tevfik paşa H k meti'nin Hariciye Nazırı olan eski sadrazam İzzet Paşa'yı ziyaret etti. Ziyaret resmi değil, hususi olarak yapılıyordu. Refet Paşa ismi İstanbul'da olduğu kadar Ankara'da da itibar g rmekte olan bu eski kumandanına, Ankara'nın gelecekle ilgili planlarını altı madde halinde sıraladı:

1- Ankara'yla İstanbul arasındaki ikilik kaldırılacak ama bu yapılırken Ankara'nın b y k m cadelelerle elde etmiş olduğu serbestliğe sınırlama getirilemeyecekti.

2- Saltanat ve milli h kimiyetten vazge ilmeyecekti. Milli saltanat kavramı cumhuriyet anlamına gelmemekteydi. Halife Hazretleri hilafet makamında Avrupa'daki meşruti h k mdarların sahip olduğu hukuk ve salahiyetle oturmaya devam edecekti.

3- Fakat arada bir fark bulunacaktı: H k met başkanı diğer meşruti idarelerde olduğu gibi h k mdar tarafından se ilip atanmayacaktı: H k met başkanıyla mesai arkadaşlarını Meclis se ecekti ve Ankara bu esastan hi bir şekilde vazge memek konusunda kararlıydı. (...)

4- Padişah bu esaslar er evesinde bir beyanname yayınlayacak ve Ankara Meclisi'nin varlığını tasdik edecekti.

5- İkilik ortadan kaldırıldığı takdirde İstanbul H k meti'nin mevcudiyeti de gereksiz olacağı i in Sadrazam istifa edecek, yerine bir başka h k met kurulmayacak ve İstanbul, Milli H k met'in bir valisi tarafından idare edilecekti.

6- Milli Meclis ge ici değildi, daimi olarak kalacaktı.

Saltanatın kaldırılmasında en nemli fırsatı ise yine İngilizlerin nc l ğ ndeki İtilaf devletleri vermişti. İşgalci g ler, İstanbul ve Ankara ayrımını keskinleştirecek, hatta aradaki bağı tamamıyla koparacak yeni bir adım attılar. Bu adım Mustafa Kemal'e uzun zamandır beklediği fırsatı vermişti. Bu adım hem İstanbul'un, hem de Ankara'nın 17 Kasım 1922'de toplanacak Lozan Konferansına 27 Ekim 1922 tarihinde yaptıkları ağrı olmuştu.

Mustafa Kemal paşa bu ve aynı konuda verilmiş teki takrirleri beraberce oya koydu ve kabul edildiğini a ıkladı.

Meclis h k mdarla kabinesini muhakeme etmeye karar vermiş, muhakemenin şeklini ileriye bırakmıştı. Ama konu bir daha ele alınmadı.

***

Aynı g n Meclis Başkanlığı'na altında 79 imza olan altı maddelik bir başka teklif daha verildi:

"1. Osmanlı İmparatorluğu, otokrasi sistemiyle beraber sona ermiştir.

2. T rkiye Devleti namıyla gen , din , milli halk h k meti esasları zerine m esses B y k Millet Meclisi H k meti teşekk l etmiştir.

3. Yeni T rkiye H k meti, sona eren Osmanlı İmparatorluğu yerine kaim olup onun milli hududlar i erisindeki yegane varisidir.

4. Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'yla h k mranlık hakları milletin kendisine verildiğinden, İstanbul'daki padişahlık yok olmuş ve tarihe intikal etmiştir.

5. İstanbul'da meşru bir h k met mevcud olmayıp İstanbul ve civarı da B y k Millet Meclisi'ne aittir. Binaenaleyh onların iradesi de B y k Millet Meclisi memurlarına tevdi edilmelidir.

6. T rkiye H k meti, meşru hak olan Hilafet makamını esir bulunduğu ecnebiler elinden kurtaracaktır."

Mustafa Kemal'in 1 Kasım 1922 tarihinde Saltanatın kaldırılması i in yaptığı konuşma Cumhuriyet d neminin değerlendirilmesi a ısından ok ilgin tir. nk burada Mustafa Kemal Meclisi mebusanı etkilemek i in tam bir din limi gibi konuşmuş, İslam tarihinden, fıkıhtan, peygamberlerden rnekler vererek halifeliğin zaruretine değinip, saltanatın İsl m'da olmadığına işaret ederek, saltanatın kaldırılmasını istemiştir.

Mustafa Kemal s z konusu konuşmada Halifelik makamı i inse-şartlar gereği- "Makam-ı hilafet, İsl m leminin ruh ve vicdanının ve imanının merkez noktasıdır. Bundan sonra halifelik makamının hem T rkiye'miz i in ve hem de b t n İsl m lemi i in ne kadar feyizli olacağını gelecek g nler g sterecektir! Diyerek halifeye ve makam-ı hilafete vg ler d zm şt r.

Bir diğer yaklaşım ise, saltanatın kaldırılması tartışmalarında Mustafa Kemal'in serdettiği, "Efendiler! Bu bir emri vakidir; s z konusu olan "millete saltanatı h kimiyetini bırakacak mıyız, bırakmayacak mıyız?" meselesi değildir. Mesele zaten emri vaki olmuş bir ger eği ifade etmekten ibarettir.

Bu behemehal olacaktır! Burada toplananlar, Meclis ve herkes meseleyi (tartışmasız) tabi i g r rse, fikrimce ok iyi olur. Aksi takdirde hakikat gene usul dairesinde ifade olunur! Fakat, ihtimal ki bazı kafalar kesilecektir!

duyuldu:

"M ttefikan kabul edilmiştir!..."

Bu sesten sonra, "menfi bir ses işitildi: 'ben muhalifim!.' Bu sada, (s z yok!) sadalarıyla boğuldu. M ttefikan değil, ekseriyetle karar alınmıştır" diyebilen tek ses, İzmir suikastında su suz olmasına rağmen idam edilen Ziya Hurşit'tir." Ancak bu muhalif sese rağmen Mustafa Kemal'in ve Meclisteki bir kısım milletvekillerinin "s z yok" demelerinden sonra resmen Osmanlı Saltanatının kaldırılması kararı alınmış oldu.

Meclisin saltanata son veren kararı bir bildiri ile birlikte i te ve dışta ilan edildi.

Saltanatın kaldırılmasına dair olan 1 Kasım 1922 tarihli ve 308 sayılı kararın metni şudur:

1- Teşkilat-ı esasiye Kanunu ile T rkiye halkı hukuku hakimiyet ve h k mranisini, m messili hakikisi olan T rkiye B y k Millet Meclisinin şahsiyeti maneviyesinde gayr-ı kabili terk ve tecezzi ve ferağ olmak zere temsile ve bilfiil istimale ve irade-i milliyeye istinat etmeyen hi bir kuvvet ve heyeti tanımamaya karar verdiği cihetle misak-ı milli hudutları dahilinde T rkiye B y k Millet Meclisi h k metinden başka şekli h k meti tanımaz. Binaenaleyh T rkiye halkı h kimiyet-i şahsiyeye m stenit olan İstanbul'daki şekli h k meti 16 Mart 1366'dan itibaren ve ebediyen tarihe m ntakil addeylemiştir.

2- Hilafet hanedanı Ali Osman'a ait olup Halifeliğe T rkiye B y k Millet Meclisi tarafından hanedanın ilmen ve ahlaken erşed ve eslah olanı intihap olunur.

T rkiye Devleti, makamı hilafetin istinadgahıdır.

Meclis bu karar g n n bayram kabul eden ilave şu kararı da almıştı:

12 Rebi levvel gecesi ile, g n n n bayram sayılması hakkında umumi heyet kararı: Karar No:309

K RTLERİN "KEMALİZM"İ HAYIRLI OLSUN

Erdal BAYRAKTAR

Referandum sonu ları, K rtleri temsil ettiğini s yleyen siyasi hareketi yakından tanıyanlar i in malum, ş phesi olanlar i in ise ş pheyi giderici bir ilan yaptı: K rtler`in "Kemalizm"ine merhaba.

K rtlerin uzun tarihini konuşmak bu yazının sınırlarını aşar. K rtler, M sl man halklar i erisinde ayrı bir yere sahiptir. İslam imparatorlukları d nemlerinden g n m ze kadar, İslam toplumunun ve d ş ncesinin oluşumunda kayda değer katkıları olan bir M sl man halktır K rtler. M sl man halklar i erisinde dinine bağlı, ırki kimliğini dini kimliğinin arkasına atabilmiş nadir kavimlerden biridir. Bunu biraz K rt tarihi okumuş, 4 yıl gibi bir s re onlarla birlikte yaşamış, h l da onları "bir v cudun azaları gibi" g ren bir M sl man kardeşleri olarak s yl yorum.

K rt tarihini ve K rtleri PKK parantezine alıp değerlendirmek, K rt kardeşlerimize yapılan b y k bir haksızlık ve ihanettir.

İslam mmetinin uzun tarihini, Sek ler T rk ve K rt tarih ilerinin hezeyanlarına kurban vermeyelim. Bu mmetin her şeye rağmen ondan g alacağımız şanlı bir tarihi var. Bu tarih ve o tarihte yaşanmış kardeşlik atlanarak, bu g nk sorunlarımızı konuşamayız ve zemeyiz.

T rkler a ısından Laik, Sek ler Cumhuriyet nasıl bir kırılmaysa, K rtler a ısından da Marksist, Laik PKK da K rt tarihi ve K rtler i in bir kırılmadır. Ulus u her d ş nce ve tavır insanlıktan ıkmaktır. Hele M sl man mmet i in z lmenin ve yok oluşun başlangıcıdır. Ulus uluk fikriyatı, mmet i bir anlayışı savunan İslam ve M sl manlar i in geriletici bir durumdur. Kabileler ve kantonlar halinde yaşayan Batılı toplumlar i in ge ici bir z m olan uluslaşma s reci, M sl manlar i in z c ve zayıflatıcı bir s re tir. Tarihe ve g n m ze şahit olan bir bakış, tespitimizi teslim edecektir.

Her Ulus u anlayış oluşurken karşıtı zerinden kendini kurar. Karşıtı olmazsa yaşayamaz. Ulus uluk " teki" ister ve teki zerinden kendini kurmaya alışır. Her " tekileştirme" başkalaştırmadır, teki g rd ğ ne m dahaledir. Kendisi "kurgu" olduğu gibi, tekini de kurgulamak ister. Bu s re bambaşka kontrol dışı durumları meydana getirir. İslam kavimleri bu s recin oluşturduğu traji-komik dramları birlikte yaşıyorlar. Ulus uluk anlayışına dur denilmediği m ddet e, bu dramlar ağırlaşarak devam edecektir.

Ulus u T rk siyasal geleneğinin T rklerin ve K rtlerin tarihine ve bug n ne yaptığı k t l ğe hep birlikte şahit oluyoruz. Utanmazlar T rklerin tarihini 1919'la başlatacaklar, M sl man T rk tarihini ise g rmezden gelerek tarih kitaplarından silecekler. K rtler ise tarih sahnesine hi ıkmamışlar, Allah b yle bir kavim hi yaratmamış. Ellerinden gelse, vahyi metinlerden ilgili ayetleri bile silecekler veya belamlarına farklı tefsir ettirecekler. Irk ılık b yle insanlığın baş belası illet bir hastalık. Bu hastalığın tedavisi, ilk nce zihinlerden sonra k lt rel, sosyal, siyasal hayattan bu illeti def etmektir.

Ulus uluk aresizlik ideolojisidir, o y zden bahanesi oktur. Bahaneler arkasına sığınarak kendini a ık eder. Bu duygusallık karşısında onu iyi niyetle dinlemeye başladığınızda tuzağa d şm ş n z

demektir. B t n ulus uların bahanesi vardır, en k t ihtimal "denize d şen yılana sarılır". İmparatorluk yıkılırken b t n alternatifler t kenmiş, ulus uluktan başka seenek kalmamıştır. İmparatorluğun m slim-gayr-i m slim b t n tabileri ihanet etmiştir. Son kale olan Anadolu ancak T rk ulusuna dayanılarak kurulacak ve doğal olarak yeni kurulacak siyasal yapıda bu unsur zerinden v cut bulacaktır. Bu kurguyu dinledikten sonra g zyaşları i erisinde nasıl hak vermezsin, daha da ileri giderek oluşumuna katılmazsın. Duygusallıktan kurtulup aklı başında d ş nd ğ n zde, anlatılanın bir hezeyan olduğuna şahit olursunuz; ama iş işten ge miş olur. Tarihini 1919'dan ibaret g ren gafiller ve zavallılar i in yapılacak bir şey yok, acı dolu bakışlarla onlara bakmaktan başka.

K rtleri temsil ettiğini s yleyen Ulus u siyasasal hareketin yazdığı metinlere, s zc lerinin s yledikelerine baktığınızda bizim T rk ulusularının hezeyan ve masallarını tersinden, K rt eleştirerek bize sattıklarını g receksiniz. T rk Ulus uluğunun sa malıkları ve insan dışılıkları zerinden K rt tarihi oluşturmaya alışıyorlar. Sek ler T rk devletinin yaptığı zul mler zerinden, T rk d şmanlığı zerinden K rt bilinci oluşturmaya alışıyorlar. Onlar da K rtlerin şerefli M sl man ge mişini, pagan K rt ge mişiyle k msemeye ve silmeye alışıyorlar. Ulus u Laik T rk devleti, M sl man halkı nasıl k ms yor ve k lt r n yok etmeye alışıyorsa Ulus u, Laik K rt siyasi hareketi de aynısını onlara yapıyor. M sl man, mmet i K rt M sl manlar, Ulus u, Laik hareketlerin zulm altında inim inim inliyor. Amerika`nın Irak'ı işgalinde, daha Bağdat işgal edilmeden, Amerikan işgalcilerinin ilk yerle bir ettiği yer, Kuzey Irak`ta m cadele veren K rdistan İslami Hareketi`nin yaşadığı yerlerdir. oluk ocuk demeden katliam yapmıştır Amerika, hem de Barzani ve Talabani'nin mihmandarlığında. Tek su ları Amerika'nın işbirlik iliğini reddetmeleri ve M sl man olmaları. Halep e katliamını dillerinden d ş rmeyen Ulusalcı K rt hareketleri, bu katliamı g rmezden gelmişlerdir.

Kemalizm, İn n c l k; CHP rg tlenmesi altında K rt, T rk demeden bu M sl man halka ne yapmışsa, K rtleri temsil ettiğini s yleyen PKK-DTP-KCK da aynısını yapmaktadır, M sl man K rt halkına. Tek parti d neminde a ık oy gizli sayım rezaleti neyse, referandum s recinde imam ld rmek, K rt halkının siyasi iradesine şiddet yoluyla ipotek koymak aynı şey değil midir? Nasıl Ulusalcılar Cumhuriyetin kuruluş ve tek parti yıllarında yapılan zul mleri, kuruluş yıllarında mecburen yapılan şeyler bahanesiyle izah ediyorlarsa, K rt siyasi hareketi de siyasi strateji bahanesinin arkasına sığınarak izah ediyor zul mlerini.

Biz M sl manlar Rabbimizin yaratılıştan b t n kavimlere hak olarak verdiklerini b t n kavimlere "ama"sız verilmesinin gerektiğine iman ederiz. Allah'ın verdiğini hi bir kul, hi bir bahane arkasına sığınarak gasp edemez. Hakkını almış olan halklar, kardeşlerinin hakkını gasp eden kendi zaliminin yakasına yapışmak zorundadır, taki kardeşinin hakkını alıncaya kadar. Ulus u rejimin K rt kardeşlerimize yaptıklarını savunmak ilk nce insanlıktan, sonra M sl manlıktan ıkmak demektir. K rt kardeşlerimiz de yapılan zul mleri ve hak gaspını Rablerinin hoşuna gitmeyecek, O'nu zecek ve O'nun yardımının zerlerinden

Kemalizm, İn n c l k; CHP rg tlenmesi altında K rt, T rk demeden bu M sl man halka ne yapmışsa, K rtleri temsil ettiğini s yleyen PKK-DTP-KCK da aynısını yapmaktadır, M sl man K rt halkına. Tek parti d neminde a ık oy gizli sayım rezaleti neyse, referandum s recinde imam ld rmek, K rt halkının siyasi iradesine şiddet yoluyla ipotek koymak aynı şey değil midir?

gitmesine sebep olacak y ntemlerle elde etmeye kalkışmamaları gerekir. "Pireye kızıp yorgan yakmanın" lemi yok.

Her t rl Kemalizmlere karşı ıkmak zorundayız. Her t rl ırkılık vahşettir, merduttur. Bir Ulus u Kemalizm'e kızıp, K rt Kemalizm'e yol vermek aymazlıktır, başımıza gelecek musibetleri hak etmektir.

M sl manlar feraset ve basiret sahibi olmak zorundalar. Hepimizin nderi, rehberi Peygamberimiz Muhammed Mustafa (s.a.v) "m 'min bir delikten iki defa ısırılmaz" diye buyuruyorlar. K rt ve T rk M sl manlar bu uyarıyı dikkate almak zorundalar. Yoksa hesap g n Peygamber-i Zişan'ın iki eli yakalarında olur.

MİLLİ M CADELE ve HALİFELİĞİN KALDIRILMASI - III

Ali KA AR
kacarali@hotmail.com

Mustafa Kemal'e vize verilme olayını, İngiliz istihbarat subayı John Godolphen Bennet hatıralarında Samsun'a gidecek heyet listesinden ş phelendiğini belirterek; "… Listeyi umumi kararg ha g - t rmeye karar verdim ve talimat istedim… Meselenin Britanya Y ksek Komiserliği'nden sorulacağını s ylediler. Takriben bir saat sonra i eri ağrıldım, geriye d nerek vizenin verilmesi emrini aldım.[1] İngiliz gemisiyle yurt dışına ıkmak zorunda bırakılan Vahdeddin ile ilgili ithamlarda bulunanlar, Samsun'a giden Mustafa Kemal'in de İngilizler'in izniyle/vizesiyle gittiklerini unutmamalıdırlar.

İngilizler, Osmanlı Meclis-i Mebusan'ı basarak, Meclis'i dağıtmaları, kimi mebusları s rg ne g ndermeleri, Mustafa Kemal'e, Ankara'da Millet Meclisi'ni kurmada kolaylık sağlamıştır. Acaba, Meclis-i Mebusan işgal edilip dağıtılmamış olsaydı, Ankara'da Millet Meclisi Kurulabilir miydi? Herhalde, Mustafa Kemal ve ekibi, yeni Meclis'i oluşturmada bir hayli zorlanır, belki de tarihin seyri değişebilirdi! Peki, İngilizler, neden Meclis-i Mebusan'ı işgal ederek dağıttılar? nk zaten, İstanbul, kendi işgalleri altındaydı ve istedikleri her yeri kontrol edebiliyor ve istediklerini tutuklayıp s rg ne g nderebiliyorlardı. Acaba İngilizler de Meclis-i Mebusan'ı dağıtmakla, Anadolu hareketinin yani Mustafa Kemal'in n n a mak mı istemişlerdi? Bu ve benzeri sorular oğaltılabilir! Ancak, kesin olarak bilinmesi gereken bir şey varsa, o da, Meclis-i Mebusan'ın, İngilizler tarafından dağıtılması Ankara'nın işini kolaylaştırmıştır.

İngiltere i in, Padişah'ın kendi kontrollerinde olması, zellikle de oğunluğunu M sl manların oluşturduğu s m rge lkelerinin kontrolleri altında tutmalarını da kolaylaştırmıştır. Bu nedenle, Vahdeddin'in İngilizler eliyle yurt dışına gitmesi, İngilizlerin teden beri arzu ettikleri bir şeydi. Bu durumu "Rıza Tevfik, İngilizler'in kendilerine sığınacak Vahdeddin'den bekledikleri faydaları onun hekimbaşı Reşat Paşa'ya zetle ş yle anlatır: "Zannederim ki İngilizler padişahı buradan ka ırmak istiyorlar. Tabiidir ki teden beri hilafete karşı ziyadesiyle aleyhtar ve d şman idiler. Hilafet 1. Selim'den itibaren kuru bir unvandan ibaret kalmışken Sultan Hamid zamanında Meşrutiyetin ilanı ile de ihtilaf ıkacağını ve Hilafetin fesh edilebileceği beklenirken, Abd lhamid kuru bir unvandan ibaret olan bu hilafeti adeta elinde sihirli bir asa gibi kullanmış ve İngilizler'e hayli zarar vererek İngiliz politikasına engel olmuştur. İngilizler buna ok z ld ler. Bu itibarla şimdi halifeyi ellerinde bulundurup rezil etmek istiyorlar ki hari te hilafetin bir itibarı kalmasın!"[2] İşte İngilizler bu ama la, bir taraftan Ankara'nın n n a arken, işini kolaylaştırırken, diğer yandan da Hilafeti sembolik bir konuma indirgeyerek, ezeli ama larını ger ekleştirmeyi umuyordu. Bu, Mustafa Kemal ve ekibinin de işine geliyordu.

Yurt dışına ıkmak zorunda bırakılan Vahdeddin ise, bu durumu, yani yurt dışına gidişini ş yle değerlendirmektedir; "B ylelikle g - c nden ayrılmış ıplak bir hilafeti red veya kabul etmek mecburiyetinde ve Anadolu'ya saldırıları defetmeye memur eylediğim Mustafa Kemal'in (…) karşısında kaldım. Her tarafı istila eden k r ve nank rler arasında inkıl p ve ihtiras

[1] S leyman Kocabaş, İngiliz tuzağı, Osmanlı'nın yaşatılması ve yıkılmasında İngiltere'nin Rol , 1783-1923, Vatan yayınları, İstanbul, 2003, s.265

[2] Kocabaş, age. s277-278

i inde bunaldım. Kendimde b yle bir hilafet bi imine ne karşı koyma ne de baş eğme imk nını g rmeyerek, kamuoyunda s k n ve durumda a ıklık belirinceye kadar geici olarak tehlikeli b lgeden ayrılmaya karar verdim.

İtilaf ve İşgal Kuvvetleri Başkumandanı sıfatını taşıdığı i in İngiliz Generali Harington'un aracılığını tercih ettim. Ve kutsal topraklara gitmek i in bir istasyon demek olan Malta'nın se imini de ehven-i şer olarak kabul ettim. Bu hareketimle vekili olduğum şanı y ce Peygamberin yolundan giderek diyanet ve İslami saltanat aleyhinde hareket etmekte olanlardan (…) ayrılarak hicret ettimse de, hi bir zaman b y k ecdadımdan miras kalmış olan saltanat hakkımdan ve hilafetten feragat eylemedim ve eylemeyeceğim."

Sultan Vahdeddin "Ka madım; kendime Peygamberin hicretini, Mekke'den Medine'ye gidişini rnek aldım ve geri d nmek zere gittim" demektedir ve gidişi konusundaki tek yorumu da sadece budur…"[3]

Sultan Vahdeddin'in s rg n kafilesinde bulunan torunu H meyra zbaş ise, Vahdeddin'in yurt dışına ıkışını ş yle değerlendirmiştir; "Kovulacağını biliyordu, 'Padişah atıldı' dedirtmemek ve memlekete bir mani teşkil etmemek i in kendi arzusuyla gitti ve en doğrusunu yaptı gibime geliyor" diyor:

"Bence doğrusunu yaptı. Aslında o zamanı yargılayacak vaziyette değilim, nk şartlar tam neydi bilmiyoruz. Ama nemli olan kendi hisleriydi.

Ailenin bir kanadı, 'Kalsaydı, ok daha iyi yapmış olurdu. ld r lseydi bile kalması gerekirdi' diyor. Kalsaydı ld r l r m yd acaba? Ona emin değilim. Kendi hissiyatını da bilmiyorum. Ama muhakkak ki memleketini ok seven bir insandı. ok şanssız bir zamanda ıkmıştı tahta. Kim otursaydı, duramazdı o tahtta. Halife kaldı da ne oldu? O da ıkarıldı. Artık verilmiş bir karar vardı: 'Gidecekler' denmişti.

Ama nasıl gidecekti? Kovulmaktansa kendi kararıyla ıkmayı mı tercih etti yoksa ld r lme korkusuyla mı gitti? Mesele burada. Memleketin selameti i in, memlekete bir şans vermek i in ve mani teşkil etmemek, 'padişah atıldı' dedirtmemek i in gitti gibime geliyor.

Korkup gittiğini zannetmiyorum. Zaten hastaydı, tek ciğerle yaşıyordu. Ama resmen azledilmesinin zerine bir de atılma ihtimali ona ok ağır gelmişti herhalde. Memleketini yeni bir rejim i in terk etti, yerini o rejime bıraktı… İşte, bu aresizlik zerine gitti. Artık padişahlıktan midi kalmamıştı. nk Ankara'da olup bitenlerin hepsini biliyordu. Babam vasıtasıyla, Tevfik Paşa vasıtasıyla her şeyi greniyordu. Mustafa Kemal'in aileyi ıkartacağını biliyordu, kendisi gittikten sonra ailenin memlekette bırakılmayacağının farkındaydı. D nmek zere gittiğini de s yl yorlar ama ben buna inanmıyorum."[4]

Torunu H meyra Hanım sultana g re, Sultan Vahdeddin'in beraberinde servet sayılabilecek hi bir şey g t rmemesinin, memleketinden tatile gidercesine ayrılmasının sebebi Osmanlı oluşudur:

"… Ne g t rs n? 20 bin sterlin şahsi parası varmış, bir de ağızlığıyla tespihi. Bizlerden kim hazineden bir şey alıp gitti ki? Son dakikada yanındaki m cevher kutusunu bile iade etmiş giderken. Halifeliğine h rmeten Arap memleketlerinin yardım edeceklerini d ş nm ş olabilir. Belki de T rk h k metinin makamıyla m nasip bir şeyler vereceğini mid etmiştir. Ama her neyse, 20 bin sterlinle gitti; selamlığıyla, haremiyle, b yle ka sene yaşayacağını bilmeden damdazlak ıktı. Osmanlı işte b yle ıkar."

Sultan Vahdeddin de zaten aynı şeyi s ylemektedir:

"İstanbul'u terk ederken Osmanlı hanedanına ait olan ve benim i in ok b y k kıymet taşıyan eşyaları yanıma almayı d ş nmedim. Bu sebeple, şimdi yabancı bir memlekette beş parasız, y z st ve ıstırap i inde kaldık."[5]

Vahdeddin'in, ok kıymetli m cevherleri yanına alması i in kendisine yapılan tekliflerle ilgili tepkisini sertabibi Neşet Paşa ş yle anlatmaktadır: kendisine İngiliz Binbaşı Richard Maxwell, Vahdeddin'in sarayın hazinesinden alacağı şeyler i in kendisine yardımcı olacağını, bu konuda İngiltere H kmeti olarak her arzusunun yerine getirilmesi i in yardıma yetkili kılındığını belirtmesi zerine, "H k mdarın rengi k l gibi olur ve Binbaşıya d nerek "Alakanıza teşekk r ederim. Ancak İstanbul'un eşitli mahallerinde bulunan bu eşyalar bana değil, devletime aittir. Devletin malını ben, nasıl alabilirim? zerimdeki para bana yeterlidir. Bu mevzuda hi bir temasta bulunmadığımı, teklifin benden gelmediğini ve hi bir eşyanın alınmasına asla rıza g stermeyeceğimi gerekli yerlere bildirirsiniz" dedi ve kendisine yol verdi. Daha sonra bizim huzurumuzda Zeki Bey'e d nerek:

"Size, bu yetkiyi kim verdi? Hanedan-ı Osman 'ye leke mi s rmek istiyorsun? Şu anda itibaren bu işlerle hi bir şekilde uğraşmayacaksın. Haydi ık" diyerek kendisini

[3] Murat Bardak ı, Şahbaba, Pan yayıncılık, 5.bsk. Şubat 1999, İstanbul, s.246

[4] Bardak ı, Şahbaba, s.246-247

[5] Bardak ı, Şahbaba, s.247

huzurundan kovdu. Ama bu sırada masasının zerinde duran m cevherlerle kakmalı sigara kutusunu da başmabeyincisine vererek:

"Bunu da alınız dedi. Zeki Bey, değer bi tirmiş. milyon İngiliz lirası ediyormuş. Hemen bug n, hemen şimdi Topkapı hazine dairesine gidecek, bunu da demirbaşa kaydettirecek ve makbuzunu bana getireceksiniz" diye s zlerini bitirdi.[6] Vahdeddin, İtalya'nın San Remo kentinde '16 Mayıs g n[7] saat 22.30'da vefat etti. Vahdeddin vefat ettiğinde bakkal ve manava 60 bin liret borcu vardı. Cenazesi bile hacz edilmişti. Haciz olayını Murat bardak ı ş yle aktarmaktadır: "Onların hemen arkasından icra memurları g r nd … Yerlerdeki İstanbul'dan getirilmiş halılardan b t n teki eşyalara ve ev halkının şahsi mallarına kadar Manolya villasında ne varsa her şeye haciz kondu ve odalar m h rlendi… Hatta tarihte eşine-emsaline belki de hi rastlanmamış ve rastlanmayacak bir hadise daha yaşandı; Şahbaba'nın cenazesi villanın giriş katındaki b - y k salona indirildi ve eşyalarla beraber cenaze de haczedildi… Cenaze villanın giriş katında tam bir ay bekletildi. İtalyanlar bor larının tamamının denmesine kadar cenazenin dengine izin vermiyorlardı."[8]

ABD LMECİD HALİFE SE İLİYOR!..

Sultan Vahdeddin, İstanbul'dan ayrıldıktan sonra sıra yeni halifenin belirlenmesine gelmişti. Zaten belirlenecek halifenin zellikleri, saltanatın kaldırılması ile ilgili kanunda belirtilmişti. Saltanatın kaldırılması ile ilgili kanunun 2. Maddesi: Hilafet hanedanı Ali Osman'a ait olup Halifeliğe T rkiye B y k Millet Meclisi tarafından bu hanedanın ilmen ve ahlaken erşed ve eslah olanı intihab olunur"[9] demek suretiyle halifenin nasıl belirleneceği a ık a belirtilmiştir. Bu zelliklere sahip tek kişi ise Abd lmecid idi.

17 Kasım 1922'de Refet Paşa'nın Vahdeddin'in yurt dışına gittiğini bildiren telgrafı zerine 18 Kasım 1922'de erkenden Bakanlar Kurulu toplandı ve Vahdeddin'in g revini bırakarak gitmesinden dolayı Halifelik makamının boş kaldığına ve yeni halifenin se ilmesi gerektiğine karar verdi. Ancak Vahdeddin istifa etmeden gittiğinden dolayı, ncelikle Vahdeddin'in hal'edildiğine meclisin karar vermesi gerekirdi. Zaten kimi 'hocalar, hi olmazsa eski Halife i in de, makamından indirme fetvası (hal'edilme fetvası) istediler. Diyanet İşleri Vekili Vehbi Hoca, yeni Halife seim kararının fetva mahiyetinde olduğunu savundu. Fakat bir ok hoca, 'İlle de fetva isteriz!' diye tutturdular. O zaman Vehbi Hoca bir de fetva d zenlemek zorunda kaldı. B ylece Vahdeddin Halifelikten indirilmiş oldu...'[10] Vehbi Hoca tarafından hazırlanan bu fetva, H k - met tarafından onaylanmak zere Meclis Genel Kuruluna getirildi. Genel Kurul'da yapılan g r şmede, fetva, oy birliğiyle kabul edildi.[11]

Mustafa Kemal Halife se iminden nce, Halife se ilecek Abd lmecid'den s z almak istiyordu. Bu ama la Refet Paşa Abd lmecid ile g r şerek imzalı bir belge almıştı. Bu belgede Abd lmecid ş yle diyordu:

"İstanbul'da T rkiye B y k Millet Meclisi H k meti Fevkalade Memuru Refet paşa Hazretlerine:

B y k Millet Meclisi'nin Hilafet ve Saltanat hakkında ittihaz ettiği kararı tamamen tasdik ve tasvip ediyorum."

Abd lmecid'den gerekli senet/s z alındıktan sonra, Rauf Bey, Bakanlar Kuruluna durumu duyurdu. Yalnız Abd lmecid'in Halife olmasının d ş n ld ğ n Meclis'e resmen teklif etmeyecek, ayrıca Meclis g r şmeleri de gizli olacaktı.[12]

Halifeliğin se imi Meclis'in g ndemine gelmesiyle birlikte yoğun tartışmalar başlamıştır. zellikle Meclis'in ikinci grubunu teşkil eden hoca, m derris milletvekilleri Halifelik konusunda eşitli konuları tartışmaya a mışlardır. Ankara Mebusu Hacı Mustafa Efendi "İntihap edeceğiz. Bu intihap edeceğimiz zatı buraya getirelim yahut Bursa'ya getirelim yani esaretten kurtaralım"[13] derken; Lazistan mebusu Osman Bey "se ilecek Halifenin entrika, dolap ve dalavere merkezi haline gelmiş olan İstanbul'da kalmasını doğru bulmuyorum; halife yanımıza gelsin, yalnız bırakmayalım"[14] demiştir.

M zakerelerin bir yerinde meclisin lider simalarından Kurmay Albay olak Selahaddin Bey, "halifenin biatı i in Meclisi Millimiz hallini temsil etmesi hasebiyle usulen ve şer'an biatı lazımdır… Binaenaleyh teşevv ş mucip olmamak i in bendenizin teklifim h k mete intihap edeceğimiz zat kim ise derhal hududu esaret i erisinde ise ı-karılmalı ve ıkardığı anda intihap edilip derhal toplar atılmalı ve bu suretle ilan etmeli"[15] "Biat" kav-

---

6 İlhan Bardak ı, Vahdeddin'den Mustafa Kemal'e,T rk Edebiyat Vakfı Yay., İst., 1993, s.112-113; Ayrıca bkz. Mısıroğlu, Sultan Vahideddin, Sebil yayınları, İst. 2005 s.332-333

7 Bardak ı, Şahbaba, s.388

8 Murat Bardak ı, Şahbaba, s.392 vd.; ayrıca bakınız; Kadir Mısıroğlu, age. s360 vd.

9 Naşit Hakkı Uluğ, age. s.71

10 Şevket S reyya Aydemir, Tek Adam, 3. C. Remzi Kitabevi, 11. Bsk. İstanbul,1992 s.62

11 Mahmut Goloğlu, Cumhuriyete Doğru 1921-1922, Ankara 1971, s.362

12 Se il Akg n, Halifeliğin Kaldırılması ve Laiklik (1924-1928), Turhan Kitabevi, Ankara, tarihsiz. s.88-89; ayrıca bkz: Hakkı Uluğ, age. s.85

13 TBMM Gizli Celse Zabıtları, C.3 T. İş Bankası yayınları, s.1046

14 Hakkı Uluğ, age. s. 86-87

15 TBMM Gizli Celse Zabıtları, c.3, s.1049

ramını TBMM atısı altında ilk kez g ndeme getiren Kurmay Albay olak Selahaddin Bey, "Şeriat i in biat zaruridir" diyordu. M zakerelere bir m ddet ara verilmiş ve ikinci celse a ılınca ilk s z İkinci Grup s zc lerinden Bitlis Mebusu Yusuf Ziya almıştı.

Yusuf Ziya İstanbul'un halen işgal altında olduğunu s yleyerek: "Halifeyi h kimiyetimiz altındaki bir yerde se mek ve biat şarttır; biat olmadık a da se im tamam olmaz" demiş ve "Biat, halifenin intihabı şeraitindendir… Bir camie, bir mescide bir imam veyahut bir m ezzin tayin ettiğimiz zaman o vazifesinin ne olduğunu bilir. Camie tayin olunan imam bilir ki, gideceği camide imamet edecek… Bir imamın, bir m ezzinin vazifesi malum iken, bir halifenin vazifesini tayin etmemek, m şevviş (belirsiz ve karmakarışık) bırakmak muvafık mıdır? (…) Bendeniz kanaatime g re İslamiyet'te saltanat yoktur. Bu cihetten korkuyorsanız bunu iptal ediyorum. İslamiyet, Cumhuru halk zerine m esses bir mecmuai h kimiyettir. Esası Şura ile m devvendir (toplanıp tanzim edilmiş- AK). Fakat o şuranın reisi tabisi, halife olacak herhangi bir zattır. Mahaza Halifenin vazifesi tayin edilmeli ve intihap, şeraiti lazime tahtında olmalıdır. Yoksa Efendiler halife yalnız bir kelime ile olmaz. Biz Vatikan Sarayını taklit etmiyoruz"[16] şeklinde ilgin ve nemli bir konuşma yapmıştır.

Yusuf Ziya'nın bu konuşmasından sonra, k rs ye Mustafa Kemal gelmiştir. Mustafa Kemal, konunun farklı mecralara kaydığını ve gittike sıkıntıya girdiğini g rd ğ nden, halifenin vazife ve salahiyetinden nce se iminin/intihabının ger ekleştirilmesi gerektiğini s yleyerek ş yle konuşmuştur:

"Arkadaşlar mevzubahis olan meseleyi ok m nakaşa etmek, ok tahlil etmek m mk nd r. Fakat zannediyorum ki, m nakaşat ve tahlil ta ne kadar ileri gidersek meseleyi halletmekte o kadar m şk lat ve teahhurata (geri kalmak, geciktirmek) uğrarız. Bir de mevzubahis olan meseleyi muhtelif safhadan m talaa etmek m mk nd r. Mesela şimdi k rs y terk eden refiki muhteremimiz doğrudan doğruya halife olacak zatın sıfatını salahiyetinin ne olacağından bahis buyurdular. Zannediyorum ki, ondan evvel firari halifeyi hal'etmek ve onun yerine bir halife intihap etmek birinci safhayı teşkil etmek lazım gelir… Binaenaleyh bug n s ylenen şeylerin hepsini hal'etmemiz m mk n değildir."[17]

Mustafa Kemal'in hedefi "s zde bir halifelik"le se imi yapmak ve halifeye hi bir vazife verdirtmemek idi. İşte bu ve benzeri konuşmaların neticesinde, "biat" ve "halifenin salahiyetleri" meselesi g ndemden ıkarılmış oldu. Son s z olarak Mustafa Kemal, halifelik ve hilafet makamı zerinde durarak: "…Fakat T rkiye'nin vazifesi makam-ı Hilafeti kurtarmaktır. Bu bizim i in bir davayı mahsustur. Bunu makam-ı Hilafet olarak nihayetine kadar g stermek ve onun kurtarılmasına alışmak bizim i in hayırlı bir davadır. Bizim i in bu dava lemi İsl m nazarında fevkalade takviye eden bir meseledir. Bunu sarsmak doğru değildir" diyerek halifeye sahiplenme hususunda meclisin nabzına h kim olmaya alışmıştır.[18]

İşin ilgin yanı Mustafa Kemal'in ok a ık bir dille hilafeti ve halifeliği savunan bu konuşmalarına rastlayan g nlerde İsmet İn n 'n n Hilafet lehinde ilgin iki beyanatı olmuştur. Birincisi, İn n Lozan'a hareket etmeden nce 13 Kasım 1922 tarihinde verdiği beyanattır. İn n bu beyanatında şunları s ylemekteydi: "Halifelik b t n siyasi alışmaların zerinde kalacaktır. Halife bağımsız olmalıdır; yabancı bir kuvvetin egemenliği altında kalamaz ve yaşayamaz. Halife, hilafetin merkezi olan İstanbul'da ve bağımsız T rkiye'nin himayesi altında kalacaktır. Halifeliğin Osmanlı hanedanından alınacağı yolunda yalan bir haber duydum. Halifelik daima onlarındır."[19]

İn n 'n n ikinci beyanatı ise, 18 Kasım 1922 tarihinde Lozan Barış Konferansı i in Lozan'da bulunduğu bir sırada b t n d nyaya ve d nya M sl manlığına verdiği beyanattı. İsmet İn n 17 Kasım 1922'de Lozan'da kabul ettiği: "Muslim Standart" gazetesi Genel Yayın Y netmeni Seyyid Abd lkayyum Melik'e b t n d nyaya duyurulmak isteği ile verdiği beyanatta:

"Size ve sizin vasıtanızla b t n M sl manlara şunu s yleyeyim ki...

T rk Milleti, İsl miyet'in kolu ve kılıcıdır. T rkiye Anayasası, Hil fetin yani h r ve m stakil bir "İslam Devleti"nin menfaatlerini y r tmeğe alışacak ellere, b t n m dafaa kudretini vereceğini s yl yor. Bu halde, Hilafeti nasıl, madde, desteksiz bırakmış oluruz.

T rkiye, Hilafeti tutuyor ve tutacaktır. Hilafet T rk Milletine vediadır, emanettir. T rk milleti h r ve m stakildir. Bunun i in Hilafet de taarruzdan m sun ve iktidara maliktir. Hilafetin b t n vasıfları mahfuz ve emindir.

Kanımızın son damlasına kadar Hilafeti tutup, yaşatacağız. Fakat tek bir adamın şahsi mali olmasına asla m saade edemeyiz. İşte T rk Milletinin kararı budur. Biz yle hissediyoruz ki, Hilafet bug n dahi M sl manlar arasında, daha b y k bir anlaşma ve yardımlaşma

16 TBMM Gizli Celse Zabıtları, c. 3 s.1050-1051

17 TBMM Gizli Celse Zabıtları, c. 3 s.1052-1053

18 etin zek, T rkiye'de Gerici Akımlar, s.31–34, Varlık Yay. İst. 1964'den nakleden; H. H seyin Ceylan, Din Devlet ilişkileri, s.68

19 Gotthard Jaschke, Yeni T rkiye'de İslamlık Bilgi Yayınevi, Ank.–1972, Birinci Basım s.119

kaynağıdır. Yery z ndeki din kardeşlerimizin bu s zlerimi dikkatle okumalarını isteriz ve mihnetli g nlerimizde onların devamlı m - zaheretlerini beklemekte olduğumuzu d ş nerek bizi haklı g rmelerini bekleriz.

Biz, b y k İslam leminin azasındanız. Bizi takviye ve teşci (cesaret verme-AK), etmenizle ve İslamiyet'e yaptığımız cizane hizmeti takdir eylemenizle bizim, İslam'ın h rriyet ve istiklalinin savunucusu sayılmağa layık olduğumuzu isbat ettiniz. T rk, bu m tevazı asil vazifeden dolayı iftihar eder. Bizim kanaatimiz şudur ki, Hilafet hakkı T rk Milletinde mahfuzdur."[20]

Meclis'te yapılan hararetli tartışmalardan sonra Şer'iyye Vekili Mehmed Vehbi Efendi (elik) k r- s ye gelir. 16 ciltlik "H lasat l Beyan Fi Tefsir'il Kur'an" adlı b y k tefsir kitabının da m ellifi olan Konya Hadim'li Vehbi Efendi zetle şu konuşmayı yapar:

"İslamiyette ruhaniyet, cismaniyet diye tabir yoktur. Sonra arkadaşlardan ekseriya efendim hilafetin vazifesi nedir? Bu, ikide bir soruluyor. Efendiler! İslamiyet'te m stebit bir h k met yoktur. H k meti İslami'ye tamamen meşruattır (şartlara bağlıdır.) Fakat meşrutiyeti Şeriatın ahk mını icra suretiyle meşruttur. Ama bu, olabildi mi, olamadı mı? Şeriatın ahk mını icra noktasında zaman zaman suistimalat da oldu, şeriata hi yanaşmayanlar da oldu. Hatta ahk m-ı şer'iyyenin dışına ıkmalar da oldu. Ama b t n bunlar makam-ı hilafette bulunanların kendi hatalarıdır. Fakat bu durum asla makamı hilafetin ıskatı anlamına gelmez. Halife İslamlara ait bir unvandır ve Kur'an-ı Azim şşan ile sabittir. Cenab-ı Hak demi halife kıldığını beyan buyurmuştur. Halifenin manası, d nyayı vakti merhumuna kadar, şeriat dairesinde imara say etmektir. Binaenaleyh halife olan zat, şer'i şerifin ahk mını icraya memurdur. Hilafet İslamlara mahsus bir keyfiyettir derken de bunu kastediyorum. Halife denilen zat tenfizi ahk ma, icrayı hukuka, mazlumun intikamını zalimden almaya… Kadir olmaktır. Ve de halife, alim olmalı, m ctehid olmalı, sahibi re'y ve tedbir olmalıdır. Fakat şimdi bu şeraitin cem'ini bir şahısta bulmak imk nı var mıdır? Elbette yoktur. Onun i in biz h lihazır şartta en uygun halifeyi se mek durumundayız. Se ilene biat ederiz. Bu M sl manlar i in vacibtir: lazımdır. Hatta tehiri de caiz değildir. Se ilen halife de vezaif-i şer'iyesini meclise terk eder ve meclis vasıtasıyla icra ettirebilir.

Bunun i in efendiler ben c mlenizden rica ediyorum, evvelen intihap (halife se imi) bilelim, sonra da sıfatlarını d ş nelim.[21]

Şer'iye Vekili Vehbi Efendi bu konuşmadan sonra halife intihabına dair fetvayı meclise sunmuş ve fetva kabul edilmiştir. Ancak meclis gizli oturumundaki tartışmalar bitmemiş ve bu sefer zellikle de ikinci Grup milletvekilleri arasında biatin şekli, biat yeri, gıyabi biat caiz midir, biat i in musafaha şart mıdır? Gibi hen z se ilmemiş bir halifeye bağlılığın şekli en ince teferruatlarına kadar m nakaşa edilir olmuştu. Bu m nakaşalar sabah namazına kadar s rm şt r. Bu m nakaşaların neticesinde gelinen sonu , "biat" ve "halifenin vazife ve salahiyetleri" konusu g r ş lmeyecek ve direkt olarak halife se imine gidilecekti. Halife se imi ok kısa s rd . Mecliste oylamaya katılan 162 mebus vardı. 148 kişi Abd lmecid Efendi i in oy verdi. İkisi Sultan Abdulhamid'in oğullarından Abd rrahim'e, de yine Sultan Abd lhamid'in b y k oğlu Selim'e oy vermiş, 9 kişi de ekimser oy kullanmıştı.

Se imden sonra, Ankara h k - metini İstanbul'da temsilen bulunan Refet Paşa'ya, TBMM reisliği adına Gazi Mustafa Kemal adına Halife Abd lmecid'i tebrik eden bir telgraf g nderilmişti.

19 Teşrinisani (Kasım) 1338 (1922) Ankara tarihli Gazi Mustafa Kemal'in telgrafı, konumuz olan "devlete bağlı din" sistemi devrine girerken ok nemli bir belge olarak tarihteki yerini alacaktır. Zira 19 Kasım 1922 tarihinde Atat rk, Abd lmecid Efendiyi "makamı muallai hilafete intihap buyurulduklarını h rmeti mahsusa ile Zatı hilafetpenahileri"ni halife sıfatıyla tebrik etmiş ve bağlılığını bildirmiştir.

T rkiye B y k Millet Meclisi Riyaseti başlığıyla, "Hanedanı Ali Osmandan Halife-i M slimin ve Hadimul Haremeyn' ş Şerifeyn Abd lmecid Efendi Hazretlerine" diye başlayan tebrik ve bağlılık kararı kavramsal planda da b y k ilgin likler taşımıştır. (…)[22]

TBMM adına Mustafa Kemal'in Halife Abd lmecid'e g nderdiği telgrafa bir g n sonra, 19 Kasım 1922 tarihinde cevabı telgrafname gelir. Gelen cevapta, "İmzasının st nde, M sl manların Halifesi ve Mekke ile Medine'nin Kulu sanını koyabileceği; Cuma selamlığına halifelere zg kaftan giyebileceği ve Fatih'inkine benzer bir sarık takınabileceği ve bunun uygun olacağı" belirtilmiştir.

Yine TBMM Riyaseti adına 20 Kasım 1922 tarihinde gelen cevabi telgrafa Mustafa Kemal, "M sl - manların Halifesi " sanı ile birlikte "Kutsal Mekke ile Medine'nin Kulu" (Hadim 'l Haremeyni'ş-Şerifeyn') deyiminin de kullanılmasının…" uygun olacağı şeklinde cevap vermiştir.[23] 28.06.2010

[20] Kadir Mısıroglu,, Lozan Zafer mi… Sebil yay. C.1, s.238

[21] TBMM Gizli Celse Zabıtları, c. 3 s.1053

[22] H. H seyin Ceylan, Din Devlet ilişkileri, s.71

[23] Nutuk, c. II, s.929

Cumhuriyet Dönemi İslamî Hareket - I

Ömer KÜÇÜKAĞA

Bismillahirrahmanirrahim.

Değerli kardeşlerim, bugün sizinle 45 dakikalık iki bölümden oluşan bir seminerde beraber olacağız. Sohbet süresince bir ara vereceğiz, en sonunda yetişirse soru-cevap kısmımız olacak.

Sözlerime başlaman önce Allah-u Teâla hazretlerine hamdu senalar ediyorum. Rasulullah ve arkadaşlarına selat-u selamlar olsun diyorum. Bugünkü konuşmamızın onun rızasına uygun olmasını Cenab-ı Hak'tan niyaz ediyorum.

Konumuz Türkiye'deki İslami hareketin gelişim sürecini kapsıyor. Tabi Türkiye dediğimize göre konuyu Osmanlıdan başlatmamıza gerek yoktur herhalde. Cumhuriyet sonrası İslami hareket dediğimiz zaman karmaşık ve zor bir konuyu kapsıyor. Biz özellikle 1960 ve sonrasını canlı yaşadığımız için hatıralarımızdan da yararlanacağız. Konuyu dört başlığa ayırmayı uygun buldum:

1- Şahıslar

2- Kurumlar

3- Yayınlar (dergiler)

4- Türkiye'deki İslami hareketi dışarıdan etkilemiş olan kişiler.

Biz bu konuyu anlatırken birçok kurumdan ve kişiden bahsetmiş olacağız, tabi bu bahsetmiş olacağımız kişi ve kurumların hepsini tasvip ediyoruz diyemeyiz. Fakat bunlar kitleleri etkilemiş, birçok insanın İslam'la ilk tanışmasına vesile olmuş kurumlar ve kişilerdir.

Türkiye'de İslami hareketler organize olmaya 1950'lerden sonra başlasa da bu yıllarda kitleleşme gerçekleşmez. 1970'lerden sonra ülkemize tercüme eserlerin girmeye başlamasıyla kitleleşme başlar. Biz yine de öncesinden de anlatmaya başlayacağız.

Türkiye'de İslami gelişim dediğimiz zaman bu sürecin bir milat diyebileceğimiz başlangıç noktası alabiliriz. Bu da cumhuriyetin kuruluşudur. Cumhuriyetin kuruluşu birçok şeyi bıçak gibi kesip, başka süreçleri başlatmıştır. Osmanlı'yı her ne kadar tam bir İslam devleti olarak tanımlayamasak ta, cumhuriyet rejimi bir İslam devletini ortadan kaldırmıştır. Cumhuriyetin kurulması ile İslami hareketler hemen başlamıyor, arada sekteye uğrayan bir zaman dilimi var. Bu uzun bir zaman dilimi.

Cumhuriyet; İslam'ı medeniyet olarak, dil olarak, vahiy olarak toplumdan silme projesidir, bunu da ilk yıllarında büyük ölçüde başarmıştır. İslam karşıtı inkılâplar buna en güzel örnektir. Bu dönemde Kur'an okumak yasaklanarak toplumun İslam'la bağı kesilmeye çalışılmıştır. Kur'an okuyanlara ciddi işkenceler yapılmıştır. Örneğin ben Kur'an okuduğu için tırnakları sökülen insanlara şahit oldum. Erzincan'ın bir köyünde bu işkenceye uğrayan bir kişiden bizzat dinledim. Dini toplumdan uzaklaştırmak için her yola başvurulmuştur. En önemlisi de Kur'an harfleri yasaklanmıştır. Zamanın aydınları, İslam'a alternatif dinler gündeme getirmişlerdir. Hatta durum komik boyutlara ulaşmıştır. Düşünebiliyor musunuz, Tanrısı balık olan bir din bile gündeme gelmiştir. Bunları konuşanlar koca koca adamlar. İslam düşmanlığı adeta gözlerini kör etmiş.

Cumhuriyetle birlikte sekteye uğrayan İslami hareket süreci, Allah, din, vahiy, medeniyet gibi konulardan bahsetmeye başlayan bazı insanlar

sayesinde tekrar canlanmıştır. Cumhuriyet sonrası vaziyet hoş değil: sinmiş, korkmuş bir halk, unutulmaya yüz tutmuş bir İslam, jandarma görünce "Tanrı uludur" diye bağıran insanlar... İşte böyle bir kaos ortamından sonra bazı insanlar çıkıp yeniden Allah'ın dinine insanları çağırmaya başlıyor. Bu insanların ve kurumların bazılarında eksiklikler, yanlışlıklar, hatta aşırılıklar var. Fakat bu yönlerin üzerinde fazla durmayacağız. Büyük çoğunluğunun yanlışları var ama bizim düşman gözü ile bakmadığımız kesimler. Her onaylamadığımız düşünceyi düşman ilan etmek yanlıştır. Akidelerin bir olması yeterlidir. Allah'u zül-celal, Yusuf süresinin 108. Ayet-i kerimesinde şöyle buyuruyor: 'De ki: Benim yolum budur. Basiretle Allah'a çağırıyorum. Ben ve bana uyanlar da. Allah'ı tenzih ederim. Asla Allah'a ortak koşmam.' Burada Allah basiretle çağırıyorum derken, bilerek, hikmetle, gönül gözüyle çağırıyorum demektedir. Gönül gözü ile görülmez demeyin sakın. Gözlerimizi kapatsak bile görebiliriz bazen. Kur'an'da 'asıl kör olanlar bu gözler değil, göğüslerdeki gözlerdir' demiyor mu? Yine yüce kitabımızda kâfirlerden söz ederken: 'onlar kördür, sağırdır' demiyor mu? İşte burada kastedilen de kalp gözüdür. Esasen gören gönül gözleridir, öbürleri iki cam parçasından ibarettir.

Türkiye'de İslami gelişim dediğimiz zaman bu sürecin bir milat diyebileceğimiz başlangıç noktası alabiliriz. Bu da cumhuriyetin kuruluşudur. Cumhuriyetin kuruluşu birçok şeyi bıçak gibi kesip, başka süreçleri başlatmıştır. Osmanlı'yı her ne kadar tam bir İslam devleti olarak tanımlayamasak ta, cumhuriyet rejimi bir İslam devletini ortadan kaldırmıştır.

İslami harekette kurumlardan bahsedecek olursak; ilk dönem kurumlarından benim canlı şahit olamadığım ama araştırınca rastladığım "İttihad–ı İslami" diye bir kurum mevcut. Üstad Said Nursi tarihçe-i hayatında kendisine sorulan bir soruya cevap verirken bu kurumdan bahsediyor. Soru ittihad-ı İslami'ye niye dâhil olmadınız şeklinde. O da kendine göre sebepler öne sürerek niye bu kurumla birlikte hareket etmediğini anlatıyor. Şahsen bu sebepler beni pek tatmin etmedi ama Said Nursi kişilere, kurumlara pek dâhil olmamışlar kendi kendilerine yetmişlerdir.

İkinci bir kurum olarak Diyanet İşleri Başkanlığı'nı sayabiliriz. Diyanet işleri esasen Cumhuriyet projesinin ruhuna uygun biçimde kurulmuştur. Amacı Müslümanları dinlerinden uzaklaştırmak ve bu konuda yanlış bilgiler yayınlamak olmuş, nitekim başlarda da başarılı olmuştur. Kurumun başına ilk olarak 'Rıfat BÖREKÇİ' gibi garip isimler gelmiştir. Ama bu kurum zamanla düzelme göstermiş, kurumun başına 'Ömer Nasuhi BİLMEN', 'Lütfü DOĞAN' gibi isimler getirilmiştir. Süleyman ATEŞ'i de sayabiliriz. Özellikle son dönemde Ali BARDAKOĞLU kurumu epey düzeltmiş, şimdiki başkan da (Mehmet GÖRMEZ) iyi bir âlimdir. Hadis konusunda hâkim bir insandır. Çok tanımamakla birlikte güven veren bir yapısı vardır. Yani cumhuriyet kadrolarının insanları dinden soğutmak amaçlı kurdukları bir kurum zamanla düzelmeler göstermiş, ama bu durum biraz siyasetle ilgili olmuştur. Ben rahatlıkla şunu söyleyebilirim ki şu anki Diyanet İşleri Başkanlığı kurum olarak Mısır'daki El-Ezher şeyhliğinden daha müstakil, daha güvenilirdir. Tabi bizim bazı arkadaşlarımız El-Ezher'e bir şey söyleyemiyor ama diyanet işlerine gelince çok acımasız eleştiriler yapıyorlar. Fakat biz El-Ezher'in de nasıl fetvalar verdiğine şahit oluyoruz.

Yine cumhuriyet bürokrasisinin kurduğu lakin zamanla İslami gelişime hizmet etmeye başlayan bir kurum da İmam Hatip'lerdir. İmam Hatip'ler yüzde yüz düzeldi diyemeyiz ama Türkiye'deki İslami gelişimin hammadde kaynağı olmuştur diyebiliriz. En kitlesel İslamileşmenin odak noktasını imam-hatipler oluşturur. Gerek 28 Şubatçıların, gerekse 80 darbesini yapanların bu okullara yönelik tırpanlama faaliyetleri boşuna değildir. Bu kurumlar aslında İslam'ı yozlaştırmak için devlet eliyle kurulmuş ama hızlıca müspetleşme göstermişlerdir.

Peki, düzelme nasıl oldu? Çünkü bu okullarda çocuklar Kur'an'la muhatap oluyorlardı. İlk sene yüzünden okuyorlar, sonra mealini, daha sonra tefsirini okuyorlardı. Kur'an'la meşgul olan kişinin düzelmesi kaçınılmazdır.

Bir de yaşamını İmam Hatip'lerin ve Diyanet'in düzelmesine adamış bir kişi vardır: Hayrettin KARAMAN. Bu hocamız diyanet işlerinin uçuk kaçık fetvalar veren bir kurum olmaktan çıkması için ilmi ağırlığını kullanmıştır.

Çok sözü edilen ama çoğunuzun yaşınız itibari ile hatırlayamadığı bir kurumu da dördüncü olarak zikretmek istiyorum: Milli Türk Talebe Birliği. Bu kurumun tarihçesini Medeniyet Derneği'nin bülteninde bulabilirsiniz. 1916'da kurulan çok eski bir kurumdur. Ambleminde ilk başlarda uluyan kurtlar vardı, sonra değişti. Hilal geçti kurt'un yerine, İslamlaştı. Tarih içinde birçok ideolojinin tekeline geçmiştir. Mesela bir dönem milliyetçilerin eline geçmiş, bir dönem Marksistlerin eline geçmiş, ama 70'lerden sonra İslamcılarda kalmıştır. Tabi İslamlaşması birden bire olmamıştır. İlk olarak milliyetçiliğini azaltmış, daha sonra ümmetçilik fikrini geliştirmiş, sonra da İslamcılık şiarını benimsemiştir. Düzelmesinde etkili olarak; Rasim CEMŞİT, İsmail KAHRAMAN, Burhanettin KAYHAN gibi isimleri sayabiliriz. Bu aciz kardeşiniz de 1975 yılında İzmir MTTB başkanlığını yürütmüştür.

Bizim neslin tamamı dört kurumdan yetişmiştir. Nurculuk, Büyük Doğu, MTTB, MSP. Hatta MSP bizim nesilden faydalanmıştır. MTTB 1970'lerden sonra Necip Fazıl'ı kendisine fikir babası kabul etmeye başlamıştır. O zamanlar MTTB 25'li yaşlarda insanların yönettiği bir kurumdu. Ben mesela İzmir'de başkanlık yaptığımda henüz 23 yaşında idim. Konu İzmir'e gelmişken bir anımı anlatmak istiyorum: Biliyorsunuzdur, İzmir İslami çalışmaların en zayıf olduğu yerlerden biridir. Yeni evlendiğim zaman İzmir'in en modern yerlerinden biri olan Karşıyaka'ya taşınmıştık. Eskiler asortik derler. İnsanlar durmadan fotoğrafımızı çekiyorlardı. Şaşırdığımı gören eşim açıklama yaptı: "Görmüyor musun? Herkes yarı çıplak nerdeyse, bizi böyle görünce şaşırdılar." Belki de o zamanlar Karşıyaka'da oturup da dindar yaşamaya çalışan tek aileydik. İnsanlar nesli tükenmekte olan bir mahlûk gibi bize bakıyorlardı. Sonra annem de yanımıza geldi, annem kara çarşaflıydı. Komşular sırf meraklarını gidermek için bizim eve gidip geliyorlardı. Daha sonra eşim kadınlara Kur'an dersi vermeye karar verdi. "Ben bunlara Kur'an öğretemem" diye tepki gösterdi bir zaman sonra. Nedenini sorunca "Yahu bunlar Kur'an dersine açık saçık elbiselerle geliyorlar" dedi. Ben yine de devam etmesini söyledim.

İşte biz o zamanlar bu ortamda, böyle bir İzmir'de MTTB olarak sesimizi duyuracak bir eylem yapma kararı aldık. Bütün İzmir'i afişleyip eylemin reklâmını yapmıştık. Bunu duyan Vali beni huzuruna çağırdı. Dedi ki: "Biliyor musun? Bütün Marksistler ellerinde çapalar, kürekler siz eylem yapınca size saldıracaklar." Ben 23 yaşındayım, Vali de 40'lı yaşlarda. Dedim ki: "sen benim yaşımı küçük gördün, kandırmaya çalışıyorsun galiba." Tabi bu tehditler bize engel olmamıştı. İzmir'de belki de ilk İslami kitlesel eylemi gerçekleştirdik. Tabi bu bizim kişisel başarımız değildi, bu ruhu bize MTTB veriyordu. O dönemde MTTB dışında kitleselleşmeyi yakalayabilen kurumlar başka yoktu. Daha sonra müthiş bir kitleselleşme içine giren Fettullah Hoca cemaati o zamanlar MTTB'nin yaptıklarını daha sonra taklit etmiştir. Türkiye'de ilk üniversiteye hazırlık kurslarını, ilk öğrenci evlerini, ilk öğrenci yurtlarını MTTB açmıştır. Mesela ben İzmir'de iken hatırlarım bizim etki alanımız Fettullah hoca cemaatinden fazla idi -ki o yıllar hocaefendi İzmir'deydi. Hatta bunu söylemek hoş değil ama bir keresinde boykot kararı aldığımızda boykotumu delmeye çalışmışlardı. O zaman rica ettik, adam yolladık, boykotu delmeyin dedik. Dinlemediler, kavga etmek zorunda kaldık. Sağlam bir dayak yiyince bir daha böyle işlere kalkışmadılar. Boykotun içeriğine gelince; enstitü olan ilahiyat'ları fakülte yapmaları için hükümete baskı yapmayı amaçlıyordu. Hatta o dönem DEMİREL İzmir'e geldiğinde bizzat yakasına yapışıp: "Bu enstitüleri ne zaman fakülte yapacaksınız" dedim. "Yapacağız, yapacağız" demişti. Bende "hep öyle diyorsunuz ama bir şey yapmıyorsunuz" demiştim. Sonradan fakülte olmuştu ilahiyatlar.

O yıllarda bir kuruluş vardı, bunu da söylemem lazım. Adı TMTF. Yeri MTTB'nin binasına yakın bir yerdeydi. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu değil tabi ki. Birçoğunuz ismini yeni duymuşsunuzdur. Türkiye Milli Talebe Federasyonu. Cağaloğlu'nda halk evleri binası vardı, yeri oradaydı. İzmir'de ise fuar'ın tam yanında. Bizim hatta o sıralar kiramız 1 lira idi, şimdinin parasıyla 10 liraya denk gelirdi. Özel tutmuştuk o paraya. TMTF'nin yeri ise biraz ileride İstanbul Erkek Lisesinin karşısındaydı. Bu arkadaşlar o dönem çok hızlıydı. MTTB'yi korkaklıkla suçluyorlar, hatta tekfircilik hastalığına da tutulmuşlardı. Genelde tarikatları tekfir ediyorlardı. Kısacası gayri İslami değil, İslami kesimle uğraşıyorlardı. Bu kuruluş da zamanla düzelme gösterdi. 3–4 tane dergi çıkarttılar. Dergilerinden bir tanesi "Kadro" diğeri "Yeniden Milli Mücadele" adındaydı. Biz bu guruba kısaca 'mücadeleciler' derdik. Ezberden sloganlarla konuşurlardı.

Okuyarak tartışarak ikna yoluna gitmezlerdi. O zamanki ağabeylerinden hatırladığımız, şimdi de Millet Partisi başkanı 'Aykut EDEBALİ' var. MTTB kadar kalıcı olamadılar, çünkü insanlara güven veremediler. Şu anki PINAR yayınları bu gurubun uzantısı sayılır, HAKSÖZ de uzaktan bağlantılı sayılır, İKTİBAS'ı da bunlardan sayabiliriz. Kim ki kurulduğu andan itibaren İslami meseleler yerine Müslümanların şahıslarıyla uğraşırsa onlardan şüphe duymuşumdur, ama bunlar zaman içinde düzelmişlerdir.

Son olarak kurumlar arasında "Milli Görüş" diye bir kurum var ki; Türkiye'yi derinden etkilemiş bir kurumdur. Doğrusu ERBAKAN'ı da rahmetle anmak gerekir bu noktada. Kimilerine göre İslam'ın gelişmesini engellemek için bazı güçler tarafından getirilmiş –böyle düşünen insanlar da yok değil- bir insandır. Ben hiçbir zaman böyle bir kanaate varmadım. Dört defa partisi kapatılmış, horlanmış, hakaret görmüş bir insan. Kendi getirdikleri birini bu kadar ezmezlerdi herhalde. Kaldı ki sistemin kendi getirdiği insanlar da var, bunlara son derece saygı gösteriyorlar. Belki onlardan da anacağız birkaç tane. Mesela genelkurmayın resmi internet sitesinde bir tarikat şeyhi ile ilgili övgü dolu sözler yayınlanmıştır. Erbakan ise hayatı boyunca horlandı, dışlandı, kovuldu ve kapatıldı. Belki eksikleri vardı ama hem Türkiye'de hem de Almanya'da çok etkili olmayı başardı. Ayrıca Arap dünyasında ilk defa Türkiye'den bir insanın sözü dinlenir oldu, bu da önemli bir olaydır.

Milli Görüş, hatasıyla sevabıyla Türkiye'yi derinden etkilemiştir. Nitekim ben Erbakan'ın cenazesinde bunu hissettim. Muhtemelen cumhuriyet tarihinin en kalabalık cenazesi idi. Özal'ın cenazesi bile böyle değildi. Onun cenazesinde hayatında ona oy vermemiş insanlar bile vardı. Galiba insanlar onun adanmış olduğuna inandılar.

Bu anmış olduğumuz kişilerin hepsini Allah affetsin. Bizler kalplerde olanları bilmiyoruz, zahire bakıp yorum yapıyoruz. Böyle baktığımızda da kitleleri etkilemiş, zaman zaman da zarar vermiş insanlar vardır; Erbakan da bunlardan biridir.

Milli Görüş kadar etkili olmasalar da 'Akıncılar'dan da bahsedelim. MTTB ile aynı dönemde faaliyet göstermişler ama farklı olarak dönemin siyasi olaylarına da karışmışlar. Akıncılar'ın 4–5 tane önemli başkanı olmuştur, bunlardan en sağlam çizgide gördüğüm ise 'Mehmet GÜNEY'dir.

Şu sıralar "İnsan Ve Medeniyet Hareketi" isimli bir çalışması vardır. Akıncılar'ın başkanlığını yaparken birkaç arkadaşı ile birlikte yurt dışına çıkmıştır. Afganistan'da birkaç sene kaldılar ama sonra dönüp faaliyetlerine devam ettiler.

Son bir kısım kurumlar var ki üzerinde durmak istiyorum. Bunlar genelde İslamcı arkadaşlar arasında küçümsenmiş fakat benim hiç de küçümsemediğim, 'İlim Yayma Cemiyeti' ve benzeri kurumlar. Bunlar çok iddialı olmayan ama samimi olan, samimi oldukları için de Allah'ın zenginlerin kalplerini onlara yönelttiği kurumlardır. Aşağı yukarı 40–50 senedir bu ve benzeri kuruluşlar öğrencilere burs ve barınma hizmeti verdiler. Okul, cami, Kur'an kursu yaparlar ve bunlara hizmet götürürler. Aslında "İlim Yayma" en belirgin kurum olduğu için söyledim, bir de isimsiz cisimsiz; Hasan ağa, Mehmet efendi ve başka isimlerde, ellerinde klasik evrak çantalarıyla dolaşan, ellerinde makbuzlarıyla camiye yardım toplayan, imam-hatip yaşatma derneğinin muhasibi, az eğitimli ama çok samimi Müslümanlar. Bunlar çok eğitimli, çok konuşan, çok daha iş beceriyormuş gibi davranan insanlardan daha faydalı olmuşlardır İslami gelişime. Mesela benim şahsen tanıdığım bir Halil amca vardı, eğitimsiz bir adam vardı. Kendi çabaları ile 2 tane İmam Hatip Okulu bir tane de cami yaptırdı. Sürekli koşturarak 25–30 sene uğraş verdi. Bu okullardan bir tanesi de 1500–2000 nüfuslu Çengelköy İmam-Hatip Lisesidir. İnşallah biz de bu kurumları ve insanları örnek alır, hizmetlerini küçümsemekten de vazgeçeriz. Çünkü bu kurumlar ve kişiler zor zamanlarda çalıştılar.

Seminerimize burada ara vereceğiz. Buraya kadar daha çok kitlelere mal olmuş kurumlar ve kişilerden bahsettik. İrili ufaklı saymadığımız birçok kurum daha vardır mutlaka.

Devam Edecek

MUSTAFA KEMAL ve K RTLER

Ali KA AR
kacarali@hotmail.com

Mustafa Kemal'in K rtlerle ilk teması hen z Albay olduğu 1916'lı yıllara rastlar. 10 Mart 1916 tarihinde Diyarbakır'da bulunan 16. Kolordu Komutanlığına Albay olarak atanan Mustafa Kemal, kararg hını kurduğu Silvan'da bulunduğu s re i erisinde, bazı K rt ileri gelenleriyle tanışmış ve zel dostluklar kurmuştur.[1] Mustafa Kemal, bu ilişkisini Diyarbakır'da 2.Kolordu Komutanı olarak g rev yaptığı s re i erisinde de devam ettirmiş, K rt aşiret reisleriyle adeta kardeşlik derecesinde bir dostluk kurmuştur. 'Diyarbekir'deki muhteşem Cemilpaşa Konağı'nı sık sık ziyaret ederek ailenin Avrupa'da eğitim g rm ş gen leriyle ve ailenin liderleri Mustafa ve Kasım Beylerle sohbet ediyordu. Mustafa Kemal Paşa kararg hının korunması i in, K rt milli kıyafetleriyle bezenmiş bir tabur teşkil edilmişti. Bu tabura Dersim'li Hayri Bey komuta ediyordu. Mustafa Kemal Paşa, K rt askeri taburunun giydiği elbise tarzında, temiz giyinmiş sekiz-on yaşlarında iki yetim K rt ocuğunu da daima arabasında gezdiriyordu.'[2] Aslında Mustafa Kemal'in K rtlerle kurduğu bu ilişkiler, b y t lecek ve gelecekte daha hen z d ş nce planında bile olmayan bir m cadele d ş n lerek kurulan ilişkiler değildir. nk Mustafa Kemal'in kurduğu ilişkiler, b lgede g rev yapan her Osmanlı Paşasının kurduğu ilişki t r nden ilişkilerdir. Zaten bu ilişkiler 'tipik bir Osmanlı paşasının b lgede kurduğu ilişkilerden teye gitmemiştir.'[3]

Ancak, Mustafa Kemal'in bu tarihlerde K rtlerle kurduğu bu ilişkiler, gelecekte Halife tarafından g revli olarak Anadolu'ya g nderildiğinde ok işine yarayacaktı. Nitekim Mustafa Kemal Anadolu'ya Halife Vahdeddin tarafından g revlendirildiğinde, kendisine verilen yetki sadece askeri kesimi ya da belirli bir b lgeyi kapsamıyordu; sivil-askeri kesim d hil ve Doğu-G neydoğu Anadolu'nun tamamını kapsıyordu. Kısacası Mustafa Kemal Anadolu'ya g nderilirken ok geniş yetkilerle, 'Halife Vekili' olarak g revlendirilmişti. İşte Mustafa Kemal, bu yetki er evesinde 19 Mayıs 1919'da Samsun'a gelir gelmez yaptığı ilk işlerden birisi daha nce tanıştığı, dostluk kurduğu Diyarbakır'daki K rtlerle temas kurmak olmuştur. Bu er evede Doğu ve G neydoğu Anadolu'daki bazı K rt aşiret reislerine telgraflar ekmiş, bu telgraflarda kendisinin Sultan tarafından atandığını yakın bir zamanda K rdistan'ı ziyaret etmek istediğini s ylemiş, aynı zamanda lkenin işgalci g lerden kurtuluşu i in onlardan destek istemişti. Nitekim ektiği telgrafların birisinde; 'Bizim varlığımızın K rt'lerin, T rk'lerin ve b t n M sl manların yardımına ihtiyacı var. Genel olarak hepimiz bağımsızlığımızı korumalıyız ve lkemizin b l nmesine izin vermemeliyiz. Ben K rt'lere, Osmanlı Devletinin par alanmaması şartı ile onların gelişmesine ve ilerlemesine vesile olacak b t n hukuk ve imtiyazın verilmesinden yanayım"[4] diyordu.

[1] Abdurrahman Arslan, Samsun'dan Lozan'a Mustafa Kemal ve K rtler (1919-1923), Doz Yayınları, 1 bsk. Haziran 1991, İstanbul, s.15; ayrıca bkz. Altan Tan, K rt Sorunu, Ya Tam Kardeşlik Ya Hep Birlikte K lelik, Timaş Yayınları, 3.bsk, Mayıs 2009, İstanbul, s.175

[2] Tan, age. s.176

[3] Arslan, age. s.15

[4] Ayşe H r, Taraf Gazetesi, 21.10.2008 (http://www.taraf.com.tr/haber/osmanlidan-bugune-kurtler-ve-devlet-2.htm)

Mustafa Kemal, bu b lgedeki g l aşiret reislerine, din adamlarına bir ok telgraf ekmişti. Bu telgrafların tamamında ne ıkardığı iki temel konu vardı; birisi, K rt-T rk kardeşliği, diğeri ise Halife ve Padişahın işgal altından kurtarılması idi. Bu iki konuyu da K rt Teali Cemiyeti Diyarbakır Şube Başkanı Cemil Paşazade Kasım Bey'e ve diğerlerine ektiği telgraflarda g rmek m mk nd r. Nitekim Cemil Paşazade Kasım Bey'e ektiği telgrafta şunları yazmıştı: Devletin tam bağımsızlığıyla bekası, saltanat ve hilafetin yok olmaktan korunması uğrunda katlanmaya hazır olduğunuz fedak rlık derecesine ve bana karşı olan sevgi ve itimadınıza emniyetim tamdır... K rtlerle T rkler birbirinden koparılmayı kabul etmez z kardeştirler; bug n i in vicdani borcumuz, K rtler, T rkler, b t n anasır-ı İslam tek v cut ve tek y rek olarak bağımsızlığımızı savunmak ve vatanın par alanmasını nlemektir. T rk ve K rt milletinin bu y ce maksadı elde etmeye azmetmeleri sayesinde neticeden tamamen emin olabiliriz. Bende bu kanaat sarsılmazdır.[5]

Erzurum Kongresi dağıldıktan sonra K rt ileri gelenlerine g nderdiği mektuplar, Mustafa Kemal'in nasıl bir K rt politikası izleyeceğini g stermesi bakımından nemlidir. Bu mektuplardan birisini Şeyh Ziyaeddin Efendi'ye g ndermişti. Mustafa Kemal mektubunda ş yle diyordu:

Nurşinli Meşayihi İzam'dan Şeyh Ziyaeddin Efendi Hazretlerine

13 Ağustos 1919

Faziletl efendim;

"Erdemli kişiliğinizin D nya Savaşı boyunca Osmanlı ordusuna yapmış olduğunuz se kin hizmetlerinizi ve y ce halifelik ve saltanat katına g stermiş olduğunuz y rekten bağlılıklarınızı yakından biliyorum. Bu nedenle y ksek kişiliğinize y rekten pek b y k saygım vardır.

Bug n, halifelik katının, Osmanlı saltanatının ve kutsal yurdumuzun d şmanlarımızca nasıl incitilmekte ve doğu illerimizin Ermenilere armağan edilmesinde direnilmekte olduğu sizce bilinmektedir..."[6]

Mustafa Kemal bir mektubu da Ağrı eski milletvekili Kasım K frevi'nin babası Şeyh Abd lbaki Efendi'ye g ndermişti. Bu mektubunda da ş yle diyordu Mustafa Kemal:

Ayrıca "Bitlis K frevizade Şeyh Abdulbaki Efendi Hazretlerine

13 Ağustos 1919

"Faziletl Efendim,

(...) Makam-ı muall y-ı hilafet ve saltanatın, vatan ve milletimizin i inde bulunduğu m şk l vaziyet malum-u arifeneleridir... Erzurum Kongresi'nce takarr r ettirilen esasatı takdim ediyorum. O havalice icabına tevess l buyurularak d şmanlarımızın her t rl muzır telkinatına sed ekmeleri m sellem olan hamiyet ve vatanperverliklerinden intizar olunur..."[7]

Sivas Kongresi'nden birka g n sonra, Malatya'daki Hacı Kaya ve Şahzade Mustafa Ağalara ektiği telgrafta ise, "Sizler gibi dindar ve namuslu b y kler olduk a T rk ve K rt birbirinden ayrılmaz iki z kardeş olarak yaşayacaktır" diyerek, T rklerin ve K rtlerin "Makam-ı Hilafet etrafında sarsılmaz bir v cut halinde i ve dış d şmanlarımıza karşı demirden bir kale halinde kalacağı ş phesizdir[8] demişti. Aslında mektupların i eriği hep aynıdır. Yani her mektubunda ya da ektiği telgrafta Hilafete sahip ıkmayı ve K rt-T rk kardeşliğini g ndeme getirmiştir.

Mustafa Kemal'in bu ilişkisi ilerleyen yıllarda da aynı yoğunlukta devam etmiştir. Erzurum ve Sivas Kongreleri'ne de bu ilişkiler devamı nedeniyle K rtlerden de pek ok temsilci davet etmiştir. Hatta Erzurum Kongresi'nin sonu bildirgesinin 8. Maddesinde "milletlerin kendi mukadderatını bizzat tayin ettiği bu devirde, merkezi h k metimiz de milletin iradesine tabi olmak zorundadır" denilerek K rtlerin ileride bağımsızlık d hil her t rl se eneğe sahip olduğu ima edilmiştir.[9]

Erzurum Kongresi'nde alınan bu karardan sonra ikinci nemli bir karar da Amasya protokolleri olarak bilinen g r şmelerin neticesinde alınmıştır. Bilindiği zere 4-11 Eyl l 1919 tarihleri arasında toplanan Sivas Kongresi'nden hemen sonra İstanbul h k metinin temsilcisi Bahriye Nazırı Salih Paşa ve padişahın başyaveri Naci (Eldeniz) Paşa ile Anadolu ve Rumeli M dafaa-i Hukuk Cemiyeti (ARMHC) adına Mustafa

---

5 Mustafa Akyol, K rt Sorununu Yeniden D ş nmek, Doğan yayıncılık, 5. Bsk. Kasım 2007, İstanbul, s.78

6 Nutuk ve S ylev, Vesikalar/Belgeler, C.III T rk Tarih Kurumu, Belge 52 s.1283

7 Nutuk ve S ylev, C.III Vesika 48 s.1276; ayrıca bkz; 47, (Mutki'de Aşiret Başkanı Hacı Musa Beye), 49, (Şırnaklı Abdurrahman Ağa Hazretlerine, Dirşulu mer Ağa Hazretlerine, Muşarlı Resul Ağa Hazretlerine) 50, (Eski Milletvekili Sadullah Efendi Hazretlerine) 51, (Şeyh Mahmut Efendi Hazretlerine) 53, (Garzan'da Başkanlardan Cemil eto Beye) belgeler.

8 Akyol, age. s.79

9 Ayşe H r, Cumhuriyet'in kuruluş d neminde K rtler başlıklı makalesi, ttp://yenisafak.com.tr/Yorum/?i=16628

Kemal, Rauf (Orbay) ve Bekir Sami (Kunduh) paşalar lke meselelerini konuşmak i in Amasya'da buluşarak, kayıt ve imza altına alınmış, ikisi gizli sayıldığı i in kayıt altına alınmamış beş protokol hazırlamışlardı. Bunlardan 22 Ekim 1919 tarihli İkinci Protokolde g n m z T rkesi ile "Beyannamenin [Sivas Kongresi bildirisi] birinci maddesinde Osmanlı Devleti'nin d ş n len ve kabul edilen sınırının T rk ve K rtlerin oturduğu araziyi kapsadığı ve K rtlerin Osmanlı toplumundan ayrılmasının imk nsızlığı izah edildikten sonra, bu sınırın en asgari bir talep olarak kabul edilmesinin temini l zumu mştereken kabul edildi. Bununla birlikte K rtlerin gelişme serbestliğini sağlayacak şekilde ırk hukuku ve sosyal haklar bakımından daha iyi duruma getirilmelerine izin verilmesine ve yabancılar tarafından K rtlerin bağımsızlığını ger ekleştirme amacını g der gibi g r nerek yapılmakta olunan karıştırıcılığın n ne ge mek i in bu hususun şimdiden K rtlerce bilinmesi hususu uygun g r ld ..."[10] deniyordu.

Osmanlı Meclis-i Mebusanı 28 Ocak'ta kabul ettiği Misak-ı Milli'nin ilk maddesi de yine K rtlerle ilgilidir. Bu madde ş yledir:

"(...) S z konusu Silah Bırakışımı (Mondros M tarekesi-AK) izgisi i inde din, soy ve ama birliği bakımlarından birbirine bağlı olan, karşılıklı saygı ve zveri duyguları besleyen soy ve toplum ilişkileri ile evrelerinin koşullarına saygılı Osmanlı-İslam oğunluğunun yerleşmiş bulunduğu kesimlerinin t m , ister bir eylem, ister bir h k mle olsun, hi bir nedenle birbirinden ayrılmayacak bir b t nd r."[11]

K rtlerin, K rt kimliği ile ilgili taleplerine olumlu yaklaşan Mustafa Kemal, T rkiye B y k Millet Meclisi Başkanı sıfatıyla, El Cezire cephesi kumandanı Nihat Paşa'ya 27 Haziran 1920 tarihinde K rdistan hakkında beş maddeden oluşan bir talimat g ndermiştir:

1. Adım adım b t n memlekette geniş l de doğrudan doğruya halk tabakalarının ilgili ve etkili olduğu mahalli idareler kurulması i siyasetimizin gereğidir. K rtlerin oturduğu b lgelerde ise hem i siyasetimiz hem de dış siyasetimiz a ısından adım adım mahalli bir idare kurulmasını gerekli bulmaktayız.

2. Milletlerin kendi kaderlerini kendilerinin idare etme hakkı, b t n d nyada kabul olunmuş bir prensiptir. Biz de bu prensibi kabul etmişizdir.[12] Mustafa Kemal, Wilson prensipleri gereğince, milletlerin kendi kaderlerini kendilerinin tayin hakkı b t n d nyada kabul edilmesi nedeniyle, kendilerinin de bu prensibi kabul ettiklerini, bu nedenle de K rtlerin ilerde kendi geleceklerini zg rce tayin etmeleri i in referandum yapılacağı belirtilmektedir.[13]

Sivas Kongresi'nde 16 kişiden oluşan ve bir h k met prototipi olan Heyet-i Temsiliye'de birka K rt ye de vardı[14] ve 23 Nisan 1920'de Ankara'da toplanan mecliste de K rtler temsil edildiler.[15] Mustafa Kemal Paşa 1 Mayıs 1920 tarihli meclis konuşmasında, milletin "anasır-ı İslamiye"den, yani "İslam unsurları"ndan oluştuğunu ise ş yle vurgulamıştı:

Meclis-i linizi teşkil eden zevat yalnız T rk değildir, yalnız erkez değildir, yalnız K rt değildir, yalnız Laz değildir. Fakat hepsinden m rekkep (oluşan) anasır-ı İslamiye'dir, samimi bir mecmuadır. Binaenaleyh bu heyet-i liyenin temsil ettiği, hukukunu, hayatını, şeref ve şanını kurtarmak i in azmettiği emeller, yalnız bir unsur-u İslam'a m nhasır değildir. Anasır-ı İslamiye'den m rekkep bir k tleye aittir...

Bu mecmuayı teşkil eden her bir unsur-u İslam, bizim kendimiz ve menafii (menfaatleri) tamamıyla m şterek olan vatandaşımızdır ve yine kabul ettiğimiz esasatın ilk satırlarında bu muhtelif anasır-ı İslamiye ki vatandaştırlar, yekdiğerine karşı h rmeti m tekabile ile riayetk rdırlar ve yekdiğerinin her t rl hukukunun, ırki, i timai, coğrafi hukukuna daima riayetk rdırlar.[16]

Bir maddesi ge ici olmak zere 23 maddeden oluşan ve 20 Ocak 1921'de kabul edilen 85 nolu Teşkil t-ı Esasiye Kanunu ya da T rkiye Cumhuriyeti'nin ilk anayasasında yine

---

10 Ayşe H r, agg; Farklı bir yaklaşım i in bkz: Abdurrahman Arslan, age. s.67-68

11 Arslan, age. s.71

12 Diğer maddaler i in bkz: Tan, age. s.179-180

13 http://www.kovarabir.com/ahmet-zeki-okcuoglu-kurt%C2%ADler-ile-turk%C2%AD-lerin-mi%C2%ADsaki-mil%C2%ADlisi

14 Kongrede bulunmadıkları halde b lgelerinin n fuzlu kimseleri oldukları i in eski Trabzon meb'uslarından İzzet ve Servet Beyler, eski Bitlis Meb'usu Sadullah Efendi, Mutki Aşireti Reisi Hacı Musa Bey, eski Ankara Meb'usu mer M mtaz Bey Heyeti Temsiliye yeliğine se ilmişlerdir. Daha geniş bilgi i in bkz: Sabahattin Selek Anadolu İhtilali, Cem Yayınları, 6.bsk. 1976, İstanbul, s.291; Se ilen 16 yeden Hacı Musa Bey, Fevzi Efendi ve Sadullah Efendi K rt't r. Arslan, age. s.64

15 Farklı bir yaklaşım i in bkz: Arslan, age. s.79 vd.; Akyol (age.s.84) Meclis'te 70 kadar K rt milletvekilinin bulunduğunu s yler.

16 Akyol, age. s.79-80

zerklik ng r lm şt r. zerkliği d zenleyen anayasanın 11. maddesi ş yledir: "Vil yet, mahall umurda m nevi şahsiyeti ve muhtariyeti haizdir. Harici ve d hili siyaset, şeri, adl ve asker umur, beynelmilel iktisad m - nasebat ve h k metin umumi tek lifi ve menafii birden ziyade vil yata ş mil hususat m stesna olmak zere B y k Millet Meclisince vazedilecek kavanin mucibınce Evkaf, Medaris, Maarif, Sıhhiye, İktisat, Ziraat, Nafıa ve Muaveneti İ timaiye işlerinin tanzim ve idaresi vil yet ş ralarının sal hiyeti d hilindedir" denilmektedir.

12. Madde: Vil yet ş raları vil yetler halkınca m ntahap zadan m rekkeptir. Vil yet ş ralarının i tima devresi iki senedir. İ tima m ddeti senede iki aydır.

13. Madde: Vil yet ş rası, az sı meyanında icr miri olacak bir reis ile muhtelif şuabatı idareye memur azadan teşekk l etmek zere bir idare heyeti intihap eder. İcra sel hiyeti daimi olan bu heyete aittir.

14. Madde: Vil yete B y k Millet Meclisinin vekili ve m - messili olmak zere vali bulunur. Vali, B y k Millet Meclisi H k - meti tarafından t yin olunup vazifesi devletin umumi ve m şterek vazaifini r yet etmektir. Vali yalnız devletin umumi vazaifiyle mahall vazaif arasında tearuz vukuunda m dahale eder.

Bu maddelerden de anlaşılacağı zere 1921 anayasası da zerkliği ng rm şt r. Bu anayasayı yapan o g nk Meclis'in başında Mustafa Kemal bulunmaktaydı. Mustafa Kemal bu d - ş ncesini 16-17 Ocak 1923 tarihinde ıktığı bir yurt gezisinde İzmit'te bir grup gazeteciyle[17] s yleşirken de dile getirmiştir. Uzun yıllar arşivlerde saklı kalan bu konuşmaları ve tutanakları Doğu Perin ek ve arkadaşları 2000'e Doğru Dergisinde yayınladılar. Daha sonra da bunu 'Mustafa Kemal Eskişehir-İzmit Konuşmaları 1923' adıyla kitaplaştırdılar.[18] Bu konuşmayı Uğur Mumcu K rt-İslam Ayaklanması adlı kitabında aktarır. Buna g re Atat rk, gazeteci Ahmet Emin'in (Yalman) "K rtl k sorunu nedir, bir i sorun olarak değinseniz iyi olur" sorusuna ş yle cevap veriyordu:

"Bizim milli sınırlarımız i inde K rt unsurları ylesine yerleşmişlerdir ki, pek sınırlı yerlerde yoğun olarak yaşarlar. Bu yoğunluklarını da kaybede ede ve T rklerin i ine gire gire yle bir sınır oluşmuştur ki, K rtl k adına bir sınır izmek istesek, T rkiye'yi mahvetmek gerekir. rneğin Erzurum'a giden, Erzincan'a, Sivas'a giden, Harput'a kadar giden bir sınır izmek gerekir. Ve hatta Konya llerindeki K rtleri de g z n nde tutmak gerekir.

Bu nedenle başlı başına bir K rtl k d ş nmekten ok, Anayasamız gereğince zaten bir eşit zerklik oluşacaktır. O halde hangi b lgenin halkı K rt ise onlar kendilerini zerk olarak y neteceklerdir. Bundan başka T rkiye'nin halkı s z olurken onları da beraber ifade etmek gerekir. İfade olunmadıkları zaman bundan kendileri i in sorun ıkarırlar. Şimdi TBMM hem T rklerin hem K rtlerin yetkili meclislerinden oluşmuştur. Ve bu iki ge, b t n ıkarını ve b t n yazgılarını birleştirmiştir. Yani onlar bilirler ki, bu ortak şeydir. Ayrı bir sınır izmek doğru olmaz."[19]

K RTLER DE AYRILMAK İSTEMİYORDU!..

K rtler, Halife'ye bağlı oldukları i in Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılmayı hi d ş nmemişlerdir. İ lerinde laik ve ulusalcı k k bir azınlık olsa da, bunlar K rtler'in genelini etkileyebilecek bir g te değildi. K rtler Kurtuluş Savaşı ncesi tavırlarını belirlemek i in kendi aralarında hararetli toplantılar d zenliyor, i inde bulundukları durumdan ıkış yolları arıyorlardı.

Laik ve ulusalcı fikirlere sahip k k bir azınlık dışında K rtlerin ezici oğunluğu, T rklerle birlikte kurtuluş savaşı vermekten yanaydı. Ulusalcı aydınların g r şleri ise Osmanlı Devleti'nin artık yıkıldığı ve K rtlerin kendi başlarının aresine bakmaları gerektiği y n ndeydi. Avrupa'da ğrenim g rm ş K rt milliyet ilerinin ileri gelenlerinden Ekrem Cemil Paşa hatıratında bu durumu ş yle izah etmektedir:

"Bazı m him meselelerin m - zakeresi i in umumi ve aleni (halka a ık) bir i tima (toplantı) yapılacaktı. Şehrin (Diyarbekir'in) muhtelif yerlerine ilanlar yapıştırıldı. Yaşlı ve muteber zevattan m ft efendi, nakib leşraf, maruf m derrisler, limler ve bazı yaşlı eşrafa hususi davetiyeler g nderil-

[17] Bu toplantıya katılan gazeteciler; Ahmet Emin Yalman, Velid Ebuziyya, Suphi Nuri İleri, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, İsmail M ştak Mayokan, Falih Rıfkı Atay ve Hakkı Kılıbey idi. Ayrıca İstanbul Milletvekili Dr. Adnan Adıvar, Halide Edip Adıvar da bu toplantıda bulunmaktaydı.

[18] Naci Kutlay, 21. Y zyıla Girerken K rtler, Peri yayınları, 1.bsk. Temmuz 2002, İstanbul, s.490-491

[19] Uğur Mumcu, K rt-İslam Ayaklanması, Tekin yayınları, 3.bsk. 1992 İstanbul, s.48

di. Ertesi g n gleden evvel Diyarbekir G lşeni Tekkesi'nde bu i tima akdedildi. Bir ok hatipler ilanen, bağıra ağıra İstanbul'un ecnebi devletler tarafından işgal edildiğini, Osmanlı Devleti'nin inkıraz edildiğini (yıkıldığını) s yl - yor, b t n K rtleri ittihada davet ediyorlardı. Aksi halde K rdistan, Ermenistan gibi olacaktı. Hatiplerden Hamdi Efendi 'Cism-i Devlet-i liye-i Osmaniye kangren olmuştur ve bu korkun hastalık b t n Osmanlı lkesini sarmak zeredir. Kangren olmuş bu uzvun yeg ne halas (kurtuluş) aresi bı aktır. Uzvun Kangrenli kısmını kesmek lazımdır' diyordu."

Daha sonraki g nlerde Diyarbekirlilerin b y k bir kısmı Ekrem Cemilpaşa ve arkadaşlarının bu g r şlerine katılmayarak T rklerle birlikte m cadele etme kararı aldılar.[20]

1920'lerin başında T rkiye i in h l kayda değer bir "K rt sorunu" olmamıştı. Sorun olmak bir yana, K rtler, T rkiye'nin "b l nmez b t nl ğ "n n inanmış destek ileri olarak, T rklerle omuz omuza, işgalcilere karşı savaşıyorlardı.

Bunun iki nedeni vardı.

Birincisi, T rkler ve K rtler arasındaki ortak kimliğe ve değerlere nem verilmiş olmasıydı. Sol eğilimli K rt yazar Naci Kutlay, 21.Y zyıla Girerken K rtler adlı kitabında, ş yle diyor: Kurtuluş Savaşı'nda halifelik ve M sl - manlık ok ne ıkarıldı. Hi kuşkusuz etkili de oldu. İnsan, yetmiş beş-seksen yıl sonra bug n bile bu ger eği g r yor.

K rt k kenli akademisyen Hamit Bozaslan da K rtlerin Osmanlı'ya ve Milli M cadele'ye sadakatinde hilafete duydukları bağlılığın nemli rol oynadığını, Mustafa Kemal'in Milli M cadele'de bunu iyi değerlendirdiğini anlatır.

İkinci neden ise, K rtlerin varlığının tanınıp onlara saygı g sterilmesiydi. İlk mecliste yetmiş kadar K rt temsilci vardı. Mustafa Kemal Paşa, konuşmalarında sık sık T rkler ve K rtleri, milleti oluşturan "anasır-ı İslam"ın iki kardeşi olarak sayıyordu.[21]

Lozan g r şmeleri sırasında da, Avrupalı devletler K rtlerin "azınlık" olduğunda ısrar edince, İsmet Paşa buna karşı ıkarak "T rkler ve K rtler, T rkiye Cumhuriyeti'nin ana unsurlarıdırlar. K rtler bir azınlık değil bir millettirler; Ankara H k meti hem T rklerin hem de K rtlerin h k - metidir" demişti.[22]

Lozan G r şmelerine K rt temsilcisi olarak Diyarbekir milletvekili Z lf Tigrel de g t r lm şt . Lozan'da en fazla fırtına koparan konuların başında, K rtlerin azınlık olup olmadıkları tartışmaları vardır. Lozan'daki g - r şmeler devam ederken aynı tartışmalar T rkiye B y k Millet Meclisi'nde de yaşanır. Bitlis, Erzurum, Kastamonu, Mardin, Muş, Siirt, Urfa, Kozan, Diyarbekir ve Van milletvekillerinin imzaladıkları metin mecliste okunur:

Bitlis, Erzurum, Kastamonu, Mardin, Muş, Siirt, Urfa, Kozan, Diyarbakır, Van milletvekillerinin altına imza attıkları şu teklif getirilmişti: T rk, K rt bir k tle-i vahidedir. K rtler, hi bir vakit T rkiye camiasından ayrılamaz ve bunu ayırmak i in hi bir kuvvetin tesiri yoktur. Avrupa h k metlerinin K rtleri m dafaa etmeye salahiyetleri olmadığı biddefaa (defaatle) memleketimiz halkıyla beraber protesto edilmiş olduğu halde yine akalliyetlerden mevzubahis edilmesi şayan-ı teess ft r. K rtlerin her vakit T rklerle beraber vatan uğrunda daima lm ş ve lmeye hazır oldukları c mlenin malumudur…"[23]

Bitlis Milletvekili Yusuf Ziya Bey de Meclis'te yaptığı konuşmada; "Avrupalılar diyorlar ki: 'T rkiye'de yaşayan akalliyetlerin (azınlıkların) en b y ğ , en kesretlisi (kalabalığı) K rtlerdir. Bendeniz K rt oğlu K rt' m. Binaenaleyh bir K rt mensubu olmak sıfatiyle sizi temin ederim ki K rtler hi bir şey istemiyorlar. Yalnız b y k ağabeyleri olan T rklerin saadet ve selametlerini istiyorlar. (Alkışlar)

Biz K rtler vaktiyle Avrupa'nın Sevr pa avrası ile verdiği b t n hakları, hukukları ayaklarımız altında iğnedik ve b t n manasıyla bize hak vermek isteyenlere iade ettik. Nasıl ki El-Cezire Cephesi'nde arpıştık. (Alkışlar) Nasıl ki, T rklerle beraber kanımızı d kt k, onlardan ayrılmadık ve ayrılmak istemedik ve istemeyiz. (Alkışlar) Binaenaleyh s - z me hitam (son) verirken Heyeti Murahhasamızdan rica ederim ki, akalliyetler mevzubahis edildiği zaman K rtlerin hi bir mutalebesi (talebi) olmadığını ve K rtlerin kanaatine terc man olarak buradan s ylediklerimi s ylesin ve iddia etsin."[24]

---

[20] Tan, age. s.167-168

[21] Akyol, age.s.84

[22] Akyol,age.s.85

[23] Tan, age. s.192-193

[24] T rk Parlamento Tarihi Milli M cadeleve TBMM I. D nem 1919-1923, C.II TBMM yayınları, s.342-343

Ezan Yasağı ve Dar'ul Çelişki

Cumhuriyet

Fatih Camiinde İkindi Ezanı Türkçe Okunacak

Türkçe Kur'anla mukabele

Kadın erkek on binlerce halk Sultanahmet camiine hıncahınç dolmuştu!

Kadir gecesi için şimdiden hazırlıklar yapılıyor

Aynı günde birbirini tamamlayan iki haber

Şanghay'da harp başla

Şanghay'da harp bitti!

Fakat bu başlanış ve bitiş arası

binlerce insan felâkete uğra

Mustafa GÜLDAĞI
mustafaguldag@gmail.com

29 Ekim 1923'te Cumhuriyet ilan edilmiş. Ve artık Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştu. Böylece saltanat kaldırılmıştı. Daha sonra toplumda köklü değişiklikler yapmak için plan ve projeler hızlandırılmış, halifelik kaldırılmış, batıdan kanunlar alınmış: 17 Şubat 1926'da İsveç Medeni Kanunu Fransızca'dan tercüme edilerek "Türk Medeni Kanunu" olarak kabul edilmiş. 1889 tarihli İtalyan Ceza Kanunu tercüme edildi, Türk Ceza Kanunu oldu. Alman Ticaret Kanunu hemen tercüme edilip yürürlüğe sokuldu... Batı'nın bataklıklarında üretilen kanun ve yasalar, İslam kanun ve yasalarından daha değerli görülmüştü. Daha sonra kılık kıyafette değişiklikler olmuş, yeni Latin alfabesine geçilmişti. Daha ilerleyen yıllarda ise ezan Türkçeleştirilmişti.

Bu yazımızda ezanın Türkçeleştirilmesi üzerinde duracağız. Önce ezanın tarihi hakkında bilgi vererek başlayalım.

Mekke'de ibadetlerini gizlice yapan Müslümanlar Medine'ye hicret ettiklerinde namaz daveti bir ihtiyaç haline geldi. Mescid-i Nebevi inşa edilmişti. Müslümanlar namaz vaktinin gelmesini bekliyorlar, vakit gelince namazlarını eda ediyorlardı. Peygamberimiz namaza davet yapılması hususunda sahabeyle istişare etti. Kimi "namaz vakti gelince mescidin tepesine bayrak dikelim" diyor, kimi "Hıristiyanlarda olduğu gibi çan çalalım diyor, bir kısmı "Yahudiler gibi boru öttürelim" diyor, bir kısmı "namaz vakti gelince Mecusiler gibi ateş yakarak davet edilmesini" önerdi. Ama peygamberimiz bu tekliflerin hiçbirini beğenmedi.(1) Hz. Ömer o sırada "Ey Allah'ın Resulü namaza davet için niye bir adam göndermiyorsun" dedi. Peygamberimiz de o anda Ömer'in teklifini uygun gördü ve "Kalk ey Bilal namaz için seslen" demişti.

Bunun üzerine Bilal bir süre sokaklarda essalah essalah (buyrun namaza buyrun namaza) diye insanları namaza davet etmişti.(2) Ama aradan çok zaman geçmeden Abdullah bin Zeyd bir rüya gördü, rüyasında bugünkü şekliyle ezan kendisine öğretildi. Peygamberimize rüyasını anlattı. Peygamberimiz "inşallah bu gerçek bir rüyadır" diyerek bu davet şeklini uygun buldu.(3) 15 Haziran (622) EZAN'IN KABULÜDÜR. Peygamberimiz ezanı Bilal'e öğretti.

Artık Bilal ezanı gür sesiyle okuyor ve insanları davet ediyordu namaza: "Allahuekber Allahuekber Eşhedüella İlahe illallah…" Peygamberimiz daraldığında dünya işlerinden sıkıldığında "Kalk ey Bilal ezan oku da bizi rahatlat" diyordu. Ve ardından 2 rekât namaz kılıyordu.

Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği hadiste Allah Resulü (sav) buyurdu ki: "Namaz için çağrı yapıldığı zaman şeytan yellenerek ezanı duyamayacağı kadar uzağa çekilir. Çağrı bittiğinde geri gelir. Namaza kâmet getirildiğinde tekrar dönüp çekilir. Kâmet bittiğinde tekrar gelir. Sonunda kişi ile kendi arasına girer ve "Şunu hatırla, bunu hatırla" diyerek aklında olmayanları söyler. Tâ ki adam, kaç rekat kıldığını bilemez olur.

Çünkü ezan ALLAHUEKBER (Allah en büyüktür) diye başlıyor. Allah'ın en büyük, tek ilah

kabul edildiği yerde, Allah'ın koymuş olduğu kanun ve yasaların kabul edildiği yerde şeytan ve şeytanlaşmış insanlara yer yoktu.

Sene 1932'yi gösteriyor ezanı Türkçeye çevirme çalışmaları başlamıştı. Tabi ezanın Türkçeleştirilmesine adım adım gelinmiştir. Aniden yapılsaydı yeni kurulan sistem için tehlike arz edebilirdi. Bunun için temelleri önceden atılmıştı. Ziya Gökalp Türkçe ezan isteğini en belirgin şekilde ifade eden kişi olmuştu. Atatürk de Ziya Gökalp okuyan biriydi.

Ziya Gökalp'ın,

"Bir ülke ki, camiinde Türkçe ezan okunur

Köylü anlar manasını namazdaki duanın

Bir ülke ki, mektebinde Türkçe Kur'an okunur

Küçük büyük herkes bilir buyruğunu Hüda'nın

Ey Türkoğlu, işte senin orasıdır vatanın!"

Dizelerinde hasreti çekilen "dinde reform"un önemli bir adımı, 1928 yılında atılmıştır.(4)

Ayrıca Falih Rıfkı Atay bu konuda kitabında önemli açıklamalarda bulunmaktadır. Diyor ki: "Atatürk ibadet devrimine ezan ve namazı Türkçeleştirmekle başlamıştı. Gerçekte verdiği ilk emir ezan ve namazın Türkçeleşmesi idi. Muhafazakârların sözcülüğünü yapan İnönü, Atatürk'e yalvarmış, önce ezanı Türkçeleştirelim, sonra namaza sıra gelir, demişti. Arkadan dil ve Kur'an metni meseleleri çıkıp namazın Türkçeleşmesi gecikmiş idi. Atatürk sağ kalsaydı ibadet reformu olacağında da şüphe yoktu."(5)

Ve böylece ezanı Türkçeye çevirmeye başladılar. Öyle titizlikle çevirdiler ki ezanın içinde dini sembol eden hiç bir şey kalmadı. Özellikle İsmet İnönü ve saz arkadaşları bu konuda titizlik gösterdiler. Zaten İsmet İnönü'nün şu sözü tüm bu Türkçeleşme harekâtının amacını ortaya koyuyor: "Harf İnkılâbı'nın en büyük faydası, kültür değişmesini kolaylaştırmasıdır. Türk milletini bir kültür âleminden bir başkasına nakletmiştir. Ezanı da Türkçeleştirerek halkın İslam'la olan bağını biraz daha koparmak istediler. Halkın batı'ya daha fazla meyletmesini istediler. Arapça ezan yasağı çıktığında da cezaları uygulamakta taviz vermediler ve 1932 yılından itibaren (Diyanet İşleri Başkanlığının talimatıyla) Arapça ezan okuma yasağı getirilir.

İlk türkçe ezan
Dün Fatih'te okundu
Ezan Fatih meydanını dolduran halk tarafından alâka ile dinlendi
Hafız Rifat Bey Fatih camiinde türkçe ezan okurken
Dün iki camide de Türkçe Kur'an okundu

Türkçe ezan ise şöyleydi:

"Tanrı uludur;

Şüphesiz bilirim, bildiririm:

Tanrı'dan başka yoktur tapacak,

Şüphesiz bilirim, bildiririm

Tanrı'nın elçisidir Muhammed

Haydin namaza, haydin felaha

Namaz uykudan hayırlıdır."

Bu ezan 1932'de böyle okutulmaya başlandı. Tam 18 yıl böyle okutuldu. Atatürk 1938'de öldü. Demek ki 5 yılı Atatürk döneminde 13 yılı da İsmet İnönü döneminde okutuldu.

Said Nursi bu ezanın okunduğunu duyar ve bu ezana "şarkı" der. Velhasıl 18 yıl şarkı okuttular bize. Bu ezanı okuması içinde musikiden iyi anlayan imamların yetiştirilmesi gerektiğini söylediler. Ezanın böyle okutulmasından dolayı Yazar Ali İlbey der ki: "Cumhuriyet, Allahuekber'in 'Tanrı uludur' diye okutulmasıdır."

İlk Türkçe ezan, Hafız Rıfat Bey tarafından Fatih Camii'nde okundu. Türkçe ezan Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından Temmuz 1932 tarihli bir genelgeyle imam ve müezzinlere mecburi tutulmuştu. Uygulamadaki bazı aksaklıkları

halletmek üzere 1933 Şubat'ında Başkan Rıfat Börekçi imzasıyla ikinci ve sert bir uyarı yapıldı. Buna göre Arapça ezan yasağına uymayanlar "kat'i ve şedit cezalara çarptırılacaklar"dı. Nitekim de öyle oldu. Pek çok din görevlisi ceza aldı, dayak yedi, görevden alındı, hatta hapse düştü. Daha sonraki yıllarda cezaları tam olarak belli olmuştur. "Devrim Kanunu" olarak bilinen Türk Ceza Kanunu'nun 526. maddesine bir ek yapıldı. Buna göre Arapça ezan ve kamet okuyanlar 3 aya kadar hafif hapis veya 10 liradan 200 liraya kadar hafif para cezasıyla cezalandırılacaklardı."(6)

Türkler "Allahuekber" yerine "Tanrı uludur", "La ilahe illallah" yerine "Tanrıdan başka yoktur tapacak" kelimelerinin söylenmesinden dolayı çok üzüldüler etkilendiler. Ama Kürtler iki kat üzüldüler. Çünkü hiç Türkçe bilmeyenler vardı. Onlar ezanı anlamıyorlardı. Ve Kürt oldukları için de zorla Türkçe ezan okumak zorlarına gitmişti. Çünkü din dilimiz Arapçaydı bizim. Türkçe ezanda görülen ırkçı tavır bölünmeyi biraz daha artırmıştı. Mustafa Armağan bu konuda güzel bir anekdot anlatır: İşte Siirt'in Eruh ilçesinin Ayne (şimdiki adıyla Bağköze) köyünden Ayşi Batur ninenin yaşadıkları. Torunu Cüneyt Batur anlatıyor ("Türkçe Ezan ve Menderes" adlı kitabımdan aktarıyorum):

"Babaannem yaklaşık 90 yaşında ve Türkçe bilmiyor. Türkçe bildiği tek söz, "Tanri ulidir"den ibarettir. Anlayacağınız, köyümüze devlet, hizmet olarak Türkçe ezanla gelmiş! Devlet sağlık ocağı, doktoru, hemşiresi, okulu, öğretmeni, çeşmesi dahi olmayan bir köye Türkçe ezan yoluyla günde 5 kez uğruyormuş! Oradaki Kürt halkına ezanı Türkçe okutunca Türkçeyi sevdireceklerini zannetmişler. Hâlbuki "Türkçe" deyince babaannem gibilerinin aklına sadece itici, sevimsiz ve incitici "Türkçe ezan" geliyor."(7)

1932–1950 arasında 18 yıl boyunca ezan yasaktı. Hatta 1950'ye gelindiğinde Arapça ezanı unutan müezzinler vardı. Yine tarihçi-yazar Mustafa Armağan şunları söyledi; "Halk ezanın Türkçe okunmasına direniş gösterdi, bazı yerlerde delilere, meczuplara ezan öğretilip okutuldu. Polis ya da jandarma geldiğinde kendisi gidip okumuş denirdi yani yeter ki ezan okunsun.

Isparta'da Uzun oğlu Ahmet Usta'nın evinde okutulan bir mevlit esnasında "Arapça tekbir" alan Hilmi Alâeddin isimli şahıs adliyeye sevk edilmiştir.(8)

Ve bunlar gibi daha birçok acıklı olaylara sahne olunmuştur. 1932'den başlayıp Ezanın 18 yıl boyunca yasak kalması demek, 1932'de doğan bir çocuğun 18 yıl boyunca minarelerden Arapça ezan duymadan büyümesi demekti.

Birçok hoca Türkçe saçma ezan okunan yerde namaz olmaz deyip cemaati eve gönderip orada gizliden ezanı okuyup namazı evlerinde kılmaları söylendi. Böylece camiler boşaldı. Kapatılan birçok cami de oldu. Sistem camiyi kapatmanın bahanesini de bulmuştu. Camilere kimse gelmiyor kapatacağız diyolardı. Nitekim kapattılar da.

Menderes döneminde 1950'de çıkarılan kanunla tekrar Arapça ezan okunması serbest bırakılmıştır. Serbest bırakıldı bırakılmasına da bizler ezanlarıyla çelişen bir milletiz. Bir günde camilerden beş kez Allahuekber(Allah en büyüktür), eşhedüella ilahe illallah (şahitlik ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur) diye ezan okunuyor ama topluma, ekonomiye, sosyal hayata, siyasi hayata ve eğitime ALLAH'ı karıştırmıyorlar. Hem günde 5 kez haykırılacak Allah en büyüktür diye; hem de Amerika'nın İsrail'in izni olmadan hareket edemeyeceksin. ADAMA GÜLERLER BE! Bu ne büyük çelişki.

Bu ülkenin Darul Harp mi? yoksa Darul İslam mı? olduğunu hep tartışırlar. Anladım ki bu ülke DARUL ÇELİŞKİ. Darul meçhul. Darul yitik. Darul Yetim, Darul X…

Selam ve dua ile…

(1) Salih Suruç peygamberimizin hayatı, Buhari sahih, Ebu Davud Sünen

(2) Siyer-i Nebi Hz. Muhammed Kazım Ağcakaya Bünyamin Bulut, Buhari Sahih

(3) Salih Suruç, Ahmed b Hanbel Müsned, İbn-i Hişam

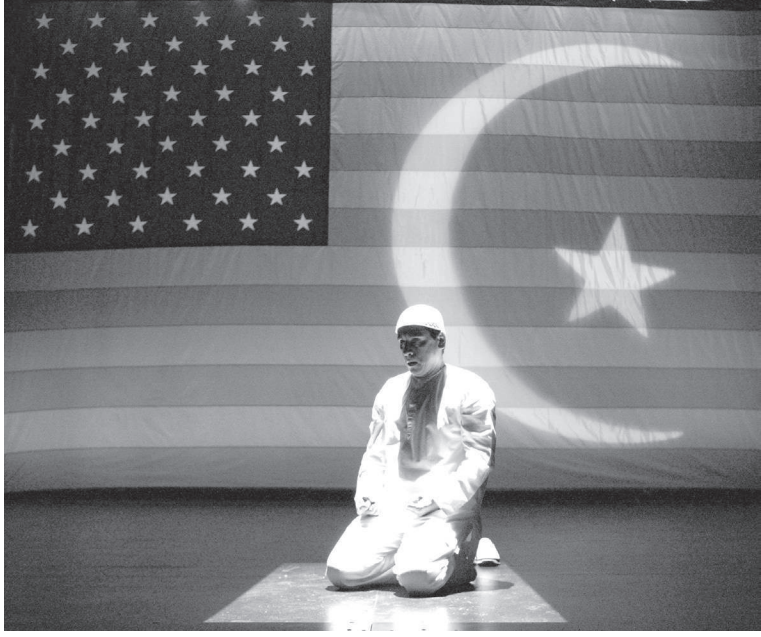
(4) Yavuz Bahadıroğlu - Yeni Akit 2009–06–14

(5) Falih Rıfkı Atay, Çankaya, İstanbul 1984, sayfa 394.

(6) Zaman Gazetesi 12 Haziran 2011, Pazar Mustafa Armağan

(7) Zaman Gazetesi 12 Haziran 2011, Pazar Mustafa Armağan

(8) Emniyet Genel Müdürlüğü Arşivleri (EGMA), Dosya 13217–13, Kardeks 3109;)

İade-i İtibar mı Yeni Rejime Kan Pompalamak mı?

Erdal BAYRAKTAR

Dünya'da ve Türkiye'de büyük değişimler ve dönüşümler oluyor. İnsan nasıl çocukluktan gençliğe, gençlikten orta yaşa, orta yaştan yaşlılığa geçişte ve tabiat mevsim geçişlerinde değişimler yaşıyorsa, toplumlarda her on, elli, yüz yıllık dönemlerde yeni kültürel, ekonomik, teknik vb. girdiler üzerinden değişim ve dönüşümler yaşamaktadır. İnsanın, tabiatın, toplumun yaşadığı bu süreçler ilahi fıtri bir Sünnetin/Sünnetullah'ın gereğidir. Bu Allah'ın âdetidir, sünnetidir. Allah'ın Sünneti değişme kabul etmez.

Bu Sünnet'i kim kavrar ve takip ederse tarihe ve topluma o yön verir, tarihin ve toplumun değişim süreçlerine o müdahil olur. Çünkü varlık boşluk kabul etmez. Kim hayatta ise hayatın içinde ise hayatın ritmi onunla atar.

Müslümanlar uzun zamanlardan bu tarafa kış uykusundan uyanıp hayata dönemiyorlar. Hayatta olmadıklarının en büyük göstergesi olan-biten karşısında aktör değil, figüran olmalarıdır. Hayat size mutlaka bir rol verir, ya aktör olursunuz ya da figüran. İradesi olanlar aktör, olmayanlar ise irade sahipleri tarafından figüran olarak görevlendirilirler.

İslam Dünyası siyasal, ekonomik, fiziki bir kuşatma ve yer yer işgal altında yaşıyor. En büyük kuşatma ve işgal ise zihinlerde ve ruhlarda yaşanandır. Siyasal kuşatma, işgal ve sömürüyü yarmak için önce zihinleri özgürleştirmemiz gerekiyor. Yerli zalimlerden kurtulmak için Küresel zalimlerden yardım talep etmek en büyük zihinsel kölelik belirtisidir.

İslam dünyasını garpzede elitler eliyle köleleştiren ve sömüren Batılı Güçler, dünyanın geldiği aşama gereği kullanım süresi dolan figüranlarını tasfiye edip, yerine kendileriyle ve toplumlarıyla uyumlu yeni figüran ortaklar ihdas etmeye çalışıyor ve bunun kültürel ve sosyal alt yapısını oluşturmaya çalışıyorlar. Bunu söylemek, İslam ülkelerindeki muhalefet hareketliliklerini yok saymak anlamına gelmiyor bilakis bahsettiğimiz işgali yaşatan güçlerin bu konudaki niyet ve tecrübesine dikkat çekmeye çalışıyoruz.

Müslümanlar uzun zamanlardan bu tarafa kış uykusundan uyanıp hayata dönemiyorlar. Hayatta olmadıklarının en büyük göstergesi olan-biten karşısında aktör değil, figüran olmalarıdır. Hayat size mutlaka bir rol verir, ya aktör olursunuz ya da figüran. İradesi olanlar aktör, olmayanlar ise irade sahipleri tarafından figüran olarak görevlendirilirler.

Mısır'ın işgali (1798–1801) ile başlayan ve Osmanlı İmparatorluğunun yıkılışıyla sonuçlanan İslam dünyasının durdurulması, yıkılması süreci 1. Dünya Savaşı'nın bitimiyle fiili işgale dönüştü. Fiili işgal süreci Soğuk Savaş döneminde görece kaldırılarak zihinsel, kültürel, siyasal, ekonomik işgale dönüştürülmüştür. Soğuk Savaşın bitmesi ve Küreselleşme ile birlikte eski düzenin bu şekilde gitmeyeceği anlaşılınca yeni dönemde yeni bir re-organizasyonla düzenin devamına dönük çalışmalar yapılmaktadır. Bu yeni düzenin

en önemli parametreleri demokrasi, ekonomik liberalizasyon ve kültürel anlamda dünyayla bütünleşmedir.

İslam Dünyası halklarına vaziyet eden liderler, halklarına ve dünya egemenlerine bu parametrelerle ifade edilen düzenin en büyük takipçisi ve uygulayıcısı olacaklarını deklare ediyorlar. Şu anda İslam dünyasındaki fikir, kanaat, toplum önderlerinin üzerinde mutabık kaldığı tek kavram "Demokrasi" olarak görülüyor.

Yeni Düzen'in nasıl tezahür ettiğini Türkiye örneği üzerinden takip edebiliriz.

1923'te kurulan rejim, Osmanlı İmparatorluğu üzerinden temsil edilen medeniyeti terk ederek kendine yeni bir medeniyet çerçevesi kabul etti ve yeni medeniyetin değerlerine uygun yeni bir kültür, toplum inşa etmeyi kendine amaç edindi. Yeni rejim o gününün galiplerini temsil eden Batı Medeniyeti'nin Seküler, Laik değerlerini kendine rehber kabul etti. Yeni amacına uygun olarak eskiyi, geriyi temsil eden Osmanlıdan tevarüs bütün dini, kültürel, sosyal, siyasal değerleri ve kurumları tasfiye ya da içini boşaltarak dönüştürme sürecine girişti. Bu süreç dünya konjonktürüne uygun olarak yeni şekiller alarak günümüze kadar devam etti ve etmeye devam ediyor. Konjonktür gereği şekiller ve kişiler değişse de değerler ve amaçlar hep aynı kaldı.

Hepimizin bildiği gibi tarihi galipler yazar/yapar/inşa eder. Bu bütün tarih boyunca böyle olmuştur.

Her iktidar kendini meşrulaştırmak için tarihe müdahale eder; bu müdahale ya yeni bir kurgu ya da bilinenin içini boşaltarak tersyüz etme şeklinde tezahür eder. Bu zulümden dolayı Rabbimiz Peygamber Kıssaları üzerinden tarihin nasıl yazıldığını ve tersyüz edilerek nasıl içinin boşaltıldığını anlatır. Kur'an, tarihin müşrik galiplerinin peygamberlerin temsil ettiği Medenileşme/Medineleşme tarihinin nasıl tersyüz edilerek yeniden inşa edilmeye çalışıldığını İbrahim (a.s), Musa (a.s), Ashab-ı Kehf örneği üzerinden bizlere aktarır.

İbrahim (a.s)'ın Allah (c.c)'ın emriyle inşa ettiği Beyt'ini, İbrahim (a.s)'ı yakmaya çalışanlar ve onların (inanç ve düşünce) varisleri eliyle Tevhid'in merkezi olmaktan çıkarılarak kazanç ve istismar kapısı haline getirildiğine, dini meşruiyet sağlamak için İbrahim' (a.s)'ın kendi ataları olduğu yarışına girdiğine şahit olmadık mı?

Musa (a.s) 'ın getirdiği din, İsrail oğullarının ırkçı din baronları elinde nasıl insanlığa zulüm üreten makineye dönüştüğüne hem geçmişte hem bu gün şahit olmuyor muyuz?

Ashab-ı Kehf ismiyle Kur'an'da kıssaları anlatılan o günün Müslüman yiğitleri, Roma müşriklerinin zulmünden mağaraya sığınmışlar, sonrasında, Roma muktedirleri kendi iktidarlarının devamı için, içini boşalttıkları dini nasıl yeni düzenlerine payanda yapmak istedikleri Kehf suresinde ve özellikle surenin 21. ayetinde bizlere anlatılır.

Yeniden Türkiye örneğine devam edecek olursak; Ulus-devlet temelinde seküler, laik, batıcı temeller üzerinde kurulan rejim, dayandığı Ulusçuluk ve Ulus-devlet mantığı üzerinden hayata ve tarihe müdahale etti. Ulusçuluk, ırk temelli homojen bir toplum yapısı oluşturmaya çalışır. Bunun için iktidarın emredici aygıtlarını kullanarak toplumu yukardan aşağı biçimlendirmek, yeni bir insan ve toplum "yaratmak" ister.

"Ulus-Devletler" insanlık tarihi göz önüne alındığında neseb-i gayri sahih türedi, köksüz yapılardır. Bu köksüzlüklerini gizlemek için tarihe ve tarihi şahsiyetlere, kültüre, topluma acımasızca ve hoyratça müdahale ederler. Tarih ve toplum, "Ulus-Devlet" muktedirleri eliyle adeta yeniden inşa edilmeye çalışılır. Malum geçmiş kötülenir, muhayyel bir tarih oluşturulmaya çalışılır. Bunun için ideolojik aygıtlarla birey ve toplum hafızasız hale getirilmeye çalışılır. Hafıza iptal edilerek veya yok saydırılarak imal edilmiş mekanik bellek oluşturulmaya çalışılır. Hafızasını yitiren toplum, oluşturulmuş bellekle yaşamaya mecbur edilir. Kadim İnsanlık ve Ümmet gider yerine yapay ulus ve devlet gelir.

Cumhuriyet dönemi kültür ve eğitim hayatını takip ettiğimiz zaman ne dediğimiz daha net anlaşılabilir. Ama bütün bunlara rağmen yapay olan Kadim olanı hiçbir zaman istediği gibi alt edemez ve yok sayamaz. Kadim olan bir yolunu bulur ve fıtri olan değerlerini topluma ulaştırır. İşte bu durumda, "Ulus-Devlet" ikinci planını devreye sokar; yok edemediği muhaliflerini tersyüz ederek içini boşaltır ve dirisine yaptığı zulmü ölüsüne de yapar.

Eski düzen bekası için tarihi görmezden gelerek kullandıysa, yeni düzen de muhalif tarihi güya sahiplenerek kullanmaya devam ediyor. Türkiye'de bu günlerde başlayan tarih tartışmalarını biraz da bu yönüyle okumakta yarar olduğuna inanıyoruz.

Laik, Batıcı Kemalist Ulus-devlet dil devrimi ile toplumun hafızasını yok etmeye çalışırken, Takrir-i Sükûn, İstiklal Mahkemeleri örneğinde olduğu gibi toplumu korku ve baskıyla sindirdi. Âlimlerini katlederek onları öndersiz bıraktı. Kültüründen ve önderlerinden mahrum kalan halk beka sorunundan dolayı farklı, ontolojisine aykırı arayışlara mahkûm edildi. Ulusçuluk ve Ulus-devlet Türkiye halkını İnsanlık ailesine karşı olan sorumluluklarından ve Ümmet bilincinden kopardı, kendine, insanlığa yabancılaştırdı. Müslümanları gerici ve mürteci, Kürtleri kart-kurt komedileriyle yok saydı, azınlıkları ise başkalarının kucağına iterek yaşadıkları topluma yabancılaştırdı ve zorla "hain" üretti.

Sindirilen, baskılanan halk toplulukları kendi özgün ve fıtri hallerinden uzaklaşarak rejimin "meşru" gördüğü çizgiye uygun mecralara yöneldiler. Müslüman çoğunluk Materyalizm, Komünizm öcüsü gösterilerek Sağcılığa mahkûm edildiler. Kürtler insanlık dışı işkencelerle fıtri ve toplumsal travmaya, yabancılaşmaya sürüklendiler. Azınlıklar ülkeyi terk etti, sayıca zararsız hale gelenleri ise sessizliğe büründüler. Tek Parti dönemi homojenleştirme, muhalefetsizleştirme mücadelesiyle geçti.

Çok Partili dönemde ise dünyadaki değişime uygun olarak rejim farklı yöntemler oluşturdu veya oluşturmak zorunda kaldı. Bu dönemde Kemalist rejimin "kurucu babası" ve ideolojisi sorgulanmaksızın Sağ Kemalizm ve Sol Kemalizm adı altında rejim kendini yeni duruma uyarladı. Artık halk memnuniyetsizliklerini, güya muhalefetini bu iki kamptan birine dâhil olarak dillendirebilirdi. Çoğunluk Sünni Müslüman halk, Materyalizm ve Komünizm korkusuyla Sağ Kemalizm'e ikna edildiler. Osmanlı saray bakiyesi elit, bürokratik kesimler daha batıcı, seküler buldukları Sol Kemalizm'e yönlendirildiler. Sünni çoğunluktan ayrışmasını uygun gördükleri Alevi ve Gayr-i Müslim azınlıklar da Sol Kemalizm'e kitle ve beyin anlamında angaje edildiler. Sağ Kemalizm'i temsil eden parti ve kişiler baskılara uğrayınca halk bu lider ve yapıları kutsayarak mistisize etti ve dindar halk sağcı düşünce ve yapıların kitlesel destekçisi haline getirildi. Bu süreç Küreselleşme dönemine kadar devam etti.

Küreselleşme ile birlikte hâkim Ulus-devlet ideolojileri ve yapıları sorgulanır oldu ve tasfiye sürecine geçildi. Teknoloji Devrimi ile birlikte Dünya Düzeni yeniden yapılandırılmaya mecbur bırakıldı. Teknolojide yaşanan devrim ve beraberinde oluşan yeni düzen, ekonominin küreselleşmesiyle birlikte Ulus-devleti kendine ayak bağı olarak görmeye başladı. Küresel düzenin merkezlerinde buna uygun yapılar harekete geçirilmeye başlandı. NAFTA, AB, İMF gibi örgütlenmelerle Ulus-devlet örgütlenmeleri Küreselleşme ideolojisine uygun küresel örgütlenmelere yetki ve sorumluluklarını devretmeye başladı. Küreselleşmenin merkezinde, süreç ekonomik hareketliliğe fazla zarar vermeden sancılı da olsa kendini devam ettiriyordu. Asıl sorun Küreselleşmenin periferisinde olan yapılarda görülüyordu. Bu ilkel, ayak bağı olan aşiretimsi, bürokratik Ulus-devlet yapılanmaları nasıl tasfiye edilecekti? İşte bu durumda Küresel Düzen muktedirleri sopayla ehlileştirdiği eski muhalifleri yeniden oyuna buyur etti. İşbirlikçisi olduğu eski elitler, bu süreç içerisinde, olmayan kitlesel desteklerini de kaybettiler ve ayrıca bunlar zihinsel olarak da yeni durumu kavramaktan acizdiler. Aciz oldukları gibi yıllardır oluşturdukları siyasal ve ekonomik iktidarlarını ne devretmek istiyorlar ne de paylaşıyorlardı. Bu durum Küresel Patronlar için ne rantabl ne de katlanılabilir bir durumdu. Tasfiye işini ancak mevcut durumdan rahatsız ve yeni Küresel Patronlarla menfaatleri örtüşen yeni sosyal, siyasal toplum kesimleri ve onların temsilcileri ile yapabilirlerdi. İşte Demokrasi çerçevesinde kitlesel desteğe sahip, Batıyla uyumlu kesimler böylece siyasi arenaya buyur edildiler.

Türkiye örneğinde Müslüman kitleler baskı ve zulümle sindirilip, İslami dil ve önderlikten mahrum edilince bu günü İslami anlamda anlamak ve ona uygun muhalefeti geliştirmek mümkün olamazdı. İslami eğitim kurumlarından mahrum, Batılı formasyonla eğitilmiş yeni dindar elitler, ilk Batılılaşma dönemindeki elitler gibi, Batılı kavramlarla düşünüp, Batılı çözümler üretiyorlardı. Bu yeni elit zihinsel olarak Batılı, inanç anlamında Müslüman, bireysel hayatında dindardı. Mevcut Dünya Sistemi ile pek sorunu yoktu. Demokrasi en ideal rejimdi, Küresel Pazar Ekonomisi bir gerçekti ve ona dâhil olup pastadan en fazla payı almamız gerekiyordu. İnsan hakları ihlallerini ise AB müktesebatı çerçevesinde halletmemiz gerekiyordu. Kemalizm'in tek partili, jakoben yapısından ancak bu şekilde kurtulabilirdik. Böylece yeni bir Kemalizm'imiz daha oldu: Muhafazakâr Demokrat Kemalizm.

Kemalizm'in özü neydi: Muasır medeniyet hedefimiz Batı'da ete kemiğe bürünmüş olan Batı Medeniyetiydi. Bu değerler ve bu medeniyetin

amaçları bizim de amacımız olmalıydı. Bu medeniyet bir değer ve amaç olarak tartışılmazdır. Medeniyetin tezahür ve uygulamalarında sorun olursa onu da konjonktüre göre taraflardan birinin yanında yer alarak düzeltebilirdik. Franko laiklikten Anglo-Sakson laikliğe geçmek gibi. Yeni Kemalizm'de topluma, kurumlara, ilişkilere tevarüs ettiği zihniyete uygun olarak konjonktürel ve pragmatist yaklaşıyordu. Yeni durum Küresel ortaklarımız açısından iyiydi ama bu hep böyle gidemezdi. Eski paradigma, kurucu ideoloji, kurucu babalar dokunulmazlık zırhı içerisinde kalmaya devam ettikçe, ilerde sorun çıkabilirdi. Yeni bir dünya kuruluyorsa buna uygun yeni bir paradigma, kurucu ideoloji ve kurucu babalar lazımdı.

Küreselleşme ile birlikte hâkim Ulus-devlet ideolojileri ve yapıları sorgulanır oldu ve tasfiye sürecine geçildi. Teknoloji Devrimi ile birlikte Dünya Düzeni yeniden yapılandırılmaya mecbur bırakıldı. Teknolojide yaşanan devrim ve beraberinde oluşan yeni düzen, ekonominin küreselleşmesiyle birlikte Ulus-devleti kendine ayak bağı olarak görmeye başladı.

Yeni Paradigma yine batı menşeli Küresel Liberal Demokrasi idi. Bu yeni düzen Demokrasi adı altında dünyaya sunuluyordu. Yerel Ulus-devletler ya buna uyum sağlayacak ya da tasfiye olacaktı. Uyum süreci yaşayanlar daha az kazayla, uyum sağlayamayanlar ise Arap baharı örneğinde olduğu gibi biraz daha sıkıntılı bir şekilde dönüştürülme sürecine girdiler.

İşte Türkiye'de bu yeni tarih ve iade-i itibar tartışmaları bunun üzerine başlatıldı. Genelde İslam Dünyası özelde Türkiye'deki kitleler yeni Liberal Kapitalist düzene şöyle ve böyle ikna edildiler. Bu uzun bir hikâye.

Bütün toplum kesimleri sağcısıyla, solcusuyla, dindarıyla, alevisiyle, sünnisiyle, Kürt'üyle, Türk'üyle bu yeni sistemde-demokrasi'de-uzlaştıktan sonra herkesi vicdanen ve zihnen rahatlatacak tarihsel meşruiyet gerekiyordu. Bu kitleler dünyaya demokrasiden sonra gelmiş değiller. Demokrasi'den önce bu ülkede vardılar. Bu halka ikinci bir travma yaşatmanın anlamı yoktu. Nasıl olsa yapı-bozum gibi elimizde felsefi, bilimsel bir imkân vardı. Bu imkânla kitlelerin zihni tarihsel meşruiyete kavuşturulabilirdi. Yeter ki kurulmakta olan yeni düzenin paradigması sorgulanmasın. Menderes'i idam edip sonra itibarını iade eden Rejim, yeni rejime uyum sağlayan bir solculuğun idolü olan Nazım Hikmet'i törenle getirir ve itibarını da iade eder. Herkesin -gönüllü- Batı şapkası giydiği bir ülkede, Şapka Kanununa muhalefet etmekten idam edilen İskilipli Atıf Hoca'ya itibarının iade edilmesinin ne mahsuru olabilir? İçi boşaltılarak folklorik bir çeşniye dönüşmüş Alevilerden özür dilemenin ne mahzuru olabilir? Laikleşmiş, ırkçılaşmış, Batıyla uyumlu, Apo'yu önder kabul eden bir Kürt'e Şeyh Sait'i iade etmek, yeni düzen için ortak müştereklerı artırmaktan başka ne anlama gelir? Büyük Doğu ideali için mücadele verenler AB'nin en büyük savunucusu olduktan sonra, yeni rejimin bir gazetesinin Büyük Doğu dergilerinin tıpkıbasımlarını hediye etmesinin ne zararı olabilir? Nihai hedefleri AB ve Demokrasi olduğunu söyleyen, bunun için küresel çapta çaba gösteren Nurcu ekolün lideri Said Nursi'ye itibarının iade edilmesi mevcut kitlenin Demokrasi bağlılığını artırmaktan başka ne anlam ifade edebilir?

Demokrasiyi mutabakat zemini olarak kabul eden kitlelerin tarihleri de buna uygun hale getirilmeye çalışılıyor.

Eski rejim düne kadar muhalif olarak kabul edilen insanların kültürel varisleri tarafından Demokrasi lehine tasfiye ediliyor. Ne acıdır ki arazi temizleme işi eski muhaliflerin çocuklarına kaldığı gibi, yeni kurulan rejimin temel deşme ve inşa işi de onlara verildi. Artık temel kazarken dedelerinin buldukları kemiklerini güle oynaya tamirine ve inşasına çalıştıkları binanın harcında değerlendirirler. Araya gitmesin. Devir hesap devri. Ne ironi değil mi?

Zalim rejimler zulmettikleri mazlumların itibarını iade edemezler. İtibar iade etmek muteberlere düşer. Zalimler ancak özür ve af dileyebilirler. Zalimlerin mazlumlara iade-i itibar yapması, önceden onlara yapılan zulümden daha büyük bir zulümdür.

Davalarından soyutlanıp içi boşaltılarak, yeni rejimin harcı haline getirilen bu mazlumların dirisine yapılan zulmün bir benzerini, belki de daha beterini ölüsüne de yapılmasına sessiz kalmak, zalimlerin yaptığından daha büyük bir zulümdür. Bunun dünyada da ahirette de hesabını veremeyiz.

Velhasıl, Tevhid, Nübüvvet, Ahiret temelli inancımıza sadık kalmadan yapılan her faaliyet, sonunda bizi bu ironilerle karşı karşıya bırakacaktır.

"Türkiye Devleti" de Zaten "Şike" Yoluyla Kurulmuştu

Celal SANCAR
sancarcelal@yahoo.com

Türkiye Devleti kuruluş aşamasında nasıl "şike"ye tevessül etti ise; toplumdaki farklı inanç gruplarını sisteme "entegre" işlevi için kurulmasına müsaade edilen partiler ve tabiatıyla birer parti gibi örgütlenen spor kulüpleri de zaman zaman kazanmak için "şike"ye tevessül etmekten imtina etmemişlerdir.

"1889'da, Girit'e özerklik verilmesinden iki yıl sonra, Askeri Tıbbiye okulunun beş öğrencisi (Ohrili [Makedonya] İbrahim Temo, Arapkirli [Şimdi Malatya'nın ilçesi] Abdullah Cevdet, Diyarbakırlı İbrahim Sükuti, Kafkasyalı Mehmed Reşid ve Bakülü Hüseyinzade Ali); daha sonra bütün ülke tarihine yön verecek oluşumların kaynağı olacak 'İttihad-ı Osmani'yi kurdular… Tartışmalı 1902 Paris Jön Türk Kongresi ardından, Selanik'te kurulmuş 'Osmanlı Hürriyet Cemiyeti' ile birleşerek 1906'da 'Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti' adını alacak siyasi oluşumun temeli atıldı."[1]

Yukarıda mahiyeti izaha çalışılan "kanara" yapının (İT) kendi toplumlarını maceradan maceraya sürüklemeleri sonrasında, Osmanlı'nın dağılma sürecine girmesiyle birlikte Batılı Emperyalist devletler "Akbaba" içgüdüleriyle harekete geçmiş; "av" üzerindeki pay savaşı neticesinde bugünkü toprakları üzerinde kurulan Türkiye Devleti, Batılılarca "mutemet" adamlarına emanet edilmiştir. Bu yapının daha kuruluş aşamasında, Emperyalist devletlerce kotarılan savaşa "Kurtuluş Savaşı" adı verilerek; bu savaşta yerli işbirlikçiler eliyle İslam ve Müslüman şahsiyetler azami derecede kullanılmış ve heder edilmişlerdir.

Mustafa Kemal ilk dönemde (7 Şubat 1923) Balıkesir'deki Zağnos (Zağanos) Paşa Camiinden; "Peygamber Efendimiz Hazretleri Cenab-ı Hak tarafından insanlara dini gerçekleri duyurmaya memur ve elçi seçilmiştir. Temel kanunu, hepimizce bilinmektedir ki yüce Kur'ân'daki manası açık olan ayetlerdir. İnsanlara feyiz ruhu vermiş olan dinimiz, son dindir. En mükemmel dindir. Çünkü dinimiz akla, mantığa, gerçeğe tamamen uyuyor ve uygun düşüyor. Eğer akla, mantığa ve gerçeğe uymamış olsaydı, bununla diğer İlahi tabiat kanunları arasında çelişki olması gerekirdi. Çünkü tüm evren kanunlarını yapan Cenab-ı Hak'tır… Efendiler! Camiler birbirimizin yüzüne bakmaksızın yatıp kalkmak için yapılmamıştır. Camiler itaat ve ibadet ile beraber din ve dünya için neler yapılmasının gerekli olduğunu düşünmek; yani konuşup tartışmak, danışmak için yapılmıştır" sözleriyle halka seslenmekte[2] bir beis görmemiş; gerçek niyetini ise daha sonraları ayağı yere basınca, "Batsın bütün dinler"; "Biz ilhamımızı gökten almıyoruz!" diyerek açıklamıştır. Neticede Batılı emperyalist devletlerle birlikte, Müslüman halk ve onların öncüleri üzerinde bir "şike" gerçekleştirilmiştir. Ne zaman ki, istenilen durum hâsıl olmuş (devlet kurulmuş); daha önce parasal destekler verilerek yaptırılan yayımlarla da mücadeleye katkısı sağlanan Mehmet Akif Ersoy gibi şahsiyetlere, "Sizin işiniz bitti, artık gidin

1 Murat Yetkin'in "Komitacı Devlet Ne İstiyor?" adlı makalesinden.

2 Mustafa Ünal, Zaman, 06 Şubat 2011

kumda oynayın" denilerek, saf dışı edilmişler, bununla da kalınmayarak kendilerine, hayatları boyunca zindan hayatı yaşatılmıştır.

Batılılaşma çabaları ve Stalinist baskılara rağmen halk üzerinde istenen neticenin alınmadığını gören ceberrut yönetim; yine bir muvazaayla (şike) mutemet adamları "Ali Fethi Okyar'a 12 Ağustos 1930'da Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı (SCF) kurdurmuş; ama partinin umulmadık biçimde popüler olması ve kendisine karşı muhalefetin merkezi haline gelmeye başlaması üzerine, 17 Kasım 1930'da partiyi feshe zorlamışlardır… Mustafa Kemal, kendisine, 'İzmir'i aldıktan sonra artık biraz dinlenirsiniz Paşam. Çok yoruldunuz' diyen Halide Edip'e şu yanıtı verir: 'Dinlenmek mi? Yunanlılardan sonra birbirimizle kavga edeceğiz, birbirimizi yiyeceğiz.' Bu öngörü doğru çıkar; 1919'da Samsun'a doğru yola çıkmasıyla, 1926'da İzmir Suikastı Davası arasında kalan yedi yıl içinde, Milli Mücadele'ye birlikte başladığı arkadaşlarından ikisi dışında hepsini tasfiye eder.[3]

İktidarı elinde bulunduranlar yollarına uzun bir süre kırarak-dökerek devam ederlerken Emperyalist devletlerin, CHP'ye bir "kardeş parti" gelmesini istemeleri üzerine; yönetim (esas devlet partisi) yine bir "şike" marifetiyle kendi arkadaşlarına (muhalif pozlardaki Celal Bayar ve Adnan Menderes'e) DP'yi kurdurmuşlardır. Aslında, günümüze kadarki Türkiye Devletinin bütün partileri "kardeştir" ve birbirlerinin "pisliğini" örterek gelinmiştir bu güne kadar. DP milletvekili Osman Bölükbaşı da partiden ayrılma pahasına bu tespitini ifadeden kaçınmamıştır: "DP, CHP döneminin pisliklerini temizlemek için kurulan 'muvazaa' partisidir."[4]

Bu parti (DP) aracılığıyla halka verilen havuçlarla (Ezanın Arapça okunması; İmam-Hatip, Kur'an kursu açılması ve türbeleri ziyarete izin verilmesi) yoluna devam eden "ceberrut devlet"; 60 ihtilaliyle, gerektiğinde kendi evlatlarını öldürmekten de imtina etmeyeceğini bilfiil göstermiştir.

İşte bu süreci takip eden yıllarda çeşitli vesilelerle dinlerinin gerçeğinin farkına varmaya yönelen Müslümanlardan çok küçük bir azınlığın, duvarda kılıfları içinde asılı duran kitaplarını (Kur'an) ellerine alma cesareti ve ne dediğini öğrenme merakıyla okumaya tevessül ettiklerini gören devlette şafak atmıştır. "Bu topluma komünizm gerekiyorsa, onu da biz getiririz" diyenler; durumdan vazife çıkararak, "Eğer bu topluma şeriat gerekiyorsa, onu da biz getiririz" anlayışından yola çıkarak, Müslümanların sisteme entegrasyonu amacıyla MNP'nin, Erbakan

3 Ayşe Hür, Radikal, 18–24.02.2007

4 Ayşe Hür, Müzmin Muhalif Osman Bölükbaşı, Taraf, 12.06. 2011

eliyle kurulmasının ve bu yolla "sakıncalı" gördüğü gidişatı sistemin hizmetine yönlendirmenin yolunu açmıştır. Bu da devletin, Müslümanları; yine bir kısım "Müslümanlarla" anlaşarak, şikelemesiydi. "Sürüden" kopmalar olmaması için şike üstüne şike yapılarak gelindi bu güne kadar ve halen bu operasyon, hız kesmeden devam ediyor.

Refahyol Hükümeti yoluna devam ederken Amerika ile ilişkileri sıkı-fıkı ve o günlerde aynı zamanda Dışişleri Bakanı olan Abdullah Gül, 1996 yılında ABD'ye kendi ifadesiyle "Amerikalılara dinin ve dinsel cemaatlerin devletin koruması altında olduğu Amerikan tarzı bir laiklik anlayışı için mücadele etmeye hazır olduğumuzu bildirdik"[5] teklifiyle gider. Recep Tayyip Erdoğan da o günlerde İstanbul Büyükşehir Belediye başkanıdır ve kendisini ABD'nin Ankara eski Büyükelçisi, aynı zamanda Ortadoğu Uzmanı olarak bilinen Morton Abromovitz'in ziyareti sonrası sorulan soruya şu cevabı verir: "ABD Elçisinden, kendim ve partim adına sıcak mesajlar aldım. Ankara'da yapılan son kongremiz hakkında elçiye bilgi verdim"[6]

Bu açıklamaları takip eden günlerde, 28 Şubat süreci başlatılır ve ortalık toz duman olur. Bu sürece (28 Şubat) Refahyol koalisyonu direnemez ve hükümet düşer. Refahyol'un tasfiyesi ve Erbakan'ın da "dinlenmeye" alınmasını takip eden günlerde, aynı partiden daha genç ve dinamik üç kişinin (Recep Tayyip Erdoğan, Abdullah Gül ve Bülent Arınç) riyasetinde "AKP" adı verilen "gürbüz" bir çocuk dünyaya getirilerek, böylece "şikeli" yeni bir döneme daha girilmiş olur.

Bir şiir okuması bahane edilerek Belediye Başkanlığından alınan Erdoğan'ın, hüküm giydirilerek cezaevinde (kısa bir süre de olsa) yatırılmış olması, onun toplum nezdindeki itibarını daha da artırmış; cezası dolayısıyla muhtar bile olamayacakken, CHP'nin de katkılarıyla önce temize çıkarılmış, ardından seçimlerin Siirt ayağı bir "şike" marifetiyle iptal edilmiş ve bilahare yenilenerek kendisi sürece dahil edilmiştir.

Refahyol Hükümetinin diskalifiyesinden sonra ANAP, MHP ve DSP ortak yapımı koalisyonu bir süre vaziyeti idare etti. Bu arada Genç AKP'nin yurtiçi yapılanması tamamlanmış ve rüştünü de ispat ettiği anlaşılmış olacak ki; ortada koalisyonun dağıtılması için açık bir sebep görülmezken, MHP Genel Başkanı "Genel Seçimlere gidilmesi" açıklamasını yapar ve bilinen seçim yapılarak hükümet etmesi için AKP görevlendirilir.

Resmi ideoloji Türkiye'deki gruplardan birine kafayı taktığında bu grup eğer solculardan oluşuyorsa, hükümeti CHP gibi "sol" tandanslı; milliyetçilerden oluşuyorsa, hükümeti MHP ve benzeri; İslamcılardan oluşuyorsa, hükümeti MNP'den AKP'ye bir çizgiyi takip eden partilere kurdurmuştur. Baltanın sapı da kesilecek ağacın dalından olunca, ağacı kesmek daha kolay olacağından; "resmi ideoloji" üç dönemdir hükümet eden AKP marifetiyle bu asimilasyonu başarıyla gerçekleştirmiş ve bugün baktığımızda ortada sisteme muhalif unsurlar (bilhassa Müslümanlardan olanlar) yerle yeksan edilmiştir. Bu kısa denebilecek süre içinde "ayrık otları" temizlenmiş, sistemin kutsalları kendilerini "Muhafazakâr Demokrat" olarak tanımlayan dindarlar marifetiyle içselleştirilmiş; dün şer görülen bütün kurumlar başındakiler "bizlerden", kurumlar da artık "bizim" olmuştur.

Kendilerini sisteme sadakatleri konusunda ispatlayan Muhafazakâr, Dindar, Milliyetçi ve de Demokratlardan müteşekkil AKP ile Resmi ideoloji, bir kere daha "şike" yapmışlar; AKP, 12 Eylül 2011 tarihinde yapılan anayasa referandumu oylamasında, çeşitli İslamcı grupları bu oyununa bir kere daha alet etmiş, sistemin Müslümanların oylarıyla meşruiyet kazanmasını sağlamıştır. Neticesinde kaybedenin yine Müslümanlar, kazananın ise, her zaman olduğu gibi Stalinist yöntemlerle hayatiyetini bu güne kadar devam ettirmiş ve halen de bu yapısıyla zulmünü "Müslümanlar eliyle" bir müddet daha devam ettirecek olan Türkiye Devletinin olduğu görülmektedir.

Birbirlerini bir kaşık suda boğacak kadar hasım gözüken üç partinin (AKP, CHP, MHP), spor kulüplerince hazırlandığı gazetelerde ilan edilen "şike yasası"nın kabulüne ilişkin oylamadaki kenetlenmiş halleri de göstermektedir ki; bu üç parti "şike yasası" ittifaklarıyla, "yok birbirimizden farkımız" demektedirler. Yönetim ve spor kulüplerinin yanı sıra, 13 Aralık 2011 tarihli Taraf gazetesinde sürmanşetten "Karacılar Havacılara şike yaptı" başlığı altında verilen, "Bombalanacak hedefler İkinci ordu tarafından Hava kuvvetlerine tam 18 kez yanlış verildi. Hedefleri vurmaya giden jetler, dağı taşı bombalayarak üslerine döndüler" haberi de göstermektedir ki, Türkiye Devleti; partileri, spor kulüpleri ve diğer müesseseleriyle, kurulduğundan bu yana "şike malulü"dür.

5 Patrich Haenni, Piyasa İslam'ı, s. 131–132

6 Muharrem Toptaş, Selam gazetesi, 21–27.10.1996

Çok Tanrılı Sistemde Dayatılan Hayat Tarzı

Mustafa GÜLDAĞI

Peygamberimiz (sav) zamanında daha Peygamberlik gelmeden önce çok tanrılı bir sistem düzen vardı. Dünyanın her yerinde böyleydi. Lat, Menat, Uzza gibi onlarca tanrı vardı. Biri yağmur tanrısı, öbürü sağlık tanrısı belki bir diğeri de ekonomi tanrısıydı. Belki bir diğeri de eğitim tanrısıydı. Allah'ı da (cc) kabul ediyorlardı. Allah'da yeryüzüne karışmayan gök tanrısıydı. Ya da yeryüzüne karışması istenilmiyordu. Bu yüzden yeryüzünde sahte ilahlar üretilmişti.

Günümüz insanlarının ve Müslümanlarının bugünün Lat'ları, Menat'ları ve Uzza'ları nelerdir. Bugün bir heykel şeklinde karşımızda durmuyorlar. Çok sinsi bir şekilde aramızdalar. Görmek ve göstermek zorundayız. Peygamberimiz zamanında hepsi devrildi ve yok oldu. Hayır hayır bir başka elbiseye büründürülüp tekrar aramıza girdiler. İSPAT MI?

TÇTD'ye (Türkiye Çok Tanrılı Devleti) bakarak görebiliriz. Tanrıların ihracatı ve ithalatı Türkiye'de birinci sırayı alır. Ülkemize yeni yeni tanrılar ithal ediliyor. Bu tanrıların birçoğunun reklamı da televizyonlarda yapılıyor. Seç beğen der gibi.

Yıllardır eğitime Allah karıştırılmıyor, ekonomiye karıştırılmıyor, hukuka karıştırılmıyor, sosyal hayata karıştırılmıyor, parka, panayıra, çarşıya, pazara, mağazaya karıştırılmıyor. Ekonomide Allah'ın istemediği faiz, eğitimde Allah'ın istemediği eğitim modeli. Hukukta insanları ve toplumsal düzeni bozan şeytana hizmet eden ve Allah'ın istemediği her şey, sosyal hayatta alkolle iç içeyiz, zina ortamlarıyla iç içeyiz, fesad şirketinin patronları sokaklara hâkim olmuş. Allah'ın haram kıldığını haram kabul etmeyip caddelere sokaklara hâkim kılıyorlar.

Yıllardır eğitime Allah karıştırılmıyor, ekonomiye karıştırılmıyor, hukuka karıştırılmıyor, sosyal hayata karıştırılmıyor, parka, panayıra, çarşıya, pazara, mağazaya karıştırılmıyor. Ekonomide Allah'ın istemediği faiz, eğitimde Allah'ın istemediği eğitim modeli. Hukukta insanları ve toplumsal düzeni bozan şeytana hizmet eden ve Allah'ın istemediği her şey, sosyal hayatta alkolle iç içeyiz, zina ortamlarıyla iç içeyiz, fesad şirketinin patronları sokaklara hâkim olmuş. Allah'ın haram kıldığını haram kabul etmeyip caddelere sokaklara hâkim kılıyorlar.

Peki, tüm bunlar Allah'ı hiçbir işe karıştırmıyorlar mı? Allah'tan hiçbir şey istemiyorlar mı? Tabii ki de istiyorlar. Allah yaz aylarında sulu karpuzlar versin, yağmur için bulutlar gönder-

sin, güneşimizi söndürmesin, Konya ovasından buğdayımızı arpamızı eksik etmesin, göllerimizi denizlerimizi kurutmasın, Rize'de çay, Ege sahillerinde zeytin, Trakya'da ayçiçeğimizi eksik etmesin, havamızı versin ki bol bol nefes alıp verelim. Amma bunun dışında yeryüzündeki yönetimimize kanun ve yasalarımıza ekonomik uygulamalarımıza kadınlarımızın makyajına örtüsüne dekoltesine karışmasın. İçkisiz olamayız Allah buna da karışmasın diyorlar.(Hâşâ) Hele hele eğitimimize hiç karışmasın.(Hâşâ) Eğer Allah (cc) eğitimlerine karışırsa batıya uymuş zihni Batı'ya göre şekillenmiş, çağdaş bir nesil yetiştiremezler. Böyle olunca da **"Çağdaş milletler seviyesine"** ulaşılamaz.

Bu çok tanrılı sistem hayatına Allah'ın karışmaması için sokaklara inip "kahrolsun şeriat" diyen nesiller yetiştirmek ister. "İrtica hortladı" "laiklik elden gidiyor" diyen, çok tanrılı sistemlerinin devrilmemesi için "darbesever" gençlik yetiştirmek. Ya da dedemin ağılındaki inekler gibi "yiyip, içip, işeyen ve zamanı geldiğinde möö diye bağıran inekler yetiştirmek."(Bu arada dedemin ineklerinden özür diliyorum. Çünkü en azından huysuz değiller)

"On yılda on beş milyon genç yarattık her yaşta." Evet, çok tanrılı bir sistem oluşturularak on yıl gibi kısa bir zamanda geçmişinden, tarihinden habersiz, dini hassasiyetlerini kaybetmiş bir gençlik yetiştirdiler. Vücudunu açıp her tarafını teşhir edecek, iffet duyguları alınmış bir nesil. Milli içkisi bira olan bir nesil. Tekbirleri "Tanrı Uludur" olması istenen bir nesil. Nikâhsız ilişkiler nesli. Âlimlerine gerici diyen bir nesil. Batının rüzgârına kapılan bir nesil. Bu Allah için savaşan bir nesilden "kokuşan" bir nesle geçmektir.

Çok tanrılı bir sistemin darbelerle korunduğu bir düzen. Eğitim adı altında eritim yapan bir düzen. Allah'u Ekber'den rahatsız olup "Tanrı uludur'a" geçen bir düzen. Şapka giymeyen kellelerin kopartıldığı bir düzen. Batıdan getirilen gömleğin uymadığı halde zorla halkın üstüne giydiren bir düzen. "Elhamdülillah Müslüman'ım" diyen bir düzenden "Ne mutlu Türküm diyene" düzenine geçmek.

Çok tanrılı düzene uymayanları darağaçlarında sallandıran düzen. Gerçek ilah Allah (cc) anlaşılmasın, kabul edilmesin diye sahte ilahlar üreten bir düzen. NASIL MI?

Cumhuriyet döneminin şairlerinden Aka Gündüz Mustafa Kemal için diyor ki:

"Görünmezi görür, Bilinmezi bilir

Duyulmazı duyar, sezilmezi sezer

Ezilmezi ezer..."

(Allah'ın özelliklerini verdiler. Ezilmezi ezermiş. Kim acaba bu ezilmezler. Mustafa G.)

Bir başka şair de diyor ki:

"Evliya odur, Peygamber odur, sanatkâr Atatürk..."

Atatürk marşının ilk dörtlüğünde de:

"Tanrı gibi görünüyor her yerde
Topraklarda denizlerde göklerde
Gönül tapar kendisinden geçer de
Hangi yana göz bakarsa Atatürk"

Türkiye'nin 3. Cumhurbaşkanı ve Atatürk'ün yakın dostu Celal Bayar da diyor ki: **"Atatürk'ü sevmek ibadettir"**(1)

Şevket Süreyya Aydemir de diyor ki: **"İnkılâbımızı oturtmaya ve Atatürk'ü putlaştırmaya mecburduk... Ama şimdi size ifade edeyim: Kahraman putlaştığı zaman ölür"(2)**

Şair Kemalettin Kamu diyor ki:

Burada erdi Musa/Burada uçtu İsa,
Bülbül burada varsa, Hürriyet için öter
Ne örümcek ne yosun/ne mucize ne efsun
Kâbe Arab'ın olsun bize Çankaya yeter...

Şair Faruk Nafiz Çamlıbel Atatürk öldükten sonra şu mısraları yazdı:

"Yürüyor, kalbimizin durduğu bir yolda değil,
"Kanlı bir gözyaşı nehrinde muazzam tabutun
"Ey ilâhın yüce davetlisi, göklerden eğil
"Göreceksin duruyor kalbimizin üstünde putun!"

Yusuf Ziya Ortaç da belli ki öteki şairlerden geri kalmak istememişti, kervana katıldı:

"Dağların ardında sönüşü gibi,
"Millete can veren, vatan yaratan;
"Tanrının göklere dönüşü gibi
"Her zaman ırkıma büyük Baş Atam,
"Tanrılaş gönlümde, tanrılaş Atam!"

İlhami Bekir'den:

"İlk adam, mavi gözlerle baktı toprağa,
"Toprağın haritasını çizdi bayrağa;
"Allah değil, o yazdı alın yazımızı."(3)

Kaderi Atatürk'ün yazdığını söylüyor.

Tanrı üretme fabrikası kurmuşlar resmen. Anlatılan bir kıssa vardır: Firavun'a arkadaşı sormuş bir gün "sen nasıl ilah oldun" diye. Firavun cevap vermiş: **"Baktım bana ilah diyorlar bende ilah oldum"** demiş. Kendi ilahını kendi üreten bir topluma dönüştük. Dönüştürüldük. O kadar çok ilah üretiliyor ki Allah'a ulaşmak engelleniyor. Tanrılar eskiyince yenileri devreye sokuluyor.

Behçet Çağlar Atatürk'e mevlid yazdı. Peygamberimize yazılan mevlidi Atatürk'e uyarladı.

"Ol Zübeyde, Mustafâ'nın ânesi
Ol sedeften doğdu ol dürdânesi!
Gün gelip oldu Rızâ'dan hâmile
Vakt erişti hafta ve eyyâm ile.
Geçti böyle, nice ay nice sene
Vakt erişti bin sekiz yüz seksene.
Merhaba ey baş halâskâr merhaba
Merhaba ey ulu serdâr merhaba!"

Çok tanrılı bir sistem böyle kurulur. Çok tanrılı sistemde yetişen neslin tek bir Allah'a (cc) yönelmesi zor oldu. Çünkü çok tanrıcılık neslin iliklerine kadar işlemişti. Bu neslin hayat tarzını da çok tanrılı sistem belirliyordu. Ve Cumhuriyet kurulalıdan bu yana hayat tarzı kavgası bitmedi. Nitekim bu aralar Taksim'de yaşanan Gezi Parkı olayları da hayat tarzı savaşıdır. Hayat tarzlarının tehlikeye girdiğini gören veya zanneden çevreler içki şişelerini ellerine alıp meydana döküldüler. Hepsi koyu Kemalist, kominist, açık kadınlar ve solcu erkeklerden oluşmakta. Seküler hayat tarzını isteyenlerden oluşmakta. Çok tanrılı sistemin çok tanrılı insanları gençleri rahatça içki içmeli, zina etmeli, haram işleyebilmeli, açık gezebilmeli, çorap değiştirir gibi sevgili değiştirebilmeli kimse karışmamalı. Bunun için Kemalizm diye üretilen dinden hiç taviz vermek istemezler. Neslin hayat düsturlarını "gökten inmiş dogmalardan" değil(!) resmi ideolojiden almasını isterler. Ve bunu dayattıkça dayatırlar. Amma bilmezler ki: **"Allah'ın nurunu ağızlarıyla söndürmek isterler. Onlar istemese de Allah nurunu tamamlayacaktır"** (Tevbe 32)

Selam ve dua ile...

KAYNAKLAR:

(1) Fikret Başkaya, Paradigmanın İflası, s.143

(2) Fikret Başkaya, Paradigmanın İflası, s.142, Abdurrahman Dilipak, Bir Başka Açıdan Kemalizm, Beyan Yay. s.387

(3) 12 Kasım 2008,Yavuz Bahadıroğlu yeni akit)

Seküler Devletin Seküler İşleri

Mustafa GÜLDAĞI
mustafaguldag@gmail.com

Allah'ı (cc) yaratan yaşatan kabul edip YÖNETEN kabul etmeyen bir sistemin adıdır sekülerizm. "3 Y" kanunu yani. **Yaratan, Yaşatan, Yöneten.** Müslüman bu üçüyle iman eder Allah'a(cc). Ama sekülerizm "YÖNETENİ" kabul etmez. Allah, bizi yaratsın, her türlü nimetimizi versin ama yönetimimize, meclisimize, parlementomuza karışmasın anlayışıdır. Sekülerizme inanan beyefendiler Allah'a "3 Y" ile iman etmezler. Eğer "3 Y" ile iman ederlerse kendi istekleri doğrultusunda, eğlenerek azgınlık ve taşkınlık yaparak yaşayamazlar. Bu anlayışa göre İslam'ı camiye hapsedeceksin gardiyan olarak da bir imam atayacaksın camiye. İslam'ı camiden dışarıya çıkarmayacaksın. Allah'ın dünyasında, Allah'ın seçmiş olduğu dini camilere hapsetmektir Sekülerizm.

Ülkemizde büyük sekülerist fabrikalar kurup seküler nesiller yetiştirdiler. Bu fabrikalardan da başka türlü nesil çıkmazdı zaten. Dedem hep derdi "Ford fabrikasından Mercedes çıkmaz" Seküler fabrikalardan İslamcı gençlik çıkacak değildi ya. Biz de küçük atölyelerimizde eğitime tebliğe devam emeliyiz. Mekke'nin büyük Seküler fabrikalarına karşı Darul Erkam da küçük bir atölye idi. Ama Darul Erkam'da yetişenler üstün geldi. Vahiy kaynaklı bir eğitim vardı çünkü. Hem aklı hem kalbi doyuran bir eğitim.

Ülkemizde büyük sekülerist fabrikalar kurup seküler nesiller yetiştirdiler. Bu fabrikalardan da başka türlü nesil çıkmazdı zaten. Dedem hep derdi "Ford fabrikasından Mercedes çıkmaz" Seküler fabrikalardan İslamcı gençlik çıkacak değildi ya. Biz de küçük atölyelerimizde eğitime tebliğe devam emeliyiz. Mekke'nin büyük Seküler fabrikalarına karşı Darul Erkam da küçük bir atölye idi. Ama Darul Erkam'da yetişenler üstün geldi. Vahiy kaynaklı bir eğitim vardı çünkü. Hem aklı hem kalbi doyuran bir eğitim.

Kurtuluş savaşı Allah için hizmete koşan halkın ve âlimlerin fedakârlıklarıyla kazanılmıştı. Cihad ruhuyla savaşıp İslam'ı üstün tutmak için savaş verilmişti. Meclis kurulduktan sonra Bediuzzaman Ankara'ya gelip bazı milletvekillerinin milletin bu dini hislerine saygı göstermediklerini ve namaz kılmadıklarını görünce on maddelik bir beyanname neşretmiştir.

Beyannameyi okuyan milletvekilleri tekrar namaza başlamıştı ama TBMM reisi Mustafa Kemal bundan rahatsız olmuştu. Bediüzzaman ile Mustafa Kemal arasında birçok milletvekilinin gözü önünde şu tartışma oldu:

M. Kemal: "Sizin gibi kahraman bir hoca bize lazımdır. Sizi yüksek fikirlerinizden istifade etmek için buraya ça-

ğırdık. Geldiniz en evvel namaza dair şeyleri yazdınız, aramıza ihtilaf verdiniz"

Bediüzzaman buna karşılık, sakin sakin görüşünü söyler. Ama Mustafa Kemal'in namaz konusunda ısrar etmesi üzerine Bediüzaman şiddetle ve hiddetle iki parmağını ileri uzatır ve şunları söyler:

"Paşa! Paşa! İslamiyet'te imandan sonra en büyük hakikat NAMAZ'DIR. Namaz kılmayan haindir, hainin hükmü merduttur"(1)

Ortam sertleşince M. Kemal havayı yumuşatmak için özür diler.

Bu yaşanan olay sekülerleşmeye giden devletin en belirgin örneğiydi. Mecliste namaz, şeriat, din, ibadet konuşulmamalıydı. Sekülerleşmenin belirtileriydi bunlar.

Ey Okuyucu! Şimdi vereceğim bilgiyi dikkatle oku. Çünkü Sekülerizmin kodlarını vereceğim.

TBMM'nin gizli celse zabıtlarına bakıldığında Kur'an'ın Medine'de inen ayetlerinin ahkam bildirmesinden dolayı laikliğe aykırı olduğu iddiasıyla Kur'an'dan çıkartılıp yerine Atatürk'ün Nutuk'undan parçalar ekletilmesi bile konuşulmuştur.(2) Aa! Bunu da mı yapacaklarmış demeyin. Evet, konuşulmuş yapacaklarmış.

Medine'de inen ayetler sosyal hayatı düzenlemek için inmiş hukuksal ayetlerdi. İçkinin haram olması, zinanın haram olması, zina yapana verilen ceza, hırsızlık yapana verilecek ceza, miras hakları, evlenme ve boşanma konusundaki hükümler, faizin yasak olmasını bildiren ayetler gibi. Bunlar Laikliğe tersmiş anlayacağınız. Hâşâ! Allah Bilmez bu işleri demek istiyorlar. VAH ZAVALLILAR! Yaratan yarattığını bilmez mi. Bunlara, İslam'ı teslim almayın İslam'a teslim olun diyoruz.

İşte SEKÜLERİZM de tam bu oluyor. Tamam, Allah var ama O, bizim ekonomimize sosyal hayatımıza, hukuk işlerimize karışmasın onları biz ayarlarız demektir sekülerizm.

Japonya, Amerika; Rusya, İsrail son derece teknolojilerini geliştirdiler. Mükemmel silahlar ürettiler. Teknoloji ile herkesi esir etmeyi başardılar. Onlar çalışarak bunları yaptılar. Üzülmeyin Türkiye de şapka kanunu çıkardı, hocaları astı. Harf inkılâbı yaptı milleti cahil bıraktı. Her 10 senede bir darbe yaptı. Başörtülü kızı oku-

la almadı. Ne kadar da başarılıyız değil mi(!) (Aman nazar değmesin(!)

Türkiye Cumhuriyeti "İslam Cumhuriyeti" olarak kurulmuştu. NASIL MI?

29 Ekim 1923 tarihli ve 364 sayılı "Teşkilatı Esasiye Kanunun bazı mevadının Tevzihen Tadiline Dair Kanun gereğince, Anayasanın 1, 2, 4, 10, 11 ve 12. maddelerinde değişiklik yapılmıştı.

1. Maddede, **Türkiye Devleti'nin hükümet şeklinin "Cumhuriyet" olduğu belirtilmekteydi.**

Anayasanın 2. Maddesi ise şu şekilde değiştirilmişti.

"**Türkiye Cumhuriyeti'nin dini İslam'dır. Resmi lisanı Türkçedir**."

Açıkça görüldüğü gibi Türkiye "laik" değil, bir "İslam Cumhuriyeti" olarak kurulmuştu. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu M. Kemal de Türkiye'nin devlet şeklinin "İslam Cumhuriyeti" olarak belirtilen bu anayasa maddesi kabul edildiği saatlerde cumhurbaşkanı seçilmişti.

Bu benim aklıma, hedefe ulaşana kadar her şey mubahtır felsefesini getirdi.

1924 Anayasası'nın 2. Maddesinde de "**Türkiye Devletinin dini İslam'dır. Resmi dili Türkçe'dir. Makarrı(başkenti) Ankara'dır.**" Evet, 1924 Anayasası'nda da devletin dini İslam'dı. PEKİ, NE ZAMAN DEVLETİN DİNİ İSLAM OLMAKTAN ÇIKARILDI? İşte geldik ipin koptuğu yere.

Anayasadaki dini bu dini hükümler, "10 NİSAN 1928" tarih ve 1222 sayılı kanunla değiştirilmiştir. Bu kanuna göre, Anayasanın 2. Maddesindeki "devletin dini İslam'dır" hükmü kaldırılmış yerine hiçbir din konulmamıştır. Laiklik de yok. 5 Şubat "1937" günü, 1924 Anayasasının 2. Maddesi şu hale getirildi: "**Türkiye Devleti Cumhuriyetçi, Milliyetçi, Halkçı, Devletçi, Laik ve İnkılâpçıdır. Resmi dili Türkçe'dir. Makarrı Ankara'dır**." İşte bu da CHP'nin 6 oku. Laiklik işte burada eklendi. Bu da gösteriyor ki "Devletin dini İslam'dır" ifadesinin çıkarıldığı 1928'den 1937'ye kadar tam "9 yıl" devlet tamamen "DİN'SİZ" kalmış birçok şeyler yapılmıştır.(3)

PEKİ, 5816 NO'LU ATATÜRK'Ü KORUMA KANUNU NEYDİ VE NASIL ÇIKTI, KİM ÇIKARDI?

21 Temmuz 1951 tarihinde kabul edilen kanun, 31 Temmuz 1951 tarihli resmi gazetede neşredilerek yürürlüğe girmiştir.

Madde 1:-Atatürk'ün hatırasına alenen hakaret eden veya söven kimse, 1 yıldan 3 yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.

—Atatürk'ü temsil eden heykel, büst ve abideleri yahut Atatürk'ün kabrini tahrip eden, kıran, bozan veya kirleten kimseye 1 yıldan 5 yıla kadar ağır hapis cezası verilir.

—Yukarıdaki suçları başkalarına da işlemeye teşvik eden kimse asıl faili gibi cezalandırılır.

Madde 2: Birinci maddede yazılı suçlar, 2 veya daha fazla kimseler tarafından toplu olarak veya umumi veya umuma açık mahalde veyahut basın vasıtasıyla işlenirse hükmolunacak ceza yarı nispette artırılır…(4) (Devamı var. Bize bu kadarı yeter dostum)

14 Mayıs 1950 seçimlerinde DP oyların % 53,5'ini alarak iktidar oldu. Demek ki bu kanun Adnan Menderes iktidarında çıkarılmış.

Bu kanun çıktığında Falih Rıfkı Atay 22 Nisan 1951 tarihli Ulus gazetesinde bu kanunun çıkmasından utandığını Atatürk'ü putlaştırmamak gerektiğini açık açık yazıyordu. Falih Rıfkı solcuydu ve Atatürk hayranıydı.

Halide Edip Adıvar da Atatürk'ün ilahlaştırılmasına hizmet edecek bu kanunun çıkartılmasına karşıydı.(5)

Malatya'nın bir köyündeki okula giren inek Atatürk heykeline çarpıp kırıyor. Ve ineğin sahibine dava açıyorlar. En sonunda inek başka bir köye sürgün ediliyor. Ey okuyucu! Gül gülebildiğin kadar. Aynı zamanda düşün de. Düşünerek gül. Acıyarak gül.

"Bu kanun hakkında Mustafa Armağan "Tek Parti Devri" isimli kitabında şunları der: "Vefat etmiş bir insan hakkında çıkarılan bu kanun 'ölüler arasındaki eşitliğe" de aykırıdır. Bir başkası da diyebilir ki burası Müslüman ülke, bu ülkede Peygamberimizi koruyan bir kanun da çıkarılmalı. Dünyada bunun benzeri bir kanun yoktur."

VEYA NEDEN KORUMA İHTİYACI HİSSEDİLİYOR… Madem çok seviliyor yasayla koruma altına almaya gerek yok.

CHP'liler bile istememiştir o zaman bu kanunu. Çünkü bu kanun insanların Atatürk'ten nefret etmesine neden olabilirdi. Ama Demokrat Partili Milletvekilleri mecliste çoğunluğu teşkil edince bu kanun çıkmıştır. MİLLETİN VEKİLLERİ ÖNCE ALLAH'IN VEKİLLERİ OLAN PEYGAMBERİ

KORUMAYA ALMALI. EĞER DİNDAR OLDUĞUNU İDDİA EDİYORLARSA.

Şairin de dediği gibi:

''Beşerin böyle delaletleri var

Putunu kendi yapar kendi tapar'' olay bu işte.

Gerçekten ilginç. Anayasamızda Allah'ı(cc), Peygamberimizi, Kur'an'ı koruyan bir kanun yok, ama beşeri ve ölmüş insanları koruyan kanun çok. Sizce durum böyleyken bu ülkenin sorunları biter mi? Sizce durum böyleyken yerleri ve gökleri yaratan Allah'ın (cc) yardımı gelir mi? Allah'ın (cc) "helaki" gelmesin kardeşlerim. Şüphesiz ki Allah'ın azabı çok çetindir. Neyse bu cümle bu yazıdaki son cümlemdi. Susayım artık... Binlece kez tevbe, binlece kez estağfirullah… Selam ve dua ile…

KAYNAKLAR:

1) Kim cumhuriyetçi Bediüzzaman mı Mustafa Kemal mi? B.Bozgeyik,s.28,Timaş yay,4. baskı. Tarihçe Hayattan Alıntı Yapmış

2) Laisizm, Abdurrahman Dilipak,s.559

3) Kim Cumhuriyetçi Bediüzzaman mı Mustafa Kemal mi?,B. Bozgeyik,s.90-95, Laisizm, Abdurrahman Dilipak,s.22

4) Bir Başka Açıdan Kemalizm, A.Dilipak s.35

5) Tek Parti Devri, Mustafa Armağan s.174–175

Halifeliğin Kaldırılması ve Dünyadan Tepkiler

Mustafa GÜLDAĞI
mustafaguldag@gmail.com

Halife, sözlükte "birbirinin arkasından gelmek, yerine geçmek veya birbirinin yerine geçerek görevini devam ettiren" anlamına gelir.**(1)**

Hz. Peygamberimizin vekili olan kişidir halife. Sünnilere göre; İslami kurallara göre kim seçilmiş ise halife odur. Peygamberimiz ölümüne yakın çok hastalanmıştı. Halsiz düşmüştü. Namaz kıldırmak için imamlık yapamayacak duruma gelince namazı kıldırması için Hz. Ebu Bekir'i görevlendirdi. Böylece ümmetin ilk halifesi Hz. Ebu Bekir oldu. Halife olduğu ilk gün **"Ben Allah'a ve Resulüne itaat ettiğim sürece bana itaat ediniz. Şayet Allah'a ve Resulüne itaat etmezsem, sizin de bana itaat etmeniz gerekmez."** dedi. İşte bu çok büyük bir incelikti. Ümmetin emirleri, imamları ancak böyle kişiler olmalıydı. Hz. Ebu Bekir öleceğine yakın Hz. Ömer'i halife olması için tavsiye etti ve ümmetin ikinci halifesi Hz. Ömer oldu. O da aynı Hz. Ebu Bekir gibi "Ben Allah'ın diniyle hükmetmezsem siz de bana itaat etmeyin" dedi. Hz. Ömer'den sonra Hz. Osman halife seçildi. Ondan sonra da Hz. Ali halife oldu. Hz. Ali döneminde çıkan karışıklıklar nedeniyle Muaviye (ra) halifeliği aldı ve böylece halifelik Emevilere geçti. Halifelik Emevilerden sonra da Abbasilere geçti. Moğol saldırısı sırasında Hulagu Han, Abbasi halifesini öldürünce halifelik fiilen ortadan kalktı diyebiliriz. Fakat yine de Mısır-Memlük sultanlarının gölgesinde bir halife bulunuyordu. Osmanlı padişahı Yavuz Sultan Selim Mısır'ı alınca kutsal emanetleri (sancak, asa, sakal-ı şerif, hırka-i şerif v.b) ele geçirdi. Sonra da halifeliği devraldı. Böylece halifelik Osmanlılara geçti.**(2)**

İstiklal Savaşı'ndan sonra Türkiye Cumhuriyeti "3 Mart 1924'te" tabiri yerindeyse Müslümanların geleceğini düşünmeden diktavari bir şekilde Halifeliği kaldırdı. Halifelik öyle bir kurumdu ki özellikle İngilizlerin ve haçlı ittifakının korkulu belasıydı. 2. Abdulhamid döneminde Fransız yazar Voltaire bir eser kaleme aldı. **"Muhammed Yahut Taassup"** isimli eser Paris'te sahneye kondu. Bu piyes Peygamberimizi küçük düşürüyordu. Abdulhamid piyesi duyar duymaz harekete geçti. "Piyesin hemen durdurulmasını, aksi halde bunun siyasi bir mesele haline geleceğini Fransız hükümetine bildirmiştir. "Fransızlar ise korkudan piyesi hemen kaldırmışlardı. Aynı piyes İngiltere-Londra'da oynatılmak istendi. Abdulhamid İngiltere hükümetine de uyarı gönderdi. Fakat İngiltere hükümeti geç kalındığını piyes için biletlerin çoktan satıldığını, tiyatroyu kaldıramayacaklarını bildirdi. Abdulhamid ise şunu yazdı: **"Müslümanların halifesi olarak, İngilizler Peygamberimizi karalayıp hakaret ediyorlar diye İslam âlemine bildiriler gönderip 'Büyük Cihat' ilan edeceğim"** dedi. İngilizler ise korkudan tiyatroyu durdurdu.**(3)**

İşte halifenin ve hilafetin gücü buydu. Çünkü hilafet Müslümanların birlik ve beraberlik içinde olmalarını sağlıyordu. Müslümanlar birlik olup tek vücut halinde küfre karşı cihat edebiliyorlardı. Halife ve hilafet İngilizler ve küfür dünyası için çok büyük engeldi.

Yıllar sonra Osmanlı 1. Dünya savaşına girmiş ülke dört bir taraftan kuşatılmıştı. Verilen mücadeleler sonunda savaş bitmiş ve zaferi kazanmıştık! Daha sonra Ankara'da Mustafa Kemal'in verdiği genelgeyle **"Kur'anlar, tekbirlerle, hadislerle, dualarla, hatimlerle"** TBMM açıldı. Özellikle "Vatanın bağımsızlığı, yüce 'hilafet' ve saltanat makamının kurtulması gibi en mühim ve hayatî görevleri yerine getirecek olan bu Büyük Millet Meclisi'nin açılış gününü…" denilerek hilafetin kurtarılması da övülerek açıldı. Önce 1 Kasım 1922'de Saltanat kaldırıldı. Halifelik ise saltanattan ayrı bir kurum olarak duracaktı. Her şey adım adım yapılıyordu.

Vahdettin'in İstanbul'dan ayrılmasıyla birlikte Meclis Başkanı Rauf Orbay'ın teklifiyle meclis içerisinde halifenin seçilmesiyle ilgili müzakerelere başlandı. Bundan sonra mecliste şiddetli tartışmalar olmaya başladı. Halifenin nerede oturacağı, görevinin ne olacağı gibi konular tartışılıyordu. Mecliste Mustafa Kemal'e muhalefet eden ikinci grup milletvekilleri ise halifenin artık Ankara'da TBMM'nin başında bulunması gerektiğini söylüyorlardı.

Meclisin lider simalarından Kurmay Albay Selahaddin Bey ise "halife seçilirse bütün milletvekillerinin ve başta Mustafa Kemal'in seçilen halifeye **'biat'** etmesi gerektiğini söylemişti. Biat konusunu meclis çatısı altında ilk defa Selahaddin Bey gündeme getirdi. Selahaddin Bey **"şeriat için halifeye biat zaruridir"** diyordu.**(4)** BENDEN DUYMUŞ OLMAYIN AMA BU BİRİLERİNİN ÇOK ZORUNA GİDECEKTİ.

Mecliste daha çok halifenin görevlerinin sorumluluklarının cumhurbaşkanı olacak mı yoksa olmayacak mı gibi konular çok tartışılıyordu. Mustafa Kemal ise önce halifeyi seçelim daha sonra görevini sorumluluklarını konuşuruz diyerek meclisteki tartışmaları geçiştirdi. Ama halifenin seçimini anlatmadan önce Mustafa Kemal'in daha önceki telgraflarında ve yapmış olduğu konuşmalarında hilafeti nasıl övdüğüne değinelim. Mustafa Kemal 8 Temmuz 1919 tarihli saat 11.45 gece kayıtlı padişahın yüksek makamına gönderdiği bir telgraf metnin son kısımlarında şunları yazıyordu:

"...Yüksek sultan ve hilafet makamıyla soylu milletlerinin hayatımın son noktasına kadar daima koruyucusu ve sadık bir ferdi gibi kalacağımı tam bir bağlılık ile arz eder bu hususta teminat veririm"(5) Bu telgrafta da görüldüğü gibi Mustafa Kemal hilafet makamına hayatının son damlasına kadar bağlı kalıp koruyacağı konusunda teminat veriyor. Erzurum kongresinde ve daha birçok

konuşmasında Hilafetin kurtarılmasından bahsediyordu.

Mustafa Kemal 25 Eylül 1920 Meclisin gizli celsesinde yaptığı konuşmada da şunları diyordu: **"Yani biz kabul ediyor ve herkese de ispat ediyoruz ki, makamı hilafet ve saltanatı biz de hiçbir zaman başımızın üzerinden atamayız."(6)** Evet hilafet makamını başımızın üstünden atamayız diyor. Dur bakalım övülen bu hilafet makamı başların üstünden atılacak mı?

Mustafa Kemal 1. Mecliste isteklerini tam olarak yerine getiremiyordu. Yapacağı inkılâplar için rahat bir ortam yoktu. Kendine muhalefet eden birçok milletvekili vardı. Hâlbuki Mustafa Kemal verdiği emirlere kimsenin isyan etmesini istemiyordu. Ayrıca bu meclisle Lozan bir türlü onaylanamıyordu. Bazı milletvekilleri Lozan'da taviz verilmesine karşı çıkıyorlardı. Bu yüzden birinci meclisi kapatıp feshetti. Bazı tarihçi yazarlara göre Türkiye Cumhuriyeti tarihinde yapılan ilk darbe budur.

6 Mart 1922'de yaptığı konuşmada ise: **"Meclis-i âlinizin bütün millet-le takip etmiş olduğu esaset cümlesindendir ki, Makam-ı Mualla'yı Hilafete(yüce halifelik makamına) bağlılığını muhafaza etsin. Evet, merbutuz(bağlıyız), çünkü makamı hilafet ve saltanat herhangi bir şahsın değildir. Doğrudan doğruya bütün âlemi İslam'ın müzaheretiyle beraber Türkiye hakkındadır. O makam bizimdir. Muhafaza ettik ve nihayete kadar muhafaza edeceğiz"(7)** Evet burada da hilafet makamını muhafaza edeceğiz diyor. En sonunda Mustafa Kemal'in de dediği gibi halifeye "biat" ve "halifenin görevleri ve sorumlulukları" konusu görüşülmeyecek ve direkt olarak halife seçimine gidilecekti. Halife seçimi çok kısa sürdü. Mecliste oya katılan 162 milletvekili vardı. 148 kişi Abdulmecid Efendi için oy verdi. İkisi Sultan Abdulhamid'in oğullarından Abdurrahim'e, üçü de yine Abdulhamid'in büyük oğlu Selim'e oy vermişti. 9 kişi de çekimser oy kullanmıştı.**(8)**

Abdulmecid Efendinin halife seçilmesi İslam dünyasında da olumlu tepkiye neden oldu. İlk olumlu tepki Hindistan Müslümanlarından geldi. **"Hindistan"** Hilafet Komitesi Reisi Cutani TBMM'ye gönderdiği telgrafta Abdulmecid Efendiye övgüler yağdırıp bütün İslam dünyası adına sevindiğini bildirdi.

"Mısır" basınında ise halifenin seçiminden dolayı mutluluklarını bildiren yazılar geçiyordu. **"Tunus'ta"** yayınlanan el-Vezir gazetesinin müdürü memnuniyetini bildirerek "yeni halife Müslümanlar için makbuldür" diyordu.

"Beyrut'ta" yayınlanan ikbal gazetesi de Ankara'nın yeni kararını takdirle karşılıyordu.

Vakit gazetesinin haberine göre **"Bağdat'ta"** din bilginleri mahkeme-i şeriyye dairesinde toplanarak Halife Abdulmecid Efendi'ye biat kararı vermişlerdi, hutbelerde adını okutacaklarını söylemişti.

İslam ülkelerinin dışında yaşayanlar da yeni halifeyi tanıdıklarını bildiriyorlardı. 20 Aralık tarihli Vakit'te yer alan haberde, **"Finlandiya'daki Müslüman cemaat"** hem halifeyi tebrik eden hem de dini ibadetlerini eda için halifeden izin isteyen bir telgraf gönderdiler.

"Arnavut Müslümanları" adına Kadı Vehbi Efendi tebrik telgrafı yazdı. **Petrograd İslam cemaatinin** Moskova büyükelçimiz aracılığı ile biatlerini bildirdikleri gazetelere yansıdı. **"Romanya" ve "Çin'**den de tebrik telgrafları geldi. **(9)**

Mustafa Kemal 1. Mecliste isteklerini tam olarak yerine getiremiyordu. Yapacağı inkılâplar için rahat bir ortam yoktu. Kendine muhalefet eden birçok milletvekili vardı. Hâlbuki Mustafa Kemal verdiği emirlere kimsenin isyan etmesini istemiyordu. Ayrıca bu meclisle Lozan bir türlü onaylanamıyordu. Bazı milletvekilleri Lozan'da taviz verilmesine karşı çıkıyorlardı. Bu yüzden birinci meclisi kapatıp feshetti. Bazı tarihçi yazarlara göre Türkiye Cumhuriyeti tarihinde yapılan ilk darbe budur. Fikret Başkaya diyor ki: **"1923'te kurulan ve yeni olduğu söylenen rejim bir darbeyle kurulmuştur. Darbeyle Cumhuriyet kurulur mu?(10)** Kurulan yeni meclise ise Kemalist olmayanlar alınmayacaktı. Dindarlara da yer verilmiyor. Tasfiye ediliyor. 11 Ağustos 1923'te 2. TBMM açıldı. Bu meclis 1 Ekim 1927'ye kadar görev yaptı. Bu meclisin ilk

işi Lozan'ı onaylamak oldu. Yeni kurulan mecliste Mustafa Kemal kendini Cumhurbaşkanı seçtirdi. Hâlbuki devlet cumhurbaşkanı olarak Abdulmecid'in olmasını isteyen çoktu. Rauf Bey bunlardandı.**(11)**

Ne ilginçtir ki Mustafa Kemal aynı zamanda halife ve sultan olmak istiyordu. Kazım Karabekir'in el yazısıyla kaleme aldığı hatıralarında sık sık Mustafa Kemal'in halife olmak istediğini anlatmaktadır. Onu halife ve sultan olma fikrinden Karabekir ve İnönü caydırmak istiyorlardı. Hatta Mustafa Kemal koyu bir mü'min kimliği ile minbere çıkıp hutbe veriyordu. Hutbe vermeyi başaramayınca kızıyordu.**(12)**

Hatta Mustafa Kemal Balıkesir Hutbesi'nde yapmış olduğu konuşmada İslam dinini övüyor, peygamberimize olan saygısını dile getiriyor, Allah'ın birliğini anlatıyordu. Ama bu sırada Lozan görüşmeleri devam etmekteydi. Lozan'a İsmet İnönü ile beraber Türk delegeleri gitmişti. Yalnız İngiltere'nin Dışişleri Bakanı Lord Curson İsmet Paşa'nın müşaviri sıfatını haiz bulunan İstanbul Haham başısı Hayim Naum Efendi'yi daha önceki taahhütlere uygun olarak **"Hilafet ilga edilmediği sürece barışın gerçekleşmeyeceğini"** söylemiştir. Hatta hilafet kaldırılmazsa savaşın tekrar başlayacağı konusunda baskılar da vardı. Haim Naum Efendi, Lord Curson ve İsmet Paşa arasında haberleri getirip götürüyordu. Türk delegeleri ile Hilafet konusundaki pazarlık bitirilemeyince Hayim Naum Efendi İnönü'den önce Türkiye'ye döndü. Bu sırada Mustafa Kemal şehir ve kasabalarda dolaşıp hilafeti öven konuşmalar yapıyordu. Fakat İzmir'de konuşma yapacağı zaman Haim Naum Efendi'den İngilizlerin Hilafet konusundaki sert tavırlarını öğrendi. Bunun üzerine Mustafa Kemal takip etmekte olduğu Hilafet siyasetinden vazgeçip İzmir İktisat Kongresi'nde Hilafete hücum eden bir konuşma yaptı.**(13)**

Daha sonra mecliste hilafetin kaldırılması ile ilgili konuşmalar yapılmaya başlandı. Gazeteler de hilafetin kaldırılması ile ilgili yazılara yer vermeye başladı. Mecliste ortaya atılan fikirler yine parti toplantılarında tartışıldı. Falih Rıfkı Atay gibi Kemalistler çok sevinmeye başladılar. Falih Rıfkı Atay sevincinden **"Türkiye'yi Ortaçağ'a bağlayan köprüler havaya uçuruluyordu"(14)** onlara göre hilafet gericilikti, gereksizdi.

Falih Rıfkı Atay hilafetin kaldırılışını şöyle anlatmaktadır: "Mustafa Kemal o akşam biz devrimcileri sofraya çağırdı. Yemeğin bitimine doğru: 'Çocuklar yarın hilafeti kaldırıyoruz' dedi.

"Çılgınca alkışladık, sevinç içinde 'Bunu sizden başkası yapamazdı Paşam!" dedik.

"Peki öyleyse dedi Mustafa Kemal. Geçin öbür odaya, yazın bir takrir. Ben onu hocalara

imzalatayım. Yani hilafetin kaldırılmasını hocalar istemiş olsunlar.

"Geçtik yazdık. Sabah Mustafa Kemal eliyle meclise getirdi, odasına çıktı. Hocaların kendi aralarında toplanarak, bu 'Hilafeti ilga takririne' ateş püskürdüklerini Mustafa Kemal'e biz haber verdik. Hocalar aşağıda hâlâ bağırıp çağırıyorlardı. Gazi bunun üzerine öfkelenerek:

"Çağırın aşağıdan Rıfat Hoca'yı"

"Çağırdılar. Hoca hem öfkeli hem sıkkındı. Mustafa Kemal yüzüne bile bakmaksızın: "Hoca şu takrire imza at" dedi.

"Ama paşam, hilafet ilgası gibi ciddi bir konuda, müzakere filan olmaksızın… Sonra biz din adamları bunu ister mi?"

"Hoca imza at dedim. Keyfini bozarım..."

"O günlerde İstiklal Mahkemeleri her gün birçok kişiyi sallandırmakta zaten. Sonradan Diyanet İşleri Başkanı olacak olan Rıfat Börekçi hoca biraz yutkundu, ama mecburen imzaladı. Üzgün, öfkeli şekilde aşağı inince hocalar etrafını sardılar. Onun "şöyle bağırdı, böyle zor kullandı" demesine vakit bırakmadan:

"Ne, yoksa takriri imzaladın mı? diye bağırdılar. Hoca: **"Canım imza değil de ne yaparsın... Şöyle boktan Rıfat attık işte"** Bu anekdotu nakleden Ahmet Kabaklı 15 Ağustos Tercüman'daki köşesinde anlatırken Falih Rıfkı'nın bu olayı kahkahalarla anlattığını söyler.**(15)**

Daha sonra 3 Mart 1924 tarih ve 431 sayılı kanun kabul edildi:

Madde 1: Halife halifelikten çıkarılmıştır. Halifelik hükümet ve Cumhuriyet anlam ve kavramı içinde zaten var olduğundan halifelik makamı kaldırılmıştır.

Madde 2: Halifelik alınmış ve çökmüş Osmanlı sultan ve ailesinin erkek ve kadın bütün üyeleri ve damatlar T.C içinde eğleşmek hakkından sonsuza kadar yoksundurlar…

Madde 3: İkinci maddede sözü edilenler, bu kanun ilan gününden başlayarak en çok on gün içinde Türkiye topraklarından ayrılmak zorundadırlar.

Madde 4: İkinci maddede sözü edilenlerin, Türk vatandaşlık ve sıfatlık hakları kaldırılmıştır. (maddelerin daha devamı var)**(16)** "...Hilafet, hükümet ve cumhuriyet mana ve mefhumunda esasen mündemiç olduğundan, makam-ı hilâfet mülgadır."

Yani halifeliği TBMM üstlenmiştir! Tam olarak kaldırılmadı aslında. (Bahadıroğlu, Yeni Akit/03.06.2010)

Lozan 1923 Temmuzunda imzalandı. Ağustosta biz onayladık. Eylül'de ise İngiliz Parlamentosu onayladı. İstanbul'u 6 hafta sonra İngiliz işgalcileri boşaltacaktı. Nitekim 2 Ekim'de İngilizler İstanbul'u boşalttılar. Hilafetin kaldırılması 9 Ekim'de gerçekleşti, daha sonra Cumhuriyeti ilan ettik. Ama çok ilginçtir ki İngiliz Kralı henüz Lozan'ı onaylamamıştı. Peki, ne zaman onayladı? Mustafa Kemal Mart 1924'te Hilafeti kaldırdıktan sonra onayladı.(17) Çünkü hilafet İngilizlerin baş belasıydı. Müslüman topraklarını rahatça sömürmek için Hilafetin kalkması gerekiyordu.

4 Mart sabahı halife ve ailesi Çatalca istasyonuna götürüldü. Öğleden sonra Çatalca'ya varan halife ailesini Rumeli Demiryolu Şirketi'nin amiri ağırladı. Amir bir Yahudi-Musevi idi. Ve bu Osmanlı Musevisi'nin ağzından hüzünlü bir şekilde ağlayarak şu sözler döküldü: "Osmanlı hanedanı Türkiye Musevileri'nin velinimetidir. Atalarımız İspanya'dan sürüldükleri ve kendilerini koruyacak bir ülke aradıkları zaman Osmanlılar onları yok olmaktan kurtardılar, devletlerinin gölgesinde tekrar can, ırz ve mal emniyetine, din ve dil hürriyetine kavuşturdular. Onlara bu kara günlerinde elimizden geldiği kadar hizmet etmek, bizim vicdan borcumuzdur."(18)

5 Mart 1924 günü ise Hicaz Kralı Hüseyin, İngiliz çıkarlarına uygun olarak halifeliğini top atışlarıyla ilan etti. Ama İngilizlerin çıkarlarına uygun olan hilafet zulümden başka bir şey getirmezdi.

En çok İngiliz işgalindeki Hindistan'daki Müslümanlara dokundu. Çok fakir olmalarına rağmen kadınlar altın **"bileziklerini, küpelerini, kolyelerini ve bu altınlarla toplanan paraları"** Türkiye'ye Hilafetin kurtulması için göndermişlerdi. Bu Müslümanların düşüncesi şuydu: Hilafet kurtarılırsa nasıl olsa bir yolu bulunur ve bizde bağımsızlığımıza kavuşuruz düşüncesindeydiler. Ama Mustafa Kemal hilafeti kaldırınca kahroldular. "Hintli Müslümanların gönderdiği paralar **500 bin TL'yi bulmuştu.** Savaş yıllarında bu paranın sadece 120 bin TL'si harcanmış, geriye kalan 320 bin TL ile de İş Bankası kurulmuş… Mustafa Kemal da bankaya ortak…"(Bahadıroğlu, Yeni Akit/26.09.2012)

Halifelik kaldırılınca İngiltere'nin Musul'daki resmi görevlisi bunu hayretle karşılayıp inanmakta güçlük çekmiştir. İngiliz görevli **"Halifeliğin ortadan kaldırılmasıyla Türklerin bindikleri dalı kestiklerini ve bunun da İngiltere için inanılmayacak derecede mükemmel olduğunu"** söyledi. AH AH! MÜKEMMEL OLMAZ MI? Yıllardır parçalamak istedikleri Müslümanları parçaladılar.

İngiltere büyükelçisi Ronald Lind 8 Şubat 1926 raporunda şunları diyor: **"Laik Türkiye'nin Müslümanları artık İngilizler için tehlike olmaktan çıkmıştır"**

Meşhur tarihçi Arnold J. Toynbee ise şunu dedi: **"Halifeliğin kaldırılmasıyla Türkler İslam dünyasının merkezi olmaktan çıkmıştır. Türkiye İslam'ın manevi önderliğini bırakıp, dünyevi bir hükümet kurup halifeyi sınır dışı edince Batılaşma'nın nimetlerine karşılık İslam birliği ve desteğinden vazgeçti. Ne olursa olsun Halifelik İslam toplumunu birleştirici ve İslam'ın geçmişi ile en güçlü bağı sayılmıştır."** Zaten bunun için hilafet tehlikeliydi.

İngiliz yazar Philips Graves ise **"Türkler herhangi bir devlet için güçlük yaratabilecek Hilafet kurumunu ortadan kaldırmakla Britanya (İngiliz) İmparatorluğuna çok büyük iyilik yapmıştır."(20)** Ne diyelim? Hilafeti kaldıranlar acaba bunları hiç akıllarından geçirmediler mi?

Âdem Özköse Yeni Dünya Dergisi'ne verdiği mülakatta karşılaştığı bir Hamas liderinin kendisine şunları dediğini anlatıyor: **"Osmanlı bizim babamızdı. Hasta da düşse zayıf da düşse bizim babamızdı. Babanız öldüğü zaman yetim duygusu yaşarsınız. Osmanlı zayıf da olsa keşke olsaydı. En azından babamız olduğunu hissederdik. Osmanlı gitti yetim kaldık"(19)** İşte hilafet kalkınca küfür dünyasının cesareti iyice arttı ve İslam dünyasını tamamen işgal etmeye başladılar. Sonuç: "İstiklal savaşında İngilizlerin işgalinden değil de, Osmanlının hâkimiyetinden kurtardılar" gibi geliyor bana. Önce "Halifenin kurtarılması" için halkı savaşa teşvik ediyor. Halk bunun için savaşıyor. Ama daha sonradan halifeliği kaldıracaksın. Halk da şok oluyor.

Türkler ve Kürtleri birbirine bağlayan en büyük bağ hilafetti. Türkler ve Kürtler Halifenin etrafında birleşip tek vücut oluyorlardı. Halifelik kaldırılınca ve yerine dinden uzak, milletini öne çıkaran bir devlet modeli kurulunca ister istemez Kürt Müslümanları zor durumda bırakıldı. Kürt ve Türklerin kardeşçe yaşamalarını sağlayacak tek şey İSLAM'DIR. Milliyetçilik ve ırkçılık bir kenara bırakılıp İslam bayrağı altında birleşmeliyiz. TEK ÇÖZÜM BU.

Dostlar velhasıl İstiklal Savaşında bedenlerimiz belki kurtuldu ama beyinlerimiz zindanlara atıldı. Tarihinin gerçeklerini bilmeyen İslam'dan uzak bir gençlik yetiştirildi. Hilafetin kaldırılmasının Müslümanlar üzerinde nasıl bir etki bıraktığını bilmeyen bir yığın gençlik yetiştirildi. "Atam iznindeyiz" diyen ama atalarının bile "izinin" ne olduğunu bilmeyen bir nesil yetiştirildi. "Elhamdülillah Müslüman'ız" diyen ama İslam'dan habersiz olan bir yığın gençlik yetiştirdiler. Allah (cc) uyanıp dirilmeyi nasip etsin. Selam Ve Dua İle…

KAYNAKLAR:

1) T.D.V İslam Ansiklopedisi cilt 15, s. 299–300

2) Kültür Ansiklopedisi. Cilt 4, s. 159–163) Osmanlının Gizli Tarihi, İsmail Çollak, s. 36–37

4) Genç Birikim Kon, s. 138–139, ALİ KAÇAR

5) Mustafa Kemal İle İlgili Arşiv Belgeleri Adlı Kitap, s.44,1982, Burhan Bozgeyik, Kim Cumhuriyetçi Bediuzzaman mı? Mustafa. Kemal mi? s. 97,Timaş

6) Age. Bozgeyik s.101-107) Age. Bozgeyik, 102

8) Genç Birkim Kon. s.142.Ali Kaçar

9) Son Halife Abdulmecid Efendi, s. 105–108, Ali Satan, Ufuk Yayınları

10) Zirvedeki Mankurtlar, Ali Kaçar, s.55

11) Ali Satan, Son Halife Abdulmecid Efendi, s. 125

12) Burhan Bozgeyik,Kim Cumhuriyetçi Bediuzzaman mı? Mustafa Kemal mi? s. 108. Zirvedeki Mankurtlar, Ali Kaçar, s.48–49

13) Kadir Mısırlıoğlu,LozanZafe mi Hezimet mi, cilt 1, s.271 -273

14) Lord Kinros, Mustafa Kemal, s.452, Altın Kitaplar Yayınevi

15) Bozgeyik s.213–216) Yalan Söyleyen Tarih Utansın, Mustafa Müftüoğlu, cilt 8, s. 272, Ali Satan, Son Halife Abdulmecid Efendi, s. 143–144)

17) M. Armağan, Tek Parti Devri, s.37 18) Ali Satan, son halife Abdulmecid efendi, s 153

19) Tek Parti Devri, M.Armağan, s.183–184

20) Osmanlının Gizli Tarihi, İsmail Çollak, s. 184-187

Musul Petrolleri ve Kemalizm

Ali KAÇAR
kacarali@hotmail.com

1918 yılında imzalanan Mondros Mütarekesine kadar Musul'un içinde bulunduğu bölge Osmanlı İmparatorluğunun egemenliğindeydi. Hatta bu mevcut durum, mütareke sonrasında toplanan -son- Osmanlı Meclis-i Mebusanı tarafından kabul edilen Misak-ı Milli'de de teyit ve tescil edilmişti! Ancak, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması ile yerine kurulan Mustafa Kemal yönetimindeki Cumhuriyet yönetimi tarafından, bu bölgeler bir mirasyedi mantığıyla önce İngiltere'ye ve daha sonra da İngiltere'nin isteği doğrultusunda kendi mandateri olan Irak'a terk edilmişti. Musul'un ve Musul petrollerinin terk edilmesiyle ilgili gerçeğin böyle olduğu tarihen sabit olmasına rağmen, bugün Kemalistlerin emperyalist bir mantıkla, bir diğer emperyalist ülke olan ABD işgalci güçleri tarafından meydana getirilen fırsattan istifade ile Musul ve Musul petrolleri üzerinde tarihi ve kültürel hak iddiasında bulunması bir ikiyüzlülük ve fırsatçılıktır. Çünkü geri kalmışlığın bir nedeni olarak gördükleri Osmanlıyı ve Osmanlı geleneğini reddederek onları vatandaşlıktan çıkaranların ve Osmanlının yüzyıllardır canı ve kanı pahasına elinde tuttuğu toprakları bir mirasyedi gibi terk edenlerin, bugün Os-

manlı mirasına sahiplenme hakları yoktur. Daha dün denilebilecek bir tarihte, 1926'lı yıllarda yapılan Ankara Antlaşmasıyla, önce 25 seneliğine, sonra da 500 bin İngiliz lirası karşılığında, dönemin emperyalist ülkesi İngilizlerle ilişkiler bozulmasın diye Musul terk edilmemiş miydi?!. İşte bu yazı çerçevesinde, hem tabi zenginlikleri açısından ve hem de stratejik açıdan hayati öneme haiz olan bu bölgenin Kemalist yönetim tarafından nasıl terk edildiği gündeme getirilmeye çalışılacaktır. Ama önce Musul'un yaşamış olduğu tarihi serüven ortaya konmaya gayret edilecektir.

MUSUL'UN İSLAMLA TANIŞMASI

Hz. Ebu Bekir döneminde Halid Bin Velid komutasında Irak'a dönük başlatılan fetih hareketi, II. Halife Hz. Ömer döneminde S'ad İbni Vakkas komutasında devam ettirilen fetih hareketiyle tamamlanmıştır. İşte bu fetihlerin neticesinde, Musul'un da içinde bulunduğu Irak bölgesi Müslümanlar tarafından VII.nci yüzyılda İslam topraklarına katılmıştır. Bölgenin dolayısıyla Musul'un İslam'la tanışması da bu yıllara rastlamaktadır. Bu bölge uzun yıllar sırasıyla önce Emevi ve sonra da Abbasi hâkimiyetinin altında kalmıştır. Daha sonraları ise bu bölge, Selçuklular ve Selçuklulardan sonra da sırasıyla İlhanlıların, Timur'un, Karakoyunlu'ların ve Akkoyunluların egemenliği altına girmiştir. Musul'un Osmanlıların hâkimiyetine girmesi ise Yavuz Sultan Selim'in 1514 yılında Çaldıran Savaşı'ndan sonra 1516 yılında bu bölgeyi Osmanlı topraklarına katmasıyla başlamıştır. Kanuni Sultan Süleyman ise 1534-1535'te Bağdat'ı aldıktan sonra Osmanlı hâkimiyeti bütünüyle Irak'da pekişmişti. Ve bu bölge Birinci Dünya Savaşı'nda İngilizlerin 1917'de işgaline kadar dört yüzyıl Osmanlı hâkimiyetinde kalmıştır.[1] hâkimiyeti ile Musul, Süleymaniye, Kerkük ve Musul sancaklarından meydana gelen bir vilâyetin merkezi olmuştur.

I. DÜNYA SAVAŞI'NDA MUSUL

Osmanlı Devleti, Padişah Abdülhamid Han'ın tahttan indirilerek yönetimin İttihat ve Terakki'nin eline geçmesiyle birlikte kan ve toprak kaybetmeye başlamıştır. İttihat ve Terakki yöneticilerinin ihanet ve gafleti yüzünden Osmanlı İmparatorluğu 1911'de Trablusgarb'da ve 1912'de ise Balkan savaşlarında mağlup ve perişan bir halde çıkmıştır. Bu savaşlarda uğradığı kayıplar nedeniyle Osmanlı ordusu moral olarak çökmüştü. Ve dolayısıyla yeni bir savaşa girecek ne bir hazırlığı ve ne de morali vardı. Ancak İttihat ve Terakki Yönetimi, Almanların da oyununa gelerek ülkeyi, Almanların yedeğinde ve hazırlıksız olarak Birinci Dünya Savaşı'na sokmuşlardır. İşte bu Savaş, hem 6 yüzyıllık Osmanlı İmparatorluğu'nun ve hem de Abdülhamid sonrası, ülkeyi yöneten İttihat ve Terakki yöneticilerinin de sonu olmuştur. Bu savaştan sonra İttihat ve Terakki hiyerarşik olarak bitmişse de, ancak anlayış ve ruh olarak yeni kurulacak Türkiye Cumhuriyeti'nde devam edecekti.

1918 yılında imzalanan Mondros Mütarekesine kadar Musul'un içinde bulunduğu bölge Osmanlı İmparatorluğunun egemenliğindeydi. Hatta bu mevcut durum, mütareke sonrasında toplanan -son- Osmanlı Meclis-i Mebusanı tarafından kabul edilen Misak-ı Milli'de de teyit ve tescil edilmişti! Ancak, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması ile yerine kurulan Mustafa Kemal yönetimindeki Cumhuriyet yönetimi tarafından, bu bölgeler bir mirasyedi mantığıyla önce İngiltere'ye ve daha sonra da İngiltere'nin isteği doğrultusunda kendi mandateri olan Irak'a terk edilmişti.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Almanya'nın yanında 28 Ekim 1914 tarihinde savaşa girmesi İngilizlerin işine gelmiştir. Çünkü Musul ve Musul'un içinde bulunduğu bölge İngilizler için iki açıdan çok önemli idi ve bu nedenle de bir bahaneyle işgal edilmesi gerekiyordu. Birincisi Musul'un çok zengin petrol kaynaklarına sahip oluşu idi. İkincisi ise Musul'un içinde bulunduğu bölgenin İngiltere'nin sömürgesi olan Hindistan Yolu'nun emniyeti nedeniyle ele geçirilmesi stratejik ve iktisadi açıdan çok önemli bir yerdi.[2] İşte bu ve başka sebepler nedeniyle

Osmanlı'nın savaşa girmesi, bu bölgenin İngiltere tarafından işgal edilmesi için haklı bir gerekçe oluşturmuştu. Bu nedenle İngilizler 5 Kasım 1914'de Osmanlı Devleti'ne savaş açarak kısa bir süre içinde -14/15 Kasım 1914 tarihleri arasında- Seyhan civarındaki Osmanlı mevzilerine saldırarak buraların işgal edilmesi üzerine zor durumda kalan Osmanlı kuvvetleri 19-20 Kasım'da Basra şehrini boşaltarak geri çekilmek zorunda kalınca, Basra İngiliz birliklerince işgal edilmiştir. Bu duruma çok üzülen İstanbul Hükümeti, Basra'nın geri alınmasına hazırlık amacıyla İstanbul'dan iki piyade, iki makinalı tüfek bölüğü ile Halep civarındaki 12. Kolordunun 35. Fırkası'ndan bir alay piyade ve bir makinalı tüfek bölüğünün Irak cephesine sevk etmeyi kararlaştırmıştır. Ayrıca, Ocak 1915 tarihinde Süleyman Askerî Bey, yarbaylığa terfien Cavit Paşa'nın yerine Irak ve havalisi Kumandanlığı'na tayin olunmuştur. Süleyman Askerî Bey, İngilizlerin her halûkârda Basra'dan atılması gerektiği inancıyla hazırlıklarını hızlandırdı. Ancak, 12-14 Nisan 1915 tarihinde Suaybe Bercisiyye ormanlığı etrafında meydana gelen çarpışmalarda İngilizlerin üstünlük sağlamalarına hazmedemeyerek intihar etmesi üzerine yerine Albay Nureddin Bey tayin edilmişti. [3] Bu harekâttan sonra İngilizler Ammare ve Nasıriyye'yi işgal ederek Bağdad'a doğru yönelmişlerdir. Eylül 1915'de Bağdad vilâyetinin kaza merkezlerinden ve büyük bir askerî ehemmiyete sahip olan Kutu'l-Ammare'nin, başında General Towns-hend'in bulunduğu İngiliz birliği tarafından düşürülmesi Bağdad'ı büyük bir tehlike ile karşı karşıya bırakmıştı. Kutu'l-Ammare'nin İngiliz kuvvetlerinin eline düşmesinden sonra General Townshend, Bağdad'a doğru yürüyüşe geçti ise de Selmanpak'da Osmanlı kuvvetlerince karşılanarak (22-23 Kasım 1915) büyük bir bozguna uğratılmış, kuvvetlerinin üçte birini kaybetmiş bir halde Kutu'l-Ammare'ye geri çekilmek zorunda kalmıştı.

Kutu'l-Ammare'de mahsur kalan İngiliz işgal kuvvetleri, Nurettin Paşa'nın yerine ordu komutanlığına getirilen Alman Komutan Von der Goltz Paşa'nın idaresi ve Ali İhsan Bey'in kısa zaman zarfında düzensiz bulunan Osmanlı birliklerini disipline ederek ortaya koyduğu taktik neticesinde çok az zayiatla perişan edildi. 7 Mart 1916'da başlayan çarpışmalar Sabis mevkiinde yoğunlaşmış, sadece İngilizler bu mevkide o gün 1000 ölü bırakmışlardı. Harekât üç gün devam etmiştir. Üstün idare ve disiplin anlayışı ile hareket etmenin sonucu zafer kazanılmış, İngilizler binlerce ölü ve yaralının yanında önemli miktarda silah ve mühimmatlarını terk ederek doğuya doğru çekilmişlerdi. Bu savaşta Osmanlı kuvvetlerinin zayiatı 268 şehit ve 962 yaralı olarak tesbit edilmişti. Kutu'l-Ammare'de

kapalı bulunan İngiliz kuvvetleri açlığa maruz kalmış, uçakla erzak temini yoluna gitmişlerse de erzaklar Osmanlıların eline geçmişti. Bunun üzerine ihtiyaçlarını Dicle nehri üzerinden gemiyle tedarik etmeyi denedilerse de içerisinde 5000 Askeri iki ay besleyecek miktarda erzak bulunan gemi, Osmanlı askerleri tarafından ele geçirilmişti. Townshend, erzak yetiştirme operasyonunun fayda vermediğini görünce 25 Nisan 1916 günü 6. Ordu Kumandanlığı'na teslim şartlarını müzakere etmeyi teklif etti. 26 Nisanda başlayan müzakereler neticesi 29 Nisan'da 5 general, 481 zabit ve 13100 askerden ibaret olan İngiliz kuvvetleri kayıtsız şartsız teslim olmayı kabul etmişlerdir. Ancak, Sovyetler Birliği'nin İngilizlere yardım etmek amacıyla İran'a doğru harekete geçmesi, bu bölgede bulunan ve İngilizleri zor durumda bırakan Osmanlı ordusunun bir kısmının Sovyetler Birliğini durdurmak üzere, gönderilmesi, zor durumda olan İngiliz güçlerini rahatlatmıştır. Hatta İngilizler, Osmanlı ordusunun bıraktığı boşluğu bir fırsat olarak değerlendirerek Basra'da beklettikleri Hindistan kuvvetleriyle ileri safta bulunan birliklerini takviye ettikleri gibi daha çetin şartlar için erzak ve mühimmat tedarikine başlamışlar ve çok geçmeden Bağdat 11 Mart 1917 tarihinde İngiliz kuvvetleri tarafından hiçbir mukavemetle karşılaşılmadan işgal edilmiştir. Bağdat'ın işgali ile moral kazanan İngilizler, kazandıkları bu moralle saldırılarına devam ederek 7 Mayıs 1918'de de Kerkük'ü de herhangi bir mukavemetle karşılaşmadan işgal etmişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu'nun bu bölgedeki hezimeti İttihat ve Terakki Hükûmeti'nin Ekim 1918 tarihinde istifa etmesine ve Talat, Enver ve Cemal Paşalar ülkeyi terk etmesine neden olmuştur. İttihat ve Terakki Komitesi'nden yönetimi devralan Ahmet İzzet Paşa, sadrâzam sıfatıyla başkumandanlık ve Erkân-ı Harbiye riyasetini de uhdesine almış (14 Ekim 1918) ve ilk iş olarak mütareke yapmaya teşebbüs etmiştir. Ve nitekim kısa bir süre sonra da 30 Ekim 1918 tarihinde 25 maddeden oluşan Mondros Mütarekesi imzalanmıştır.

İmzalanan bu mütareke aslında her haliyle Osmanlı'nın aleyhine idi! Sadrazam İzzet Paşa hatıralarında "Gerek hükümet, gerek murahhas heyeti son dereceye kadar mukavemet etmiş ve nihayet iş, ültimatom derecesine geldiği sırada ip koparılmadan mütareke akdolunabilmiştir..."[4] Mütarekenin sonuncu yani 25. Maddesinde Müttefiklerle Osmanlı Hükümeti arasında muhasamat 1918 senesi Ekiminin otuz birinci günü vasati mahalli saatle vakti zuhurda tatil edilecektir.[5] (31.10.1918 tarihinde saat:12.00'de)" denilmesine rağmen, müttefik devletler ve özellikle de İngiltere petrol bölgesi Musul'u işgal etmek için, mütareke hükümlerini hiçe sayarak hemen harekete geçmiştir. İngilizler Musul'daki Ermenilerin güvenliğini bahane ederek Mondros Mütarekenin 7. Maddesine[6] istinaden Türk birliklerinin kenti boşaltmasını istediler. Bölgedeki Türk komutan Ali İhsan Paşa (Sabis) bu isteği kabul etmedi, ancak kendisine yardım da gelemeyince 8 Kasım'da Musul'u boşaltmak zorunda kaldı. Boşaltmadan sonra İngilizler hemen kente girerek hükümet konağına İngiliz bayrağını asmışlardır. 15 Kasım'da yani Mondros'un imzalanmasından 16 gün sonra Musul tümüyle İngiliz denetimi altına girmişti.[7]Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından birkaç gün önce Musul'da 6. Ordu Komutanlığı'na getirilen Ali İhsan Paşa, Mütareke'nin imzalanmasına kadar Musul'un İngilizler'in eline geçmemesi için gayret sarfetmesine rağmen, bunda başarılı olamamıştır. 25 Ekim'de başlayan İngiliz taarruzu 30 Ekim'de önemli sayıda Türk birliğinin esir edilmesi ile sonuçlanmıştı. Mütareke'nin yürürlüğe girdiği andan (31 Ekim 1918 günü, saat 12.00'de) itibaren, geri çekilmekte olan Ali İhsan Paşa'nın 6. Ordusu olduğu yerde durmuştu. Bu sırada 6. Ordu birlikleri batıdan doğuya doğru Rakka, Miyadin, Telâfer, Dibeke, Çemçemal, Süleymaniye hattı üzerinde idi. İngiliz kuvvetleri ise EI-Hazar, Gayyare, Altınköprü, Kerkük, Hanikin hattında bulunuyordu. Yâni Mütareke'nin imzalandığı gün, Kerkük merkezi hariç, Musul ve Musul vilâyetinin büyük bir kısmı Osmanlı Ordusu'nun elinde idi. Mütareke hükümlerine göre bölgede bulunan bütün kuvvetlerin yerlerinde kalmaları gerektiği hâlde, İngiliz kuvvetleri buna uymamışlardır. İlerlemeye devam eden İngilizler, 1 Kasım 1918'de Hamamalil'e girmişler, buradan Musul'u işgal edeceklerini söyleyerek Türk kuvvetlerinin Musul şehrinden 5 km. kuzeye çekilmelerini istemişlerdir. Ali İhsan Paşa, İngilizler'in bu talebini Sadrazam'a bildirmiş, bir seri telgraf görüşmeleri sonucunda Sadrazam, Ali İhsan Paşa'ya 8 Kasım tarihli telgrafı ile 15 Kasım günü şehrin boşaltılması talîmâtını vermiştir. Ali İhsan Paşa, bu talîmâta uygun olarak 10 Kasım'da Musul'u İngilizlere terk etmiş, ordu karargâhı ile birlikte Nusaybin'e doğru çekilmiştir.[8]

MİSAK-I MİLLİ VE MUSUL!..

İngilizler, Mütareke hükümlerine ve uluslararası savaş kaidelerine aykırı olarak sadece Musul'u işgal etmemişlerdi; Musul'un yanı sıra Urfa, Ayıntap, İskenderun dâhil olmak üzere koskoca bir bölgeyi işgal etmişlerdi. Bu işgal ve istilalar devam ederken yerel güçler toparlanarak yer yer İngiliz ve onların müttefiki Fransızlara karşı savaşmaya başlamışlardı. Bu arada da İstanbul'da toplanan Meclis-i Mebusan da 28 Ocak 1920'de yapılan gizli bir toplantısında misak-ı milli'yi kabul edip imzalamıştı. Daha sonra bu metin aynı Meclis tarafından 17 Şubat tarihli oturumunda tekrar okunduktan sonra oya sunularak kabul edilmiş ve basına açıklanmıştı. Ahd-i Milli (Milli Yemin) veya Ahd-ü Misak-ı Milli (Milli yemin ve Misak) diye anılan Misak-ı Milli, ülkenin bağımsızlığı ve bütünlüğü ilkelerini kabul etmekteydi.[9] Aslında Misak-ı Milli önce Erzurum Kongresinde kabul edilen, daha sonra Sivas Kongresinde genişletilerek teyit edilen ilkeleri kapsamakta idi. Bu belgede Milli Mücadele hareketinin iç ve dış amaçları belirtiliyordu. Gerçekten, Misak-ı Milli'de tesbit edilen ilkeler yalnız Milli Mücadele yıllarında değil, ondan sonraki devrede de Türk dış politikasının temelini teşkil etmiştir.[10] Nitekim 28 Ocak 1920 tarihli gizli oturumda son Osmanlı Meclis-i Mebusan'ı tarafından kararlaştırılan Misâk-ı Millî'nin birinci maddesi, Türkiye'nin güney sınırlarını tesbit etmekteydi; "Osmanlı Devleti'nin özellikle Arap çoğunluğunun yerleşmiş olduğu (30 Ekim 1918 günkü Mütareke yapıldığı sırada) düşman ordularının işgali altında kalan bölgelerin geleceğinin, haklarını serbestçe açıklayacakları rey sonucu belirlenmesi gerekir; söz konusu mütareke çizgisi içinde din, soy ve amaç birliği bakımlarından birbirlerine bağlı olan, karşılıklı saygı ve özveri duyguları besleyen soy ve toplum ilişkileri ile çevrelerinin koşullarına saygılı Osmanlı-İslâm çoğunluğunun yerleşmiş bulunduğu kesimlerin tümü ister bir eylem, ister bir hükümle olsun, hiçbir nedenle birbirinden ayrılamayacak bir bütündür."[11] Buna göre mütareke hattı esas alındığında Musul, Kerkük ve Süleymaniye'nin ve diğer tarafta Hatay bölgesinin Anadolu'nun ayrılmaz bir parçası olduğu açıktır. Ankara'da yeni oluşan TBMM de 18 Temmuz 1920'de yaptığı toplantıda Misak-ı Milli üzerine yemin etmişti. [12] Mustafa Kemal de 1 Mayıs 1920'de güney sınırını Misak-ı Milli'ye uygun olarak şöyle belirtmiştir; "…hudud-u millimiz İskenderun'un cenubundan geçer, Şark'a doğru uzanarak Musul'u, Süleymaniye'yi, Kerkük'ü ihtiva eder. İşte hudud-u millimiz budur dedik!.."[13] Mustafa Kemal ve Ankara hükümeti, ortaya koyduğu bu kararlılığını Lozan Konferansı'na kadar olan süre içinde çeşitli vesilelerle dile getirmiştir. İngilizler'in Ocak 1921'de Erbil ve Revanduz arasında bulunan ve Türkler'i destekleyen "Sürücü Aşireti"ne saldırmaları üzerine M. Kemal Paşa, Millî Müdâfaa Vekâleti'ne çektiği telgrafla Revanduz bölgesine asker gönderilmesini istemiştir". Bu görev Kaymakam ve Milis Yarbay Özdemir Bey'e verilmiş, Özdemir Bey, kuvvetleriyle başlangıçta bölgede oldukça önemli başarılar elde etmiş ancak daha sonra çekilmek zorunda kalmıştır. Özdemir Bey'in Revanduz'da kazandığı başarı, bölgedeki halk ve aşiretlerle üzerindeki nüfuzu Türk Genelkurmayı'nı Musul'un kurtarılması için bâzı askerî tedbirlerin alınmasına sevk etti. Dönemin Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa 7 Eylül 1922 tarihli yazıyla El-Cezire Cephesi Kumandanlığından, Musul'a taarruz için gerekli hazırlıkların yapılmasını dahi istedi. Görüldüğü gibi Ankara Hükümeti, daha Lozan Konferansı'nın başlamasından önce Musul'un gerekirse silah yoluyla kurtarılması için İngilizler'e karşı bir harekâtı göze almıştır. [14]

MUSUL'DA KARGAŞALIKLARIN DEVAM ETMESİ!..

30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi gereğince ateşkes ilan edilerek savaşa son verilmişti. Ancak, İngiltere mütareke şartlarını hiçe sayarak savaşı, özellikle de Musul ve çevresinde devam ettirmeye çalışıyordu. İngiltere'nin mütareke şartlarını tanımaz tavırları Anadolu'da karşı saldırıların başlamasına neden olmuştu. Anadolu'daki bu gelişmeler, kısa sürede Musul vilâyetinde de bir takım hareketlerin başlamasına yol açtı ve seri ayaklanmalar patlak verdi ve İngilizler karakollarını Revanduz'dan on sekiz mil güneybatıya kaydırmaya mecbur oldular. İngilizler, Musul'da uygulanacak yönetim biçimini oluşturmada yöredeki kabiliyetli, nüfuzlu insanlardan istifade etmeyi ümit etmişler, fakat halk içinde gerek İngiliz idaresine gerekse İngiliz tahakkümünde kurulacak kukla bir idareye karşı sert bir tavır sergilenmişti. Erbil, Kerkük ve Süleymaniye'deki Türkmenler kurulması düşünülen Kürdistan'a bağlanıp bir Kürt yönetimi altına girmek istememişler, Musul'daki Kürtler de Arap idaresini kabullenmemişlerdi. Bu karışıklık içinde, İngi-

lizlere karşı sık sık saldırılar gerçekleştirilmiş ve Yüzbaşı Salmon ve Albay Leachman adlı iki subay öldürülmüştü.

Öte taraftan Özdemir Bey[15] komutasında Türk birliği Musul bölgesindeki harekâtına başarıyla devam edip, 31 Ağustos 1922'de Derbent Muharebesi'nde İngilizleri ciddi şekilde hezimete uğrattı ve Eylül ortasından itibaren Şaklava kazasına gelerek Musul ile irtibatı sağladı. Anadolu'da başarı ile devam eden mücadele, Musul hattındaki aşiretleri İngilizlere karşı cesaretlendirmişti. Süleymaniye, Kerkük ve Musul bölgesi halkı, bağlılıklarını bildirmek için, vergilerini Ankara'ya göndermeye başlamışlardı. Bölgede Osmanlılar lehine değişen denge İngilizler'i, Süleymaniye'yi terketmeye zorladı. Ve İngilizler'in boşaltmak zorunda kaldığı şehre ise, aşiretler hâkim oldular. Halepçe'de bulunan İngiliz komutan Bnb. E. W. C. Noel ise, hava kuvvetlerine bağlı bir uçakla Bağdat'a kaçmak zorunda kaldı. İngilizler bölgedeki başarısızlığın telafisi için Kürt liderlerden Şeyh Mahmud'u devreye soktular.[16] Mahmud'un devreye girmesi aşiretleri böldü, bir kısım aşiretler Türklerin yanında mücadeleyi yeğlerken diğer bir kısım aşiretler İngilizlerin 'iyi niyetine' sığınarak mahallî muhtariyet elde etmenin mümkün olabileceği düşüncesiyle Şeyh Mahmud'un himayesini tercih ettiler. Bu yolla Mahmud Süleymaniye'ye girmeye muvaffak olmuş fakat buradaki tavırları ile kısa sürede bütün tarafları rahatsız etmeye başlamıştı.[17]

Irak'ta işlerin kötüye gittiğini görünce kendilerine dost görünen aşiretler ile bir toplantı yapmak isteyen İngilizlerin gayesi bu toplantının sonunda aşiretlere bağımsızlıklarını kazandırıp Şeyh Mahmud'u da devletin başına geçirmekti. Fakat Şeyh Mahmud'un Türklerle anlaşmak üzere olduğunu haber alan İngilizler bu defa devreye Seyyid Taha'yı sokmaya kalktılar ve Bağdad'a çağırıp yüksek komiser ile görüştürdüler. Seyyid Taha, Türkleri Revanduz'dan çıkarıp aşiretleri yanına alabileceğini beyan etmişti. Bu sırada Siirt'ten hareket eden Ali Bey, Musul sınırını aşarak başarılı bir şekilde ilerlemekte ve Türkiye'ye taraftar aşiretleri silahlandırmaktaydı. Musul uleması, İngilizlerin bölgede yapacakları seçimin boykot edilmesi gerektiğine dair fetva çıkarmışlar, fakat Irak İngiliz Hükûmeti karşılık olarak bunların ileri gelenlerini sürgüne göndermişti. Fevzi Paşa 7 Eylül 1922'de Doğu ve el-Cezîre cephelerî komutanlarına çektiği telgrafta "Musul'u elde etmenin tek yolunun silahlı mücadele" olduğunu belirtmişti. Bunun için de aşiretler ve yerli halktan kuvvet tedarik olunarak Özdemir Bey Müfrezesi takviye edilmiş ve İmâdiye-Süleymaniye hattı üzerinden Musul-Kerkük'e taarruzla görevlendirilmişti. Bu sırada Batı Anadolu ve Boğazlar bölgesinde kuvvet bulundurulması gerekli olduğundan söz konusu kuvvetler batıya kaydırıldı. Lozan Konferansının toplanması ile askerî yöntemlerden bir süre için vaz geçilip diplomasi yolu ile meselenin çözümü Londra gibi Ankara'ya da daha münasip gelmişti.[18]

Musul Türkiye için asgari vatan sınırlarını ifade eden Misak-ı Millinin vazgeçilmez bir ilkesi iken; İngiltere için ise hem zengin petrol kaynaklarına ve hem de sömürgesi Hindistan yolunun emniyeti açısından siyasi, iktisadi ve stratejik bakımından önemli idi! Bu nedenle İngiltere işi sağlama almak için her türlü yola başvuruyordu. Bir taraftan konferansa katılan delegeler üzerinde hâkimiyetini sağlamlaştırmaya çalışırken diğer taraftan da Musul'u bir oldubittiyle işgal etmek için saldırılarını devam ettiriyordu. Hâlbuki Lozan Konferansı, hem Türkiye'de ve hem de İngiltere'de, askeri yöntemlerin yerine diplomasi yolu ile meselenin çözümü noktasında bir umut meydana getirmişti.

LOZAN GÖRÜŞMELERİ VE MUSUL!..

13 Kasım 1922 günü başlaması gereken Lozan Barış Konferansı[19] bir haftalık gecikmeyle 20 Kasım Salı günü İsviçre'nin Lozan şehrinde başlamış[20] ve 21 Kasım'da ise barış görüşmelerine geçilmişti.[21] Açılış konuşması

İsviçre Konfederasyonu başkanı M. Haap tarafından yapılan Konferansın en hararetli tartışma konularından birisini Musul[22] oluşturmuştur. Çünkü Musul Türkiye için asgari vatan sınırlarını ifade eden Misak-ı Millinin vazgeçilmez bir ilkesi iken; İngiltere için ise hem zengin petrol kaynaklarına ve hem de sömürgesi Hindistan yolunun emniyeti açısından siyasi, iktisadi ve stratejik bakımından önemli idi! Bu nedenle İngiltere işi sağlama almak için her türlü yola başvuruyordu. Bir taraftan konferansa katılan delegeler üzerinde hâkimiyetini sağlamlaştırmaya çalışırken diğer taraftan da Musul'u bir oldubittiyle işgal etmek için saldırılarını devam ettiriyordu. Hâlbuki Lozan Konferansı, hem Türkiye'de ve hem de İngiltere'de, askeri yöntemlerin yerine diplomasi yolu ile meselenin çözümü noktasında bir umut meydana getirmişti. Ama İngiltere bu umuda rağmen, Lozan Konferansı müzakereleri devam ederken Musul'daki Arap birlikleri ile birlikte 8 Nisan 1923'te biri Şeytanboğazı diğeri Serderya istikametinden olmak üzere iki koldan harekete geçerek, bu bölgede bulunan Osmanlı güçleri ile Hakkâri'nin irtibatını kesmişlerdi. Bu durumda, Osmanlı güçlerinin komutanı Özdemir Bey İran'a çekilmek zorunda kalmıştı. Oysa çok kısa bir süre öncesinde Özdemir Bey komutasındaki Osmanlı orduları 31 Ağustos 1922'de, aynı bölgede İngilizleri zor duruma düşürerek dengenin Osmanlı lehine dönmesini sağlamışlar ve İngilizlerin Süleymaniye'den çekilmesini temin etmişlerdi. Ancak Lozan konferansının başlaması Osmanlı İmparatorluğu'nun askeri yöntemlerden vazgeçmesine neden olmuştu.

Lozan Konferansı'nda Türkiye heyetini[23] İsmet Paşa[24] İngiltere heyetini ise Lord Curzon temsil etmekteydi. İtilaf Devletleri 27 Ekim'de Konferansa Osmanlı Hükümeti ile Ankara Hükümeti'ni birlikte davet etmişlerdi… Bu durum Ankara Hükümeti tarafından hoş karşılanmamıştı.[25] Ankara Hükümeti tarafından bu çift başlılığın kaldırılması için 1 Kasım 1922'de TBMM'de yoğun geçen tartışmalardan sonra Saltanat kaldırıldı. Saltanatın kaldırılması ile de Türkiye bu çift başlılıktan kurtulmuş oldu. Ve böylece de Ankara Hükümeti İtilaf Devletleri nezdinde rakipsiz kalmış oldu.[26] Buna rağmen, Ankara Hükümeti Konferansa katılmaya kendilerinin yetkili olduğunu, Osmanlı Hükümetinin bu konferansa katılması halinde kendilerinin katılmayacağını ve Konferansın sonucunda alınan kararların da kendilerini bağlamayacağını belirtmesi üzerine İngiltere Dışişleri Bakanı Curzon devreye girerek Türkiye'yi Ankara hükümetinin temsil etmesini sağlamıştır.[27] TBMM tarafından, bu konferan-

sa TBMM temsilen katılan heyete 14 maddeden müteşekkil bir talimatname verilmişti. Misak-ı Milli beyannamesinin somutlaştırılmış bir hali olan bu talimatname, Misak-ı Milli'den daha geniş bir çerçevede hazırlanmıştı.[28] Rıza Nur[29] Lozan'a gidişlerini ve talimatname ile görüşlerini şöyle anlatmaktadır; "Bizde ne hazırlık var, ne dosya var, hiçbir şey yok. Lord Currzon bir takım resmi diplomatlar burada. Hem bunların mükemmel dosyaları vardı. Ne yapacağız!.. Hey'eti Vekile bize giderken bir içtimada avuç içi kadar bir kâğıda sığan bir talimat verdi" demekteydi.[30]

Musul meselesi, Lozan'da ancak 23 Ocak 1923'te ele alınabilmiştir.[31] Bunun nedenini ise İngiliz baş delegesi şöyle açıklamaktadır; "Konferansın açılışından bir hafta sonra, yani 27.11.1922'de müzakereye konması kararlaştırılmıştı. İsmet Paşa, 26 Kasım akşamı, bana bu meselenin aleni görüşülmesinden vazgeçilmesini ve özel görüşmelerde hallini teklif etti. Kabul ettim. Ancak özel görüşmelerle bir anlaşmaya varılamadı."[32]

Konferansta açılış konuşmasından sonra İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Curzon, ondan sonra da İsmet İnönü konuştu. İsmet İnönü konuşmasında ortaya koyduğu tez Misak-ı Millî'de belirtilen millet ilkesine, etnik, coğrafî, tarihî, siyasî ve ekonomik sebeplere dayandırılıp İngilizlerin öne sürdüğü tezlerin geçersizliğini ispata yönelikti. İsmet İnönü bu konuşmasında, ırkçı ve şovenist bir söylemle Musul'da nüfusun büyük çoğunluğunu teşkil eden Türk ve Kürtlerin Arap ve diğer unsurlardan ayrı olarak aynı ırktan geldiği[33] ve Turan kökenli olduklarını İngiliz kaynaklarına dayanarak uzun ifadelerle anlatmış, Musul'un coğrafî özellikler itibarıyla da Anadolu'nun ayrılmaz bir parçası olduğunu, Anadolu ile birçok yönlerden irtibatlı bulunduğunu ve İngilizlerin bölge halkının serbest olarak kaderlerini tayin edecek plebisite karşı çıkmasının da Türk tezinin doğruluğu anlamına geldiğini izah etmişti. Curzon'un himayecilik ve mandacılık konusundaki iddialarına da açık cevap veren İnönü; Osmanlı Devleti'ne ait olan Irak hakkında yapılan antlaşmaların hiçbir hükmü olmadığını ve bölgede yapılan oylamanın askerî baskı ve şiddet altında yapıldığını, halkın reyini[34] serbestçe izhar edemediğini, Irak ve Musul'un asker zoruyla alınmasının umumî harpten beri ilan edilen prensiplere aykırı olduğunu, Musul'un mütarekeden sonra işgal olunmasının ise hiçbir şekilde izah edilemeyip herhangi bir sebebe dayandırılamayacağını, Musul'un mukadderatının İzmir'in, İstanbul'un, Trakya'nın, Adana, Urfa ve Antep'in mukadderatıyla aynı olduğunu ve bu şehirlerin mütarekeden sonra ve mevcut antlaşmalar hilafına işgal edildiğini söylemişti.

İnönü'den sonra söz alan Lord Curzon ise ortaya koyduğu karşı teziyle Türkiye'nin taleplerini çürütmeye çalışmış ancak bunda başarılı olamayacağını anlayınca başka metotlardan istifade etmeyi düşünmüştür. Curzon'un ilk manevrası Musul meselesini normal seyrinden çıkartmak suretiyle İngiltere'nin Musul'u alıkoymak istemesinin "petrol tesiriyle" olduğu gerçeğini kamuoyundan saklamayı başarmasıdır. Böylece otel odalarında görüşülmeye başlanan Musul meselesinde Türkiye'nin haklılığını anlatabilme ve İngiltere'nin gerçek emellerini teşhir etme fırsatı kaçırılmış oluyordu… İkinci celse görüşmelerinde meselenin iyice çıkmaza girmesi İsmet Paşa'nın yeni bir çözüm yolu önermesiyle aşılmak istenmiştir. İsmet Paşa'nın bölgede "plebisit" yapılması yönündeki teklifi yine Lord Curzon tarafından kabul edilmemiştir. Gerekçe ise oldukça şaşırtıcıdır. Curzon'a göre, bölge halkının rey verme alışkanlığı yoktur. Bu konuda tecrübe sahibi olmadıklarından plebisitin amacını anlayamayacaklarını ileri sürerek, koruduklarını ve haklarını savunduklarını iddia ettikleri bölge halkının adeta "cahiller topluluğu" olarak kabul ettiklerini göstermişlerdir.[35]

KONFERANSIN UZLAŞILAMADAN SONA ERMESİ

Ocak 1923'ün ortalarına doğru itilaf devletlerinin kendi aralarındaki rekabetten doğan anlaşmazlıklardan dolayı iyice tıkandığını gören Lord Curzon, Konferans görüşmeleri, daha sıkıntılı hale gelmeden bir an önce sonuçlandırılması için bir tasarı hazırladı. Lord Curzon tarafından bu amaçla hazırlanan 160 maddelik antlaşma tasarısı 31 Ocak'ta, 4 Şubat'a kadar da imzalanması için İsmet Paşa'ya verildi. İsmet Paşa ise antlaşma tasarısının incelenmesi ve karşı cevabın hazırlanması amacıyla bir haftalık süre istedi ise de bu istek, İtilaf Devletlerince kabul edilmedi.[36] Bunun üzerine İsmet İnönü Ankara Hükümeti ile yapılan görüşmeler neticesinde, hazırlanan ve barışın bir an önce imzalanması için "razı olunan fedakârlıklar" olarak değerlendirilen karşı teklifleri 4 Şubat'ta bir mektupla İtilaf devletlerinin temsilcilerine teslim etti. Bu teklifler üzerine taraflar aynı gün öğ-

leden sonra Lord Curzon başkanlığında yeniden toplandılar. Bu toplantıda Lord Curzon'un yaptığı tekliflerin[37] Türk heyeti tarafından kabul edilmemesi nedeniyle,[38] taraflar bir anlaşmaya varamadan toplantıdan ayrıldılar. Böylece Lozan Konferansı'nın birinci aşama görüşmeleri de sona ermiş oldu.[39] Mim Kemal Öke, Lord Curzon'un Konferansta gösterdiği çabalarını, İngiltere ve Curzon için bir başarı olarak değerlendirmektedir. Öke'ye göre, Curzon tarafından Musul Meselesi'nin konferansın gündeminden çıkartılarak "tarafsız" bir organın hakemliğine götürülmesi, Musul ile teklifi iki yüz maddeyi aşkın kapitülasyon ve adli imtiyazlara ilişkin hükümler arasında gizleyerek barış antlaşması tasarısı arasında getirmesi, Dünya kamuoyu nezdinde Musul'un en önemli bir engel olduğu intibaını ortadan kaldırarak İsmet İnönü'ye kabul ettirmesi, Curzon için önemli bir diplomatik başarıdır.[40]

Mim Kemal Öke, Lord Curzon'un Konferansta gösterdiği çabalarını, İngiltere ve Curzon için bir başarı olarak değerlendirmektedir. Öke'ye göre, Curzon tarafından Musul Meselesi'nin konferansın gündeminden çıkartılarak "tarafsız" bir organın hakemliğine götürülmesi, Musul ile teklifi iki yüz maddeyi aşkın kapitülasyon ve adli imtiyazlara ilişkin hükümler arasında gizleyerek barış antlaşması tasarısı arasında getirmesi, Dünya kamuoyu nezdinde Musul'un en önemli bir engel olduğu intibaını ortadan kaldırarak İsmet İnönü'ye kabul ettirmesi, Curzon için önemli bir diplomatik başarıdır.

DİPNOTLAR

[1] Daha geniş bilgi için bkz. Kadir Mısıroğlu, Musul Meselesi ve Irak Türkleri, 2. Basım, Sebil Yayınevi, İstanbul 1975, s,42 vd; Prof. Dr. Mim Kemal Öke, Musul-Kürdistan Sorunu 1918-1926, İz Yayıncılık, İstanbul, 1995, s.14

[2] Mısıroğlu, age. s.83

[3] Meryem İmamzade Irak Dosyası, Akabe Yayınları İstanbul Ekim-1986, s.21

[4] Sabahattin Selek Anadolu İhtilali, Cem Yayınevi, 6 basım İstanbul 1976 s,48

[5] Selek, age. s.48; Mondros Mütarekesinin diğer maddeleri için bakınız Selek age, s.45 vd.

[6] "Müttefikler, güvenliklerini tehdit edecek durum olduğunda herhangi stratejik noktasını işgal hakkına sahip olacaklardır." Selek, age. s. 46

[7] Baskın Oran, Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar C.1 (1919-1980) İletişim Yayınları, İstanbul 2.bsk, 2001, s. 199-200; ayrıca bkz: Mısıroğlu, age. s.78 vd.

[8] Prof. Dr. E. Semih Yalçın, Musul Meselesi, 2023 Dergisi, 15 Aralık 2001 Sayı:8 s.31

[9] Misak-ı Milli'nin maddeleri için bkz: B. Oran, age. s.105, vd. ve; Mustafa Budak İdealden Gerçeğe, Misak-ı Milli'den Lozan'a dış politika, Küre Yayınları, İstanbul Birinci Basım 2002, s.156 vd.; Kadir Mısıroğlu, Lozan Zafer mi Hezimet mi? I. Cild, Sebil Yayınları İstanbul 1971 s.114 vd.

[10] Mehmet Gönlübol, Cem Sar, Olaylarla Türk Dış Politikası C. 1 1919-1973, AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 5. Bsk. s.13

[11] Prof. Dr. E. Semih Yalçın, agd. s. 31

[12] M. Budak, age. s.190

[13] Prof. Dr. Mim Kemal Öke, Musul-Kürdistan Sorunu 1918-1926, İz Yayıncılık İstanbul 1995 s.154; ayrıca bkz. Prof. Dr. E. Semih Yalçın, agd. s.32

[14] Prof. Dr. E. Semih Yalçın, agd. s.32

[15] Özdemir Bey (Ali Şefik Özdemir) Suriye ve Antep cephesinde görev yapmış bir kaymakam.

[16] Prof. Dr. Mim. Kemal Öke, Musul Kürdistan Sorunu 19181926, İz Yayıncılık İstanbul 1995 s.184,185

[17] Prof. Dr. Öke, age, s.187

[18] Prof. Dr. Öke, age, s.192

[19] Lozan Barış Konferansı, Osmanlı Devleti'nin mirasını paylaşmayı öngören tarihi Doğu Meselesi'ni çözmeyi amaçlayan bir konferans idi. Bundan dolayı konferansın resmi adı "Yakındoğu İşleri Hakkında Lozan Konferansı" idi. Mustafa Budak, İdealden Gerçeğe, Misakı Milli'den Lozan'a Dış Politika, Küre Yayınları, İstanbul 1. Baskı 2002, s.287

[20] Konferans İtilaf devletleri ile Türkiye arasında yapılmıştır. Konferansa Türkiye'nin karşısında İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya devletleri katılmıştır. Boğazlarla ilgili görüşmelerde bulunmak üzere Sovyet Rusya, Ukrayna ve Gürcistan delegeleri çağrılmışlardı. Konferansa ABD ise gözlemci olarak katılmıştır.

[21] Lozan Barış Konferansına katılacak heyet baş delege Hariciye Vekili Edirne Milletvekili İsmet İnönü, delegeliklere de Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiye Vekili Sinop Milletvekili Rıza Nur ile eski İktisat Vekili Trabzon milletvekili Hasan Hüsnü (Saka) beyler seçildiler. M. Budak, age. s.291

[22] Konferansın en hararetli ve çözümü zor görülen diğer iki maddesi ise Kapitülasyon meselesi ve Müttefikler tebaasının zarar ve ziyan meselesi, Ali Naci Karacan, "Lozan" Milliyet yayınları, 2.bsk. 1971 s.258

[23] Heyette Başyardımcı olarak Dr. Rıza Nur ile Hasan Bey (Saka)'e görev verildi. Üyeler ise Celal Bey (Bayar), Zekai Bey (Apaydın), Münir Bey (Ertegün), Veli Bey (Saltık), Muhtar Bey (Çilli), Şefik Bey (Başman), Tevfik Bey (Bıyıklıoğlu), Şevket Bey (Doğruer), Seniyeddin Bey (Başak), Tahir Bey (Taner), Hikmet Bey (Bayur), Nusret Bey (Metya) Fuat Bey (Ağralı), Zühtü Bey (İnham), Mustafa Şeref Bey (Özkan), Şükrü Bey (Kaya), Hamit Bey (Hasancan), Cavit Bey, Ruşen Eşref Bey (Ünaydın), Yahya Kemal Bey (Beyatlı) idi!. Bkz; Büyük Kültür Ansiklopedisi, Başkent Yayınları, Ankara, Cilt. 8 Lozan Barış Antlaşması maddesi, s.2972

[24] Lozan görüşmelerine Dışişleri Vekili olan Yusuf Kemal Bey'in Mustafa Kemal'in isteği üzerine istifa etmesiyle İsmet İnönü katılmıştır. Bkz; Prof. Dr. E. Semih Yalçın, Misakı Milli ve Lozan Konferansı Belgelerinde Musul Meselesi, 2023 dergisi 15 Aralık 2001, sayı; 8, s.37 (16 no'lu dipnot)

[25] M. Budak, age, s.284

[26] M. Budak, age, s.287

[27] Büyük Kültür Ansiklopedisi, Başkent Yayınları, Ankara, Cilt. 8 Lozan Barış Antlaşması maddesi, s.2972

[28] Budak, age. s.314

[29] Lozan görüşmelerine TBMM'i temsilen Heyet Başkanı olarak İsmet İnönü, Sağlık Vekili Dr. Rıza Nur ve Maliye Vekili Hasan Bey (Saka) katılmışlardı.

[30] Dr. Rıza Nur Hayat ve Hatıratım C. III Altındağ Yayınevi İstanbul 1967 s.982

[31] Prof. Dr. Semih Yalçın agd. s.32

[32] Ali Naci Karacan, age, s242243

[33] İnönü; "Musul Türkçesinin Anadolu Türkçesinin aynı olduğunu ve Anadolu Türklerinin de Türkmen olduklarını delillerle açıkladı: 'Kürtlerin asıllarının İrani oldukları iddia ediliyor. Hâlbuki Ansiklopediya Britanika bile Kürtlerin Turani olduğunu yazıyor' dedi. A. Naci Karacan, age, s.344345

[34] Daha geniş olarak bkz; A. Naci Karacan, age, s.243 vd; ayrıca bkz; Prof. Dr. Öke, age. s.193 vd

[35] Prof. Dr. E. Semih Yalçın, agd. s.33

[36] M. Budak, age, 369

[37] Lord Curzon Musul'u Cemiyeti Akvam'a havale ettiğinden dolayı beyanname ile meselenin bir yıl içinde Türkiye ile İngiltere arasında dostane bir şekilde çözülmesinin kararlaştırılacağını, Yunan tazminatı için muahede ile karşılıklı anlaşılmasını, itilaf olduğunda hakeme başvurulmasını, iktisadi maddelerden sadece dördüncü maddenin çözümünün altı ay sonraya bırakılmasını ve adli sistem için kendi beyannamelerinde ısrar ettiklerini İsmet Paşa'ya bildirdi. M. Budak, age. s. 372

[38] Lord Curzon'un tekliflerine karşılık İsmet Paşa da, Musul ve yunan tazminatı için madde kabulü sisteminde Türk beyannamesinin geçerli olmasını, Türkiye'nin tahammül edemeyeceği iktisatla ilgili maddelerin antlaşmadan çıkarılmasını istedi. Taraflar anlaşamayınca toplantıdan ayrıldılar. M. Budak, age. s.372

[39] M. Budak, age. s.371372

[40] Prof. Dr. Öke, age, 196197; M. Budak göre de bu konferansta en kazançlı çıkan ülke İngiltere olmuştur. (Age, s.372)

NOT: Bu yazı Genç Birikim dergisinin 57-58. sayılarında yayımlanmıştır.

Sabataycılar ve Dönmeler

Cefai DEMİREL

Sabatay Sevi kimdir (Efsanevi İzmirli)

Avrupalı kaynaklara göre İzmir, Yahudi kaynaklarına göre Edirne doğumlu olduğu belirtilen Sabatay Sevi, İzmir'in Kemeraltı-Agora semtindeki Portekiz Sinagogu'nda ikinci kez Yahudi Mesih'i olduğunu ilan etti. Daha önce 1648'de 22 yaşındayken de Mesihliğini ilan etmiş fakat yeterli ilgiyi görmemişti. Çok kısa sürede Avrupa, Ortadoğu ve Rusya'da duyulan bu hadise sadece Osmanlı Türkiye'sindeki Yahudileri değil, Müslüman Türkleri ve Doğu Avrupa'daki Hıristiyan tebaayı da derinden etkiledi.

Gelişmeler üzerine tutuklanarak Edirne'de 11 Eylül 1666'da Divan'da sorgulandı. Osmanlı yönetimi baş gösteren kargaşayı gidermek için Sabatay Sevi'nin önüne iki seçenek koymuştur. Sorgulamada bulunan ve kendisi de bir Yahudi dönmesi olan Hekimbaşı Hayatizade Mustafa Fevzi Efendi'nin (Moses ben Raffael Abrabanel); "Müslüman ol kelleni kurtar" tavsiyesi ile Mesihliğini inkâr etti. Sabatay Sevi, görünürde Müslüman olup Mehmet Aziz Efendi adını almıştır.

Sabatay Sevi görünürde Müslüman Türk, hakikatte ise kendi Yahudi inançlarına bağlı kalarak ikili (dual) bir hayat sürdürmüştür. Müritlerinin de benzer ikili kimliği benimsemesiyle tarihte ve günümüzde "dönmelik" veya "Sabataycılık" denen bir tür çift kimlikli "açık Müslüman-gizli Yahudi" tarikat doğmuştur.

Sabatay Sevi'nin Müslüman olmasından sonra eski inançlarını ve Mesihlik iddialarını bırakmadığı, gizlice kendisine bağlı dini bir cemaat oluşturma yoluna gittiği birçok kaynakta belirtiliyor. Ancak Osmanlı yönetimi onları "hidayete ulaşmış" yani Müslüman kabul ettiği için tarihi belgelerde haklarında pek bilgi yer almıyor. Sabatay Sevi'nin görünürde Müslüman olduktan sonra, Yahudi mistizminin kaynağı Kabala'yı kendi yorumladığı biçimiyle bir nevi yeni bir mezhebi inşa ettiği günümüzde yaşayan Sabataycılar tarafından da belirtilmektedir.

İbrahim Alaettin Gövsa, Sabatay Sevi isimli eserinin 68. sayfasında bir olayı anlatıyor: "Sabatay Sevi'nin (Mehmet Efendi adı ve Müslüman kıyafeti ile) İstanbul'da yine eski müritlerinden bir kısmini toplayarak ayinler yaptığını, Girit seferinden dönen Sadrazam Fazıl Ahmet Paşaya haber verdiler. Sadrazam kendini çağırtarak, "Bu ne iştir? Sen hala uslanmadın mı?" diye tembih ettiği zaman Sabatay, ağız kalabalığına başladı ve meşhur olan kurnazlığı ile "Aman Sultanım, ben birtakım akrabamı, dostlarımı Müslüman yaptığım gibi bunları da dini celil İslam'a celp ve davet etmeğe uğraşıyorum" yolunda cevaplar verdi ve bu sözlerle bir müddet takipten kurtuldu."

"Sadrazamın adamları onu bir gün Boğaziçi'nde Kuruçeşme'de müritleriyle birlikte İbrani bir dua okurken buldular. Bu hadise üzerine İzmirli Mesih kendisini unutturmak ve izini kaybettirmek için Kuruçeşme'yi bırakarak Kâğıthane civarında ıssız bir köşeye çekildi. Fakat müritlerinin bir müddet sonra orada da etrafına toplanıp ayinler yapmağa devam ettikleri görüldü. İş tekrar Sadrazama haber verilince Fazıl Ahmet Paşa kızdı ve onun adamları ile birlikte Arnavutluk'ta-

ki Berat kasabasına sürülmesini emretti. Sabatay Sevi, orada asıl adı Yoheved olan Selanikli bir Musevi kadın ile evlenmiştir ki Sabataylığı kabul eden bu kadına da Ayşe Hanım adı verilmiştir. Kayınbiraderi Josef Kerido da Abdullah Yakup ismini almıştır"

Sabataycılar ve Dönmelerin Bizlere Etkileri

Ilgaz Zorlu, Evet, Ben Selanikliyim, S.166. adlı kitabında," Görünürde Müslüman ama aslında Yahudi olan Sabataycı cemaat mensupları, ülkenin kaderinde belirleyici olmayı özellikle son yüzyılda becerebilmiş bir topluluk olarak yer almaktadırlar. Kendilerine ait eğitim kurumları, gizli tapınakları, kendilerine özgü ibadet, inanç ve adetleri olan bu cemaatin bazı mensupları, resmi ideolojinin oluşumu ve bugünkü din düşmanlığı üzerine kurulu yapısını sürdürmesinde etkin olmuşlardır. Bu dini akımın merkez üssünün Selanik olması da ilginçtir. Meşrutiyetten günümüze, tüm siyasi oluşumlarda adına sıkça rastladığımız Selanik'in bu etkinliği bir tesadüf değildir. Türkiye'de ilk mason locası Selanik'te kurulmuştur. Abdülhamit yönetimine karşı başlayan başkaldırı burada tasarlanmıştır. Sultan, iktidardan indirildikten sonra buraya gönderilmiş, ilk özel Türk okulları burada kurulmuş (Fevziye ve Terakki mektepleri Sabataycı cemaat okulları olarak Galatasaray'da kurulmuşlardır). ilk kadın hareketleri burada şekillenmiş, Hareket Ordusu'nun merkezi (padişahı tahttan indirip, İttihat ve Terakki fırkasını iktidara taşıyan ordu) Selanik olmuştur ve en önemlisi Türkiye'nin önde gelen kurucuları hep Selanik kökenli olmuşlardır." tespitinde bulunmuştur.

Osmanlıdan Günümüze Siyasi Faaliyetleri

Gerçek Hayat dergisinin Ilgaz Zorlu ile yaptığı röportajda Zorlu şunları ifade ediyor:

"Osmanlı İmparatorluğu belgelerinde avdetî [Dönen, dönme.] kelimesi geçiyor. Sabataycılığın siyasi teorisi ise, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nde geliştirilmiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin elemanlarının çoğu Sabataycıydı. Sabetaycılık gizli bir örgüttü; İttihat ve Terakki de o dönemde merkezî hükümete karşı bir hareketti ve saraya açıkça muhalefet etmesi mümkün değildi. Onun için, Sabataycılar, Mason Locaları gibi, Osmanlı İmparatorluğu içinde faaliyet gösteren fakat başka ülkelerin koruması altında olan teşkilatlar içinde yer aldılar. Zaten ben bunları kitabımda da yazdım. Sabataycılar üç-dört örgütte etkinlik gösterdi: Mason locaları, İttihat ve Terakki, Melami ve Bektaşi tarikatı ve ordu. Ordu mu? Evet. Bugün de orduda. Tabii. Bugün de orduda Sabataycılar var ve Sabataycı generaller var. Şimdi ben burada isim vermeyeceğim. Neden? Çünkü dava açılmasını istemiyorum. On altı tane hakaret davası açtılar. Çünkü Sabataycılık bir hakaret gibi algılanıyor. Hâlbuki bugün bir ordu komutanı ve bir kuvvet komutanı Sabataycı kökenlidir. Ve bundan başka pek çok Sabataycı kökenli kurmay subay var. Siz Sabataycıydınız ve hakkinizi arayıp Yahudi oldunuz. Ben Sabataycılığın Yahudilik olduğunu söylüyorum, buna dikkat edin. Sabataycılığın, bazılarının iddia ettiği gibi, Müslümanlaşmış bir grup olmadığında ısrarlıyım. Ve bugün Türkiye'de egemen bir Sabataycı kültürü olduğunu iddia ediyorum. Bir komplo teorisinden söz etmiyorum. Çeşitli etnik gruplar var ve Sabataycılar da bunlardan biri. Mehmet Şevket Eygi, Sabataycıların siyasi rolleri hakkında yıllardan beri yazılar yazan biriydi. Abdurrahman Dilipak da Türkiye'deki tüm etnik gruplar üzerinde çalışan bir gazeteci. Dilipak ve Eygi ile bizim düşünce bakımından bir ortak noktamız yok; onlar İslamcılar. Fakat onlar da ben de Sabatay-

cılığın bilimsel manada araştırılması gerektiğini düşünüyoruz. Konumuza dönersek, CHP, kendisini İttihat ve Terakki'nin devamı olarak görüp, devrimci bir kimlik edindiğini söylüyor. Ben de bu devrimci kimliği Sabataycıların ortaya çıkardığını ve Türk siyasetini şekillendiren önemli bir faktör olduğunu söylüyorum. Solcular biraz kızacak ama isin gerçeği, Türkiye'deki sol hareketi kuranlar Sabataycılardır. Mustafa Suphi ve Sefik Hüsnü Sabataycıdır. Yalçın Küçük'ün Tekelistan adli kitabına da bakmanızı öneririm. O isim bilimi üzerinden açıklıyor bu hususları. Bense cemaatin içinde olduğumdan, Şefik Hüsnü'nün ailesini bulduğum için size bunları söyleyebiliyorum."

Susurluk'un Kayıp Silahları

Prof. Yalçın Küçük, Aydınlık gazetesinde yayınladığı, Nasıl Görüyorum-3, Aydınlık, 14 Mart 1999. Makalelerinde, Türkiye'nin tamamen İsrail ve Amerika rotasına girdiği bu dönemde Sabataycı İsmail Cem'in Dışişleri Bakanı olmasına dikkat çekiyor. Küçük, ayrıca İsrail'in Hospro firması vasıtasıyla Türkiye'ye hibe ettiği silahlarla ilgili bir ayrıntıya daha dikkat çekiyor. Bilindiği gibi Susurluk skandalı ile ortaya çıkan ilişkilerde bu silahların kayıp olduğu iddia edildi. Kayıp silahlar Susurluk Çetesi olarak nitelenen ekip tarafından kullanılmıştı. Bu silahları teslim alan kişi ise Ertaç Tınar. Yalçın Küçük, Tınar'ın Sabataycı olduğunu belirtiyor ve MOSSAD'ın dönmelerle iş tutmasının tehlikesine dikkat çekiyor. **Dönmeler Dönmezler geçerli ise bu bulgular ürperticidir.**

Selanik İstanbul İsrail yolculuğu

Sabatay Sevi birçok Yahudi tarafından Siyonizm'in kurucusu olarak bilinir. Çünkü Sevi, Mesihliğini ilan ederken bütün Yahudileri Kudüs'te toplayıp Büyük İsrail'i kuracağını vaadetmişti.

Ilgaz Zorlu İttihat Terakki ve mason localarında etkin olan Sabataycıların İsrail'in kuruluşunu da desteklediklerini belirtir. Ilgaz Zorlu, 1924 mübadelesi sonucu Türkiye'ye getirilen alilerden bir kısmının 1948'de kuruluşundan itibaren İsrail'e gittiklerini söylüyor. Bunların en meşhuru ise İsrail'in ikinci Cumhurbaşkanı İzak Ben Zwi'dir, Demiştir.

Amerikan Forward dergisinin ilginç iddiası

Amerika'da Yahudilerin 1897'den beri yayınladığı Forward dergisinin Şubat/1999 sayısında Aynı zamanda derginin İnternet sitesinde yer alan makalede, Sabataycılıkta cinsellik konusuna da kısaca değiniliyor. Makalenin yazarı, derginin bir dönem İsrail temsilciliğini de yapmış olan Amerika'nın Yahudi kökenli ünlü araştırmacı yazarlarından Hillel Halkin. Mum söndü olarak bilinen Kuzu Bayramı'nı söyle anlatıyor: Senede bir kez Sabatay Sevi'nin doğum günü gecesi, 21. Mart'ı 22. gününü bağlayan gece çılgın danslar eşliğindeki akşam yemeği sırasında, mumlar söndürülür, hanımların değiştirilmesi seansıyla (orgies, toplu sex) ayinleri gerçekleştirilir. Bu tür birleşmelerden doğan çocukların kutsal sayılacağına inanılır. (Hillel Halkin, When Kemal Ataturk Resited Shema Yisrael: It's My Secret Prayer, Forward Subat 1999, New York).

Ilgaz Zorlu ise Evet, Ben Selanikliyim adlı kitabında bu konunun çok fazla ele alındığını toplu seks ve mum söndü olayının Tanah'taki birtakım dualardan kaynaklandığını vurgulamaktadır.

Sabatay Sevi'nin On Sekiz Emri

Sabatay Sevi'nin taraftarlarına inanç esasları olarak 18 maddelik bir nizamname bıraktığı çeşitli kitaplarda yer almaktadır. İbrahim Alaettin Gövsa,da Sabatay Sevi S.59-61. isimli eserinde "İşte Efendimiz, kralımız ve Mesihimiz Sabatay Sevi'nin on sekiz emri bunlardır. Şerefi müzdad olsun. Halkın birliğine dair iman muhafaza olunsun. Mesih'in hakiki Mesih olduğuna, ondan başka halaskar (kurtarıcı) bulunmadığına, efendimiz, kralımız, Sabatay Sevi'nin Davut neslinden geldiğine iman edilsin. Ne Tanrının, ne de Mesih'inin adına yalan yere yemin edilmesin. Çünkü Tanrının adı da onda mündemiçtir. Mesih'in sırrını anlatmak için içtimadan içtimaya gidilsin. Davut'un Mezamiri her gün gizli olarak okunsun. **Türklerin adetlerine, onların gözlerini örtmek maksadı ile dikkat edilsin. Ramazan orucunu tatbik için sıkıntı gösterilmesin.** Onlarla (yani Müslümanlarla) nikâh akdedilmemesi lazımdır". Sözlerini aktarmaktadır.

Sabataycı Mezarları

Sabataycılar gerek ilk dönemde yoğun olarak yasadıkları Selanik'te, gerek daha sonraları Türkiye'nin başta İstanbul olmak üzere İzmir ve Bursa gibi şehirlerine yerleştikten sonra ölülerini ayrı mezarlıklara defnetmeyi tercih etmişlerdir. Selanik'te mahalle olarak da diğer dinlere mensup insanlardan ayrı bir yerleşim düzeni kurmuşlar. 1924 ahali mübadelesi gereği geldikleri Türkiye'de de belli merkezlere yoğun olarak ilgi göstermişlerdir. İstanbul'da, Karakaşlar cemaatinin mezarlığı, Üsküdar Bülbül Deresi'nde yer

alıyor. Sabataycılığı sürdürme konusunda diğer cemaatlerden daha aktif olduğu belirtilen bu cemaatin mezarlık konusunda da hassas davrandığı görülmektedir. Yakubiler ise Maçka'daki mezarlığa ölülerini defnetmektedirler. Yakubilerin yoğun olarak İzmir'de yaşadıkları belirtiliyor. Kapancılar cemaatinin ise Feriköy mezarlığında satın almış oldukları ayrı bir bölüme ölülerini defnettikleri biliniyor. Sabataycıların mezar şekli ve taşların işlemesi tamamen farklı. Kitabeti de hitabeti de farklı, "Fatiha" talep etmeyen, şekli şemaili bir olmayan, Genellikle seramik üzerine çıkartma resim bu mezar taşlarında yer alır. Yazıların üslubu da farklılık arz eder. Dikkat çeken nokta ise Ey zair (ziyaretçi) ben Selanikli falanca diye başlaması. Şekil olarak da dönem dönem farklılık arz etse de kendilerine özgü çiçek işlemeler ve Müslüman mezarlarından farklı geometrik sekil vermeler dikkat çekmektedir. Mezar taşlarının çoğunda ortak şu "itiraf" var: "**Sakladım, söylemedim derdimi, gizli uyuttum.** Kimilerinde ölünün mesleğini temsil eden semboller kazınmış: Gemi çapası, berber makası, pergel, makas, kimilerine ise, kelebek, pancar, buhurdanlık, kırlangıç, yılan motifleri işlenmiş.

Mustafa Kemal'in Sabatay'cı Şemsi Efendi Okuluna Gitmesi

İlber Ortaylı, **Alevi Kimliği**, S.120 adlı kitabında, Sabatay'cıların, Bütün Osmanlıyı, bilhassa Müslüman Türk çocuklarını eğitmekten memnun olduklarını söylemektedir. Nitekim çocuk Mustafa Kemal (Atatürk) modern eğitim veren böyle bir ilkokula giden Müslüman Türklerdendir. Kendisinin anlattığına göre annesi geleneksel bir Kur'an okuluna, babası ise Şemsi Efendi'nin kurduğu bir okula gitmesini istemişti. Şemsi Efendi Sabatay'cıdır. Kapanî grubundan olduğu söyleniyor. Fakat Karakaş grubu ile işbirliği yapıyor ve eğitimle bu rakip iki dönme grubunun birliğini sağlamak istiyormuş.

Ilgaz Zorlu**, Gerçek Hayat dergisine** yaptığı röportajında şunları aktarmaktadır. Ahmet Emin Yalman'ın Mustafa Kemal'le 1927'de yaptığı röportajda, Yalman şunu söylüyordu: "Sizin hayatınızı etkileyen iki öğretmen var. Biri benim babam, öteki de Şemsi Efendi'ydi." Ilgaz Zorlu, Ahmet Emin Yalman'ın bu röportajını aktardıktan sonra sözlerine devamla, Şemsi Efendi, benim büyükbabamın büyükbabasıdır. Atatürk'ün ilk öğretmeni Şemsi Efendi bir hahamdır ve benim ailem de 17 kuşak boyunca bir haham ailesi olarak gelmektedir. Bu arada, Ahmet Emin Yalman da Sabataycıdır. Atatürk'ün Sabataycı olup olmaması önemli değil ama şu bir gerçek ki Atatürk, Sabataycı kültürün içinde yer almış bir insandı. Şu hususu vurgulamak istiyorum: Bir Sabataycının dinî kimliğini devam ettirip ettirmemesi önemli değildir. Yahudilik, bir din olduğu kadar bir kültürdür. Dünyanın her yerindeki Yahudilerin belli ortak özellikleri vardır. Sabataycılar da Yahudi kültürünün bir parçasıdırlar. Sabataycılar son derece organizedirler; çünkü Yahudilik dünyanın her yerinde organizedir. Bunun en belirgin kanıtı da İsrail'in kuruluş sürecidir, demiştir.

Ilgaz Zorlu Kimdir

Ilgaz Zorlu Aksiyon Dergisine verdiği Röportajında, "Benim babam Sabataycı kökenli bir aileden gelmiyor. Annemin ailesi Sabataycı ve önemli bir dini yapıdan geliyor. Ne tesadüf, babamın ailesi de önemli bir İslami yapıdan geliyor. Ben bu anlamda İslam'la Yahudilik arasında bir tercih yapmış gibi gözüküyorum", demiştir.

Ilgaz Zorlu tercihini Yahudilik yönünde kullanmış, Sabataistlerin de İsrail ve Türkiye Yahudileri tarafından Yahudiliğe kabul edilmesi için gayret sarf eden biridir.

Sabataycılığı deşifre etmiştir. Bunu yapmaktaki amacı, sabataycılığı güçlü ve etkili bir cemaat imajı vermek için böyle bir yol izlemiş olabilir.

Aksiyon Dergisinin Ilgaz Zorlu İle Röportajından Dikkat Çekenler

Aksiyon dergisi Ilgaz Zorlu ile yaptığı röportajında, (sayı: 181, 2 Eylül 2000 Mustafa AYDIN'la yapılan röportaj) Sabataycılar gerçekten dinden uzaklaşmış durumda mı sorusuna:

"Sabataycılar özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra tamamen dinsizleştiler. Yani bir dinleri olmadı Sabataycıların. Bu büyük bir problem. Hiçbir toplum dinsiz olamaz. Dinsizleştiler ve işin kötüsü ilginç bir laiklik anlayışı yaratıldı. Ama bu laiklik anlayışı aslında hakikaten din ve devlet işlerinin bağımsız olması mı, yoksa başka bir boyut mu var araştırılması gerekiyor. Ben şahsen İsrail ve Türkiye Yahudi cemaatinin bizi kabul etmeleri için çok uğraştım. 10 yıllık çalışmalarımın ekseni İsrail Hahambaşılığının Sabataycılara bir statü tanıması şeklindedir. Sabataycıların en azından Karaylar gibi görülmesi lazım ki bunu bile kabul etmiyorlar. İsrail Devleti İran'ın Meşhet kentindeki insanların Yahudiliğe dönmesini kabul ediyor ama bizi kabul etmiyor."

Sabataycılar artık Müslüman oldu' dendiği için kabul edilmiyorsunuz herhalde?

"Hayır**, Sabatay Sevi ve Sabataycılar hiçbir zaman Müslüman olmamıştır**. Yahudilik inanışına göre de zaten Mesihi Çağ başladığı zaman Mesih'in habercisi olarak bir kişi gelecektir ki bu kişi Sabatay Sevi'dir. Ama daha sonra kendisi Mesih haline getirilmiştir, hareketin en şanssız tarafı da budur. Hareket Sabatay Sevi'nin kontrolünden tamamen çıkmıştır. Bir takım insanların eline geçmiştir. Ve bu insanların elinde de bugünkü felakete doğru gidilmektedir. Türkiye'de 1924'ten 1942'ye kadar Sabataycılar asimile olmayı bu kadar istememiş olsalardı herhalde bu işler bu kadar sulanmayacaktı. Fakat bu o kadar kuvvetli bir asimilasyon oldu ki, insanlar bir mantık geliştirdiler. Şimdi soruyorsunuz; "Sizin dininiz nedir?" "Biz Türk'üz" diyorlar. Şimdi bu önemli bir cevap. Yani, "Biz Müslüman'ız, Sabataycıyız ya da Yahudi'yiz" diye bir cevap gelmiyor da böyle bir cevap geliyor".

Senin Sabataycılığı tercih hikayen de ilginç.

"Ben aslında bir melezim. Benim babam Sabataycı kökenli bir aileden gelmiyor. Annemin ailesi Sabataycı ve önemli bir dini yapıdan geliyor. Ne tesadüf, babamın ailesi de önemli bir İslami yapıdan geliyor. Ben bu anlamda İslam'la Yahudilik arasında bir tercih yapmış gibi gözüküyorum ama bu tercih hiçbir zaman diğerini tamamen reddederek ve kötüleyerek yapılmış bir tercih değil. Ben bir Sabataycıyım. Ama İslami cemaatlerin de içinde bulundum. Bursa'da talebeyken Nurcuların, Süleymancıların ve çeşitli tarikatların de içinde bulundum arkadaşlarım dolayısıyla. Bunun benim için şöyle bir faydası oldu; insanlar arasında diyalog ortamının insanların inançlarını muhafaza etmeleri kaydıyla iyi sonuçlar verebileceğini gördüm. Eğer insanlar kendi inançlarına sıkı sıkıya bağlı olarak bir diyalog içine giriyorlarsa, aynı inancı paylaşmasalar bile aralarındaki diyalog güzel bir ortam oluşturabiliyor."

Anne tarafından Şemsi Efendi'nin torunu olduğunu söylüyorsun.

"Evet, Şemsi Efendi benim annemin babasının büyükbabasıdır. Şemsi Efendi yaşamış olduğu dönemde önemli bir Kabala öğretmenidir. Aslında esas amacı cemaat içindeki gençleri bilgilendirmek ve onları yetiştirmek için böyle bir okul kurdu. Bu anlamda olaya baktığınız zaman Şemsi Efendi yaşadığı dönemde üç cemaati birleştirmek istedi. O dönemde yaşayan insanların bu konuda tanıklıkları var. Hatta Kabala bilgisi o kadar ileriydi ki her üç cemaate de gitti, o insanlara hahamlık yaptı. Nitekim bugün de Bülbülderesi'ndeki mezarlıkta Kapancılara ait bir yerde değil Karakaşlara ait bir bölümde yatmaktadır. Her üç cemaatin de saygı duyduğu bir insandır. Cemaatleri birleştirme amacını gerçekleştiremedi. Çünkü insanlar bugün olduğu gibi dinsel değerlerden ziyade maddi değerlere bakıyordu."

Cemaat şu an ne durumda?

"Sayı olarak 100 bin civarında olduğunu söyleyebilirim. Ancak, Sabataycılık bugün yüzde 70 asimilasyonla karşı karşıyadır. Bir takım insanların kişisel çıkarlarını kullandıkları bir cemaat haline getirilmeye çalışılıyor. Maalesef Sabataycı kökenli bazı insanlar ailelerinden gelen bazı avantajları kullanarak cemaatin bazı taşınmazları üzerinde hak iddia etmeye çalışıyor. Türk basınında, Sabataycı dini eğitim almış ve dini pratiklerini sürdüren bazı insanlar hayret edilecek derecede Müslüman kesimde büyük prim toplamaktadır." demektedir.

Sonuç olarak amacımız hiçbir kimseyi yargılayıp eleştirmek değildir, Sabataycıların Osmanlı ve Türkiye tarihinde ne denli etkili olduklarını bilgilendirmek amaçlı bir yazı sunmak istedim. Sabataycı veya dönme olduğu bilinen fakat kendisi kabul etmeyen tanınmış birçok kişinin isimlerini aktarmayı kişilik haklarını ihlal etmemek ve Müslüman olduğunu söyleyen birini, Müslüman kabul edip, sözüne itibar ederek ismini açıklamamayı uygun gördüm. Konuyla ilgilenen araştırmak isteyen arkadaşlar aşağıdaki kaynaklardan faydalanabilirler. Sağlıcakla kalın.

Kaynaklar:

Aydın, Mustafa, "Cemaatini arayan Sabetaycı", Aksiyon,

Aydın, Mustafa, "Sebataycılık Yahudi dininin bir parçasıdır", Matbuat,

Aydın, Mustafa, "Yahudi araştırmacı-Yazar Rıfat N. Bali: 'Sabetaycılar ne olduklarını bilmiyor!'", Aksiyon,

Dilipak, Abdurrahman, "Bülbül Deresi", Cuma, İstanbul, 7-13 Nisan 2000,

Eygi, Mehmed Şevket, Yahudi Türkler Yahut Sabetaycılar, Zvi-Geyik

Gövsa, İbrahim Alaettin, Sabatay Sevi - İzmirli Meşhur Sahte Mesih hakkında

İzmir, Mehmet Ali, "Kimliğini Arayan Bir Sabetayist! ", Gerçek Hayat, İstanbul, 2003 (10-18 Ocak)

Küçük, Yalçın, Tekelistan, YGS Yayınları, 2000, 365 sh.

Laiklik, İlahiyat Eliyle İşlenmeye Çalışılmış

Fatih PALA
fatihpalafatih@gmail.cm

Venhar Kur'an Evi, Kayseri'de Kur'anî çalışmalarda bulunan bir mekân. Geçtiğimiz aylarda, Cumartesi günleri gerçekleştirdikleri sohbetlerinden birinin konuğu, Ankara İlahiyat Fakültesi'nden Doç. Dr. **İhsan Toker Hoca** idi. Sohbetin konusu ilgi çekiciydi: İlahiyat Laikliği. Çoğumuzun ilk kez duyduğu bu 'ilahiyat laikliği' kalıbını, İhsan Toker Hoca kendisini sabırla dinleyenlere genişçe şerh etmeye çalıştı.

Toker Hoca, laiklik üzerine yaptığı araştırmalardan tanınan biri. Eski Yeni Yayınları'nca okuyucuyla buluşan **Teolojik Bir İnşa Olarak Laiklik** kitabı, bu tezimizi haklı çıkarmaya yeterlidir. Bu eserinde genel ve özel hatlarıyla laikliği ele almakta ve zararlarına karşı insanları uyarma vazifesini yerine getirmektedir.

Konuşmacımız, sözlerinin başında, başlığın bazı dinleyiciler için belirsizlik içerebileceğini; ama konu açılınca, daha detaylarına girince faydalı bir husus olacağını ifade ederek şunları kaydetti: "Bu konu, benim araştırma notlarımdan kaynaklanan bir hadisedir. Onların verilerinden özel olarak süzülmüş ve size faydalı olur cihetiyle paylaşacağım bir sunum olacaktır. Aynı zamanda, ilahiyatta kazanılmış bir tecrübenin sizlere aktarılması da söz konusudur bu yaptığımızla."

Türkiye'de, cumhuriyetin kurulmasına paralel olarak yerleştirilmeye başlanan ilahiyatların, ilkin Dar'ul Fünun olarak ortaya çıktığını aktaran Toker, daha sonra Ankara İlahiyat Fakültesi'nin açılmasıyla yeni bir döneme girdiğinin bilgisini de verdi. Burada yapacağının kuşatıcı bir ilahiyat sorgulaması ve değerlendirmesi olmayacağının altını özellikle çizmeyi gerekli gördü.

İhsan Toker, birden fazla laiklik anlayışı olduğunu belirttikten sonra kendisinin de içinde bulunduğu anti-laiklik'i konu edindi. Türkiye'de son yirmi-otuz yıldır laiklik sevdirici işlerin yapıldığı ve sözlerin söylendiğini ifade etti. Daha sonra, Türkiye'deki laikliğin başlangıç itibariyle tabandan gelen bir istek ve beklenti üzerine değil de, tepeden inmeci/üstten gelen bir istem ve girişimlerin sonucu olarak yerleştirilmeye çalışıldığına dikkatleri çekti ve şunları ekledi: "Laikliğin, devlet eliyle, hukuksal çerçevede emredici konuma getirilmesine kadar

bu konuda şunu rahatlıkla söyleyebiliriz ki; dindar kesimler içerisinde böyle bir taleb'e kesinlikle rast gelinmemiştir. Bunun anlamı da, ülkede cumhuriyetin asıl itibariyle kendisini sadece seküler temeller üzerinde ifade etme yolunu tercih etmiş olduğudur."

Laikliğin kısa bir tarihsel haritasını çizen ve bu terimin ne Türkçe'de ve ne de Arapça gibi Müslümanlara ait dillerde karşılığının olmadığını hatırlatan İhsan Toker Hoca, meselenin ilahiyatı bağlayan yönlerine şu sözleriyle açıklık getirdi: "Türkiye'nin cumhuriyet ve aydınlanma sürecinde, genel olarak yaşadığı çelişkiler, ilahiyat alanında da yerini bulmuştur. Yeni rejim, dinsel alanlarla ilgili baştan beri bir ikilem içerisinde olmuştur. Mesela, bir taraftan egemenliğin kayıtsız-şartsız milletin olduğunun altı çizilirken, diğer taraftan devletin dininin İslam olduğu söylemi, en azından bir müddet daha varlığını korumaktadır."

İlahiyat Fakültelerinin, sanıldığı gibi insanların din konusunda daha iyi yetişmeleri ve kendilerini geliştirmeleri için değil de; dine yeni bir bilimsel, toplumsal ve siyasal konum kazandırılması için kurulduğunun üzerinde haricen durdu konuşmacımız. Yani, yeni rejime din kanalıyla kan pompalamak anlamını da çıkarabiliriz buradan İlahiyat Fakülteleri'nin kuruluşu aracılığıyla. Ayrıca, konuşmacımız şu ana kadar benim de ilk kez duyduğum ve şaşkınlığımı gizleyemediğim 'ilahiyat fakültelerinin ilk eğitim-öğretim veren Hocaları'nın alnı secdeye varmayan insanlardan oluştuğu' hususunu dillendirdi. Bu gerçek, ilahiyatların din adına, daha doğru bir ifadeyle İslam adına pek de masum bir gerekçeyle peyda olmadıklarını fark ettiriyor bizlere. Pratiksiz, ibadetsiz ve inanç noktasında kuşkulu insanların bu eğitimi gerçekleştirmelerinin, dine laik bir müdahalenin sözkonusu olduğunun da hatırlatmasını yapmayı unutmadı Toker Hoca.

İlahiyatların kurulmasındaki maksatların yeni bir din'in/İslam'ın ve yeni bir laikliğin inşası olduğundan dem vuran Hoca, sunumuna şöyle devam etti: "İlahiyatçılığın istediği din, bireysel, felsefî, akılcı, doğal, özsel ve evrensel olmalıdır. Ümmete vurgu yapmayacak, ümmet olmayı dikkate almayacak, dayandığı bir nakli, rivayeti ve tarihi olmayacak, batı muhayyilesinin doğurduğu doğallığı taşıyacak bünyesinde ve her yerde aynı işlevleri yürütecek."

Laiklik konusunda kimi ilahiyatçıların fikirlerinden örneklendirmelerde bulunarak konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayan İhsan Toker Hoca, son yıllarda laikliğin fazlaca gündem edilmemesini, farklı bir planın işleyiş sürecinde olduğuna ya da olabileceğine dikkat çekti. İslam gibi hayatın bütün alanlarına müdahale eden ilahi bir dine, laiklik gibi türedi ve batı kaynaklı olan çarpık sistemin, karmaşık yapının eklemlenmesine yönelik faaliyetler içerisinde olanların, kendilerini yine İslam'a nispet etmeleri, gerçekten aklın almayacağı bir çelişki içeriyor. Bu mevzuları anlamamıza ve düşünmemize vesile olan Toker Hoca, bir anlamda **Murat Kapkıner**'in deyimleştirdiği 'kimsenin aklına gelmeyen' bir türü akıllarımıza yerleştirmiş oldu. Meselenin sevindirici yönü ise, eleştiri getirilen ilahiyat düzeninin içinde olup da onlardan olmamak, o çarkın dişlileri içerisinde Müslümanca bakışı ve duruşu sürdürebilmek, sergilemeye devam edebilmektir.

Gündem dışı gibi görünen, ama üzerinde dikkatle durulmayı hak eden böylesi bir durumu biz kardeşleriyle paylaşan sevgili İhsan Toker Hoca'ya ne kadar teşekkür etsek azdır. Ve en az ona yaptığımız kadar, onu misafir eden Venhar Kur'an Evi emektarlarına da şükranlarımızı arz etmemiz, haklarını teslim etmemiz gerektiği babındandır.

Demokrasi de Bir Dindir!

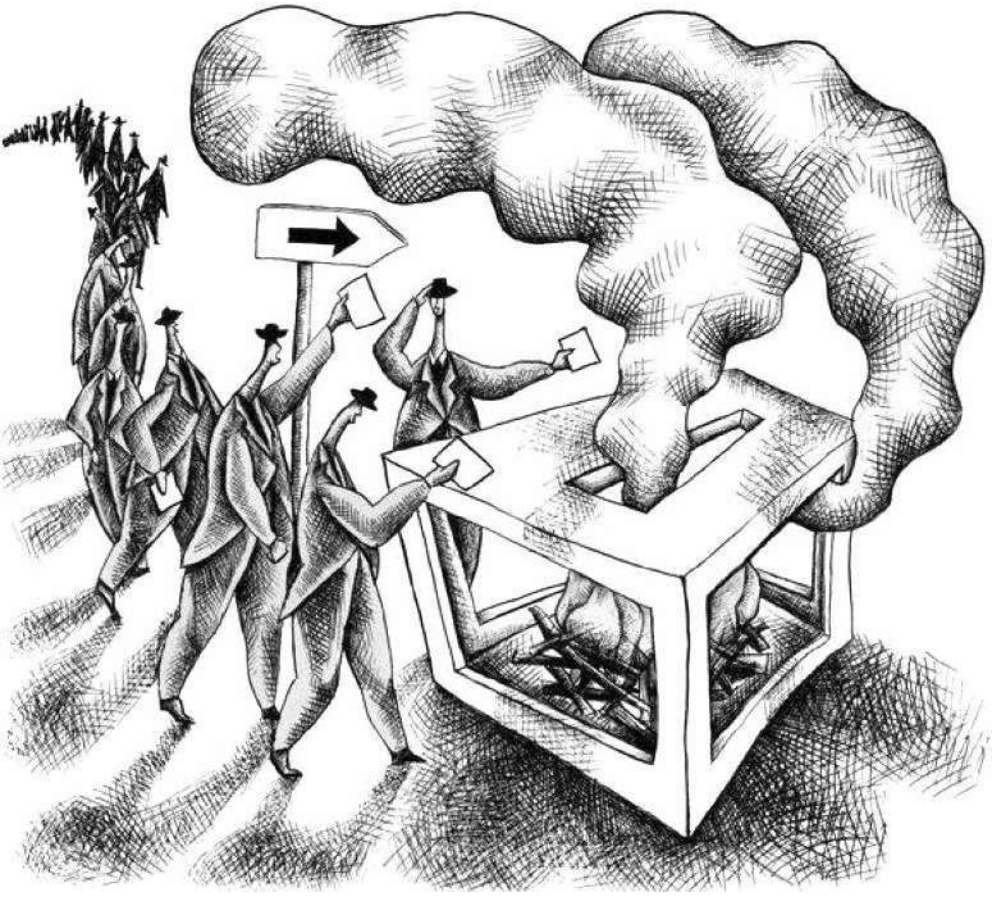
M. Ali FURKAN

Her kelimenin olduğu gibi din kelimesinin de bir lügat anlamı, bir de ıstılah anlamı bulunmaktadır. Bu kelime, lügat olarak 'baş eğmek, itaat etmek, hakkını almak, hesaba çekmek, idare etmek, ceza veya mükâfat vermek, yol, kanun, şeriat, tarikat, millet' gibi anlamlara gelmektedir. Bu kelimenin ıstılah anlamı ise insan hayatını düzenlemek amacıyla konulan kurallar bütünüdür. Bu kurallar, Allah tarafından konulmuşsa, buna İslam, insanlar tarafından konulmuşsa buna da beşeri din denilir. İslam, Allah nezdinde kabul edilen Hak din iken, beşeri din ise Allah nezdinde kabul edilmeyen batıl dindir. Çünkü Allah nezdinde din tektir, o da İslam'dır. (Al-i İmran, 3/19) İslam'dan başka kim bir din ararsa, o din, ondan asla kabul edilmeyecektir. (Al-i İmran, 3/85) Bu nedenledir ki Hz. Adem (as)'dan bu yana gelen bütün peygamberlerin getirdiği dinin ortak adı İslam'dır. Zaten Allah'u Teâlâ Müslümanlar için din olarak 'İslam'ı seçmiş (Maide, 5/3) ve isim olarak da 'Müslüman' ismini vermiştir. (Hac, 22/78)

Yukarıda zikrettiğimiz ayetlerden (3/19, 5/3) de anlaşılacağı üzere, Hz. Adem (a.s.)'dan itibaren, son peygamber Hz. Muhammed (a.s.)'a kadar gelen bütün peygamberlerin tebliğ ettikleri dinin ortak adı İslâm'dır ve her peygambere inananlar da Müslüman'dır. Nitekim, "İbrahim ne Yahudi ve ne de Hıristiyan'dı: ancak o, Hanif (muvahhid) bir Müslüman'dı…" (Al-i İmran, 67); aynı şekilde Hz. Nuh (a.s.) ile ilgili Yunus Suresinde (Yunus, 72), Hz. Yusuf (a.s.) ile ilgili Yusuf Suresinde (Yusuf, 101), Hz Süleyman (a.s.) ile ilgili Neml Suresinde (Neml, 44), Hz. İsa (a.s.) ile ilgili Maide Suresinde (Maide, 111) ve benzeri diğer ayetlerde de diğer peygamberlerin de Müslüman oldukları açıkça belirtilmiştir.

Dolayısıyla ben Müslüman'ım diyen bir kimsenin İslam'dan başka bir din araması ya da seçmiş oluğu Din'i (İslam'ı) başka –batıl- bir dinle veya bu dinin bir parçası ile –sanki eksikmiş gibi- tamamlamaya çalışması asla kabul edilemez. Çünkü İslam Dini, tamamlanmış (Maide, 5/3) ve kitabında da hiçbir şey eksik bırakılmamış bir dindir. (En'am, 6/38) Hz. Muhammed (as) son peygamber (Ahzab, 33/40), Kur'an-ı Kerim de son kitaptır. Yani artık yeni bir peygamber ve dolayısıyla da yeni bir kitap gelmeyecektir. Zaten Hz. Muhammed (as), âlemlere rahmet olarak gönderilmiş bir peygamberdir. (Enbiya, 21/107) Bu, Hz. Muhammed (as) kıyamete kadar gelecek bütün insanların peygamberi olduğu anlamına gelmektedir. Yani Hz. Muhammed (as), diğer peygamberlerden farklı olarak belirli bir dönem, belirli bir kavme gönderilmemiştir.

Demokrasi, tanım(lar)ından da anlaşılacağı üzere, -içi boş bir iddia olsa da- halkın iradesini esas alan bir yönetim şeklidir. Oysa demokrasilerde hiçbir zaman halkın iradesi esas alınmamıştır. Demokrasilerde esas olan irade bir avuç güçlü, elitist azınlığın iradesidir. Demokrasilerde ister halkın iradesi, isterse bir avuç azınlığın iradesi esas alınsın, her iki halde de hüküm koymada İlahi Vahiy değil, halkın iradesi esas alınmaktadır. Bu ise halkın iradesinin ilahlaştı-

rılması anlamına gelmektedir. Oysa İslami hükümleri esas alan sistemlerde ilahi vahiy esas alınmaktadır. Demokrasiler, çoğunluğun (aslında küçük, ama güçlü kapitalist/sermayedar bir grubun) görüşünü, İslami sistemler ise, -çoğunluk ya da azınlık fark etmez- Allah'ın hükümlerini esas alır. Yani helal ve haramı tayinde, hele kanun ve şeriat vaz' etmede 'çoğunluk' kavramının hiçbir anlamı ve önemi yoktur. 'Çoğunluk' şirk içinde ise, şirk asla mazur gösterilemez. Bütün insanlık faizin, zina ve içkinin helal olduğunda birleşse, demokratik olarak bu haramlar yürürlükten kaldırılabilir, fakat Şer'i/İslami çerçeve içerisinde bunlar yine haramdır ve bunların haramlıklarını kabul etmeyen bütün insanlık da olsa Allah'ın haram kıldığı şeyleri helal kılmaya yeltendiğinden dolayı 'bütün insanlık' müşrik ve kâfir olur. İslam ve demokrasi arasındaki temel ve giderilmez çelişki de budur.

Kısacası hüküm –mutlak anlamda sadece- Allah'a aittir; İslam'a göre şekillenmiş olan bir toplum, bu hükümden başka bir hükmü asla kabul edemez. İslam'a göre Hâkimiyet de kayıtsız şartsız yalnızca Allah'ındır. Bu, İslam akidesinin bir gereği ve sonucudur. Başkalarının hüküm konusunda Allah ile herhangi bir ortaklığı ve yetkisi de yoktur. Hiçbir kimsenin Allah ile birlikte hüküm koyması asla söz konusu değildir. O hükmüne hiçbir kimseyi asla ortak etmez. Zaten bir ayette; "Kendi hükmünde hiç kimseyi ortak kılmaz" (Kehf, 18/26) buyurulmaktadır.

Dolayısıyla hiç kimse, Allah'a ve Resulüne rağmen hüküm koyamaz. Allah ve Resulü herhangi bir konuda hüküm vermiş ise, kadın ve erkek hiçbir Mü'min'in o konuda başka bir hükmü tercih etme hakkı da yoktur. (Ahzab, 33/36) İhtilaflarda çözüm için başvurulacak yegâne mercii de, yine Allah ve Resulüdür. (Nisa, 4/59) Bu ihtilaflarda Resulün verdiği bir hükme, içlerinde herhangi bir sıkıntı duymaksızın ve tam bir teslimiyetle, teslim olunmadığı takdirde, iman etmiş de olunmaz. (Nisa, 4/65) Bir başka ayette –ve benzeri diğer ayetlerde de- Allah'u Teâlâ, bütün kapsamı ve boyutlarıyla hâkimiyetin yalnızca kendisinin olduğunu dile getirmektedir. "Hüküm yalnız Allah'ındır. O kendisinden başkasına ibadet etmemenizi emretmiştir. İşte dosdoğru din budur." (Yusuf, 12/40) Bir başka ayette ise, Allah'ın izin vermediği konularda kanun koymanın şirk ve bu şekilde kanun yapanların bu yetkilerini kabul edip karşı çıkmamanın da onları Allah'a ortak kabul etmek olarak vurgulandığını görmekteyiz. (Şura, 42/21)

"Şimdilerde de, çağdaş ekonomik ve politik sistemlere, siyasi ve edebi akımlara İslam'ı benzetme hastalığı yaygınlaştırılmak isteniyor. Bazı yazarlar, İslam'ı demokratik bir rejim olduğunu öne sürerken, diğer bir yazar çevresi, İslam'ın kapitalist gelişmeyi rahat bir alan içinde geliştirmeye çok yatkın bir din olduğu kanaatindedirler… Aslında bu yanlış teşebbüslerin kaynağı "İslam'ı hâkim dönemin düşüncesine benzetme" yanlışıdır. Bu yanlış

da Müslümanların zihin hayatından çıkarılmadığı müddetçe sıhhatli bir İslam'ı tebliğ hareket doğmaz."

"Dini temel kuralı içinde teşri hakkı, yani kanun ve yaşama şekli vaz' etme yetkisi sadece Allah'ın elinde olacağından, Allah'ın mülkü üzerinde hüküm ve tasarruf hakkına yeltenmek isteyen herkes şirke sapar. Bu anlamda insan topluluklarına, sosyal sistem teklif eden her kim olursa olsun Allah'a başkaldırmış bir müşriktir. Çünkü şirkin gerçek manası tevhidin aksine Allah'ın teşri hakkına, kanun ve nizam koyma yetkisine tecavüzdür. Böyle bir açıklama platformunda insan, istediği kadar Allah birdir. O'ndan başka ilah yoktur desin, eğer teşri hakkında Allah'tan başka kimselere yetki tanıyorsa müşrik olmaktan kurtulamaz. Totaliter rejimlerde monark'lar birer ilahtırlar, oligarşik sistemlerde teşri mevkiinde bulunan elit zümreler ilahtırlar; genel sekreterler, şefler, parlamentolar ilahlık davasına kalkışmışlardır. Bunların tespit edip gösterdikleri yola, düzenlere, emir ve yasaklara rıza gösterenler, boyun eğenler gerçekte onların ilahlıklarını kabul etmiş kimselerdir ve Allah'tan başka ilahları yaratıcılarına ortak (şerik) koşmuşlardır."[1]

"Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de kendisinin peygamberleri aracılığıyla bildirmiş olduğu şer'i hükümlere aykırı hükümler koyan kimseleri, Allah'a ortaklık iddiasında bulunanlar olarak nitelendirdiği gibi, onların bu tür bir yetkiye sahip olduklarını kabul eden, onların bu tür bir yetkiyi kullanmalarına karşı çıkmayıp reddetmeye, benimseyen ya da bunda herhangi bir mahzur görmediği için sesini çıkarmayan kimseleri de uluhiyet iddialarını kabul eden yani onların ortaklık iddialarını onaylayan müşrikler olarak tespit etmektedir."[2]

İslam'da, bir şeyin meşru olup olmadığının sınırlarını Allah (cc) tespit eder. Ancak O, emir ve hükmü koyabilir, helal ve haramı tayin edebilir. Çünkü Allah'tan başka hiçbir kimsenin hüküm koymak hakkı yoktur. Allah'ın hükmünün dışında kalan bütün hükümler cahili hükümlerdir ve bu hükümleri kabul etmek, hüküm koyanları Allah'a şirk koşmak ile aynı anlama gelir. (Maide, 5/50)

Kısacası İslam'da meşruiyetin kaynağı vahiy'dir, demokrasilerde ise beşer/insan aklıdır; yani heva ve hevestir. (Furkan, 25/43) Demokrasilerde parmak usulü ile halkın çoğunluğunun kararı esas alınır. Helal ve haram koyucu, halkın iradesiyle belirlendiği iddia edilen parlamentolardır. Yani parlamentolar, Allah'ın haram kıldığı zinayı, içkiyi, kumarı, faizi helal, Allah'ın helal kıldığı hicabı, nikâhı vb diğer helal olan şeyleri ise yasaklayarak haram kılabilir. Çünkü demokrasilerde tek belirleyici unsur, halkın iradesinin temsilcilerinden oluşan parlamentolardır.

İslam'da, bir şeyin meşru olup olmadığının sınırlarını Allah (cc) tespit eder. Ancak O, emir ve hükmü koyabilir, helal ve haramı tayin edebilir. Çünkü Allah'tan başka hiçbir kimsenin hüküm koymak hakkı yoktur. (En'am, 6/57; Yusuf, 12/40, 67; Kasas, 28/70, 88 vs.) Allah'ın hükmünün dışında kalan bütün hükümler cahili hükümlerdir ve bu hükümleri kabul etmek, hüküm koyanları Allah'a şirk koşmak ile aynı anlama gelir. (Maide, 5/50)

İşte İslam dini ile demokrasi ya da beşeri diğer bütün dinler arasında temel ve hiçbir zaman giderilmesi söz konusu olmayan çelişki budur. İslam nazarında, hâkimiyet hakkının tespitinde, helal ve haramı tayin etmede, kanun ve şeriat vaz'etmede, demokrasilerde sadece bir iddia olarak kabul edilen çoğunluk kavramının hiçbir anlamı ve önemi yoktur. Bütün insanlık şirk koşsa, ben Müslüman'ım diyen bir kimse, tek başına da kalsa, asla şirki mazur göremez, gösteremez. Çünkü bilir ki, Allah-u Teâlâ diğer günahları affetse de, şirki asla affetmeyecektir. (Nisa, 4/48, 116) Dolayısıyla İslam Dini ile demokrasi dininin uzlaşması, barışık bir şekilde bir arada yaşaması asla mümkün değildir. Çünkü demokrasi ayrı bir din, İslam da ayrı bir dindir. 'Sizin dininiz size, benim dinim de bana' (Kafirun, 109/6) ayeti, şirkle uzlaşmayı, onunla bir arada yaşamayı kesinlikle yasaklamıştır. Tevhid ve şirkin ayrı birer din olduğunu belirten

1 Ali Kaçar, Zirvedeki Mankurtlar, Genç Birikim yayınları, III. Bsk. 2012 Ankara, s. 214-215

2 Beşir Eryarsoy, İman ve Tavır, Beka Yayınları Temmuz 2011 İstanbul, s.105

merhum şehid Seyyid Kutub bu ayetle ilgili olarak şu önemli tespitte bulunmaktadır; "Hiç şüphesiz cahiliye cahiliyedir, İslam da İslam. Aralarında derin farklar vardır. Tek çare bütünüyle cahiliyeden sıyrılmak ve yine bütünüyle İslam'a girmektir. Tek yol, içindeki bütün özellikleri ile cahiliyyeden ayrılmak ve bütün özellikleri ile İslam'a göç etmektir... Düşüncede, sistemde ve uygulamada tamamen ayrı. Bu ortak noktalarda buluşmaya asla müsaade etmeyen bir ayrılıktır. Yardımlaşmayı imkânsız kılan bir farklılıktır. Ne zaman cahiliyye taraftarları bütünü ile cahiliyyeden İslam'a geçerlerse o zaman sona erer. Yama yapmak yok. Orta yolda çözüm arama yok. Yolun ortasında buluşma yok. Cahiliye istediği kadar İslam kılığına bürünsün. İstediği kadar İslam'ın adını kullansın."

Demokrasiye Göre Hâkimiyet

Demokrasi, bilindiği gibi Batı kültürünün ürünü olan bir sistemdir. Batıda demokrasi kabul edilmezden önce, halk üzerinde Allah adına kendisini yetkili gören tek kurum Kilise idi. Kilise, zamanla dini ve dini metinleri de kendi menfaatlerine uygun olarak tahrif ederek ülkenin, dolayısıyla da devletin tek egemeni haline gelmişti. Kilise, bu egemenliğini baskıcı ve zulüm politikalarıyla devam ettirmesi üzerine, Kiliseye karşı halk ayaklanmaları başlamıştı. Bu ayaklanmalara öncülük eden düşünürler, Kilise'nin de, kralların da ileri sürdükleri bu hak ve yetkilere sahip olmadıkları, egemenlik hakkının toplumun bütün fertlerinin hakkı olduğu, bu hakta, bütün halkların eşit olduğu propagandasını yapmakta idiler. Kilisenin ve kralların sahip olduklarını iddia ettikleri hakların, esas itibariyle toplumun bütün fertlerinin çalınmış, gasp edilmiş hakları olduğunu anlatmakta idiler.

Bu gelişmelere ilave olarak keşiflerin, icatların, sanayi alanındaki siyasal ve ekonomik alandaki devrimlerin ve daha başka faktörlerin de katılmasıyla, 'demokrasi' düşüncesi, özellikle Fransız devriminden sonra gündemdeki yerini almıştır. Aslında değişen bir şey olmamıştır; ezilen ve tepesinde boza pişirilen yine halkın çoğunluğu olmuştur. Çünkü düne kadar Kilise ve krallar egemenliğin tek sahibi iken, demokrasilerde ise halkın iradesi adına bir avuç sermayedar bu egemenliğin tek sahibi olmuştur. Aslında bu, bütün beşeri sistemlerin –ister dini reddeden Komünist toplumların, isterse dini vicdanlara hapseden diğer kapitalist ve liberal sistemlerin- ortak özelliğidir. Bu ortak özelliğin en belirleyici yanı, insanı ilahlaştırarak, tanrıya başkaldırmak, nefse, hevaya ve şeytana tabi olmaktır. Demokrasi anlayışında da bu özellik açıkça görülmektedir: Yüce Allah'ın nizamını kabul etmeyip yönetimde bulunan insanların hüküm koyması ve Allah'ın indirdiğini bırakıp kendi hükümleriyle kendilerini yönetmek istemeleridir.

Kur'an-ı Kerim, 'İslami ve cahili' olmak üzere iki tür hâkimiyet olduğunu kabul etmektedir. Nitekim: "Onlar hala cahiliye hükmünü mü istiyorlar? Yakin sahibi (hakka kesin inan) bir toplum için, kimin hükmü Allah'ın hükmünden daha güzel olabilir" (Maide, 5/50) ayetinde hâkimiyet (hüküm); cahiliyenin hükmü ile Allah'ın hükmü olarak ikiye ayrılmakta ve iman edenler için Allah'tan daha iyi, daha güzel hüküm koyacak kimsenin olamayacağı açıkça belirtilmektedir.

Dolayısıyla "İslam'a göre mutlak ve sınırlandırılamaz hâkimiyet, yalnızca Allah'ındır. Bu konuda, bütün Müslümanlar arasında tam bir fikir birliği vardır. Hüküm koymak, Allah'a has

bir yetkidir. Başkalarının bu konuda herhangi bir ortaklığı yoktur. Hiçbir kimsenin, Allah ile birlikte hüküm koyması mümkün değildir. O, hükmüne hiçbir kimseyi –asla- ortak etmez."[3]

Hâkimiyet noktasında şöyle bir izah vardır demokraside; hâkimiyet, ister halkın olsun ister milletin olsun önemli değil. Burada önemli olan hâkimiyeti kullanma yetkisine sahip olan toplumun genelinin hâkimiyet dediğimiz bir bütüne sahip olmasıdır. Yani, toplumun geneli, bu egemenliğe sahiptir. Fertler birbirlerine eşit olduklarına göre de, her bir şahıs, o hâkimiyetin bir birimine, bir parçasına sahiptir. Yani Türkiye'de mesela 65 milyon insan –ya da seçmen- varsa, hâkimiyet 65 milyon eşit parçaya bölünmüş demektir. Bunun Kur'ânî ifadesi 65 milyon ilâh kabul ediliyor, demektir… Herkes hâkimiyetin eşit bir parçasına sahip olduğundan, zamanı gelince hâkimiyet parçalarının sahipleri oylarını bir tarafta toplar ve ittifakın mümkün olmadığı halde, çoğunluğu teşkil eden parçaların toplamı doğrultusunda icraatlar yapılır, kararlar alınır. Bu noktada hâkimiyetin kullanılması gündeme gelir.[4]

Demokrasi, egemenliğin halkta olmasının adıdır. Krallık, hâkimiyetin kralın elinde olmasıdır. Teokrasi, hâkimiyetin Allah adına konuştuğunu iddia eden din adamı sınıfının ya da kendini tanrı yerine koyanların elinde olmasıdır. Buna benzer diğer bütün beşeri sistemler de egemenliği elinde bulunduranlara göre isimlendirilir ve tanımlanırlar. İslâm ise, bütün bu beşeri sistemlerden farklı olarak egemenliği sadece ve sadece Allah'ta ait olduğunu kabul eden bir sistemdir. Demokrasi, halkın çoğunluğunun hâkimiyeti diye ifade edilse bile, bu iddianın kandırmacadan ibaret olduğu uygulamalardan anlaşılmaktadır. Demokrasilerde çoğunluğun ittifakı bile yoktur…

Demokrasi, egemenliğin halkta olmasının adıdır. Krallık, hâkimiyetin kralın elinde olmasıdır. Teokrasi, hâkimiyetin Allah adına konuştuğunu iddia eden din adamı sınıfının ya da kendini tanrı yerine koyanların elinde olmasıdır. Buna benzer diğer bütün beşeri sistemler de egemenliği elinde bulunduranlara göre isimlendirilir ve tanımlanırlar. İslâm ise, bütün bu beşeri sistemlerden farklı olarak egemenliği sadece ve sadece Allah'ta ait olduğunu kabul eden bir sistemdir. Demokrasi, halkın çoğunluğunun hâkimiyeti diye ifade edilse bile, bu iddianın kandırmacadan ibaret olduğu uygulamalardan anlaşılmaktadır. Demokrasilerde çoğunluğun ittifakı bile yoktur…

Hâkimiyet ya da egemenlik, insan hayatının her türlü meselesini ele alıp düzenleme ve hükme ya da kanuna bağlama hakkı olarak kabul edilir. Pratiğe baktığımızda bu tespitin hiç de doğru olmadığı görülecektir._

İslam'a Göre Hâkimiyet

Yukarıda da belirtildiği üzere Kur'ân-ı Kerim, İslâmî ve cahili olmak üzere iki tür hâkimiyet olduğunu kaydeder: "Yoksa onlar (İslâm öncesi) cahiliyye hükmünü (idaresini) mü istiyorlar? İyi anlayan bir topluma göre, hükmü, hükümranlığı Allah'tan daha güzel kim vardır?" (Mâide, 5/50). Başka ayet-i kerimelerde, Allah'ın hükümleri dışında kalan hükümlerin "heva, tâğut, dalalet, şer vb. hükümleri" diye adlandırılmaları İslâmî olmayan hükümler arasında mahiyet farkından kaynaklanmamakta; aksine İslâmî olmayan hükümlerin cahili olmanın yanında, diğer olumsuz nitelikleri de kaçınılmaz olarak taşıdıklarını ortaya koymaktadır. Bu ayette geçen "hüküm" kelimesi, yalnızca siyasal anlam taşımakla kalmamakta, her türlü "yargı"yı da kapsamaktadır. Böylece, İslâm'a göre yapılanmış ve her türlü değer yargısı İslâm'a göre şekillenmiş olan toplumun hükmü İslâmî; böyle olmayan toplumun hükmü ise cahili hükümdür.

İslâmî anlamıyla hâkimiyetin dışında kalan her türlü hâkimiyet ve İslâm'ın değer yargıları dışında kalan her çeşit değerlendirmeye ad olan "cahili hâkimiyet"in mahiyeti hakkında İbn

3 Eryarsoy, age. s. 45-46

4 (M. Beşir Eryarsoy, İslam'a göre Laiklik, Demokrasi ve Hâkimiyet, Buruc Yayınları, Kasım 1998, İstanbul, s.71)

Kesir şöyle der: "Cenâb-ı Allah, (Maide, 5/50. ayette) her türlü hayrı kapsayan ve her çeşit şerden uzak tutan Allah'ın sapasağlam hükmünü bırakıp onun dışında kalan ve şahıslar tarafından Allah'ın şeriatına dayanmaksızın konulmuş görüş, hevâ ve ıstılahlara yönelen kimselerin bu davranışını reddetmektedir. Nitekim cahiliyle dönemi insanları da böyle yapıyor, kendi görüş ve hevalarından ortaya attıkları dalâlet ve cehaletlerle hüküm veriyorlardı… Onlar Allah'ın kitabı ve Resulünün sünneti ile hükmetmeyi bir kenara bırakıp "yasak" ile hükmediyorlardı. Her kim böyle yaparsa o kâfirdir; Allah'ın ve Resulünün hükmüne geri dönüp, az ya da çok hiçbir konuda onların dışında hiçbir şeyle hükmetmemek çizgisine gelinceye kadar onunla savaşmak farzdır."[5]

İslâm'a göre hâkimiyet ve egemenlik yalnızca Allah'ındır. Hüküm koymak Allah'a has bir yetkidir. Bu yetkide, başka hiçbir gücün ortaklığı yoktur. Hiçbir kimsenin Allah'tan ayrı olarak ya da Allah ile birlikte hüküm koyması söz konusu değildir. O, hükmüne hiç kimseyi asla ortak etmez (Kehf, 18/26). İslâm'da gerçeğin ölçüsü ve yegâne hak, Allah'ın Kitabı ve Resul'ünün sünneti olduğundan, herkesin bu hükümleri kabul etmesi gerekir. Hiç kimse kendi anlayışına göre kural/hüküm koyamaz. Ben Müslüman'ım diyen bir kimse, Kur'an ve Sünnete uygun olmayan hiçbir kurala, hükme uymaz ve böyle bir kural ya da hüküm koymaya da kalkışmaz. Çünkü Yüce Rabbimiz, Mü'minler'in geçerli bir imana sahip olmaları için aralarındaki anlaşmazlıklarda Resul'ün hükmüne başvurmayı şart koşmakla kalmamış; içlerinde herhangi bir sıkıntı duymaksızın ve tam bir teslimiyetle, verdiği hükme teslim olmayı da şart koşmuştur. (Nisa, 4/65) Zaten, Allah ve Resulü herhangi bir konuda hüküm vermiş ise, –Kadın, erkek- bütün Mü'minler için, başka bir hükmü tercih –muhayyerlik- hakkı yoktur. (Ahzâb, 33/36) "Allah'ın, Rasûlü Muhammed'e indirdiğinden başkası ile hüküm vermek helâl değildir; çünkü hak yalnız odur. Onun dışında kalan bütün hükümler ise zulüm ve haksızlıktır. Müslüman'ın sorumluluğu ise "onlar arasında Allah'ın indirdiğiyle hükmet..." (Maide, 5/49) ayetinin gereğini yerine getirmektir. Zaten her peygamberin sorumluluğu da bunu gerektirmektedir. Nitekim Kur'ân-ı Kerim, Hz. Peygamber'e insanlar arasında hak ile hükmetsin diye indirilmiştir (Nisâ, 4/105). Gerek Allah'ın indirdiğiyle hükmetmeyen ve gerekse Allah'ın indirdiği hükümlere uymayanların Müslümanlıkları tartışmalı hale gelir. Dolayısıyla Allah'a ve Resulüne iman etmek iddiası ile birlikte tâğutun hükmünü isteyenlerin iman iddiaları geçersizdir. "Tâğut ve tâğutun hükmü; "Allah'ın emirlerine zıt yeni hükümler icat eden her varlık, Allah'tan başka itaat edilmesi istenen her şey, kendisine ister bilerek ve isteyerek uyulsun; isterse zorla, tehditle boyun

5 Eryarsoy, age. s.44-45

eğdirilsin, her iki halde de itaat edilen konumuna girmektedir. Bu nesnenin insan olmasının, şeytan olmasının, put olmasının yahut da bunlardan başka herhangi bir şey olmasının önemi yoktur." (Taberî, Câmiu'l-Beyan, 3/13). Allah'a iman ile tâğutun hükmüne başvurmak bir arada bulunamaz. Bu gibi kimselerin bu tavırları münafıklıklarının tescilidir. Onlar Allah'ın ve Resulünün hükmüne yanaşmazlar (Nisâ, 4/60-61)."[6]

Mü'minler, kendi aralarındaki anlaşmazlıkları Allah'ın ve Resulünün hükmüne başvurarak çözüme ulaştırmak yükümlülüğünde oldukları gibi; onların hükmüne de tam bir teslimiyetle boyun eğmek zorundadırlar (Nisa, 4/59, 65). Allah'ın hükmünü kabul etmemek, O'nun hükmü ile hükmetmemek ise, insanı iman dairesinin dışına çıkarır; kâfir, zalim ve fasık yapar (5/Mâide, 44, 45, 47). Zikredilen bu ayetlerden de anlaşılacağı üzere Allah'u Teâlâ, demokratik anlayıştaki hüküm koyma ve hâkimiyet anlayışını toptan reddetmektedir.

Demokratik Çalışma ve Amel İlişkisi:

İslam adına, Müslüman olarak belli bir partinin çalışmalarına katılan kimselerin yaptıkları iş sıhhat şartlarını taşısın ya da taşımasın bir iştir/ameldir. Bu amelde bulunan kimselere bunu neden yaptıkları sorulacak olursa ''İslam'ın hâkim olabilmesi için uygun olmayan bir zemini uygun hale getirebilmek için'' diye cevap vereceklerdir. Oysa ancak bir amelin, salih amel olabilmesi yani Allah tarafından makbul-kabul edilebilir bir amel sayılabilmesi için, kişinin sadece mü'min olması yetmez; aynı zamanda o ameli sadece Allah rızası için ve Şar'i'nin (Allah ve Resulünün) belirlediği ölçülere uygun yapma şartını da yerine getirmesi gerekmektedir. Her konuda olduğu gibi bu konuda da Hz. Muhammed (as) bize örnektir. (Ahzab, 33/21) Peygamber Efendimiz (as), yemek yiyişinden, tuvalete girişine kadar örnek alınırken, bunlardan daha önemli olan İslam'ı hayata hâkim kılma mücadelesinde örnek alınmaması anlaşılır gibi değildir. Aslında bu, şu anlama gelir; Hz. Peygamber'in İslam'ı hayata hâkim kılma mücadelesinde örneklik teşkil edebilecek tarzda bir yolu, bir yöntemi yoktur. Bu ise, hem Kur'an'ın, hem de Sünnet'in günümüze ilişkin getirdiği çözümleri bilmemek ya da bu çözümleri Kur'an da, sünnet de getirse, bunu yeterli görmeyerek kabul etmemek anlamına gelir.[7] Kur'an'ın ve Sünnet'in getirdiği hükümleri (çözümleri, yol ve yöntemi) kabul etmemek ise, kişiyi Müslümanlıktan çıkarır.

Halbuki bu konuda, İslam'da herhangi bir boşluk yoktur. Çünkü din tamamlanmıştır. (Maide, 5/3) Dolayısıyla İslam'ın hâkim kılınması süreci adına yapılacak bir amelin salih (ameli hasene) olabilmesi için başta son Peygamber olmak üzere Kur'an'da zikri geçen diğer Peygamberlerin 'tevhid mücadelelerinin' örnek alınması gerekmektedir. Zaten Peygamberlerin verdikleri tevhid mücadelesi bilinmeden İslam adına sahih ve Allah'ın razı olacağı bir mücadelenin yürütülmesi de mümkün değildir.

Genel seçimler –genelde- dört senede bir yapılmaktadır. Yapılan her seçimde ise, demokrasi kan tazelerken, kitleler de demokrasiye uyumlu hale getirilmektedir. Nitekim her seçimden sonra demokrasi ile olmaz diyenlerin bir kısmı demokrasiyi savunur hale gelmektedir. Bu nedenledir ki, İslami çevrelerde, her seçim dönemi, oy verilip verilmeyeceği konusunda yoğun tartışmalara neden olmaktadır. Ne yazık ki her seçim döneminde yaşanan bu tartışmalar, genellikle oy verilmez diyenlerden küçük ya da büyük bir parça kopararak bitmektedir. Kopan bu parçalardan kimisi marjinal kalmamak, kimisi menfaat, kimisi Müslümanların önünün açılmasına zemin oluşturmak, kimisi de yorulduğu, ümitsizliğe kapılma gibi gerekçelere sığınmaktadır. İşin üzücü tarafı düne kadar oy vermenin küfür olduğunu söyleyen kimi üstatların, ağabeylerin (!) bugün, oy vermeyenleri suçlar hale gelmeleridir. Nitekim bunlardan kimileri oy vermeyelim de koy mu verelim diyor, kimisi falan partiye oy vermeyelim de, filan parti mi gelsin, kimisi sizler hala orada mısınız diyor? Velhasıl at izi, it izine karışmış durumdadır. Tabi mesele sadece oy vermek ya da parti beğenmek ya da beğenmemek değildir. Asıl mesele, Allah'ın cahiliye hükmü olarak nitelendirdiği yani Allah'ın indirdiğiyle hükmetmeyen bir yönetime katılarak ya da destek olarak cahili düzenleri tezkiye etmektir. Çünkü böyle bir tavır, İslam'la ve Müslümanlıkla asla bağdaşmaz.

Seçimden seçime, sadece oy vermek için sandık başına gider ve hiçbir partisel çalışmaya –seçim öncesi de, sonrası- da katılmam, bu

6 M. Beşir Eryarsoy, İman ve Tavır, Beka yayınları, Temmuz 2011, İstanbul, s. 51

7 Bu konuda daha geniş bilgi için M. Ali Furkan, İslami Tebliğde Nebevi Metod başlıklı yazısı, Genç Birikim Dergisi Ocak 2104, 176. sayı

da inancıma zarar vermez diyenler vardır. Demokrasiye iman edenler bile, oy vermek namustur, vatandaşlık görevidir derken, gerçekten oy vermek, sandık başına gitmek bu kadar basit mi? Bir kere seçim sandığına giden bir kimsenin bu davranışının anlamı, -kendisi ister işin şuurunda olsun, ister olmasın, ister bu anlama geldiğini bilmekle birlikte kalbinden bunu onaylamasın, fark etmez -zahiren şudur: ''Ben sahip olduğum kendi payıma düşen egemenlik/hâkimiyet hakkımı, filan partiye veya falan kişiye bana vekâleten kullanmak üzere belirlenen süre içerisinde devrediyorum''dur. Yani ben, mevcut demokratik düzeni kabul ediyorum. Bu düzenin sınırları içerisinde kalmak üzere, hâkimiyet hakkımı şu partinin ya da bu kişinin kullanmasını istiyorum." Seçime katılmanın bu anlama gelmediğini söylemek mümkün değildir. Bizim sandığın başına giderken başka niyetler taşımamız, davranışımızın hükmünü değiştirmek için yeterli değildir. Hangi niyetle olursa olsun ve rey verdiğiniz parti veya kişinin niteliği ne olursa olsun seçmen olarak seçime katılmanın anlamı, kurulu bulunan demokratik düzeni kabul etmek olarak yorumlanmasa bile, en azından reddetmemek anlamına gelir. Demokrasiyi kabul edenler için hiçbir mesele yoktur. Asıl mesele, demokrasinin halkın iradesini ilahlaştırdığını, Allah'a meydan okuduğunu söyleyenler içindir. Allah'ın hükmü ile cahiliye hükmünü tercih kendilerine aittir.

Kur'an-ı Kerim, son peygamber dâhil, hiçbir peygamberin, kendilerine ve beraberindeki Mü'minler'e yönelik zulüm ve işkenceleri geriletmek için, tağuti sistemlerle uzlaşmaya çalıştığını bize göstermemektedir. Tevhid mücadelesinde, bu, değişmez bir metottur; zaten nebevi metot da budur. Akli ve içtihadi yorumlarla, hiç kimse, bu metodu değiştiremeye kalkmamalıdır. Partisel ya da demokratik mücadeleyi de bu çerçevede değerlendirmek gerekmektedir. Bir Müslüman halkın iradesinin ilahlaştırıldığı partisel ya da demokratik bir yöntemi, -velev ki İslami mücadele için uygun bir zemin oluşturacak dahi olsa- asla kabul edemez. Çünkü demokrasi beşer aklının ürünü bir din iken, İslam ise, Allah'ın bizler için uygun gördüğü/seçtiği bir dindir.

Partisel çalışmanın ya da demokratik mücadelenin Müslümanların önünü açacağını, İslami çalışmalar için uygun bir zemin hazırlayacağı tarzındaki düşünceleri, Kur'an'da kıssaları anlatılan hiçbir Peygamberin verdiği tevhidi mücadeleyle bağdaştırmak asla mümkün değildir. 950 senelik tevhid mücadelesinde Hz. Nuh (as), ateşe atılmasına rağmen Hz. İbrahim (as) ve işkence, baskı ve boykota rağmen Hz. Muhammed (as) dâhil, hiçbir peygamber, içinde yaşadıkları şirk sistemlerini, kendilerine ya da birlikte oldukları Mü'minler'e yönelik zulmünü kısmen de olsa durdurmak ya da geriletmek için, içinde yaşadıkları şirk sistemleriyle bu anlamda bir ilişkiye girmeyi asla denememişlerdir. Her peygamber ve beraberindeki bir avuç Müslüman, bizimle mukayese bile edilemeyecek derecede çok daha zor şartlarda, büyük kuşatılmışlıklar ve işkenceler altında oldukları halde, tağuti sistemle uzlaşmadıkları gibi, bir takım haklar elde etmek için de sistemde kısmi değişikliğin peşinde de olmamışlardır.

Son Peygamber, kendisine iman eden Mü'minler, bir taraftan işkenceden geçirilirken, kimileri de işkenceler altında şehit edilirken bile kendisine yapılan devlet başkanlığı teklifi dâhil, mücadelesini kolaylaştırıcı; işkence ve zulümleri hafifletici hiçbir teklifi kabule yanaşmamış ve bütün teklifleri 'bir elime ayı, bir elime de güneşi verseler dahi' diyerek elinin tersiyle reddetmiştir. "Sizin dininiz size benim dinim bana" (Kafirun, 109/5) ayeti, biraz sizden, biraz bizden türü uzlaşma tekliflerine bütünüyle kapıların kapatıldığını bize göstermektedir. Kur'an-ı Kerim, son peygamber dâhil, hiçbir peygamberin, kendilerine ve beraberindeki Mü'minler'e yönelik zulüm ve işkenceleri geriletmek için, tağuti sistemlerle uzlaşmaya çalıştığını bize göstermemektedir. Tevhid mücadelesinde, bu, değişmez bir me-

tottur; zaten nebevi metot da budur. Akli ve içtihadi yorumlarla, hiç kimse, bu metodu değiştiremeye kalkmamalıdır. Partisel ya da demokratik mücadeleyi de bu çerçevede değerlendirmek gerekmektedir. Bir Müslüman halkın iradesinin ilahlaştırıldığı partisel ya da demokratik bir yöntemi, -velev ki İslami mücadele için uygun bir zemin oluşturacak dahi olsa- asla kabul edemez. Çünkü demokrasi beşer aklının ürünü bir din iken, İslam ise, Allah'ın bizler için uygun gördüğü/seçtiği bir dindir.

İslam'ı Egemen Kılmak İçin Çalışmak İbadettir.

Elbette İslam'ı egemen kılmak için çalışmak bir ibadettir. Bu ibadetin yerine getirilme yolu ve bu yolun temel ilkeleri evvela Kur'an-ı Kerim ile ikinci olarak da sünnet-i seniyye ile tespit edilmiş bulunmaktadır. Tespitini yapageldiğimiz gerçeklere ve bu esas kaynaklara bir daha müracaat edildiği takdirde, herkesin tespit edebileceği gerçeklerden bir tanesi de şudur: Müslüman için Allah'ın hükümlerine aykırı herhangi bir hükmü kabul etmeye imkân yoktur. Müslüman bir kimsenin, İslam'ın emrettiği hedef ve gayeleri gerçekleştirmek sorumluluğu vardır. Bu sorumluluklarını yerine getirmek için izleyeceği yol, Allah'ın emredip Resulünün rehberlik ettiği yola aykırı olamaz.

Muhammed Kutub, konuyla ilgili üç tehlikeli kaygan zeminden bahseder. Bu zeminlerden birincisini şöyle açıklar Muhammed Kutub: "Bu konudaki ilk tehlikeli kaygan zemin itikadidir…

Yalnızca Allah'ın şeriatının hükmüne başvurmakla, başka hiçbir hukukun ve yasanın egemenliğini kabul etmemekle yükümlü olan, Allah'ın hükmü dışında kalan bir hüküm, cahili bir hükümdür, o cahili hükmün kabul edilmesi de, o hükümden hoşnut olunması da, o hükme (herhangi bir şekilde) iştirak etmek de Müslüman için caiz değildir, diyen bir dine bağlı olan bir Müslüman için, Allah'ın indirdiklerinden başka hükümleri koyup kanunlar yapan, yaptığı uygulamalarıyla her fırsatta Allah'ın şeraitinin hükmünü kabul etmediğini, reddettiğini ilan eden bir parlamentoya katılmak nasıl caiz olabilir?

"Böyle bir Müslüman için böyle bir parlamentoya katılmak nasıl caiz olabilir? Üstelik böyle bir parlamentoya giren bir kimse yaptığı yemininde, parlamentoya sadakatle bağlı kalacağına yemin de etmektedir. Yüce Allah ise şöyle buyurmaktadır:

"O size Kitap'ta: Allah'ın ayetlerinin inkar edildiğini ve onlarla alay edildiğini işittiğinizde, onlar bir başka söze dalıncaya kadar yanlarında oturmayın. Çünkü o zaman sizler de şüphesiz onlar gibi olursunuz…" (Nisa, 4/140)

"İleri sürülebilen lehte gerekçeler şundan ibarettir: Bizler onlara karşı İslam'ı haykırıyoruz… Allah'ın indirmedikleriyle yapılan teşri'leri sürekli olarak reddettiğimizi ilan ediyoruz… Bizler "devletin resmi kürsüsü"nden konuşuyor ve Allah'ın Şeriatı'nın hükmünü kabul etmeye çağırıyoruz…

Ancak bütün bunlar, açıktan açığa akideye aykırı olan bir tutuma uygun bir gerekçe olamaz."

"İkinci tehlikeli kaygan zemin, halk kitlelerinin gözünde davanın sulandırılmasıdır.

Biz her fırsatta halk kitlelerine, Allah'ın indirmedikleriyle hükmetmek batıldır, diyoruz. Allah'ın şeraitiyle hükmeden yönetim dışında hiçbir yönetimin ve yönetim düzeninin meşruiyeti (İslam'a uygunluğu) söz konusu olamaz… diyoruz. Diğer taraftan halk kitleleri bizim, katılmama çağrısında bulunduğumuz işe katıldığımızı görmektedir. Bunun sonucu ne olur?

(…) Bizler böyle yapmakla aslında İslam'ı ve düzenini ayakta tutacak ve oluşturulması gereken tabanı sulandırmaktayız. Çünkü artık bunun sonucunda halk kitleleri bu gibi hususlarda izlenmesi gereken yolu açık seçik bir şekilde anlayamaz, tespit edemez. İslami bir yönetimin ayakta kalabilmesi için gerekli olan 'İslami bir taban'ın oluşması ise, halk kitlelerinin bilinci netleşmedikçe, akidelerinin kendilerine yalnızca İslam ile hükm eden bir düzeni kurmakla, başka hiçbir düzeni ve yönetimi kabul etmemekle yükümlü kıldığını kesinlikle bilmedikçe, evet, bütün bunlar gerçekleşmedikçe böyle bir tabanın da oluşması mümkün değildir.

Üçüncü tehlike kaygan zemin ise, geçmişteki bütün asırların deneyleriyle ispatlandığı gibi, 'diplomasi oyunu'dur. Bu oyunda her zaman için güçlü olan zayıfı yutar. Bu oyun esnasında, güçlü olanın elinden –çok küçük dahi olsa- egemenliğinin bir parçasını zayıf olanın almasına asla fırsat verilmez…

(…) Buna göre İslam'a düşman olanların siyasal organizasyonlarına katılan İslami cemaatlerdir, asıl bu diplomatik oyunlarda kaybedenler, kazananlar da daima düşmanlardır. Çünkü halk

kitleleri nazarında bu yolla düşmanlarının temize çıkarılması söz konusu olduğu gibi… diğer taraftan halk kitleleri nazarında İslam savunucularının davaları da sulandırılmış olmakta ve cahiliyyenin siyasal organizasyonlarına katılmaksızın, alanda bağımsız ve kendilerine has yapılarıyla ortada oldukları dönemlerdeki 'aslilikleri'ni kaybettikleri için de bu oyundan yenik çıkarlar."[8]

İslami Mücadele uzun soluklu bir mücadeledir. Uzun soluklu olan bu mücadele dünyevi başarılardan öte, Allah'ın rızasına endekslenen ve sadece O'nun rızasını uman bir mücadeledir. Bu nedenle bu mücadeleyi verenler, bugünden yarına bir başarı, bir sonuç beklemezler. Zaten bugünden yarına bir sonuç bekleyenler, istedikleri gibi bir sonuç alamadıkları zaman çabucak yorulmak suretiyle, mücadeleden de vazgeçmek zorunda kalmaktadırlar. Ömrü, bütünüyle içine alan, ölüm sonrası hayatı da kuşatacak olan bir mücadeleyi göğüsleyenler, kolay kolay yorulmazlar, bıkmazlar ve usanmazlar.

Ben Müslüman'ım diyen bir kimsenin, her zaman ve her şart altında savunması gereken, yok olması pahasına koruması, muhafaza etmesi ve vazgeçmemesi gereken sabiteleri/ilkeleri vardır. Bu ilkelerden, sayımız azdır, gücümüz yeterli değildir, güçleninceye kadar vazgeçebiliriz tarzı bir düşünceye sahip olması mümkün değildir. Çünkü ilkeli olmayan ya da ilkelerinde gevşek/esnek davranan bir mücadelenin İslamilik yönü tartışılmalı hale gelir. İslami bir mücadelenin ilkesiz olması, sabitelerinin olmaması düşünülemez. Bu nedenle, ben Müslüman'ım diyen herkesin özellikle de belirli hedefleri olan ve attığı her adımda İslami ilkeleri kendisine esas alan bir Müslüman'ın mutlaka şartlara, konjonktüre göre değişmeyen ilkeleri bulunmalıdır. İlkelerin muhafazası, ilkelerden taviz vermemesi, o Müslüman'ın İslam'ı özümsemesine, pratikleştirmesine bağlıdır. Bir Müslüman ancak, Ammar b. Yasir gibi yani ikrah altında tutulduğunda kalbiyle tasdik etmemek şartıyla ilkelerinde gevşeyebilir. Zaten bu da ruhsattır. Bu şartlarda bile azimeti tercih etmek, ruhsattan daha evladır. (Nahl, 16/106)

İslami mücadele, ilkeli bir mücadeledir. Şartlara, konjonktüre göre yol ve yöntemini belirlemez. Çünkü bu, 950 senelik mücadelesine rağmen bir ailenin fertleri kadar kendisine inananları bulunan Hz. Nuh (as)'ın; ateşe atılmasına rağmen mücadele yönteminden taviz vermeyen Hz. İbrahim (as)'ın; dünyalık bütün tekliflere rağmen 'bir elime güneşi, diğer elime ay verseniz bile davamdan vazgeçmem' diyen Hz. Muhammed (as)'ın ve "kıyamet günü yanında 2-3 ya da hiç inananı bulunmadan gelen' peygamberlerin mücadele yöntemidir.

İslami mücadele, ilkeli bir mücadeledir. Şartlara, konjonktüre göre yol ve yöntemini belirlemez. Çünkü bu, 950 senelik mücadelesine rağmen bir ailenin fertleri kadar kendisine inananları bulunan Hz. Nuh (as)'ın; ateşe atılmasına rağmen mücadele yönteminden taviz vermeyen Hz. İbrahim (as)'ın; dünyalık bütün tekliflere rağmen 'bir elime güneşi, diğer elime ay verseniz bile davamdan vazgeçmem' diyen Hz. Muhammed (as)'ın ve "kıyamet günü yanında 2-3 ya da hiç inananı bulunmadan gelen' peygamberlerin mücadele yöntemidir.

Dolayısıyla ben Müslüman'ım diyen bir kimsenin bu konuda tercih hakkı yoktur. Helal ve haramın belirleyicisi olarak halkın iradesini benimseyen demokrasiyi kabul etmesi asla mümkün değildir.

"Bu benim dosdoğru olan yolumdur, şu halde ona uyun. Sizi O'nun yolundan ayıracak (başka) yollara uymayın. Bununla size tavsiye etti, umulur ki korkup-sakınırsınız." (En'am, 6/153)

"De ki: 'İşte bu, benim yolumdur. Ben ve bana tabi olanlar bilerek Allah'a çağırırız. Allah'ın şanı yücedir. Ben, Allah'a ortak koşanlardan değilim." (Yusuf, 12/108)

"(Ey Muhammed!) Rabbinin yoluna, hikmetle, güzel öğütle ve onlarla en güzel şekilde mücadele et. Şüphesiz senin Rabbin, kendi yolundan sapanları en iyi bilendir. O, doğru yolda olanları da en iyi bilendir." (Nahl, 16/125)
05.03.2014

8 Eryarsoy, age. s.282 vd.

Batı Dünyasının Papası Varsa, İslam Dünyasının Neden Halifesi Yok?

Vakkas DAĞDEVİREN

Halifelik: Hz. Muhammed (sav) 'in vefatının ardından oluşturulan bir yönetim makamıdır. Bu kişilere "halife-i rasulullah'' (Allah elçisinin halifesi) denilmiş, idare ettikleri siyasi ve hukuki yönetim makamına da halifelik ismi verilmiştir. Halifelik Hz. Ebubekir (ra) ile başlar, Yavuz Sultan Selim ile Osmanlı Devletine geçer ve son Osmanlı halifesi Abdülmecid Efendi ile son bulur. İlk dört halife seçimle iş başına gelmiştir. Emeviler zamanında halifelik babadan oğula geçen bir saltanat haline geldi ve bu durum Abbasiler zamanına kadar devam eti. Osmanlı hükümdarı Yavuz Sultan Selim'in en büyük amacı İslam birliğini gerçekleştirmekti ve bu yüzden 1517 yılında Memlük Devletine son veren Osmanlı Devleti, İslam âlemi için çok önemli olan halifelik makamını bünyesine katarak daha da güçlenmiştir. Ve bu tam 407 sene sürmüştür. 3 Mart 1924'de TBMM de alınan kararla halifelik resmen kaldırıldı. O zamanın İstanbul Valisi olan Haydar Bey saraya polisler eşliğinde gelerek alınan kararları halifeye okudu. Ancak halife bu kararları ilk başta tanımadı ve reddetti. Vali bu kararların Ankara'dan geldiğini anlattı ve ona gönderilen telgrafı okudu. Abdülmecid Efendi görevliler eşliğinde ailesiyle beraber saraydan çıkartılıp sürgün edilecekti. Saraydan çıkarken bir gazeteciye ''Ben vatan haini değilim yine bu millete dua edeceğim'' der ve bu sözler İslam âleminin yüreğine bir kor gibi düşer. Abdülmecid Efendi 5 Mart 1924 tarihinde ailesiyle beraber Türk topraklarından ayrılmıştır. Halifeliğin kaldırılması İslam âleminde soğuk duş etkisi yaratmıştır. Bu durum ayaklanmaları beraberinde getirmiştir. Ve bilinen en büyük ayaklanma Şeyh Said İsyanıdır. Bundan beş yıl öncesine gidersek şu ilginç durumla karşı karşıya kalırız.

Atatürk, 23 Temmuz 1919'da Erzurum Kongresi'ni açılış konuşmasında İtilaf Devletlerinin Hilâfet ve Saltanat makamı olan İstanbul'u işgal ettiklerini, gün geçtikçe artan bir şiddetle Hilâfet ve Saltanat hukukunun, hükümetin haysiyetinin, milli onurumuzun saldırıya uğradığını belirtir. Konuşmasının sonunda ise şu duayı okur: "En son duam şudur ki, istekleri gerçekleştiren Büyük Allah, sevdiği Hz. Muhammed hürmetine bu kutsal vatanın sahibi ve savunucusu, kıyamete kadar Hz. Muhammed'in dininin en sadık koruyucusu olan necip milletimiz ile saltanat ve yüce hilâfeti korusun ve mukaddesatımızı düşünmekle sorumlu olan heyetimizi başarılı kılsın! Amin."

Bu sözleri sarf eden Atatürk İslam dünyasının birlik ve beraberliğinin korunmasındaki en büyük güç olan halifeliği neden kaldırtmıştı?

Bunun cevabı çok basitti. Müslümanların halifelik gücünü istemeyen bir çok dış güç odakları bulunuyordu. Bu dış güçlerin başında ise Dünya üzerinde birçok sömürgesi bulunan İngiltere vardı. Hilafet öncelikle İngiltere istemediği için kaldırılmıştır. İslam dünyası manen halifeliğe bağlı olduğundan ne kadar çok sömürgesi olmasına rağmen tam olarak hâkimiyeti sağlayamıyordu. Bu yüzden önündeki en büyük engel halifelik makamıydı. Lozan anlaşmasında gizli

maddeler bulunuyordu. Bu gizli maddelerin en önemlisi halifeliğin kaldırılması idi. Ve Türkiye bu maddeleri kabul etmişti. Bunun doğruluğunu ise İngiliz devlet adamı Lord Course'ne sorulan "Türklerin istiklalini niçin tanıdınız?'' sorusuna Lord'un cevabı İslam âleminin yüreklerini sızlatmıştı adeta. Lord'un cevabı şu şekildeydi:

''İşte asıl bundan sonra Türkler bir daha eski satvet ve şevketlerine kavuşamayacaklardır. Zira biz onları maneviyat ve ruh cephelerinden öldürmüş bulunuyoruz'' demiştir.

Bizim bugün laiklik dediğimiz olgu birinci dünya savaşı sonrası Fransa ve İngiltere'nin Türkiye üzerinde kurduğu baskı sonucunda, bu iki ülkenin dayatması ile hayata geçirilmiştir. Ve sonucunda ise daha önceden de bahsettiğimiz gibi Lozan'da alınan gizli kararlar doğrultusunda halifelik makamı kaldırılmıştır.

Günümüzde sayıları iki milyar civarında olan ve başıboş kalmış Müslüman toplumların bir düzen ve birlik içerisinde hareket etmesini sağlayabilecek yegâne unsur halifeliğin yeniden canlandırılmasıdır.

Bugün tüm dinler belirgin bir merkezden yönetilirler ve Vatikan bunun en belirgin özelliğidir. Dünya'nın neresine bakarsak bakalım Hristiyanlar dinsel öğeler konusunda bu tek merkezin kararları doğrultusunda birlik içerisinde karar alır ve uygulamaya sokarlar. Ancak Müslüman toplumlar halifeliğin kaldırılması ve devir edilmemesi üzerine tam manası ile başıboş kalmışlar ve bugün içinde bulundukları kaosa sürüklenmişlerdir.

100 sene önce sözde batıyı örnek alarak laiklik kisvesi altında Müslümanlar için önemli olan halifeliği kaldıran zihniyet acaba papanın da siyasi bir makam olduğunu bilmiyor muydu? Bu zihniyet batının oyuncağı olmuştu. Batı ne derse yapıyorlardı. Bununla paralel olarak tekke ve zaviyeleri kapatıp laikliği de getirmişlerdi. Ve tamamen toplumu dinden soğutmuşlardı.

Günümüze gelirsek, batı dünyası refah ve huzurlu bir biçimde hayatlarını sürdürürken İslam dünyasında kan gövdeyi götürüyor. Suriye'de, Mısır'da, Libya'da, Filistin'de, Irak'ta, Arakan'da Müslüman kardeşlerimiz büyük bir zulme maruz kalıyor. Ve batının bütün bu yaşanan elim olaylara sesi çıkmıyordu. Müslümanlara yaşatılan zulmü görünce halifeliğin şart olduğu akıllara geliyor. Halifeliğin birleştirici gücü ise bunu mümkün kılıyor. Acaba şu an İslam aleminin başında bir halife bulunsaydı bu zulüm devam eder miydi diye sorarım sizlere.

"Yeniden canlanmak için Avrupa Medeniyetini taklit değil, gücümüzün esası olan İslamiyet'e dönmek gerekir.''

SULTAN II. ABDÜLHAMİD HAN

İskilipli Atıf Hoca ve İstiklâl Mahkemeleri

Ali KAÇAR
kacarali@hotmail.com

İskilipli Atıf Hoca, 1876'da İskilip'in Tophane köyünde doğmuştur. İlk eğitimini köyündeki medreseden alan Atıf Hoca, daha sonra İskilip'in tanınmış âlimlerinden Abdullah Efendi'den fıkıh ve tefsir dersleri almıştır. Ailesinin itirazlarına rağmen İstanbul'a giderek ilim tahsilini devam ettirmek istemiştir. İstanbul'da, Fatih Camii medresesinde ders gören Atıf Hoca 1902'de girdiği ruus sınavını[1] vererek İstanbul müderrisliğine hak kazanmıştır. Fatih medresesinde müderris olarak ders verirken aynı zamanda Darulfünun'a[2] devam etmiştir. Darulfünun'un İlahiyat bölümünden 1905'de mezun olan Atıf Hoca İstanbul Kabataş Lisesi'ne Arapça öğretmeni olarak atanmıştır.

Beyanü'l hak, Sebilürreşad gibi dergilerde makaleler yazan Atıf Hoca, İttihatçılarla yıldızı hiç barışmadığı için, 31 Mart olayından bir hafta önce yazdığı bir yazı nedeniyle tutuklanmıştır. Fakat mahkemede suçsuz bulunmuş ve serbest bırakılmıştır.

Mebus seçilmesi İttihatçılar tarafından engellenen Atıf Hoca, Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesinde rolü olduğu gerekçesiyle İttihatçılar tarafından suçlanarak Divan-ı Harb'te yargılanmış, suçlu bulunarak önce Sinop'a, daha sonra Çorum-Sungurlu oradan da Boğazlayan'a sürgüne gönderilmiştir. Sürgünde iken halka vaaz ve talebelere ders vermesi yasaklanmıştır.[3]

İskilipli Atıf Hoca Mondros mütarekesine ilk tepkiyi koyanlardan birisidir. Ayrıca 19 Ocak 1919'da Mustafa Sabri, Bediüzzaman Molla Said Efendi, Ermenekli Saffet Efendi gibi arkadaşları ile beraber Müderrisler Cemiyetini (profesörler derneği) kurmuş ve ikinci başkanlığına getirilmiştir. Bu cemiyet müderrislerin haklarını korumak ve aralarında dayanışmayı sağlamak üzere kurulmuştur. Daha sonra cemiyet aldığı bir karar gereği ismini Teâl-i-i İslam'a (İslam'ı yüceltme) çevirmiş ve halka açılmıştır. Mustafa Sabri Bey'in Şeyhü'l-İslam olması üzerine cemiyetin başkanlığına getirilmiştir. İzmir'in işgali üzerine Teâl-i-i İslam cemiyeti bir protesto beyannamesi neşretmiştir.[4]

İzmir'in işgal edilmesine karşı ilk beyanname hazırlayan cemiyet, Teâl-i İslam Cemiyetidir. Bu beyannamede işgalciler eleştirilmiş, yurdun her sathında mücadele edilmesi için çağrı yapılmıştır. Cemiyet kurtuluş olarak halifeye bağlı kalmayı, halifeliği kurtarmayı esas almıştır. Çünkü halifelik cemiyete göre İslam'ı ve Müslümanları temsil eden bir makamdı. Halifeliğin işgal kuvvetlerinin hâkimiyetine geçmesi Müslümanlar için bir felaket olurdu, bu nedenle işgalcilere karşı Müslümanlar halifelik şemsiyesi altında tek vücut olmalıydılar.

1 Medrese öğrenimini bitirip sınavı başaranlara verilen diploma.

2 Darulfünun, Dar (ev) ve fünun (fenler) sözcüklerinden türetilmiş, "üniversite" anlamında kullanılan bir sözcüktür. Aynı zamanda 1900 yılında Avrupa üniversiteleri tarzında kurulan Darülfünun-ı Şahane veya İstanbul Darülfünununu ifade eder. Bu kurum 1 Ağustos 1933 reformuyla İstanbul Üniversitesi'ne dönüştürülmüştür.

3 http://www.dunyabulteni.net/tarih-dosyasi/195813/iskilipli-atif-hoca-kimdir; ayrıca bkz; İskilipli Atıf Hoca, Bülent Gökgöz, Bahadır Kurbanoğlu, Ekin Yayınları, Ocak 2013, İstanbul, s.142

4 http://www.tefekkurdergisi.com/Yazi-Sapka_inkilabina_Kurban_Edilen_Alim_iSKiLiPLi_ATiF_HOCA-137164.html Ayrıca bkz; t Gökgöz, Kurbanoğlu, age. s.142

Mücadele kimliği yanında âlim bir zattı Atıf Hoca. Toplumun içinde bulunduğu durumu ve emperyal küfür güçlerinin halk üzerindeki baskısını görmekte ve üzülmekteydi. Bu baskıya rağmen, halkta (özellikle de belirli bir kesimde), bu baskıyı yapan emperyal güçlere bir özenti, bir imrenmenin başlamasını da hayret ve endişeyle karşılamaktaydı. İbn Haldun'un mağluplar galipleri taklid ederler sözü –ne yazık ki- birebir gerçekleşmekteydi. Bunu engellemek için çırpınıp durmuştu Atıf Hoca. Toplumu bilgilendirmek amacıyla "on yıl içerisinde elli eser" ile bir kütüphane oluşturmayı hedeflemişti. 1923'de de "Tesettür-ü Şer'i" (dini örtünme) adlı eseri kaleme almıştır. Hakkaklar'da (kapalı çarşı civarında bir sokak) dükkân açmıştı. 1924 ilkbaharında "Din-i İslam'da Men-i Müskirat" (İslam'da İçki Yasağı) adlı eserini neşretmişti. Bu kitaplarla birlikte yazdığı kitapların sayısı 9'a ulaşmıştı.[5]

Atıf Hoca, 12 Temmuz 1924'de 'Frenk Mukallitliği ve Şapka' adlı otuz iki sayfalık risalesinden üç bin adet bastırmıştır. Maarif Vekâleti (MEB)'nin onayı ile basılan bu kitabı Anadolu'nun hemen tüm bölgelerinde nüfuzlu eşrafa ve kitapçılara ulaştırmıştır.[6] Dikkat edilirse, bu üç eser de devrinin idaresini rahatsız edecek cinstendir ve bu nedenle de devam etmesine meydan verilmemiştir. Atıf Hocanın hedef tahtasına oturtulması için bu kitaplar bulunmaz bir vesile teşkil etmiştir.

Özellikle de 12 Temmuz 1924'de neşrettiği 'Frenk Mukallitliği ve Şapka' kitabı körü körüne Avrupa taklitçiliğini/Batılılaşmayı eleştiren bir eser olduğu için mevcut rejimi daha çok rahatsız etmekteydi. Nitekim merhum şehid Atıf Hoca bu eserinde; Avrupa'nın ilim ve fennini almanın caiz, hatta lüzumlu bulunup ama bizde yapılanın ise daha çok şuursuz bir batı taklitçiliği olduğunu, kılık kıyafette onlara benzemenin aslında ruhtaki bir bozuluşa alamet veya onun bedene aksetmesine sebebiyet vereceğini, bunun ise müstakil (bağımsız) bir şahsiyet inşa eden İslam düşüncesine zıt düştüğünü, Resul-i Ekrem'in Ebu Davud gibi sünen kitaplarında geçen "Bir kavme benzemeye çalışan onlardandır" hadis-i şerifi ışığında izah etmeye çalışıyor ve şu hükmü veriyordu:

"Bir Müslüman şiar (simge) ve alamet-i küfür addolunan (sayılan) bir şeyi zaruretsiz giymek ve takınmak suretiyle gayr-i Müslimleri (Müslüman olmayanları) taklit etmesi ve kendini onlara benzetmesi şer'an (dinen) memnûdur (yasaktır.)"[7]

İSKİLİPLİ ATIF HOCA VATAN HAİNİ MİYDİ?

Kemalistler yaptıkları katliamları masum göstermek için çeşitli yalan ve iftiralara başvurarak tarihi olayları ters yüz ederek çarpıtmaktadırlar. İşin ilginç yanı ise Kemalistlerin bugün de bu yalan ve iftiraları devam ettirmeleridir. Ancak sevindirici durum ise, bu yalan ve iftiralara, gerçekleri ters yüz eden 'resmi tarihe' kendilerinden başka halktan çok kimsenin inanmamasıdır. Halen, her şey açık seçik olmasına rağmen merhum Şehid İskilipli Atıf Hocaya da böyle yalan ve iftiralarla saldırmak suretiyle halk nezdinde itibarsızlaştırmaya gayret göstermektedirler. Ama nafile! Çünkü güneş balçıkla sıvanmaz. Şehid Atıf Hoca, halk tarafından tanındıkça, itibarı da buna paralel olarak gittikçe artmaktadır.

Peki, neydi Atıf Hocaya atılan iftira? Güya Şehid Atıf Hoca, Yunan çetelerine yardım etmekteymiş. Frenk Mukallitliğini yani batıla/batıya benzemeye karşı çıkan bir âlimin, Yunan kâfirlerine yardım etmesi mümkün mü? Bunların bu iftiralarını, sadece Atıf Hocanın yazdığı Frenk Mukallitliği ve Şapka adlı kitabı bile çürütmeye ve tarihin çöplüğüne atmaya yeter ve artar bile! Bu iftiraları atanlar dönüp kendilerine ve işgalci İngiliz güçlerle kurdukları gizli kirli ilişkilere baksınlar. Güya İngiliz işgalci güçleri Anadolu'da gelişmekte olan halkın mücadelesinden rahatsızlar ve bu mücadeleye halkın desteğini engellemek için bir fetva yayınlatmak istiyorlar. Konuyla ilgili olarak o tarihlerde İstanbul'da Sebilürreşad Mecmuası'nı çıkartan Eşref Edip Bey şöyle diyor;

"Şeyhülislâm, Haydarızâde İbrahim Efendi idi. Anadolu'daki harekâta taraftar idi. İngilizler, Hükümeti tazyik ederek (baskı yaparak) fetva istiyorlardı. Şeyhülislâm bu fetvayı vermeyerek görevinden ayrıldı. Yerine Dürrizâde Abdullah Efendi geçti. (…) Şeyhülislâm, istenen bu fetvaları, işgal kuvvetlerinin haddi aşmış zulüm ve baskıları altında verdi" diyordu. Zira maksat, İstanbul hükümetini ve Padişahı Milli Mücadele'ye karşıymış gibi göstermek ve halkın gözünden düşürmekti. Şayet İngilizler M. Kemal'i öldürmek isteselerdi, ordularını Ankara'ya gönderirler ve iç isyanları bile bastırmakta zorlandığı için cephedeki Çerkez Ethem'i yardıma çağıran M. Kemal'i kolaylıkla öldürebilirlerdi.[8]

İskilipli Atıf için bazı Kemalist tarihçiler ve ilahiyatçılar, "şapkaya muhalefetten değil, vatan haini olduğu için idam edilmiştir" demektedirler.

5 Gökgöz, Kurbanoğlu, age. s.143

6 Gökgöz, Kurbanoğlu, age. s.143

7 https://iskilipliatifhoca.wordpress.com/frenk-mukallitligi-ve-sapka/

8 http://belgelerlegercektarih.com/tag/durrizade-fetvasi/

Şapka kanununa muhalefet olayları çıktığında bu isyanların tetikçisi olduğu suçlamasıyla Frenk Mukallitliği isimli kitapları göndermek suretiyle hem de Teâl-i İslam Cemiyetinin Milli Mücadelecilerle ilgili beyannamesinin Yunan uçaklarınca 60 bin adet Anadolu'ya dağıtılması yüzünden hakkında soruşturma açıldığı iddiaları söz konusu. Giresun'da yargılanan İskilipli Atıf beraat ediyor. Ancak Ankara'daki İstiklal Mahkemelerinde yargılanmaya devam ediyor. Ankara'da yargılanmaya devam etmesinin sebebi herhalde birilerinin İskilipli'nin önemini kavrayamaması olarak gösteriliyor. İstiklal Mahkemeleri plansız adım atan kuruluşlar değildir.[9]

Teâl-i İslam Cemiyetiyle ilgili hususa gelince, Teâl-i İslam cemiyetinin başkanı İskilipli Atıf'tır. Damat Ferit Paşa hükümeti milli mücadeleyi yürüten kadro hakkında kötüleyici bir fetva yayınlatmak istiyor. Halk üzerinde etkili olsun diye. O zamanki Şeyhülislam Dürrizade bir fetva yayınlıyor.[10] Fakat o beyannameler istenilen etkiyi yapmıyor. Bunun için İngilizler ve Damat Ferit Paşa Hükümeti bir yol arıyor. Halk üzerinde etkisi olan, siyasete bulaşmamış bir ilmi heyetin bulunması gerektiğini söylüyorlar. Bu da Teâl-i İslam Cemiyeti. Teâl-i İslam Cemiyetinin kuruluş amacı öğretim görevlileri cemiyeti olması. İlk kuruluş amacı müderrislerin haklarını savunmak. Buradan anladığımız kadarıyla İskilipli Atıf İtilafçıların da adamı değil.[11]

Tahir'ul-Mevlevi "İstiklal Mahkemeleri" isimli hatıratında işin gerçeğini tafsilatıyla anlatır. Buna göre Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi'nin İstanbul Hükümeti'nin baskısıyla vücuda getirdiği bir bildiriydi bu. Üstelik Cemiyet adına hazırlanan bu bildiri Cemiyetin İdare Heyetinin bilgisi dışındaydı. Mustafa Sabri Efendi, Atıf Hocadan bildirinin cemiyetin mührü ile mühürlenmesini istemişti. Atıf Hoca da İdare Heyetine danışmadan böyle bir şeyi yapamayacağı cevabını vermişti. Cemiyetin İdare Heyetinden Tahir'ul-Mevlevi ile birlikte Mustafa Sabri Efendi'nin yanına çıkan Atıf Hoca, "Biz buna razı olmayacağız. Çünkü Teâl-i İslam siyasi değil ilmi ve dini bir cemiyettir. Biz hükümetin işine karışmayacağımız gibi hükümet de bizi karıştırmasın" demişlerdi. Konu Cemiyetin toplantısında da gündeme gelmişti.

Hükümet taraftarları itirazlara rağmen bildirinin Anadolu'ya gönderileceğini söylediklerinde Atıf hoca ve arkadaşlarından "gazetelerde tekzip ederiz" cevabı almışlardı.

Bu sözlere Hükümet taraftarları "Edemezsinin, Matbuat Müdürlüğüne emir verilmiştir" diyerek karşılık vermişlerdi. Atıf Hoca ve arkadaşları bunun üzerine toplantı çıkışında itirazlarını şifahen ilan edeceklerini söylemişlerdi. Sonunda beş üye "kabul", beş üye de "hayır" cevabı vermişti. Reis Atıf Hoca'nın da "hayır" oyu vermesiyle birlikte bu bildirinin yok hükmünde sayılmasına ekseriyetin görüşü ile karar verilmişti.[12]

Böylece beyanname mühürlenemiyor. Ancak Şeyhülislam Mustafa Sabri'nin damadı Zeki Bey "siz isteseniz de istemeseniz de bu beyanname yayınlanacak" diyerek hem cemiyet üyelerini "bu iş vatan hainliğine kadar varır" diyerek tehdit ediyor; hem de kararı İkdam gazetesinde yayınlatıyor.

Bu beyanname olayından sonra İskilipli Atıf Hoca milli mücadeleye destek veren Vakit Gazetesinde bir tekzibname yayınlatıyor. Ardından hem İskilipli cemiyetle ilişkisini kesiyor hem de arkadaşı Tahir'ul Mevlevi bu olayın ardından Ziraat Vekâletindeki görevinden uzaklaştırılıyor. Yani ikisi de bedel ödüyorlar. Ancak yıllar sonra İstiklal mahkemelerinde bu konu önlerine geliveriyor. Heyet İskilipliye inanmadığını ifade ediyor. Beyannameyi kendisini ileride sağlama almak için yayınlattığını iddia ediyor. Tabii ki Teâl-i İslam ve İskilipli Atıf üzerinden yapılan bütün yalan yakıştırmaların hiçbir delili yok. Ancak tam tersi var. Cemiyet ilk defa Yunan işgalini kınayan cemiyettir.[13]

İşte bugün de kimi Kemalist yazar ve çizerlerin merhum şehid Atıf Hocaya attıkları iftira yukarıda anlatılan iftiradır. Hukuksuzluklarını, zulümlerini ve katliamlarını gizlemek için çamur at tutmazsa izi kalır mantığıyla suçlamalarına utanmadan bugün de devam ediyorlar, ama güneş balçıkla sıvanmaz. Ne derlerse desinler, yalan ve iftiradan ibaret olan bu saldırıları halk nezdinde itibar görmemektedir. Bu yalan ve iftiralarla, ne Atıf Hoca, ne Ali Şükrü Bey, ne Şeyh Said ve ne de diğer şehidlerin sevgilerini bu milletin gönlünde silemeyeceklerdir.

---

9 http://www.haksozhaber.net/bartinda-istiklal-mahkemeleri -konusuldu-27401h.htm

10 Mehmet Rifat Börekçi'nin Şeyhülislam Dürrizade Abdullah Efendinin fetvasına karşılık 153 Müftü ile birlikte Ankara fetvasını hazırlayıp ilan etmiştir. Yayınlanan bu fetva, Dürrizade'nin yayınladığı fetvayı Anadolu halkı nezdinde etkisiz hale getirmiştir.

11 http://www.haksozhaber.net/bartinda-istiklal-mahkemeleri -konusuldu-27401h.htm

12 http://www.yenisafak.com.tr/yazarlar/abdullahmuradoglu/atif-hocayi-neden-astilar-30068

13 http://www.haksozhaber.net/bartinda-istiklal-mahkemeleri -konusuldu-27401h.htm

ATIF HOCA'NIN YARGILANMA GEREKÇESİ

Atıf Hoca, 1923 yılında "Tesettür-ü Şer'i" (dini örtünme), 1924'de ise "Din-i İslam'da Men-i Müskirat" (İslam'da İçki Yasağı) ile "Frenk Mukallitliği ve Şapka" isimli eserleri yazmıştır. Dikkat edilirse, bu üç eser de devrinin idaresini rahatsız edecek türden eserlerdir. Atıf hoca 12 Temmuz 1924'de Frenk mukallitliği ve Şapka kitabını şapkaya dair kanunun kabulünden bir buçuk sene evvel yazmıştır. Bu kitabı yazdıktan sonra da diğer kitaplarında olduğu gibi neşretmeden önce onu da Maarif vekâletine (Milli Eğitim Bakanlığı'na) göndermiş ve sadece izin almamış aynı zamanda takdir ve tebrik de almıştır.

1924 yılı Kemalist kadronun bütünüyle gücü eline geçirdiği yıldır. Nitekim bu yılda 3 Mart'ta Hilafet kaldırılmış, medreseler kapatılmış, Tevhidi Tedrisat Kanunu çıkarılmış, Evkaf ve Şer'i Vekâletleri kapatılmış ve 1921 anayasası değiştirilmiştir. Takrir-i Sükûn Kanunu ve bu kanuna dayalı olarak yeni rejimi korumak ve muhalifleri de etkisiz hale getirmek için İstiklal Mahkemeleri 1924'de kurulmuştur. Bu mahkemeler, İkinci Dönem İstiklal Mahkemeleri'dir. Artık Mustafa Kemal İkinci Dönem İstiklal Mahkemeleri ile daha rahat hareket etmeye başlamıştır. Çünkü yapacağı reformlara karşı çıkanları susturmak için bu mahkemeleri rahatlıkla kullanabilecekti ve nitekim de kullanmıştır.

Mustafa Kemal şapka reformu (!) konusunda ilk adımı Kastamonu'da atmıştır. 24 Ağustos 1925 günü Kastamonu'ya geldiğinde, kendisini karşılayan kalabalığı Panama türü bir şapkayla selamlamış ve burada yaptığı konuşmada;

"Efendiler, uygar ve milletlerarası kıyafet bizim için, çok cevherli milletimiz için layık bir kıyafettir. Onu giyeceğiz.

Ayakta iskarpin veya fotin, bacakta pantolon, yelek, gömlek, kravat, yakalık, ceket ve tabiatıyla bunları tamamlamak üzere başta siper-i şemsli serpuş.

Bu serpuşun adına şapka denir.

Redingot gibi, bonjur gibi, simokin gibi işte şapkamız!

İsterseniz bildireyim ki: Bu kadar yüksek ve önemli sonuca varmak için gerekirse bazı kurbanlar da verelim!.."[14]

Bu konuşmayı 2 Eylül'de Hükümet'in aldığı 2413 sayılı karar izledi. Buna göre devlet memurları artık Batı tarzı şapka giyeceklerdi ve bu karar ahali için sadece teşvik edici bir nitelik taşıyacaktı. Şapka giymeyi bütün ahaliye emreden kanun 25 Kasım 1925'de çıkarıldı. 'Şapka İktisası Hakkında Kanun' ismini taşıyan bu kanuna göre, 'Türkiye halkının da umumi serpuşu şapka olup buna münafi bir itiyadın devamını hükümet men' edecekti (671 sayılı kanun).[15] Bundan beş gün sonra 30 Kasım'da çıkarılan 677 sayılı Kanunla tekke ve zaviyeler de kapatıldı."[16]

İstanbul'da Şapka Kanunu çıkar çıkmaz Haliç Köprüsü'nün iki başı ile anayol kavşaklarına yerleştirilen polisler, fesleri ve feslileri toplamaya başladılar. Hamallar feslerini toplayarak Boğaz'a attılar. Ankara'da Kızılay da fes toplama kampanyasına girişerek topladığı fesleri yoksullara terlik yaptırdı. Fes giymekte ısrar edenler cezalandırıldı ya da hapse atıldı. Hatta pazara gelen köylülerin fesleri kafalarından çekilip alındı.[17]

Şapka Kanunu'nun çıkmasıyla birlikte Erzurum, Rize, Sivas, Maraş, Giresun, Kırşehir, Kayseri, Tokat, Amasya, Samsun, Trabzon, Gümüşhane ve daha birçok yerde sert direnişler yaşanmıştır. Hepsi de çok şiddetli, hatta vahim bir şekilde bastırılmıştır. Hâlbuki şapka devrimine direnmenin cezası, kanuna göre, üç aya kadar hafif hapisti. Ama o dönemde şapka, İstiklal Mahkemeleri'nin en önemli maddesi haline getirilmişti.

Ülkenin bir kuruşa bile[18] muhtaç olduğu bir dönemde Avrupalı şapka imalatçılarının altın bir

14 Mehmet Sılay, İskilipli Atıf Hoca, Düşün Yayıncılık, 4. Bsk. 2014 İstanbul, s.61

15 Şapkadan başka bir başlık giymenin 'itiyat' haline gelmesi ise, Ceza Kanununun 526'ncı maddesinin ancak 1939'daki tadilinde üç aya kadar hapis cezasıyla müeyyidelendirilmiştir. Mete Tunçay, TC'Nde Tek Parti Dönemi'nin Kurulması (1923-1931), Cem Yayınları, 3. Basım 1992, İstanbul, s.151

16 Ahmet Turan Alkan, İstiklal Mahkemeleri ve Sivas'ta Şapka İnkılabı Duruşmaları, Ötüken Yayınları, 1. Basım 2011, İstanbul, s.70-71

17 http://arsiv.taraf.com.tr/yazilar/ayse-hur/bu-serpusun-ismi-sapkadir/13986/

18 Şapka dolayısıyla Beyoğlu'nda Hıristiyan nüfusa şapka dikmekle geçimini temin eden Yahudi ve Hıristiyan şapkacılar da bir anda zengin olmuş, şapka devrimi en çok onlara yaramıştı. Şimdilerin ünlü Vakko'sunun eski sahipleri de şapka devriminin zengin ettiği gayr-i Müslimlerdendi. Çünkü o günlerin fiyatıyla bir şapka, bir aylık maaşa bedeldir. Ülkede şapka ithalatı yüzünden ciddi bir ekonomik kriz yaşandı. O dönemi yaşayan Rıza Nur şöyle söyler: "Ekonomik olarak müthiş bir zarar. Milyonlarca lira dışarıya akıp gitti. Bundan da Yahudiler yararlandılar. İtalya ve Fransa'da mevcut yeni ve eski şapkaları milyonla memlekete soktular. İki-üç Frank kıymeti olan bu şapkalar en aşağı on liraya (120 Frank) satıldı. Bunların çoğu zımpara kâğıdı ile temizlenmiş kullanılmış şapkalardı." ttp://www.milligazete.com.tr/koseyazisi/Sapka_takmayani_mezardan_cikartip_asarlar/22590#.VNnaFCyNCmw

hasat biçtiklerini (s.150, dipnot: 34) anlatan Mete Tunçay; Erzurum'da, Rize'de, Maraş'ta ve daha birçok yerde halkın sokaklara döküldüğü ve tepki gösterdiğini belirtmektedir. Hatta "Yurt dışındaki Halide Edip (Adıvar) Hanım da, 'Şapka Kanunu'nun bu dönemde girişilen devrimlerin ilki ve en göz alıcısı olmakla birlikte, aynı zamanda en beyhuda ve sathisi olduğunu söylemekteydi. Ona göre, (devrimler arasında en ciddi muhalefeti yaratan) bu yasaya sokaktaki adamın karşıtlığı, yasayı yapanlardan gerçekte çok daha batılıydı."[19]

Halkın şapka giymesini zorunlu kılan kanunun yayınlanması üzerine Anadolu'nun çeşitli kentlerinde bu Kanun'a karşı bir direnç, bir tepki meydana gelmeye başlamıştır. Bu tepkilere ve bastırılma şekline verilecek bir kaç örnek bile Kemalist kadronun kendi halkına nasıl düşmanca davrandığını göstermesi açısından önemli ve anlamlıdır;

1. Rize: 15 Aralık 1925 günü 'biz zorla şapka giymek istemiyoruz, sarığımız bize yeter!' diyerek Ulu Cami önünde toplanan halkın üzerine jandarmalar ateş açıyorlar. Uyarıya rağmen dağılmayan kalabalığın üzerine gelişi güzel açılan ateş sonucu 17 kişi ölüyor. Bağıran-inleyen yaralılara kimse dokunamıyor. 143 kişi tutuklanıyor.

Olaylar üzerine düşman üzerine sefere çıkarcasına dönemin en büyük harp gemisi olan Hamidiye Kruvazörü Rize sahillerine gelip demir attı. Birinci Dünya Savaşı'nda İngilizlerin dövemediği Karadeniz sahillerini, millete zorla şapka giydirmek için Hamidiye zırhlısı gümbür gümbür bombalamaya başladı. Hamidiye zırhlısı, sivil halkın ve yerleşim alanlarının çok olduğu ve Ulu Caminin bulunduğu Bataniye yamaçlarını dövüyordu. Halk korkutulup sindirilmek isteniyordu. (…)[20]

Sadece bir gün içinde yargılanan 143 kişiye çeşitli cezalar verilmiş ve 8 kişi ise Ulu Cami önünde kurulan darağaçlarında hemen idam edilmiştir.

Rize Ulu Camii İmamı Şaban Hoca, namazdan sonra etrafta toplanan kalabalığa; "Biz hükümetten akaid-i diniyye'ye hizmetkârlık ve bağlılık isteriz. İnanmayan inanmasın, fakat insanlara zulüm edilmesin. Tek istediğimiz sarığımıza, sakalımıza ve cübbemize dokunulmasın.

Şapkayı giyenler giysin ama giymeyenler hapse atılmasın!"[21]

Necip Fazıl Kısakürek, Son Devrin Din Mazlumları kitabında Rize'nin Güneysu ilçesindeki katliamla ilgili şunları anlatıyor; "Güneysu nahiyesi… Sabit Tarakçıoğlu adında gayet itibarlı, kafası ilim ve kalbi vecd dolu bir vâiz halka hitap ve şapkanın din gözünde mahiyetini izah etmekte… Heyecan… Camiden çıkan yığın soluğu karakolda alıyor.

Karakolda onbaşı halka "Ben de sizdenim!" diyor ve başındaki şapkayı yere çalıyor. Ne hazindir ki, İstiklal Mahkemesi gelince direnişçileri tek tek haber veren ve kimi gösterdiyse asılmasına sebep olan ve Mahkemece lûtuflandırılan bu alçaktır.

Güneysu ahalisi Rize istikametinde yürümeye koyuluyor. Yolda bazı nasihatçilerin tesiriyle kalabalık zayıflıyorsa da civar köylerden bazı katılmalarla yine dolgunca çapta il merkezine varıyor. Vali Hurşit telgraf başında:

-Rize ayaklanmıştır! Sür'atle tedbir!...

Hâlbuki bütün suçu "şapka giymeyiz!" demekten ibaret ve her türlü fiili isyan davranışından çekingen kalabalık, çoğu seyirci ve körü körüne katılmış 80-100 kişi…

Ankara telâşta… Bir zamanların kahraman Hamidiye'si şimdi Rize önünde ve kahramanlık toplarını havaya ateş etmekle göstermekte… İstiklal Mahkemesi de tezgâhını kurmuş, dirhem kefesi yere mıhlı adalet terazisini dengelemekle meşgul…

Sabit Hoca o gece mahkûmları uyandırmış:

-"Kalkınız, abdest alınız, namaza duralım! Birkaç saat sonra Rabbimize kavuşacağız!" diye haykırmıştır. Birkaç saat sonra Allah'a kavuşacaklarını bilenlerin bir müjde saadeti içinde kıldıkları namaz…

Asılanları deniz kenarında, rastgele atıldıkları çukurlar içinde kumluğa gömüyorlar… Yakınları tarafından cesetleri çalınmasın diye de başlarında süngülü nöbetçi bekletiliyor. 3-4 ay sonra gece çıkartılmak şartıyla, ailelerine, cesetleri almak müsaadesi çıkıyor.[22]

2. Erzurum: 1925 Kasım ayında Erzurum'da halk, çifte minareli camii meydanında şapka aleyhtarı bir eylem yapmış, bunun karşılığı olarak asker kalabalığa ateş etmiş ve 15 kişi vurularak öldürülmüş, biri kadın olmak üzere 13 kişi idam edilmiş, 80 kişi tutuklanmıştır.

19 Tunçay, age. s.151, dipnot:36

20 Sılay, age.s.362

21 Sılay, age. s.363

22 http://yahyaduzenli.blogspot.com.tr/2013/11/sapka devrimine-dogu-karadenizden.html

24 Kasım'da Kayseri'de, 27 Kasım'da Maraş'ta, 31 Aralık'ta Ankara'da, 2 Ocak'ta Çorum'da, 1 Şubat'ta Giresun'da halk protesto eylemleri başlatmıştır. Sonuç yine aynıdır. Şapka reformu/ inkılâbı (!) için binlerce kişi öldürülür, yüzlerce kişi asılır. On binlerce kişi hapse atılır.

3. Erzincan'da yaşanan hadise ise tam bir insanlık ayıbıdır. İstiklal Mahkemesi, o tarihlerde şapkaya karşı çıktığı için Mevlevî İbrahim Hakkı Efendi'yi gıyabında idama mahkûm etmiştir. Fakat hoca efendi bulunamadığı için bu idam gerçekleştirilememiştir. Bir sabah namazı vakti İbrahim Efendi ruhunu Allah'ına teslim eder. Çocukları babalarının ölüm haberini İstiklal Mahkemesine bildirirler. Mahkeme tarafından köye bir müfreze gönderilir. Müfreze başındaki yetkili bu durumu kabul etmez. "Olmaz. Bu adam kanuna karşı geldi, onu mutlaka asmam lâzım" der. Bunun üzerine kabir açılır. Şahitlerin huzurunda kanuna muhalefet etmek suçundan ceset asılır sonra tekrar gömülür.[23]

Anadolu'nun çeşitli yerlerinde tepkiler meydana gelince, bu olaylarda etkili olduğu gerekçesi ile Frenk Mukallitliği ve Şapka kitabı toplatılmış ve yazarı Atıf Hoca hakkında inceleme başlatılmıştır. Oysa Atıf Hoca bu eseri Şapka kanunundan evvel yayınlamıştı. Kanunların ise geçmişe yönelik işlememesi (Makable şamil) bütün hukuk sistemlerinde en temel bir esastı. Ancak bu, Kemalist cunta için önemli değildi. Nitekim Atıf Hoca 7 Aralık 1925 günü, önce Polis Müdüriyeti'ne getirilmiş, bir hafta kaldıktan sonra bir geminin ambarında İstanbul'dan Giresun'a götürülüp İstiklal Mahkemesi'nde eseriyle suça azmettiren sıfatıyla diğer tutuklularla yüzleştirilmiştir. Yapılan bu yüzleştirilmede Atıf Hoca'nın tanınmadığı anlaşılınca mahkemece bırakılma kararı verilmiştir.

Atıf Hoca, Giresun'dan İstiklal Mahkemesi heyetiyle İstanbul'a dönmüştür. Atıf Hoca o günleri eşi Zahide Hanıma polis müdüriyetinde yazıp elden gönderdiği bir mektupta şöyle anlatıyordu: "Bugün Karadeniz vapuru ile İstanbul'a getirildim. İstiklal Mahkemesi heyeti de bizimle beraber İstanbul'a geldi. Giresun'da meydana gelen bir hadisede kitap dolayısıyla beni alakadar zannetmişler. Bilahare ilgim olmadığı ortaya çıktı. Orada olan suizandan kurtuldum. İnşallah burada da kurtulurum da yakında kavuşuruz."[24] Ancak Atıf Hocanın bu temennisi gerçekleşmemiş, Giresun'da serbest bırakılmış olmasına rağmen evine değil tekrar Polis Müdüriyeti'ne götürülmüştür. Bir hafta sonra Haydarpaşa Garı'ndan Ankara İstiklal Mahkemesi'ne havale edilmiştir. Atıf Hoca üçüncü mevki bir kompartımanın penceresinde peşinden hüngür hüngür ağlayan eşi Zahide'ye diktiği yaşlı gözleriyle küçüle küçüle kaybolmaktadır. Bu, Zahide Hanım'in eşi Atıf Hoca'yı dünya gözüyle son görüşüydü.[25]

Ankara İstiklal Mahkeme reisi Kel Ali olarak bilinen Ali Çetinkaya'dır.[26] Diğer hâkim ise gazeteci Altemur Kılıç'ın babası Kılıç Ali'dir. Bu ikisi de hukukçu olmayıp asker kökenli milletvekilleridir. Muhakemeyi, reis sıfatıyla Kel Ali adıyla maruf Ali Çetinkaya yürütmekteydi. Kel Ali büyük bir hışımla hocaya dönerek: "Sen şapka aleyhinde bulunmuşsun!" dedi. Hoca sakin ve vakur bir tavırla: "Evet efendim. Şapka kanunu çıkmadan iki sene önce şapkanın bir Müslüman kisvesi olmadığına dair bir risale yazmıştım" dedi. Kel Ali: "Şimdi ne yapıyorsun?" diye sordu. Hoca : "Kanunlara itaat ediyorum" cevabını verdi. Bunun üzerine Kel Ali hiddetle bağırarak: Sen bilmiyor musun ki şapka da bezdir, fes de bezdir deyince hoca sükûnetle: "Evet biliyorum, ancak hey'et-i hâkimin arkasındaki bayrakta bezdir, lütfen o bezi kaldırınız da yerine bir İngiliz bayrağı asınız" karşılığını verdi. Kel Ali hiddetlenmişti. "Ne diyorsun?" diye bağırdı. Hoca: "Şapka bir alamettir, adet ile alamet arasındaki farkı düşünerek o risaleyi yazmıştım." dedi. Bunun üzerine celse tatil olundu ve savunmasını yapmak için mahkeme bir gün sonrasına ertelendi."[27]

Oysa Mahkeme üyesi Kılıç Ali, daha önce şapka giyen bir gazeteciyi şapka giydiği için nasıl tartakladığını Şevket Süreyya Aydemir, `Suyu Arayan Adam' adlı eserinde şöyle anlatmaktadır; "Henüz şapka devrimi yapılmamıştır. Bir gazeteci başından hasır bir şapka ile mahkeme safhalarını takip etmektedir. Genci şapkalı gören mahkemenin haşin üyelerinden Kılıç Ali;

`Nedir bu kepazelik? Bu şapka da ne oluyor? Baban da mı şapka giyerdi? Anandan şapkalı mı doğdun?' diye gürler ve şapkalı gazetecinin kıçına bir tekme koyarak onu merdivenlerden aşağıya yuvarlar."[28]

23 http://yenidunyadergisi.com/sapka-takmayani-mezardan-cikartip-asarlar/

24 Sadık Albayrak, Şeriat Yolunda Yürüyenler ve Sürünenler, s.41

25 Sılay, age.s.95,98

26 Ali Çetinkaya (Kel Ali), Anayasa Mahkeme üyesi ve CHP eski milletvekili Emin Paksüt'ün oğlu Osman Alifeyyaz Paksüt'ün dedesidir. Osman Paksüt, eşi Ferda Paksüt'ün Ergenekon davasında yargılanması dolayısıyla çokça gündeme gelmişti.

27 http://www.tefekkurdergisi.com/Yazi-Sapka_inkilabina_Kurban_Edilen_Alim_iSKiLiPLi_ATiF_HOCA-137164.html; ayrıca bkz; Sılay, age.s.107

28 http://www.milatgazetesi.com/seni-bir-daha-takkeyle-gorursem-bu-atla-cignerim/64109/#.VNnoOiyNCmw

2 Şubat 1926 günü, mahkemede savcı Necip Ali Bey iddianamesini ve ceza taleplerini okudu. İskilipli Atıf Hoca için 3-10 senelik sürgün cezası isteniyordu. Normalde, mahkemelerdeki bir anane olarak, hâkimler savcının isteğinden fazla ceza vermezler; ya aynısını ya da daha azını verirlerdi. Ama bu anane ertesi gün İskilipli Atıf Hoca için değiştirildi.

Atıf hoca akşamleyin savunmasını yazarken bir ara uykuya dalar. Bu olayı Necip Fazıl Kısakürek şöyle anlatır.

Atıf hocanın uykusu uzun sürüyor. Tahir hoca müdafaasını yazmakta devam ederken, Atıf hoca birden bire gözlerini açıyor. Yüzünde harikulade derin ve ince bir tebessüm. Tahiru'l-Mevlevî'nin gözleri hayretle alabildiğince açık, 24 saat içine sığacak büyük kerameti şimdiden sezmişti." "Ne o hocam çabucak uyanıverdin?" "Uykuda murad hâsıl oldu" " Yani?" "Yani beklediğim rüyayı gördüm." Tahirü'l-Mevlevî haşyet ve dehşetle soruyor: "Ne gördün?" Atıf hoca yatağında doğrulmuş ve müdafaasını karaladığı kâğıtları elinde büzmüştü. "KÂİNATIN FAHRİ'ni gördüm; bana, yanıma gelmek dururken ne diye müdafaa karalamakla uğraşıyorsun dedi."

İkinci gün yapılan duruşmada, mahkeme başkanı kel Ali müdafaasını isteyince:

"Müdafaa etmeyi mucip bir günahımız olmadığı esasen ortaya çıkmıştır. Binaenaleyh vicdanınızın vereceği hükme intizar ediyorum" der. 3 Şubat 1926'da nihai duruşma oldu ve üç Ali'lerden müteşekkil İstiklal Mahkemesi tarihe kara bir leke olarak geçen kararını vermiştir;

"Babaeski Müftüsü Ali Rıza ile müderrislerden İskilipli Atıf'ın idamına…"

Atıf Hoca o geceyi ibadetle geçirdi. Ertesi günü idam edilecekti. Zira bu mahkemelerin temyizi yoktu. Bu gün karar veriliyor ertesi günü infaz ediliyordu. Atıf Hoca 4 Şubat 1926 Perşembe günü sabah namazını kıldı. Dua okuya okuya sehpanın yanına gitti. Cellât tam ipi boynuna geçirdiği esnada infazı keyifle seyreden Kılıç Ali, Atıf Hocanın başına pis bir şapkayı geçirmiş, "giy domuz!" diye hakaretler yağdırmıştı. Metin bir şekilde, dilinde dualarla idam sehpasına gelen Atıf Hoca kelime-i şehadetle bu dünya defterinin kapısını kapıyor ve "yevme tüble's serair" (bütün sırların açığa çıkacağı gün) olarak Kur'an'da bildirilen dar-ı ahiretin özel bir bekleme salonu olan şehadet kapısını çalıyordu. İskilipli Atif Hoca vakarla ve dudağında ayetlerle gittiği idam sehpasında şunu söylüyordu: "Zalim ve katillerle elbette mahşer günü hesaplaşacağız"… Atıf hoca ise onun yüzüne bakmadan kelime-i şehadet getirerek ruhunu Rahman'a teslim etmişti. İdam, eski meclis binası yakınlarındaki Karaoğlan çarşısında gerçekleştirilmişti.

Önce idamına sonra tanıkların dinlenmesine sözüyle tarihe geçen zulüm/terör mahkemeleri, elbette kendi iradeleriyle karar veren mahkemeler değildi. Nitekim Şark İstiklal Mahkemeleri Başkanı Mazhar Müfit Kansu, "Ben vicdanımı Ankara'ya sattım. Bana as derlerse asarım, bırak derlerse bırakırım" sözü ile yedek üye Avni Doğan'ın "Ankara'dan şifreli mesajlar aldıklarını; mahkemelerin siyasi iradeden bağımsız olmadığını, kanunları hesaba katmadığını, selahiyetlerinin sınırsız olduğunu, yapay deliller oluşturmaktan çekinmediklerini" sözünün bu mahkemelerin kimin emriyle, nasıl çalıştığını açıkça ortaya koymaktadır. Elbette, 'Ankara'dan ya da 'siyasi iradeden' kasıt ise 'ebedi şef' Mustafa Kemal idi.

İstiklal mahkemelerinin ve bu mahkemelere emir verenlerin kimler olduğu, bu mahkemelerin kimlerin emriyle darağaçlarında binlerce mazlumu sallandırdıkları gün geçtikçe daha çok bilinmektedir. 5816 sayılı Koruma Kanunu'na rağmen gerçekler bütün çıplaklığıyla gizlendikleri dehlizlerden, küflenmiş dosyalardan bir bir günyüzüne çıkarılmakta ve bu vesileyle Kemalistlerin tarihi gerçekleri nasıl çarpıttıkları daha iyi anlaşılmaktadır.

Ali Şükrü Bey'in, Şeyh Said'in, İskilipli Atıf Hoca'nın ve daha binlerce Cumhuriyet dönemi şehidlerinin hiçbirisinin iade-i itibara ihtiyacı yoktur. Zaten onlar Allah nezdinde itibarlıdırlar. (2/154, 3/169) Bunca geçen zamana ve 'koruma kanunları'nın oluşturduğu baskı ortamına rağmen hala hatırlanıyor ve onlarla ilgili anma toplantıları düzenleniyorsa, onların kitleler nezdinde de itibarlı olduklarını göstermektedir.

Yalanla, iftirayla, baskıyla yazdırılan tarihin ömrü ancak buraya kadarmış! Çünkü hiçbir yalan ve iftira ilânihaye devam etmez; bir gün mutlaka bütün gerçekliğiyle ortaya çıkar.

İşte, 80-90 sene gibi çok uzun olmayan bir zamana rağmen Kemalistlerin yaptıkları zulümler bir bir ortaya çıkmaktadır. Azıcık vicdanı olan, insaniliğini bütünüyle kaybetmemiş olan herkesin, yapılan bu insanlık dışı zulümlerden dolayı en azından pişmanlık duyarak özür dilemesi gerekmektedir. Böyle bir duyguyu taşıyabilmek için de elbette vicdan sahibi olmak gerek. Ama nerde..?

Harf Devrimi ve Dil İle Mankurtlaştırma

Mustafa GÜLDAĞI
mustafaguldag@gmail.com

Alman filozof Heideggeri'in dil hakkında derin ve manalı bir sözü vardır: **"Dil insanın evidir"** der. Her millet dilini kendi ihtiyaçlarına, kültür, medeniyet seviyesine, zevkine göre oluşturur. Dil tıpkı bir ev gibi bir milletin duygu, düşünce ve hayatının barınağı, korunağıdır.[1] İnsan, barınak ve korunağını kaybederse hatta bizim gibi kendi eliyle yıkarsa korumasız kalır, zayıflar, yok olur!

Nitekim tarih göstermiştir ki, bir milletin kurmuş olduğu devlet yıkılabilir. Oturduğu vatan elinden alınabilir, fakat eğer dili yaşıyorsa o millet dağılmamıştır, kaybolmamıştır, ayaktadır. Zira dil, fertlerin **"milli şuuru" "milli hafızasıdır."** Hafızasını, meşruluğunu kaybetmemiş bir insan evinde çocuklarının arasında da olsa, manen ölmüş demektir. Ferdi yaşatan şuuru olduğu gibi, milleti ayakta tutan da milli şuuru demek olan milli dildir. O yüzden milletin bütünlüğü üzerine titreyenler milli dil üzerine de titrerler. Milli bütünlüğü parçalamak isteyen iç ve dış düşmanlar önce dili yıkmaya kalkışır. Dili parçalamaya çalışırlar.[2] Bir gün Konfüçyüs'e sormuşlar: "Bir milletin bütün idaresi sana bırakılsa önce ne yapardın?"

Konfüçyüs şu cevabı verir: **"Önce dilini düzeltirim. Dil düzgün olmayınca söylenen söylenmek istenen değildir; o zaman da yapılmak istenen yapılmadan kalır; bu yüzden töreler ve sanatlar geriler; buna nispetle de adalet yoldan çıkar; adalet yoldan çıkınca da halk çaresizlik içinde kalır. İşte bundan dolayıdır ki, söylenmesi gereken başıboş bırakılmaz ve bu her şeyden önemlidir."**[3] Bir dil bozulmuşsa zincirleme olarak komple devlette ve toplumda adaleti yıkabilir.

Malcolm X, Amerika'da verdiği konferansta siyahilerin sömürülme aşamasını anlatırken üç çeşit insandan bahseder: **Esir sahibi, esir taciri ve esir edici.** Esir sahibi ve esir tacirinin görülüp tanınabileceğini söyler ama esir edicinin asla tanınıp görülemeyeceğini söyler. En tehlikelisinin esir edici olduğunu söyler. Esir edicinin insanları nasıl ehilleştirdiğini ve özlerini nasıl unutturduğunu anlatır ve şöyle devam eder: "Esir edici önce dilsiz hale getirmedikçe köle yapamayacağını bilmekteydi. Bir kişiyi de dilsiz hale getirmenin en iyi yolu onun dilini elinden almaktır. Konuşmayan bir insan dilsizdir. Akrabanız olan kişilerle iletişim kuramazsınız. Ailenizden hiçbir haber alamazsınız. O günlerde doğan bir siyah çocuğun doğar doğmaz ailesinden alınmasını öngören kanunlar yapmışlardır. Ana çocuğunu büyütme şansına sahip değil. Çocuk annesinden ayrı bir yerde yetiştirilecek, böylece anne, kendisini, geçmişi ve kültürel mirası konusunda bildiklerini öğretemeyecekti. Siyah çocukla annesi arasında hiçbir ilişki olmayacaktı, kanuna aykırıydı. Eğer köle sahibi, çocuğun

1 Kültür ve Dil, Mehmet Kaplan, s.133, Dergah Yay. 1982

2 Türkçenin Karanlık Günleri, Prof.Dr.Necmettin Hacıemmioğlu, s.18, Kamer Yay. 1996

3 Dil ve Anlayış, Salih Mirzabeyoğlu, s.106, İBDA Yay. 2013. Sözün Doğrusu 2, Yavuz Bülent Bakiler, s.1,Y akın Plan Yay. 2012

anadili hakkında en ufak bir bilgi sahibi olduğunu sezerse çocuk öldürülürdü. Dili söndürmek yok etmek amacındaydılar. Anadilini konuşan bir çocuk görürlerse kellesi uçmuş demekti. Gerekirse çocuk annesinin gözleri önünde öldürülürdü. Bu tarihi gerçektir. Dilinizin nasıl elinizden alındığının hikâyesiydi. Üç yüz yıl bu durumda kaldıktan sonra dilimizin, tarihimizin, ismimizin kalmadığı bir noktaya gelmiştik. Beyaz adam bize Jones, Smith, Johnson, Bunche ve benzerleri gibi kendi kullandığı isimleri vermeye başlamıştı. Kendi dilimizi konuşamıyorduk, çünkü artık bizim bir dilimiz yoktu. Bu noktadan itibaren bize insanların dillerinin olmadığı cangıllardan geldiğimizi öğretmeye başladılar. Bize karşı yapılanların biri de buydu. Bizi, geldiğimiz yerin sakinlerinin cangıldaki vahşiler ve hayvanlar olduğu, konuşmama nedenimizin bir dile sahip olmayışımızın olduğu konusunda inandırdılar. Böylece bir dilimiz olmadığı fikriyle yetiştik."[4] Malcolm, Amerika'daki siyahileri uyandırmak için yapıyordu bu konuşmayı. Bu durum, insanların dilini elinden almadan köleleştirilemeyeceğinin en açık örneğiydi. Aynı politikayı Ruslar Türkmen ülkelerde uyguladılar.

Rus papazı İlminski, Türk lehçeleri arasındaki farklılıkları çoğaltmaya ve onların ayrı bir dil gibi kullanmasını sağlamaya çalışıyordu. Böylece Türkleri böl ve yönet taktiğine göre daha rahat idare edeceklerdi. İlminski, Türk lehçelerinin her birinin ayrı birer lisan haline alışını görmese de bunu Sovyet Rusya başarmıştı. Bütün Türk dünyası 1928 öncesinde Arap harflerini kullanmaktaydı. İlminski'nin yıllar önce ortaya atmış olduğu fikirler doğrultusunda 1928'de Sovyet Rusya'da yaşayan Türk toplulukları için temelini Kiril alfabesinden alan ve birbirinden farklı olan alfabeler hazırladı. Rus hâkimiyeti altında yaşayan her Türk topluluğu için ayrı lehçe ve alfabe getirilmesi zamanla Türkleri birbirinden kopardı.[5] Komünist ihtilalden önce Asya Türkleri ile Anadolu Türkleri arasında müşterek bir yazı diline doğru gidiliyordu. Komünist Rusya muhtelif Türk şiveleri arasındaki küçük farkları kabartarak Özbekçe, Kazakça, Kırgızca, Azerice diye dil ilmine aykırı beş on dil icat etti. Maksadı Türkler arasındaki birliği parçalamaktı.[6] Böylece dilleri farklılaştırılan Türkler bölündü. Bunun bir örneğini de Faransa Cezayir'de uyguladı. Fransa Cezayir'deki sömürüsünün 100.yıl dönümünde Fransız vali şunları söylüyor: **"Bizim, Cezayirlileri Kur'an okudukları Arapça konuştukları müddetçe yenmemiz mümkün değildir. Kur'an'ı aralarından kaldırmamız ve Arapça dilini söküp atmamız gerekir."[7]** Onları Arapçadan uzaklaştırıp orada Fransızcayı aşıladılar. Dilleri bozuldu.

Türkiye'de de Atatürk'ün önderliğinde 1 Kasım 1928'de **Harf Devrimi** olmuştur. Bunun ağır sonuçları yıllar sonra ortaya çıkacaktı. Sanıldığı gibi Atatürk, Harf Devrimi ve diğer devrim ve inkılapları yapma kararını savaştan sonra almamıştır. Bu çok önceden beri amaçları arasındaydı.

Daha 1907 yılında Mustafa Kemal harf devrimi de dahil yapacağı tüm devrimleri düşünüyordu. Mustafa Kemal Bulgar Türkolog Mavlov'a: **"Bir gün gelecek ben hayal sandığınız bütün devrimleri yapacağım. Mensup olduğum ulus bana inanacaktır. Düşlediklerim hiçbir demagoji ürünü değildir. Saltanat yıkılmalıdır. Din ve devlet birbirinden ayrılmalı, Halifelik kaldırılarak, laiklik yerleştirilmelidir. Doğu uygarlığından benliğimizi sıyırarak, Batı uygarlığına aktarmalıyız. Kadın ve erkek arasındaki farkları silerek yeni bir toplumsal düzen kurmalıyız. Batı uygarlığına girmemize engel olan yasağı; Arap alfabesini atarak, Latin kökünden bir alfabe seçmeli ve kılık kıyafetimize değin her şeyimizde batılılara uymalıyız. Buna inanınız ki bütün bunların hepsi bir gün olacaktır. Ve bir gün bunların hepsini ben yerleştireceğim."[8]** Atatürk'ün bu devrimleri önceden tasarladığının bir kanıtı da şudur:

Erzurum'da kongreye hazırlık günleriydi. Mustafa Kemal Paşa, kaldığı evindeyken bir gece sırdaşı denilenlerden Mazhar Müfit (Kansu) Erzurum'a geldi. Mustafa Kemal, savaş kazanıldıktan sonra ülkenin yönetiminde uygulayacağı plan ile ilgili olarak Mazhar Müfit'e (Kansu) bir boş defter uzatıp "Ama bu defterin bu yaprağını kimseye göstermeyeceksin" diyerek şunları yazmasını istedi: Pekâlâ yaz diyerek devam etti:

4 Kökenlerimiz, Malcolm X, Beyan Yay. s.65-72, 1983

5 Tarihten İlginç Gerçekler, Remzi Çavuş, s.130, Yitik Hazine Yay. 2015

6 Kültür ve Dil, Mehmet Kaplan, s.167, Dergah Yay. 1982 Ayrıca Bkz. Batılılaşma İhaneti, Mehmet Doğan, Dergah Yay. s.98-99, 1975

7 İslam'ı Yıkın Müslümanları Mahfedin, Celal-ül Alem, Tercüme Resul Tosun, s.50

8 Cumhuriyet Dönemi Din ve Devlet İlişkileri, Hasan Hüseyin Ceylan, cilt 2, s.168, Risale Yay. 1991

"Zaferden sonra şekil hükümet Cumhuriyet olacaktır. Bunu size daha önce de bir sualiniz sebebiyle söylemiştim. Bu bir. İki: Padişah ve hanedan hakkında zamanı gelince icap eden muamele yapılacaktır.(Padişah ve hanedan üyeleri tasfiye edilecek) Üç: Tesettür kalkacaktır. Dört: Fes kalkacak, medeni milletler gibi şapka giyilecektir. Beş: Latin harfleri kabul edilecek." Bunlar yazdıran Mustafa Kemal Paşa'ya Kansu, "Darılma amma Paşam, sizin de hayalperest taraflarınız var" şeklinde teki gösterince Paşa: "Bunu zaman tayin eder… Sen yaz." demiş… Kurtuluştan sonra Devrimler başlayınca Paşa, Kansu'yu Çankaya köşküne çağırıp tatbikatla ilgili olarak sormuş, "Şimdi kaçıncı maddedeyiz? Defterine bak" demiş.[9]

Atatürk'e gazeteciler "halifeliğin kaldırılmasını ve latin harflerin kabulünü" gibi soruları sorunca Atatürk: **"Ben size bu meseleleri son senelerde düşündüm desem inanmayınız. Ben ta çocukluğumdan beri bu davaları düşünmüş bir adamım!"** demiştir.[10] Bunlardan anladığımız gibi Atatürk bu devrimleri yapmayı çok önceden tasarlamıştı. Bu planları gerçekleştireceği günü bekliyordu. Tek adam olunca bunları tek tek aşamalı olarak yaptı da. Hatta ilerleyen yıllarda ezanı Türkçe okutacaktı. Falih Rıfkı Atay'ın söylediğine göre namaz bile Türkçe kıldırılacaktı. Hatta bunun için zamanın Diyanet İşleri Reisliği Akif'i ikna ederek ondan bir Kur'an meali hazırlamasını isteyecekler. Bin bir emek vererek meali hazırlayan Akif onu Diyanet İşleri'ne teslim etmedi. Ömrünün son yılarında Mısır dönüşü bunun sebebini dostuna açıkladı: **"Meal güzel oldu, hatta umduğumdan daha iyi. Fakat onu verirsem namazda okutmaya kalkarlar. Ben o vakit Allah'ın huzuruna çıkamam ve Peygamberin yüzüne bakamam"** cevabını verdi.[11] Anlaşılan devrimler birçok şeyi devirmeyi amaçlıyordu. "Deviren, devrilen ve devrilme işlemini" hepimiz bilmeliydik ki esir edicileri tanıyabilelim. Nesillerimizi uyandırabilelim. Onları "esir edicilerin" elinden kurtaralım.

Falih Rıfkı Atay sonradan ÇANKAYA isimli kitabında şunları anlatıyor: "Nihayet Atatürk

1928 yılı Haziran'ında Ankara'da bir komisyon kurulmasını Maarif vekili rahmetli Necati'den istedi. Bu komisyon azaları Maarif vekili müsteşarı Mehmet Emin Erişirgil, Talim ve terbiye dairesi Reisi İhsan Sungu, Ruşen Eşref Ünaydın, Profesör Ragıp Hulusi, Ahmet Cevat Emre, ve İbrahim Grandi idi. Ben memleket dışında bir yolculukta idim. Döner dönmez Dolmabahçe Sarayı'nda ziyaretine gittiğim Atatürk: Hemen Ankaraya git, komisyona katıl ve bu işi çabuk bitiriniz" dedi. Komisyonda ilk görülecek iş, yazı değiştirmek doğru mudur değil midir tartışmasına nihayet verip yeni alfabe harflerini seçmeye başlamaktı.[12] En sonunda 1 Kasım 1928'de kanunla yeni Türk harfleri kabul edildi. Latin harfleri bir anda **"Türk harfleri"** oluvermişti. Harf devrimi yıkımın en büyük aşamasıydı. Bu tarihten sonra zihinlere istenilen formatı atmak daha da kolaylaşacaktı.

Cemil Meriç'in dediği gibi 3 Kasım 1928'den itibaren kütüphaneler birer tuğla yığınına dö-

9 Mustafa Kemal Paşa'dan Kamal Atatürk'e, Süleyman Kocabaş, s.77-78, Mutlu Basım Yay.2013

10 Tek Adam, Şevket Süreyya Aydemir, cilt 3, s.316, Remzi Kitabevi, 1981

11 Tarih Şuuruna Doğru 2, İbrahim Refik, s.100-101, Albotros Yay.

12 Çankaya, Falih Rıfkı Atay, s.507-508, Pozitif Yay.

necek, 900 yıllık birikimin üzerinden asfalt geçirilecekti. Bir gün önce alim olanlar ertesi gün ilkokula başlayan birer öğrenci haline gelecekti.[13] Atatürk'ün yakın adamı Falih Rıfkı Atay, Çankaya kitabında şunları aktarıyor: "Atatürk halkı yeni yazıya alıştırmak için meşhur seyahatine çıktı. Gezici alfabe hocalığı yapıyordu. Biz İstanbul gazetelerinde her gün yeni yazı örnekleri neşrediyorduk. Açıkça muhalefet yoksa da muhafazakar ilim ve edebiyat çevreleri bu kadar kökten bir değişikliğin aleyhindeydiler. Doğrusu Atatürk ve İnönü herkese örnek olmak istediler. Yeni yazı kabul edildikten sonra ikisi de bir daha Arap yazısı kullanmadılar. İnönü adetlerinden vazgeçip geçmediklerini öğrenmek için arkadaşlarının not defterlerini bile yoklardı."[14] Mustafa Kemal Harf inkılabı için bir gezi de Bursa'ya yapmıştı. Bursa'da harflerin kabulünde şapka kanunundaki gibi isyan çıkaranlara karşı **"aslan pençesi"** olacağını söyledi. Mustafa Kemal:

"Eğer bu millet bu hususta herhangi bir güçlüğe rastlarsa, ben ve arkadaşlarım hiç tereddütsüz birere aslan pençesi olur, bu milletin kuvvetli ayakları altında onları ezen naçiz bir millet fedaisi oluruz" diyerek latin harfin kabulünde güçlük çıkartan her kim olursa ezeceklerini dile getiriyordu.[15] Peki bu harf devriminin amacı tam olarak neydi? İnönü yıllar sonra hatıratında şöyle itiraf ediyordu:

"Harf inkılabı bir okuma yazma kolaylığına bağlanamaz. Harf inkılabının bizdeki tesiri ve büyük faydası kültür değişimini kolaylaştırmasıdır." Kültür değişiminden neyi kastettiğini gayet iyi anlıyoruz.

Andrew Mango diyor ki: "Dil ile alfabe birbirinden ayrılmazdı. Türkçe konuşan Karamanlı Rumlar Yunan harfleriyle yazarlar. Ermeni ve Museviler kendi harflerini kullanırlardı. Latin harflerinin kabulüyle birlikte Türkler Hristiyan batılılarla aynı safa konulmuş oldu."[16] Hatta Harf Devrimi Komisyonu'nda çalışanlardan biri olan, alfabe değişiminin mimarlarından Ahmet Cevat Emre: **"Arap yazısıyla Batı kültürünü benimsemek imkânsızdı."** diye yazmıştır. Demek ki gerçek amaç Batı medeniyetine geçmekti. Osmanlı'yı, İslam'ı ve Kur'an'ı temsil eden bu yazıyla bu amaçlarına ulaşamayacaklardı.[17] Ahmet Cevat Emre, tam bir komünistti.

Araştırmacı yazar **Mete Tunçay** yazı devriminin sebebini şöyle açıklar: **"Türkiye Cumhuriyetinin yazıda Arap alfabesini bırakıp Latin alfabesini benimseme kararı yeni harflerin Türkçeye uygunluğu ve öğrenme kolaylığı nedeniyle okur yazar oranın hızla artırılacağı umuduna dayanılmış olmakla birlikte, bu düzeltimin asıl amacının, Osmanlı, İslam geleneklerinden kurtulmak ve dolayısıyla çağdaşlaşmayı çabuklaştırmak olduğu açıktır"** der.[18]

Dil devrimi bir millileşme hareketi olmamıştır. Batılılaşmaya yönelik bir harekettir. Dil devrimi konusunda **millilikle** ilgili sloganların kullanılması geniş kesimin desteğini sağlama çabası olarak belirtilmelidir. Yani Batıcı aydınlar bu konuda samimi davranmamışlardır.[19] Yapılan devrim ve inkılabların çoğu milli değerlerimize ve inancımıza uymamasına rağmen milli devrim olarak açıklanıyordu. Milli kavramı tam bir uyutma aracına dönüşmüştü. Eğitim sistemimiz milli değerlerimizden ve inancımızdan çok uzaktı ama **"Milli Eğitim"** denilecekti. Halbuki hiç de milli değildi. Milli demek yerli demektir. İnançlarımıza, değerlerimize uygun demektir. "Milli Eğitim Bakanlığımız" hiç de millice kararlar almayacaktı eğitim için. **"Milli Piyango"** adıyla kumar süslü hale getirilecekti. Halbuki Milli kumardı. **"Milli Savunma Bakanlığımız"** vardı. Gerçekten milli değerler mi hâkimdi o bakanlığa, yoksa Batılı değerler mi? Cevabını siz verin artık.

Atatürk'ün muhaliflerinden son Osmanlı Şeyhulislamı Mustafa Sabri Efendi'nin yazdıkları şöyledir: **"Onların Arapça düşmanlıklarının gerçek sebebi, İslam düşmanlığından ve Türk halkının zaman içinde, dillerini Arapçayla kaynaştırmalarından ve Arapça sevgisini din sevgisinin bir gereği olarak görmelerinden kaynaklanmaktadır."**[20]

Şerriye ve Evkaf Bakanlığı lağvedilmeden önce Fetva Emini görevi yapmış doğunun bü-

13 Satılık imparatorluk, Mustafa Armağan, s.189, Timaş Yay.

14 Çankaya, Falih Rıfkı Atay, s.512-513, Pozitif Yay.

15 Cumhuriyet Gazetsi, 29 Ağustos 1928

16 Cumhuriyet Efsaeleri, Mustafa Armağan, s.57-58, Timaş Yay.

17 Satılık imparatorluk, Mustafa Armağan, s.192

18 Mete Tunçay, Tek Parti Yönetiminin Kurulması, s.230

19 Batılılaşma İhaneti, Mehmet Doğan, s.106, 1975, Dergah Yay.

20 Mustafa Kemal Paşa'dan Kamal Atatürk'e, Süleyman Kocabaş, s.126, Mutlu Basım Yay. 2013

yük alimi Seyyid Taha Efendi: **"İslam harflerinin yasaklanmasına tahammül edemem Ya Rab! O günleri görmektense benim canımı al daha iyi"** diyerek dua edip harf devriminin kanunlaştığı gecenin sabahında ruhunu teslim eden bir alimdir Seyyid Taha Efendi.[21]

Kendi iradesiyle harf inkılabı yapan iki ülke çıkmıştır modern çağda. Biri biz, biri İsrail. Ancak mühim bir farkla. Biz Arap yazısını geri bıraktırıyor diye terkederken; İsrail, hemen bütün Yahudi vatandaşları Latin alfabesini bildiği halde tersinden bir harf inkılabı yaptı ve 2 bin yıl önceki ölü ve öğretilmesi çok zor olan İbrani alfabesini diriltti.[22]

Harf devriminin amacı olarak okuma yazma kolaylığını artırmak olarak göstermişti devrimciler. Latin harfleri kabul edilince okuma artacak daha kolay olacaktı onlara göre. Ve ülke olarak daha çabuk gelişip kalkınacaktık. "Halbuki Japonlar hala dünyanın en sıkı ve en zor eğitim sistemlerinden birine sahip olduklarından gurur duyarlar. Alfabesini de değiştirmeden kalkınabilmişlerdir. Japonların Latin alfabesine göre öğretilmesi zor olan alfabeleriyle Latin alfabesi kullanan birçok Avrupa ülkesinden daha fazla sanayileşmiş olmaları bunun kanıtıdır. Müslümanlar vaktiyle Arap alfabesiyle dünyanın en görkemli medeniyetlerinden birini inşa ederken aynı dönemde Latin alfabesini kullanan Avrupa karanlık çağda yaşıyordu."[23]

1927'de Filistin'de Latin harfi savunucularından olan Beni Avi adlı bir Yahudi, dindar Yahudilerce topa tutulmuş ve alfabe ilhamını Türklerden aldığı iddia edilmişti. Bunu söyleyenlere karşı Beni Avi kendini şöyle savunmuştu: **"Bu fikri ben Atatürk'ten almadım, aksine onun ilham kaynağı benim. 1911'de Kudüs'e geldiğinde Mustafa Kemal'e Kominitz Hotel'de Osmanlı'nın geleceğinin Latin harflerinde yattığını anlatmıştım, o da ikna olmuştu. Hatta latin harflerinin şerefine diye beraber kadeh kaldırmıştık!"**[24] Tarih bize bunları da aktarmıştı.

Harf ve Dil Devrimiyle beraber Osmanlı Türkçesinde yer alan Arapça, Farsça kökenli ne kadar kelime varsa dilden atılmış yerlerine ise başta Moğolca, Sogdça ve ne idiği belirsiz kelimeler alınmıştır. Artık Türkçe diye bir dil kalmamıştır. Hiç kimsenin anlamadığı saçma sapan bir uyduruk dil oluşturulmaya çalışılıyordu.

Katip: Betimen. Takvim: Çağbeti. İddianame: Sevbeti. Vasiyetname: Tutsubeti. Heykel: Kurçaki. Üstad: Önilt. İşgal: Tutav, Kanun: Coşuk. Kaymakam: Oturak, Anne: Doğurgaç. Baba: Doğurtaç. Belediye: Uray. Mebus: Saylav. Sanat: Dorut gibi binlerce saçmalık! Merhaba: Kazıklarız. İyi misin: Kazıksız bi? Kız mektebi: Kancık okulu gibi.

Daha sonra saçmalama daha da arttı. Sigara: Dumansal tüttürgeç. Tren: Arkadan ittirmeli üstten tüttürmeli götürgeç. Otobüs: Çok oturgaçlı götürgeç. Hostes: Gök götürü konuksal avrat. Yumurta: Tavuksal fırlangaç. Lokanta: Toplumsal otlangaç. Bunlar sokaklarda halkın diline düşmüş. Halk bunların binlercesini dalga geçme malzemesi yapmıştı.[25]

Kendisi de bir dilci olan Atatürk dönemi Milli Eğitim Bakanlarından Hasan Ali Yücel, bakanlığı dönemine ait bir anısını şöyle aktarıyor: Bir gün hızlı dil devrimcilerinden biri geldi. Gün isimlerinin Türkçe olmamasının yüz kızartıcı olduğunu belirterek dedi ki:

"Salı dışındaki tüm gün isimleri Arapça ve Farsça'dır. Mesela Pazar, Pazartesi, Çarşamba, Perşembe Farsça; Cuma, Cumartesi ise Arapçadır. Ben bu mahzuru gidermek için gün isimleri buldum. Önüme bir liste koydu ve işte dedi Türk günlerinin Türkçe isimleri. Listeye baktığımda hafakanlar bastı.

Pazar: gezgün, pazartesi: öngün, salı: işgün yazmıştı. Çarşamba: güçgün, perşembe: koşgün, cuma: yorgun, cumartesi: bitgün olmuştu. Şaşırdığımı görünce izah etmeye başladı adam. Pazar gününe gezgün demesinin sebebi tatil olmasıymış. Çünkü tatilde gezilir. Pazartesiye öngün denmesinin sebebi haftanın ilk iş günü oluşuymuş. Salı ve Çarşambanın, iş gün ve güç gün denmesinin sebebi ise haftanın en yoğun ve zor günleri olmasındanmış. Perşembeye koşgün denmesinin sebebi ise peşinden koşulmasındanmış. Cumaya yorgün demesinin sebebi dört gün çalışan insanın yorulmasındanmış. Cumartesiye bitgün denmesinin sebebi

21 Cumhuriyet Dönemi Din ve Devlet İlişkileri, Hasan Hüseyin Ceylan, cilt 2, s.189, Risale Yay. 1991

22 Satılık İmparatorluk, Mustafa Armağan, s.192 Ayrıca Bkz. Türk Dil Devrimi, Dr.Kamile İlner, s.41, Türk Dil Kurumu Yay. 1976

23 Satılık imparatorluk, Mustafa Armağan, s.191-192

24 Satılık İmparatorluk, Mustafa Armağan, s.193, Timaş Yay.

25 Cumhuriyet Tozlu Sayfaları, Prof. Dr. Mehmet Çelik, s. 204-205, Hayat Yay. 2015

hafta içi çalışmasındanmış ve yorulan bedenin yorgun düşmesindenmiş.[26]

Harf ve Dil Devrimi'nin amacı olan dilimizdeki Arapça ve Farsça kelimeleri atmak, 1928'den 1940'a kadar devam etti. Yukarıda da anlattığımız gibi bunun amacı halkı dönüşüme uğratarak İslam kültür ve medeniyetinden uzaklaştırmaktı. Çıkarılan Arapça ve Farsça kelimeler yerine çok komik kelimeler koydular. Dilimiz resmen fakirleşti. Özellikle Güneş Dil Teorisi adındaki tez tam bir felaketti. Bu teori Türkçenin dünyadaki ilk dil olduğunu savunuyordu. Diğer dillerde Türkçeden türemişti. Bu teoriyi Viyanalı Dr. Kıverniç Atatürk'e sunmuştu. Atatürk de bu teoriyi kabul etti. İşte trajikomik olaylar ondan sonra başladı. Şimdi bu teori ve ardından yaşanan komik durumları anlatalım. Dikkatli okuyalım.

1936-1938 yıllarında ise Güneş Dil Teorisi benimsendi. Bu teori bize Batı'dan Viyana'dan geldi. Dr. Kıverniç isimli bir dil heveskarı Atatürk'ün aşırı derecede bir Türk milliyetçisi olduğunu bildiği için Türkçe üzerine 47 sayfalık bir tez hazırladı. Bu tezin hiçbir ciddi tarafı yoktu. Yavuz Bülent Bakiler diyor ki, "Bu teoriyle ilgili bütün gelişmeleri Ankara'da Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun evinde bizzat kendisinden dinledim." Yakup Kadri Karaosmanoğlu şöyle anlatmış:

Kıverniç'i bana Vedat Nedim Tör tanıştırdı. Kıverniç'i Atatürk'ün huzuruna çıkarmamı istedi. Ben de Kıverniç'i Atatürk'ün huzuruna çıkardım. Adam Atatürk'e dedi ki: "Ekselans! İlk insan güneşi gördüğü zaman A diye bir ses çıkardı. Böylece Türkçedeki ilk sesli harfi teleffuz etti. Güneşe baktığı zaman A!A!,A!A! demeye başladı. Şimdi hayretimizi A!A! diye ifade etmemiz bundandır. Sonra bu ilk insan güneşe AĞĞĞ! Demeye başladı. AĞ hem güneş hem beyaz demektir. İlk insan karşısında bir canavar görünce OOO! Dedi. Türkçenin ikinci sesli harfi böylece ortaya çıktı. Sonra ilk insan uzaklık fikrini UUU! Diye söyledi. Merakını gidermek için E? E? diye sordu. İlk insan yine çeşitli tabiat olayları karşısında Ö, Ü, İ, I gibi sesler çıkardı. Sonra bu seslerin yanına bir takım sessizler koyarak ilk heceleri söylemeye başladı. Mesela A yanına T'yi koydu. AT! AT! AT! dedi. U yanına Ç'yi koydu. UÇ! UÇ! UÇ! dedi. Ekselans, ilk insanın telaffuz ettiği AĞ hecesi başka kelimelerin oluşmasında büyük rol oynadı. AĞ kelimelerde ana köktür. Mesela ilk insan AĞ+AN+AĞ+AR+AK+AĞ hecelerini arka arkaya sıraladı. AĞANAĞAR/ AĞANAĞAKAR dedi. Sonra ilk defa baştaki AĞ hecesini dilinden düşürdü. AĞANAKARA demeye başladı. Sonra bu kelimeden bazı heceler ve harfleri düşürerek ANĞARA! ANĞARA! diye haykırdı. ANĞARA da zamanla ANKARA oldu." Atatürk o adamın anlattıklarını dinledi ama hiç soru sormadı. Adam Atatük'e çok hoşlanacağı cümleyi söyledi: "Ekselans ilk insan Türk'tür! İlk lisan Türkçedir. Bütün dünya dilleri Türkçeden doğmuştur." Atatürk çok coşkun duygularla Türk milliyetçisiydi. Hemen etrafındakilere emir verdi: "Bütün dünya dillerinin Türkçeden doğduğuna dair araştırma yapacaksınız eserler yazacaksınız!"

Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'ne bu nazariyeyi resmen ders olarak koydurttu. Prof. Reşit Tankurt ve Necmi Dilmen, Güneş Dil Teorisini 1940 yılına kadar fakültelerde okuttular. Bu arada Batılı Türkologlar ve âlimler bu teoriyi yerden yere vurunca İsmet İnönü işe el koydu ve Güneş Dil Teorisini 1940 yılında Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nden tamamen kaldırdı.[27] Bu teori tam bir safsatadan ibaretti. Ama bazı adamlar Atatürk'ün gözüne girmek için uydurmakla başladılar. Yok biz Ay'a ok atarken okay! okay! demişiz de Batılılar bunu Okey' e çevirmişler. Yok biz AVRAT kelimemizi AFRODİT, AKADAM tamlamamızı AKEDEMİ şekline sokmuşlar. Biz BARABAR demişiz, Batılılar PARALEL demişler. Biz BELLETEN demişiz onlar bunu BÜLTEN şekline sokuşlar.[28]

Atatürk tarafından uydurukçanın bir çıkmaz sokak olduğu görülerek bundan çabuk vazgeçmenin yolları aranmaya başlamıştı. Yakup Kadri Karaosmanoğlu: "Atatürk Türkçe'nin arınmaya başladığı sıralarda bir gün bize, yani yanında bulunan gazete yazarlarına 'bir tek Arapça ve Farsça kelime kullanmayacaksınız' dedi. Bu emri yerine getirmekte ne kadar zorluk çektiğimizi tahmin edersiniz. Nihayet bir zaman sonra artık yazamaz, yazılanları anlayamaz, istediklerimizi anlatamaz olmuştuk. İşte bunu gören Atatürk, bu iş bana olmayacak gibi görünüyor, mutlaka bir yol bulmalıyız' demişti.[29]

26 Osmanlı Demokrasisinden, Türkiye Cumhuriyetine, Yavuz Bahadıroğlu, s.127-128, Nesil Yay.

27 Sözün Doğrusu 2, Yavuz Bülent Bakiler, s.42-43, 2012, Yakın Plan Yay.

28 Cumhuriyetin Tozlu Sayfaları, Prof. Dr. Mehmet Çelik, s.208-209, Hayat Yay.

29 Mustafa Kemal Paşa'dan Kamal Atatürk'e, Süleyman

Yer Dolmabahçe, tarih 1932 idi. İsveç kralı Türkiye'de idi. Dolmabahçe'de şerefine bir yemek veriliyordu. Gazi yemekte yapacağı bir konuşmanın metnini istedi. Verdiler, kürsüye geldi. Başladı okumaya: **"Duygum tükel özgü bir kıvançtır. Avrupa'nın iki bitim ucunda yerlerini berkiten uluslarımız ataç özlüklerin tüm ıssıları olarak baysallık,** önürme**, uygunluk kıldacıları olmuş bulunuyorlar ve en güzel utkuyu kazanmaya anıklıyorlar"** Gazi Paşa şaşkın bir yüz ve zoraki gülümsemeyle yerine oturdu. İsveç kralı teşekkür konuşması için kürsiye giderken, Gazi Paşa sol yanında oturan İsmet Paşa'ya döndü: "Bir şey anladın mı?" Paşa hayır dedi. Gazi Paşa ben de anlamadım dedi ve sinirlendi. O anda kararını verdi. Bu saçmalık çıkmaz sokaktı.[30] En sonunda kendileri de gerçeği itiraf etmişlerdi.

İngiliz şair ve tenkitçisi T.S. Eliot İngilizcenin en büyük şiir dili olduğunu söylüyor ve bunu İngilizcenin karışık içinde çeşitli dilden gelme unsurların bulunması ile izah ediyor: "İngilizlerin kelime hazinesi öyle zengindir ki, her hangi bir şairin kelime dağarcığı onun toplam serveti ile kıyaslanacak olsa çok fakir kalır. Bu gerçek sebebin sadece bir neticesidir. Benim fikrimce bu sebep İngilizcenin çok çeşitli unsurlardan oluşmuş olmasıdır. Bu dillerin her biri İngilizceye kendi musikisini de getirmiştir."[31]

Bugün bizlerin sürekli kavga etmemizin, anlaşamamamızın sebebi Harf ve Dil Devrimi ile dilimizin fakir hale getirilmesidir. Çünkü düşüncelerimizi tam olarak ifade edemiyoruz. Osmanlıca'da söylenen bir kelime bir sayfa yazıya eşit. Dilimizi öyle budadılar ki günlük 400-500 kelime ile anlaşmaya çalışıyoruz. Onla da anlaşamıyoruz. Kendimizi iyi ifade edemiyoruz. Bu yüzden insanlarla sorun yaşıyoruz. Bu gün bir İngiliz okuldan mezun olunca en az 90 bin kelime bilerek mezun oluyor. Alman 70 bin, Japon 40 bin. Bir Türk ise 6 bin kelime bilerek mezun olmalı. Ama yok. Bizler konuşurken kelimelerimiz yetmediği için sürekli ıııı, aaaaa, şey, yani, şeyyy diye tıkanmamızın sebebi budur. Kim ne derse desin, dil üzerinden yapılan katliamın etkisidir bu.

"Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar/Benim îman dolu göğsüm gibi serhaddim var." Âfâk ne demek! Garb ne demek! Serhad ne demek! Yeni neslimiz biliyor mu bunları. Bunlar İstiklal Marşımızda geçiyor. Felaketin boyutlarını anlatabildim mi?

Gök kubbesini kendisine çadır yapmak yeni yurdunu genişletmek isteyen bir millet başka dillerden elbette kelime alacak ve başka dillere kendi kelimelerinden verecektir. Dört büyük imparatorluğun dili var: **Latince, Arapça, İngilizce, Türkçe.** Bu dört dilden hiç birisi saf değil, öz değil, öz dil değil. Latinceye muhtelif dillerden kelimler karışmış. Latince saf bir dil değil.

Bir başka imparatorluk dili olan Arapça dünyanın en zengin dillerinden biri. Fakat Arapça'da Yunanca, Farsça ve Türkçe kaynaklı bir takım kelimeler bulunuyor. İngilizcenin %75'i Latince ve Fransızca. İngilizler atmak silip süpürmek yoluna gitmiyorlar.

Stalin bir ara, Rusçadaki yabancı kelimeleri tasfiye etmek istedi. Ona anlattılar ki böyle bir yola girildiği takdirde Rusça'nın %75'i kurutulmuş olur. Stalin bu düşüncesinden vazgeçti. Dünyada büyük imparatorluk dilini, yani bin yıllık dilini merhametsizce budayan gayretkeşleri maalesef biz yetiştirdik.[32]

İbrahim Kafesoğlu'nun dediği gibi **"Bir milletin varlığı dilinin mevcudiyeti ile anlaşılır. Dilini kaybeden herhangi bir topluluk millet olmaktan çıkar ve bir daha hatırlanmamak üzere mazinin karanlıklarına gömülür"** der.

Millet olarak tarih sahnesinden silinmek istemiyorsak küreselleşme adı altında İngilizcenin öne çıkarılarak Türkçenin yok edilmesi oyununa seyirci kalamayız. Yabancı dilde eğitim veya yabancı dilde yayın modasına alet olarak korkarım Türkçenin geleceği karanlık olacaktır.[33] Başkalarının yürüyüşünü taklit edeceğiz derken kendi yürüyüşümüzü unutmuştuk. Çaresizdik, ne yapacağımızı bilmiyorduk artık.

Kocabaş, s.128, Mutlu Basım Yay. 2013

30 Cumhuriyetin Tozlu Sayfaları, Prof. Dr. Mehmet Çelik, s.205-206, Hayat Yay.

31 Kültür ve Dil, Mehmet Kaplan, s.156-157, Dergah Yay. 1982

32 Sözün Doğrusu 2, Yavuz Bülent Bakiler, s.104-105, Yakın Plan Yay. 2012

33 Türkçenin Acı Günleri, Prof. Dr. Ahmet Sevgi, s.46, 2003

Cumhuriyet Aydını/Yarım Porsiyon Aydınlık ve Millî İrade

Furkan ŞEN
thefurkansen@gmail.com

Yarım Porsiyon Aydınlık

Her zamanki barınızın
önünde viski ve havuç
ve bir eliniz çenenizde
kaşınız hafifçe yukarıda
bakışlarınız ne kadar bilgiç
hiçbir şey üretemeden
sadece eleştirirsiniz...

Bu yaz yine güneydeydiniz
bol rakı, güneş ve deniz
herşey bir harikaydı
ancak yerli halkı beğenmediniz
burda da, orda da o aynı barlar
hep o aynı yarım porsiyon aydınlık
aynı çehreler, aynı laflar
vallahı hiç değişmemişsiniz..

Cem Karaca

Cumhuriyet'ten çok daha eski bir mâziye sahip olsa da, onunla beraber resmî bir "Devlet İdeolojisi" ve devlet aygıtının birincil kontrol ve idame unsuru olarak bir "Politik Doktrin" kimliğine bürünebilmiş olan Kemalizm; "Batı Normları" ölçütünde gerçekleştirilen bir "Aydınlanma" hareketidir. Kemalizm'in, bir siyasal ideoloji olarak yaşamış olduğu gelişim evreleri; Millî Mücadeleden de eski bir sürecin dönemsel tezahürleri olarak karşımıza çıkıyor. Millî Mücâdele evvelinde ve esnâsında; kitlesel katılımı bütünüyle tahsis edip; işgâli bertarafa yönelik vukû bulan bağımsızlık mücâdelenin önderliğini edinmek adına kitlesel değerler ile örtüşen, ılımlı, kapsayıcı ve "İslâmî" bir karakteristiğe sahip olan Önder Kadrosu; bağımsızlığın ve bütün hatlarıyla yeni kurulan Devlet aygıtının tahsisi akabinde sürâtle bu tavrından caymış ve halktan kopuk, anti-demokratik bir ordu ideolojisinin temellerini atmıştır. Yazımızın konusu tüm bu sürecin detaylarını ihtivâ etmediğinden dolayı, kitap hacminde ele alınabilmeye muktedir bu mevzuyu daha fazla irdelemiyoruz.

Genç Cumhuriyet'in Anti-Demokratik, Militarist ve Jakoben İdeolojisi; bu karakteristik yapısını, halkın müşterek değerlerinden kopuk ve demokratik zeminde marjinalize olmaya yazgılı "Vizyonuna" ve "İdeolojik Muhtevasına" borçludur.

Bu demokratik tabansızlık koşulunun doğurduğu militarist yapı, devlet aygıtının işleyişini sürdürecek bürokratların, öğretmen ve diğer meslek kollarından insanların yetişmesini sağlayabilmek adına "Resmî İdeoloji'nin Resmî Propaganda Aygıtı Mâhiyetindeki Resmi Eğitim Müfredâtı"nı doğurmuştur. Resmî İdeoloji şakşakçılığından başka hiçbir toplumsal misyona sahip olmayan bu aydın zümresinin kökenleri; I. Meclis'teki tasfiyelerin akabinde oluşturlan II. Meclis'te, bizzat Atatürk'ün; "Aleyhtar bir meclis istemiyorum!" beyanı akabinde oluşturulmuş itaatkâr ve tasdikçi kadroya dayanır. Aleyhtar herhangi bir kişi yahut partileşmeye varlık imkanı tanımayan Resmi İdeoloji; Altı Ok çivisini genç dimağların şuurlarına çakmaya memur bir çekiçten farksız mahiyetteki resmi eğitimin de katkısıyla, rejime sadık ve onun daimi müdafii bir aydın kadrosu vücuda getirmiştir. İşte, Türkiye ve Türkiye Halkı'nın realitesinden kopuk; marjinal ve kimliksiz Türkiye Aydınının kökleri tam olarak buradadır.

Kitlesel siyasî iradenin genel tavrı ile hiçbir ilişkisi bulunmayan, tabanda karşılığı marjinal boyutlarda seyreden Resmî İdeoloji'nin yönetim kadrosu; devlet kademelerinde belirli makamları işgal edebilmek bir yana, resmî ve meşrû olarak yazınsal, düşünsel ve toplumu yönlendirici diğer katmanlardaki varlık koşulunu dahi "Resmî İdeoloji'nin Genel Prensiplerine Sadakat" olarak benimsediğinden, temsilî muhalefetin kukla unsurları hariç tüm eğitimli sınıf, tahsil ve kabili-

yetlerinin derecesi ne olursa olsun kendilerini ve sadakatlerini(!) tasdik edebilmek ve iktidar pastasından gerek makam gerekse ödenek bağlamında paylarını alabilmek adına resmî ideoloji güzellemeleri yapmaya mecbur kalmıştır. Misâllendireiim;

I.
Atatürk ekber! Atatürk ekber!
Ancak o var Atatürk!
Evliya odur, Peygamber odur, sanatkâr Atatürk.
Talihe hâkim, zekâya önder,
doğma serdar Atatürk.
Bunları geçti insan büyüğü:
Kendi kadar Atatürk!
Atatürk ekber! Atatürk ekber.
Bizde o var. Atatürk!
Ne Evliya, ne de Peygamber..
Haikına yar Atatürk!"

Behçet Kemal

II.

Burada erdi Musa
burada uçtu İsa
bülbül burada varsa
hürriyet için öter.
ne örümcek ne yosun
ne mucize, ne füsun...
Kâbe Arab'ın olsun
Çankaya bize yeter.

Kemalettin Kamu

Gerçekleştirilen reformların yadsınamaz gereği; rejimin üzerine kurulduğu eski düzen ve o düzene mahsus siyasal aygıtların çürüklüğü ile alakalı katı ve müsamahasız bir üslupla yazılan eserler; Kemal Paşa'nın şahsını ilahşaltırılan biyografiler ve bugünü yüceltme temelinde eskinin yergisi maksadına binaen kaleme alınmış envai türden nice eser; Çankaya Sofrasında yer edinebilmek* ve anason tüten toplantıların çakırkeyif kadrolarından bir terfî yahut makam işitebilme gayesinin temelini oluşturmuştur. Kâh mebusluk, kâh bakanlıkla; bunlardan hiçbiri olmasa dahi hatırı sayılır bir ödenekle mükâfatlandırılan bu Beyaz Türk İntelijansı, basının tayin edici unsuru olarak Halk - Rejim yabancılaşmasının medyatik katmanını yatarmıştır. Devlet eliyle, Resmî İdeoloji'nin kitlesel empozasyonunu sağlayacak işlevli bir vasıta olması ümidi ile meydana getirilmiş bu tasmalı intelijans; ülkeyi hürliğe kavuşturan muzaffer Bağımsızlık Savaşımının temel güdüleyici unsuru mâhiyetindeki dinsel unsurları irtica, cephede ölen başı kapalı analar ile sakallı babaların evlatlarını ise yobaz olarak yaftalamış, en ufak bir dinsel cereyânı; ülkeyi İran'a çevirecek hâin emellerin bir tezahürü olarak görmüş ve "ev sahibini bastıran yavuz hırsız" deyimini hatırlatıcı bir küstahlık ile halkı halk kılan unsurlara düşman kesilmiştir. Ne tam tahsilli, ne de bütünüyle cahil olan bu yarım porsiyon aydın kadrosu; Kürtçe kaset yapacağını ilân eden bir sanatkârı sahne ortasında çatal yağuruna tutup; Nazi subaylarını kıskandırıcı bir disiplinle 10. Yıl Marşı Okuduğu zamanları; her Cumhuriyet bayramında çarşaf yırtma ritüelleri tertip ettiği dönemleri ve genç kızlarımızın sırf başı kapalı diye eğitim haklarından mahrum bırakıldığı, annesi tesettürlü diye öz yurdunun silâhlı kuvvetlerine kabul edilmeyen delikanlıları unutmuş; Rejim tarafından devlete küstürülmüş kitleler ile devlet arasında bir köprü inşa etmeye yeltenen hükûmetleri, esasen yalnız muhafazakâr oldukları için "özgürlük düşmanı(!)" olarak nitelendirme ikiyüzlülüğü gösterebilmiştir.

Demokratik seçimle iktidara gelmiş bir hükümetin icraatlerini kendi değerlerine aykırı bulduğu gerekçesiyle mitingler tertipleyip "Ordu Göreve!" çığlıkları atan bu gürûh ve tahifesinin temel tedirginliği; ordu himâyesinden ayrı bir Resmî İdeoloji'nin iktidar yüzü göremeyeceği realitesidir. Rejimin temel dinamiklerine tabandan tavana zıt değerlere sahip halk kütlelerinin demokratik haklarını ve bu hakların sinesinden yeşermiş olup, salt halk iradesinin meclisteki tezahürü mahiyetindeki hükumetleri topa tutan, verilen oyları kömür ve makarna bedeli farzedip; C.H.P'nin dağıttığı sigara ve makarna yardımlarından(!) bîhaber olan bu aydın takımı; Resmî eğitim çivisinin açtığı yaradan akan cerahatli fikirleri kabul etmeyen halka "Aptal" yakıştırmasını kâh alenî kâh imâ yolu suretiyle yapabilmiştir.

İşte tüm bu sebeplerden dolayı; Resmî İdeoloji'nin bizzat yahut dolaylı yoldan sebep teşkil ettiği Etnik, Dinsel ve kültürel birtakım ayrışmaların bertarafına dair kafa yormak, bu uğurda bir şeyler yapmaya yeminli ve bütünüyle demokratik seçimler vasıtası ile iktidara gelmiş kimseleri desteklemek bu kadro lisânınca "satılmışlıktır." Bu bastırılmış kibrin temel sebebi; tasfiye edilen askerî vesayet ile birlikte son hâkimiyet kalesini de yitirmiş olan Kurucu İdeoloji'nin mayasında yer alan "anti-demokratik" yapıdır.

Mâziye şöyle bir dönerek; mevzu ile alâkalı cilt cilt eserin kavratamayacağı manâyı Nevzat Tandoğan'ın ağzından işitelim;

"Ulan öküz Anadolulu! Sizin milliyetçilikle, komünizm ile ne işiniz var? Milliyetçilik lâzımsa bunu biz yaparız. komünizm gerekirse onu da biz getiririz. sizin iki vazifeniz var: birincisi, çiftçilik yapıp mahsul yetiştirmek. İkincisi, askere çağırdığımızda askere gelmek."

Cumhuriyet Aydını/ Yarım Porsiyon Aydınlık ve Millî İrade

Furkan ŞEN
thefurkansen@gmail.com

Her zamanki barınızın
önünüzde viski ve havuç
ve bir eliniz çenenizde
kaşınız hafifçe yukarıda
bakışlarınız ne kadar bilgiç
hiçbir şey üretemeden
sadece eleştirirsiniz ..

Bu yaz yine güneydeydiniz
bol rakı, güneş ve deniz
her şey bir harikaydı
ancak yerli halkı beğenmediniz
burda da, orda da o aynı barlar
hep o aynı yarım porsiyon aydınlık
aynı çehreler, aynı laflar
vallahi hiç değişmemişsiniz..

Cem Karaca - Yarım Porsiyon Aydınlık

Cumhuriyet'ten çok daha eski bir mâziye sahip olsa da, onunla beraber resmî bir "Devlet İdeolojisi" ve devlet aygıtının birincil kontrol ve idame unsuru olarak bir "Politik Doktrin' kimliğine bürünebilmiş olan Kemalizm; "Batı Normları" ölçütünde gerçekleştirilen bir "Aydınlanma" hareketidir. Kemalizm'in, bir siyasal ideoloji olarak yaşamış olduğu gelişim evreleri; Millî Mücadeleden de eski bir sürecin dönemsel tezahürleri olarak karşımıza çıkıyor. Millî Mücâdele evvelinde ve esnâsında; kitlesel katılımı bütünüyle tahsis edip; işgâli bertarafa yönelik vukû bulan bağımsızlık mücâdelenin önderliğini edinmek adına kitlesel değerler ile örtüşen, ılımlı, kapsayıcı ve "İslâmî" bir karakteristiğe sahip olan Önder Kadrosu; bağımsızlığın ve bütün hatlarıyla yeni kurulan Devlet aygıtının tahsisi akabinde sürâtle bu tavrından caymış ve halktan kopuk, anti-demokratik bir ordu ideolojisinin temellerini atmıştır. Yazımızın konusu tüm bu sürecin detaylarını ihtivâ etmediğinden dolayı, kitap hacminde ele alınabilmeye muktedir bu mevzuyu daha fazla irdelemiyoruz.

Genç Cumhuriyet'in Anti-Demokratik, Militarist ve Jakoben İdeolojisi; bu karakteristik yapısını, halkın müşterek değerlerinden kopuk ve demokratik zeminde marjinalize olmaya yazgılı "Vizyonuna" ve "İdeolojik Muhtevasına" borçludur. Bu demokratik tabansızlık koşulunun doğurduğu militarist yapı, devlet aygıtının işleyişini sürdürecek bürokratların, öğretmen ve diğer meslek kollarından insanların yetişmesini sağlayabilmek adına "Resmî İdeoloji'nin Resmî Propaganda Aygıtı" mâhiyetindeki "Resmi Eğitim Müfredâtını" doğurmuştur. Resmi İdeoloji şakşakçılığından başka hiçbir toplumsal misyona sahip olmayan bu aydın zümresinin kökenleri; I.Meclis'teki tasfiyelerin akabinde oluşturulan II. Meclis'te, bizzat Atatürk'ün; "Aleyhtar bir meclis istemiyorum!" beyanı akabinde oluşturulmuş itaatkâr ve tasdikçi kadroya dayanır. Aleyhtar herhangi bir kişi yahut partileşmeye varlık imkanı tanımayan Resmi İdeoloji; Altı Ok çivisini genç dimağların şuurlarına çakmaya memur bir çekiçten farksız mahiyetteki resmi eğitimin de katkısıyla, rejime sadık ve onun daimi müdafii bir aydın kadrosu vücuda getirmiştir. İşte, Türkiye ve Türkiye Halkı'nın realitesinden kopuk; marjinal ve kimliksiz Türkiye Aydınının kökleri tam olarak buradadır. Kitlesel siyasî iradenin genel tavrı ile hiçbir ilişkisi bulunmayan, tabanda karşılığı marjinal boyutlarda seyreden Resmî İdeoloji'nin yönetim kadrosu; devlet kademelerinde belirli makamları işgal edebilmek bir yana, resmî ve meşrû olarak yazınsal, düşünsel ve toplumu yönlendirici diğer katmanlardaki varlık koşulunu dahi "Resmî İdeoloji"nin Genel Prensiplerine Sadakat "olarak benimsediğinden, temsilî muhalefetin kukla unsurları hariç tüm eğitimli sınıf, tahsil ve kabiliyetlerinin derecesi ne olursa olsun kendilerini ve sadakatlerini(!) tasdik edebilmek ve iktidar pastasından gerek makam gerekse ödenek bağlamında paylarını alabilmek adına resmî ideoloji güzellemeleri yapmaya mecbur kalmıştır. Misâllendirelim;

I.
Atatürk ekber!
Atatürk ekber!
ancak o var Atatürk!
evliya odur,
Peygamber odur,
sanatkâr Atatürk.
talihe hâkim,
zekâya önder,
doğma serdar Atatürk.
bunları geçti insan büyüğü:
kendi kadar Atatürk!
Atatürk ekber!
Atatürk ekber.
bizde o var. Atatürk!
ne Evliya, ne de Peygamber..
halkına yar Atatürk!"

Behçet Kemal

II.
Burada erdi Musa
burada uçtu İsa ww
bülbül burada varsa
hürriyet için öter.
ne örümcek ne yosun
ne mucize, ne füsun…
Kâbe Arab'ın olsun
Çankaya bize yeter.

Kemalettin Kamu

Gerçekleştirilen reformların yadsınamaz gereği; rejimin üzerine kurulduğu eski düzen ve o düzene mahsus siyasal aygıtların çürüklüğü ile alakalı katı ve müsamahasız bir üslupla yazılan eserler; Kemal Paşa'nın şahsını ilahlaştırılan biyografiler ve bugünü yüceltme temelinde eskinin yergisi maksadına binaen kaleme alınmış envai türden nice eser; Çankaya Sofrasında yer edinebilmek ve anason tüten toplantıların çakırkeyif kadrolarından bir terfî yahut makam işitebilme gayesinin temelini oluşturmuştur. Kâh mebusluk, kâh bakanlıkla; bunlardan hiçbiri olmasa dahi hatırı sayılır bir ödenekle mükâfatlandırılan bu Beyaz Türk İntelijansı, basının tayin edici unsuru olarak Halk-Rejim yabancılaşmasının medyatik katmanını oluşturmuştur. Devlet eliyle, Resmî İdeoloji'nin kitlesel empozasyonunu sağlayacak işlevli bir vasıta olması ümidi ile meydana getirilmiş bu tasmalı intelijans; ülkeyi hürlüğe kavuşturan muzaffer Bağımsızlık Savaşımının temel güdüleyici unsuru mâhiyetindeki dinsel unsurları irtica, cephede ölen başı kapalı analar ile sakallı babaların evlatlarını ise yobaz olarak yaftalamış, en ufak bir dinsel cereyânı; ülkeyi İran'a çevirecek hâin emellerin bir tezahürü olarak görmüş ve "ev sahibini bastıran yavuz hırsız" deyimini hatırlatıcı bir küstahlık ile halkı halk kılan unsurlara düşman kesilmiştir. Ne tam tahsilli, ne de bütünüyle cahil olan bu yarım porsiyon aydın kadrosu; Kürtçe kaset yapacağını ilân eden bir sanatkârı sahne ortasında çatal yağmuruna tutup; Nazi subaylarını kıskandırıcı bir disiplinle 10. Yıl Marşı okuduğu zamanları; her Cumhuriyet bayramında çarşaf yırtma ritüelleri tertip ettiği dönemleri ve genç kızlarımızın sırf başı kapalı diye eğitim haklarından mahrum bırakıldığı, annesi tesettürlü diye öz yurdunun silâhlı kuvvetlerine kabul edilmeyen delikanlıları unutmuş; Rejim tarafından devlete küstürülmüş kitleler ile devlet arasında bir köprü inşa etmeye yeltenen hükûmetleri, esasen yalnız muhafazakâr oldukları için "özgürlük düşmanı(!) olarak nitelendirme ikiyüzlülüğü gösterebilmiştir.

Demokratik seçimle iktidara gelmiş bir hükümetin icraatlerini kendi değerlerine aykırı bulduğu gerekçesiyle mitingler tertipleyip "Ordu Göreve!" çığlıkları atan bu gürûh ve tahifesinin temel tedirginliği; ordu himâyesinden ayrı bir Resmî İdeoloji'nin iktidar yüzü göremeyeceği realitesidir. Rejimin temel dinamiklerine tabandan tavana zıt değerlere sahip halk kütlelerinin demokratik haklarını ve bu hakların sinesinden yeşermiş olup, salt halk iradesinin meclisteki tezahürü mahiyetindeki hükumetleri topa tutan, verilen oyları kömür ve makarna bedeli farzedip; C.H.P'nin dağıttığı sigara ve makarna yardımlarından(!) bîhaber olan bu aydın takımı; Resmî eğitim çivisinin açtığı yaradan akan cerahatli fikirleri kabul etmeyen halka "Aptal'' yakıştırmasını kâh alenî kâh imâ yolu suretiyle yapabilmiştir.

İşte tüm bu sebeplerden dolayı; Resmî İdeoloji'nin bizzat yahut dolaylı yoldan sebep teşkil ettiği Etnik, Dinsel ve kültürel birtakım ayrışmaların bertarafına dair kafa yormak, bu uğurda bir şeyler yapmaya yeminli ve bütünüyle demokratik seçimler vasıtası ile iktidara gelmiş kimseleri desteklemek bu kadro lisanınca "satılmışlıktır." Bu bastırılmış kibrin temel sebebi; tasfiye edilen askerî vesayet ile birlikte son hâkimiyet kalesini de yitirmiş olan Kurucu İdeoloji'nin mayasında yer alan "anti-demokratik" yapıdır. Mâziye şöyle bir dönerek; mevzu ile alâkalı cilt cilt eserin kavratamayacağı manâyı Nevzat Tandoğan'ın ağzından işitelim;

"Ulan öküz Anadolulu! Sizin milliyetçilikle, komünizm ile ne işiniz var? Milliyetçilik lâzımsa bunu biz yaparız. Komünizm gerekirse onu da biz getiririz. Sizin iki vazifeniz var: birincisi, çiftçilik yapıp mahsul yetiştirmek. İkincisi, askere çağırdığımızda askere gelmek."

PKK'nın Kemalist Rejimle, Devletle, Dış Güçlerle, MİT'le ve Şeytanla Olan İlişkisi

Mustafa GÜLDAĞI
mustafaguldag@gmail.com

Türkler ve Kürtler tarih boyunca hep bir arada yaşamıştır. Tarih boyunca İslam'ın sancaktarlığını yapmışlardır.

Alparslan **Malazgirt Savaşı'nda** Anadolu'ya girdiğinde Kürt lider Molla Yahya Muzuru **"10 bin askerle"** destekledi. Alparslan'ın yanında durdu ve ordusuna 10 bin asker verdi. Malazgirt **"çok çabuk aldık"** anlamına gelen Kürtçe bir kelimedir. Kürtlerin burada yardım amacı Anadolu'nun Türkleşmesi değil **Müslümanlaşmasıydı.** Yani Alparslan'ın 55–60.000 kişilik ordusunda "10.000" kadar Kürt vardı. Kürtler din kardeşliği adına zalim Bizans'a karşı Müslüman Türk askerlerinin yanında yer aldılar. İşte Anadolu'nun Müslümanlaşmasında Kürt ve Türk olarak beraber savaş verdik.**(1)**

Osmanlı kurulduktan sonra da aynı şekilde devam etmiştir.

16. yüzyılda Kürt Beyleri İran ile sürekli savaş halindeydiler. Bu dönemde İran Şah'ı Kürtlerin oturduğu bölgeleri ilhak etmek için sürekli bir çaba içindeydi. Fakat Osmanlı ve İran arasında olan **Çaldıran Savaşı'ndan** sonra Kürt aşiret beyleri **Sultan Selim'in** yanında yer aldılar. Ve Sultan Selim'in İran Şah'ı karşısındaki zaferine önemli katkıda bulundular. Kürt aşiretlerinin Sultan Selim'in tarafında yer almalarında Yavuz Sultan Selim'in **Sünni**, Şah'ın da **Şii** oluşunun rölü önemlidir. Sünni Kürtler Sünni Osmanlı Padişahını kendilerine daha yakın sayıyorlardı. Çaldıran Savaşı'ndan sonra Osmanlı Padişahı ile Kürtler arasında yapılan anlaşma sonucu Osmanlı Devleti Kürdistan'da 16 özerk "Kürt hükümeti'nin" varlığını kabul ediyordu. Bu Kürt hükümetlerinin adları şunlardı: **Cizre, Hazro, Eğil, Palu, Kiği, Genc, Bitlis, Hizan, Hakkari, Mahmudi, Şehrizan, M.Yirivanç, Imadiye, Asti, Terçil ve Mihriban** idi… Osmanlı Padişah'ının Kürt Beylikleri'nden 2 isteği vardı: Kendine karşı başkaldırmamak ve kendi aralarında çizilen sınırları ihlal etmemekti. Böylece Kürt aşiretlerinin kavgası da önlendi ve bölge emniyet, huzur ve güvene kavuştu.**(2)**

Çaldıran Savaşı sonunda **Şeyh İdris-i Bitlisi**'nin aracılığı ile Yavuz Sultan Selim ile Kürt Beyleri arasında bir anlaşma imzalandı. Bu anlaşma şu maddeleri içeriyordu:

Osmanlı yönetimine bağlı olarak Kürt Emirliklerinin özerkliği korunacak.

Kürt Emirliklerinde yönetim babadan oğula geçecek ve bu da padişah fermanıyla ilan edilecek.

Kürtler savaşlarda Osmanlı ordusuna asker verecekler.

Kürtler Osmanlı'ya vergi verecekler.

Osmanlılar Kürtleri dış saldırıdan koruyacaklar.**(3)**

Bundan sonra Kürtler doğu bölgesini her türlü tehlikeye karşı korumuşlardır. Hatta Yavuz'dan sonra oğlu Kanuni Sultan Süleyman'ın 46 yıllık saltanatı döneminde hep Batı'ya sefer yapılmıştır. Çünkü Doğu'da Kürtler güvenliği sağlamışlardır ve çok yararlı olmuşlardır. Osmanlı da hep güvenmiştir. Ayrıca 1. Dünya Savaş'ında irili

ufaklı birçok millet Osmanlıyı arkadan vurmasına rağmen Kürtler canlarıyla mallarıyla yardımcı olmuştur. Kürt ve Türk Müslümanlar daima birlik içinde hareket etmişlerdir. Ta ki **"Fransız İhtilali'nden"** sonra Osmanlı devletinin topraklarında yeşeren ideolojiler bu birlikteliği bozmak için uğraşmıştır. Bunun sonucunda Türk ve Kürt ulusalcılığı oluşmuş ilerleyen zamanlarda büyüyerek bizi zihnen ve fikren bölecek hale gelmiştir. Türk kanadında **"İttihat ve Terakki"** Kürt kanadında ise PKK dediğimiz yapı buna sebeb olmuş, olmaktadır. Hele Cumhuriyet döneminde resmi ideolojinin takındığı Türkçü ve ulusalcı şovenist politikaları, Kürtçülüğü ve Kürt ulusalcılığını alevlendirmiştir. **Bir defa aslanlar ölmüş piyasa çakallara kalmıştı. Çakallar ovasında çakallar çalıp çakallar oynamaya başlamıştı.** Bu yazımızda PKK'nın kuruluşu ve PKK'yı büyüten etmenlerden bahsedeceğiz. Bu elbette çok boyutludur. Konuyu masaya yatırabiliriz artık.

PKK'NIN KEMALİST REJİMLE İLİŞKİSİ

Zamanın Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt ünlü Ödemiş nutkunda şu tüyler ürpertici ifadeleri kullanmıştı: **"Benim fikrim ve kanaatim şudur ki, dostta, düşman da, dağ da bilsin ki bu memleketin efendisi Türk'tür. Öz Türk olmayanların Türk vatanında bir hakkı vardır. O da hizmetçi olmaktır, köle olmaktır."(4)** İşte Cumhuriyet Dönemi'nde takınılan bu tutum Kürtlerin zoruna gidecekti. Bir nevi bu Kürtçülüğü ateşleyecekti. Esat bozkurt Atatürk'ün en yakın adamlarındandı. İnkılapların oturtulmasında çok katkı sağladı.

Başbakan İsmet İnönü 1926 yılında Kasım ayında benzer bir ürpertici ifadenin altına imza atmıştır. Türk Ocaklarının üçüncü kurultayında konuşan İnönü'nün: **"Vazifemiz Türk vatanı içinde Türk olmayanları ne olursa olsun Türk yapmaktır. Türklere ve Türklüğe muhalefet edecek etnik unsurları kesip atacağız. Ülkeye hizmet edeceklere de her şeyin üzerinde aradığımız Türk olmalarıdır"(5)**

Rejmin bu tutumu zamanla Kürtçü grupların oluşmasına zemin hazırladı. Devletin bu tutumu ilerleyen yıllarda PKK'nın kolayca büyümesine bile neden olacaktı.

Türkiye Cumhuriyet'i kurulduktan sonra bu "ulusalcı, seküler ve ırkçı" zihniyet aynen görevine devam etti. Biz 1. Dünya Savaşı'nda Arap, Türk, Kürt, Laz, Çerkez hep birlikte omuz omuza savaştık. Ama savaş bittikten sonra bakıyoruz ki Müslümanları birbirine bağlayan **Hilafet** kaldırılıyor. Batıdan kanunlar alınıyor. Tamamen ulusal bir yapıya bürünülüyor. Savaş bittikten sonra "**Elhamdülillah Müslüman'ım**" anlayışının yerini **"Ne Mutlu Türküm Diyene!"** alıyor. Bu ulusal ırkçı zihniyet tüm İslam coğrafyasında İslam'ı hedef almaktaydı. "Bu ulusal ve ırkçı yapılanmaya göre Hz. Âdem ve Havva'dan türediğimizi unutarak, Türkler **Ergenekon'u**, İranlılar **Persleri**, Iraklılar **Babil'i**, Mısırlılar **Firavunları**, Cezayirliler **Kartacalıları** kendi ulusal tarihlerinin kökeni yaptılar. Ve şimdi de Kürtler kendileri için aradıkları tarihin kökenini **"Zerdüşt"** geleneğinde bulacaklarına inanmaktalar."**(6)**

Şeyh Said, CHP yönetiminin laik, dinden uzak politikalarından rahatsız olmuştu. Bunların Müslümanlara zarar vereceğini söylemişti. Hilafet'in kaldırılması Kürt ve Türk Müslümanlarda büyük yaralar açmıştı.

Matin van Bruinessen'e göre: **"Hilafet'in kaldırılmasıyla birlikte Türk Kürt kardeşliğinin en önemli sembolü ortadan kaldırılmış oldu"(7)**

Şeyh Said, Hilafet kaldırılınca "Hadimul Mücahidin Muhammed Said Nakşibendi" adıyla dağıttığı bildiride bu durumu şöyle ifade etti: **"Halife sizi bekliyor. Halifesiz Müslümanlık olmaz. Hiç bir halife memleketinden çıkarılamaz. Şiarınız dindir, şeriat isteyiniz. Şimdiki hükümet mütedeyyin dinsizlik neşretmektedir. Kadınlar çıplaktır, Memlekette dinsizlik ilerliyor"(8)** Şeyh Said kıyamında **206 köy** yerle bir edildi, **8.785 ev** yıkıldı ve **15.200 insan** öldürüldü.**(9)** Mahkeme reisi Şeyh Said'e: **"Kürdistan krallığı yapacaktınız öyle mi?"** sorusuna Şeyh Said: **"Krallık falan bizim niyetimizde yoktu. Amacımız şeriatın ahkâmını uygulamaktı. Ben ne krallık kabul ederim ne de elimden gelir"** diye cevap vermiştir.**(10)**

Şeyh Said davet mektuplarında şöyle diyordu:

"Bizim Türklerle müştereğimiz din, şeriata dayalı devlet ve halifedir. Fakat Türkler tek taraflı bir kararla halifeliğe son verdiler. Ortak noktamız ortadan kalktı. Bu durumda biz Kürtlere kendi yolumuzda gitme, hürriyetimizi kazanıp kendi geleceğimizi kurma hakkı doğdu."(11)

Şeyh Said isyanı tamamen İslami kaygılar sebebi ile çıkmıştı. Şeyh Said isyanından sonra Kürtçü yapılar ortaya çıkmaya başladı. Bunun sebebi devlet ve resmi ideolojinin tutumunu de-

ğiştirmemesiydi. Aksine daha da **"ırkçı"** politikalar uygulamaya başladı.

Mustafa Akyol diyor ki: "Bundan sonra Kürt isyanları birbirini izledi ve ortak dinilikten tamamen ayrılmış, etnik bir Kürtçülük yerleşmeye başladı. İsyan bölgesinde görev yapan Birinci Umumi Müfettiş Dr. İbrahim Tali Öngören Bey şöyle diyordu. Bu hadiseyi takip eden günlerde tarikat telkinatı yerine **Kürtçülük** mefkûresi aşılanmaya başlamıştır"**(12)**

1925 yılında çıkarılan ve gizli tutulan Şark Islahat Planı'nın 41. Maddesi şöyle diyor: **"Elazığ, Malatya, Diyarbakır, Bitlis, Van, Muş, Urfa, Ergani, Rozat, Erciş, Adilcevaz, Ahlat, Palu, Çarsancak, Cemilgezek, Ovacık, Hısnımansur (Adıyaman), Besni, Hekimhan, Birecik, Çermik, vilayet ve kaza merkezlerinde hükümet ve belediye dairelerinde ve diğer kuruluşlarda okullarda çarşı ve pazarlarda Türkçeden başka dil kullanan hükümet ve belediyenin emrine aykırı davrananlar suçlanacak ve cezalandırılacaktır."(13)**

Nitekim 1924 yılının sonlarından itibaren Kürtçe yasağı getirilmiştir. Kürtlerin yaşadığı kent merkezlerinde bu yasağa uyulmasını sağlamak amacıyla memurlar görevlendirilmiştir... Dönemin Erzincan Valisi Ali Kemali Bey'in yazdığına göre, her Kürtçe kelime için **beş kuruş** ceza kesiliyordu. Bir koyunun elli kuruşa 1930'lu yıllarda beş kelimelik iki cümleyle meramını ifade etmek zorundaki bir kişi bir koyun değerine eşit ceza ödemek zorunda kalıyordu. Bu cezalar nedeniyle Türkçe bilmeyen zavallı köylüler, artık şehre gelemez olmuşlardı. Diyarbakır'ın kenarında yakın köyler vardı, Şılbe, Şeyh Kend, Ali Pınar, Zoğe, fakir köyler. Bunlar maişetlerini sağlamak için yoğurdu ayran yapar, kaymağını, tereyağını ayırırlar, kışa saklarlar, bu ayranı getirirlerdi, eşek sırtında, sokaklarda bağırırlardı, **'Hayde dev hayde dev'** (hadi ayrana gel, hadi ayrana gel) diye. Tabii Diyarbakır'da kışın yorgansız, yazın ayransız olmazdı. Herkes bu ayrancılardan bir kuşhana (tencere), bir kuşhana daha ayran alırdı. Belediyenin zabıtaları bunları alır götürürlerdi, haydi bakalım para cezası. Onun için kimse gelmemeye başladı. Köylü satmak için değil, ancak kendisinin [tüketebileceği] kadar ürün üretmeye başladı.**(14)**

İşte tüm bu uygulamalar PKK gibi yapıların kurulup büyümesine ortam hazırlıyordu. Bu uygulamalardan rahatsız olan Kürtler, PKK gibi yapıların yanında yer almaya başlıyordu. Aslında Kemalist rejim hastalık üretiyordu.

Genelkurmaya bastırılıp, yüzbinlerce dağıtılan bir **"Beyaz Kitap'ta"** yazılanlar ilginç: "Dağların yüksek kısımlarında tepelerde yaz kış erimeyen karlar vardı. Güneş açınca üzeri buzlaşan camsı parlak bir tabaka ile örtülürdü karın yüzü. Üstü sert altı yumuşak olurdu. Bu karın üstünde yürüyünce ayağın bastığı yer içine çöker **"kırt-kürt"** diye ses çıkarırdı. Doğulu Türkmenlere Kürt denmesinin sebebi buydu. Bölücülerin Kürt dedikleri yüksek yaylalarda, karlık bölgelerde yaşayan Türklerin karda yürürken ayakkabılarından çıkan sesiydi aslında"**(15)**

1960 darbesini yapan General Cemal Gürsel **"Dünya üzerinde Kürt diye adlandırılabilecek müstakil hüviyetli bir ırk yoktur"(16).** Devletin Kürtlere bu tip yaklaşması ise PKK gibi yapıların işine yarıyordu. PKK'nın adam devşirmesine kolaylık sağlıyordu. Çünkü devletin bu tutumu halkı ve gençleri Kürtçü olmaya zorluyordu. Böyle olunca da Güneydoğu'da PKK ve PKK benzeri yapılanmalar kolay büyüyüp gelişebildiler.

Bir Kürt'e zorla 'Andımız'ı okutmak ise işin cabasıydı. Güneydoğu'da dağlara, şehir merkezlerine **"Ne Mutlu Türküm Diyene!"** yazmak ve her sabah Kürt çocuklarına bunları okutmak tamamen gayri İslami bir uygulamaydı. Hatta Necmeddin Erbakan 1994'te Bingöl'de mitingte yaptığı konuşmasında şöyle diyordu: ***"Bu memleketin çocukları asırlarca okula besmeleyle başlardı. Siz geldiniz, Türküm Doğruyum çalışkanım yaptınız. Sen Türk'üm doğruyum çalışkanım' dersen, Kürt kardeşim de çıkar, 'ya öyle mi, ben de Kürd'üm daha doğruyum daha çalışkanım" deme hakkını elde etti. Böylece bu milletin çocuklarını birbirine düşman ettiniz."*** demişti. Mitingte yaptığı bu konuşma sebebiyle yargılandı. Sonrasında olay tam da böyle oldu ve Kürt ve Türkü birbirine düşman etmeyi başardılar.

PKK'NIN DEVLET İLE OLAN İLİŞKİSİ

1980 Darbesinden sonra Kürtçe konuşanlar ve birçok Kürt Diyarbakır Cezaevi'ne alındı ve işkenceye tabi tutuldu. İşkenceden ölenler vardı. Cezaevinde her zaman rejmin marşlarını ve andımızı okutuyorlardı.

Mustafa Akyol şöyle diyor: "Askeri rejim Türkiye çapında ve özellikle Güneydoğu'da yürüttüğü şiddet, aşağılama ve işkence politikasının doğurduğu tepki ise PKK'nın ideal bir adam devşirme zemini hazırladı. Bir Kürt aydının belirttiği gibi Diyarbakır Cezaevi'nin işkencesinden geçip

çıkanların çoğu kalbi Türkiye nefreti ile doğup taşarak kaçıp PKK'ya katılıyordu."**(17)**

12 Eylül darbesinden bir sene önce Suriye ve Lübnan'a kaçan PKK darbeden önce yurtdışına kaçabilen tek yasadışı gruptu. Darbe gerçekleşince ve Diyarbakır'ın orta yerine işkencehane kurulunca palazlanma imkânı doğdu. Diyarbakır Cezaevi'nde Kürtlere kan kusturuldu. Çıplak soyulup dövüldü, kalaslarla dövüldü, lağım kuyularına atıldı, dışkı yemek zorunda kaldılar, bedenleri gibi ruhları da ezildi. Kimi hayata kimi devlete küstü. Cezaevinde devlete küsenler çoğunluktaydı ve dışarıya ilk adımını atar atmaz kimsenin adam yerine koymadığı Apocuların peşine takılıp dağa çıktılar.**(18)** Apo, darbenin yapılacağını biliyormuş gibi bir yıl önce Suriye'ye geçmişti. Bu gerçekten ilginçti. Darbeden sonra işkencelerin yapılması halkın ve gençlerin dağa çıkma oranını artırmıştı. Sanki her şey bir plan dâhilinde yapılıyordu. Sanki Kürtler bir plan dâhilinde PKK'nın kucağına itiliyordu. İşin garibi PKK da hiçbir zaman bitmiyordu. Devlet hiçbir zaman bitirmiyordu. Fakat **Şeyh Said İsyanı'nı** çok kısa bir sürede bitirmişti. Sizce sebebi ne?

Öcalan "Sümer Rahip Devletlerinden Demokratik Uygarlığa" adlı kitabında şöyle diyor: **"Diyarbakır zindan direnişi bir gelenek olarak mücadelemize damgasını vurmuştur. Rolünü oynamıştır. Mücadele tarihimizin sayfasında sembol olmuştur"(19)** Ve mevzuyu Öcalan da itiraf ediyordu.

12 Eylül 1980 darbesi sonrası Diyarbakır Cezaevi'nde ağır işkenceler gören Mardin Belediye başkanı **Ahmet Türk,** Kenan Evren ve 80 darbesi hakkında verdiği bir röportajda şunları diyor: **"Yeğenim tahliye edildi, mahkeme çağırdı. Mahkeme kapısına gidip, ailesini, kardeşini bırakıp dağa gitti. İşkence ve hukuksuz yargılamalar dağa çıkışı körükleyen bir şeydi. 12 Eylül olmasaydı, 12 Eylül'ün Kürt politikası olmasaydı PKK bu kadar güçlenmezdi... Tahliye edilenler bile mahkemeye gelmekten korkuyordu. Cezaevinde işkence göz önüne gelince, mahkeme normal olarak yargılama için çağırdığı zaman, silahını alıp dağa çıkıyordu. Şahidiyim."** dedi.**(20)**

"Diyarbakır Zindanı'nda sıradan bir gün nasıl geçiyordu?' sorusunun tek cevabı var. Her nefes işkence, her adım dayak... Sabah 5.25'te kalkış. Sabah, öğle ve akşam verilen birer bardak su ile yüz, etek ve koltuk altı tıraşı... Saat 7.30'a kadar Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi dersi. Koğuş sorumlusu ortada. Yüksek sesle okuduğu her cümleyi esas duruşta bekleyen diğer mahkûmlar bağıra çağıra tekrar etmek zorunda. Saat 10.00'da havalandırma zamanı. Havalandırmada geçen saatleri zor da olsa şöyle dile getiriyor Işık: "40 tane falan askeri marş ezberletmişlerdi. Onları söylerdik. Uygun adım yürüyerek, tam 2 saat. En gür sesle söylemek zorundasın. Senin sesin gür çıkmıyor ya da adımların 70 santimden kısa diyelim... Eşek sudan gelinceye kadar dövülüyorsun, havalandırmanın ortasındaki mazgal kalkıyor lağımın içine sokuluyorsunuz, lağımdan çıkarılıyorsunuz tekrar sıraya sokuluyorsunuz. İşkence gören Kürtler'in hemen hemen hepsi, tahliye olur olmaz dağa çıkıyordu. PKK, 1983 yılında tahliye olmaya başlayan Kürtler, 'öç alma' duygusuyla soluğu dağda alıyordu… Böylece PKK gönüllü savaşçılara sahip olmaya başladı… Devletin bölgede uyguladığı yanlış politikalar, PKK'nın ekmeğine yağ sürüyordu."**(21)**

PKK'NIN DIŞ GÜÇLERLE OLAN İLİŞKİSİ

Misyonerlik 1646 yılında İngiltere'de, 1662 yılında Vatikan'da resmi bakanlık haline gelmiştir. Bu iki ülkede 1660'lı yıllarda **"Kürdoloji Enstitüleri"** kurulmuştur. Kürtçeyi ve İslam'ı iyi bilen bölgenin özelliklerine göre yetiştirilmiş misyonerler 1690'lı yıllarda Kürt diye nitelendirdikleri Türk insanını **Hiristiyanlaştırma** yoluyla Osmanlı Devleti'nden koparmaya çalışmışlardır. **(22)** Kürtler üzerinde oynanacak oyun çok eski zamandan beri hazırlanmıştı. Kürtler İslam'dan vazgeçirilmeliydi. Kürtlerin İslami kimlikleri yok edilmeliydi. Bunun yerini **ulusalcı, ırkçı, sekü-ler bir Kürt** modeli almalıydı. Zaten Müslümanları silahla yenmeleri mümkün değildi.

Fransa kralı 9. Louis şunları demiştir: **"Müslümanları sadece silahla yenmek imkânsız bir şeydir. O bakımdan Avrupa, Müslümanları yenmek istiyorsa kendi içlerinde onlarla savaşmalıdır. İslam akidesini onların kalplerinden sökmeye çalışmalıdır. İzlenebilecek tek yol budur."(23)** Fransa kralının da dediği gibi akideyi bozan zehirli fikir akımlarıyla Müslümanları yenmek kolaydı. Irkçılık, ulusalcılık, sekülerizm, pozitivizm gibi akımlarla Müslümanlar arasında bölünmeye sebep oldular. Bu tip akımlar batı için en güzel savaş aletiydi. Müslümanların da bu tip akımlara karşı savunma yapacak birikimleri yoktu. Şuur kaybolmuştu. Araplar da Türkler de zehirlendiler. Bu hızla diğer İslam coğrafyalarına da yayıldı.

PKK'nın liderlerinden Cemil Bayık **"Parti Tarihi"** adlı kitabında bu durumu açık bir şekilde şöyle ifade ediyordu:

"Yapılması gereken her şeyden önce ideolojik planda Kürdistan'da var olan ideolojileri yenmekti… Bu ideolojik mücadele içerisinde PKK'nın ideolojisi, tüm diğer ideolojileri etkisiz kılarak üstünlük sağlamaktı. Bunların işini bitirmeden Kürdistan'da gelişme söz konusu olamazdı."**(24)**

1994 yılında Güneydoğu ve Doğu coğrafyasında karşılarında var olan **solcu, ülkücü, alevi ve İslamcı** bütün örgütlere karşı sindirme ve yok etme stratejisi izlediler. Bunu yaparak büyüyüp gelişebildiler. Ve halen de bunu yapmaktalar. Özellikle İslam hassasiyeti olan Kürtleri ezmekte ve sindirmektedirler. Çünkü biliyorlar ki İslam'ı Kürtlerin kalbinden ve zihninden çıkarmadıkça isteklerine ulaşamayacaklar. Gençleri seküler tarzda yetiştirip Batılılaştırmaktadırlar. Yani Kemalizmin Kürt versiyonu dersek hata etmiş olmayız.

Şu unutulmamalıdır ki Kürtler daima İslamcı kimlikleriyle birlik içindeydiler. Bu durum hem yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'ni hem de dış güçleri rahatsız ediyordu. Bu yüzden tıpkı Türklerin zihni bölündüğü gibi Kürtlerin de bölünmeliydi ve birlik olmaları engellenmeliydi.Bunun için Kürtçü, Kominist, seküler bir Kürt örgüt ve grup oluşturmalıydılar. Kürtler böylece en az ikiye bölünecekti ve kendi aralarında çatışacaktı. Böylece dış güçlere engel olmayacaktı. Ve yine unutmayalım ki, bir halk kitlesinin zihin yapıları bölük bölük bölünüyorsa orada **İNGİLİZ** parmağı vardır.

"İttihatçıların ve Tek Parti'nin Türk kavramının içini boşaltıp ucube bir "Türk" oluşturdukları gibi, PKK-BDP Kürt kavramının içini boşaltmakta ve İslam'dan kopuk, narsist, anarşist, bohem, şoven bir Kürt nesli inşaa etmektedirler."**(25)** Bu zihniyet ve kafalar Müslümanların birlik ve beraberliğini bozdular. İslam'ı aradan çıkarıp ulusalcı, laik ve seküler ideolojilerini inşaa ettiler. Nerede o Çanakkale'deki ruh? Kayıp aranıyor…

Güneydoğu Anadolu bölgesine zaman zaman yabancı askerler ve görevliler gelmekteydi. Bunlar halkın durumunu öğrenip halkı kışkırtmakla meşguldüler.

"RP Bitlis Milletvekili Zeki Ergezen bölgeye gelen görevli yabancı askerlerin ana dili gibi **Kürtçe** bildiklerini, bunların bölge halkına **'ne için ayaklanmıyorsunuz, tam zamanı'** dediğini aktarmıştı, ama dinleyen kimdi?"**(26)**

Yalçın Pekşen 3 Eylül 1991 tarihli Hürriyet'teki yazısında yabancıların bölgedeki çalışmalarını şöyle anlatıyor:

"1964-66 yılları arasında bu kuş uçmaz kervan geçmez köylerde (Güneydoğu illerinde) gencecik Amerikalı kızlar bulunurdu. Yiyecek almak için Varto'ya indiklerinde konuşmaya çalışırdık. **"Barış Gönüllüleri"** deniyordu bunlara. Bir yıl boyunca doğu Anadolu'nun en ücra köylerinde yaşıyorlar, karşılığında ABD'deki eğitim masrafları hükümet tarafından karşılanıyordu. O zamanlar işin burası bizi pek ilgilendirmezdi, ama laf olsun diye sorardık:

"Ne yapıyorsunuz buralarda?"

"Bakıyoruz, insanlarla konuşuyoruz. Sonra gördüklerimizi, duyduklarımızı yazıyoruz, hükümete rapor veriyoruz."

"Allah Allah! Amerika ne yapacak ki bunları?"

"Bu kadarla geçiştiriyorduk. Ne güzel kızlardı. Üstelik insanın karşısına Varto'nun bir dağ köyünde çıktıklarında, belki de olduklarından daha da güzel görünüyorlardı. Bizi ilgilendiren de işin sadece burasıydı."

"Sonrası? Doğudaki PKK hareketinin başlangıcı bir yıl sonraya rast geliyor. Acaba **"barış gönüllüleri"**nin verdikleri rapor bu topraklara saçılan kin tohumlarına gübre mi olmuştu? Bilemiyorum ama basılan PKK kamplarındaki silah ve cephane bolluğunu görünce, 'Bu değirmenin suyu nerden geliyor?' diye düşünmekten de kendimi alamıyorum."**(27)**

Deneyimli siyasetçi Recai Kutan şunları diyor:

"1965 yılında GAP bölge koordinatörü iken, Diyarbakır'a 2685 tane ABD **Barış Gönüllüsü** geldi. Savaş olmayan yerde barış gönüllüsü ne yapar diye düşündüm. 2 yıl Diyarbakır'da kaldıktan sonra bölgeden ayrıldılar. 1969 yılında PKK kurulduğunu açıkladı ve 1974 yılında silahlı eylemlerine başladı. Anladık ki 1965-1967 yılları arasında ABD barış gönüllüleri o bölgenin halkını nasıl ayrıştırırız diye araştırmışlar."

PKK (Partiye Karkaren Kürdistan) Türkçesiyle **Kürdistan İşçi Partisi**, 27 Kasım 1978 tarihinde Diyarbakır'ın Lice ilçesinin Fis köyünde yapılan bir toplantıda Abdullah Öcalan liderliğinde kuruldu. Kurulduğu yıllardan bu yana **"Apo-**

cular" olarak bilinen örgüt özünde Marksist-Leninist bir anlayışla bağımsız birleşik Kürdistan hedefiyle ortaya çıktı. Abdullah Öcalan 12 Eylül 1980 Darbesi'nden önce yurtdışına çıkarak Lübnan'da kamplar oluşturdu.**(28)**

Dış güçler coğrafyamıza fitne ve fesat tohumu ekmişlerdi. Yeter ki halk birlik olmasındı. Sürekli kendi içlerinde kavga etsinlerdi. PKK'nın alt yapısı ve kuruluşu bu şekildeydi.

Öcalan ve ekibi **Diyarbakır Cezaevi'nde** işkenceler yapılırken yurtdışında görev yapan diplomatları hedef alan Ermeni terör örgütü **ASALA (Ermeni Gizli Kurtuluş Ordusu)** ile ittifak kurdu. Türkiye'nin yalan tarihini kana bulayan 2 terör örgütünün ittifakı yıllar sonra ortaya çıkan İngiliz kriptolarında tüm detayı ile işlendi. İngilizleri Beyrut Büyükelçiliğinden Londra'ya gönderilen belgede şu bilgiler yer alıyordu: **"12 erkek ve 2 kadın, hepsi de başına siyah kukuleta takmış bir halde 8 Nisan 1980'de Sewyda'da bir basın toplantısı düzenlediler. İki ayrı grup adına konuştular; ASALA ve PKK. Türk Devletine karşı ortak bir yapılanma ve ittifak oluşturduklarını duyurdular. Her iki grubun liderleri de kimliklerini açıklamayı reddetti. Ama Ermeni lideri kod adının Agop olduğunu söyledi"(29)** Bu da açıkça Ermeni örgütüyle nasıl işbirliği yapıldığını gösteriyordu.

Ömer Özkaya 9 Kasım 2015 tarihli Güneş Gazetesindeki yazısında şu tespitleri yapıyor:

"Ayrılıkçı hareketler daima dış destek peşinde olur, çünkü silah, para ve askeri eğitmen alanlarında dış desteğe bağımlıdırlar. Yabancı güçler bir coğrafyadaki ayrılıkçı harekette en önce iki şeyin var olup olmadığına bakarlar. Bunlar: **'Etnik şuur ve isyan geleneğidir'**. Bu özelliğe sahip olmayan ayrılıkçılarla kimse ilgilenmez. Burada soru şu; Orta Doğu ülkelerindeki ayrılıkçı hareketler başarılı oluyordu. Avrupa'dakiler neden başarısız oluyor? Bunun en önemli sebebi dıştan destek görmemeleri!" Kürtler etnik bir unsurdu ve isyan geleneği vardı. Dış güçler de ideolojiler ve örgütleri kullanarak fitne tohumları ekebiliyordu.

Ordunun üst düzey yetkilisi olan Tümgeneral Osman Pamukoğlu görev yaptığı yıllarda ABD güçlerinin Şırnak'ta Karaşahin helikopteriyle ve **NATO** tırlarıyla PKK bölgesine malzeme taşıdıklarını bu amaçlarla hatta **Kızılhaç ambulansları** ile yaralılarını tahliye ettiklerini onlara her türlü yardımı yaptıkların kitabında yazmakta ve şöyle demekte: **"Bir teknik sıkıntı vardı. O da PKK'nın elindeki dürbünlü gece atışı yapabilen 'Kanas' keskin nişancı tüfekleriydi. 800-1000 metre isabetli atışlarda çok etkili oluyordu. Bizde o dönemde bunun karşılığı olan silah yoktu."(30)**

Bir yerde Müslümanların bölünmesi söz konusuysa orada elbette Amerika, İsrail ve İngiltere vardı. Bazen ırkçı bir ideoloji yayıyorlar, bunu ete kemiğe büründürüp bir örgüt haline getiriyorlardı. Bu da yetmiyor her türlü silah ve sağlık yardımını yapıyorlardı. Yeter ki Müslümanların birliği bölünsündü. Son zamanlarda ise IŞİD denen örgütü doğrudan veya dolaylı yollardan kullanarak Kürtçülük yayıyorlar ve Kürt halkının PKK ve HDP saflarına itilmesini sağlıyorlardı. Bunu şöyle yapıyorlardı:

IŞİD, ısrarla Kürtlerin yoğun yaşadığı bölgelere saldırtılıyor. Kobani bunun en açık örneği. IŞİD Kobani'ye girdiğinde Türkiye'de **HDP ve PKK** çok tepki gösterdi. O sırada Amerika'ya giden Selahaddin Demirtaş bazı **CIA** şefleriyle görüşmeler yaptı. Daha sonra Türkiye'ye döndü ve sözde Kobani için halkı sokağa döküp isyan başlattı. Böylece HDP ve PKK bir anda Kürtlerin **koruyucusu, kahramanı** oluverdi. Ve Türk Hükümetine tepki gösteren Kürtlerin oyları HDP'ye kaydı. PKK, Kürt halkı nezdinde daha sevimli hale geliyordu. Her şey sanki bir plan dahilinde devam ediyordu. Düşünsenize IŞİD bir görev verilmişçesine hiç alakası olmadığı halde **KOBANİ'ye** giriyor. Ardından HDP-PKK bir görev almışçasına Kürtler adına bu duruma isyan edip Kürtleri IŞİD'den kurtarmak için savaşma çağrısı yapıyor. Kürtlerin bir potada toplanmasını sağlıyor. Böylece **"Kürt milliyetçiliği"** alevlenip büyütülüyordu. IŞİD gibi tamamen tekfirci, itici, sözde İslami bir grup gösterilerek Kürtlerin İslami kimliklerinden kopmaları isteniyordu. Böylece birinci kimlikleri İslam ve Müslümanlık değil Kürtlük olacaktı. **Kürtçülük** alevlenecekti ve alevlendi de. İşte zihinlere haritalar ve tel örgüler böyle çekilirdi. İşte asıl proje buydu. Bu olmadan Kürdistan'ı kurduramazdı İngilizler. Unutma! **BİR YERDE IRKÇILIK BÜYÜYORSA ORADA İNGİLİZLERİN PARMAĞI VARDIR.** Bir toplumu bir ülkeyi bir ümmeti bölmek üzeredirler. İlerleyen zamanlarda **"PKK'nın, PYD'nin, YPG'nin"** IŞİD'i yenmesi sağlanıp Kürdistan'ı kurmalarının önü açılacaktı. Tıpkı bizi en son Kurtuluş Savaşı'nda zayıf ve bitkin **Yunanlarla** savaştırıp onları yenmemiz sağlanarak **"laik,**

seküler, dinsiz bir Türkiye Cumhuriyetinin" kurulmasını sağladıkları gibi. Kürtlerin IŞİD'i yenmesi sağlanarak bize yaptıkları gibi Kurtuluş Savaşını kazandınız deyip **"laik, seküler ve dinsiz bir Kürdistan Cumhuriyetini"** kurduracaklar. Aynı bizde yaptıkları gibi Müslümanlığı ve İslam'ı savunan Kürtleri ezecekler. Bakalım Kürdistan'ın Atatürk'ü ve İskilifli Atıfları kimler olur? Bu sonuç ve bu gidiş hiç iyi değildir.

Ortadoğu tam bir satranç tahtasına dönüşmüştü. Bölgeyi şekillendirmeye çalışan büyük güçler tek piyona oynamıyorlardı. Piyonlar da tek bir efendiye hizmet etmiyorlardı. Birden fazla efendiye hizmet ediyorlardı.

PKK'NIN MİT İLE OLAN İLİŞKİSİ

28 Şubat sürecinde Emniyet İstihbarat Daire Başkanı olan ve görevine son verilmesinin ardından bir müddet cezaevinde kalan Bülent Orakoğlu şunları demiştir: "Abdullah Öcalan ABD güdümlü **Ergenekon** örgütünün üyesiydi. İlk eğitimini bu örgütün içinde almıştır. ABD, İngiltere ve İsrail derin devletleri ile bizim Ergenekon'un ortak kararıyla Türkiye'deki ayrılıkçı iç dinamikleri kontrol etmek amacıyla Öcalan'a bir terör örgütü kurması görevi verilmiştir. **Uğur Mumcu ve Eşref Bitlis'in** ölüm tarihlerine dikkat ediniz. Mumcu ölmeden birkaç gün önce Cumhurbaşkanı Özal'dan gizli bir konuyu görüşmek için randevu talep etmiş, konu hakkında Eşref Bitlis'e telefonla bilgi vermiştir. Mumcu bu görüşmeden birkaç gün sonra suikaste uğramış, Konutunda açıklama yapacağını söyleyen Bitlis Paşa hemen arkasından hayatını kaybetmiştir."**(31)**

Evet Uğur Mumcu devletin ve MİT'in PKK ile olan ilişkisini çözmüştü. Fakat bunu açıklamasının bedeli ağır olmuştu.

"Şanlıurfalı bir ailenin çocuğu olan Abdullah Öcalan Bakırköy toplama müdürlüğünde memurken 1971 yılında İstanbul Üniversitesi'nde hukuk eğitimi almaya başladı. Aynı yıl Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne geçiş yaptı. Öcalan'ın devrimci fikirleri bu dönemde hız kazandı… Yasadışı bildiriler dağıtmaktan 7 Nisan 1972'de tutuklandı ve Mamak askeri Cezaevine atıldı. Zaten 12 Mart Muhtırası mahkemesi, suçundan yargılananları yıllarca hapse mahkûm etmişken Öcalan'a 7 ay ceza vermekle yetinmişti. Ekim 1972'de tahliye olan Öcalan **'Cezaevi benim için siyasal mücadeleye atılmada bir okuldu'** dedi."**(32)** Öcalan ilginç bir şekilde az bir süre yatarak daha sonar dışarı bırakıldı.

Öcalan 1978'de evlendiği Gazi Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu'nda son sınıf öğrencisi olan **Kesire Yıldırım** devlete yakınlığı ile bilinen CHP'li **Ali Yıldırm'ın** kızıdır. Ali Yıldırım'ın devlet ile irtibatı Dersim katliamına kadar dayanıyordu. **Kesire Yıldırım** 10 yıl kadar PKK'da etkin görevde bulundu.**(33)**

Milliyet gazetesinde yayınlanan bir haberde Ali Yıldırım: **"Ben Kesire'yi 18 yaşına kadar büyüttüm. Bu yaştan sonra kızım devletin kızı oldu."** diyor.**(34)** 1980 öncesi terör eylemleri artınca, Ali Yıldırım Ankara'ya taşınarak **MİT'teki** çalışmalarını burada sürdürdü. Tanıdığı Şevket Özcan Ankara'ya gittiğinde Ali Yıldırım'ı MİT binasında buldu. Sohbet sırasında içeriye **Abdullah Öcalan** girdi. Ali Yıldırım **"Bizim Kesire'nin nişanlısı"** dedi. Şevket Özcan daha sonra Abdullah Öcalan'ı ve grubunu "Apocular" olarak tanındığında fotoğrafını görünce arkadaşlarına **"Yahu ben bu adamı MİT'te gördüm"** diye anlattı.**(35)** Evet ilişkiler çok derindi. Devlet, MİT, CIA, MOSAD hepsi iç içeydi. Devam edelim.

Öcalan aynı yıl daha sonra MİT (Milli İstihbarat Teşkilatı) için çalıştığı ortaya çıkan Ali Yıldırım'ın kızı Kesire Yıldırım ile evlendi. Bu bilgi ilginç; çünkü Öcalan PKK'yı Cunta yönetiminden, MİT'ten aldığı paralarla nasıl kurup yaşatacağını yıllar sonra kendi kitaplarında anlatmıştı. Öcalan 2004'te basılan **"Aydınlar Söyleşisi"** adlı kitabında **"Ankara'da 3 yıl MİT parasıyla, onların yardımıyla partiyi yaşattım. Bu sahaya ilk geldiğimde ne bir dostum ne de bir kuruş para vardı."** diyor. Öcalan yine Mahir Sayın'la yaptığı röportajdan oluşan "Erkeği Öldürmek" adlı kitabında aynı bilgiyi tekrarlıyor ve MİT ile olan ilişkisini **Pilot Necati** diye anılan bir Üsteğmen aracılığı ile sürdürdüğünü anlatıyor. **(36)** Pilot Necati MİT'in adamıydı. Pilot Necati, Öcalan'a şunu demişti: **"Sen bir kuşsun istediğimiz zaman seni pişirir yeriz."(37)** Pilot Necati sürekli Öcalan'ın yanındaydı. Devlet ve MİT ile olan iletişimini sağlıyordu. Buradan da anlaşılıyor ki PKK, MİT'in yardımıyla kurulup geliştirilen bir örgüttür. Sakın MİT kime bağlı diye sormayın. Çünkü MİT'in, Amerika ve MOSAD ile olan bağı çok güçlüydü.

PKK'NIN ŞEYTAN İLE OLAN İLİŞKİSİ

"Andolsun sizi yarattık. Sonra size şekil verdik. Sonra meleklere '**Âdem'e secde edin'** diye emrettik. İblis'in dışındakiler secde ettiler. O secde edenlerden olmadı. (Araf, 11)

Allah 'Sana emrettiğim halde seni secde etmekten alıkoyan nedir?' dedi. İblis '**BEN ondan hayırlıyım. Çünkü beni ATEŞ'ten yarattın onu ÇAMUR'dan' dedi**." (Araf, 12)

Yeryüzündeki çeşitli ideolojilerin kurucusunun şeytan olduğunu Araf suresinin 12. ayetinden anlıyoruz. Şeytan "**Ben ondan hayırlıyım. Çünkü beni ateşten yarattın Âdem'i de çamurdan yarattın"** dedi ve Allah'ın hükmüne uymadı.

IRKÇILIĞIN-ŞOVENİZMİN kurucusu da Şeytan'dır. Ayete dikkat edersek "Ben daha hayırlıyım. Çünkü beni **ATEŞ'ten**, Âdem'i **ÇAMUR'dan** yarattın" diyor. Soyunu yani ateşi övüyor çamuru aşağılıyor. Ateşi üstün tutuyor, çamuru alçak tutuyor. İşte burada şeytan **"HAMMADE"** üstünlüğü yapıyor. Zaten Irkçılık (şovenizim) da budur. Kendi soyunu üstün tutup diğerini aşağılamak. Türk'ü üstün tutup Kürd'ü aşağılamak gibi veya Kürd'ü üstün tutup Türk'ü aşağılamak gibi.

"**Şovenizim:** Fanatik milliyetçilik, yabancı düşmanı, kendi ulusunu üstün gören, iyi olan ne varsa kendi ulusuna ait sayan, yabancıları aşağılayan hezeyanlara sahip insanları ve toplulukları tanımlamak üzere kullanılır."**(38)**

Fransa'da üretilip Türkiye'ye geçmiş bir akımdır. Aslında tamamen şeytan patentli bir akımdır. Kürtçülük yapanlar bu akımın etkisindedir. Bu akımı da şeytan kurmuştur. Aynı şekilde Türkçülük yapanlar da Şeytan'ın kurmuş olduğu bu akımın etkisindedir ve acilen kurtulmaları gerekir. Yukarıda verdiğimiz ayetlere baktığımızda Sekülerizmin kurucusunun Şeytan olduğunu görüyoruz. Allah (cc) bir emir, hüküm koydu Âdem'e secde edin dedi ama şeytan bu emre hükme uymayıp karşı geldi.

Şeytan, Allah'ı (cc) yaratan ve yaşatan olarak kabul ediyordu. Allah'ın varlığını inkâr etmiyordu. Ama Allah'ın (cc) hükmüne razı olmadı. Secde et emrine uymadı. Teslim olmadı. İşte Sekülerizm de tam olarak budur. Allah vardır, nimeti Allah verir, insanları yaşatan Allah'tır der, ama Allah'ın sosyal, hukuki, ekonomi ve siyasi hayata karışmasını istemez, kabul etmez. Allah'ın hükmü, bizim eğitim, sosyal, hukuki, siyasi ve sosyal hayatımıza karışmasın anlayışıdır Sekülerizm. Bizim buralarda buna Laiklik diyorlar. İşte Sekülerizm ve Laikliğin kurucusu Şeytan'dır. 'Allah var' dedi ama emrine, hükmüne uymadı. Kürt ulusalcıları ve Türk ulusalcılarının çoğu da bu zihniyette.

Anlaşılan Musa gelene kadar sahne Firavun ve sihirbazlarında. Selam ve dua ile…

KAYNAKLAR:

1) Ali Bulaç, Kürtler Nereye? s.20-21 Şu Çılgın Kürtler, Mümin Semerci, 24. ve 45. sayfalar

2) Paradigmanın iflası, Fikret Başkaya, s.163

3) Şu Çılgın Kürtler, 102. 137. 153. Sayfalar

4) Cumhuriyet Efsaneleri, Mustafa Armağan, s.18-19

5) Cumhuriyet Efsaneleri, Mustafa Armağan, s.19

6) Kürt Sorunu Ve Müslümanlar, Aktaran Abdurrahman Arslan, s.139. Bu kitapta birçok yazarın Kürt sorunu ve Müslümanlar hakkındaki yazıları bulunmaktadır. Tavsiye ederim. ÖZGÜR DER düzenlemiş.

7) Kürt Sorunu, Altan Tan, s.202

8) Mustafa İslamoğlu, İslami Hareketler Ve Kıyamlar Tarihi,s.586

9) Paradigmanın İflası, Fikret Başkaya, s.67

10) Mustafa İslamoğlu, İslami Hareketler Ve Kıyamlar Tarihi, Mustafa İslamoğlu s.654

11) Kürtler ve İslami Kurtuluş, Said Özbay, s.122

12) Kürt Sorunu Üzerine Yeniden Düşünmek, Mustafa Akyol s.106 Altan Tan, Kürt Sorunu, s252

13) Kürtler ve İslami Kurtuluş, Said Özbey, s.98

14) Kürt Sorunu, Altan Tan, s.263-264 Paradigmanın İflası, Fikret Başkaya,s.58

15) Paradigmanın iflası, Fikret Başkaya, s.55 Ali Bulaç, Kürtler Nereye?, s.152

16) Paradigmanın iflası, Fikret Başkaya s.62

17) Kürt Sorunu, Altan Tan,s.380-381 Kürt Sorunu Üzerine Yeniden Düşünmek, Mustafa Akyol,s.138

18) Demokrasi Kılıfında Terör: KCK, Önder Deligöz, s.16

19) Demokrasi Kılıfında Terör: KCK, Önder Deligöz, s.17

20) Star 22.06.2014

21) 11 Ekim 2015 Yeni Akit, Mehmet Ali Tekin

22) Terör ve İslam, Abdullah Uçar, s.231

23) Çağdaş Fikir Akımları, Muhammed Kutub, s.619, Beka Yayınları

24) Kürt Sorunu ve PKK Nereye Gidiyor? Doç.Dr.Mahmut Akpınar, s.81

25) Kürt Sorunu ve PKK Nereye Gidiyor? Doç.Dr.mahmut Akpınar,s.140

26) İslam Dünyasını Saran Ateş Çemberi, Burhan Bozgeyik, s.211

27) İslam Dünyasını Saran Ateş Çemberi, Burhan Bozgeyik, s.211

28) Kürt Sorunu, Altan Tan,s.365-366 KCK, Önder Deligöz, s.14-15 Timaş Yay.

29) Demokrasi Kılıfında Terör: KCK, Önder Deligöz, s.17

30) Terör ve İslam, Abdullah Uçar, s.201

31) Kürt Sorunu, Altan Tan, s.378

32) Demokrasi Kılıfında Terör, KCK, Önder Deligöz, s.13-14

33) Kürt Ergenekonu, Şamil Tayyar, s.36-37

34) PKK'yı Kim Kurdu? Necdet Pekmezci, s.121

35) Kürt Ergenokonu, Şamil Tayyar, s.27

36) Demokrasi Kılıfında Terör: KCK, Önder Deligöz, s.15

37) Kürt Ergenekonu, Şamil Tayyar, s.24

38) Akıntıya Karşı Yazılar, Fikret Başkaya, s.56-57

Musul Elden Nasıl Çıkarıldı? (3)

Ali KAÇAR
kacarali@hotmail.com

24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması ile Musul konusu ertelenmiş, 20 Ekim 1921'de (Fransa ile) imzalanan Ankara anlaşmasıyla[1] belirlenen Suriye sınırında da herhangi bir değişiklik gerçekleştirilememiştir. Zaten İngiltere'nin istediği de buydu. Yani Musul konusunun ertelenerek kendisinin etkin ve etkili olduğu Cemiyet-i Akvam (Milletler Cemiyeti)'da görüşülmesini sağlamaktı. Bu nedenledir ki İngiltere, Lozan görüşmelerinin başladığı ilk günden itibaren Musul meselesi ile ilgili farklı talep ve teklifler ortaya atarak bu konunun çözüme kavuşturulmasını hep engellemiştir. İngiltere, esasen Musul meselesinin çözümü ile ilgili olarak Türkiye ile yapılacak ikili görüşmelere de sıcak bakmamaktaydı. İngiltere'nin asıl niyeti Musul Meselesi'nin Cemiyet-i Akvam'a gelmesini sağlamaktı. İngiltere'nin, Türkiye ile ikili görüşmeyi kabul etmesinin asıl nedeni ise, Musul konusunda bazı devletlerin desteğini almasına karşılık henüz tam anlamıyla dünya kamuoyunun desteğini alamamış olmasıydı. Ayrıca İngiltere Mezopotamya'daki hâkimiyetini de henüz meşrulaştıramamıştı; yani Irak Meclisi de İngiltere'nin mandaterliğini kabul etmemiş olması İngiltere'yi Irak'ta sömürgecilik siyaseti yapan bir ülke konumuna getirmişti. Tüm bunlar İngiltere'nin şartların biraz daha olgunlaşmasını beklemesi için gerekli sebeplerdendi.[2] Nitekim 27 Mart 1924 tarihinde açılan Irak Kurucu Meclisi'nin ilk gündem maddesi, İngiltere-Irak Antlaşması'nın onaylanmasıydı. Dobbs,[3], Kurucu Meclis'in antlaşmayı İstanbul'da Musul ile ilgili

İngiltere'nin, Türkiye ile ikili görüşmeyi kabul etmesinin asıl nedeni ise, Musul konusunda bazı devletlerin desteğini almasına karşılık henüz tam anlamıyla dünya kamuoyunun desteğini alamamış olmasıydı. Ayrıca İngiltere Mezopotamya'daki hâkimiyetini de henüz meşrulaştıramamıştı; yani Irak Meclisi de İngiltere'nin mandaterliğini kabul etmemiş olması İngiltere'yi Irak'ta sömürgecilik siyaseti yapan bir ülke konumuna getirmişti.

1 Antlaşmanın 8. Mad: 3. maddede zikredilen hat: İskenderun Körfezi'nde Payas'tan başlayarak Meydan-ı Ekbez-Kilis-Çobanbeyli istasyonuna gidecek ve demiryolu Türkiye'de kalmak üzere Çobanbeyli'den Nusaybin'e varacaktır. Payas ile Meydan-ı Ekbez ve Çobanbeyli istasyonları Suriye'de kalacaktır. İşbu anlaşmanın imzasından itibaren bir ay içinde mezkur hattı tespit etmek üzere her iki taraf delegelerinden mürekkeb bir komisyon seçilecek ve bu komisyon tespit muamelesine nezaret edecektir. Bkz; https://tr.wikipedia.org/wiki/Ankara_Anla%C5%9Fmas%C4%B1_(1921)

2 http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/45/1562/16964.pdf

3 İngiliz Yüksek Komiseri Henry Dobbs

Cemiyeti Akvam

görüşmeler başlamadan önce onaylamasının, iki ülke arasında amaç birliği olduğunu ortaya koyarak, Cox'un[4] elini güçlendireceğini bildirmiş ve Irak yönetimi nezdinde girişimde bulunmak için izin istemiştir. Ancak bütün çabalara rağmen Kral Faysal ile İngiliz yanlısı aşiretler ve bir kısım Kürt temsilcileri bile antlaşmayı desteklememişlerdir.[5]

Haliç Konferansı

Bu dönemde Türk-İngiliz ilişkilerini Lozan'dan beri takip eden herhangi bir gözlemci, Londra'nın Musul Meselesi'ni çıkmaza sokmak üzere davrandığını kolaylıkla görecektir. Ne yazık ki bu tavır, Lozan Antlaşması'nın 3. Maddesine göre belirlenen ikili görüşmelerin 9 aylık süresince de aynı şekilde devam ettirilmiştir. Amaç, Musul görüşmelerinin Cemiyet-i Akvam'a havale edilmesini sağlamaktı. Çünkü İngiltere dönemin süper ülkesi ve Cemiyet-i Akvam'ın daimî[6] ve Cemiyet içerisinde en etkili üyesi idi. Türkiye ise henüz Cemiyet-i Akvam'ın üyesi bile değildi. Dolayısıyla İngiltere Cemiyet-i Akvam'daki gücüne/etkisine güvenerek Musul'un Cemiyet-i Akvam'da görüşülmesini istemekteydi. Çünkü lehine karar çıkacağından emindi.

İngiltere, 5 Ekim 1923'de Türkiye'ye başvurarak, Lozan Antlaşması'nın 3. Maddesinin Musul konusunda öngördüğü ikili görüşmelerin başlamasını ve 9 aylık sürenin de maddedeki gibi Anlaşma'nın yürürlüğe girmesinden itibaren değil, bu başvuru tarihinden itibaren hesaplanmasını istemiştir. Bu konuda iki ülke arasında yapılan görüşmeler sonucunda, 19 Mayıs 1924'de İstanbul'da[7], Haliç Konferansı olarak toplanmıştır.[8]

İstanbul'a gelen İngiliz Heyetine, Irak'ta yüksek komiserlik yapmış bulunan Sir Perey Cox, Türk Heyetine ise, Fethi Bey (Okyar) başkanlık emekteydi.[9] Fethi Bey'e, 26 Nisan 1924 tarihinde hükümetçe verilen talimatta, Süleymaniye, Kerkük ve Musul şehirlerini Türkiye'ye bırakan bir sınır istenmekteydi. Buna karşılık İngilizlere petrollerde ortaklık teklifinde bulunulacaktı.[10] Aslında İngiliz Heyeti de önceden hazırlık yapmıştı; İngiltere konferans

4 İngiliz heyetinin başına Lord Curzon'un yerine Irak Yüksek Komiseri Sir Percy Cox getirilmiştir.

5 Daha geniş bkz; İhsan Ş. Kaymaz, Musul Sorunu Emperyalizm ve Kürtler Kaynak Yayınları, 1. Baskı Ocak 2014, İstanbul, s.345-346

6 Milletler Cemiyeti Konseyi'nin dört daimi üyesi, Birinci Dünya Savaşı'nın galipleri olan Britanya, Fransa, İtalya ve Japonya'ydı. Geçici üyeler ise Brezilya, Çekoslovakya, İspanya, İsveç, Belçika ve Uruguay gibi görece zayıf ülkelerdi.

7Toplantının yeri, Kasımpaşa'daki eski Bahriye Nezareti (bugünkü Kuzey Deniz Saha Komutanlığı) binasıydı. Bu toplantı tarihe Haliç Konferansı (bir adı da İstanbul Konferansıdır) olarak geçmiştir.

8 Ömer Kürçüoğlu, Türk-İngiliz İlişkileri (1919-1926), Ankara, AÜSBF Yayınları, 1978 , s.290

9 Heyette, Ali Fethi Beyin dışında Diyarbakır mebusu Fevzi Bey, Faik Bey (Odu), Dışişleri Hukuk Müşaviri Nusret Bey ile Genelkurmay'dan Yarbay İshak Avni Bey bulunmuştur.

10 Dr. Kamil Melek, İngiliz Belgeleriyle Musul Sorunu (1890-1926), Üçdal Neşriyat, İstanbul, s.45; ayrıca bkz; Kürkçüoğlu, s. 290

öncesinde taktiğini şu şekilde belirlemişti; Musul'un Irak'la birleşmesinde ısrar edilecek ve Nesturîler için de Türkiye'den Hakkâri Vilayeti istenecekti. Türkiye itiraz edecek olursa taviz verilmemeli ve mesele Cemiyet-i Akvam safhasına bırakılmalıdır. Aslında İngiltere, Musul'un tamamında hak iddia eden Türkiye'nin bu teklifi kabul etmeyeceğini çok iyi biliyordu.[11]

19 Mayıs 1924 tarihinde başlayan konferansta her iki taraf da yine kendi görüşlerinde ısrar etmişlerdir. İkinci oturum ise 21 Mayıs'ta gerçekleşmiştir. Bu oturumda; karşılıklı verilen muhtıralar değiş tokuş edilmiştir. Fethi Bey, Musul'un eski Osmanlı yönetimi zamanındaki vilayet hudutları dikkate alınarak kendilerine devrini talep etmiştir. Cox ise cevabi muhtırasında Musul şehri de dâhil olmak üzere Fırat nehrinin iki sahilini de talep etmiştir. Fethi Bey'in itirazi muhtırasına karşı İngiliz temsilcisi cevabını yazılı olarak ve ancak cumartesi günü verebileceğini söylemiştir.

Haliç Buluşması'nın üçüncü oturumunda (24 Mayıs) Cox, Musul'un yanı sıra Hakkâri vilayetine bağlı olan Beytüşşebab, Çölemerik ve Revanduz kasabalarını da talep etmiştir. Fethi Bey, yeni sınırları kabul etmenin mümkün olamayacağını, fakat İngiliz heyetine kendilerinin yeni bir harita takdim edebileceğini belirtmiştir. Bunun üzerine Cox, bu haritayı beklemelerinin uygun olacağını söylemiştir. 3 Haziran'da Fethi Bey'e, taleplerinde ısrarlı olduklarını, bu hususta Londra'dan talimat geldiğini ve Türkler bu iddiaları kabul etmedikçe en doğru yolun, meseleyi Lozan'da alınan karar uyarınca Milletler Cemiyeti'ne havale etmekten geçtiğini belirterek[12] toplantıyı bitirmiştir.

Bu oturumlarda gündeme getirilen isteklerden de anlaşılacağı üzere taraflar Musul konusunda yumuşamamışlardır. İngiltere, Lozan'da belirtilen sınırların dışında Hakkari'yi de istemesinin bir tek anlamı vardı, o da görüşmelerin devamını engelleyerek Musul Meselesi'nin Cemiyet-i Akvam'a götürmekti. Aslında İngiltere'nin, Türkiye'nin kabul edemeyeceği istekler öne sürmesi bir plan dâhilinde idi. Bu plan ise, bir an önce Musul'u Cemiyet-i Akvam'a götürmekti.[13] Nitekim İngiltere bu tavrında da başarılı olmuştur. Ayrıca Hakkâri ve çevresine Nesturîleri yerleştirmek suretiyle bir tampon bölge oluşturmak İngiltere'nin önemli hedeflerinden biriydi.

Türk heyeti başkanı Fethi Bey (Okyar) ise İngiltere'nin isteklerine karşılık olarak Dünya Savaşı'nın başlangıcında Nesturîlerin dış kökenli tahriklere kapılarak yaptıkları hatayı tekrarlamadıkları takdirde Türk topraklarında huzur içinde yaşayabileceklerini dile getirmiştir. Fethi Bey ayrıca bu yeni isteğin Lozan Antlaşması'nın 3/2. Maddesine aykırı olduğunu, söz konusu vilayette Nesturîlerin sayısının oldukça az olduğu göz önüne alınacak olursa azınlığın çıkarları için çoğunluğun haklarının ikinci plana atılmasının yanlış olduğunu ve Nesturîlerin yaşadıkları sorunların tek sebebinin Osmanlı Devleti'ne karşı silahlı ayaklanmaya kalkışmaları olduğunu ifade etmiştir. Sonuç olarak Haliç Konferansı'nda bir çözüme ulaşılamamış ve 5 Haziran'da konferans tatil edilmiştir.[14]

Görüldüğü üzere İngiltere'nin temel amacı Musul meselesinin çözümünde ağır davranarak meseleyi Cemiyet-i Akvam'a havale etmektir. Haliç Konferansı'nda ortaya konulan Nesturî yurdu meselesi ise İngiltere'nin bölgedeki güvenliğinin sağlanması amacıyla ortaya atılmıştır. Buna göre; Hakkâri bölgesi İngiltere himayesinde olmak üzere Nesturîlere verilecek ve Irak'a bağlanacaktı. Böylelikle savaşçılıklarıyla da bilinen bu topluluk Musul'un güvenliğini sağlamak maksadıyla stratejik bir mevkie yerleştirilmiş olacaktı. Nitekim Konferans sonrasında Fethi Bey'in Cumhuriyet Gazetesi'ne yaptığı şu açıklama da bu görüşü destekler niteliktedir: "...İngiltere, orada sakin bulunan ve ekalliyet-i gâlileyi teşkil eden Hıristiyanlar ki bunlar da Nesturîlerden ibarettir hudut üzerinde ikame ederek, bu suretle İslam anasırı arasında bir mânia vücuda getirmek amacındadır."[15]

Musul'un Cemiyet-İ Akvam'da Görüşülmesi

İngiltere 6 Ağustos 1924'te Cemiyet-i Akvam

11 http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/45/1562/16964.pdf

12 Prof. Dr. Mim Kemal Öke, Musul-Kürdistan Sorunu (1918-1926), İz Yayıncılık İstanbul 1995 s.239-240

13 Kürkçüoğlu, age.s.292

14 Öke, age. s.240; Kürçüoğlu, age. s.292

15 http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/45/1562/16964.pdf

Konseyi'ne başvurarak Musul meselesinin, yapılacak olan ilk toplantının gündemine alınmasını istemiştir. Bu başvuruyu alan Cemiyet-i Akvam 19 Ağustos'ta Türk Hükümeti'ne bir mektup göndererek İngiltere'nin isteğini bildirmiş ve Türkiye'nin cevabını istemişti. Ancak Türkiye o sırada Nesturî isyanı[16] ile uğraştığı için hemen cevap vermemiştir. Türkiye'nin cevabı 27 Ağustos'ta Cemiyeti-i Akvam'a ulaştırılmış ve görüşmelere yirmi gün zarfında iştirak edileceği bildirilmiştir.[17]

Milletler Cemiyeti Meclisi'nin 20 Eylül 1924'de başlayan toplantısında İngiliz görüşünü İngiliz temsilcisi, Adalet Bakanı Lord Pormoor açıklamıştır. Lord Parmoor, sorunun Musul'un geleceği sorunu değil, Türk-Irak sınırının saptanması olduğunu öne sürmüştür. Musul'un çoktan beri Irak'ın parçası olduğunu, bu sorunun çözümlenmiş bulunduğunu, şimdi sınırı çizmek gerektiğini söylemiştir.

Milletler Cemiyeti Meclisi'nin 20 Eylül 1924'de başlayan toplantısında İngiliz görüşünü İngiliz temsilcisi, Adalet Bakanı Lord Pormoor açıklamıştır. Lord Parmoor, sorunun Musul'un geleceği sorunu değil, Türk-Irak sınırının saptanması olduğunu öne sürmüştür. Musul'un çoktan beri Irak'ın parçası olduğunu, bu sorunun çözümlenmiş bulunduğunu, şimdi sınırı çizmek gerektiğini söylemiştir. İngiliz temsilcisi, plebisite (halkoylaması) başvurulmasını da reddetmiş ve şöyle demiştir: "Sınır sorunu, hiçbir zaman plebisitle çözümlenemez. Bu, askeri bir sorundur. Önce sorunun niteliği hakkında bir karar alınmalıdır. Tarafsızlardan oluşan bir Komisyon kurulmalı ve sorunu görüşüp bu konuda bir karar alınmalıdır."[18]

Fethi Bey ise, Milletler Cemiyeti Meclisi'nde Türkiye'nin görüşünü şöyle savunmuştur; "Ortada Musul Vilayeti'nin geleceği söz konusu değilse, bizi Milletler Cemiyeti Meclisi'ne götüren ve Lozan Konferansı'ndan beri süregelen sorun nedir? Musul sorunu, sınır sorunudur; sınır sorunu da Musul sorunudur. Sorun şudur: Sınır, Musul'un kuzeyinden mi, güneyinden mi çekilecektir?" demiştir. Fethi Bey, Musul'a gönderilecek bir Komisyonu'nun, halkın duygularını hakkıyla saptayamayacağını; en iyi çarenin plebisit olduğunu anlatmıştır. Benzer birçok sorunda da böyle yapıldığını bildiren Fethi Bey, Musul'un Türkiye'ye ait olduğunu, ırki, tarihi, siyasal ve stratejik nedenlere bağlıyarak ve yabancı kaynakları da anarak savunmuştur."[19]

Nesturîlerle ilgili olarak Türk heyeti; "Britanya Hükümeti'nin Musul vilayetinin gayr-i Müslimleri arasında savaş sırasında müttefiklerin tarafını tutanlara beslediği sempati ne olursa olsun, bu sempati, bu topluluğun nüfusun ancak 1/17'ini oluşturduğu bir büyük vilayetin Türkiye'den ayrılmasını haklı çıkarmayacaktır. Bu Asurlu Nesturîlerin kökeninin Musul değil Hakkâri vilayeti olduğu düşünülürse bu haksızlık daha da büyümektedir. Eğer savaş sırasında doğdukları toprakları terk etmek zorunda kaldılarsa bunun nedeni Müslüman yurttaşlara karşı silaha davranmış olmalarıdır... Britanya Hükümeti'nin Asurluları yoğun bir kitle halinde Türkiye-Irak sınırı yakınına yerleştirme amacı bu topluluğun istemleri ne olursa olsun amacın gerçekten bu mu olduğu yoksa bu önerinin ardında başka nedenler mi bulunduğu konusunda akla sorular getirmektedir. Bu Asurluların Kürtlere karşı kullanılabilecek ve Türkiye'ye karşı saldırgan amaçlar canlandıracak böylesi yapay bir toplaşması Britanya Hükümeti'nin elde etmeyi umduğu sonuçları kesinlikle yaratmayacaktır" demiştir.[20]

16 Nesturi İsyanı, 7 Ağustos-26 Eylül 1924 tarihleri arasında Güneydoğu Anadolu'da Süryanilerin bağımsızlık için başlattığı isyan hareketidir. İsyan, İngiltere (Birleşik Krallık)'nin kışkırtması ile başlamıştır. Bu isyanda İngiltere savaş uçakları ile isyancılara yardım etmek amacıyla Türkiye mevzilerine saldırmıştır. Nesturilik, Asya'nın çeşitli ülkelerinde mensupları olan bir Hristiyanlık mezhebidir.

17 http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/45/1562/16964.pdf

18 Kürkçüoğlu, age. s.293

19 Kürkçüoğlu, age. s.294

20 http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/45/1562/16964.pdf

İngiltere, bir taraftan Milletler Cemiyeti'nde bu görüşmeleri yaparken, diğer taraftan da Nesturîleri kışkırtarak, hatta fiilen yardım ederek Türkiye sınırına uçaklarla saldırılarda bulunmuştur. Türk heyeti bu durumu 23 Eylül'de Cemiyet-i Akvam Genel Sekreterliği'ne bir nota ile şikâyette bulunmuştur. Bu şikâyette şöyle denmiştir; Londra ile aralarındaki diplomatik münasebetlerin yeniden başlamasına rağmen İngiliz uçaklarının sınırı geçip, Türk topraklarını bombalamıştır. 9, 12 ve 14 Eylül'de gerçekleştirilen bu hava saldırısında üç Türk hayatını kaybetmiş, 12 asker de yaralanmıştır. Söz konusu saldırının tesadüfen olmadığı, gizli bir planın parçası olduğu iddiasında bulunan Türkiye, İngiltere'nin Haliç Konferansı'ndan sonra Hakkâri Vilayeti'ndeki Nesturîleri de tahrik ederek isyana sevk ettiğini bildirmiştir.[21]

Mustafa Kemal ise İngiltere'nin saldırgan tavrına rağmen Türkiye Cumhuriyeti'nin Milletler Cemiyeti'nin "hak ve adalet dairesinde karar vereceğini" ümid ediyor, bu devletlerarası müesseseye itimat etiğini belirtiyordu: "Çünkü şüphe yoktur ki, halis bir cemiyet-i akvam mefkuresi milletler için mucib-i selamet addolunacak mahiyettedir."[22] Görülüyor ki, Mustafa Kemal ve ekibi, tamamen İngiltere'nin güdümünde olan ve görüşmeler devam ederken bile yapılan saldırıları engellemeyen Milletler Cemiyeti'nde medet beklemektedir. Mustafa Budak'ın da belirttiği gibi Mustafa Kemal, arazi meselesinde sorunlu kısımları çıkartarak bir an önce barış antlaşmasını imzalamak taraftarıydı. Ona göre, çıkartılacak kısımlardan biri Karaağaç, diğeri de Musul Vilayeti idi.[23] Bu da gösteriyor ki, Mustafa Kemal ve ekibi Musul'u, Lozan görüşmeleri devam ederken İngiltere ile ilişkileri düzeltmek adına gözden çıkarmıştı. Görüşmelere devam edilmesinin nedeni ise, kamuoyu nezdinde çaba gösterilmesine rağmen Musul, İngiltere tarafında kaldığı algısını oluşturmaktı. Nitekim de öyle oldu ve halen Kemalistler, Musul'u kaybediliş nedenini buna bağlamaktadırlar.

Yapılan görüşmelerin neticesinde Milletler Cemiyeti Meclisi, 30 Eylül 1924'de, Musul sorununu inceleyecek bir Komisyonu'nun kurulmasını kararlaştırmıştır. Komisyon, üç kişilik olacak ve tarafsız devletlerin vatandaşları arasından, Milletler Cemiyeti Meclisi'nce seçilecekti. Komisyon, ilgili devletlerle yazışarak, gerekli gördüğü belgeleri sağlayacak ve isterse yerinde de soruşturma yapacaktı. Gerek Türkiye gerekse İngiltere, Komisyon'a, yardımcı niteliğinde müşavirler atayabilecekti. Komisyonun masrafını da iki taraf ödeyecekti. Meclis'in kararında, ayrıca tarafların Meclis'ce verilecek kararı önceden kabul ettikleri belirtilmiş ve bu süre içinde statükoyu değiştirecek askeri hareketlerden kaçınmaları da istenmiştir.[24]

Komisyon, Macar Kont Teleki, Belçikalı A.Paulis, emekli albay ve İsveçli A Wirsen'den oluşmaktaydı. Türkiye'yi ise Cevat Paşa[25] temsil etmekteydi.[26] 13 Kasım'da Cenevre'de toplanan Komisyon bir 'soru listesi' hazırlamıştır. Önce Londra'da İngiliz resmi makamlarını ziyaret edip, görüşlerini aldıktan sonra 4 Ocak 1925'da Ankara'da gerekli temasları yapmışlardır. Konya'da da Mustafa Kemal'le görüşmüşlerdir.[27]

Bu çalışmalar devam ederken, bir yandan da sınır çatışmaları gerginlikleri arttırmaktaydı. Türkiye'nin başvurusu üzerine Milletler Cemiyeti Meclisi, 29 Ekim 1924'de, gerginliği azaltmak amacıyla 'Brüksel Hattı' adını alan bir çizgiyi geçici bir düzenleme olarak belirlemiştir. Bu çizgi, yaklaşık olarak Musul'u, Hakkâri'den ayıran eski vilayet sınırıydı.[28]

Komisyon, 16 Temmuz 1925 tarihinde 91 sahifelik raporunu tamamlayıp ve Milletler Cemiyeti'ne sunmuştur. Bu raporda öncelikle her iki hükümetin (Türk ve İngiliz) tezlerinin özeti yer almakta, akabinde beş başlık altında bu görüşler incelenmektedir. Rapor, a) Coğrafi ve etnik, b) Tarihi, c) İktisadi, d) Stratejik ve e)

21 Öke, age. s.252

22 Öke, age. s.253

23 Mustafa Budak, age. s.389

24 Kürkçüoğlu, age. s.294-295; Öke, age. s.253; http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/45/1562/16964.pdf

25 Diyarbakır ve havalisi eski ordu umumi müfettişi

26 Konuyu incelemek ve bir rapor yazmak için İsveçli eski diplomat Aff Wirsén'un başkanlığında kurulan üç kişilik komisyonun Türkiye'nin askerî temsilcisi Cevad (Çobanlı) Paşa'nın eşliğinde Musul'da yaptığı inceleme gezisi, mevsimin kış olması, Cevad Paşa'nın basiretsizlikleri (örneğin Türklerin ağırlıkta olduğu Altınköprü'de 10 tane Türk tanık bulma işi becerilememişti) ve İngilizlerin entrikacılığı gibi nedenlerle güvenli bilgi derlenmesine olanak sağlamamıştı. Bzk; http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ayse-hur/musulu-neden-ve-kaca-sattik-1197140/

27 Melek, age. s.47-48; Kürkçüoğlu, age. s. 295; Öke, age. s.260 vd.

28 Kürkçüoğlu, age. s.295

Siyasi iddiaları ele almıştır. Bu konulardaki tezleri, Musul'daki tesbitleriyle karşılaştıran Komisyon, bulgularının sonuçlarını ve tavsiyelerini belirterek raporunu tamamlamıştır.[29] Alınan kararlar şu mahiyetteydi:

1. Brüksel Hattı sınır olarak kabul ediliyordu.

2. Musul vilayetinin çoğunluğunu Kürtler oluşturuyordu. Onun için bu bölgenin Irak'a bağlanmasını ve ayrıca Türkiye ile bir ekonomik anlaşma yapılması öneriliyordu. Manda yönetimi de 1928'de biteceği için bu süreyi 25 yıl uzatacak ve Kürtlere yönetim serbestliği ve kültürel haklar veriliyordu.

3. Bu iki noktaya uyulmadığı takdirde ise, Musul vilayetinin Türkiye'ye verilmesini uygun bulduklarını belirtmişlerdir. Milletler Cemiyeti Meclisi, Musul bölgesini ikiye ayıracaksa, o zaman küçük Zap hattının sınır olarak kabul edilmesi öneriliyordu.[30]

Milletler Cemiyeti Meclisi'nde, 3 Eylül'de, Komisyon'un hazırladığı rapor görüşülmeye başlanmıştır. İngiltere adına, İngiltere Sömürgeler Bakanı Mr. Amery konuşmuş ve Komisyon tarafından sunulan şartları kabul etmiştir.

Türkiye adına konuşan Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey ise, Komisyon raporunu eleştirip Türk görüşünü tekrarlamış ve Türkiye'nin, manda yönetimini tanımadığı için, Musul üzerindeki egemenlik haklarından vazgeçmeyi düşünmediğini söylemiştir.

Türkiye'nin, Komisyon'un hazırladığı rapora karşı çıkması üzerine, Milletler Cemiyeti Meclisi, 19 Eylül'de Milletlerarası Daimî Adalet Divanı'nın istişari mütalaasına başvurulmasını kararlaştırmıştır. Meclis, Milletlerarası Daimî Adalet Divanı'ndan üç noktada istişari mütalaa isteminde bulunmuştur; a) Milletler Cemiyeti Meclisi'nin, Lozan Antlaşması'nın 3. Maddesi gereğince vereceği kararın hukuki niteliği nedir? Bir 'hakem kararı' mıdır; 'tavsiye' midir; yoksa yalnızca bir 'arabuluculuk' mudur? b) Böyle bir karar için oy birliği şart mıdır; yoksa oy çokluğu yeterli midir? c) İki tarafın temsilcileri oylamaya katılabilirler mi?

İngiltere bu başvuruyu olumlu karşılarken Türkiye ise, siyasal bir sorunun hukuki yoldan çözümünün imkânsızlığı' gerekçesiyle karşı çıkmıştır. Divan'ın davetini Türkiye kabul etmezken, İngiltere ise kabul etmiş ve kendi görüşlerini divan nezdinde savunmuştur. 26 ve 27 Ekim'de İngiltere'nin görüşünü dinleyen Divan, 21 Kasım 1925'de şu unsurları kapsayan bir karar almıştır:

1. Taraflar, Lozan Antlaşması'nın 3. Madde 2. Fıkrasını imzalamakla, sorunun kesin çözümünü sağlamak, yani uyuşmazlık konusu olan sınırları kesin olarak saptamak istemişlerdir. Dolayısıyla, Milletler Cemiyeti Meclisi'nin bu madde gereğince alacağı kararın, iki taraf için de bağlayıcı olması gerekmektedir.

2. Meclis, kararını oybirliğiyle almak zorundadır. Tarafların temsilcileri oylamaya katılacak, fakat oybirliğinin saptanmasında bunların oyları göz önünde tutulmayacaktır.

Milletler Cemiyeti Meclisi, Türkiye'nin karşı çıkmasına rağmen, 8 Aralık'ta Divan'ın kararını benimsemiştir.[31]

Karardan birkaç gün önce, İngiliz İstihbarat servisleri, Meclis'te konu hakkında konuşan İsmet İnönü'nün yumuşak tavrına ve Mustafa Kemal'in Musul'dan ziyade, modernleştirme projelerine önem verdiğine dair raporlarını merkeze geçmişti bile. Nitekim Milletler Cemiyeti'ne Türk hükümetinin ve basının tepkisi son derece yumuşak olmuştur. Gösterilen tek manidar tepki, ertesi gün Sovyet Rusya ile bir dostluk anlaşması imzalamak olmuştur.

Sonuç İngiltere'nin öngördüğü şekilde olmuştur. Çünkü İngiltere Başbakanı Chamberlain'e göre de facto bir otokrat olan Mustafa Kemal gerilimin tırmandırılmasına bir süre göz yumduktan, hatta sürece kişisel katkıda bulunduktan sonra, son aşamada tehlikeli bir oyunu istediği noktada durdurarak, seçimini barıştan yana kullanmıştır! İngiltere de bu oyunda kendisine düşen rolü oynamış ve Ortadoğu'daki uzun vadeli çıkarlarını düşünerek Türkiye'nin kırılan onurunu onarmak için bir plan yapmıştır. Çünkü Britanya için Musul'un Irak'a bağlanması ne kadar önemliyse, Türkiye'nin Batı ittifakı içinde tutulması da o kadar önemliydi.[32] ***(Devam edecek)***

29 Öke, age. s.264-265 vd.

30 Melek, age. s.48; Kürkçüoğlu, age. s.295-296

31 Kürkçüoğlu, age. s.296,297,298; Ayrıca daha geniş bkz; İhsan Ş. Kaymaz, age. s. 485 vd.

32 http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ayse-hur/musulu-neden-ve-kaca-sattik-1197140/

Cumhuriyetin İlanının Hatırlattıkları -II-

Ali KAÇAR
kacarali@hotmail.com

Bir taraftan Millî mücadele devam ederken; halk, yokluk ve yoksulluk içerisinde kıvranırken Mustafa Kemal ve ekibi, bunu fırsat bilerek yönetimi ele geçirmeye çalışmışlardır. Çok ilginç, milletvekillerinin çoğu mecliste yok, çeşitli illere dağılmış durumdalar, Ankara'da olanların ise oylamaya katılmamaları için her türlü oyuna başvurulmuştur. Konuyla ilgili tarihçi Yılmaz Öztuna şöyle diyor:

"… Cumhuriyet rejimine geçildi. Atatürk böyle istedi. Bir referandum falan yapılmadı. Zaten cumhuriyet, milletvekillerinin ancak yarısının gece meclis oturumuna katılıp müzakeresiz oylanıp kabul edildi. Diğer yarısına, o oturuma katılmamaları için haber gönderildikten başka, gelmemeleri için evlerinin önüne polis dikildi. 1923 meclisi milletvekili sayısının, cumhuriyet için oy verenlerin iki misli olduğu rakamların belâgati ile açıktır. Üstelik bu, ikinci Meclis'tir. Mustafa Kemal Paşa'ya mareşal rütbesi ile gazi unvanını veren, onu reis ve başkomutan seçen Kurtuluş Savaşı'na karar verip kazanan 1. Türkiye Millet Meclisi'nden saltanat ve hilâfetin ilgası falan çıkarılamazdı. Onun için 1 yıl erken seçime götürüldü, 1924'te yapılacak genel seçimler, 1923'te yapıldı."[1] Seçimlerin sonucunda Mustafa Kemal'in deyimiyle "Kız gibi meclis" oluşturulmuştu. Çünkü meclisin bütün üyeleri tek tek Mustafa Kemal tarafından belirlenmişti. Ama buna rağmen bu üyelere güvenilmemiş ve milletvekillerinin yarısının evlerinin önüne

Cumhuriyet rejimine geçildi. Atatürk böyle istedi. Bir referandum falan yapılmadı. Zaten cumhuriyet, milletvekillerinin ancak yarısının gece meclis oturumuna katılıp müzakeresiz oylanıp kabul edildi. Diğer yarısına, o oturuma katılmamaları için haber gönderildikten başka, gelmemeleri için evlerinin önüne polis dikildi. 1923 meclisi milletvekili sayısının, cumhuriyet için oy verenlerin iki misli olduğu rakamların belâgati ile açıktır.

1 https://www.turkiyegazetesi.com.tr/Genel/a490442.aspx

polis dikilmiş… Niçin? Çünkü bu üyelerin bir kısmının cumhuriyetin bu şekilde bir 'oldu-bittiyle' ilan edilmesine karşı çıkma ihtimalleri vardı. Dolayısıyla Mustafa Kemal, işini tesadüfe bırakamazdı. Bu nedenle de her türlü senaryoyu hazırlamış her türlü tedbiri almış ve yandaşı milletvekillerine gerekli görevleri vermişti. Cumhuriyeti ilan ve kendisinin cumhurbaşkanı seçilmesi için milletvekili sayısının yeterli olup olmaması önemli değildi.

İşte Cumhuriyet, böylesine bir hile ile, birtakım ayak oyunları ile, çok sayıda milletvekilinin haberi yokken, Mustafa Kemal'in kendi düşüncesi ve dayatmasıyla Cumhuriyet'in ilanından sadece bir gece önce bu şekilde gündeme getirilmiştir. Elbette bu olaydan haberdar olmayan milletvekillerinin, hatta halkın buna tahammül etmesi mümkün değildi.

Bu nedenle rejimin adını değiştiren kanun yoklamasız oylandığından, oylamaya kaç kişinin katıldığı, dolayısıyla kaç kişinin oyuyla rejimin 'cumhuriyet' olduğu da bilinmiyor. Ancak oylamaya katılan milletvekillerinin sayısı, cumhurbaşkanı seçiminde açıklanmıştır. Nitekim oturumu yöneten İsmet Bey, sonucu şöyle açıklamıştır: "Türkiye Cumhuriyeti için yapılan intihapta reye iştirak eden azanın adedi, 158'dir. 158 aza, müttefiken Ankara mebusu Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ni Cumhuriyet Riyaseti'ne intihap etmişlerdir."

Bu sayı, rejimin adını koyan kanunun oylamasına katılanların da sayısı olmalıdır. Ancak İsmet Bey, 'çekimser' veya 'ret' oyu verenlerden söz etmediği için Mustafa Kemal'in oy verip vermediği belirtilmemiştir. Ancak Şevket Süreyya Aydemir, Tek Adam (c.III) adlı eserinde "159 kişi oya katılmış ve 158 oyla Gazi Mustafa Kemal, oybirliğiyle Türkiye Reisicumhurluğu'na seçilmişti. Çekimser kalan tek oy, Mustafa Kemal'in oyu idi"[2] diyerek, bu garabeti gidermeye çalışmıştır. Ama asıl garabet, Cumhuriyet'in ilanı oylamasına, TBMM'nin 320 üyesinden sadece 158 veya 159'unun katılmasıydı. Meclis'in tüm üyelerinin bizzat Mustafa Kemal tarafından seçilmiş olduğu düşünülünce, fire büyüktü.[3] Böylece Cumhuriyet, 29 Ekim 1923'te Meclis'te bulunanların işari oylarıyla kabul edilmiştir. Bu karardan 15 dakika sonra ise Cumhurbaşkanı seçimine geçilmiş ve Mustafa Kemal, yine aynı kişilerin oylarıyla Cumhurbaşkanı seçilmiştir.

Cumhuriyet ilan edilirken meclisin toplam üye sayısı konusunda farklı görüşler ve rakamlar verilmiştir. Mahmut Goloğlu'na göre Meclis, 287 milletvekilinden oluşuyordu. Dursun Gök ise "İkinci Türkiye Büyük Millet Meclisi Dönemi (1923-1927)" isimli çalışmasında Meclis'e seçilenlerin 287 kişi olduğunu belirledikten sonra istifa ve yeniden seçilmelerle bu sayının 314'e kadar çıktığını açıklamakta, ancak hemen ardından II. TBMM mebuslarının mesleki dökümünde Mehmet Turhan'ın "Siyasal Elitler" kitabından yaptığı alıntı ile bu oranı 333 olarak göstermektedir. Peki, diğer milletvekilleri neredeydi?[4]

Tarık Zafer Tunaya da 'Cumhuriyet böyle bir siyasi iklim içinde, TBMM'nin 158 üyenin ittifakı ile tamsayı 286'dır. Kabul ve ilan edilmiştir' (…)[5] demiştir.

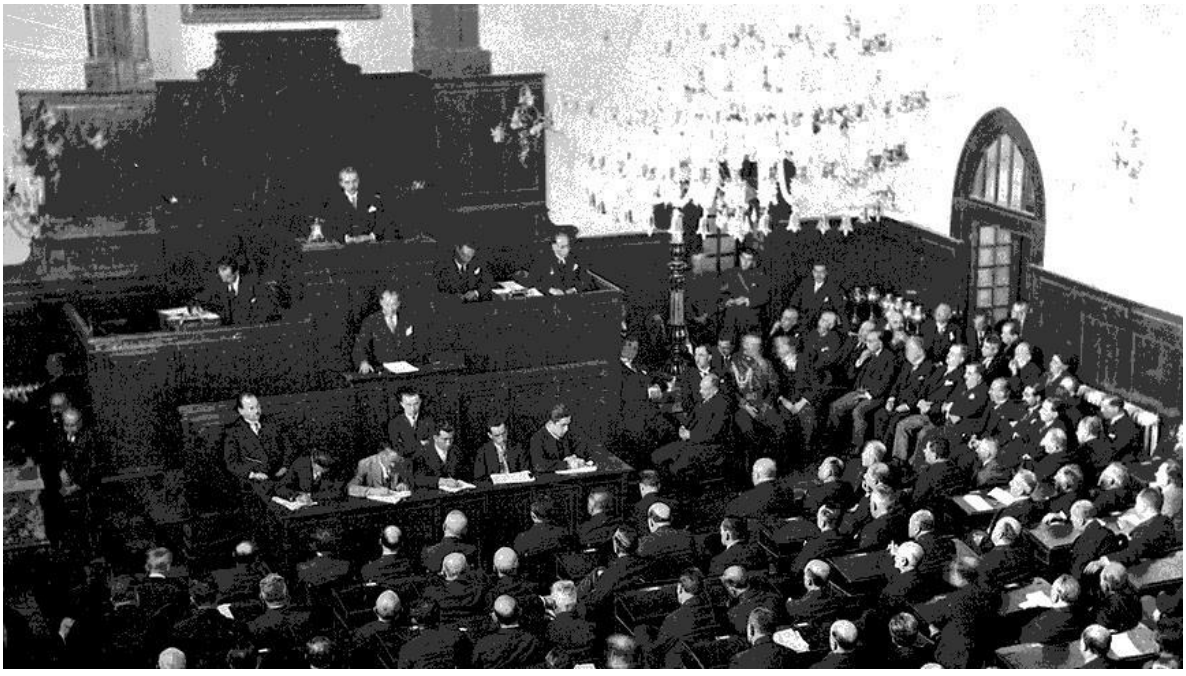
Kazım Karabekir ise Mustafa Kemal'in bu

2 Aydemir, Tek Adam, Remzi Kitabevi, 11.bsk. s.156

3 https://yalantarih.com/cumhuriyet-nasil-ilan-edildi/

4 https://yalantarih.com/cumhuriyet-nasil-ilan-edildi/; Ahmet Demirel, İkinci Meclis Milletvekillerinin (1923-1927) sayısının 287 olduğunu söylüyor ve isim listesini Ek.II'de yayınlamıştır. Demirel, Tek Partinin İktidarı Türkiye'de Seçimler ve Siyaset (1923-1946), İletişim yayınları, 3. Bsk. 2018, s.343-353

5 T. Zafer Tunaya, İslamcılık s.151; Ancak Meclis'teki milletvekili sayısının 334 olduğu, Mustafa Kemal'in Meclis'te 158 oyla Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı olduğu, 158'in salt çoğunluk bile olmadığı, belirtilmektedir. Bkz. https://www.haberturk.com/gundem/haber/974485-ismet-inonuye-tek-oyu-kim-neden-verdi; https://www.yenisafak.com/yazarlar/mustafaarmagan/cumhurbaskanlari-nasil-secilmisti-2037095

tavrı ve sayı ile ilgili şunları söylemiştir; "Mustafa Kemal Paşa, artık muzaffer bir başkumandan sıfatıyla maiyyet kumandanlarına cumhuriyeti dikte ettirmiştir. Dikkate değer mesele, Meclis'in 291 azasından rey esnasında 158'nin bulunuşudur."[6]

Cumhuriyetin ilan edildiği 29 Ekim 1923 günü, 364 sayılı "Teşkilat-ı Esasiye Kanununun Bazı Mevaddının Tavzihen Tadiline Dair Kanun" kabul edilmiştir. Bu kanunla Anayasanın 1, 2, 4, 11 ve 12. maddelerinde değişiklik yapılmıştır. Bu değişiklikten sonra anayasanın 2. maddesi şu şekilde tanzim olunmuştur: "Türkiye Devletinin dini, din-i İslam'dır. Resmi lisanı, Türkçe'dir." Bu hüküm, 20 Nisan 1924 tarihli ve 491 sayılı kanunla kabul edilen 1924 Anayasasında da aynen korunmuştur. 1924 Anayasasının ikinci maddesi aynen şöyledir: "Türkiye Devletinin dini, din-i İslam'dır. Resmi dili, Türkçe'dir, makarrı (Başşehri) Ankara şehridir."[7]

İşte Cumhuriyet, böylesine bir hile ile, birtakım ayak oyunları ile, çok sayıda milletvekilinin haberi yokken, Mustafa Kemal'in kendi düşüncesi ve dayatmasıyla Cumhuriyet'in ilanından sadece bir gece önce bu şekilde gündeme getirilmiştir. Elbette bu olaydan haberdar olmayan milletvekillerinin, hatta halkın buna tahammül etmesi mümkün değildi. Falih Rıfkı'ya 31 Ekim'de bir dostundan gelen mektupta: "Cumhuriyet'e diyecek yok. Fakat ilan tarzına bayıldık, oyun pek mahirane tertip edilmiş, Millet Meclisi azasının çoğundan saklanmıştır. Doğrusu, "hâkimiyet-i milliye" prensibinin carî olduğunu her vesile ile tekrar ettiğimiz bir devirde devlet şeklinin tespit edilmesi gibi bir meselenin böyle yapılıvermesi kolaylıkla hazmedilebilecek bir şey değildir..." deniyordu.[8]

Cumhuriyet İlanına Tepkiler

Millî Mücadele döneminde Şark Cephesi Kumandanı olan ve Erzurum Kongresinde reis seçilmesine sağlayan Kazım Karabekir, cumhuriyetin ilan sürecinde hem mebus hem de ordu kumandanı idi. Cumhuriyetin ilanı günlerinde ise Trabzon'da bulunmaktaydı. Karabekir, Cumhuriyetin ilanı ile ilgili olarak şunları anlatmaktadır:

"30 Ekim sabahı telefonla bahriye müfrezesi

6 Ali Osman Eğilmez, Türkiye Cumhuriyeti Tarihine Giriş, Kitabevi Yayınları, Eylül 1998, İstanbul, s.109

7 Burhan Bozgeyik, Bize Nasıl Zulmettiler, s.16

8 Falif Rıfkı Atay, Çankaya, Doğan Matbaacılık, 1969, İstanbul, s.380

kumandanı bana şunu sordu: 'Şimdi Ankara'da Müdafaa-i Milliye'den 29 Ekim tarihli açık bir telgraf geldi. 'Cumhuriyet ilan olunduğundan, yüz pare top atın' diyor. Ne emir buyuruluyor?"

"Vali ile görüşüp size emir veririm, dedim. Telefonla vali beye sordum. Kendisine henüz bir iş'ar vaki olmadığını hayretle bildirdi. Askeri makamların da bir şeyden haberi yoktu."

"Ben, hem mebus ve hem de bir ordu kumandanı olduğum halde, bana kimse bir şey bildirmemişti. Bu vaziyet, haklı olarak halkı da orduyu da telaş ve endişeye düşürdü. Daha dün yüreklerine ferahlık verdiğim zatlar, benden bu şeklin manasını soruyorlardı. Bu vaziyette tabii Cumhuriyet'in ilanının ertesi günü dahi kutlayamadık. Bugün Kars'ın zaptı yıldönümünü Sultanın Mektebi Meydanında asker, halk ve mektep çocuklarıyla birlikte kutladık. Bu mektebi ziyaretle saatlerce meşgul oldum. Akşama kadar hala ne vilayete ve ne orduya hiçbir iş'ar vaki olmadığından Ankara'ya şu şifreyi yazdım:

"Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetine

Trabzon 30/31.10.1923

Makine başında

Zata Mahsustur"

"30 Ekim sabahı vasıl olan 29 tarihli açık bir emirle; Müdafaa-i Milliye'den Müfreze-i Bahriye'ye verilen emirde 'Cumhuriyet ilan edildi, yüz pare top atın, deniyor. Fakat ne cihet-i mülkiye ve ne de askeriyeye bu babda bir emir gelmediğinden bir şey yapılamıyor. Vaziyetten haberdar edilmekliğimi rica ederim." Kazım Karabekir

"31 Ekim sabahı ajanslarla beraber vilayete de tebligat geldiğinden top atılmasına emir verdim. Hükümet avlusunda resmi bir surette kutladık. Belediye reisi Vali beye aksi nutuk söyleyecekler de olabilir, bunun için hiç nutuk söylemese münasip olur (demiş). Vali Hazım Bey[9] de muvafık bulmuş. Yalnız bir dua okundu."[10]

Kazım Karabekir, eleştirisini biraz daha artırarak Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'yı şöyle eleştirir: "İstiklâl Harbi'nin tehlikeli günlerinde sonuna kadar feragatli ve fedakâr arkadaşlarının rey ve irşadına ihtiyaç gösteren Mustafa Kemal Paşa, artık muzaffer bir başkomutan sıfatıyla maiyet komutanlarına Cumhuriyet'i dikte ettirmiştir. Eski arkadaşlarının rakip olabileceği endişesi ile sû-i şahsiyetler icadı da lâzım gelmişti. Bunun için eski arkadaşlarını kötülemek lâzımdı. Bunu da hakkıyla yapmıştır."[11]

Kazım Karabekir, kendisine haber verilmediğinden, hatta kendilerinin bulunmadığı bir zamanda cumhuriyetin ilanı ve cumhurbaşkanın seçilmiş olmasına içerleniyor ama ondan sonra da şu tebrik telgrafını çekiyor:

"Türkiye Cumhuriyeti Reisi Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Trabzon. 31.10.1923

Hakimiyet-i milliyenin mana-ı tammı telakki edilebilecek Cumhuriyetimizin necip milletimiz hakkında saadetler getirmesini temenni eder; Cumhurriyasetinizi tebrik ve Cenab-ı Hak'tan muvaffakiyetler dilerim efendim." Kazım Karabekir"[12]

Kâzım Karabekir, 5 Kasım günü vapurla

9 Ebubekir Hâzım Tepeyran (1864-5 Haziran 1947)

10 Eğilmez, age. s.108-109; Kazım Karabekir, Paşaların Kavgası, Emre Yayınevi, İstanbul l995, 4. baskı, s. 192–193; Uğur Mumcu, Kazım Karabekir Anlatıyorum, um-ag Vakfı Yayını, 21. Bsk. Şubat 1998, Ankara, s.102; Cemil Koçak, Madalyonun Arka Yüzü, Timaş Yayınları, 1.bsk, Mayıs 2021, İstanbul, s.81; Falih Rıfkı Atay da, Çankaya adlı eserinde (Çankaya, İstanbul 1969, s. 380); "Trabzon Mevkii Komutanı Kâzım [Orbay] Paşa o gece top atarak Cumhuriyet ilânını kutlamak emrini almış ve yerine getirmişti. Trabzon'da bulunan Kâzım Karabekir: "Nedir bu toplar?" diye sormuştu. Kâzım [Orbay] Paşa, Cumhuriyet'in ilan edildiği cevabını verince aralarında şu konuşma geçmişti:

"Neden bana sormadınız?"

"Sorsaydım top atmamaklığımı mı emredecektiniz?"

"Hayır ama... Biz bunu konuşmamıştık!" şeklinde bilgi vermektedir. Bkz; Atay, age. s.380

11 Uğur Mumcu, Kazım Karabekir Anlatıyor, um-ag Vakfı Yayını, İstanbul Şubat 1998, s. 105

12 Mumcu, age. s.103

Trabzon'dan ayrılır. Vapur, 9 Kasım günü İstanbul'da olacaktır. Vapur kaptanı, yolda emir almıştır. Vapur, bir gün sonra İstanbul'da demirleyecektir.

Karabekir, bu gecikmenin nedenini halkın kendisini karşılamasına engel olunması biçiminde yorumlar.

"10 Kasım sabahı vapurumuz Boğaz'a girdi. Kavak'ta ayrı ayrı istikametlerde Rauf Bey ve Refet Paşa ve İstanbul gazete muhabirleri vapurumuza çıktılar. Her biri bir sual soruyor, beni arkadaşlarımla görüşmeye ve beş yıldan beri görmediğim şirin yerlerimizi seyretmeye fırsat vermiyorlardı. Endişeleri, Cumhuriyet'in ilân şeklinden doğuyordu.

Bir sabah top sesleriyle endişe ile uyandık. Meğer Cumhuriyet ilân oluyormuş. Ankara'dan gelen haberler, M. Kemal Paşa'nın yeni topladığı bir muhit ile tam bir `diktatörlüğe´ gittiğidir. Millî hâkimiyet yerine `şahsî hükümranlık´ kurulmuştur, istiklâlimizi kurtaranlar hürriyetimizi boğacaklar mıydı?

Bir sabah top sesleriyle endişe ile uyandık. Meğer Cumhuriyet ilân oluyormuş. Ankara'dan gelen haberler, M. Kemal Paşa'nın yeni topladığı bir muhit ile tam bir `diktatörlüğe´ gittiğidir. Millî hâkimiyet yerine `şahsî hükümranlık´ kurulmuştur, istiklâlimizi kurtaranlar hürriyetimizi boğacaklar mıydı? (…)"[13]

Kazım Karabekir Paşa, Mustafa Kemal Paşa'nın bir zamanlar Hilafet ve saltanat makamına geçmeyi kurduğunda arkadaşlarının karşı çıkmasını, önlemesini görür. "Cumhurreisliğine de mâni olacakları endişesiyle, işi çabucak bitirmek suretiyle Millet Meclisini bile toplayabildiği 158 kişiye dayanarak Cumhurreisliğine geçmiştir."[14]

Atatürk, Karabekir'e, Söylev'de şu yanıtı verir:

"Baylar, görüyorsunuz ki, Cumhuriyet'in ilanına karar vermek için Ankara'da bulunan bütün arkadaşlarımı çağırmayı ve onlarla görüşüp tartışmayı hiç de gerekli görmedim. Çünkü onların öteden beri ve doğal olarak bu konuda benim gibi düşündüklerinden kuşkum yoktu. Oysa o sırada Ankara'da bulunmayan kimi kişiler, hiçbir yetkileri yokken, kendilerine bilgi verilmeden, düşünceleri ve uygun görüp görmedikleri sorulmadan Cumhuriyet'in ilan edilmiş olmasını gücenme ve ayrılma saydılar." Mustafa Kemal ya da bir başkasının meclisin yetkisinde olması gereken bir konuda birilerine sorma ya da sormama hak ve yetkisi elbette ki yoktur. Çünkü bu yetki, meclisin yetkisindedir. Dolayısıyla konu seçim ya da cumhuriyetin ilanı veya başka bir şey ise meclise getirilir, tartışılır ve meclis kararı ile bir sonuca varılır. Ama hiç kimse meclisin yetkisini tek başına kendisi kullanamaz.

Karabekir, Atatürk'ün bu sözlerini anılarında şöyle yanıtlar:

"Hâlbuki salahiyetli olmadığını söyledikleri arasında hem mebus hem de kolordu komutanları vardır."[15]

Kendisinin sayesinde bu mevkilere gelmiş Mustafa Kemal'in, kendisini haberdar etmeden bir oldu-bittiye getirerek bu şekilde Cumhuriyet'i ilan etmesi, Kâzım Karabekir'i çok incitmişti.

Kazım Karabekir, Cumhuriyetin ilanının basından gizlenmesinin nedenini ise şöyle açıklamıştır: "Cumhuriyetin ilanının, İstanbul gazetecileri dahi top seslerinden öğrenecek kadar aceleye getirilme sebebinin münakaşaya mey-

13 Mumcu, age. s.106; Eğilmez, age. s.112

14 Ali İhsan Eğilmez, age. s.109

15 Mumcu, age. s.105-106; Eğilmez, age. s.111

dan verilerek sözü ayağa düşürmemek için olduğu mütalaasında çıkan mana, gazetecilerin cumhuriyetin aleyhinde yazacakları değil, reisicumhurluğa namzet olabilecekleri yazmaları ve bu arada Mustafa Kemal Paşa'ya da Meclis kürsüsünden verdiği sözü hatırlatarak, onun namzetler arasında göstermemeleri kaygusu olduğu anlaşılıyordu."[16]

Üç Paşaya (Rauf, Refet ve Kazım Karabekir Paşalar) göre, "cumhuriyet adı altında şahsi hâkimiyet kurulmuş, halk da yeni kurtulduğu bir baskı döneminden yeni bir baskı dönemine girmişti."

Falih Rıfkı, Mustafa Kemal ile olan bir görüşmesini şöyle anlatıyor:

"Mademki, Cumhuriyet bir emr-i vaki suretinde ilân edildi. Demek ki, Meclis'te Cumhuriyet'e muarız kuvvetli bir hizip var. Fakat Cumhuriyet tamam olmadı. Bunun icabâtını Meclis'ten nasıl geçireceksiniz? Yoksa başka emr-i vakiler oluncaya kadar Cumhuriyet böyle eksik mi kalacak? Medreseler, Şer'iyye Mahkemeleri, Şer'iyye Vekâleti vb. ne zaman kalkacak? Teşkilât-ı Esasiye'deki din maddesi kalacak mı? Paşa, Meclis'ten geçse de geçmese de bunların hepsinin yapılacağını söyledi."

"Mademki bu meclis Cumhuriyet ilân etmeye kendisini salahiyetli gördü. O halde başka bir meclis de başka bir ekseriyetle bir gün Meşrutiyet ilân ederse ne yaparız, dedim. 'Olabilir. Fakat hepsini sopa ile kovarız' dedi."[17]

Mustafa Kemal'in bu tavrı da gösteriyor ki, meclisin kabul etmesi ya da etmemesi önemli değildir. Önemli olan kendisinin bir şeyi -o şey her ne ise- istemesi halinde o, bir şekilde zorla -sopayla- da olsa yapılacaktır.

16 Eğilmez, age. s.111-112

17 Falih Rıfkı Atay, Çankaya, İstanbul 1969, s. 390

Meclis Başkanlığından istifa ederek İkinci Ordu Müfettişliğine tayin olan Ali Fuad Cebesoy, Mustafa Kemal'in isteği üzerine 25-26 Ekim geceleri Çankaya Köşkü'nde kalmasına ve 27 Ekim'e kadar da Ankara'da bulunmasına rağmen cumhuriyetin ilanını gazetelerde öğrendiğini şöyle anlatmaktadır: "İstanbul'a geldiğimin ilk gecesi ana yuvasında, güzel hislerle geçirirken, birdenbire atılan toplara bir mana verememiştim. Ertesi sabah yataktan kalkınca, ilk işim gazetelere bakmak oldu." Böylece Cebesoy da Cumhuriyet'in ilanını ve yeni cumhurbaşkanını ve hükümeti gazetelerin haberlerinden öğrenir. O da tıpkı Karabekir gibi, Cumhuriyet'in ilanını bir "emir vaki" olarak tanımlayacaktır.[18]

Mustafa Kemal, gücü ele geçirince eski arkadaşlarını unutmuş ve dışlamıştı. Rauf Orbay, Millî Mücadele'nin başından beri çok önemli görevlerde bulunmuş sayılı kişilerden birisiydi. Nitekim çok yakın zaman öncesine kadar da İcra Vekilleri Başkanlığı (Başbakanlık) yapmıştı. Ama Mustafa Kemal, Kazım Karabekir'e verdiği cevapta Ankara'da bulunmayan ve 'hiçbir yetkileri yokken' dediği kişilerden birisi de eski başbakan Rauf Orbay idi.

Rauf (Orbay) Bey de cumhuriyetin ilanını İstanbul'da duyduğunu şöyle anlatır hatıralarında: "… Fethi Bey, benim yerime İcra Vekilleri Başkanı olmuştu. Fakat bu mevkide uzun müddet kalamamıştı. Ben İstanbul'da bulunurken, Fethi Bey kabinesi istifa etmiş, yerine yenisi seçilemediğinden, bir hükümet buhranı kendini göstermişti. Bunun neticesini beklerken 29/30 Ekim 1923 gecesi, geç vakit henüz yatmıştım ki, top sesleriyle uyandım. Merakla kulak verdim. Top sesleri dinmiyordu. Yüze yaklaştığını fark edince içimden doğan bir hisle 'Mutlaka Cumhuriyettir öyle ise, memlekete ve millete hayırlı ve uğurlu olsun" dedim.[19]

Bu arada Rauf Bey (Orbay) Vatan ve Tevhid-i Efkâr gazetelerine verdiği beyanatta Cumhuriyetin zamansız ve çabuk ilan edildiğini ileri sürmüştür. Celalettin Arif ve Muslihittin Adil gibi profesörler müteredditirler. Polemik, çok şiddetli bir şekle girmiştir. İstanbul basınında çıkan şiddetli başyazılardan birisinin, Ebu'z-Ziyazade imzası ile başlığı şu idi: "Bizi Korkutan Kırmızı Cumhuriyet Paçavrası mıdır?"[20]

Mustafa Kemal, gücü ele geçirince eski arkadaşlarını unutmuş ve dışlamıştı. Rauf Orbay, Millî Mücadele'nin başından beri çok önemli görevlerde bulunmuş sayılı kişilerden birisiydi. Nitekim çok yakın zaman öncesine kadar da İcra Vekilleri Başkanlığı (Başbakanlık) yapmıştı. Ama Mustafa Kemal, Kazım Karabekir'e verdiği cevapta Ankara'da bulunmayan ve 'hiçbir yetkileri yokken' dediği kişilerden birisi de eski başbakan Rauf Orbay idi.

Mustafa Kemal Cumhurbaşkanı seçiliyor

Kanunun kabulünden sonra Meclis Başkanı, 'Cumhurbaşkanının hemen seçilmesini ve yüz bir kez top atılmasını isteyen önergeler vardır. Kabul edenler? Kabul edilmiştir. Yoklama yapılarak gizli oyla cumhurbaşkanı seçeceğiz. Arkadaşlar oylarını kullansınlar. Oylama son bulmuştur. Türkiye Cumhurbaşkanlığı için yapılan seçime katılan üyenin sayısı 158'dir. 158 üye oy birliği ile Mustafa Kemal Paşa'yı Cumhurbaşkanlığına seçmişlerdir.[21]

Yoklamasız toplanan İttihatçı Meclis, yangından mal kaçırır gibi gece geç saatlerde önce Anayasa'yı değiştirdi. 1921 Anayasa'nın birinci maddesine "Türkiye Devleti'nin **şekl**-i hükü-

18 Koçak, age. s.82

19 Rauf Orbay, Cehennem Değirmeni Siyasi Hatıralarım, c.2, Emre Yayınları, Eylül 1993 İstanbul, s.134

20 T. Zafer Tunaya, İslamcılık, s. 151

21 Goloğlu, age. s 333

meti, cumhuriyettir" cümlesi monte edildi. Değişikliğin resmî gazetede yayınlanması beklenmedi. Sadece 15 dakika sonra bu kez cumhurbaşkanı seçimine geçildi. Mustafa Kemal, tek aday olarak seçime katıldı ve salonda bulunan milletvekillerinin oylarıyla üstelik işari oyla Cumhurbaşkanı seçildi. Yani oylar sayılmadı. Resmi açıklamalar oybirliği ile/158 oyla seçildi, yönündedir. Oysa milletvekili sayısı 320 idi. Ve bırakın Anayasayı değiştirmek/Cumhuriyeti kabul etmek ve cumhurbaşkanı seçmek için gerekli olan üçte iki çoğunluğu… salonda salt çoğunluk bile yoktu. Üçte iki çoğunluk rakamı 213, salt çoğunluk rakamı ise 161 idi. Zaten resmî açıklamalar toplantının 159 kişiyle yapıldığı şeklindedir.[22]

Mustafa Kemal Paşa, 'Sayın arkadaşlar!' diye başladığı konuşmasını '… Bugüne kadar meclisinizin başında bulundurduğunuz arkadaşınıza, aynı görevi Cumhurbaşkanı adı ile verdiniz. Yüksek değer bilirliğinizi ispatladınız. Bütün ruh samimiyetimle teşekkür ederim. (…) kazandığım bu güvene layık olmak için çok önemli gördüğüm bir noktadaki ihtiyacımı söylemek zorundayım. O ihtiyaç, Yüksek Kurulunuzun kişiliğim hakkındaki iyi görüş, güven ve yardımını sürdürmesidir. Ancak bu sayede ve Tanrı'nın yardımı ile bana yönelttiğiniz ve yönelteceğiniz görevleri iyi olarak yapmayı başaracağımı umarım. Daima sayın arkadaşlarımın ellerine, çok samimi ve sıkı surette yapışarak ve bir an bile kendimi onlara doymuş görmeyerek çalışacağım. Milletin hakkımdaki iyi görüşünü daima dayanak noktası sayarak, hep beraber ileriye gideceğiz. Türkiye Cumhuriyeti mutlu, başarılı ve muzaffer olacaktır (şiddetli ve sürekli alkışlar)' şeklinde tamamlamıştır.[23]

Cumhuriyetin ilanı ve Mustafa Kemal'in C. Başkanı olarak seçilmesi, bir oldu-bittiye getirilmiştir. Özellikle Mustafa Kemal'in 'tek adamlığına' karşı olan milletvekilleri -Kazım Karabekir ve diğerleri- görevli olarak çeşitli yerlere gönderilmişler. Amaç, onların olmadığı bir zaman diliminde hem Cumhuriyeti ilan etmek hem de Mustafa Kemal'i C. Başkanı olarak seçmekti.

Cumhuriyetin ilanı ve Mustafa Kemal'in C. Başkanı olarak seçilmesi, bir oldubittiye getirilmiştir. Özellikle Mustafa Kemal'in 'tek adamlığına' karşı olan milletvekilleri -Kazım Karabekir ve diğerleri- görevli olarak çeşitli yerlere gönderilmişler. Amaç, onların olmadığı bir zaman diliminde hem Cumhuriyeti ilan etmek hem de Mustafa Kemal'i C. Başkanı olarak seçmekti. Nitekim cumhuriyetin ilan edildiği ve C. Başkanının seçildiği gün, milletvekillerinin neredeyse yarısına yakını Meclis'te bulunmamakta idi. Önceden cumhuriyetin ilan edileceği, C. Başkanının seçileceği ilan edilmiş olsaydı, bu milletvekillerinin tamamı mecliste bulunup oy kullanabileceklerdi. Kazım Karabekir'in ifadesine göre seçim esnasında 158 değil sadece 118 milletvekili mecliste bulunmakta idi.[24]

Oylamadan sonra yani 29 Ekim'i 30'a bağlayan gece, Fransız hükümetinin Ankara'daki temsilcisi Mougin Quai d'Orsay'e (Fransız Dışişleri) şu telgrafı gönderecektir:

"Türkiye, hakikaten sürprizler ülkesi. Beş dakikalık bir kulis çalışmasından sonra Meclis, saat 18.30'da yeni anayasa maddelerini müzakere etmek üzere toplanıyordu. Saat 20.45'te Cumhuriyet ilan edilmişti. (…)"[25]

22 https://yalantarih.com/cumhuriyet-nasil-ilan-edildi/

23 Goloğlu, age. s 333

24 Vakit Yakın Tarih Ansiklopedisi, c.3, tarihsiz, İstanbul, s. 30

25 Hikmet Özdemir, Ordunun Olağandışı Rolü, s.96; "Baylar, Meclisçe cumhuriyeti kabul kararı 29/30 Ekim 1923 gecesi saat 8.30'da verildi. On beş dakika sonra, yani 8.45'te cumhurbaşkanı seçimi yapıldı. Durum o gece bütün ülkeye bildirildi…" Nutuk, Söylev, c.II, s.1085

Halife Vahdeddin ve Saltanatın Kaldırılması - I

Ali KAÇAR
kacarali@hotmail.com

Mustafa Kemal Paşa, Milli Mücadele'nin başlangıcında, halife ve sultanı övüyor, Hilâfet ve Saltanat makamını koruyup kollayacağını defalarca ifade ederek âyet ve hadisli beyannameler yayınlatıyordu. Öyle ki: "Hilâfet ve Saltanat makamının kurtarılmasında muvaffak olduktan sonra Padişahımız ve İslâmların halifesi olan efendimiz, her nevi baskı ve zordan uzak ve tamamıyla hür ve müstakil olarak kendini milletinin sadık kucağında gördüğü gün, yüksek meclisimizin tanzim edeceği kanunî esaslar içinde üstün ve saygı değer yerlerini alırlar"[1] diyerek Padişah ve Halifenin gelecekteki konumunu belirtiyordu. Bu konuda Samet Ağaoğlu'nun verdiği bilgiler kayda değer niteliktedir. Ağaoğlu, o günleri şöyle anlatıyor: "Meclis'te aynı gece yapılan toplantılarda ve diğer gündemlerde 'Halife' ve 'Padişahımız' terimleri dillerden düşmüyordu. Bir meclis görüşmesinde şu ifadelere yer veriliyordu: "Saltanat makamı aynı zamanda Hilâfet makamı olmak itibarıyla Padişahımız, İslâm Topluluğu'nun da reisidir. Mücadelemizin birinci gayesi ise "Saltanat ve Hilâfet" makamlarının birbirinden ayrılmasını hedef tutan düşmanlarımıza millî iradenin buna müsait olmadığını göstermek ve mukaddes makamları yabancı esirliğinden kurtararak yüksek emir makamının salâhiyetini düşmanın tehdit ve zorlamalarından kurtarmaktır."[2]

Mustafa Kemal, Samsun'a ulaştığı andan itibaren Padişah'a birçok telgraf çekmiş ve birçok beyanname yayınlamıştır. Hem telgraflarda ve hem de beyannamelerde daima Padişah'a bağlılığını bildirmiş ve mücadelelerinin hedefini, Hilafet merkezini işgal altında kurtarmak olduğunu belirtmiştir.

Mustafa Kemal, Samsun'a ulaştığı andan itibaren Padişah'a birçok telgraf çekmiş ve birçok beyanname yayınlamıştır. Hem telgraflarda ve

1 Samet Ağaoğlu, Kuvâ-yı Milliye Ruhu, s. 58.

2 Samet Ağaoğlu, Kuvâ-yı Milliye Ruhu, s. 59.

hem de beyannamelerde daima Padişah'a bağlılığını bildirmiş ve mücadelelerinin hedefini, Hilafet merkezini işgal altında kurtarmak olduğunu belirtmiştir. Hatta 9. Ordu Müfettişliği görevinden alındıktan sonra bile bu hedeflerinin değişmediğini birçok kez belirtmiştir. Nitekim Mustafa Kemal, 'kulları Mustafa Kemal' imzasıyla Padişaha 8 Temmuz 1919'da çektiği telgrafta "… Yüksek saltanat ve Hilafet makamıyla soylu milletlerinin hayatımın son noktasına kadar daima koruyucusu ve sadık bir ferdi gibi kalacağımı tam bir bağlılıkla arz eder, bu hususta teminat veririm. Askerlik mesleğinden istifa ettiğimi Harbiye Nezareti'ne bildirdim. Yüce zatlarının sıhhat ve afiyette bulunmasına dua eder ve her türlü afetlerden korunmanızı Cenab-ı Hak'dan niyaz ettiğimi"[3] diye hilafet ve saltanatı koruyacağını ve bağlılığını devam ettireceğini belirtiyordu. Yine Lord Kınross, Mustafa Kemal Sivas'a geldiğinde 'Mustafa Kemal'e ayrı bir masa verilmiş, arkasındaki duvara da üzerinde 'Padişahım çok yaşa' yazılı bir halı asılmıştı. (…) Mustafa Kemal, kendisini hala hilafet adına hareket ediyor gibi göstermek zorundaydı. Bu yüzden murahhaslar, Kur'an'a el basarak aşağıdaki şekilde yemin ediyorlardı: 'Yurdumun ve milletimin kurtulup barışa kavuşması dışında herhangi bir kişisel hırs ya da çıkar peşinde koşmayacağıma, İttihat ve Terakki Fırkasını tekrar canlandırmaya kalkışmayacağıma, hiçbir siyasi partinin çıkarına hizmet etmeyeceğime Tanrının adı üzerine yemin ederim.'[4]

Ayrıca 'Milli Mücadeleyi başlatan, Erzurum ve Sivas Kongrelerinin ortaya çıkardığı ruh ve 4 Eylül 1919'da Sivas'ta akdolunan kongrenin zorunlu bir sonucu olarak gerçekleşen Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti (A-RMHC)'nin ana gayesi; "… Her ne şekil ve suretle olursa olsun düşmanların "Hâkimiyeti Osmaniye" ve "Hukuku İslamiyeyi" ve mevcudiyeti milliyemizi muhil (ihlal eden, bozan) bir vaziyet almalarına kat'iyyen müsaade edilmeyecektir" diyordu. Yine Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin gayemiz nizamnamesinde saltanatın ve hilafetin korunacağını ve yaşatılacağına dair özel bölüm açılmıştı. Söz konusu nizamnamede aynen şöyle deniliyordu: "Hükümet-i Osmaniye'nin tehlike-i inhilaline (dağılma, çözülme, parçalanma) karşı Hilafeti İslamiye ve Saltanat-ı Osmaniye'nin bekası esas maksadı teşkil ettiği cihetle müttehiden müdafaa ve mukavemet esası kabul edilmiştir." (…) Ayrıca "Büyük Millet Meclisi, heyet-i umumiyesiyle, aynı zamanda Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin siyasi bir grubu mahiyetinde idi. Meclis Heyet-i umumiyesinin umde-i esasiyesini, A-RMHC'nin umde-i esasiyesi teşkil ediyordu ki, "Bismillahirrahmanirrahim" diyerek, Allah'ın adıyla başlayan A-RMHC nizamnamesi çok açık bir şekilde "Hilafet-i İslamiye ve Saltanat-ı Osmaniye'nin bekası" ifa-

3 Murat Bardakçı, Şahbaba, 5.bsk. Şubat 1999, s.146; Mevlânzâde Rıfat, Türkiye İnkılabının İçyüzü, Pınar Yayınları, 2.bsk. Ekim 2000, İstanbul, s.230

4 Atatürk, Bir Milletin yeniden Doğuşu, Sander Kitabevi, 1966, İstanbul, s.293,294

desini "umde-i esasiye" adı altında zikretmişti.[5]

Mustafa Kemal, bu anlayışta çalışmalarına devam ederken, İstanbul'da bulunan işgal güçleri de baskılarını İstanbul Hükümeti üzerinde arttırıyorlardı. Aslında bu baskılar, Mustafa Kemal'in Anadolu halkı nezdindeki konumunu daha da yükseltiyor ve kurtarıcı konumuna getiriyordu. İşte bu süreçte, belki de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kurulmasına yarayacak ilk adım yine işgalcilerin baskısıyla İstanbul hükümeti alıyor. Şeyhülislam Dürrizade Abdullah Efendi'nin 10 Nisan 1920'de yayınladığı fetva, bu türden bir fetvadır. Bu fetvada Kuva-yı Milliye mensuplarının kâfir, öldürülmelerinin farz, çarpışmanın vacip, kitle halinde öldürülmelerinin meşru, bunlara karşı çarpışmanın vacip, çarpışmadan kaçmanın günah, Kuva-yı Milliyeciler'i öldürenlerin de gazi olacağı söyleniyordu. İmparatorluk, Birinci Dünya Savaşı'na girdiği sırada çıkartılan fetva, nasıl Alman imalatı ise Ankara'ya karşı verilen bu fetva da İngiliz imalatıydı… Aslında bu fetva, ileride de görüleceği gibi Ankara'nın işine gelmiş ve elini güçlendirmişti. Zaten hemen bu fetvaya karşı Anadolu'da, 16 Nisan günü başta Ankara Müftüsü Börekçizade Mehmet Rıfat Efendi'yle (sonraları Diyanet İşleri Başkanı Rıfat Börekçi) 81'i il ve ilçe müftüsü, üçü kadı, onu ulemadan milletvekili ve 52'si de müderris olmak üzere 147 kişinin imzasını taşıyan bir karşı fetvayla cevap verildi. Bu cevapta; "Düşmana karşı elden gelen gayretin gösterilmesinin farz, bu mücadelede can verenlerin şehid, hayatta kalanların gazi olacakları" belirtilerek Anadolu'nun Müslüman halkı Milli Mücadeleye teşvik edilmekteydi. Bu karşı fetva etkili de olmuştu. Çünkü bu fetvanın altında imzası bulunanlar, Anadolu'da sevilen, sayılan ve güvenilen din adamları idi.

Dürrizade'nin bu fetvasına rağmen, Anadolu hareketinin maksadının esir padişahı kurtarmak olduğunu o sıralarda ısrarla vurgulayan Mustafa Kemal Paşa, iki hafta sonra bu fetva hakkında "Zat-ı Şahanenin ağzından işitsem, bunun zorlayarak ve tazyik altında olduğuna hükmederim" diyecekti.[6]

Mustafa Kemal, her defasında amaçlarının hilafetin ve saltanatın kurtarılması olduğunu açıklamıştır. Hatta Ankara Meclisi olarak kendilerinin bir yerde İstanbul'dakinin devamı ve hukuki varisi saymakta; sadece Meclis Reisi Mustafa Kemal Paşa değil, Başkanlık Divanı da Anadolu'daki hareketin esir padişahı kurtarmak için yapıldığını söylemekteydi. Divan adına 27 Nisan günü saraya çekilen telgrafta "Tahtınız etrafında her zamankinden daha sıkı bir bağla bağlanmış bulunuyoruz. İstanbul'da düşman askerleri bulundukça, öz vatanın toprakları üzerinde düşman ayakları çekilmedikçe savaşmaya devam edeceğiz" deniyor; gazeteler, telgrafı "Halife-i zişanımız efendimize milletin sadakati" başlığıyla veriyorlardı…

İslâm dinini inkâr ya da geçmişe düşmanlık, bu güçlerce Millî Mücadele süresince hiç gündeme getirilmemiştir. Tam tersine halkı yanlarına almak ve Millî Mücadele›ye dâhil edebilmek için bütün faaliyetlerde bir taraftan sürekli dinî/İslâmî motif ve duygular kullanılmış, diğer taraftan da Millî Mücadele'nin asıl amacının Padişahlık ve Hilâfet'i kurtarmak olduğu söylenmiştir. Zaten böyle bir hedef belirlenmemiş olsaydı, Milli Mücadele'nin başarılı olması mümkün olmazdı. Hele hele Şeriat'ı kaldırıp Cumhuriyet'i kuracaklarını, din ve devlet işlerini birbirinden ayıracaklarını, medreseleri kapatacaklarını, Padişahlık ve Halifeliği kaldırarak Osmanoğulları'nı yurt dışına sürgün edeceklerini... gündeme getirselerdi ya da böyle bir şey yapılacağı sezilseydi, Mustafa Kemal ve arkadaşları hemen öldürülür ve hain ilan edilirdi.[7]

Ancak gücü yavaş yavaş eline geçirmeye

5 H. Hüseyin Ceylan, Din Devlet İlişkileri, s.34

6 Bardakçı, age. s.157-158

7 Yılmaz Altıparmak, İslâmiyet Açısından Atatürk ve İnkılâplar, 2. Baskı, Timaş Yayınevi, İstanbul 1993, s. 48–49.

başladığında Padişahın yetkilerini ele geçirerek 'tek adam' olmaya, yetkilerine hiç kimsenin ortak olmaması için çeşitli ve yol ve yöntemler denemeye başlamıştır. Meclis'in ilanı, kendisinin Meclis başkanı seçilmesi, 1921 Anayasası'nın yürürlüğe konması, bu amacını gerçekleştirmeye yetmemekteydi. Sıra, bütün konuşmalarında koruyacağına ve bağlı olduğunu defalarca bildirmesine rağmen saltanata gelmişti. Mustafa Kemal gücü ele geçirmesine paralel olarak konuşmaları değişmiş, hilafet ve saltanata yönelik daha önce takınmadığı tavrı takınmaya başlamıştır. Dolayısıyla birçok milletvekilinde şüpheler uyandırmış, "ne oluyoruz, nereye gidiyoruz" türünden sorular sormaya başlamışlardır. Bunlardan birisi de Rauf Orbay'dır. Rauf Bey başta olmak üzere Mustafa Kemal'in yakın arkadaşlarından bir kısmı, Mustafa Kemal'in hilafet ve saltanatı kaldıracağından şüphelenmekte idiler. Bu duruma Şevket Süreyya Aydemir, Tek Adam isimli üç cildlik kitabının 1922–1923 yılları arasını anlattığı üçüncü cildinde, şöyle dikkat çeker:

Mustafa Kemal gücü ele geçirmesine paralel olarak konuşmaları değişmiş, hilafet ve saltanata yönelik daha önce takınmadığı tavrı takınmaya başlamıştır. Dolayısıyla birçok milletvekilinde şüpheler uyandırmış, "ne oluyoruz, nereye gidiyoruz" türünden sorular sormaya başlamışlardır.

"Hilafet ve Saltanat hakkındaki bu kaygı bir gün, bizzat Başvekil Rauf Bey (Orbay), Refet Paşa ve Ali Fuat Cebesoy gibi Gazi'nin bazı yakın arkadaşları tarafından da açığa vurulmuştu. Tam tarihi verilmemiş olmakla beraber, 10–13 Ekim 1922 tarihine rastlayan günlerde cereyan eden bu sahne, devrin yukarıda işaret ettiğimiz halini aksettiren ilgi çekici gerçekleri ortaya koyuyordu. Olayı, Mustafa Kemal şöyle dile getirir:

"Rauf Bey, bir gün Meclisteki odama gelerek, benimle bazı mühim hususlara ait görüşmek istediğini ve akşam Refet Paşa'nın evine (Keçiören'de) gidersem daha güzel konuşabileceğimizi söyledi. Rauf Bey'in teklifini kabul ettim. Ali Fuat Paşa'nın bulunması için de izin istedi. Onu da münasip gördüm. Refet Paşa'nın evinde dört kişi toplandık. Rauf Bey'den dinlediklerimin hulasası şuydu:

"Meclis, saltanat makamının ve belki de hilafetin ortadan kaldırılması endişesi ile müteezzidir (azap ve sıkıntı içindedir). Sizden ve sizin gelecekte alacağınız vaziyetten şüphe etmektedir. Bu sebeple Meclisi ve dolayısıyla milletin umumi efkârını tatmin etmeniz lüzumuna inanıyorum."

Rauf Bey'den saltanat ve hilafet hakkındaki kanaat ve mütalaasının ne olduğunu sordum. Verdiği cevapla şu açıklamada bulundu:

"Ben, saltanat ve hilafet makamına vicdanen ve hissen bağlıyım. Çünkü benim babam, padişahın nimeti ve ekmeği ile yetişmiş. Osmanlı devletinin ricali (büyükleri) arasına girmiştir. Benim de kanımda o nimetin zerreleri vardır. Ben nankör değilim. Padişaha sadakatımı muhafaza etmek borcumdur. Halifeye bağlılığım ise terbiyem icabıdır…

Umumi mütalaam da vardır: Bizde umumi vaziyeti tutmak güçtür. Bunu, ancak herkesin erişemeyeceği kadar yüksek görülmeye alışılmış bir makam temin edebilir. O da saltanat ve hilafet makamıdır. Bu makamı kaldırmak, lağvetmek, onun yerine başka bir mahiyette bir varlık yerleştirilmesine çalışmak, felaket ve hüsranı mucip olur. Asla caiz değildir."

Rauf Bey'den sonra, karşımda oturan Refet Paşa'ya fikrini sordum. Refet Paşa'nın cevabı şu

idi:

"Tamamen Rauf Bey'in fikir ve mütalaalarına iştirak ederim. Bizde Padişahlıktan ve halifelikten başka bir idare şekli, hakikaten mevzubahis (söz konusu) olamaz."

Ondan sonra Ali Fuat Paşa'nın fikrini öğrenmek istedim. Paşa yeni Moskova'dan döndüğünü, umumi vaziyeti, fikir ve duyguları kâfi derecede tetkike vakit bulamadığını bildirerek, görüşülen mesele hakkında kesin bir fikir ve kanaat ifadesinde mazur olduğunu söyledi. Ancak makam-ı hilafetin kaldırılmasına göz yummayacağı ve rızasının olmadığı her halinden belli idi. Ben muhataplarıma kısaca şu cevabı verdim:

"Bahis konusu mesele, bugünün meselesi değildir. Mecliste bazılarının telaş ve heyecanına da yer yoktur."[8]

Mustafa Kemal, Başvekil Rauf Orbay ve yanındaki arkadaşlarına açıkça; "Tereddüde mahal yoktur, telaş ve heyecana kapılmaya da gerek yoktur. Hilafet ve Saltanatın kaldırılması söz konusu değildir" demeye getirmişti.

Böyle olduğu için Rauf Orbay ve arkadaşları alınan cevaba çok sevinmişler ve Mustafa Kemal'in kendilerine söylediklerini Meclis'te de aynen tekrar etmişlerdi. Rauf Orbay ve arkadaşlarının arzuları, Mustafa Kemal'in saltanat ve hilafeti kaldırmayacağına dair sözlerinin meclisteki arkadaşları tarafından da bilinmesiydi.[9]

Mustafa Kemal, Rauf Orbay ve arkadaşlarını bu şekilde en azından şimdilik ikna ettikten sonra yeni bir olayla karşılaşmıştır. Erzurum Mebusu Hoca Raif Efendi'nin bir Cemiyet kurduğu ve kendisini zımnen de olsa muhatap olarak alarak bir beyanname yayınlamıştır. Mustafa Kemal, bu beyannameyi okuyunca çok sinirlenir ve Hoca Raif Efendi'nin yeni kurduğu cemiyetle ilgili olarak kanaatlerini şu şekilde dile getirir; "Hoca Raif Efendi ve arkadaşları, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Erzurum Heyet-i Merkeziyesinin unvanını tadil etti. Muhafaza-i Mukaddesat Cemiyeti, dedi. Mevcut Cemiyet Esasatının başına da hilafet ve saltanat makamının ve şekl-i devletin temin-i mahfuziyetine müteallik birtakım ilavelerde de bulunmuş, bu teşebbüsünü diğer vilayetlere, bilhassa şark vilayetlerine de birtakım beyannameler göndererek teşmile kalkmıştır. Ben, bundan haberdar olur olmaz, Şark Cephesi Kumandanı Kazım Karabekir Paşa'nın nazar-ı dikkatini celbettim. Hoca Raif Efendi'yi ve arkadaşlarını ikaz ve bu nevi teşebbüsattan sarf-ı nazar ettirmesini rica ettim..."[10]

Bu ikaz üzerine Sarıkamış'ta bulunan Kazım Karabekir Paşa ile Erzurum'da bulunan Hoca Raif Efendi arasında, bazı diyaloglar cereyan eder. Raif Hoca, bizzat Kazım Karabekir Paşa'nın karargâhına giderek orada "muhafaza-i mukaddesat" isminin kullanılışındaki esbabı izah eder. Kadı Raif Efendi, "maksat, hukuk-ı hilafet ve padişahiyi muhafaza etmek ve memleket ve âlem-i İslam'ın hayat-ı hazıra ve müstakbelesi için azim teşettüt (ayrılma, dağılma, çatallaşma) ve mahzurları davet eden cumhuriyet şeklinden kat'iyyen sakınmaktır." Hoca, "Büyük Millet Meclisinde teşekkül eden Müdafaa-i Hukuk Grubu maksadının hilafet ve saltanat şeklinin cumhuriyete inkılâbını istihdaf (hedef alma, gaye edinme) eylediği mahsustur" mutaleasında bulunduktan sonra, bu gibi teşebbüsatı muta tanımamakta, mazur olduklarını bildirmiş.[11] Ayrıca Raif Efendi Kazım Karabekir'e Mustafa Kemal'den gerçekten Saltanat ve hilafeti kaldırıp, kaldırmayacağını özel olarak sormasını ister.

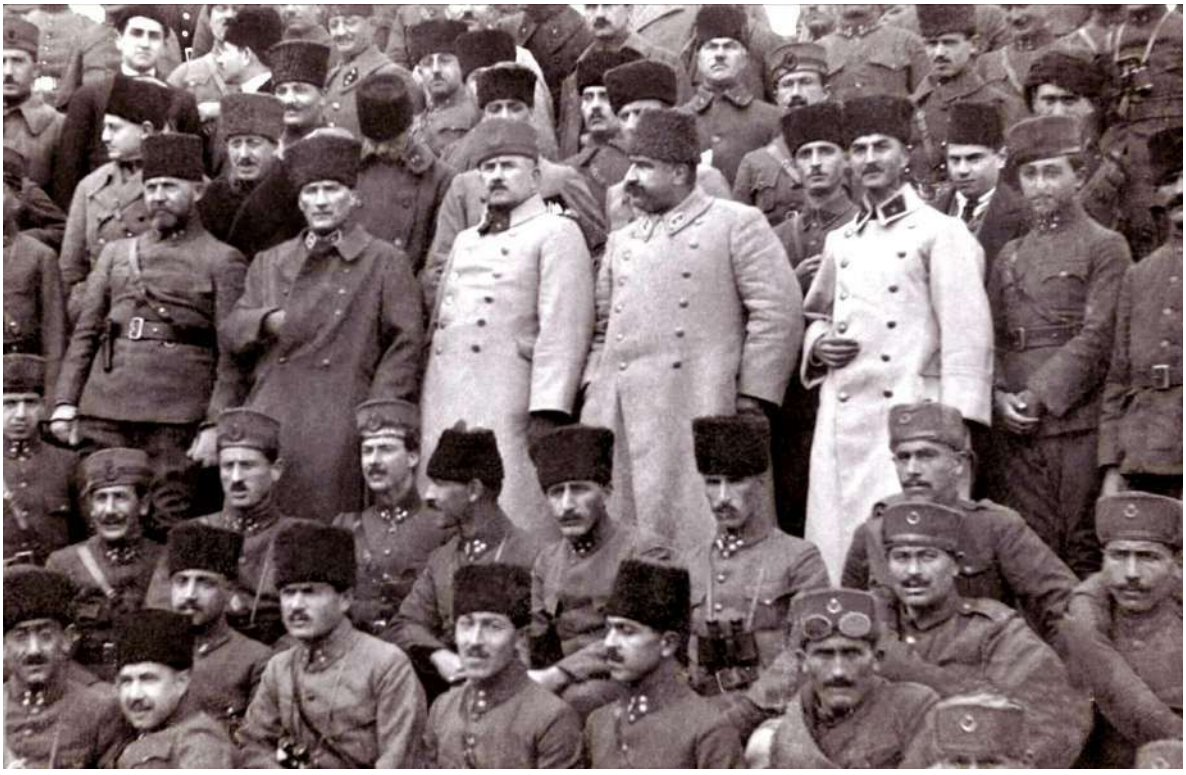
Kazım Karabekir Paşa, bu bilgiyi veren 11

8 Nutuk, Söylev, c.2 s.910–912 TTK Basımevi, Ank.1987; ayrıca bkz; Ş. S. Aydemir, Tek Adam, c.3, 3. bsk. 1969, İstanbul s.50–51; Naşit Hakkı Uluğ, age. s.62-63

9 H. Hüseyin Ceylan, Din Devlet İlişkileri, s.33

10 Nutuk, Söylev, TTK Basımevi, Ank.1999, 4.bsk. c.2, s.798

11 Nutuk ve Söylev, TTK Basımevi, Ank.1999, 4.bsk. c.2 s.798

Temmuz 1921 günlü kapalı telinde, kendisi de, ileri sürdüğü düşünceler arasında diyordu ki: "Hükümet biçimine ilişkin ilkelerin, Büyük Millet Meclisi'nce kabul edilen Anayasa'da saptanmış olduğu görülüyor. Oysa ben, bu yasa içeriğinin olsa olsa bir parti programı olarak kalmasını, yürütülmesinde ortaya çıkacağını kestirdiğim güçlükler dolayısıyla, daha yararlı buluyorum. Bu görüşümü, çok iyi tanıyabildiğim bölgemdeki düşünce ve duygulara göre kısaca açıklamak isterim. Meclis'te Anayasa'yı desteklemek amacıyla kurulan gruba girmiş kişilerin çoğu, yeni bir yönetim devriminde ülkenin alınyazısına etken olmak isteğinde görünenlerdi. Halk arasında ancak küçük bir grup, yeni örgüt kurma görüşünü benimser. Milletvekillerinin Anayasa değişikliğinden yana olmaları ancak kişisel görüşleri olabilir. Devlet biçiminde böyle büyük ve tarihsel değişiklik yapmaya girişirken, ülkenin alınyazısından sorumlu ve ortak olan asker ve sivil devlet adamlarının ve Müdafaai Hukuk Merkezlerinin düşünceleri, gereği gibi alındıktan ve olağanüstü bir mecliste incelendikten sonra bir karar alınması gerekir, kanısındayım."[12]

Kazım Karabekir'in yazısına Mustafa Kemal'in gönderdiği uzun cevabı özetle şöyleydi:

"… Teşkilat-ı esasiye Kanunu, bütün fürüat-ı idariyeyi ve Türkiye Hükümetinin vaz-ı hukukisini ihtiva eden mufassal ve tam bir kanun olmayıp, memleketin teşkilat-ı mülkiye ve idariyesinde icabat-ı zamanın istilzam eylediği halkçılık esasını ifade eden bir düsturdan ibarettir. Yoksa bu kanunda açıkça "Cumhuriyet"; ifade eden bir şey yoktur. Raif Efendi'nin saltanat şeklinin cumhuriyetçiliğe dönüştürüleceğinin sezildiği yolundaki düşünceleri birer fikr-i vehimdir.

Hilafet ve Saltanat meselesi, birer mesele-i esasiye olarak zaten mevcut değildir. Türkiye'nin başında Halife-i İslâm olacak ve bir hükümdar Sultan bulunacaktır. Mevzubahis olunan mes'ele, hükümdarın hukuku olup, tayin ve tahdidi için son birkaç asrın tecrübe ve devlet mefhumundaki millet hukukunun manay-ı

12 Nutuk ve Söylev, TTK Basımevi, Ank.1999, 4.bsk. c.2 s.799

hakikisi amil olmalıdır. Bu esas üzerinde henüz tesbit edilmiş kat'i bir düsturumuz yoktur."[13]

Hatta 18 Eylül 1921 tarihli toplantıda hükümetin Mustafa Kemal imzalı beyannamesinde içtimaî, idarî, siyasî ve askerî teşkilat hakkındaki program meclise sunulurken maksat ve meslek kısmında şu husus dikkat çekiyordu: "Türkiye Büyük Millet Meclisi, millî hudut içinde hayat ve istiklâlini temin ve Hilâfet ve Saltanat makamını kurtarmak yemini ile teşekkül eylemiştir."[14]

Sakarya Meydan Muharebesi ve sonrasında Mudanya Mütarekesinin gerçekleştirilmiş olması Mustafa Kemal'in elini daha da güçlendirmişti. Artık İstanbul'a karşı isteklerini daha cesaretle ve yüksek sesle gündeme getirebilirdi. Bu amaçla Refet Paşa'yı İstanbul'a gönderdi. Refet Paşa, 19 Ekim günü İstanbul'a vardı. Refet Paşa, İstanbul'a gelişinin ertesi günü Tevfik Paşa Hükümeti'nin Hariciye Nazırı olan eski sadrazam İzzet Paşa'yı ziyaret etti. Ziyaret resmi değil, hususi olarak yapılıyordu. Refet Paşa ismi İstanbul'da olduğu kadar Ankara'da da itibar görmekte olan bu eski kumandanına, Ankara'nın gelecekle ilgili planlarını altı madde halinde sıraladı:

1. Ankara'yla İstanbul arasındaki ikilik kaldırılacak ama bu yapılırken Ankara'nın büyük mücadelelerle elde etmiş olduğu serbestliğe sınırlama getirilemeyecekti.

2. Saltanat ve milli hâkimiyetten vazgeçilmeyecekti. Milli saltanat kavramı, cumhuriyet anlamına gelmemekteydi. Halife Hazretleri, hilafet makamında Avrupa'daki meşruti hükümdarların sahip olduğu hukuk ve salahiyetle oturmaya devam edecekti.

3. Fakat arada bir fark bulunacaktı: Hükümet başkanı diğer meşruti idarelerde olduğu gibi hükümdar tarafından seçilip atanmayacaktı: Hükümet başkanıyla mesai arkadaşlarını Meclis seçecekti ve Ankara bu esastan hiçbir şekilde vazgeçmemek konusunda kararlıydı. (…)

4. Padişah, bu esaslar çerçevesinde bir beyanname yayınlayacak ve Ankara Meclisi'nin varlığını tasdik edecekti.

5. İkilik ortadan kaldırıldığı takdirde İstanbul Hükümeti'nin mevcudiyeti de gereksiz olacağı için Sadrazam istifa edecek, yerine bir başka hükümet kurulmayacak ve İstanbul, Milli Hükümet'in bir valisi tarafından idare edilecekti.

6. Milli Meclis geçici değildi, daimî olarak kalacaktı.[15]

Mustafa Kemal'in istediği beyanname yayınlanmadı. Refet Paşa, daha sonra Padişah'la görüşmek istedi. Bu görüşmede, 3–4 saat süren konuşmalar tutanağa geçirilmediği için, ne konuşulduğu bilinmiyordu. Ancak, Padişah'ın ifadesinden anlaşılan şu: Refet Paşa, Hariciye nazırı İzzet Paşa'ya sıraladığı maddelerin yerine getirilmesini Vahideddin'den de istemişti.

Vahideddin, Refet Paşa'nın İstanbul'a gelişinden sonraki hadiseleri ve Yıldız'daki görüşmeyi anlatırken şöyle diyor:

"… Bilindiği gibi zaferden sonra Refet, büyük bir haşmetle İstanbul'a geldi. Koca Tevfik Paşa hükümeti de mevkiini tereddüt etmeden o küçük adama terk ederek taahhüdünü yerine getirdi.

Meydanı serbest bulan Refet de sesi kısılıncaya kadar söyledi, söylendi. Söylediklerini belki siz de bizzat işittiniz. Gazeteler yazdı. Duymayan yahut duyamayan kalmadı. Bilinen deyimiyle, sağır sultan da duydu.

Bu başarılar, bu nutuklar neyi hedefliyordu? Malum, Kanun-i Esasi yerine Teşkilat-ı Esa-

13 Nutuk ve Söylev, TTK Basımevi, Ank.1999, 4.bsk. c.2 s.800, 802

14 M. Taşyürek, Kemalist Laikliğin Temelleri, İhtar Yayınları, s. 195-196.

15 Bardakçı, age. s.227-228

siye Kanunu'nun tatbiki, -Meşrutiyet yerine Cumhuriyet'in tesisi-.

Bu sırada Tevfik Paşa hükümetinin askıda bıraktığı hilafet ve saltanat makamı da geleceği bekliyordu. Derken bir gün Refet, Saraya müracaatla bizden mülakat istedi. Vakit ve zaman tayin ettik. Geldi. Fikrini söyledi. Dinledim. Bu ufak-tefek adam büyük emeller arkasında saklanarak ve hakiki maksadını da gizleyerek bana korunmasına hepimizin yemin ettiğimiz Kanun-i Esasi ile belirlenmiş meşruti hükümdarlık yerine daraltılıp sınırlanmış, sanki aslı esası olmayan ve sakat bir hilafeti kabul edersem şahsımı ve vaziyetimi kurtaracağını ve bir telgraf ile de Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nu ve Ankara Hükümeti'ni tanıyacak olursam Mustafa Kemal'i… ikna edebileceğini söyledi.

Cevap olarak o gün için üzerinde düşünülüp tartışılmaya muhtaç bir teklif olduğunu söylemekle yetindim. Ertesi gün gazetelerde Mustafa Kemal'in şahsımız ve hanedanımız aleyhindeki ağır sözlerini görünce benim de karar verecek zamanım geldi.

Vahideddin'in görüşmenin öncesi ve sonrasıyla ilgili olarak yazdıkları böyle. Bunların yanında bir de dört saatlik tartışmada dışarıya sızanlar ve Refet Paşa'nın yakın çevresine anlattıkları var.

Paşa, görüşmede "Sarayın kapılarını kapattırınız, kimseyi içeriye almayınız. Münasebetsiz âdemler gelir, söz olur. Zat-ı Şahaneniz yalnız selamlık resmini icra için cami-i şerife çıkınız, başka bir yere gitmeyiniz" demiş olmasına rağmen hükümdarı ürkütmek için elinden geleni yapmıştı. Sarayı "Çekilmezlerse ipe giderler" diye tehdit ettiği söylenirken Vahideddin'in karşısındaki tavrını seneler sonra "Padişahın önünde ayak ayaküstüne attım ve koltuğa o kadar yaslandım ki nerede ise papucum burnuna değecekti" diye nakledecekti. Ama görüşmenin en önemli tarafı, hükümdarı İstanbul'dan ayrılması için iknaya çalışmasıydı. Vahideddin'e "Memleketten gidin" dediğini, bu gidişin geçici olacağını ve bir müddet sonra ortalık yatışınca dönebileceğini söylediğini de dostlarına anlatacaktı.[16]

Mustafa Kemal, Padişah Vahideddin ile ilgili en ağır hakaretleri yapar hale gelmişti. Oysa daha kısa bir süre öncesine kadar "Millet-i Osmaniye'nin en ali ve muhterem mümessil-i hakikisi olan zat-ı şevketsimat-ı hazret-i şehriyari" veya "Bütün âlem-i İslam'ın perestiş-karane merbut olduğu halifemiz ve ecdad-ı kiramımızın bize en kıymetli yadigarı olan padişahımız" gibi ifadelerle söz eden Mustafa Kemal Paşa, kürsüde artık başka türlü ve açık konuşuyordu:

"… Osmanoğulları'nın otuz altıncı ve sonuncu padişahı Vahideddin'in saltanat devrinde, Türk Milleti en derin esaret çukurunun önüne getiriliyor. Binlerce senelerden beri istiklal kavramının asil timsali olan Türk milleti, bir tekme ile bu çukurun içine yuvarlanmak isteniyor. Fakat bu tekmeyi vurdurmak için bir hain, şuursuz, idraksiz bir hain lazımdı. Nasıl ki kanunen idamı lazım gelenlerin bile ipini çekmek için kalp ve vicdanı insan yüceliğinden soyutlanmış bir mahlûk aranır, idam hükmünü verenlerin böyle adi bir vasıtaya ihtiyaçları vardır. O kim olabilirdi?

Türkiye Devleti'nin istiklaline son veren, Türkiye halkının hayatını, namusunu, şerefini imha eden, Türkiye'nin idam kararını ayağa kalkarak bütün endamıyla kabul etmek istidadında kim olabilirdi?

Maateessüf, bu milletin hükümdar diye, sultan diye, padişah diye, halife diye başında bulundurduğu Vahideddin… Vahideddin, bu alçakça hareketiyle yalnız kendinin layık olduğu bir muameleyi kabul etmiş olmaktan başka hiçbir şey yapmış olmadı."[17] (Devam edecek…)

16 Bardakçı, age. s.230-231

17 Bardakçı, age. s.23-233

19 Mayıs ve Mustafa Kemal - III

Ali KAÇAR

Vahdeddin Atatürk'e Kaç Para Verdi?

Sabah Gazetesi'nde çalışan Nuriye Akman, 11 ila 14 Haziran 1995 tarihlerinde yayınlanan "Millî Mücadelenin İki Yüzü» başlıklı birkaç günlük bir röportajında, Cemal Kutay'a soruyor:

"Siz, bugün Vahdeddin'i vatan haini kategorisine sokmuyorsunuz?"

Kutay, cevap veriyor: "Elbette hain değildi. Dünyanın en namuslu adamlarından biriydi. Ölürken yastığının altından parasızlıktan alamadığı ilaçlarının reçeteleri çıktı. Bunu, Tarık Mümtaz Göztepe anlatıyor. Ve cenazesini rehin ettiler San Remo'da. Akrabaları, arkadaşları cenazeyi kaçırdılar da gömüldü.[1-2] Bunlar hakkında hüküm verebilmek için önce bilgili olmak lazım. Bakın, Hazine-i Hassa Reisi Refik Bey'i çağırıp sayım yaptırdı gitmeden evvel. Nuriye Hanım, oradan kaşıkçı elmasını alıp gidebilirdi. Hakkıydı, ailesinin çünkü. Kesinlikle bunlar namusu müeccem.

İsmet Bozdağ da: Mesela karısına bir merasimle takmak için bir yüzük ve gerdanlık gelmiştir, onları da teker teker ailesinin üstünden, kızının boynundan alıp hazineye iade etmiştir. Padişahın maaşı var, 23 gün çalışmış[3] o ay, yedi gününü kısmış, öyle almış maaşı. "Çıkıyorum çünkü Türkiye'den. Hakkım yok benim bunda" diyor. Özetle birinin kahraman olması için birinin hain olması gerekmiyor.

Son Padişah Vahdeddin'in, Atatürk'ü Samsun'a göndermeden kendisine ne kadar para verdiği de gene bu röportajda gündeme geliyor.

Kutay'ın cevabı şu:

"25 bin altın. O zaman bu parayla İstanbul'un

1 Vahdeddin'in cenazesi, borçlarından dolayı bir ay rehin kalmıştır. Daha sonra bakkal, manav ve diğer esnafın borçları ödenince cenaze üzerindeki haciz kaldırılmıştır. Cenazenin kaçırıldığı şeklindeki bilgiler; halıya sarılıp bahçenin arka kapısından götürülmesi yahut bir sandığa konulup villadan gizlice çıkartılması gibi bilgileri doğru değildir. Borçlar ödenince 15 Haziran 1926 günü cenaze, Manolya villasından alınarak tren istasyonuna götürülmüştür. Bkz; Bardakçı, Şahbaba, s.402 vd.

2 Cenaze üzerindeki hacizi kaldırmak için son Halife Abdülmecid Efendi'nin gönderdiği para yetmeyince, Vahdeddin'in lohusa yatağındaki kızı Sabiha Sultan bir çift küpesini satarak mümkün olabilmiştir. Bkz; Bardakçı, Şahbaba, s.393

3 Sultan Vahideddin Han da yurttan ayrıldığı 1922 senesinin Kasım ayının maaşını ayın birinde almış ve 17. gününün sabahı ülkeyi terk etmiş. İşte o 1922 senesinin 16 Kasım gecesi, Hazine Kethüdası Refik Bey'i çağırtıp;

"(...) Anlaşıldı, biz bu ay yarım çalışacağız. 13 gün bu millete padişahlık yapamayacağız. Benim maaşımın 13 günlüğü ne kadar yapıyor?" diye sorar. Refik Bey, Sultan'ın maaşının 13 günlük tutarını hesaplayıp bildiriyor. Sultan da bu miktarı cebinden geri veriyor. Etrafındakiler tarafından, maaşını teslim etmemesi noktasında şiddetli ihtar ve uyarılara muhatap olmuşsa da, bunları dikkate almaz. Bkz; Kadir Mısıroğlu, Mazlum Padişah Vahideddin, s. 334

onda biri satın alınırdı. Ben, bunu Demokrat Parti milletvekili olan hukukçu Celal Fuat Türkgeldi'nin babası Mabeyn Başkatibi olan Ali Fuat Türkgeldi'den dinledim."

- İsmet Bozdağ: Çiftliğini ve atlarını satarak temin ettiği 40 bin altını, kendisine vermiştir. Bunu, Abdülhamit'in kızı Şadiye Sultan'dan dinledim. Bunun belgesi yok. Belki de belge bulunamazdı; çünkü görev özel ve gizliyse bunlar belgeye bağlanamazdı. Üstelik bu kırk bin altını Vahdeddin'in çiftliğini ve atlarını satarak temin ettiğini söyler. Çok iyi bir binici olan Sultan Vahdeddin, gayet kıymetli yarış atları beslerdi. Bu suretle elde edilen kırk bin altını M. Kemal Paşa'ya vererek, onu Millî Mücadelenin başında ma'nen olduğu kadar maddeten de teçhiz etmiştir. Bu kadar büyük bir meblağın normal bir harcırah veya müfettişlik vazifesiyle alakalı herhangi bir tahsisat telakki edilmesine de imkân yoktur. Üstelik halen Fransa'da ikamet etmekte bulunan "Osmanlı Hanedanı"nın çok değerli bir ferdi: Mahmut Şevket Efendi, (Dipnot: M. Şevket Efendi, Sultan Abdülaziz Han'ın evlatlarından Seyfettin Efendi'nin oğludur.) bu meblağın müteaddit yardımlarla "Dört yüz bin altın"a yükseldiğini ifşa etmiştir. Dört yüz bir altın ne demektir, düşününüz… Üstelik bir başka dört yüz bin lira meselesi daha var. Onu da M. Kemal Paşa bizzat itiraf ediyor. Aydın cephesinin ihtiyacı için kullanılmak üzere "Donanma Cemiyeti"nin elinde bulunan paralardan "dört yüz bin lira" talep etmiş, İstanbul Hükümeti de bu isteği yerine getirmiştir. (M. Kemal, Nutuk, Ankara 1927, sh.206)

40 bin altını nasıl taşımış acaba sorusuna da Bozdağ şöyle cevap vermiştir:

"Bu soruyu, ben Osmanlı hanedanına sordum. Dediler ki, bunlar, kendisine kâğıt para olarak verilmiştir. Ama değeri, 40 bin altındır. Hiçbir şeyi bütün gerçekleriyle bilmek mümkün değildir; tarih, belgelerle sürekli değişen bir bilgidir. Tarih felsefesiyle hareket edip olayların mantığını kavrayabilirsiniz. Elinizde belgeler olabilir de olmayabilir de. Bütün mesele, olayların mantığını, sağlam olup olmadığını tartışmaktır. Benim yaptığım bu."

Bir başka soru üzerine de İsmet Bozdağ şu gerçeği dile getirmiştir: "Aslında benim söylemek istemediğim, üstadın da dilinin varmadığı bir şey var. O da şu: Mustafa Kemal tarihi doğru anlatmıyor yani hepsini anlatmıyor, bir parçayı vermiş, üst tarafı karanlık.

Bir başka soru üzerine de İsmet Bozdağ şu gerçeği dile getirmiştir: "Aslında benim söylemek istemediğim, üstadın da dilinin varmadığı bir şey var. O da şu: Mustafa Kemal tarihi doğru anlatmıyor yani hepsini anlatmıyor, bir parçayı vermiş, üst tarafı karanlık.

Nuriye Akman, aynı röportajında 19 Mayıs gününün ulusal bayram olarak ne zaman kutlanmaya başlandığını Bozdağ'a soruyor:

- Sayın Bozdağ, 19 Mayıs, Millî Mücadele tarihinde çok önemli bir gün. İlk ne zaman kutlandı?

- Yıl 1936. Günlerden 19 Mayıs. Atatürk Dolmabahçe'de, yanında Şükrü Kaya, Ruşen Eşref, Kılıç Ali, Salih Bozok, Mehmet Soydan, Nuri Conker var, konuşuyorlar. Birdenbire Atatürk soruyor: "Bugün günlerden ne?" Diyorlar Salı, Çarşamba neyse. Ayın kaçı: 19'u. Aylardan ne: Mayıs. "Ne oldu bugün, söyleyin bakalım?" diyor. Düşünüyorlar, 19 Mayıs'ta ne oldu?

- Bilmiyorlar mı? Nasıl olur?

"Asıl yapacağınız bayram bu."

- Nasıl bileceksin canım, o zamana kadar 19 Mayıs'ın lafı yok. Onun için soruyor Atatürk. Şimdi bunlar arıyorlar; "İzmir'in işgalinin üçüncü günü" diyorlar. Atatürk, "Değil" diyor. "İsmet Paşa'nın Lozan'dan Gazi'ye çektiği telgraf" diyorlar. "Hayır. O, 1923'te, Mayıs'ta da değil" diyorlar. "Haliç Konferansı" diyorlar, "İngilizlerle Irak meselesi üzerinde konuşmuştuk" diyorlar.

- Kim anlatıyor bunu size?

- Şükrü Kaya anlattı. "Terakki Perver Fırka'nın kapatılması da bu aylarda olmuştu" diyorlar. Atatürk, "Bırakın yahu bunları" diyor, "Öyle bir şeydir ki bu ülkenin kurtuluşudur". Yine

bulamıyorlar. En sonra Şükrü Kaya hatırlatıyor, "Bu, sizin İstanbul'dan ayrıldığınız gün mü?" deyince, "Yaklaştın" diyor, "Samsun'a çıktığımız gün." Sonra "Asıl yapacağınız bayram bu" diyor. Ertesi sene 19 Mayıs'ta Şükrü Kaya'nın tertibiyle 19 Mayıs bayramı kutlanıyor.

- Yani Atatürk, bu bayramı iki kez mi gördü?

19 Mayıs'ın bayram olması…

- Evet. 37'de bir görüyor. İkincisinde yani 38'de Atatürk hasta. Acar motoruyla önce Florya'ya dönüp Boğaz'ın en ucuna kadar gidiyorlar. Kıyılarda herkes Acar'ı tanıdığı için alkışlıyor, çok memnun oluyor Atatürk; fakat yoruluyor "Dönelim" diyor. Böylece son bayramını da görüyor ama hasta olarak.

- Sayın Kutay, Atatürk, bunca yıl neden bekledi 19 Mayıs'ı bayram yapmak için?

- 19 Mayıs, 23 Nisan Hâkimiyet-i Milliye Bayramı'nın felsefesi içinde ele alındı. Biz, Atatürk'ün gazetesi Hâkimiyet-i Milliye'de 23 Nisan literatürünü yaparken, bunun başlangıç gününün 19 Mayıs olduğunu söylemekle yetiniyorduk. Ayrıca kutlanması hatıra gelmemişti. 19 Mayıs'ın ayrıca bayram olarak kutlanması kararı, bence Atatürk'ün hastalığının acı bir gerçek olarak ortaya çıkmasıyla ilgilidir. Artık ömrünün kısa olduğu kabul edilince, O'nun hayatında önemli olan günler, daha derinden anılmaya başlandı. Ayrıca bir hükümet değişimi olmuş, İsmet Paşa görevden uzaklaştırılmış. Celal Bayar dönemi başlıyor.

- Evet, ekonomik kalkınmayla beraber yepyeni bir devir başladı. Bence Atatürk, öleceğini bilenin psikolojisiyle bu hükümet değişiminden ve ölümünden sonra belki şahsiyeti ve cumhuriyetin temel günleri hakkında bazı yanlış ve vaktiyle söylenmemiş sözlere dönülmek ihtiyacı duyulursa, diye kutlanmasını istedi. Ama Mustafa Kemal, ne yazık ki kendi nutkunda Millî Mücadele'nin kuruluşunu hakiki olarak anlatmamıştır.[4]

1937 yılına kadar akla gelmeyen 19 Mayıs ulusal bayramı, birdenbire Mustafa Kemal'in aklına geliyor ve kutlanmaya başlanıyor. Aslında yıllar önce bu tür sportif faaliyetler yapılmaktaydı. Bu tür faaliyetlerin ilk mucidi ise İsveç'te eğitim gören Selim Sırrı Tarcan'dır. Kendi hatıralarında da belirttiği gibi, Maarif Nezareti Müfettişliği yaptığı sırada, gündeme gelen bu ilk idman bayramı, 29 Nisan 1916'da, İstanbul'daki bazı okulların erkek öğrencileri Kadıköy'de, Fenerbahçe Stadyumu'nun olduğu yerde İttihad Spor Kulübü sahasında düzenlenmiştir. İkincisi de 1 Mayıs 1917 tarihinde, aynı yerde kutlanmıştır. 1918 ve 1919 yıllarında, bayramlar daha sönük geçmiş ve sınırlı katılımla kutlanmıştır. Gençler, Selim Sırrı Bey'in yönetiminde ve komutasında, o dönemki deyişle "İsveç jimnastiklerinden" örnekler vermişler, beden hareketleri yapmışlardır. Bu hareketler, yüksek atlama, sırıkla atlama, cirit atma, disk atma, 100 metre ve 800 metre koşuları gibi birtakım etkinlikler şeklinde yapılmaktaydı.

Kutlama ve etkinlikler sırasında Türkiye'ye yine Selim Sırrı Bey'in tanıttığı bir marş çalınmıştır. İsveççe adı "Tre Trallade Jantor"' (Şakıyan Üç Genç Kız) olan şarkının bestecisi İsveçli Felix Korling'dir. O zamanlar bu marşa Türkçe sözleri, Ali Ulvi Elöve yazmıştır. "Gençlik Marşı" adıyla anılan bu marş, daha sonra 19 Mayıs ile özdeşleşmiştir. Mustafa Kemal'in, ilk kez ikinci İdman Bayramı'nda dinlediği ve çok sevdiği bu marşı, 1919 Mayıs'ında Samsun'dan Havza'ya giderken maiyetine de öğrettiği anlatılır.[5] "Dağ başını duman almış" adıyla bilinen bu marş, İsveç şarkısından uyarlanmıştır.[6]

Bu idman bayramı, mahalli olarak 1926'da

4 Nuriye Akman, age.; Mustafa Kemal'e verilen para ile ilgili bkz; Kadir Mısıroğlu, Kurtuluş Savaşında Sarıklı Mücahidler, Sebil Yayınları, 4 bsk. İstanbul 1976, s.57-58

5 Daha geniş bilgi için; Mehmet Ö. Alkan'ın Osmanlı İdman Bayramı'ndan Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı'na başlıklı makalesi. "Dağ Başını Duman Almış" marşı eşliğinde yapılan gösterilere Darülmuallimin-i Aliye'den 200 erkek öğrenci katılmış, üzerlerinde beyaz gömlek, siyah pantolon ve kırmızı kuşak olan öğrenciler önce İsveç jimnastik hareketlerinden örnekler sunmuşlar, ardından aletli jimnastik gösterilerine geçmişlerdi. Kasadan atlayan, taklalar atan, 100 metre sürat yansı, halat yarışı, koltuk değnekleriyle oynanan bir çeşit futbol maçı yapan gençler seyircilere sevinçli bir gün yaşatmışlardı. Bkz; Ayşe Hür'ün "Geleneğin İcadı" ve 19 Mayıs Bayramı makalesi için bkz; https://m.bianet.org/biamag/cocuk/107060-gelenegin-icadi-ve-19-mayis-bayrami

6 M. Armağan, Küller Altında Yakın Tarih-1, Ketebe Yayınları 19. Bsk. Haziran 2019, İstanbul, s.103; Ayşe Hür, agm.; Mustafa Kemal ve arkadaşları Havza'ya giderlerken araba arızalanınca inerler, temiz dağ havasını teneffüs ederlerken subaylar bir şarkı mırıldanırlar, "Başını duman almış dağlardan, ağaçlardan, kuşlardan, gümüş derelerden" söz eden romantik bir İsveç şarkısı. "Yürüyelim, arkadaşlar! /Sesimizi yer, gök, su dinlesin, /Sert adımlarla her yer inlesin, inlesin!" Bkz; Lord Kinross, age. s.265

'Gazi Günü,' 19 Mayıs 1927'de, Samsun'a gidiş günü nedeniyle törenler düzenlenmiş, Selim Sırrı Tarcan girişimiyle 10 Mayıs 1928'de ilk olarak Ankara'da, 11 Mayıs'ta İstanbul'da, İzmir ve diğer Anadolu şehirlerinde jimnastik şenlikleri kutlanmaya başlanmıştır. 1931 yılı itibariyle Gençlik ve Spor Bayramı'nın atası İdman Bayramı, 'Mektepler Bayramı' adıyla bütün lise ve ortaokullar için tatil ve etkinlik günü olarak resmileşmiştir.

İlk kez 27 Mayıs 1935 tarihinde, "Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun" adlı düzenleme ile ulusal bayram ve genel tatil günleri derli toplu bir şekilde düzenlenmiştir. Ama hala ulusal bayram ve genel tatil günleri arasında Gençlik ve Spor Bayramı yoktur. Zira bu bayram, bir yasa değişikliği ile ancak 3 sene sonra resmi olarak genel tatil günleri arasına girebilmiştir.

Bu arada daha kanun olarak kabul edilmezden evvel Türk Spor Kurumu tarafından, "19 Mayıs Spor ve Gençlik Bayramı" adıyla 1937 yılından itibaren bir bayram kutlanması uygun görülmüştür.

Gençlik ve Spor Bayramı'nın adı, 17 Mart 1981 tarih ve 2429 sayılı kanunla "19 Mayıs Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı" olarak değişmiştir.[7] Bayramın adının 1981'de "Atatürk'ü Anma ve Spor Bayramı" olarak değiştirilmesi ise, Atatürk'ü totemleştirmek için akla hayale gelmeyen saçmalıklara imza atan 12 Eylül darbecilerinin işidir...[8]

"19 Mayıs", 20 Haziran 1938 tarihinde, 3466 sayılı kanunla 2739 Sayılı Kanun'un ikinci maddesine "Gençlik ve Spor Bayramı, Mayıs'ın 19'uncu günü" ibaresi eklenilerek 28. Milli Bayram ilan edilmiştir. Yani 19 Mayıs 1919'dan tam 19 yıl sonra bayram olmuş, hem de yeni bir bayram ihdas etmek şekliyle değil, 1916'dan beri yapılagelen bir şenliğin adı değiştirilmek sureti ile.[9]

Mustafa Kemal'in, Anadolu'ya Gönderilmesi Sürgün mü idi?

M. Kemal Atatürk, Samsun'a "gönderildiğini" zaten Nutuk'ta itiraf etmektedir, fakat bunu, o sıralarda İstanbul'da birtakım temaslarda bulunmuş olmasından dolayı bundan rahatsız olan muhaliflerinin kendisini İstanbul'dan "nef'yi ve teb'idi" yani "yola getirmek maksadıyla sürgün" ettikleri şeklinde yorumlamıştır. Hatta Samsun'daki asayişsizlik meselesinin kendisini İstanbul'dan uzaklaştırmak için sebep olarak icad edildiğini belirtmiştir.[10] Kısaca ifade etmek gerekirse, İstanbul'da rahat durmadığı ve tehlikeli görüldüğü için uzaklaştırıldığını iddia etmiştir.

Eğer İstanbul'daki temaslarından rahatsız olunsaydı ve kendisi, mevcut yönetime bir tehlike teşkil etseydi, geniş yetkilerle donatılmış ferman ve külliyetli miktarda parayla Samsun'a değil, diğer tehlikeli addedilen siyasetçiler gibi o da Malta'ya sürülürdü. Nitekim 1919'un Ocak ile Nisan ayları arasında İstanbul'da, içinde birçok önde gelen politikacı ve subayın da bulunduğu toplam 107 kişi, tehlikeli görüldüklerinden dolayı tutuklanmıştı.[11]

Padişah ve Sadrazam Damat Ferit Paşa, Mustafa Kemal'e tahammül edemediklerinden dolayı gönderildiği iddiası gerçekle bağdaşmaz. Çünkü bu iddia doğru olsaydı 'Kemal'i her ikisi de herhalde 'şüpheli' kaydiyle İngiliz istihbaratına (Intelligence Service) haber verirlerdi.[12]

Mustafa Kemal'e verilen yetki ve sorumluluk alanı, adeta Batı Karadeniz, Orta ve Güneydoğu Anadolu'yu kapsayacak şekildeydi. Nitekim yetki ve görev alanı, "M. Kemal'in ordu üzerindeki yetkilerinden başka, Trabzon, Erzurum, Sivas, Van vilayetleri ile Erzincan, Canik (günümüzde Samsun ve civarını içine alan bölge) müstakil sancaklarının sivil idarecileri üzerinde de geniş yetkileri mevcuttur. Bu bölgenin, bugünkü idari bölünme dikkate alınırsa, Anadolu'nun bütün kuzey doğusunu içine aldığı anlaşılır. Öte yan-

7 Mehmet Ö. Alkan'ın agm.

8 Ayşe Hür, agm.

9 Abdurrahman Dilipak'ın 19 Mayıs makalesi için bkz; http://www.islamvehayat.com/m/19-mayis_d1412.html

10 Daha geniş bilgi için bkz; M. Bardakçı, Bir Devlet Operasonu 19 Mayıs, Turkuvaz Kitap Yayınları, 1.bsk. Eylül 2019, İstanbul, s.47-49

11 Gotthard Jaeschke, Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi, cild 1'den nakleden; https://belgelerlegercektarih.com/2012/11/24/ataturku-samsuna-vahdettin-gonderdi-belgelerle/

12 Gotthard Jaeschke, Kurtuluş Savaşı ile ilgili İngiliz Belgeleri, TTK Yayınları, tercüme; Cemal Köprülü, 2.bsk, 1991, Ankara, s.113

dan müfettişlik hududuna mücavir (çevre) vilayet ve müstakil livalar (sancaklar) üzerinde de yetki sahibidir. Bu durumda Batı Karadeniz, Orta ve Güneydoğu Anadolu da yetki sınırlarına dâhil edilmekte, bir ifadeye göre de yetki alanı hemen hemen bütün Anadolu'yu kapsamaktadır.

Sadrazam Damat Ferit Paşa, yolculuk öncesi Mustafa Kemal'e, "Bir isteğiniz olursa, doğrudan bana bildirin. Hiç gecikmeden yerine getirileceğinden emin olabilirsiniz"[13] demiştir.

Hakikaten M. Kemal'e verilen yetkiler, çok genişti. M. Kemal'in yakın arkadaşı ve eski Bitlis valisi olan Mazhar Müfit (Kansu) Bey, "M. Kemal'in sadece askeri değil, mülki yetkilerle de donatılmış olarak tayin edildiğini öğrenince, O'nu Damat Ferid'in adamı sandım." demekten kendini alamaz.

Mustafa Sabri Efendi, bu konuda; "Nef'yi ve teb'id edilmesi, kendisinden korkulmakta olması manasını ifade eder ki, bu takdirde kendisinden korkulduğu için daha fazla korkulacak bir hale getirilmek üzere avuçlarının içindeyken serbest hareket edebileceği uzak bir yere gönderilmesi, üstelik de onu daha kuvvetli kılan, sıfat, selahiyet ve imkânlarla techiz edilmesi, idrak ve iz'an dışı bir hareket olur. Binaenaleyh, kendisine verilen sıfat ve selahiyetler nazar-ı itibare alındığı takdirde gösterilen sebeplerin varid olamayacağı sarahaten ortaya çıkar" demektedir.

Cambridge Üniversitesi'nde doktora yapmış olan Prof. Dr. Bülent Gökay da M. Kemal'in iddiasını gerçekçi bulmayarak şöyle itiraz ediyor:

"(…) şüpheli bir subayın, neredeyse sınırsız yetkilerle donatılarak böyle nazik bir göreve atanması, pek mümkün değildi. Eğer bir muhalif olarak görülüyorduysa, İstanbul'da İngiliz denetimi altındaki Türk yetkililer için, başka birçok ulusçu aktivist gibi onu da cezaevine koymak, çok daha basit bir yol olurdu."[14]

Ayrıca Dr. Zekeriya Türkmen de bu yaklaşımı inandırıcı ve tutarlı bulmaz ve "uzaklaştırmak amacıyla gönderilmiş olsaydı, bu ölçüde geniş yetkiler vermeyecekleri gibi, tutuklarlar veyahut da İngilizlere tutuklattırabilirlerdi." der.[15]

Hakikaten M. Kemal'e verilen yetkiler, çok genişti. M. Kemal'in yakın arkadaşı ve eski Bitlis valisi olan Mazhar Müfit (Kansu) Bey, "M. Kemal'in sadece askeri değil, mülki yetkilerle de donatılmış olarak tayin edildiğini öğrenince, O'nu Damat Ferid'in adamı sandım." demekten kendini alamaz.

II. Ordu veya Yıldırım Kıtaları Müfettişi Mersinli Cemal Paşa'nın yaveri Cevat Rıfat (Atilhan) Bey ise, M. Kemal'e verilen geniş yetkilerin Mersinli Cemal Paşa'ya verilmemesinden dolayı Paşa'nın bu duruma çok içerlediğini ve bu yüzden sadarete (Sadrazamlığa) bir şifre yazdığını belirtir. Bu şifreye, sadaretten verilen cevapta ise, geniş yetkilerin verilmesinde M. Kemal Paşa'nın Padişah Vahdeddin ile olan dostluk ve samimiyetinin rolü olduğu ifade edilmiştir.[16]

Sabahattin Selek de "Paşanın o sıralarda İstanbul'dan uzaklaştırılması gereken tehlikeli bir şahıs olarak görüldüğünü kabule de pek imkân yoktur. Kendisine verilen görevin önemi ve geniş yetki, bu kabil iddiaları çürütmektedir"[17] diyerek Mustafa Kemal'in sürgün edilmesi ya da İstanbul'dan uzaklaştırılmasının söz konusu olmadığını söylemektedir.

13 D. Mehmet Doğan, Darbeler, Müdahaleler ve Siyasi Sistem, s.54

14 Bülent Gökay, Bolşevizm ve Emperyalizm Arasında Türkiye: (1918-1923)'den nakleden; https://belgelerlegercektarih.com/2012/11/24/ataturku-samsuna-vahdettin-gonderdi-belgelerle/

15 Zekeriya Türkmen, Yeni Devletin Şafağında M. Kemal'den nakleden; https://belgelerlegercektarih.com/2012/11/24/ataturku-samsuna-vahdettin-gonderdi-belgelerle/

16 Cevat Rıfat Atilhan, Büyük Cihat Dergisi, sayı 21, 3 Ağustos 1951'den nakleden; https://belgelerlegercektarih.com/2012/11/24/ataturku-samsuna-vahdettin-gonderdi-belgelerle/

17 Sabahattin Selek, Anadolu İhtilali, Cem Yayınevi, İstanbul, 6. bsk.1976, s.212

19 Mayıs ve Mustafa Kemal

Ali KAÇAR

Türkiye'de, her sene 19 Mayıs günü Mustafa Kemal'in Samsun'a gittiği gün olması dolayısıyla 'Gençlik ve Spor Bayramı' olarak kutlanmaktadır.[1] Bu kutlamalarda, cumhuriyeti kuran azınlık ekibin kahramanlığı yere göğe sığdırılmazken, Osmanlı İmparatorluğu ve Osmanlı yönetimi ise gericilikle, çağdışılıkla ve bütün kötülüklerin kaynağı olmakla itham edilmektedir.[2]

19 Mayıs olayında, gerçek nedir? Gerçekten Mustafa Kemal, Anadolu'ya yani Samsun'a Vahdeddin'e rağmen mi gitmiştir? Bu olayda işgalci İngiliz güçlerinin etkisi var mıdır? Bu ve benzeri sorulara ya doğru ve gerçek cevaplar bulunmalı ya da gerçek olmayan ve sadece yalandan ibaret olan resmi tarih söylemi kabul edilmelidir. Zaten ülkede oluşturulan korku cumhuriyeti, gerçekleri öğrenmeyi, şu kadar yıl geçmiş olmasına rağmen engellemektedir.

Mustafa Kemal olmasa idi, bugün ülke işgal edilmiş ve halk ise esaret altına alınmış olacaktı. Ülke, bugün kurtulmuşsa sadece ve sadece Mustafa Kemal'in eşsiz dehası ve yeteneği sayesinde kurtulmuştur.[3] **Samsun'a da kendi zekâsı sayesinde Padişah Vahdeddin'i ve İngilizleri atlatarak** ülkeyi kurtarmak için gitmiştir. Resmi tarih ve resmî ideoloji, bu ve benzeri yalanları söylemeye ve aradan şu kadar zaman geçmiş olmasına rağmen bu

1 19 Mayıs'ın bayram oluşu, Nuriye Akman'ın Cemal Kutay ve İsmet Bozdağ ile 1995'te yaptığı röportajlar olmasaydı 19 Mayıs'ın ne zamandan beri bayram olarak kutlandığı çok fazla bilinmeyecekti. 19 Mayıs tarihinin, 'Spor ve Gençlik Bayramı ve Atatürk'ü Anma Günü' olarak kutlanması, 1937 yılı itibariyle olmuştur. Daha geniş bilgi için bkz; https://www.timeturk.com/tr/makale/mehmet-altan/19-mayis-ne-zaman-bayram-oldu.html; https://www.haksozhaber.net/okul/19-mayis-bayraminin-hikayesi-ve-bitmeyen-fasizm-6814yy.htm

2 Süleyman Demirel, 13'üncü Türk Tarih Kongresi'nin kapanışında yaptığı konuşmada; "Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasıyla ortaya çıkan devletlerin, kendi rejimlerini ayakta tutabilmek için önceki yönetimleri kötülediğini belirtmiş ve kendilerinin de Osmanlı'yı bu nedenle kötülediklerini şöyle itiraf etmiştir: "Osmanlı'yı biz de kötüledik…" Bkz; 9 Ekim 1999 tarihli Türkiye Gazetesindeki, "Baba'dan tarih dersi" başlıklı haber.

3 Fikret Başkaya, yedi düvel efsanesi üzerine son noktayı da şu sözler ile koyuyor: "Yani İngiliz ve diğer İtilaf devletlerine karşı bir kurtuluş savaşı verildiği bir uydurmadır. Yanında (Almanya gibi güçlü bir devlet başta olmak üzere) ittifak devletleri varken yenik düşen imparatorluğun bir başına bunların tamamıyla başa çıkması o günün koşullarında mümkün değildi. 'Yedi düvelle savaş' bir masaldır. Zaten emperyalistler Anadolu'ya yerleşmek niyetiyle girmediler ve savaşmadan da çekildiler. Çekilirken de Fransızlar Türklere, Yunanlılara karşı kullanacakları silahları sattılar. Bazı Fransız subayların kurtuluş savaşı ordusu saflarında savaştığı rivayet edilir. İtalyanlar da kendi bölgelerindeki silah depolarını açarak, Kuvay-i Milliye'ye yardım ediyorlardı." Bkz; https://pen6.info/19-mayis-tarihini-biz-degil-m-kemal-ve-arkadaslaridir-yannis-vasilis-yaylali/

yalanları, zorba ve baskıcı yöntemlerle topluma dayatmaya devam etmektedirler. Ama güneş balçıkla sıvanmaz, gerçeklerin er ya da geç ortaya çıkma gibi bir huyu vardır. Çünkü bütün bu yazılanlar, çizilenler ve konuşulanlar, doğruyu yansıtmayan hamasetten öte hiçbir anlamı olmayan içi boş yalan ve itham edici sözlerden ibarettir. Peki, bu 19 Mayıs olayında, gerçek nedir? Gerçekten Mustafa Kemal, Anadolu'ya yani Samsun'a Vahdeddin'e rağmen mi gitmiştir? Bu olayda işgalci İngiliz güçlerinin etkisi var mıdır? Bu ve benzeri sorulara ya doğru ve gerçek cevaplar bulunmalı ya da gerçek olmayan ve sadece yalandan ibaret olan resmi tarih söylemi kabul edilmelidir. Zaten ülkede oluşturulan korku cumhuriyeti, gerçekleri öğrenmeyi, şu kadar yıl geçmiş olmasına rağmen engellemektedir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmasının başlangıcı, Abdülhamid'in tahttan indirilerek İttihat ve Terakki'nin yönetimi devralmasıyla başlamışsa da Mondros Mütarekesi ile bu parçalanma gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle de Mondros Mütarekesi, Osmanlı için tam anlamıyla bir felaketti. Çünkü bu mütarekenin 7. Maddesine göre İtilaf devletleri güvenliklerini tehdit edecek bir durum ortaya çıkarsa, -aslında çıkmasa da- istedikleri yeri işgal edebileceklerdi. Bu maddenin sunduğu fırsatla, Mondros mütarekesinden kısa bir süre sonra işgalci ülkeler tarafından, ülkenin birçok bölgesi işgal edilmeye başlanmıştır. Nitekim İngilizler, 3 Kasım 1918'de Musul'u işgal etmiş ve bu işgallerini kısa zamanda Urfa, Maraş ve Ayıntap havalisine teşmil etmişlerdi. Fransızlar ise Adana dolaylarında idiler. Onlardan geri kalmak istemeyen İtalyanlar ise Antalya'ya çıkarma yaparak Konya dolaylarına doğru yayılmışlardı.

Mondros Mütarekesini, Mustafa Kemal'in Bahçe/Adana (şimdi Osmaniye'ye bağlı) telgrafındaki[4] teklifi üzerine kurulan hükümet tarafından imzalanmıştı. Hükümet adına imza atan ise Mustafa Kemal'in hükümette yer almasını istediği Rauf Bey'dir. Rauf Bey, kendi başına imzalamamış, İzzet Paşa kabinesi tam bir ittifakla 'İmza ediniz!' dedikten sonra imzalamıştı. Aslında Halife Vahdeddin, bu görüşmeleri yürütme görevine Ferid Paşa'yı memur etmek istiyordu. Ancak bu tayine İzzed Paşa, kat'iyetle itiraz etmiş ve böylece Mondros Mütarekenamesi'nin imzası –Saray'a rağmen ve Sultan'ın tesirleri dışında- ortaya çıkmıştır. Bu yüzdendir ki; Sultan Vahdeddin, tasvip etmediği bu hareketi ele alarak kabineyi istifaya zorlamış ve neticede İzzed Paşa kabinesi iş başından çekilmiştir.[5]

Mondros Mütarekesi'nin 7'nci maddesi gereğince işgal devam ediyordu. İşgalci devletler, stratejik gördükleri her yeri bahaneler uydurarak işgale devam ediyorlardı. Zaten Halife Vahdeddin'i en çok ürküten de bu madde idi. Rauf Bey, imzadan sonra İstanbul'a gelmiş ve Padişah'a bilgi vermek istemiş ancak yorgun olduğunu bahane ederek görüşmek istememişti. Rauf Bey, ancak Padişah'la günler sonra görüşmüştü. Bu görüşme sırasında Padişah öyle hiddetlenmişti ki elleri titremeye başlamış ve parmaklarının arasındaki sigarayı yere düşürmüştü. Mabeyncilerinden biri izmariti alıp bir kül tablasına koyduğu sırada meşhur sözünü etmişti Vahdeddin: "Beyefendi" demişti, "Ortada bir millet var, koyun sürüsü! İdaresi için bir çoban lazım, o da benim!"

Rauf Bey, 7. madde konusunda kamuoyunu yatıştırmak için bu maddenin bir formalite olduğunu söyleyecek hatta İstanbul'un işgalinde bile "Ama Amiral Calthrope bana söz vermişti" diyecek, daha sonra "Namussuz İngilizler beni aldattılar. Söz verdilerdi, tutmadılar" diye konuşacak, Amiral Calthrope hakkında "Yalancı, namussuz!" ifadelerini kullanacaktır. Vahdeddin, Mekke'de yayınladığı bildiride ise:

"(…) İşgallere dayanak olan Mondros Mütarekenamesi'ni akde bilfiil iştirak eden Rauf, Fethi ve askeri vaziyetiyle devleti böyle bir elim mecburiyete düşürmekte cidden zimedhal (müdahalesi-AK) bulunan Mustafa Kemal gibi milletin bugünkü reislerinin sorumlu ve müttehem olması lazım gelir" demiştir.[6]

İngiliz Notası

21 Nisan 1919'da İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiseri Amiral Arthur Calthorpe, Babıali'ye bir nota vermiş ve Karadeniz bölgesindeki Türk çetelerinin Rumlar'a saldırdıklarını iddia edip

4 Mustafa Kemal, bu telgrafta, Ahmet İzzet Paşa'nın sadrazamlığa (başbakanlığa) kendisinin de Harbiye Nazırlığı'na (Millî Savunma Bakanlığı) getirilmesini istemiştir. Ayrıca kurulacak bu hükümette Fethi, Tahsin, Rauf, İsmail Canbulat, Azmi, Şeyhül İslam Hayri'nin yer almasını teklif etmiştir. Kendisi hariç, teklif ettiği diğer isimlerden oluşan yeni bir hükümet kurulmuştur. Daha geniş bilgi için bkz; F. Rıfkı Atay, Çankaya, Doğan Matbaacılık, 1969, İstanbul, s.114 vd; Kadir Mısıroğlu, Lozan Zafer mi Hezimet mi? C.1, 3. bsk. Sebil yayınları, İstanbul, s.178

5 Falih Rıfkı Atay, 19 Mayıs, Ankara 1944'ten nakleden, Mısıroğlu, age. s.179-180

6 Murat Bardakçı, Şahbaba, Pan Yayıncılık, 5. bsk. Şubat 1999, İstanbul, s.120121

dağıtılmalarını istemiştir. Ayrıca Anadolu'nun bazı bölgelerindeki birliklerin terhisi ile silahlarının teslimi işlerinin yavaş yürüdüğünü, şuralar teşkil edildiğini ve bu hadiselerin Müttefikler'in Ermenistan konusunda verecekleri karara karşı çıkmak maksadıyla İttihatçılar tarafından düzenlendiğini iddia eden bu Amiral, gereken tedbirlerin alınmaması halinde mes'elenin ciddiyet kesbedeceğini belirtiyordu. İngiliz Komiser'in notası şöyleydi:

"Ekselans,

1- Erzurum, Erzincan, Bayburt ve Sivas bölgelerindeki askeri durumun memnuniyeti mucip olmadığını zat-ı asilanenize saygılarımla bildiririm.

2- Dokuzuncu Türk Ordusu, hududun gerisine çekildiği zaman bu ordunun bir kısmı hudut ile Erzurum ve Erzincan idari bölgeleri arasında yol boyunda bulunan köylerde yerleştirilmişler, geri kalanı ise hudut ile Samsun arasındaki sahil yolunda kalmışlardır. Bu orduya kumanda eden General Şevki'nin siyasi faaliyeti ilkbaharda müteaddit raporlarda tekrar tekrar bildirilmiştir. Bu münasebetle Britanya Selanik Kuvvetleri Başkumandanlığı tarafından Osmanlı Harbiye Nezareti'ne General Şevki'nin azli hakkında talimat verilmişti.

Lord Kınross, işgalci ülkelerin güçlerinin Osmanlı'yı bütünüyle işgal etmeye yetmeyeceğini şöyle belirtiyor; "Türkler, müttefiklerin memleketin tümünü işgal altına almalarından çekiniyorlardı. Oysaki onların bunu yapmaya ne istekleri ne de imkânları vardı ve durumu düzeltmek için Türk makamlarının iş birliğine güvenmek zorundaydılar. (…)"[7]

13 Kasım 1918 tarihi itibariyle İstanbul'a gelen Mustafa Kemal, bütün uğraşlarına rağmen Harbiye Nazırı olamayınca darbe ile hükümeti devirip yeni bir hükümet için gizli bir komite kurmuştur. Mustafa Kemal diyor ki: 'Bunlar, beni Harbiye Nazırı yapmayacaklar.' "Sadece o değil; yanında Rauf Orbay var, Fethi Okyar var, İsmet İnönü var, Refet Bele var. Mustafa Kemal, bütün arkadaşlarıyla devamlı toplantı halinde. Şişli'deki evde, Ay-yıldız Cemiyeti diye bir Cemiyet kuruyorlar. Bu cemiyette kimler var? 4 kişi: Mustafa Kemal, Rauf Orbay, Fethi Okyar, İsmail Canbulat.[8] Fakat bir gün İsmail Canbulat, İttihatçı Kara Kemal ile Mustafa Kemal'in baş başa görüştüklerini görünce, 'Ben, böyle işlerde yokum, komitacılık işlerinde yokum' diyor.

Atatürk, 'Beyefendinin olmadığı işlerde biz, zaten olamayız' diyor. Orada da politik davranıyor.

'İsmail Canbulat, oradan ayrıldı, biz yine işimize devam ettik… Darbe planı şu şekilde idi: Sadrazam arabasındaki şoförü değiştirecekler, Şoför kendileri olacak ve sadrazamı kaçıracaklar. Sadrazamı geri vermek için padişahla bir müzakereye girecekler. 'Mustafa Kemal'i Harbiye Nazırı yaparsan veririz' diyecekler. Ama bunların netice alamayacağını anlıyorlar; çünkü İngilizler, İstanbul'u işgal etmişler."[9]

Mustafa Kemal'i Anadolu'ya Vahdeddin gönderdi

Mütareke sonrası İstanbul'unda henüz resmi bir işgal yoktu ama şehir, müttefik askerleriyle kaynıyordu. Hele Fransız Doğu Orduları Başkumandanı General Franchet d'Esperey'in 8 Şubat 1919'da şehre beyaz bir atın üzerinde fatihâne bir edayla girmesi, ümidsizliği daha da arttırmıştı.[10]

Herkes, çıkış yolu aramaktaydı. Saraydan hükümete, paşalardan sokaktaki vatandaşa kadar herkes. İlk akla gelen silahlı mücadeleydi. Ama nasıl yapılacak, nerede başlayacak ve en önemlisi başına kim gelecekti?

Padişah, hiçbir şekilde düşünülemezdi; zira İstanbul'u terk etmesi gerekecekti ve böyle bir teşebbüs, başkentin bir daha geri dönmeyecek şekilde elden çıkmasıyla neticelenebilirdi. Şehzadelerden biri de olamazdı; çünkü düvel-i muazzamanın hiddetlenmesi halinde aynı neticenin yaşanması yani İstanbul'un gitmesi ihtimali vardı. Dolayısıyla iş, askere düşmekteydi. Geçmişi mesleki başarılarla dolu, güçlü bir generale…

7 Lord Kınross, Atatürk Bir Milletin Yeniden Doğuşu, Sander Kitabevi, İstanbul, 1966, s.241

8 İsmail Canbulat, İzmir suikastı dolayısıyla İstiklal Mahkemesinde yargılanmış ve 13 Temmuz 1926'da idam edilmiştir. Bkz; M. Bardakçı, Bir Devlet Operasyonu 19 Mayıs, Turkuvaz Kitap Yayınları, 1. bsk. Eylül 2019, İstanbul, s.49

9 Taha Akyol'un Alev Coşkun ile Röportajı, Kayıp Tarihimiz, Yakın Plan Yayınları, 1.bsk. Aralık 2011, İstanbul, s.77-78; Darbe komitesinin kuruluşu ve konuyla ilgili Rauf Orbay'ın söyledikleri için bkz; M. Bardakçı, Bir Devlet Operasyonu 19 Mayıs, Turkuvaz Kitap Yayınları, 1. bsk. Eylül 2019, İstanbul, s.47-49

10 Fransız generalin tantanalı karşılama töreni ile gelişi için bkz; Taha Akyol, 1919-1920 Mondros, Sevr ve Kuvay-ı Milliye, Doğan Kitap Yayınları, 1. bsk. Kasım 2016, İstanbul, s.118-119

1919 yılı başlarına gelindiğinde Yunanlıların da İzmir'e bir çıkarma yapacakları şayialaı ortalıkta dolaşmaya başlıyordu… Bu sırada Sultan Vahdeddin, zihnindeki planı yavaş yavaş kuvveden fiile çıkarmak için harekete geçmiştir. Harbiye Nazırı Şakir Paşa'dan, Anadolu'ya gönderilmesini uygun görecekleri askeri şahısların bir listesini istemiştir. Bu listede Mustafa Kemal Paşa yoktu. Padişah, Harbiye Nazırı'nın şiddetli ve hatta çirkin ithamlarına rağmen O'nu bu listeye ilave ettirmiştir.[11]

Halife Vahdeddin, Anadolu'da bir mücadele başlatılması noktasında çabalarını yoğunlaştırırken bir taraftan da ordunun önde gelenleri bir arayışın içinde idiler. Nitekim ordunun önde gelenleri, "O günleri sarayın yakınında yaşamış olanların anlattıklarına göre, 1919 Mart'ında bir gece, Erenköy'de bir köşkte toplandılar ve mücadelenin mahiyetiyle lideri üzerinde saatlerce tartıştılar.

Liderliğin Nuri Paşa'ya verilmesine karar kılınmıştı. Her şey tartışılmış, karara bağlanmış ve toplantıya katılanlar ayrılmak üzere köşkün kapısına çıkmışlardı ki, bir otomobilin yanaştığını gördüler. Otomobilden genç bir albay çıktı: Sonraki senelerin meşhur Refet Paşa'sı, o günlerin Miralay Refet Bey'i…

Davetli olduğu toplantıya zamanında yetişemediği için özürlerini beyan etti ve bir neticeye varılıp varılamadığını sordu Refet Bey. Nuri Paşa'nın ismini işittiğinde de "Kanaatimce pek makul bir karar değil" dedi… "İşin, mazisinde daha büyük muvaffakiyetleri olan ve daha meşhur bir askere verilmesi lazım… Mesela Mustafa Kemal Paşa'ya… Arkasında Çanakkale işi var. Çanakkale'deki müdafaası hala hatırlarda."

Evlerine gitmek üzere köşkün kapısına çıkmış olan askerler bir anlık duraksamadan sonra birkaç dakika evvel terk ettikleri salona döndüler. Her şey baştan tartışıldı ve Refet Bey haklı bulundu.

Silahlı mukavemetin lideri Erenköy'deki köşkte o gece işte böyle belirlendi ve karar Babıali'ye, Sadrazam Ferid Paşa'ya gönderildi. Üzerinde tartışılan adayların bir listesi de yapılmış, en başta Mustafa Kemal Paşa'nın ismi yazılmış, ona ve diğer adaylara muhalefet edenlerin gerekçeleri, isimlerin yanına kaydedilmişti.

Sadrazam, kararı, son sözü söyleyecek olan Padişaha bizzat kendisi götürdü ve "Askerler Mustafa Kemal Paşa'yı istiyorlar" dedi.

Mustafa Kemal'in ordu müfettişi olarak Anadolu'ya gönderilmesine, toplantıya katılanların yalnızca biri karşı çıkmıştı: Harbiye Nazırı Şakir Paşa. Paşa'nın isminin altını kırmızı mürekkeple çizmiş, yanına gene kırmızı mürekkeple "En iyi askerimizdir, ama bazı sebeplerden dolayı bence muvafık değildir" diye yazmıştı. "Üstelik cumhuriyetçi olduğu söylenir. (…)" Kararı imzaladı ve tek bir cümle etti: "Bu adam bir iş yapacak!" Tarih, Sultan Vahdeddin'in iradenin altına imzasını koyduğu işte o anda değişti.

Resmi muamelenin birkaç günde tamamlanmasından önce, padişahın tasdikini Mustafa Kemal'e, Sami Bey, gayrı resmi şekilde tebliğ etti. Sami Bey, sonraları bir başka iddiada bulunacak ve sadece bu tebliğin değil, Paşa'yı Anadolu'ya geçmeye ikna etmenin de kendisine düştüğünü söyleyecek, "Gitmeyi değil kalıp Harbiye Nazırı olmayı istiyordu. Ama Anadolu'ya geçtiği takdirde vaziyeti kurtarıp çok daha faydalı işler yapabileceği hususunda ikna ettik" diye anlatacaktı. (…)

Bahriye Nazırı Avni Paşa ve Dahiliye Nazırı Mehmet Ali Bey…[12] İlk hazırlıkları Erenköy'deki bir köşkte yapılan ve Samsun limanında sona eren yolculuğun hazırlık aşamasının iki önemli simasıydılar… Ama hep perde arkasında kaldılar, isimlerinden çok az bahsedildi…[13]

Mustafa Kemal'in Samsun'a gönderilmesinin tercih edilmesinin nedeni olarak çeşitli görüşler ortaya atılmıştır. Bu görüşlerden birincisi, "Türk askerleri arasında çok sevilen ve sayılan, adı efsaneleşmiş bir kişiydi; dolayısıyla sözünü dinletebilecekti. İkincisi, Mustafa Kemal'in; Harbiye Bakanı Enver Paşa'nın Alman taraftarlığına karşı olduğu biliniyordu. Bu nedenle siyasal yönden de İngiltere ve Müttefikleri için kabul edilebilir bir kişiydi… Bir başka görüş ise Vahdeddin'in, Türkiye'nin kurtuluşu için Mustafa Kemal'in son umut olduğunu görerek, onun

11 Kadir Mısıroğlu, Bir Mazlum Padişah Sultan Vahideddin, Sebil Yayınları, İstanbul, 2005, s.205; ayrıca bkz; D. Mehmet Doğan, Türkiye Cumhuriyeti Tarihine Giriş, Yazar Yayınları, 3. bsk. Mayıs 2014, Ankara, s.104

12 Mustafa Kemal güçlendikten sonra bu iki bakanı da vatan haini diye suçlayarak "Yüzellilikler" listesine almıştır. Mehmed Ali Bey, Paris'e yerleşerek orada Mustafa Kemal Paşa hakkında pek çok ifşaat ve tenkidlerde bulunan "La Republique Enchainee" (Zincire Vurulmuş Cumhuriyet) adında bir dergi çıkarmıştır.

13 Murat Bardakçı, Şahbaba, Pan Yayıncılık, İstanbul, 5. basım, Şubat 1999, s.125-127

Anadolu'ya geçmesini ve bir direnme hareketini başlatmasını bizzat istediği şeklindedir."[14] Kürkçüoğlu'nun verdiği bir başka bir bilgi ise olayı daha da ilginç hale getirmiştir: "Bir İngiliz Dışişleri Bakanlığı görevlisi, Mustafa Kemal'i İngiltere'nin Anadolu'ya gönderdiğini yazıyor" diye nakletmektedir.[15]

Dr. Rıza Nur ise Tevfik Paşa'yı aynı durumda yani muteriz göstermektedir:

"Mustafa Kemal'in Anadolu'ya geçmesinin sebebi hakkında ortada dönen şöyle bir rivayet de var: Ferid Paşa, işgal kuvvetlerine karşı bir kuvvet elde etmek ihtiyacını hissetmiş. Bu rivayete göre de bu ihtiyacı hisseden Vahdeddin imiş. Bu kuvvet, Anadolu'da ordular ve halktan askeri bir kuvvet yapıp, bunu işgal kuvvetlerine ve Padişah'a muarız gösterip bunlara istiklal talep ettirmek imiş. Bu projeyi fiile çıkarmak için Mustafa Kemal'i münasip görmüşler. Padişah, Mustafa Kemal'e para vermiş. Keza hükümet bütçesinden de ona birkaç bin lira vermişler ki, bunun ilmühaberinin fotoğrafını Paris'te "Pepuplique Enchance" gazetesi neşretti. Padişah ve Ferid, Mustafa Kemal'i çağırmışlar, işi söylemişler. Kendisini memur edip eline bir de ferman vermişler. Aynı zamanda bu işi yapacağına ve kendisine verilen emirleri dinleyeceğine, bir gün emir verilince vazgeçeceğine dair namusu üzerine de yemin ettirmişler.

Mustafa Kemal'in tayinini haber alan bütün vatanperverler telaş edip onun gönderilmesini men'e çalışmışlardır. Bunlardan biri de Sadrazam Tevfik Paşa'dır. Hazine-i Hassa Müdürü Refik Bey ile padişaha:

"Mustafa Kemal, …'dur. Yollamasın, başka birini yollasın" diye haber göndermiştir. Bunu, bizzat Refik Bey söylüyor. İşte Mustafa Kemal'in bu namuslu ve millete hizmetler etmiş, ihtiyar aleyhindeki büyük buğz ve adaveti –ki nutkunda görülür- bundan ileri gelmektedir."[16]

Samsun için Hazırlıklara Başlanması

Anadolu'ya gitmeye ikna edilen Mustafa Kemal, olağanüstü yetkiyle padişah vekili olarak görevlendirmiştir. Kadir Mısıroğlu, "Lozan Zafer mi, Hezimet mi" adlı eserinde bu konuyu şöyle anlatmaktaydı: Mustafa Kemal, "Padişah'ın kendi salâhiyetlerini devralan ve bir nevi 'Padişah vekili' gibi hareket etmesini sağlayan bir 'Ferman-ı Hümayun'la teçhiz edildi. Bütün bunlara ek olarak yanına istediği kimseleri almasına müsaade edildi. Tahsisât-ı Mestûre ve Hazine-i Hâssa'dan külliyetli paralar verildi."[17] Falih Rıfkı Atay, "Çankaya" adlı eserinde konuyla ilgili olarak şu ifadelere yer vermektedir: "Mustafa Kemal, mühürlü talimatnameyi cebine koydu, yetkisi büyüktü. Karargâhına alacaklarını kendi seçti. 9. Ordu Müfettişi Mustafa Kemal: ‹Ne âlâ şey, talih bana öyle elverişli şartlar hazırlamış ki, kendimi onların kucağında hissettiğim zaman ne kadar bahtiyarlık duyduğumu anlatamam. Harbiye nezaretinden çıkarken heyecandan dudaklarımı ısırdığımı hatırlıyorum. Kafes açılmış, önümde geniş bir âlem, kanatlarını çırparak uçmaya hazırlanmış bir kuş gibi idim' diyordu."[18]

Samsun yolculuğu öncesinin, bugüne kadar yayınlanmamış belgelere göre gün gün seyri ise şeyledir:

Mustafa Kemal'in 9. Ordu Müfettişliğine resmen tayini hakkındaki irade, 30 Nisan günü o zamanın resmî gazetesi olan Takvim-i Vekayi'de yayınlanmıştır.[19]

Harbiye Nezareti o gün Sadaret'e bir yazı göndermiş; 3. ve 15. kolordular bölgesinde bulunan Sivas, Van, Trabzon, Erzurum ve Samsun'daki mülki memurların Mustafa Kemal tarafından yapılacak tebligata uymaları konusunda bir tamim çıkarılmasını istemiştir.

Mustafa Kemal, aynı gün Harbiye Nezareti'ne Samsun'a götüreceği karargâh mensuplarının listesini vermiştir. Bu listede bazı görevlerin karşısındaki isimler henüz belirlenmemişti. Bu liste, Samsun'a beraberce çıkacağı askeri erkânın ilk tasarlanmış biçimiydi ve sonraki günlerde değişikliğe uğrayacaktı. Hemen başlangıç kısmında geçen "Emr-i şifahi-i Nezaretpenahi'ye

14 Doç. Dr. Ömer Kürkçüoğlu, Türk-İngiliz İlişkileri Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1978. s.59-60

15 Kürkçüoğlu, age. s.60

16 Dr. Rıza Nur, age. s.476–477

17 Kadir Mısıroğlu, Lozan Zafer mi, Hezimet mi, Sebil Yay. c.1, s.188-189; Verilen paralar için bkz: Sarıklı Mücahitler, Sebil Yay. 4. bsk. İst. 1976, s.57-60

18 Falih Rıfkı Atay, Çankaya, s.171; ayrıca bkz: Ş. Süreyya Aydemir, Tek Adam Mustafa Kemal, 1. C. Remzi Kitabevi, 12. bsk. 1991, İstanbul, s.402

19 Padişah Vahdeddin'in Mustafa Kemal'i 9'uncu Ordu Müfettişliği ile ilgili irade-i seniyesi şöyleydi; "Mülga Yıldırım Grubu Kumandanı Mustafa Kemal Paşa, Dokuzuncu Ordu Kıtaâtı Müfettişliği'ne tayin edilmiştir.

İşbu irade-i seniyyenin icrasına Harbiye Nazırı memurdur. 29 Recep 1337, 30 Nisan 1335. Bkz; M. Bardakçı, Bir Devlet Operasyonu 19 Mayıs, Turkuvaz Kitap Yayınları, 1.bsk. Eylül 2019, İstanbul, s.145

tevfikan" yani "Bakanlığın şifahi emrine dayanarak" sözünden de anlaşılacağı gibi, işin yazılı aşamaya gelmesinden önce, belki de o günün sabahı yapılmıştı. (…) Talimatname, Osmanlı Tarihi'nde bir Paşa'ya verilmiş en geniş yetki belgelerinden biriydi. Bu talimatnameyle Mustafa Kemal'e benzeri belki de 17. asrın vezir ailesi Köprülüler'e verilmiş olan yetkilerinin aynısı tanınıyor; Paşa sadece askeri değil mülki erkâna da emir verme hakkına sahip oluyor. Mesela müfettişlik bölgesindeki tayinler ve görev değişiklikleri bile onun yetkisine giriyordu…[20]

Mustafa Kemal, 13 Mayıs'ta bu defa Matbuat Umum Müdürlüğü'ne bir yazı göndermiş: Ertesi gün öğleden önce Genelkurmay'da bir toplantı planladığını ve karargâh görevlilerinin bu toplantıdan haberdar olabilmesi için haberin günlük gazetelerin vasıtasıyla duyurulmasını istemiştir. Harbiye Nezareti'nden de karargâhının sabit değil, seferi olması dolayısıyla üç aylık tahsisatının peşin verilmesini, beklenmeyen masraflara harcanmak üzere bir miktar ödeme yapılmasını ve iki binek otomobili tahsisini talep etti, bu işlemlerin bir haftadan bu yana neticeye bağlanmamış olmasından yakındı.

Artık işin ikinci aşamasına gelinmişti: Müfettişlik heyeti görev yerine deniz yoluyla, Karadeniz'den gidecekti ama Karadeniz resmen olmasa bile fiilen İngiliz donanmasının işgalindeydi. Boğazlar'dan çıkışlar ancak vizeyle mümkündü. Paşa, 14 Mayıs'ta maiyetindekilerin listesini Harbiye Nezareti'ne göndermiş ve İngilizlerden vize alınmasını istemiştir.

Listeler bir gün önce, 13 Mayıs'ta hazırlanmış ve ertesi gün Müfettişliğin Erkan-ı Harp Reisi Albay Kazım Bey (sonraların generali Kazım Dirik'i) tarafından imzalanıp mühürlenmişti. En başta Dokuzuncu Ordu Müfettişi Mustafa Kemal Paşa'nın ismi vardı.

İngiliz İrtibat Bürosu Kumandanı Binbaşı Millingen; 23 subay, 25 erle erbaş ve altı adet (d)eğerli attan ibaret listeyi 15 Mayıs'ta tasdik etmiştir. Ertesi gün isimlerin yazılı olduğu kâğıtların arka tarafına vize basılmıştır. Vizede "Müttefik Pasaport Kontrol Bürosu, İngiliz Bölümü, Samsun'a gidiş için geçerlidir. İstanbul, 16 Mayıs 1919" yazılıydı ve o zaman irtibat zabitliğinde bulunan sonraları istihbarat subaylığına getirilecek olan Yüzbaşı John Godolphin Bennett tarafından imzalanmıştı.[21]

Görüleceği gibi Mustafa Kemal ve maiyetindekilerin İngilizlerden habersiz, onları atlatarak Samsun'a gittikleri iddiası esastan yoksundur. Vizeyi veren İngiliz irtibat subayı Yüzbaşı Bennett'le konuşma Nezih Uzel'in "Atatürk'e Nasıl Vize Verdim" isimli kitabında yer alıyor. Bennett, 34 kişilik bir heyet için vize istenildiğini görünce, İngiliz baş komiserliğini haberdar ediyor. Cevap: "Mustafa Kemal, gitsin ve ne lazımsa yapsın." Bennett, bunun üzerine vizeleri imzalıyor.[22]

Mustafa Kemal, Anadolu'ya Gitmek İstemiyordu

Mustafa Kemal'in Vahdeddin'e rağmen Samsun'a çıktığı yalanı; resmi tarihin, resmî ideolojinin ilk ve de son yalanı değildi. Dolayısıyla yakın tarih incelendiği zaman Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkması, hiç de iddia edildiği gibi kendi inisiyatifi ile ve ülkeyi kurtarmak için olmadığı açıkça görülecektir. Zira resmi tarihin söylediklerinin aksine Mustafa Kemal, Samsun'a yani Anadolu'ya Vahdeddin tarafından gönderilmiştir. Aslında Mustafa Kemal, Anadolu'ya gitmek yerine Harbiye Nazırı olmak istiyordu ve bunun için çalışıyordu. İzzet Paşa'nın sadrazam, kendisinin de Harbiye Nazırı olmasını temin için harekete geçmiş bulunuyordu. Bu durum da onu Anadolu'ya gitmeye razı etmek için Sultan Vahdeddin'in güçlük çektiğini yaverlerinden Ali Nuri Bey, bize sarahaten ifade ettiği gibi, N. Fazıl Kısakürek Bey'e de tekrarlamış ve onun "Vahidüddin" adıyla yayınlanan eserinde şu şekilde yer almıştır:

"(…) Mustafa Kemal Paşa'nın huzuruna kabul edilişinden bir iki saat sonra Başyaver Naci Paşa (Naci El-Deniz) yaverler odasına geldi ve haykırdı: 'Hünkâr, Mustafa Kemal Paşa'yı ikna edebildi!' Bu haykırış, kelimesi kelimesine kulaklarımdadır. 'İknâ' tabiri yerindedir."

Sultan Vahdeddin'in Mustafa Kemal Paşa'yı Anadolu'ya göndermek için çok uğraştığını ve "ısrarla ikna edebildiğini" o zaman kabinede bulunan Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi de

20 Murat Bardakçı, Şahbaba, s.129; Son sadrazamlardan A. İzzet Paşa, Mustafa Kemal'e verilen yetkilerin "şimdiye kadar hiçbir faniye nasip olmamış genişlikte" olduğunu ifade etmiştir. Bkz; D. M. Doğan, Cumhuriyet Tarihine Giriş, s.101

21 Bardakçı, age. s.130

22 D. M. Doğan, Cumhuriyet Tarihine Giriş, s.106-107; Ayrıca bkz; Gotthard Jaeschke, İngiliz Belgeleri, TTK Yayınları, Ankara, s.111-112

sarahaten teyid ve ifade etmektedir.[23]

Mustafa Kemal, Millî Mücadele devam ederken 10 Ocak 1922'de gazeteci Ahmet Emin'e (Yalman) verdiği mülakatta, Anadolu'ya gönderilme teklifinin hükümetten geldiğini, kendisinin de kabul ettiğini ifade etmektedir.[24]

Mustafa Kemal ise bunların olup bittiği bu sırada Anadolu'ya gitmeyi değil, kabineye girmeyi düşünüyor ve bunun için çaba sarf ediyordu.[25] İzzet Paşa'nın sadrazam, kendisinin de Harbiye Nazırı olmasını temin için harekete geçmiş bulunuyordu.[26] Bu amaçla Sultan Vahdeddin'i 1918 yılında Almanya'ya yaptığı gezi esnasında tanımış olmasını bir fırsat bilerek "Vahdeddin padişah olunca, (…) hükümette Harbiye Bakanı olarak görev almak ve ülkenin içinde bulunduğu duruma müdahale etmek amacıyla, birkaç defa Vahdeddin'le görüşmüştür."[27]

Mustafa Kemal'in Harbiye Nazırlığı (Savaş Bakanlığı) görevini istediğini, gerekçesini ise Mustafa Kemal'in kendi söylemiyle Alev Coşkun şöyle değerlendirmektedir; "Ben, barışın çabuk gelmeyeceğini biliyordum. Barışa kadar çok bunalımlı durumlar karşısında kalacaktık. İşte bu sıralarda vatana ciddi hizmetlerde bulunabileceğim düşüncesindeyim."

Bu düşünceyi şöyle geliştirebiliriz: O günkü koşullarda Mustafa Kemal'in siyasal iktidarda güç elde etmesinin tek yolu, savaş bakanlığına gelmesiyle mümkündür.[28]

Mondros mütarekesine göre Osmanlı Devleti'nin silahsızlanması gerekmekteydi. Dolayısıyla Osmanlı Devleti'nin silah kullanması, anlaşmayı ihlal etmek anlamına gelmekteydi. Bu yüzden Sultan Vahdeddin, işgal kuvvetlerini aldatmak için Mustafa Kemal'i suni bir memuriyetle yani resmi olarak "müfettiş", fakat gerçekte Anadolu'daki kıyamı örgütlemek için Samsun'a göndermiştir. Mehmed Akif'in başyazarı olduğu Sebilürreşad Mecmuası'nın sahibi ve Akif'in yakın dostu Eşref Edib de Millî Mücadele yıllarını anlattığı hatıralarında, Mustafa Kemal'in müfettiş vazifesiyle, fakat hakikatte Anadolu'da harekete geçen Milli Kuvvetleri derleyip toplamak üzere Anadolu'ya gönderildiğini belirtmektedir.[29]

Mustafa Kemal'in 14 Haziran 1919 günü Sultan Vahdeddin'e Samsun'dan çektiği telgraf da yazdıklarımızı destekler mahiyettedir:

Mustafa Kemal, [16] nolu dipnotta sözü edilen telgrafı Meclis kürsüsünde de okumuştu…

Telgrafın bir kısmını sadeleştirerek aktaralım:

Mustafa Kemal: "Huzurdayken İzmir'in işgali karşısında 'pek mahzun olan' kalbinizin 'bu nokta-i necâta ait ilhamatı'nı, (yani ülkenin sizin öncülüğünüzde millî mukaddes bir kudretle kurtulacağına dair verdiğiniz ilhamları) şu an gibi hatırlıyorum. Sizin 'ilkâ'nızdan, (yani Şemseddin Sami'nin 'Kamus-i Türkî'sine bakılırsa, 'benim fikrimi çelmenizden') aldığım imanın azmiyle görevime devam ediyorum."

"Bu sırada yüce şahsınız Boğaziçi'nde bulunan İngiliz donanmasının saraya yönelik toplarını göstererek:

'Görüyorsun' dediniz.

'Ben, artık memleket ve milletin nasıl kurtarılması gerekeceği hususunda kararsızlığa düşüyorum.'

Ve ellerinizi kaldırarak 'İnşallah, millet akıllanır ve uyanır, bu üzücü durumdan hem kendini hem de beni kurtarır' buyurdunuz."[30]

Mustafa Kemal, daha sonra bu tayini, bir siyaset merkezi olan İstanbul'dan sürgün ve uzaklaştırılmak olarak anlıyordu. Nitekim bunu, daha sonra yayınladığı "Nutuk"ta:

"Beni nefy (sürgün) ve teb'id (uzaklaştırma) maksadıyla Anadolu'ya gönderenlerin…" tavsifiyle bu düşünce ve hissiyatı ifade edecektir.[31] *(Devam edecek…)*

23 Kadir Mısıroğlu, Kurtuluş Savaşında Sarıklı Mücahidler, Sebil Yayınları, 4. bsk. İstanbul 1976, s. 56-58

24 D. M. Doğan, Cumhuriyet Tarihine Giriş, s. 102

25 Kazım Karabekir, İstiklal Harbimiz, İst. 1960, s.18

26 N. Fazıl Kısakürek, Vahidüddin, İst. 1968, s. 154; Sarıklı Mücahitler, s.56-57; Şahbaba…

27 Kürkçüoğlu, age, 1 nolu dipnot. s.59

28 Alev Coşkun, Samsun'dan Önce Bilinmeyen 6 Ay, Cumhuriyet Kitapları, 7. bsk. Aralık 2008, İstanbul, s.122

29 Eşref Edib, Milli Mücadele Yılları'ndan nakleden; https://belgelerlegercektarih.com/2012/11/24/ataturku-samsuna-vahdettin-gonderdi-belgelerle/

30 Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri, cild 1'den nakleden; https://belgelerlegercektarih.com/2012/11/24/ataturku-samsuna-vahdettin-gonderdi-belgelerle/

31 Kadir Mısıroğlu, Bir Mazlum Padişah Sultan Vahideddin, Sebil Yayınları, İstanbul, 2005, s. 205

"Mayınlı Tarlada Konuşmak" Kitabı Üzerine

Genç BİRİKİM

Araştırmacı yazar ve *Genç Birikim* dergisinin sahibi **Ali Kaçar**'ın yeni ve üçüncü kitabı *"Mayınlı Tarlada Konuşmak & Kemalizm'e Eleştirel Bakış"*, kitapçı raflarındaki yerini aldı.

Adından da anlaşılacağı üzere bu topraklarda gündem edilmesi, konuşulması biraz netameli olan "Kemalizm" eleştirisi var. Bilinmeyen, bilindiği zannedilen nice düşünce, yaklaşım ve olayın kaynaklarıyla ilgilisine sunulduğu kitapta; hakkın, hakikatin, adaletin şahitliği yapılmaya çalışılmıştır. Kitap, Müslümanlar için tek geçerli ve bağlayıcı şeyin, Yüce Allah'tan gelen ve O'nun peygamberi Hz. Muhammed'le (sav) anlamını bulan yüce ve aziz dinimiz İslam'ın ölçüleri ve prensipleri olduğunu anlatıyor aslında. Yaratıcının, aynı zamanda hükmedici, düzen koyucu, hayatın her anında ve alanında söz sahibi ve karar mercii olduğunu tekrar hatırlatmıştır.

Kitapta; Osmanlı döneminde seçimler, seçimlerin yapılması ve parlamentonun toplanmasından sopalı seçimlere; Mustafa Kemal'in hiçbir şekilde muhalefet istemediğinden inkılâpların oluk oluk kanların akıtılarak yerleştiğine; cumhurbaşkanlığı sistemine geçişte her şeyin oldu bittiye getirilmesinden "Takrir-i Sükûn" yani zulüm, yani şiddet kanununun nice canlar yakıp nice ocaklar söndürdüğüne, İstiklal Mahkemelerinde işlenen eşsiz katliam-

lara ve idam edilenlerin son sözlerine; Mustafa Kemal'in Nutuk eserinin ne içerikte olduğuna ve gerçeği yansıtıp yansıtmadığına; yine Mustafa Kemal'in yaşantısından belli başlı karelere kadar nice gün yüzüne çıkarılmayan, çıkarılmak istenmeyen, belki çekinilen gerçeklerin perdesi aralanıyor.

Mustafa Kemal'in "tek adam" olma yolundaki serüveniyle ilgili şu ifadelere şahit oluyoruz eserde:

"Mustafa Kemal'in, daha önce saltanatı ele geçirme, halife olma gibi bir çabanın içerisinde olduğu, bu amaçla konuşmalar yaptığı hatta sarıklı, cübbeli fotoğraflar çektirerek altına 'mefkûre (ideal) hatırası' yazdırdığı bilinmektedir. Mustafa Kemal'i bu düşüncesinden hem Kazım Karabekir hem de İsmet İnönü vazgeçirmek için çok çaba sarf etmiştir. Nitekim Mustafa Kemal, İsmet İnönü Lozan görüşmelerinden dönünceye kadar, özellikle de İzmir İktisat Kongresi'nden önce gittiği her yerde hilafet lehinde konuşmalar yapmaya devam etmiştir. Bu konuşmalarından birini de 7 Şubat 1923 Çarşamba tarihinde öğle vakti, Balıkesir'deki Zağanos Paşa Camii'nde verdiği hutbe ile gerçekleştirmiştir. Mustafa Kemal, bu arzusunu Lozan görüşmelerine ara verilip de Hayım Naum (1872-1960) İzmir'de kendisi ile görüşünceye kadar da sürdürmüştür. Mustafa Kemal'in İzmir'de, Hayım Naum ile ne görüştüğü, Lozan görüşmelerinde İngiltere'nin delegesi olan Lord Curson'a ne mesaj götürdüğü, hâlâ bilinmemektedir. Mustafa Kemal, bu konuda, aslında her konuda, kimsenin sözünü dinlemeyen, kendine çok güvenen ve kendi görüşüne itiraz edilmesine asla tahammülü olmayan bir karaktere sahipti. Bu nedenle halifelik arzusuna yönelik eleştirileri de -Hayım Naum ile görüşünceye kadar- dikkate almamıştı. Zaten -daha sonra- resmî söylemde de asıl unvanı 'ebedi şef' olmuştu. 'Atatürk' soyadını da kendi farklılığını, 'tek adamlığını, üstün oluşunu' ortaya koymak için kendisi seçmişti. Aslında tek parti Dönemi'nde yönetim, diktatörlükle idare edilen Almanya'dan ve İtalya'dan farklı değildi. Meclisin, bakanlar kurulunun ve bakanların hiçbir etki ve yetkileri yoktu; birer memur konumunda idiler. Mustafa Kemal'in ölümünden kısa bir süre önce Başbakan İsmet İnönü'yü meclise hatta hükümete bile getirip görüşme gereği duymadan "Seni görevden aldım" diyerek görevden almış ve yerine de Celal Bayar'ı getirmiş olması başka türlü nasıl izah edilebilir? Zaten kendisi de diktatörlüğünü inkâr etmiyor ve "Benim için diktatör diyorlar, evet ben diktatörüm ama kalpleri kazanarak diktatör oldum" demiştir. Hitler, Mustafa Kemal ile ilgili olarak "Mussolini onun ilk öğrencisiydi, ben de ikincisi…" demişti. Aslında baştan beri herkesin kendisine tabi olduğu, sözünü dinlediği, itiraz ve muhalefet etmediği 'tek adam' olmak istiyordu. Ama daha önceleri bu fırsatı bulamamıştı. İlerleyen zamanlarda gücü ele geçirdikten sonra bu hayalini pratiğe aktarma fırsatını yakalamıştı. Birinci meclisteki İslami kesim ve Kürt milletvekilleri, dolayısıyla halk, kandırıldıklarını çok geç anlamışlardı. Ama iş işten geçmişti."

Mustafa Kemal'in kendisine muhalefet edilmesi durumlarındaki tavrına dair ibretlik şeyler okuyoruz çalışmada:

"Mustafa Kemal'in muhalefete asla tahammülü yoktu. Yine bir defasında Halide Edip Adıvar, Mustafa Kemal'i ziyarete geliyor. Mustafa Kemal, Fevzi Paşa ve İsmet Paşa ile birlikte bulunuyorlardı. Karşılıklı konuşmalardan sonra Halide Edip:

- İzmir'i aldıktan sonra artık biraz dinlenirsiniz Paşam. Çok yoruldunuz.

- Dinlenmek mi? Yunanlılardan sonra birbirimizle kavga edeceğiz, birbirimizi yiyeceğiz.

- Niçin? O kadar yapılacak iş var ki!

- Ya bana karşı çıkmış olan adamlar?

- Bu, bir millet meclisinde tabii değil mi?

Burada, gözleri tehlikeli bir şekilde parladı ve ikinci gruptan iki isim söyleyerek onların halk tarafından linç edilmeye layık olduklarını söyledi."

Bu memleketin tarihinin belki de en kara sayfalarından birisi olarak kabul edebileceğimiz Şapka Kanunu ile ilgili, okuyunca tüylerimizin diken diken olduğu bir kareyi paylaşalım:

Rize'de de şapka direnişi çok masum isteklerle başlamış ve isyanla, devlete başkaldırma ile asla ilgisi olmamasına rağmen muhaliflere ve özellikle de halka gözdağı vermek için 'irtica' adı altında kıyım başlatılmıştır. Nitekim Rize Ulu Cami İmamı Şaban Hoca, namazdan sonra etrafında toplanan kalabalığa;

"Biz hükümetten akaid-i dineyye'ye

hizmetkârlık ve bağlılık isteriz.

İnanmayan inanmasın fakat insanlara zulüm edilmesin.

Tek isteğimiz sarığımıza, sakalımıza ve cübbemize dokunulmasın.

Şapka giyenler giysin ama giymeyenler hapse atılmasın!"

Gayet makul ve masumane istekler!

Bu heyecanlı konuşmadan sonra coşan kalabalık köylülerle birlikte hükümet konağına doğru yürüyüşe geçmişler.

Yarı resmi Hâkimiyet-i Milliye gazetesi, bir gün sonra bu olayı şöyle çarpıtarak yazmıştır:

Aslında baştan beri herkesin kendisine tabi olduğu, sözünü dinlediği, itiraz ve muhalefet etmediği 'tek adam' olmak istiyordu. Ama daha önceleri bu fırsatı bulamamıştı. İlerleyen zamanlarda gücü ele geçirdikten sonra bu hayalini pratiğe aktarma fırsatını yakalamıştı. Birinci meclisteki İslami kesim ve Kürt milletvekilleri, dolayısıyla halk, kandırıldıklarını çok geç anlamışlardı. Ama iş işten geçmişti."

"Rize'nin Bataniye bölgesinde Ulu Cami imamı Şaban Hoca, halka karşı konuşurken; 'Hükümette din düşmanlığı baş göstermiştir. Memlekette herkes şapka giymeye zorlanıyor. Giymeyenler hapisten idama kadar cezalara çarpılıyor. Buna karşı duyarsız kalmak dinimizde günahtır. Ayaklanma vacip olmuştur!"

Şapka giymeyiz protestosu, aslında Rize'ye 13 km uzaklıkta olan Güneysu (eski adıyla Potomya) nahiyesinde başlamıştır. Buradaki halk da Ankara'dan gelen tepeden inme dayatmaları kabul etmemişti. Halk tarafından sevilen itibarlı, ilim sahibi vaiz olan Sabit Tarakçıoğlu, halka şapkanın İslami açıdan değerlendirmesinden sonra halk şehir merkezine doğru yürüyüşe geçmiştir. Karakola gidenler ise:

- Vilayete yazınız; Güneysu halkı şapkayı kabul etmiyor!

- Karakoldaki onbaşı, halka, "Ben de sizdenim!" diyor ve başındaki şapkayı yere çalıyor. Ne hazindir ki İstiklal Mahkemesi gelince direnişçileri tek tek haber veren ve kimi gösterdiyse asılmasına sebep olan ve Mahkemece lütuflandırılan bu alçaktır.

Rize istikametine doğru yürüyen halk, il merkezine varıyor. Vali Mehmet Hurşit, telgraf başında:

- Rize ayaklanmıştır! Süratle tedbir!

Hâlbuki bütün suçu "şapka giymeyiz!" demekten ibaret ve her türlü fiili isyan davranışından çekingen kalabalık, çoğu seyirci ve körü körüne katılmış 80-100 kişi…

Böylece Rize'de, "Biz, zorla şapka giymek istemiyoruz, sarığımız bize yeter" diyerek olaylar başlamış, jandarma gelişigüzel halkın üzerine ateş açmasına ve ölüler olmasına rağmen halk dağılmamıştır. Bu olayların üzerine düşman üzerine sefere çıkarcasına dönemin en büyük harp gemisi olan Hamidiye Kruvazörü, Rize sahillerine gönderilmiştir. Birinci Dünya Savaşında İngilizlerin dövemediği Karadeniz sahillerini, millete zorla şapka giydirmek için Hamidiye zırhlısı gümbür gümbür bombalamaya başlamıştır. Hamidiye zırhlısı, sivil halkın ve yerleşim alanlarının çok olduğu ve Ulu Caminin bulunduğu Bataniye yamaçlarını dövüyordu. Halk, korkutulup sindirilmek isteniyordu.

Yıllar sonra bu bombardıman hadisesi türkülere konu olacaktır:

"Atma Hamidiye, atma din kardeşiyiz."

Ula şapka da giyeceğiz vergi de vereceğiz!"

Ali Kaçar'ın, titiz araştırmacılığı ile ilgilisine armağan ettiği bu mühim çalışmayı, dikkatimizi çeken pek çok bölümden birkaç tanesini öne çıkarıp kısmi alıntı yaparak siz, dergimiz okurlarıyla tanıştırmak istedik. Okurunu bulmasını, yazarın maksadının hâsıl olmasını diliyoruz.

Okunup gündem edilmesi, hakikatlere bigane kalınmaması, hesabın sadece Yüce Allah'a verileceği bilinciyle yaşanılıp son nefese kadar yine O'nun rızası için çabalayanlardan olma temennisiyle…

Halife Vahdeddin ve Saltanatın Kaldırılması - V

Ali KAÇAR
kacarali@hotmail.com

Vahdeddin'in Vefatı ve Cenazesinin Haczedilmesi!

16 Mayıs günü öğleye doğru, Sabiha Sultan'la Şehzade Ömer Faruk Efendi'nin o sabah bir kızları olmuş, aileye bir torun daha katılmıştı. Şahbaba, Nice'e hemen bir telgraf gönderdi. Malum hayırlı temennilerden ve dualardan sonra "Bebeğin ismi Necla olsun" diyordu… Şahbaba, "Adı Necla olsun" dedi; Abdülmecid Efendi, Necla'nın yanına "Hibetullah"ı ilave etti ve bebeğin adı "Necla Hibetullah" kaldı.

Sultan Vahdeddin, bir şezlongun üzerine uzanmış, cansız bir halde yatıyordu. Sırtında koyu sarı tüylü bir samur kürk vardı. Kır ve hafif kıvrık saçı, sakalı dikilmiş gibi görünüyordu. Rengini henüz muhafaza eden ve bir ölü çehresini hatıra getirmeyen yüzünün ortasında küçük fakat kemerli bir burun dikkat çekiyordu.

Villa Manolya'ya 16 Mayıs günü neş'e hâkimdi. (…) Ama hüznün en büyüğünü de aynı gün yaşadılar.

"… Sultan Vahdeddin, o gece akşam yemeğinden sonra bütün kadınlarını, hazinedarlarını odasına toplamış ve geç vakitlere kadar pek tatlı ve neş'eli sohbetlere dalmışlardı. Bahisler, dönüp dolaşıp İstanbul'a ve Çengelköy'deki köşke geliyor, herkes bu geçmiş refaha ve gençlik hatıralarına ait tatlı bir hikâye anlatıyordu.

Sultan Vahdeddin, bu tatlı sohbetleri en hararetli yerinde keserek:

- Haydi, yatsı namazını kılınız da geliniz. Sohbetimize yine devam ederiz, demiş ve kadınlar kalkıp namazlarını kılmak üzere dışarı çıkmışlar. Bu esnada Sultan Vahdeddin, daima yanında bulunan ve hizmetlerine bakan son zevcesi Nevzad Hanım'a seslenerek:

- Biraz safram kabarıyor, bana bir tas getir, demiş. Derhal getirilen tasa pek az miktarda ve sarı bir safradan ibaret istifrağ ettikten sonra:

- Aman şu leğeni dök de şurada pis pis kokmasın, demesi üzerine Nevzad Hanım, derhal leğeni musluğa dökmüş ve acele ile odaya döndüğü zaman Sultan Vahdeddin'i uzandığı şezlongun üzerinde cansız bulmuştu."[1]

1 Murat Bardakçı, Şahbaba, s: 388; Tarık Mümtaz Göztepe,

Hükümdarın hayatını noktaladığı o gece, Villa Manolya'da olanları villanın yine aynı sakininden, hadisenin şahitlerinden olan Tarık Mümtaz'dan okuyalım:

"Ben henüz uykuya dalmıştım. Başucumdaki dâhili telefon dışarıdaki kuduran fırtınaya tempo tutan çılgın ve sürekli çığlıklarla çırpınmaya başladı. Çoktan beri sesini kaybeden bu makinenin, o akşam birdenbire telaşla dile gelmesine hiçbir mana veremiyordum. Uyku sersemliğiyle mikrofona sarıldığım zaman, korkunç bir vaveyla ile karşılaştım. Telefonda:

- Yetişin! Efendimize bir hal oldu, diye acıklı kadın sesleri haykırıyordu.

Askerlikten kalma bir sür'atle derhal giyinip kendimi yağmur deryasının ortasına attım ve bata çıka karşı ki binaya koştum. Sultan Vahdeddin'in harem dairesi üst katta bulunuyordu. Saçlarını başlarını yolan ve kendilerini yerden yere atan perişan kadınların arasından geçerek, doğru Sultan Vahdeddin'in bulunduğu odaya gittim. Tam bu esnada, hadiseden haberdar edilen Prens Sami Bey de büyük bir telaş içinde oraya yetişmiş bulunuyordu.

Sultan Vahdeddin, bir şezlongun üzerine uzanmış, cansız bir halde yatıyordu. Sırtında koyu sarı tüylü bir samur kürk vardı. Kır ve hafif kıvrık saçı, sakalı dikilmiş gibi görünüyordu. Rengini henüz muhafaza eden ve bir ölü çehresini hatıra getirmeyen yüzünün ortasında küçük fakat kemerli bir burun dikkat çekiyordu. Ağzı küçük bir daire şeklinde derin derin nefes alıyormuş gibi açık bulunuyordu. Gözleri sakin bir uyku halinde bulunduğu hissini veriyor ve kapalı duruyordu. Vücudu buz kesilmişti.

Prens Sami Bey'in bu ani felaket karşısında uykusu başına sıçramış, kimin yakasına yapışacağını bilemiyordu.

Villanın her köşesinde Sultan Vahdeddin'e ait kadınlardan biri katıla katıla ağlıyor, emektar mabeyn adamları şaşkınlıktan ne taraflarına dokunulsa o tarafa koşuşuyorlar, gözyaşlarını yenlerine silerek bön bön efendilerinin cansız cesedine bakıyorlardı.

Prens Sami Bey, o meşhur nezaketine rağmen çıldırmış gibi sağa-sola saldırıyor, vakit vakit o vakur ve ağırbaşlı efendilerin ve Sultan Vahdeddin'in son zevcesi Nevzad Hanım'ın üzerine yürüyerek:

- Dayıma ne yaptınız, diye garip sualler soruyordu.

Sultan Vahdeddin'in hususi doktoru olan meşhur bir İtalyan profesörü, derhal yetişmişti. Ölüm, gayet ani olduğu ve İtalyan hükümeti tarafından kendi toprağında ölen velev ki sabık bir imparatora karşı büyük bir dikkat gösterildiği için bu doktor, bir otopsi ameliyatına lüzum gördü.

Ameliyat, Sultan Vahdeddin'in yattığı odanın yanı başındaki salonda yapılacaktı. Vücudu ve mafsalları kaskatı kesildiği için soymak, kürkünü ve çamaşırlarını çıkarmak pek zor oluyordu. Ölüye işkence edilmesine razı olmayan Sami Bey, o kıymetli kürke ve çamaşırlara bir makas atarak baştan aşağıya parçalayıp kolayca çıkardı. Yüzü gayet zayıf ve ihtiyar görünen Sultan Vahdeddin'in vücudu, gayet genç, adaleli ve mütenasipti. Sol boş böğründe iri iri mor lekeler peyda olmuştu. Ölüyü beyaz bir patiskaya sardıktan sonra Sami Bey'le Seryaver Avni Paşa, ikinci müsahib Mazhar Ağa ve ben usulca tutup omuzlarımıza kaldırdık.

Ellerimiz ve yüzümüz cesede temas ettikçe vücudumuzu buz gibi bir hava kaplıyordu. Sultan Vahdeddin'in cesedini doktorun önündeki masaya boylu boyunca yatırarak dışarı çıkıp bekledik. Ameliyat uzun sürmemişti. Doktor, kendine lazım olanı yani ölüme sebebiyet veren arızayı derhal bulmuş ve eline alarak yanımıza gelmişti.

- İşte, diye gösterdi. Bu, küçük ve beyaz bir kemik parçası gibi görünüyordu.

- Bu, kalbe giden kan damarıdır. Tıkanmış ve taş kesilmiş, dedi.

age. s: 198-200; N. Fazıl Kısakürek, tarih olarak 14 Mayıs diyor, bkz; Sultan Vahidüddin, Büyük Doğu Yayınları, 3.bsk, s: 245-246

Bu doktor, Sultan Vahdeddin'in kalbini öteden beri zayıf buluyor, bilhassa sigaradan başka hayatta hiçbir zevk ve eğlencesi olmadığını söyleyip duran bu zata, çok sigara içmeği ve aspirin almağı şiddetle yasak etmişti.

Doktor, kalbin bu vaziyetini görünce Prens Sami Bey'e baktı ve:

- Çok muhtemeldir ki majesteleri sıkı tavsiyelerimize rağmen çok miktarda aspirin almışlar ve bu hal ölümü intaç etmiştir.[2]

Şahbaba, son nefesini işte böyle verdi: 1861'in 4 Ocak'ında Dolmabahçe Sarayı'nda atmaya başlayan ve 65 sene boyunca yapayalnız kalan, hiçbir dosta sahip olmadan çarpan kalbi, Sanremo'daki villanın küçük salonunda tekledi, birdenbire durdu ve hemen ertesi gün de bir neşterle yarıldı.

İtalyanlar, çıkabilecek her türlü söylentiyi peşinen önlemek için Şahbaba'nın otopsi masasına yatırılmasına karar verdiler. Operasyonu, Sultan Vahdeddin'i son aylarda birkaç defa muayene etmiş olan kalp cerrahı Prof. Fava yaptı.

(…) Profesör Fava, işini nihayet tamamladı ve Sami Bey'e elindeki kanlı ama kemikleştiği hemen fark edilen bir damarı, Şahbaba'nın aortunu gösterdi. Bu nikotinden tıkanmış, neredeyse kemikleşmiş bir aorttu…

(…) Gelenlerin çoğu, tecessüs içerisindeki Sanremo sakinleriydi ama içlerinde haberi işitince hemen villaya koşmuş olan başkaları da vardı: Alacaklılar.

Haczedilen Tabut

Zeki Bey'le teşkilatçıların Şahbaba'nın zaten az miktardaki nakdini har vurup harman savurmalarından sonra, Manolya Villası'nın geçimini sağlamak Sultan Vahdeddin'in ablası Mediha Sultan'a düşmüştü. Sultan elinde kalan son kıymetli mücevherini, iri bir zümrütü, Londra'da sattırıp bir kuruşuna bile el sürmeden kardeşine vermiş ama Şahbaba vefat ettiği sırada zümrütten gelen para biteli haftalar olmuştu.

Villadaki herkes, artık ansızın imdada yetişecek bir başka paranın ümidindeydi.

Borçlanmaya, Şahbaba'dan sonra da devam edildi. Mesela hükümdara otopsiyi İtalyanlar yaptırtmış, masrafını ödemek ise Şahbaba'nın ailesine düşmüştü. Ama operasyonu yapan Prof. Fava'nın ücretine yetecek para kimsede yoktu ve ona da borçlanıldı. 2 bin 200 liretlik borcu, günler sonra Şahbaba'nın kızı Sabiha Sultan küpelerini satıp ödeyecekti.

Şahbaba'nın vefatını işitince kapıya üşüşen alacaklıların başında, villaya gönderdikleri malların parasını aylardan beri alamamış olan bakkal Steiner ile manav Morini vardı. Steiner'le Morini'nin alacakları da dâhil olmak üzere bütün esnafa olan borç 60 bin liretti.[3]

Vahdeddin ve ailesinin borcuyla ilgili farklı rakamlar verilmektedir. Vahdeddin'in cenazesinin haczine neden olan borç miktarının 120 bin lira olduğu söylendiği gibi 200.000 frank, 3.000 Sterlin, bir başka vesika da ise 5.000.000 Türk lirasından aşağı olmadığı belirtilmiştir. Ancak Sultan Vahdeddin'in ölümünden sonra varislerinin İngiltere Kralı V. George'ya yardım talebi ile yazmış oldukları mektupta dile getirdiklerine göre Sultan Vahdeddin'in geride bırakmış olduğu borcun miktarı, 200.000 frank kadardır. Onun geriye bırakmış olduğu borcu tespit ederken esas alınması gereken bilgi de bu olsa gerekir.[4]

Sultan Vahdeddin'in ölümü üzerine alacaklılar kapıya dayandılar ve onların hemen arkasından da icra memurları göründü. Yerlerdeki İstanbul'dan getirilmiş halılardan bütün öteki eşyalara ve ev halkının şahsi mallarına kadar Manolya villasında ne varsa her şeye haciz kondu ve odalar mühürlendi. Hatta tarihte eşine-emsaline belki de hiç rastlanmamış ve rastlanmayacak bir hadise daha yaşandı: Şahbaba'nın cenazesi, villanın giriş katındaki büyük salona

2 Tarık Mümtaz Göztepe, age. s: 196-198

3 Bardakçı, age. s: 392

4 Hülagü, age. s: 224-225

indirildi ve eşyalarla beraber cenaze de haczedildi.

Tabutu, Sami Bey temin etmişti. Tabutun üzerindeki plakada "Türkler'in Hakanı ve İslamlar'ın Halifesi Cennetmekân Sultan Mehmed Vahdeddin-i Sadis bin Sultan Mecid Han Hazretleri. 1926" yazılıydı. Otopsi görmüş olan cenaze, önce kurşundan bir tabuta yerleştirilip lehimlendi, sonra Bertrand ve Oğulları'nın yaptığı ceviz tabuta kondu ve tam bir ay boyunca villanın giriş katındaki salonda kaldı. İtalyanlar, borçların tamamının ödenmesine kadar cenazenin defnine izin vermiyorlardı.[5]

Sultan Vahdeddin'in cenazesini, bütün borcunu ödeyerek hacizden kurtaran kişinin devrin Suriye Devlet başkanı Ahmed Nami Bey olduğu belirtilmiştir.[6]

Murat Bardakçı ise kızı Sabiha Sultan'ın mücevherlerini satarak haczi kaldırdığını şu şekilde belirtmektedir: Alacaklılara verilecek paranın temini tam bir ay sürdü. İlk parti para Nice'den geldi: Halife Abdülmecid Efendi, maiyetindekilerden biriyle, Sakallı Reşid Bey'le ufak bir meblağ gönderdi.

Halife'nin gönderdiği para, esnafın alacaklarına gitti, Şahbaba'nın vefatından sonra yapılmış olan harcamalara yetmedi, yetmeyince de tabutun üzerindeki haciz kalkmadı. Cenazenin kurtarılması, Sultan Vahdeddin'in lohusa yatağındaki kızı Sabiha Sultan'ın elinde kalan son mücevherlerinden birini, bir çift küpesini satmasıyla mümkün olabildi. İtalyanlar, cenazenin üzerindeki haczi, küpelerin bedelini Sanremo'ya gönderilip villanın bütün borçlarının ödenmesinden sonra kaldırdılar.[7]

"(…) Manolya Villası'nda ikamet eden 65 yaşındaki eski sultan Majesteleri İmparator VI. Mehmed Vahdeddin Han, 16 Mayıs günü saat 22.30'da vefat etmişti. Cemal Kutay, kendisiyle yapılan bir röportajda Vahdeddin ile ilgili olarak: "Elbette hain değildi. Dünyanın en namuslu adamlarından biriydi. Ölürken yastığının altından parasızlıktan alamadığı ilaçlarının reçeteleri çıkmıştır" (Sabah Gazetesi, 23.07.2005).

Şahbaba'nın Sanremo'daki sürgün kafilesinden bugün hayatta kalan birkaç kişiden biri olan torunu Hümeyra Özbaş Hanımsultan, Şahbaba'sının vefatıyla ilgili hatırladıklarını anlatırken, "Benim hatıram sadece çığlıklar, bilahare orada duran bir tabut ve günlerce duran bir tabut…" diyor.

"… Saati bilemeyeceğim ama gece daha yatmamıştım ki hanımların çığlıklarını duydum. Sesler aşağıdan geliyordu. Hemen aşağıya koştum. 'Efendimiz, efendimiz, ah gitti efendimiz,

5 Bardakçı, age. s: 392

6 Hülagü, age. s: 224

7 Bardakçı, age. s: 393

gitti!' diye çığlıklar… Tabii beni odaya sokmadılar. O sabah sevinçli bir haber almıştık. Sabiha Sultan'ın en küçük kızının, Necla'nın doğum haberi gelmişti ve Şahbabam ismini koymuştu.

O çığlıklardan sonra tabii beni aldılar, yukarıya görürdüler. Çocuklar, eskiden böyle şeyleri görmez, iştirak etmezdi. Sonra ertesi günü, otopsi yapılmış. Anlattılar ki bir ciğerinin yok olduğu, daha evvel veremden kuruduğu ve de kalp damarının tıkanarak büyük bir enfarktüsten gittiği tespit edilmiş. Sonra en zemin katta, taşlıkta duran tabutunu hatırlarım. Ve o tabut, böyle günlerce, günlerce, orada durdu. Tabii ben çocuktum o zaman, pek anlamıyordum neden orada durduğunu. Bilahare tabii hikâyesi duyuldu: Borçlular tarafından haciz konmuş. O arada teyzemin (Sabiha Sultan'ın) mücevheri satıldı, ondan sonra galiba Halife bir kaynak buldu, cenaze nakledildi. Hazin bir hikâye… Ama benim hatıram; sadece çığlıklar, bilahare orada duran bir tabut ve günlerce duran bir tabut…"

Sultan Vahdeddin'in tabutunun haciz evrakını bulabilmek için Sanremo'daki arşivleri bir hayli aramama rağmen tek bir vesikaya bile rastlayamadım. Belediyede başlayıp adliye arşivine ve şehir kütüphanesine uzanan koşuşturmalarım neticesiz kaldı. Arşivlerden, Şahbaba'nın ölüm belgesi dışında haciz konusunda tek bir belge bile çıkmadı.

Sanremolular, buna pek şaşırmadılar. Memlekette siyasi mülteci sıfatıyla kalan ve bir yerde misafir sayılan bir hükümdarın tabutuna karşı böyle bir muamelede bulunulmasının, İtalyan hükümeti açısından hoş şey sayılmayacağını, hadisenin tarihe bu şekilde aksinden endişe hisseden hükümetin haciz evrakını sonradan imha ettirmiş olabileceğini söylediler. Roma'da, o senelerde iktidarda bulunan Mussolini hükümetiyle Ankara arasında dostane ilişkiler bulunduğunu da hatırlattılar ve imhayı, aynı endişeyi taşıyan Ankara'nın istemiş olabileceğini söylediler.[8]

Vahdeddin'in vefatını, telgrafla Adana'da öğrenen M. Kemal, dostlarıyla yemeğe oturmuştu. Haberi işitince: "Çok namuslu bir adam öldü" dedi. "İsteseydi, Topkapı'nın bütün cevahirini götürür ve öyle bir ordu kurup geri dönerdi ki!" diye ilave etti.

İtalya'dan gemi ile Beyrut'a ve oradan da trenle Şam'a nakledilen cenazeyi, Şam istasyonunda hanedanın eski damadı ve Suriye'nin hükümet reisi Ahmet Nami Bey, askeri törenle karşıladı. Tabut, bir arabaya yerleştirilip hükümet erkânının, askerlerin ve halkın refakatiyle şehrin merkezindeki Sultan Selim Camiine getirildi.

Cenazeyi getiren Şehzade Faruk Efendi, Şam'da büyük ilgiyle karşılandı. Cenazeye, Şam'da bulunan Nakşibendî, Mevlevi, Şazeli, Kadiri, Rufai ve diğer tarikatların önde gelen şeyhleri ve müritleriyle birlikte büyük bir halk kitlesi iştirak etti. Cenaze, Selimiye Tekkesi ve Camii'nin bulunduğu bahçeye defnedildi.

Vahdeddin'in cenazesinin Şam'a getirilmesi, Halife Vahdeddin'in arzusu idi. Sultan Vahdeddin, son günlerinde daima Şam'a Salahaddin Eyyubi türbesi civarında defnedilmesi arzusunu izhar etmiş ve ölümünde bu arzu bir vasiyet gibi telakki edilerek yerine getirilmek istenilmişse de Salahaddin Eyyübi türbesine, evvelce iki aziz Türk misafiri ve şehidi kabul edilmiş bulunduğu için buna imkân kalmamıştı.[9]

Vahdeddin'in vefatını, telgrafla Adana'da öğrenen M. Kemal, dostlarıyla yemeğe oturmuştu. Haberi işitince: "Çok namuslu bir adam öldü" dedi. "İsteseydi, Topkapı'nın bütün cevahirini götürür ve öyle bir ordu kurup geri dönerdi ki!" diye ilave etti.[10]

8 Bardakçı, age. s: 394-395

9 Tarık Mümtaz Göztepe, age. s: 202

10 'Babam Vahdettin kederden öldü' yazısı için bkz; https://emela.wordpress.com/2007/04/29/babam-vahdettin-kederden-oldu-vahdettin-han-3-bolum/

Halife Vahdeddin ve Saltanatın Kaldırılması - IV

Ali KAÇAR
kacarali@hotmail.com

Vahdeddin'in Gideceğinden Ankara'nın Önceden Haberi Vardı!

Vahdeddin'in ülkeyi terk edeceğinden Ankara haberdardı. Ankara isteseydi, Vahdeddin'in gitmesine engel olabilirdi. Ama Ankara, tam tersini yapmıştır yani Vahdeddin'in gitmesi için adeta çanak tutmuştur. M. Kemal, Vahdeddin'in gideceği ile sezinlemelerini Refet Paşa'ya şöyle bildirmiş ve:

Mâni olunmadı ve Vahdeddin ülkeyi terk etti. Mâni olmak bir yana, çıkarılan "idam edilecek" haberleriyle adeta ülkeyi terk etmeye zorlandı. Çeşitli vesilelerle ona ülkeyi terk etmemesi durumunda idam edileceği ima ve ihsas edildi.

"Vahdeddin kaçmak isterse mâni olunmamasını" emretmişti. (1)

Mâni olunmadı ve Vahdeddin ülkeyi terk etti. Mâni olmak bir yana, çıkarılan "idam edilecek" haberleriyle adeta ülkeyi terk etmeye zorlandı. Çeşitli vesilelerle ona ülkeyi terk etmemesi durumunda idam edileceği ima ve ihsas edildi. Vahdeddin ayrıldıktan sonra Yıldız Sarayı'na gelen Ankara hükümeti temsilcisi Refet Paşa, o sırada ağlamakta olan Vahdeddin'in yaverlerinden Ali Nuri Bey'e, aynen şunu söylemiştir: "Ağlama Ali Bey, kaçtığı iyi oldu, ya kalsa idi biz onu ne yapardık?"[1]

Murat Bardakçı ise 18 Kasım 2022 tarihli "Mustafa Kemal Sultan Vahdeddin'in linç edilmesini emretti" başlıklı makalesinde, bu 'sezinlemenin' tersini şöyle yazıyor: "Cumhurbaşkanlığı Arşivi'nde 01013068-13 numarada bulunan, son padişahın memleketinden ayrılması konusunda büyük önem taşıyan ama tam bir asır boyunca gizli kalan bir belgeyi, daha doğrusu bir "linç talimatını" yayınlıyorum..." diye kaynağını ve belgesini de gösterdikten sonra yazısına şöyle devam ediyor:

Ankara'nın Erkân-ı Harbiye Reisi olan Fevzi Paşa yani sonraki senelerin Mareşal Fevzi Çakmak'ı, 2 Kasım'da Başkumandan Mustafa Kemal Paşa'ya 5466 numaralı ve "zâta mahsus" bir yazı göndererek Vahdeddin'in "firar hazırlıklarında bulunduğu" yolunda haberler alındığını bildirdi.

Fevzi Paşa'nın yazısı şöyle idi:

"Son zamanlarda İstanbul'dan aldığımız raporlarda Vahdeddin'in memâlik-i ecnebîyeye (yabancı memlekete) firarından bahsolunuyor. Ezcümle (özellikle, meselâ) saray mahâfiliyle (çevreleri ile) temasta bulunan bir mutemet

1 https://www.ilimsofrasi.com/2017/07/ankara-hukumeti-isteseydi-vahdettini.html

(güvenilir kişi) tarafından bu firar hazırlıklarında bulunulduğu ihbar edilmekle arz-ı keyfiyet olunur."

M. Kemal de İstanbul'da bulunan Refet Bele'ye şifreli bir telgraf gönderir ve telgraf metni, Fevzi Paşa'nın yazısının yer aldığı sahifenin alt tarafına yazılmıştı ve şöyle deniyordu:

"İstanbul'da sarayda memâlik-i ecnebîyeye (yabancı ülkeye) firar için hazırlıklarda bulunulduğu istihbar edilmiştir (haber alınmıştır). Tahakkuku halinde ahali vasıtasıyla muhalefet edilmesi, mecburiyet görüldüğü takdirde aynı vasıta ile linç tatbiki, daha şedîd (şiddetli) icraatta bulunulması, bu suretle firara hiçbir veçhile meydan verilmemesi lâzımdır."

Mustafa Kemal Paşa, bu telgrafın metninde daha sonra kendi eliyle ve kırmızı bir kalemle bizzat değişiklik yapmış ve metnin altını yine aynı kalemle imzalamıştı.

Refet Paşa'ya gönderilen talimatın son şekli, şöyle idi:

"Dersaadet'te (İstanbul'da) Refet Paşa Hazretleri'ne,

Vahdeddin'in memâlik-i ecnebîyeye (yabancı memlekete) firar için hazırlıklarda bulunduğu istihbar edilmiştir (haber alınmıştır). Tahakkuku (gerçekleşmesi) halinde ahali vasıtasıyla linç tatbîki lâzımdır. Bunun temini mercûdur (rica olunur). Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi, Başkumandan Mustafa Kemal."[2]

Bu bilgi ve belgelerden de anlaşılacağı üzere Ankara'nın Vahdeddin'in gideceğinden haberi vardı. Hatta yukarıda da belirtildiği gibi gitmesi için her türlü tazyikte de bulunulmuştu. Vahdeddin'e yönelik baskılar, tehditler, sarayın çevresinde tabanca atmalar vs. ile zaten İstanbul'da yaşaması fiilen imkânsız hale getirilmişti. Amaç, kendiliğinden kaçmasını sağlamaktı.

Saltanatın kaldırıldığı buhranlı günlerde İngiliz komiserliğinin son Osmanlı Hükümdarı ve Halife ile yaptığı temasları Baş tercüman Sir Rayn da hatıralarında o günleri uzun uzadıya anlattıktan sonra Kemalistlerin Vahdeddin'in ülkeyi terk edişinde haberinin olduğunu şöyle anlatıyor:

"(…) Sonradan Sultan'ın kaçışının Refet Paşa'yı hiddetlendirdiği rivayet edilmişti. O zamanki şahsi intibaım ise, Sultan'ın kaçma niyetinden Kemalistlerin habersiz olmayacağı ve gitmesine göz yummaları ise daha işlerine geldiği mahiyetinde idi…"[3]

Zaten Refet Paşa, saltanatın kaldırılmasından sonra son Osmanlı Hükümdarının hareketlerini sıkı bir kontrol altına almış bulunuyordu. Refet Paşa hükümdarın İngilizlerle yaptığı görüşmelerden muntazaman haberdar olmuş ve belki de kaçacağını öğrenmişti. Kendisi diyor ki: "Vaziyeti düşündüm. Biliyordum ki her iktidar bir müddet sonra yıpranır. Biz Padişahı hapis veya idam edersek, halk zamanla onu mağdur görecek ve bizi kabahatli sayacaktı. Bu itibarla hadiseleri revişine (gidiş, yürüyüş-AK) bırakmayı uygun buldum. Kaçan bir hükümdarı halkın hiçbir zaman affetmeyeceğini düşündüm. Kaçtığı gün askeri bir müdahale devletin başına bir dert açabilir, dedim. Onun için hiçbir tertibata lüzum görmedim. Son Osmanlı Hükümeti istifa ettikten sonra ben Babıali'de yatıp kalkıyordum. Vahdeddin'in kaçtığı sabahın erken saatinde hükümdarın bahriyeli yaveri pek sarsılmış bir halde odama geldi: 'Kaçtı efendim' diye ağlamaklı bir sesle olayı hikâye etti. Kendisini teskin ettim ve haberdar olduğumu söyledim."[4]

Vahdeddin'in ülkeden ayrıldığı gün İngiliz komutanı, Refet Paşa'ya o gün şu yazıyı göndermişti:

"Resmen haber verildiğine göre, Zat-ı Hazret-i Padişahî, vaziyet-i hazıra münasebetiyle hürriyet ve hayatının tehlikede olduğundan korkarak bütün Müslümanların halifesi sıfatıyla İngiltere'nin himayesini ve İstanbul'dan derhal dışarı naklini taleb etti. Zat-ı Hazret-i Padişahî'nin talebi bu sabah is'af (Yardım isteğini yerine getirme-AK) edildi. Türkiye'deki Britanya Kuvvetleri Başkumandanı General Sir Charles Harington, Zat-ı Hazret-i Padişahî'nin emirlerine âmade olarak kendisine, bir İngiliz harp gemisine kadar refakat etmiş ve gemide Akdeniz filosu Başkumandanı Amiral Sir Osmond (de Beauvoir) Brock tarafından kabul edil-

2 https://www.haberturk.com/yazarlar/murat-bardakci/3539526-tam-yuz-sene-boyunca-gizli-kalmis-bir-belge-mustafa-kemal-pasanin-sultan-vahideddinin-istanbuldan-ay

3 Hakkı Uluğ, age. s.77-78

4 Hakkı Uluğ, age. s.82; Ankara hükümeti temsilcisi Refet (Bele)'nin, o sırada ağlamakta olan Vahdeddin'in yaverlerinden Sadrazam Tevfik Paşa'nın oğlu Ali Nuri Bey'e, "Ağlama Ali Bey, kaçtığı iyi oldu, ya kalsa idi biz onu ne yapardık?" Şefik Okday, Osmanlı'dan Cumhuriyete: Padişah Yaveri İki Sadrazam Oğlu Anlatıyor' kitabından den nakleden; http://www.mustafaarmagan.com.tr/genel/vahdettin-kacti-mi-kacirildi-mi/

miştir. Britanya Fevkalâde Komiserliği vekâletini ifa eden Mr. Nevil Henderson, gemide Zat-ı Şahaneyi ziyaret ederek İngiltere Kralı Haşmetlü Beşinci George Hazretlerine arz edilmek üzere arzularını istifsar (Bir şeyin açıklanmasını, aydınlığa kavuşmasını isteme, anlamaya çalışma-AK) etmiştir. 17.11.1922"

General Refet Bele diyor ki:

"Her pazartesi günü İşgal Kuvvetleri Komutanlarıyla Harp Okulunun Hünkâr dairesinde toplanıp görüşürdük. Kaçıştan sonraki pazartesi günü aynı yerde toplantı yapıldı. Ben cevaplarımı daha iyi hazırlamak için G. Harington'la Fransızca konuşmaz ve tercüman vasıtasıyla görüşmeyi tercih ederdim.

O günkü gündem görüşüldükten sonra Harington arkasında ayakta duran tercümanı vasıtasıyla ve biraz da müstehzi bir sesle: 'Haber vermeden Hünkârı kaçırmış olduğumuz için Paşa'ya karşı mahcubum' dedi. Ben de gayet soğukkanlı bir sesle ve eldivenlerimi giyerken: 'Generale bizi bir yükten kurtarmış olduğu için ben de şimdi teşekkür edecektim' dedim. Bu söz üzerine General Harington sarsıldı ve nezaketini unutarak hızla kalkıp salonu terk etti."[5]

Vahdeddin'in ülkeyi terk etmesini isteyen sadece Ankara değildi, İngiltere de Vahdeddin'in ülkeyi terk etmesini istiyordu. Nitekim "İngiliz Hükümeti Sultan Vahdeddin'in daha baştan itibaren İstanbul'u terk etmesini arzu etmekteydi. Ancak bu arzusunu açığa vurmamış, Vahdeddin'in ancak İstanbul'da kendisine uygun gördükleri rolü hakkıyla tamamladıktan sonra, adeta bir paçavra gibi kaldırıp bir taraf atılmak üzere, ülkesini terk etmiş görmek istemiştir. İngiliz hükümet ve yetkilileri bu yöndeki niyetlerini gizli tutmanın ötesinde İstanbul'dan ayrılma hadisesinin meydana gelmesi üzerine sanki olayda hiç rolleri yokmuş gibi tam tersi bir tutum sergilemişlerdir."[6]

Vahdeddin'in ülkeyi terk etmesini isteyen sadece Ankara değildi, İngiltere de Vahdeddin'in ülkeyi terk etmesini istiyordu. Nitekim "İngiliz Hükümeti Sultan Vahdeddin'in daha baştan itibaren İstanbul'u terk etmesini arzu etmekteydi. Ancak bu arzusunu açığa vurmamış, Vahdeddin'in ancak İstanbul'da kendisine uygun gördükleri rolü hakkıyla tamamladıktan sonra, adeta bir paçavra gibi kaldırıp bir taraf atılmak üzere, ülkesini terk etmiş görmek istemiştir.

Oysa İngilizler, çok önceden Sultan Vahdeddin ile görüşmeler yapmışlar ve bir taraftan teskin etmeye çalışırlarken bir taraftan da her hâlükârda yardımcı olacaklarını söylemişlerdir.[7] Bu tür görüşmeleri yaparken Ankara'ya bilgi vermemeleri mümkün değildir. İngilizler, Ekim 1920'de Vahdeddin ile yaptıkları görüşmede tahtı terk etmemesini istemelerinin nedeni, "Vahdeddin'in akıbeti değil, onun İngilizlerin siyasi beklentileri için hizmet etmesi idi."[8] İngiltere'nin, Vahdeddin'in İstanbul'dan ayrılmaması, tahtı bırakmaması noktasında tavsiyeleri samimi değildi. İngiliz Hükümeti, gerçekten Sultan Vahdeddin'i İstanbul'da görmek istemiyordu.[9]

Vahdeddin: "Kaçmadım, Hicret Ettim!"

Vahdeddin, Cemal Kutay'ın deyimiyle "dünyanın en namuslu adamlarından biriydi."[10] Nuriye Akman'ın bu röportajında Cemal Kutay, Vahdeddin ülkeyi terk etmeden önce Hazine-i Hassa Reisi Refik Bey'i çağırıp sayım yaptırmış, kaşıkçı elması kendi hakkı iken, -çünkü bu elmas ailesinindir- bunu da almıyor, hazineye kaydettiriyor.

İsmet Bozdağ da şunları kaydediyor: "Vahdeddin, karısına bir merasimle takmak için yüzük ve gerdanlık gelmiş, onları da teker teker ailesinin üstünden, kızının boynundan alıp hazineye kaydettirmiştir. Padişahın maaşı var, 23 gün çalışmış o ay, yedi gününü kısmış, öyle almış maaşını: Çıkıyorum çünkü Türkiye'den. Hakkım yok benim bunda,

5 Hakkı Uluğ, age. s.83

6 Metin Hülagü, Yurtsuz İmparator Vahdeddin, İngiliz Gizli Belgelerinde Vahdeddin ve Osmanlı Hanedanı, Timaş Yayınları, 3.bsk. Ağustos,2010 İstanbul, s.96

7 Hülagü, age. s.96

8 Hülagü, age. s.97

9 Hülagü, age. s.99

10 Nuriye Akman'ın Cemal Kutay ve İsmet Bozdağ ile yaptığı "Milli Mücadele'nin iki yüzü" seri röportajı için bkz: Sabah Gazetesi, 11-14 Haziran 1995

demiştir."[11]

Vahdeddin, her ne kadar geri dönmek üzere ülkeyi terk etmişse de ne zaman döneceğini bilmiyordu. Ama bunları düşünmemiş, hatta birileri gibi hazineyi soymaya kalkmamış, hatta ailesinin ve kendi hakkı olanı bile almamıştır. Hazineden istediği kadar para alsaydı, kim engel olabilirdi, hiç kimse! İstanbul'dan çıkarken de "bütün nakdi servetini teşkil eden 35 bin İngiliz lirası almıştır."[12]

Hatta ülkeyi terk ederken hilafete ait mukaddes emanetleri de beraberinde götürmesi istenmiş, ancak Vahdeddin kabul etmemiştir. Bu olayı, Tarık Mümtaz Göztepe şöyle anlatmaktadır: Sultan Vahdeddin'in vatandan ayrılma hadisesinden bir müddet evvel Topkapı muhafızlığına kademe kumandanı ve sabık kayınbirader Zeki Bey getirilmişti. Ömrü politika mücadelelerinde ve komitacılıktan geçen bu netameli ve atılgan adam ile kendisi gibi düşünen bazı kafadarları, padişah giderken hilafete ait mukaddes emanetleri birlikte götürmesi hususunda şiddetle ısrar gösteriyorlardı. Hatta İstanbul'da en yüksek rütbeli bir ecnebi zabıta kumandanı bulunan Kolonel (Albay) Maksivel bu emanetleri en emin bir vasıta ile hiçbir sızıltıya meydan vermeden memleket haricine çıkarabileceğini ve Sultan Vahdeddin'in arzu ettiği bir limanda emrine hazır bulundurabileceğini söylemiş ise de bu nazik işe Sultan Vahdeddin asla yanaşmamış, Topkapı Sarayı'ndaki mukaddes emanetler ecdadımın Türk milletine armağanıdır, diyerek bu teklifi reddetmiştir.[13]

Sultan Vahdeddin ise İstanbul'dan ayrılma gerekçesini şöyle anlatmıştır:

"Saltanattan ayrılmam ve vatanı terk etmemin sebebi, özellikle savaş sonrasındakiler olmak üzere, umumi harpten sonra yaptıkları işten dolayı hesaba çekilmesi gerekenlerin önündeki mesuliyet korkusundan dolayı değil, fakat bilakis hayatımı, kanun tanımayan, insafı olmayan ve hatta hakkın müdafaa olunmasını kabul kabiliyetinden dahi mahrum bulunan kimselerin eline teslimden sakınmak içindi. Bu, Allah'u Teâlâ'nın ve akl-ı selim kimselerin de kabul etmediği bir şeydir. Ayrıca bu davranışta 'güç yetirilemeyen şeyden uzak durmak peygamberin sünnetindendir' ifadesinin delalet ettiği şeye ve müvekkilim Hazret-i Peygamber'in hicretine iktida vardır."[14]

Sultan Vahdeddin: "Kaçmadım; kendime peygamberin hicretini, Mekke'den Medine'ye gidişini örnek aldım ve geri dönmek üzere gittim" demektedir ve gidişi konusundaki tek yorumu da sadece budur.

Sultan Vahdeddin'in sürgün kafilesinden bugün hayatta bulunan birkaç kişiden biri olan torunu Hümeyra Özbaş, "Kovulacağını biliyordu, 'Padişah atıldı' dedirtmemek ve memlekete bir mâni teşkil etmemek için kendi arzusuyla gitti ve en doğrusunu yaptı gibime geliyor" diyor:

"Bence doğrusunu yaptı. Aslında o zamanı yargılayacak vaziyette değilim, çünkü şartlar tam neydi bilmiyoruz. Ama önemli olan kendi hisleriydi".

Ailenin bir kanadı, 'Kalsaydı, çok daha iyi yapmış olurdu. Öldürülseydi bile kalması gerekirdi' diyor. Kalsaydı öldürülür müydü acaba? Ona emin değilim. Kendi hissiyatını da bilmiyorum. Ama muhakkak ki memleketini çok seven bir insandı. Çok şansız bir zamanda çıkmıştı tahta. Kim otursaydı, duramazdı o tahtta. Bakın, Halife kaldı da ne oldu? O da çıkarıldı. Artık verilmiş bir karar vardı: 'Gidecekler' denmişti.

Ama nasıl gidecekti? Kovulmaktansa kendi kararıyla çıkmayı mı tercih etti yoksa öldürülme korkusuyla mı gitti? Mesele burada. Memleketin selameti için, memlekete bir şans vermek için ve mâni teşkil etmemek, 'padişah atıldı' dedirtmemek için gitti gibime geliyor.

Korkup gittiğini zannetmiyorum. Zaten hastaydı, tek ciğerle yaşıyordu. Ama resmen azledilmesinin üzerine bir de atılma ihtimali ona çok ağır gelmişti herhalde. Memleketini yeni bir rejim için terk etti, yerini o rejime bıraktı. Bakın, kendi veziri bile Londra'da 'Sözü Ankara'ya bırakıyorum' demişti. Bir sadrazam için bunu yapmak kolay değildir. Demek ki başka çaresi yoktu. İşte, bu çaresizlik üzerine gitti. Artık padişahlıktan ümidi kalmamıştı. Çünkü Ankara'da olup bitenlerin hepsini bi-

11 Nuriye Akman'ın agr.

12 Tarık Mümtaz Göztepe, Vahdeddin Gurbet Cehenneminde, s.103

13 Tarık Mümtaz Göztepe, age. s.13

14 Sultan Vahdeddin'in ülkeyi terk edişinin diğer nedenleri için bkz: Hülagü, age. s.115-122.

liyordu. Babam vasıtasıyla, Tevfik Paşa vasıtasıyla her şeyi öğreniyordu. Mustafa Kemal'in aileyi çıkartacağını biliyordu, kendisi gittikten sonra ailenin memlekette bırakılmayacağının farkındaydı. Dönmek üzere gittiğini de söylüyorlar ama ben buna inanmıyorum."[15]

Sultan Vahdeddin, 6 Kasım 1922'de İngiliz Yüksek Komiserlerinde Sir Horace Rumbold ile görüşmesinde şahsi emniyetini dile getirerek tamamıyla yalnız ve yardımsız kaldığını belirtmiştir. 'Bir avuç asi'nin kendisinden onlara boyun eğmesini istediklerini ifade etmiş, şahsını feda etmeye hazır olduğunu, fakat şeref ve haysiyetine hiçbir suretle halel gelmesine müsaade edemeyeceğini, devraldığı mirası tehlikeye atamayacağını veya utanç verici bir vaziyet içerisinde asilere boyun eğerek tahtını tehlikeye maruz bırakamayacağını belirtmiştir.

Saltanattan ayrılmam ve vatanı terk etmemin sebebi, özellikle savaş sonrasındakiler olmak üzere, umumi harpten sonra yaptıkları işten dolayı hesaba çekilmesi gerekenlerin önündeki mesuliyet korkusundan dolayı değil, fakat bilakis hayatımı, kanun tanımayan, insafı olmayan ve hatta hakkın müdafaa olunmasını kabul kabiliyetinden dahi mahrum bulunan kimselerin eline teslimden sakınmak içindi.

İngiliz Yüksek Komiseri Sir Horace Rumbold'un değerlendirmesine göre Sultan Vahdeddin ülkesinde gerçekten birlik ve beraberliğin gerçekleşmesini arzu etmiş biridir. Ancak bunun Anadolu'daki asilerin meşru otoriteye itaat etmeleri ile mümkün olabileceğine inanmıştır.[16]

Torunu Hümeyra Hanım sultana göre, Sultan Vahdeddin'in beraberinde servet sayılabilecek hiçbir şey götürmemesinin, memleketinden tatile gidercesine ayrılmasının sebebi Osmanlı oluşudur:

"… Ne götürsün? 20 bin sterlin şahsi parası varmış, bir de ağızlığıyla tesbihi. Bizlerden kim hazineden bir şey alıp gitti ki? Son dakikada yanındaki mücevher kutusunu bile iade etmiş giderken. Halifeliğine hürmeten Arap memleketlerinin yardım edeceklerini düşünmüş olabilir. Belki de Türk hükümetinin makamıyla münasip bir şeyler vereceğini ümid etmiştir. Ama her neyse 20 bin sterlinle gitti; selamlığıyla, haremiyle, böyle kaç sene yaşayacağını bilmeden damdazlak çıktı. Osmanlı işte böyle çıkar."

Sultan Vahdeddin de zaten aynı şeyi söylemektedir:

"İstanbul'u terk ederken Osmanlı hanedanına ait olan ve benim için çok büyük kıymet taşıyan eşyaları yanıma almayı düşünmedim. Bu sebeple, şimdi yabancı bir memlekette beş parasız, yüzüstü ve ızdırap içinde kaldık."[17]

Metin Hülagü, İngiliz belgelerine dayalı olarak yazdığı kitabında, "Sultan Vahdeddin İstanbul'dan ayrıldıktan sonra maddi açıdan hiç de zengin denebilecek biri olmamıştır. Bu duruma işaret eden İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiserliği, Sultan Vahdeddin'in özel gelirlerinin oldukça sınırlı olduğunu belirtmiştir" dedikten sonra İstanbul'da bulunan Merkez Bankası'nda İngiliz belgelerinde yer alan bilgilere göre bu paranın miktarı ise sadece 150 İngiliz sterlininden ibarettir.

Yine İngiliz arşiv belgelerinden öğrenebildiğimiz kadarı ile Sultan Vahdeddin'in kendisine ait olup onun İstanbul'dan ayrılmasından önce 20.000 İngiliz lirası miktarındaki bir para, Barclay's Bank'ın Londra şubesine transfer edilmiştir. Sultan Vahdeddin'in 17 Kasım 1922 tarihinde İstanbul'dan ayrıldığı vakit beraberinde götürdüğü veya sahip olduğu paranın tümü, belgelerde ifade edildiği kadarıyla, söz konusu miktardan ibaret olmuştur.

Yukarıda 20.000 İngiliz lirası olarak gösterilen paranın kaynağını ise muhtemelen 50.000 Türk lirası miktarındaki "Sultanlık" tahsisatı oluşturmaktaydı. Zira 20.000 İngiliz lirası o gün için 50.000 Türk Lirası'na denk gelmekteydi.[18]
(Devam edecek…)

15 Bardakçı, Şahbaba, s.246,247

16 Metin Hülagü, Yurtsuz İmparator Vahdeddin, İngiliz Gizli Belgelerinde Vahdeddin ve Osmanlı Hanedanı, Timaş Yayınları, 3.bsk. Ağustos,2010 İstanbul, s.92

17 Bardakçı, Şahbaba, s.247

18 Hülagü, age. 205-206

Sykes-Picot Antlaşması'ndan Siyonist İsrail'in Kuruluşuna - I

Ali KAÇAR
kacarali@hotmail.com

Britanya (İngiltere), dönemin süper ülkesi olup bir sömürge imparatorluğu idi[1]. Orta Doğu bölgesi, 1900'lü yılların başından itibaren petrolün keşfedilmiş olması nedeniyle, başta İngiltere olmak üzere, diğer emperyal ülkelerin de göz diktikleri bir bölge olmuştur. Bu bölge, Churchill'in de dediği gibi, sömürgeci ülkeler için "bir damla petrol, bir damla kandan daha kıymetli" görüldüğü için emperyal kavgaların odak noktası hâline gelmiştir. Petrolün keşfedildiği bu bölge ise Osmanlı İmparatorluğunun egemenliğinde bulunmaktaydı. İngiltere hem bu petrol bölgelerini ele geçirmek hem de sömürgesi Hindistan'a[2] gidiş gelişi kolaylaştırmak için ya Osmanlıyı parçalamak ya da hilafeti kontrolü altına almak[3] istiyordu. II. Abdülhamit'in halifeliği devam ettiği müddetçe bu amacını gerçekleştirmesi de mümkün değildi. Bu nedenle Abdülhamit'i devirmek için İttihat ve Terakki Cemiyetini (İTC) desteklemişti. Nitekim bu amacına 1908'de, II. Meşrutiyet'i ilan et(tir)mekle ulaşmıştı.

Osmanlının Almanya yanında savaşa girmesi, İngiltere için ele geçmez bir fırsat olarak görülmüştü. Çünkü İngiltere'nin amacı hem petrol bölgesini ele geçirmek hem de sömürgesi Hindistan'a gidiş gelişi kolaylaştırmak istiyordu. Bunun için de Osmanlının parçalanması gerekiyordu.

1908'den itibaren Osmanlı, İttihat ve Te-

1 Üzerinde güneş batmayan imparatorluk olarak bilinmesinin nedeni işgalci olması idi. Uzak Doğu'dan Amerika kıtasına ve küçük ada parçalarına kadar birçok toprağı kendine katma girişiminde bulunan İngiltere işgal faaliyetleriyle ün de salan emperyal bir ülkedir.

2 Hindistan, o dönemlerde Pakistan, Bangladeş ve Keşmir'den oluşmaktaydı. Pakistan, 15 Ağustos 1947'de Hindistan'dan, Bangladeş ise 16 Kasım 1971'de Pakistan'dan ayrılarak bağımsız birer devlet haline gelmişlerdir. Keşmir ise Hindistan (Cammu Keşmir), Pakistan (Azad Keşmir) ve Çin (Aksai Çin) arasında üçe bölünmüş haldedir.

3 İngiltere, Arapların yaşadığı bölgeyi Osmanlı'dan ayırarak kendi kontrollerinde bir hilafet merkezi oluşturmak istiyordu. Bu hilafet makamına getirmek istedikleri kişi ise Şerif Hüseyin idi. Bkz; Prof. Dr. Tayyar Arı, Geçmişten Günümüze Ortadoğu, MKM Yayıncılık, 4.bsk. Ekim 2008, Bursa, s.126

rakki Cemiyetinin (İTC) yönetimindeydi. II. Abdülhamit'in İTC tarafından devrilmesinden sonra Osmanlı hem toprak hem de kan kaybetmeye başlamıştı. Bir taraftan Trablusgarp savaşı, diğer taraftan da Balkan savaşları Osmanlıyı yıpratmaya başlamıştı. İtalya ile Trablusgarp'ta Uşi antlaşmasını[4] imzalamasına rağmen, Balkan savaşları ile baş edemez hâle gelmişti ve kısa bir süre sonra da Birinci Dünya Savaşı başlamıştı. Osmanlı bu savaşta İngiltere'nin yanında yer almak istemişse de bu kabul görmemiş ve Almanya'nın yanında savaşa girmek zorunda kalmıştı. Osmanlının Almanya yanında savaşa girmesi, İngiltere için ele geçmez bir fırsat olarak görülmüştü. Çünkü İngiltere'nin amacı hem petrol bölgesini ele geçirmek hem de sömürgesi Hindistan'a gidiş gelişi kolaylaştırmak istiyordu. Bunun için de Osmanlının parçalanması gerekiyordu.

İşte İngiltere, bu amacını gerçekleştirmek için, bir yandan cephede Osmanlı ile savaşırken diğer yandan Osmanlıdaki milliyetçi hareketleri kışkırtmaya başlamıştı. Kışkırtılmaya en elverişli kesim, Arap milliyetçileri ama özellikle de Şerif Hüseyin ve ailesiydi. II. Abdülhamit, Şerif Hüseyin ve oğullarına güvenmediği için, bu aileyi 16 yıl İstanbul'da göz önünde bulundurmuştu. Ancak 1908'de İTC yönetime gelince Şerif Hüseyin, 12 Kasım 1908'de Hicaz valisi ve Mekke emiri olarak Arabistan'a gönderilmiştir.[5]

Şerif Hüseyin'in İngilizlerle Görüşmeye Başlaması

Şerif Hüseyin, Mekke emirliğine atandıktan sonra, bölgedeki gücünü ve etkisini artırmak için yoğun bir çaba içerisine girmiştir. Gerek Necid bölgesinde Abdülaziz İbn Suud ile gerek Asir bölgesinde isyan eden Seyyid İdrisi ile çatışmasında Osmanlının kendisine yardım etmediğini bahane ederek İngilizlere yanaşmış ve Osmanlıya karşı bağımsızlık için faaliyetlerini yoğunlaştırmıştır. Bu amaçla henüz Birinci

4 Trablusgarp savaşını son erdirmek için Osmanlı ile İtalya arasında 15 Ekim 1912'de Uşi'de başlayan görüşmeler 18 Ekim'de sona ermiştir. Bu tarihte on maddelik Uşi (Ouchy) Antlaşması imzalanmıştır. Uşi, İsviçre'nin Lozan şehrinde bir kasaba olduğu için bu antlaşmaya Lozan Antlaşması olarak bilinir. Daha geniş bilgi için Prof. Nihat Erim'in "İtalya ile Uşi Barış Andlaşması" yazısı bkz; https://www.ttk.gov.tr/wp-content/uploads/2016/11/11-Usi_Baris_Andlasmasi.pdf

5 Ömer Turan, Medeniyetlerin Çatıştığı Nokta Ortadoğu, Yenişafak, tarihsiz, s.105-106; Emir Şekip Arslan'a göre Hüseyin'in emarete tayininde İttihatçıların Sultan Abdülhamit'e baskısı etkili olmuştur, bkz; https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2735166

Dünya Savaşı başlamadan Şubat 1914 itibariyle İngilizlerle temasa geçmiştir.

Şerif Hüseyin, oğlu Abdullah kanalıyla İngiltere'nin Mısır genel valisi Lord Kitchener ve İngiliz doğu işleri Sekreteri Ronald Storrs'la görüşerek İngiliz hükûmetinden yardım istemiştir. Başlangıçta İngiltere tarafından kabul edilmemişse de kısa bir süre sonra Ekim 1914'te İngiliz doğu işleri sekreteri Ronald Storrs, bir ulak kanalıyla Şerif Hüseyin'e gönderdiği mektupta Osmanlı devletinin, İngiltere ile savaşa girmesi durumunda, Şerif Hüseyin'in ne yönde bir politika izleyeceğini sormuştur. Şerif Hüseyin ise ulağa verdiği cevapta şunları söylemiştir: "Bizim Osmanlı İmparatorluğuna karşı taahhüt ve vecibelerimiz varsa onların da bize karşı taahhütleri vardır. Onlar bizim hukukumuza tecavüz ettiler. Bunun mesuliyeti, huzur-ı ilahide kendilerine düşer. Biz de onların hukukuna riayet etmez isek bundan yine kendileri mesuldür."[6]

Şerif Hüseyin'in oğlu Abdullah da Ronald Storrs'a gönderdiği mektupta; işbirliği için İngiltere'nin, Arabistan'ın iç işlerine müdahil olmayacağına ve Osmanlı yönetiminden ya da dışarıdan gelen saldırılara karşı Şerif Hüseyin'i koruyacağına dair garanti istenmiştir. Buna cevaben Lord Kitchener tarafından yazılan 31 Ekim 1914 tarihli mektupta "… Eğer Arap ulusu, bizi Türklerin zorladığı bu savaşta İngiltere'ye yardım ederse İngiltere, Arabistan'a hiçbir müdahalenin olmayacağını garanti eder ve dış saldırılara karşı her türlü yardımı yapar. Gerçek Arap ırkından bir halifenin, Mekke ve Medine'de seçilmesi gerçekleşebilir." demekteydi. Mektup, Abdullah'a Kahire'den şu ekle ulaştırılmıştı: "Eğer Mekke emiri, bu çatışmada İngiltere'ye yardım etmek istiyorsa İngiltere Emir Hüseyin'in kutsal ve eşi bulunmayan görevini tanımayı ve ayrıcalıklarını bütün dış saldırılara, özellikle Osmanlıların saldırılarına karşı garanti eder." Kitchener'in mektubu gönderdiği gün, Osmanlıdan da cihat çağrısı alan Hüseyin, kaçamak cevaplarla cihada katılamayacağını bildirmiştir.[7]

Şerif Hüseyin'in oğlu Faysal[8] ise 26 Mart 1915'te Suriye'deki Arap milliyetçileriyle (El-Fettat ve El-Ahd cemiyetleriyle) görüşmüş ve onlara Kitchener'in önerileri hakkında bilgi vermiştir. Oradan da İstanbul'a giderek İTC yönetimi ile görüşmüştür. Harbiye Nazırı Enver Paşa, bir de Şerif Hüseyin'e hitaben, 8 Mayıs 1915 tarihli bir mektup yazmıştır. Bu dönemde Çanakkale Savaşı kazanılmış ve İngiltere, müttefikleriyle birlikte 250 bin askerini kaybetmişti. 23 Mayıs'ta Arap milliyetçileri ile yapılan görüşmede, Türkiye karşısında İngiltere ile hangi koşullarda iş birliği yapabileceklerini belirleyen bir protokol imzalamışlardır.[9] Şam'daki bu görüşmelerde bu cemiyetler tarafından hazırlanan Şam protokolüne göre:

- Kuzeyde Adana-Mersin'den başlayıp Birecik, Urfa, Mardin, Midyat, Cizre, İmadiye hattını takip ederek İran sınırına, doğuda İran sınırından İran Körfezi'ne, güneyde Hint Okyanusu'nda Aden'e ulaşan ve batıda Kızıldeniz ve Akdeniz'i takip ederek tekrar Mersin'e ulaşan bölgede bağımsız bir Arap Devleti kurulacak,

- Kapitülasyonlar kaldırılacak,

- Büyük Britanya ile kurulacak bağımsız Arap devleti arasında bir savunma anlaşması

6 Umut Akcakaya ile Erdal Aydoğan'ın "Hatıralar Işığında Şerif Hüseyin İsyanı ve Hicaz Cephesi" yazısı için bkz; https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2735166, s.356,357 vd.; Prof. Dr. Tayyar Arı, Geçmişten Günümüze Ortadoğu, MKM Yayıncılık, 4.bsk. Ekim 2008, Bursa, s.128

7 Tayyar Arı, age. s.130-131

8 Şerif Hüseyin'in iki oğlu yani Abdullah da Faysal da Osmanlı Meclisinde mebustu. Abdullah Mekke, Faysal ise Cidde temsilcisiydi. Bkz; Arı, age. s.127

9 Arı, age. s.132-133

yapılacak,

- Büyük Britanya'ya ekonomik öncelik verilecektir.

Ronald Storrs'a gönderilen 14 Temmuz 1915 tarihli mektupla Şam Protokolü'nde belirlenen bölgede, Arap bağımsızlığından ve Arap halifeliğinden bahsedilmiştir.[10] Ancak Şerif'in talepleri, İngilizler tarafından çok abartılı bulunmuştur.[11] İngiltere'nin bu tavrından dolayı Şerif Hüseyin, Osmanlı devletine başvurup Hicaz Emirliğinin babadan oğula geçmek üzere kendisine verilmesini istediyse de bu isteği kabul edilmemiştir.[12] İngiltere'nin tavrına bozulan Şerif Hüseyin, Mısır Müstemleke İdaresi Yüksek Komiseri Henry McMahon'a gönderdiği 9 Eylül 1915 tarihli mektupta, İngilizlerin bu tavrından dolayı yaşadığı hayal kırıklığını şöyle ifade etmiştir: "…mektubunuzda göstermiş olduğunuz, soğuk ve tereddütlü tavrınız birbirinden ayrılma, birbirine soğuma ya da bu tür bir şey anlamına geliyor şeklinde anlaşılmaktadır. Halkımız, güven duyduğu ve inandığı son merci olan ünü (dünyaya) yayılmış British İmparatorluğu ile ilk olarak sınır konusunun görüşülmesini gerekli görmektedir."

Şerif Hüseyin, hazırlıklarını bitirdikten sonra, 10 Haziran 1916'da Mekke'deki Osmanlı garnizonuna saldırısı ile Arap ayaklanmasını (ihanet savaşını) başlatmıştır. Bazı yerleri ele geçirse de Osmanlıya karşı ayaklanma, Araplar arasında taraftar bulmamıştır. Hatta Hüseyin'i, Osmanlıyı parçalamaya çalıştığından dolayı hainlikle suçlamışlardır. Dolayısıyla Hüseyin'in ayaklanması, çok dar bir çevrede kalmıştır.

Buna karşılık olarak McMahon tarafından gönderilen 24 Ekim 1915 tarihli mektupta, İngiliz yönetimi muğlak ifadelerle ve belli şartlara bağlayarak Şerif'in taleplerinin bir kısmını kabul etmiştir.[13]

McMahon'a göre Mersin ve İskenderun bölgeleri ile Şam, Hama, Humus ve Halep'in batısında kalan bölge Arap krallığı içine dâhil edilemez. McMahon, yukarıdaki esasların kabul edilmesi durumunda Büyük Britanya'nın, Arap liderleri ile var olan anlaşmalarına ters düşmeyecek şekilde ve "Fransa'nın çıkarlarına zarar vermeden hareket etme serbestisine sahip olduğu yerlerde", Şerif Hüseyin tarafından teklif edilen sınırlar içerisinde Arapların bağımsızlığını tanımaya ve desteklemeye hazır olduğunu bildirmiştir. Bu topraklarda kurulacak en uygun hükûmet şekli için İngiltere, Araplara danışmanlık ile yardım yapacak ve hizmetlerini Arapların faydası için yürürlüğe koyacaktır.

McMahon, İngiltere'nin Bağdat ve Basra bölgesindeki çıkarlarını, Arap liderlerle (Necid, Umman, Katar, Bahreyn ve Kuveyt emirleri) olan angajmanlarını ve Fransa'nın Suriye üzerindeki iddialarını özellikle vurgulayarak ancak bunlarla ters düşmeyecek bir sınır tespitine

10 Şerif Hüseyin'in İngiltere'ye 14 Temmuz 1915 tarihinde önerdiği 6 maddelik anlaşma metninden ilk iki maddesi için bkz; Turan, age. s.107

11 Akcakaya-Erdal Aydoğan, agy, s.358

12 Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, C.I: 1914-1980, T. İş Bankası Yayınları, 7. bsk. 1991, Ankara, sh.125

13 Umut Akcakaya ile Erdal Aydoğan'ın "Hatıralar Işığında Şerif Hüseyin İsyanı ve Hicaz Cephesi" yazısı için bkz; https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2735166, s.357 vd. Henry McMahon'un 24 Ekim 1915 tarihli mektubun maddeleri ve ayrıntıları için bkz; Arı age. s.135; Turan, age. s. 107

kapı açmıştır.[14]

Emir Abdullah, babası ile McMahon arasındaki yazışmaları şöyle özetlemiştir: "Büyük Britanya, bağımsızlık savaşında Arapların Türkleri ve Almanları Arap bölgelerinden çıkarmak için ihtiyaç duydukları her şeyi temin edecekti. Babam, Suriye'deki Hizbu Arabiyyeti'l-Fetat'ın merkez komitesinin kararlarına uygun olarak Arap ülkesinin sınırlarını şöyle belirlemişti: İskenderun'dan güneye doğru Refah'ta Mısır sınırı ve Tih Çölü, Kızıldeniz ve batıya doğru Babü'l-Mendeb, doğuda Maskat ve Umman, sonra kuzeye doğru Bahreyn ve Kuveyt, daha yukarıda Basra vilayeti ve İran sınırı, yine kuzeyde Arap bölgelerinin Kürt bölgeleriyle birleştiği yerler, sonra batıya doğru Cizre ve Musul'u içine alarak Halep'i güneyde bırakan ve İskenderun'a varan sınır.

McMahon, hükûmeti adına yazdığı mektuplardan birinde, bu bölgeler bağımsızlığına kavuşturuluncaya kadar İngiliz hükûmetinin birlikte mücadele ve destek sözü verdiğini bildirmiştir.[15]

Şerif Hüseyin, McMahon'a gönderdiği 1 Ocak 1916 tarihli mektubunda, Halep ve Beyrut konusundaki İngiliz şartlarını "geçici" olarak kabul ettiğini bildirmiş. İngilizlerle esaslar üzerinde anlaştığına kanaat getiren Şerif Hüseyin, 18 Şubat 1916 tarihli son mektubuyla isyan hazırlıklarını anlatmış ve maddi yardım talep etmiştir. Şerif Hüseyin-McMahon görüşmeleri incelendiğinde sınırlar konusunun muğlak bırakıldığı ve savaştan sonra ele alınmasının kabul edildiği görülecektir.

1915 yılı içerisinde yapılan görüşmeler neticesinde, İngiltere ile Şerif Hüseyin arasında 1916 Ocak ayında bir anlaşmaya varılmıştır.

14 Akcakaya-Aydoğan, agy. s.359; Ayrıca bkz; Ömer Turan, Medeniyetlerin Çatıştığı Nokta Ortadoğu, Yenişafak, tarihsiz, s.107

15 Kral Abdullah, Biz Osmanlı'ya Neden İsyan Ettik? Klasik yayınları, 2.bsk. Mayıs 2006, İstanbul, s.96

İngiltere, Lübnan hariç, Şerif Hüseyin'in isteklerini kabul etmiştir. İngiltere, Şerif Hüseyin'le yapılan müzakerelerden Fransa'yı 1915 Kasım ayında haberdar etmiştir.[16]

Şerif Hüseyin, hazırlıklarını bitirdikten sonra, 10 Haziran 1916'da Mekke'deki Osmanlı garnizonuna saldırısı ile Arap ayaklanmasını (ihanet savaşını) başlatmıştır. Bazı yerleri ele geçirse de Osmanlıya karşı ayaklanma, Araplar arasında taraftar bulmamıştır. Hatta Hüseyin'i, Osmanlıyı parçalamaya çalıştığından dolayı hainlikle suçlamışlardır. Dolayısıyla Hüseyin'in ayaklanması, çok dar bir çevrede kalmıştır.

"… İngilizlerle savaşan Osmanlı ordularına karşı yapılmış 1916 Arap ayaklanması, çok isteksizce başlamış, İngilizler tarafından örgütlenmiş ve desteklenmiş olmasına rağmen, etkili olmaktan çok uzak kalmıştır. Üstelik 1916 ayaklanması, ganimete düşkünlükleri ulusal isteklerini kat kat aşan bedevi aşiretleri tarafından yapılmıştır.

Bu durum hem Orta Doğu halklarınca hem de Müslüman dünyasında tasvip edilmemiş hatta o günkü koşullarda hilafete karşı bir başkaldırı olarak nitelenerek ihanetle eşdeğer tutulmuştur.[17]

İngilizlerin Arap Yarımadası'ndaki girişimleri, oynadığı oyunlar Şerif Hüseyin ile sınırlı kalmamıştır. İstanbul tarafından Mayıs 1914'te Necid emiri olarak atanan İbni Suud, 26 Aralık 1915'te İngilizlerle gizli bir iş birliği ve yardımlaşma anlaşması imzalamıştır. Aralık 1915'te varılan anlaşma uyarınca İbn-i Suud, İngiltere kontrolündeki emirliklere saldırmayacak ve Osmanlı devletine, topraklarını üs olarak kullandırmayacaktır.[18] Buna mukabil İngilizler, Suud'un Necid toprakları ve Basra Körfezi'nin güney kıyılarında (Kuveyt hariç) İbni Suud'un egemenliğini tanımıştır. Oysa bu topraklar üzerinde İngiltere, Şerif Hüseyin'in egemenliğini tanımıştı. İngiltere ile anlaştıktan sonra İbn Suud, Osmanlı devletine savaş ilan etmemiş ancak Basra Körfezi'nde İngiltere'yi rahat bıraktığı için, İngiltere'nin Irak'taki muharebelerini çok kolaylaştırmıştır.[19]

İngiltere, bölgede ayak oyunlarına devam etmiştir. Bu sefer Fransa ile Orta Doğu'yu kendi aralarında âdeta cetvelle paylaşmak için görüşmelere başlamıştır. 9 Mayıs'ta başlayan görüşmeler, İngiltere ile Fransa arasında 16 Mayıs 1916'da Orta Doğu'yu paylaşmayı öngören Sykes-Picot Antlaşması'nın imzalanmasıyla neticelenmiştir.

Orta Doğu'yu Paylaşma Antlaşması (Sykes-Picot Antlaşması)

İngiltere, bölgede ayak oyunlarına devam etmiştir. Bu sefer Fransa ile Orta Doğu'yu kendi aralarında âdeta cetvelle paylaşmak için görüşmelere başlamıştır. 9 Mayıs'ta başlayan görüşmeler, İngiltere ile Fransa arasında 16 Mayıs 1916'da Orta Doğu'yu paylaşmayı öngören Sykes-Picot Antlaşması'nın imzalanmasıyla neticelenmiştir. Bu antlaşma, İngiltere adına Sir Mark Sykes (yazar ve politikacı), Fransa adına ise Georges Picot (diplomat ve avukat) tarafından yürütüldüğünden dolayı Sykes-Picot

16 Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, C.I: 1914-1980, T. İş Bankası Yayınları, 7. bsk. 1991, Ankara, sh.125-126

17 Arı, age. s.136

18 Akcakaya-Aydoğan, agy. s.361

19 Armaoğlu, age. s.126

adını almıştır. Daha sonra Rusya'ya da kabul ettirilen bu antlaşma, İtalyanlar ile Araplardan gizli tutulmuştur.[20]

Bu antlaşmaya göre,

a) Erzurum, Trabzon, Van, Bitlis, Muş, Siirt Rusya'ya bırakılacaktı

b) Fransa, Suriye'nin kıyı bölgelerini ve Kilikya olarak bilinen yöredeki Adana vilayetini, Antep-Mardin, Aladağ-Kayseri ve Eğin-Harput bölgesini ele geçiriyordu

c) İngiltere, Bağdat'la birlikte Güney Irak ile Filistin'deki Hayfa ve Akra limanlarını alıyordu

ç) İngiltere ve Fransa'nın egemenliğinde kalacak bölgeler arasında bir Arap Devletleri Konfederasyonu ya da bağımsız, tek bir Arap devleti kurulacaktı. Ancak bu bölge de İngiltere ve Fransa arasında etki alanlarına ayrılmıştı. Suriye hinterlandı ve Musul vilayeti Fransa'nın, Filistin ve İran sınırı arasındaki bölge de İngiltere'nin etki alanı olarak belirleniyordu

d) İskenderun serbest liman olacaktı;

e) Filistin, uluslararası bir yönetime bırakılacaktı.[21]

Bu gizli anlaşma, İngilizlerin Mekke şerifi Hüseyin bin Ali'ye verdikleri sözlerle çelişmekteydi. Ama bundan Şerif Hüseyin ve oğullarının haberi yoktu. Oysa Şerif Hüseyin, Araplara Osmanlı devletinin dağılmasından sonra daha önemli bir pay verileceği izlenimiyle Osmanlılara karşı ayaklanmıştı. İtalya ise anlaşma konusunda, Almanya'ya savaş açtıktan sonra Ağustos 1916'da bilgilendirilmiştir. İtalya'nın hoşnutsuzluğunu gidermek için İngiltere ve Fransa, Nisan 1917'de yapılan Saint-Jean-

20 Baskın Oran, Türk Dış Politikası, İletişim Yayanları, c.I:1919-1980, 2.bsk.2001, İstanbul, sh.199

21 Oran, age.sh.199

de-Maurienne Anlaşması ile Güney ve Güneybatı Anadolu'yu Konya'yı da içerecek biçimde Antalya'yla İzmir arasındaki bölge ve İzmir'in kuzeyinde bir etki alanını İtalya'ya vermeyi taahhüt etmişlerdir.[22]

Sykes-Picot Antlaşması Şerif Hüseyin'in istediğinden tamamen farklı bir antlaşma idi. Şerif Hüseyin'e bırakmayı vadettiği toprakların bir kısmını İbn Suud'a veren İngiltere, kalan kısmını da Fransa ile paylaşmak ve nüfuz bölgelerine ayırmak suretiyle Arapları ikinci defa aldatmış oluyordu. Şerif Hüseyin ise gizli antlaşmalardan habersizdi ve Mekke'de Arap ayaklanmasını (10 Haziran) başlatmıştı. Kendini Arabistan kralı ilan edince (5 Ekim) İngiltere tarafından bağımsız Hicaz hâkimi olarak tanınmıştır.

Sykes-Picot Antlaşması Şerif Hüseyin'in istediğinden tamamen farklı bir antlaşma idi. Şerif Hüseyin'e bırakmayı vadettiği toprakların bir kısmını İbn Suud'a veren İngiltere, kalan kısmını da Fransa ile paylaşmak ve nüfuz bölgelerine ayırmak suretiyle Arapları ikinci defa aldatmış oluyordu.

Gizli Anlaşmalar Bolşevik İhitilali ile İfşa Edilmiştir

1917 Sovyet Devrimi'nin ardından kurulan yeni Bolşevik hükûmet, savaştan çekilerek Sykes-Picot Anlaşması ile benzeri gizli paylaşım anlaşmalarını yayımlamış ve bunların Rusya'yı ilgilendiren bölümlerinin kendileri açısından geçersiz olduğunu ilan etmiştir.[23] Bolşevik İhtilali ile çarlığın yıkılması ve Bolşeviklerin, çarlık diplomasisinin bütün gizli vesikalarını açığa vurması, Araplar için soğuk bir duş olmuş ve İngiltere'nin oyunlarını bütün çıplaklığı ile görmüşlerdir.[24] İş birlikçi Şerif Hüseyin ve oğulları, ikinci darbeyi ise 1917'de ilan edilen Balfour Deklarasyonu ile yemiştir. Çünkü bu deklarasyon ile Filistin topraklarında bir Siyonist Yahudi devletinin kurulması öngörülmüştü. Oysa Filistin'in de içinde bulunduğu topraklarda, Büyük Arap Krallığı kurulacaktı ve kral olarak da Şerif Hüseyin'in olacağı İngiltere tarafından söz verilmişti. İngiltere bununla da yetinmeyecekti. Şerif Hüseyin'e karşı daha şanslı gördüğü İbni Suud'a yardım ederek İbni Suud'un bütün Arap Yarımadasına hâkim olmasını sağlamışlardır.[25]

İngiltere, sadece Şerif Hüseyin'e karşı ikili oynamamıştı; müttefiki Fransa'ya karşı da ikili oynamıştı. İngiltere, Sykes-Picot anlaşmasıyla Musul'un Fransa'ya bırakılmasından hoşnut olmamıştı. İngiltere, bir oldubittiye getirerek 1918'de İskenderun'a kadar, Suriye'yi ve Musul yakınlarına kadar, Irak'ı işgal ederek 1 Kasım 1918'de Musul-Kerkük bölgesine el koydu ve sadece Suriye, Lübnan ve Çukurova'yı Fransızlara bıraktı. Bu değişiklik, Fransa'da büyük tepkilerle karşılandı. Almanya ile imzalanacak barış antlaşması nedeniyle İngiltere, eski ortağını köşeye sıkıştırdı; ona değişikliği kabul ettirdi.[26]

(Devam edecek)

22 Oran, age. s.199; ttp://farabi.selcuk.edu.tr/suzep/tarih/ders_notlari/guz_yariyili/bolum_9/bolum09.html

23 ttp://farabi.selcuk.edu.tr/suzep/tarih/ders_notlari/guz_yariyili/bolum_9/bolum09.html

24 Armaoğlu, age. sh.126

25 Ömer Turan, Tarihin Başladığı Nokta Ortadoğu, İstanbul, tarihsiz. sh.112

26 Hakkı Öznur, Cahşların Savaşı, Altınküre Yayınları, 1.bsk. Nisan 2003, Ankara, s. 788

Kemalizm ve Kürtler - V

Ali KAÇAR
kacarali@hotmail.com

Erzurum Kongresi'nin toplanması, aldığı kararlar ülke genelinde özgürlük ve bağımsızlık anlamında bir umut meydana getirmişti. Özellikle de işgal tehdidi ve tehlikesine maruz bölgelerdeki halkı harekete geçirmişti. Bu nedenledir ki daha Sivas Kongresi toplanmadan önce doğu vilayetlerinde olduğu gibi, Balıkesir, Manisa, Denizli sancakları ile Alaşehir ve Uşak havalisinde de ayrı ayrı kongreler toplanmaya ve ayrı teşkilatlar kurulmaya başlanmıştı. İl ve ilçelerde kongrelerin ayrı ayrı toplanmasının ve doğuda toplanan kongreyle birleşmesinin zorluğu göz önünde bulundurularak birleşik bir kongrenin Alaşehir'de toplanmasına karar verilmiştir. Böylece bütün zorluklara rağmen Alaşehir'de 16 Ağustos 1919'da birleşik kongre toplanmıştır. Bu kongre ile ilgili farklı görüş ve değerlendirmeler olsa da Alaşehir Kongresi'nin millî kuvvetlerin birlik ve beraberlik içinde çalışmalarında çok hayırlı bir rol oynamıştır.[1] Ayrıca bu kongrede, Sivas Kongresi'ne delege gönderilmesi konusu görüşülmüş ve Sivas'ın, Ermenilerle mücadele amacıyla toplanmış mahalli bir kongre olduğu ileri sürülerek reddedilmiştir.[2]

Mustafa Kemal, Kurtuluş Savaşı'nın başlangıcında ilk iş olarak Kürtlerin ileri gelenlerine çok saygılı bir üslupla yazılmış mektuplar göndererek desteklerini istemişti. Ancak Nutuk'taki ifadesine göre M. Kemal'in, bu mektuplarında da Kürt ileri gelenlerine kullandığı saygılı üslupta, samimi davranmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü M. Kemal'in, Kemalistlerin kutsal metni Nutuk'ta Kürtlerin ileri gelenlerinden bazıları için -Erzincanlı bir Nakşî şeyhi ile Mutkili bir aşiret reisine- şeklinde hakaretamiz ifadeler kullanması, bu görüşü teyit etmektedir.

1 Prof. Dr. M. Tayyib Gökbilen, age. II. C. s. 4

2 Daha geniş bilgi için Fuat Özer'in *"Millî Mücadele'de Balıkesir"* isimli doktora tezi, bkz. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=kMaAZeW08hk5rdVKfZNW3Q&no=kMaAZeW08hk5rdVKfZNW3Q, s. 129-130

Sivas Kongresi

Erzurum Kongresi'nin son oturumuna doğru Sivas'ta yeni bir kongrenin toplanacağı haberi duyulmuştur. Oysa Erzurum Kongresi süresince böyle bir kongreyle ilgili bir düşünce de karar da yoktu. Dolayısıyla Erzurum Kongresi'ne katılan delegelerin bir kısmı, Sivas'ta yeni bir kongrenin toplanacağından habersizdiler. Çünkü bu, gizlenmişti. Böyle bir kongrenin toplanacağını ilk olarak Kadirbeyoğlu Zeki Bey duymuştu. Kadirbeyoğlu Zeki Bey, bu duruma hatıralarında şöyle değinmiştir:

"7 Ağustos günü Erzurum belediye reisi bulunan mütekaid (emekli) alay kumandanı Küçük Kazım unvanıyla maruf Kazım Bey, kendisine; "Siz, Erzurum Kongresi'ni kapıyorsunuz ama 15 gün sonra elyevm Sivas'ta toplanmakta olan bazı zevatla orada dahi bir kongre açılacaktır. Bunu bana telgrafçı arkadaşlarımdan birisi bu akşam gelerek haber verdi."

Ben cevaben;

"Aman Kazım Bey, nasıl olur, biz daha şimdiden yekdiğerimizi aldatmağa mı başladık, herhalde bunda bir yanlışlık vardır." dedim.

Israrı üzerine:

"Pekâlâ, eğer hakikaten böyle bir şey varsa bugüne kadar bizden gizli tutulması çok çirkin bir hadisedir.

Bâhusus tahkiki hâlinde bu dakikadan itibaren yekdiğerimiz arasındaki emniyeti izale eder. Mamafih kongre açılmadan ben şimdi anlarım." diyerek bir arabaya atlayıp doğruca kolordu dairesine gittim."

Zeki Bey, bu haberin doğru olup olmadığını öğrenmek için Kazım Karabekir'e bu durumu sormuş. Karabekir'den haberin doğru olduğunu öğrenmiştir. Bunun üzerine Kongre üyelerinden İzzet ve Servet Beyleri[3] bir köşeye çekip du-

3 Eyyüpzade İzzet Bey ve Servet Bey ikisi de Trabzun Me-

rumdan haberdar etmiştir. Bir taraftan da Erzurum posta telgraf müdürüne bu yeni kongre ile ilgili gelen telgrafların birkaçını kendisine getirmesini söylemiştir. Daha sonra kendisine iki telgraf suretinin geldiğini, bu durumun bütün mevcudiyetini sarstığını, itimadını selbettiğini (yok etmiştir) söylemiştir.

Zeki Bey:

"Kongre, son celsesini akdetmek üzere öğleden sonra açılır açılmaz riyaset mevkiinde bulunan Mustafa Kemal Paşa'ya zîrdeki (aşağıdaki) suali sordum?

- Paşam, bugün edindiğim ve elimde vesaiki mevcud malumata nazaran on beş gün sonra Sivas'ta bir kongre açacağınızı haber aldım. Bu salahiyeti kimden aldınız ve bu vaziyeti buradaki kongre hey'etinden ne için sakladınız? Bu hususta lütfen malumat verir misiniz?"

Bir açılışta bir de kapanışında hiç beklemediği bu iki darbe karşısında Paşa'nın rengi yeşilleşti. Aynı zamanda bu hâlden malumatı olmayan diğer arkadaşlarda bihakkın büyük bir heyecan husule geldi. Bu ne demektir, hitabesiyle mırıltılar başladı…

M. Kemal:

- Bu vaziyet karşısında buraya malumat vermeyi muvafık görmediğimden bunun hâl çaresini bugün intihab edip buyuracağınız Hey'et-i Temsiliye ile ilerde halledeceğimizi düşündüm, diye cevap verdi.

Ben ise:

- Bu hadisenin arkadaşlar arasında hüsn-i suretle telakki edilmediğini, mevcut hâlet-i ruhiye ile de sabit olduğundan ve zat-ı âlileri de bunu gördüğünüze kaani bulunuyorum.[4]

Sivas Kongresi'nde Kürtler Temsil Edilmiş midir?

Erzurum Kongresi'nden sonra 29 Ağustos 1919 tarihinde 3 otomobil ve üç at arabası ile Sivas'a doğru yola çıkan 28 kişilik heyet, şehre vardığında Şekeroğlu İsmail Efendi'nin evine yerleştirildiler. 4 Eylül 1919'da açılan Sivas Kongresi'ne Heyet-i Temsiliye dâhil katılanların sayısı çeşitli kaynaklara göre 31 ilâ 41 arasında değişmektedir.[5] Kongreye Osmanlı dönemi yöneticilerinden İttihatçı Mazhar Müfid'in (Kansu) dışında herhangi bir Kürt asıllı da katılmamıştı. Bunun esas nedeni, İstanbul hükümetinin, Elaziz'den Sivas'a atadığı Vali Ali Galip Bey'in engellemeleriydi. Nitekim Diyarbakır temsilcisi olarak giden İhsan Hamid, Sivas'a yetiştiğinde kongre sona ermişti. Ancak kongrede olmadıkları hâlde İhsan Hamid, Sadullah Efendi ve Hacı Musa Mutki'nin 12 üyeden oluşan başkanlık konseyine seçilmeleriyle Türk-Kürt ittifakı zahiren de olsa kurulmuştu. Ancak Mustafa Kemal, yine Nutuk'ta bizzat kendi elleriyle kongre heyetlerine dâhil ettiği bu kişiler hakkında bakın neler diyecekti: "Efendiler! Millet, memleket, siyaset ve ordu idareleri ile hiçbir alaka ve münasebetleri ve bu hususta liyakatleri görülmemiş ve tecrübe edilmemiş gelişigüzel zevattan, bilfarz Erzincanlı bir Nakşî şeyhi ile Mutkili bir aşiret reisi gibi zavallılardan teşkil düşünülebilir miydi?"

Bu ifadeler, her ne kadar kendisinin arzusu hilafına ilk kongreyi Sivas'ta değil, Erzurum'da toplayanlara tepkiyle şekillendiyse de Mustafa Kemal'in esas olarak Kürtleri Ermeni tehlikesiyle tehdit edip Kemalist harekete monte etmek için bu tür yöntemlerin kullanılmasına karşı olmadığını, Kürt aşiret liderlerine çektiği telgraflardaki ifadelerden de bilinmekteydi.[6]

Mustafa Kemal, Kurtuluş Savaşı'nın başlangıcında ilk iş olarak Kürtlerin ileri gelenlerine çok saygılı bir üslupla yazılmış mektuplar göndererek desteklerini istemişti. Ancak Nutuk'taki ifadesine göre M. Kemal'in, bu mektuplarında da Kürt ileri gelenlerine kullandığı saygılı üslupta, samimi davranmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü M. Kemal'in, Kemalistlerin kutsal metni Nutuk'ta[7] Kürtlerin ileri gelenlerinden bazıla-

busu idi.

4 *Kadirbeyoğlu Zeki Bey'in Hatıraları*, Haz. Ömer Faruk Lermioğlu, Sebil Yayınları, 1.bsk. 2007, İstanbul s. 72-75 arası.

5 Her livadan üç kişi seçilmesi hesabıyla, tarihçi Sina Akşin'e göre, 120 kişinin katılması gerekirken, salonda sadece 38 delege bulunmakta idi. Nakleden Taha Akyol, *1919-1920 Mondros, Sevr ve Kuva-yı Millîye,* DK Yayınları, 1.bsk. Kasım 2016, İstanbul, s. 208

6 Ayşe Hür'ün, *1919 Erzurum ve Sivas kongrelerinde Kürtler* başlıklı makalesi için bkz. https://www.marmarayerelhaber.com/ayse-hur/41294-1919-erzurum-ve-sivas-kongrelerinde-kurtler

7 Daha geniş bilgi için bkz. Ali Kaçar, *Mayınlı Tarlada Konuşmak,* Genç Birikim Yayınları, 1.bsk. Mart 2023, Ankara,

rı için -Erzincanlı bir Nakşî şeyhi ile Mutkili bir aşiret reisine- şeklinde hakaretamiz ifadeler kullanması, bu görüşü teyit etmektedir. Oysa Kürt ileri gelenlerinden bazılarına gönderdiği her mektupta, mübalağalı ve saygılı bir üslup kullanmıştır. Bu mektupların onlarcasından birkaçı şöyledir:

10 Ağustos 1919'da Mutki'de aşiret reisi Hacı Musa Bey'e gönderdiği mektuba "Muhterem Efendim" diye başlamış ve devamında:

Zatıâlilerinin eskiden beri devlet ve millet ve vatan uğrunda fedakârlığınız, seçkin hizmetleriniz, bütün hamiyet erbabının takdir ve beğenisi altındadır, diyerek övgüsüne devam etmiştir. Kendisinin askerlikten istifa nedenini de açıkladıktan sonra "Tabii ki bu vatani çalışmada zatıâlileri gibi pek kıymetli vatandaşlarımın yardım ve ortaklık buyuracaklarına tam itimadım vardır." dedikten sonra Erzurum Kongresi'nin bu amaçla toplandığını, bu kongrede kendisinin de Heyet-i Temsiliye üyeliğine oy birliğiyle seçildiğini, yakın zamanda da Sivas'ta bir kongrenin toplanacağını, kongreden sonra tekrar Erzurum'a döneceğini, orada zatıâlileriyle müşerref olacağını belirtmiştir. Mektubun sonunda da "Cenabı vahibül'âmal hazretlerinden vatan ve milletimiz için hayırlı akıbetler niyaz eder ve sizlerin gözlerinizden öperim."[8] demiştir. İşte bu kadar övdüğü, gözlerinden öptüğü kişiyi Nutuk'ta "millet, memleket, siyaset ve ordu idareleri ile hiçbir alaka ve münasebetleri olmayan zavallı" diye tahkir etmiştir.

"Norşinli meşayih-i izamdan Şeyh Ziyaeddin Efendi Hazretlerine (Şeyh Hazret-Mutlu ailesinin lideri)

Faziletlû Efendim,

(...) Zatıâlinize kalben pek büyük hürmetim vardır. Bugün makam-ı hilafetin, saltanat-ı Osmaniye'nin ve vatan-ı mukaddesimizin düşmanlarımız tarafından nasıl rencide edilmekte ve vilâyat-ı şarkiyyemizin Ermenilere hediye edilmesinde ısrar olunmakta olduğu malûm-u arifaneleridir... Zat-ı fazılaneleri cemiyetimizin en muhterem azasından bulunduğunuz cihatle istihsal-i maksad-ı mukaddes için cümlece müsellem olan himmet ve gayretlerin teşkilatımızın o havalice tesrii husulüne ve muzır düşman telkinatının izalesine masruf olacağına mutmainim..."[9]

"Bitlis Küfrevizade Şeyh Abdulbaki Efendi Hazretlerine! (Şeyh Efendi daha sonraları uzun yıllar Ağrı milletvekilliği yapan Kasım Küfrevi'nin babasıdır.)

...Makam-ı muallây-ı hilafet ve saltanatın, vatan ve milletimizin içinde bulunduğu müşkül vaziyet malum-u arifeneleridir... O havalice icabına tevessül buyurularak düşmanlarımızın her türlü muzır telkinatına sed çekmeleri müsellem olan hamiyet ve vatanperverliklerinden intizar olunur..."[10]

Dolayısıyla 23 Nisan 1920'de Ankara'da toplanan mecliste Kürtler de temsil edilmekteydi. Mustafa Kemal Paşa, 1 Mayıs 1920 tarihli meclis konuşmasında, milletin "anasır-ı İslamiye"den, yani "İslam unsurları"ndan oluştuğunu ise şöyle vurgulamıştı:

"Meclis-i âlinizi teşkil eden zevat yalnız Türk değildir, yalnız Çerkez değildir, yalnız Kürt değildir, yalnız Laz değildir. Fakat hepsinden mürekkep (oluşan) anasır-ı İslamiye'dir, samimi bir mecmuadır. Binaenaleyh bu heyet-i âliyenin temsil ettiği hukukunu, hayatını, şeref ve şanını kurtarmak için azmettiği emelller, yalnız bir unsur-u İslam'a münhasır değildir. Anasır-ı İslamiye'den mürekkep bir kütleye aittir..."[11]

M. Kemal; bazen İngilizleri, bazen de Ermenileri bahane ederek Kürtleri birlikte hareket etmeye ikna etmeye çalışmıştır, bunda da başarılı olmuştur. M. Kemal'in Kürtlere bu şekilde yaklaşmasının amacı ise Kürtleri Türklerle eşit vatandaş görmek, haklarını vermek ve onları ülke kuruluşunda asli unsur olarak kabul etmek değildi. Asıl amacı bağımsız bir Kürdistan'ın kurulmasını engellemekti. Nitekim gücü ele geçir-

s. 260 vd.

8 *Atatürk'ün Bütün Eserleri (ABE)*, Kaynak Yayınları, c. 3 (1919), 2. bsk. Şubat 2002, İstanbul, s. 257-258

9 Mektubun tamamı için bkz. *ABE*, c. 3, s. 268-269

10 Ayrıca bkz. *ABE*, c. 3, s. 266'da Sadullah Efendi'ye, ABE, c. 3, s. 270-271'de de Cemil Çeto Bey'e mektuplar gönderilmiştir. Altan Tan, *Kürt Sorunu, Ya Tam Kardeşlik Ya Hep Birlikte Kölelik,* Timaş Yayınları, 3. bsk, Mayıs 2009, İstanbul. s. 177-178

11 Mustafa Akyol, *Kürt Sorununu Yeniden Düşünmek*, Doğan Yayıncılık, 5. bsk. Kasım 2007, İstanbul, s. 79

dikten sonra, dün birlikte hareket etmek için âdeta yalvardığı Kürtlere karşı tavrı değişmiş, onları yok sayarak karşı çıkanları ya darağaçlarında sallandırmış ya da geri kalan ömürlerini zindanlarda geçirmelerini sağlamıştır. Çünkü Nutuk'ta hakaretamiz konuştuğu Kürt temsilcilerine, önceleri böyle davranmamıştı. Hatta Kürtleri öz kardeşler olarak nitelemişti. Nitekim Kürt Teali Cemiyeti Diyarbekir şubesi başkanı, Cemil Paşa oğlu Kasım Bey'e gönderdiği telgrafında şöyle demişti:

"Kürtler ile Türkler birbirinden koparılmayı kabul etmez öz kardeşler; bugün için vicdani borcumuz Kürtler, Türkler, bütün İslami unsurlar tek bir vücut ve tek yürek olarak bağımsızlığımızı savunmak ve vatanın parçalanmasını önlemektir. Türk ve Kürt milletlerinin yüce maksadı elde etmeye azmetmeleri sayesinde neticeden tamamen emin olabiliriz. Bende bu kanaat sarsılmazdır… Kürt kardeşlerimin hürriyeti ve refah ve ilerlemesinin vasıtalarını sağlamak için sahip olmaları gereken her türlü hukuk ve imtiyazların verilmesine tamamen taraftarım."[12]

M. Kemal, aynı telgrafın devamına düştüğü bir notla Diyarbekir valisi aracılığıyla Silvan'dan Sadık Bey'i, Hazro'dan Hatip Bey'i ve Cemil Çeto'nun güvendiği bir adamını Sivas'a davet etmiştir.[13]

M. Kemal gerek Samsun ve Amasya'da bulunduğu dönemde gerek Erzurum Kongresi'nde Kürtleri, dolayısıyla temsilcilerini "kan, din ve tarih kardeşleri" olarak tanımlamakta idi. Nitekim Erzurum Kongresi'nin hazırlıkları esnasında, Ermeni tehlikesine karşı, Türklerin ve Kürtlerin birlikte mücadele etmelerinin zorunlu olduğunun altı çizilmiştir. Erzurum'daki cemiyetin, bir kongre düzenlenmesi hususunda Van, Bitlis, Mameretülaziz, Sivas ve Erzincan vilayetlerine şöyle bir yazı gönderilmiştir:

"Şark vilâyetlerinin Ermeni idaresine terk edileceğine dair kati emareler ortaya çıktı. İslam tarihi için kara sahifeler hazırlanmaktadır. Vilâyat-ı şarkiye baştan başa bir Müslüman memleketi ve İslam geleceğinin kapısı olduğundan ve bu vilâyetlerimizi kan, din, tarih kardeşi olan Kürt ve Türk'ün namus ve hamiyetine mevdu bulunduğundan, bugün bize teveccüh eden dinî ve tarihî vazife pek büyük ve pek mukaddestir."

Görüldüğü üzere, "kan, din ve tarih kardeşleri" olarak nitelenen Kürtler ile Türklere, bu tehlikeye karşı büyük ve kutsal görevler düştüğü dile getirilmiştir.[14]

Sivas Kongresi'ne Delegeler Gelmemişti

Erzurum Kongresi'ne gösterilen ilgi, Sivas Kongresi'ne gösterilmemişti. Çünkü "Erzurum Kongresi kararını halkın kendisi vermişti. Bu kararın verilmesinde hiç kimsenin kişisel bir etkisi olmamıştı. Böyle olunca da halk, kendi verdiği kararı gerçekleştirebilmek için her şeyi göze almış, hiçbir fedakârlıktan kaçınmamış, çekinmemişti. Sivas Kongresi'nin kararı ise halk tarafından duyulan bir ihtiyaca dayanmamış, halk tarafından verilmemiş, halkın içinden doğmamış, yukarıdan aşağıya yol izleyen bir bildiriyle gerçekleştirilmek istenmişti. Tam anlamıyla kişiseldi ve davet sahibi olan Mustafa Kemal Paşa idi. Doğu ve kuzeydoğu bölgelerinin kongreye davet edilen illeri ise henüz Mustafa Kemal Paşa'yı tanımıyordu. Bu yüzden davet, (çağrı veya genelge) istenen ve umulan ilgiyi görmemişti."

Bu nedenle M. Kemal'in kendi isteğiyle düzenlediği Sivas Kongresi'ne hiçbir ilden delege gelmemiş hatta hiçbir yerden delege de seçilmemişti. Sivaslılar bile Erzurum Kongresi'ne delege gönderdikleri hâlde kendi illerinde yapılması tasarlanan kongre ile ilgilenmemişlerdir.[15]

Zaten Erzurum Kongresi'ne katılan Doğu ve Kuzeydoğu Anadolu illerinin delegeleri, yerlerine dönmüşlerdi. Bu delegeleri tekrar çağırıp Sivas'ta yeni bir kongreye götürmek mümkün değildi. Aynı illerden bir de Sivas Kongresi için yeni delegeler istemeye hiç imkân yoktu.

Kaldı ki ne Erzurum Kongresi'nin ne de Heyet-i Temsiliye'nin Sivas'ta kongre yapılma-

12 16 Haziran 1919 tarihli telgrafın tamamı için bkz. *ABE*, c. 2 (1915-1919), Kaynak Yayınları, 2. bsk. Aralık 1999 İstanbul, s. 388-389

13 Sinan Hakan, *Türkiye Kurulurken Kürtler*, İletişim Yayınları, s. 158-159

14 Sinan Hakan, age, s. 173

15 Mahmut Goloğlu, *Millî Mücadele Tarihi-II, Sivas Kongresi*, T. İş Bank. Yayınları, 4. bsk. Mart 2024, İstanbul, s. 12

sı yönünde bir kararı vardı. Dolayısıyla artık bu illerden delege çağrılamazdı. Bu iller katılmadıkça da Sivas Kongresi'nden beklenen sonuç elde edilemezdi. O hâlde tek çare, Şarki Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi'nin Sivas'ta hazır bulunması ve doğu illerinin kongrede Heyet-i Temsiliye ile temsil edilmesiydi.[16]

Sivas Kongresi 4-11 Eylül 1919 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Kongre'nin bitiminde temsilciler üyeliğine seçilenlerin listesi;

1. Mustafa Kemal, 2. Rauf Bey (Orbay), 3. Rafet Bey (Bale), 4. Hoca Raif Efendi (Dinç), 5. İzzet Bey, 6. Servet Bey, 7. Şeyh Fevzi Efendi, 8. Bekir Sami Bey, 9. Sadullah Efendi, 10. Hacı Musa Bey, 11. Kara Yusuf Bey, 12. Mazhar Müfit Bey (Kansu), 13. Ömer Mümtaz Bey, 14. Hüsrev Sami Bey (Kızıldoğan), 15. Hakkı Behiç Bey, 16. Niğdeli Mustafa Bey şeklindedir.

Ancak Heyet-i Temsiliye üyeleri ortada yoktu. Heyet-i Temsiliye'nin dokuz üyesinden Mutki Aşireti reisi Musa, Bitlis eski mebusu Sadullah, eski valilerden Bekir Sami Beyler Kongre'de bulunmamış ve Kongre'de bulunmadıkları hâlde Heyet-i Temsiliye üyeliğine seçilmiş, Kongre'den sonra da Erzurum'a gelmemişlerdi. Geri kalan altı üyeden Erzincanlı Şeyh Fevzi Efendi ile Trabzonlu İzzet ve Servet Beyler yerlerine dönmüşlerdi. Erzurum'da kalan Heyet-i Temsiliye üyeleri; Mustafa Kemal Paşa, Rauf Bey ve Raif Efendi'den ibaretti.[17]

Kongre'nin Açılışı

Sivas Kongresi, 4 Eylül 1919'da saat 14.00'te açılmıştır. Bu dönemde, kongre çalışmalarının kamuoyunda bir İttihat ve Terakki organizasyonu olarak algılandığı görülüyordu. Oysa bu, bir algı değil, bir gerçekti. Çünkü M. Kemal ve arkadaşları İttihatçıydılar.[18] Ama Mustafa Kemal ve arkadaşları, bu algıyı kırmak için büyük çaba harcamış hatta kongre yemin metnine buna dair bir ibare de koymuşlardır. Sivas Kongresi'nin ikinci gününde, "teklif encümeni" tarafından kongreye sunulan yemin metni şöyle idi:

"Makam-ı celil-i hilâfet ve saltanata, İslâmiyet'e, devlete, millete ve memlekete manen ve madden hizmetten başka bir gaye takip etmeyerek her türlü ihtirasat-ı şahsiye ve siyasiyeden ve fırkacılık âmalinden münezzeh bir azm ü iman ile çalışacağıma ve İttihat ve Terakki Cemiyetinin ihyasına çalışmayacağıma namusum ve bilcümle mukaddesatım namına vallah billah."[19]

Yemin metni üzerinde yapılan tartışmaların sonucunda bu metin değiştirilerek şu şekilde kabul edilmiştir:

"Makam-ı celil-i hilâfet ve saltanata, İslâmiyet'e, devlete, millete ve memlekete manen ve madden hizmetten başka bir gaye ve emelimiz olmadığına binaen kongrenin müzakeresi devamı müddetince ihtirasat-ı şahsiye ve siyasiyeden ve fırkacılık âmalinden münezzeh bir azim ve iman ile çalışacağıma ve İttihat ve Terakki Cemiyetinin ihyasına çalışmayacağıma namusum ve bilcümle mukaddesatım namına vallah billah"[20]

Mazhar Müfit Kansu hariç, bütün delegeler bu metin üzerinden yemin etmişlerdir. Mazhar Müfit, yemin etmeme gerekçesini ise şöyle açıklamıştır:

"İttihat ve Terakki Cemiyetinin ihyasına çalışmayacağıma dair olan fıkrasına muarızdım. Çünkü vaktinde İttihat ve Terakki'ye ve her fırsatta, her sahada onun menfaatine çalışacağıma yemin etmiştim."[21]

Yeminden sonra Kongre'nin açılışına geçilmiştir. M. Kemal, geçici başkan olarak Kongre'nin açılışını saat 15.00'te gerçekleştirmiştir. Salonda ise 25-30 delege bulunmaktaydı. M. Kemal Kongre'de uzun bir konuşma

16 Goloğlu, age. s. 18

17 Goloğlu, age. s. 19

18 Naci Kutlay, *Osmanlıdan Günümüze Kürtler*, Dipnot Yayınları, 1. bsk. 2014, Ankara, s. 165

19 Uluğ İğdemir, *Sivas Kongresi Tutanakları*, TTK Yayınları, 2. bsk. 1986, Ankara, s. 3; Sinan Hakan ise yemin metnini şöyle vermiştir: "Vatan ve milletin saadet ve selametinden başka kongrede hiçbir maksat takip etmeyeceğime, vatanın bugün uğradığı zorlukların ve felaketin müsebbibi bulunan İttihat ve Terakki Cemiyetinin canlandırılmasına çalışmayacağıma ve mevcut siyasi partilerden hiçbirinin siyasi emellerine hizmet etmeyeceğime vallahi, billahi..." Bkz. *Türkiye Kurulurken Kürtler (1916-1920)*, İletişim Yayınları, 4. bsk. 2023, İstanbul, s. 245

20 İğdemir, age. s. 5

21 Kansu, age. s. 219

yapmıştır.[22] Bu konuşmasında, Sivas Kongresi aşağıdan yukarıya gelen bir yolla Erzurum Kongresi'nde temeli atılan millî birliği tamamlamak ve bu sebeple Erzurum Kongresi'nde alınan kararların Batı Anadolu ve Rumeli illerinin delegelerince de benimsenip kabul edilmesi suretiyle yetkiyi genelleştirmek amacı ile yapılıyordu.

Fakat Rumeli'den ve Batı Anadolu illerinin çoğundan kimse gelmemişti. Birkaç ilden gelenler de herhangi bir millî kuruluş tarafından seçilip gönderilmemişlerdi. Ya ilin ileri gelenlerince uygun görülmüşler ya da kendiliklerinden gelmişlerdi.[23]

Kongre'nin Gündemi

Toplantı başladığında önce, görüşülecek gündem belirlenmiştir. Gündemde (ruznamede) şu maddeler vardı:

1. Riyaset divanı intihabı

2. Erzurum Kongresi nizamname ve beyannamesinin Sivas Kongresi'nce tadilen kabulünün teklifi ve müzakereye arz olunması

3. Kongre delegelerinden yirmi beş zatın hazırladığı muhtıranın münakaşa ve müzakeresi

4. Azanın teklif ve temennileri

M. Kemal başkanlık makamında geçici olarak bulunuyordu. Ruzname üzerinde ilk sözü Ali Fuad Cebesoy'un babası İsmail Fazıl Paşa almış ve şu teklifte bulunmuştur:

"Kongre'ye temelli bir reis seçilmesin, riyaset vazifesi celse celse ya da birer gün şeklinde yapılsın."

M. Kemal, bu teklife çok bozulmuş ve yüzünde sinirliliğini belirten asabi çizgilerle

"Paşam, bu teklifinize hâkim olan mucip sebebi iyice anlayamadım. Zannediyorum ki Kongre delegelerinin ekseriyeti de öyle…" demiş.

İsmail Fazıl Paşa, şu cevabı vermiştir:

"Kongre'nin mesaisine şahsiyet karıştırmamak, arkadaşlar arasında müsavat temin etmek gayesini güdüyorum."

M. Kemal, kurşun gibi ağır, zehir gibi acı fakat kısa bir iki cümleyle cevap verdikten sonra İsmail Fazıl Paşa'nın teklifi üyelere sunulmuş ve bu teklif ekseriyetle reddedilmiştir. Daha sonra gizli oyla yapılan seçimde M. Kemal, üç muhalif oya karşılık 35 oyla başkan olarak seçilmiştir.[24]

Kongre başkanı seçildikten sonra, divan üyelerinin seçimlerine geçilmiştir. Yapılan seçimlerde Bekir Sami Bey birinci riyaset vekâletine, Rauf Bey ise ikinci riyaset vekâletine seçilmiştir. Bekir Sami Bey, buraya gelirken hiçbir görev kabul etmeyeceğine hatta kongrede bile divan-ı riyaset erkanı arasına dahil olmamağa ahd ettiğini, bu nedenle kendisinin mazur görülmesini ve kararının kati olduğunu söylemiştir. Heyetçe Bekir Sami Bey'e ısrar edilmiş ancak kararında sebat ettiğinden kendisinden sonra en çok rey almış olan İsmail Fazıl Bey tayin edilmiştir.[25]

İstanbul delegesi İsmail Hami Bey ile Karahisarısahip (Afyonkarahisar) delegesi Mehmet Şükrü Bey de divan kâtipliklerine seçilmişlerdir.[26]

İkinci gün (5 Eylül 1919 Cuma) Kurban Bayramı vesilesiyle Padişah'a tebrik ve bağlılık telgrafı çekilmesi üzerine verilen önerge görüşülmüştür. Bu görüşmelerin sonucunda Padişah'a bağlılık tekrar bildirilmiştir.[27]

Yapılan seçimlerden sonra Kongre'nin asıl maksadı olan Erzurum Kongresi'nin nizamnamesi maddeleri üzerinde çalışmalar başlamıştır. Sivas Kongresi, Erzurum Kongresi'nin tecrübesi üzerine inşa edildiği için, bu tür işlemler daha kısa sürede çözülmüştür. Sivas Kongresi kararları Erzurum Kongresi beyannamesinin uyarlanmış ve genişletilmiş hâli olduğu için, uzun uzadıya müzakereye lüzum görülmeksizin kabul olunmuştur. Hülasa Sivas Kongresi öncesinde

22 Konuşmanın satır başları için bkz. Taha Akyol, age. s. 211-212

23 Goloğlu, age. s. 74; Kongre'ye katılan delegelerin isimleri ve geldikleri iller için bkz. Goloğlu, age. s. 82-83

24 Mazhar Müfit Kansu, *Erzurum'dan Ölümüne kadar Atatürk'le Beraber*, TTK Yayınları, 4. bsk. 1997, 1. c, Ankara, s. 217 vd.; Uluğ İğdemir, *Sivas Kongresi Tutanakları*, TT Kurumu Yayınları, 2. bsk. 1986, Ankara, s. 1; Taha Akyol, age. s. 210, 211; *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, Kaynak Yayınları, c. 3, s. 323-353

25 İğdemir, age. s. 2

26 Goloğlu, age. s. 86

27 Goloğlu, age. s. 87

gündemi meşgul edecek çok fazla mevzu öngörülmemekteydi. Nitekim Mustafa Kemal Paşa, bu hususa, "Sivas Kongresi'nin ruznâme-i müzakeratını, Erzurum Kongresi'nin nizamname ve beyannamesinin muhteviyatı ve bir de bizim Sivas'a muvasalatımızdan evvel gelmiş olan 25 kadar azanın hazırladığı bir muhtıra teşkil edecekti" diyerek açıklık getirir.

Daha önceden bu konuda yapılması gereken tadilat hazırlanmış ve lazım gelenler aydınlatılmış olduğu cihetle bu meseleler çabucak müzakere edilmiş ve bir neticeye bağlanmıştır. Şöyle ki

1. Cemiyetin adı "Şarkî Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" iken "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" oluyordu.

2. "Heyet-i Temsiliye, Şarkî Anadolu'nun heyet-i umumiyesini temsil eder." kaydı yerine "Heyet-i Temsiliye vatanın bütününü temsil eder." deniliyor ve bu heyetin mevcudu, altı üye ilâve edilmek suretiyle artırılıyordu.

3. "Her türlü işgal ve müdahaleyi, Rumluk ve Ermenilik teşkili gayesine matuf telâkki edeceğimizden müttehiden müdafaa ve mukavemet esası kabul edilmiştir." yerine "Her türlü işgal ve müdahalenin ve bilhassa Rumluk ve Ermenilik teşkili gayesine matuf hareketlerin reddi hususlarında müttehiden müdafaa ve mukavemet esası kabul edilmiştir." deniliyordu. Bu şeklen basit görünen fark, mana itibariyle büyüktü. Çünkü birinci fıkrada İtilaf devletlerine karşı hasmane vaziyet ifade edilmediği hâlde, ikincisinde bu husus yâni onlara mukavemet daha fazla sarih bir ifade kazanıyordu.

4. Erzurum Kongresi nizamnâmesinin dördüncü maddesi "Osmanlı hükümetinin devletlerin baskısı karşısında buraları (yani doğu vilayetlerini) terk ve ihmal etmek ıztırarında bulunduğu anlaşıldığı takdirde, alınacak siyasi, idari ve askerî vaziyetlerin tayin ve tespiti" meselesini, yani muvakkat bir idare teşkilini hedef tutuyordu. Oldukça münakaşalı geçen bu maddenin tadili, sonunda "buraları" yerine "mülkümüzün herhangi bir parçasını terk ve ihmal etmek..." şeklinde şümullü ve umumi bir kayd konmak suretiyle neticelendi.[28] *(Devam edecek…)*

28 Prof. Dr. M. Tayyib Gökbilen, age.II. c. s. 9

Kemalizm ve Kürtler - V

Ali KAÇAR
kacarali@hotmail.com

Erzurum Kongresi'nin toplanması, aldığı kararlar ülke genelinde özgürlük ve bağımsızlık anlamında bir umut meydana getirmişti. Özellikle de işgal tehdidi ve tehlikesine maruz bölgelerdeki halkı harekete geçirmişti. Bu nedenledir ki daha Sivas Kongresi toplanmadan önce doğu vilayetlerinde olduğu gibi, Balıkesir, Manisa, Denizli sancakları ile Alaşehir ve Uşak havalisinde de ayrı ayrı kongreler toplanmaya ve ayrı teşkilatlar kurulmaya başlanmıştı. İl ve ilçelerde kongrelerin ayrı ayrı toplanmasının ve doğuda toplanan kongreyle birleşmesinin zorluğu göz önünde bulundurularak birleşik bir kongrenin Alaşehir'de toplanmasına karar verilmiştir. Böylece bütün zorluklara rağmen Alaşehir'de 16 Ağustos 1919'da birleşik kongre toplanmıştır. Bu kongre ile ilgili farklı görüş ve değerlendirmeler olsa da Alaşehir Kongresi'nin millî kuvvetlerin birlik ve beraberlik içinde çalışmalarında çok hayırlı bir rol oynamıştır.[1] Ayrıca bu kongrede, Sivas Kongresi'ne delege gönderilmesi konusu görüşülmüş ve Sivas'ın, Ermenilerle mücadele amacıyla toplanmış mahalli bir kongre olduğu ileri sürülerek reddedilmiştir.[2]

Mustafa Kemal, Kurtuluş Savaşı'nın başlangıcında ilk iş olarak Kürtlerin ileri gelenlerine çok saygılı bir üslupla yazılmış mektuplar göndererek desteklerini istemişti. Ancak Nutuk'taki ifadesine göre M. Kemal'in, bu mektuplarında da Kürt ileri gelenlerine kullandığı saygılı üslupta, samimi davranmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü M. Kemal'in, Kemalistlerin kutsal metni Nutuk'ta Kürtlerin ileri gelenlerinden bazıları için -Erzincanlı bir Nakşî şeyhi ile Mutkili bir aşiret reisine- şeklinde hakaretamiz ifadeler kullanması, bu görüşü teyit etmektedir.

1 Prof. Dr. M. Tayyib Gökbilen, age. II. C. s. 4

2 Daha geniş bilgi için Fuat Özer'in *"Millî Mücadele'de Balıkesir"* isimli doktora tezi, bkz. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=kMaAZeW08hk5rdVKfZNW3Q&no=kMaAZeW08hk5rdVKfZNW3Q, s. 129-130

Sivas Kongresi

Erzurum Kongresi'nin son oturumuna doğru Sivas'ta yeni bir kongrenin toplanacağı haberi duyulmuştur. Oysa Erzurum Kongresi süresince böyle bir kongreyle ilgili bir düşünce de karar da yoktu. Dolayısıyla Erzurum Kongresi'ne katılan delegelerin bir kısmı, Sivas'ta yeni bir kongrenin toplanacağından habersizdiler. Çünkü bu, gizlenmişti. Böyle bir kongrenin toplanacağını ilk olarak Kadirbeyoğlu Zeki Bey duymuştu. Kadirbeyoğlu Zeki Bey, bu duruma hatıralarında şöyle değinmiştir:

"7 Ağustos günü Erzurum belediye reisi bulunan mütekaid (emekli) alay kumandanı Küçük Kazım unvanıyla maruf Kazım Bey, kendisine; "Siz, Erzurum Kongresi'ni kapıyorsunuz ama 15 gün sonra elyevm Sivas'ta toplanmakta olan bazı zevatla orada dahi bir kongre açılacaktır. Bunu bana telgrafçı arkadaşlarımdan birisi bu akşam gelerek haber verdi."

Ben cevaben;

"Aman Kazım Bey, nasıl olur, biz daha şimdiden yekdiğerimizi aldatmağa mı başladık, herhalde bunda bir yanlışlık vardır." dedim.

Israrı üzerine:

"Pekâlâ, eğer hakikaten böyle bir şey varsa bugüne kadar bizden gizli tutulması çok çirkin bir hadisedir.

Bâhusus tahkiki hâlinde bu dakikadan itibaren yekdiğerimiz arasındaki emniyeti izale eder. Mamafih kongre açılmadan ben şimdi anlarım." diyerek bir arabaya atlayıp doğruca kolordu dairesine gittim."

Zeki Bey, bu haberin doğru olup olmadığını öğrenmek için Kazım Karabekir'e bu durumu sormuş. Karabekir'den haberin doğru olduğunu öğrenmiştir. Bunun üzerine Kongre üyelerinden İzzet ve Servet Beyleri[3] bir köşeye çekip du-

3 Eyyüpzade İzzet Bey ve Servet Bey ikisi de Trabzun Me-

rumdan haberdar etmiştir. Bir taraftan da Erzurum posta telgraf müdürüne bu yeni kongre ile ilgili gelen telgrafların birkaçını kendisine getirmesini söylemiştir. Daha sonra kendisine iki telgraf suretinin geldiğini, bu durumun bütün mevcudiyetini sarstığını, itimadını selbettiğini (yok etmiştir) söylemiştir.

Zeki Bey:

"Kongre, son celsesini akdetmek üzere öğleden sonra açılır açılmaz riyaset mevkiinde bulunan Mustafa Kemal Paşa'ya zîrdeki (aşağıdaki) suali sordum?

- Paşam, bugün edindiğim ve elimde vesaiki mevcud malumata nazaran on beş gün sonra Sivas'ta bir kongre açacağınızı haber aldım. Bu salahiyeti kimden aldınız ve bu vaziyeti buradaki kongre hey'etinden ne için sakladınız? Bu hususta lütfen malumat verir misiniz?"

Bir açılışta bir de kapanışında hiç beklemediği bu iki darbe karşısında Paşa'nın rengi yeşilleşti. Aynı zamanda bu hâlden malumatı olmayan diğer arkadaşlarda bihakkın büyük bir heyecan husule geldi. Bu ne demektir, hitabesiyle mırıltılar başladı…

M. Kemal:

- Bu vaziyet karşısında buraya malumat vermeyi muvafık görmediğimden bunun hâl çaresini bugün intihab edip buyuracağınız Hey'et-i Temsiliye ile ilerde halledeceğimizi düşündüm, diye cevap verdi.

Ben ise:

- Bu hadisenin arkadaşlar arasında hüsn-i suretle telakki edilmediğini, mevcut hâlet-i ruhiye ile de sabit olduğundan ve zat-ı âlileri de bunu gördüğünüze kaani bulunuyorum.[4]

Sivas Kongresi'nde Kürtler Temsil Edilmiş midir?

Erzurum Kongresi'nden sonra 29 Ağustos 1919 tarihinde 3 otomobil ve üç at arabası ile Sivas'a doğru yola çıkan 28 kişilik heyet, şehre vardığında Şekeroğlu İsmail Efendi'nin evine yerleştirildiler. 4 Eylül 1919'da açılan Sivas Kongresi'ne Heyet-i Temsiliye dâhil katılanların sayısı çeşitli kaynaklara göre 31 ilâ 41 arasında değişmektedir.[5] Kongreye Osmanlı dönemi yöneticilerinden İttihatçı Mazhar Müfid'in (Kansu) dışında herhangi bir Kürt asıllı da katılmamıştı. Bunun esas nedeni, İstanbul hükümetinin, Elaziz'den Sivas'a atadığı Vali Ali Galip Bey'in engellemeleriydi. Nitekim Diyarbakır temsilcisi olarak giden İhsan Hamid, Sivas'a yetiştiğinde kongre sona ermişti. Ancak kongrede olmadıkları hâlde İhsan Hamid, Sadullah Efendi ve Hacı Musa Mutki'nin 12 üyeden oluşan başkanlık konseyine seçilmeleriyle Türk-Kürt ittifakı zahiren de olsa kurulmuştu. Ancak Mustafa Kemal, yine Nutuk'ta bizzat kendi elleriyle kongre heyetlerine dâhil ettiği bu kişiler hakkında bakın neler diyecekti: "Efendiler! Millet, memleket, siyaset ve ordu idareleri ile hiçbir alaka ve münasebetleri ve bu hususta liyakatleri görülmemiş ve tecrübe edilmemiş gelişigüzel zevattan, bilfarz Erzincanlı bir Nakşî şeyhi ile Mutkili bir aşiret reisi gibi zavallılardan teşkil düşünülebilir miydi?"

Bu ifadeler, her ne kadar kendisinin arzusu hilafına ilk kongreyi Sivas'ta değil, Erzurum'da toplayanlara tepkiyle şekillendiyse de Mustafa Kemal'in esas olarak Kürtleri Ermeni tehlikesiyle tehdit edip Kemalist harekete monte etmek için bu tür yöntemlerin kullanılmasına karşı olmadığını, Kürt aşiret liderlerine çektiği telgraflardaki ifadelerden de bilinmekteydi.[6]

Mustafa Kemal, Kurtuluş Savaşı'nın başlangıcında ilk iş olarak Kürtlerin ileri gelenlerine çok saygılı bir üslupla yazılmış mektuplar göndererek desteklerini istemişti. Ancak Nutuk'taki ifadesine göre M. Kemal'in, bu mektuplarında da Kürt ileri gelenlerine kullandığı saygılı üslupta, samimi davranmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü M. Kemal'in, Kemalistlerin kutsal metni Nutuk'ta[7] Kürtlerin ileri gelenlerinden bazıla-

busu idi.

4 *Kadirbeyoğlu Zeki Bey'in Hatıraları*, Haz. Ömer Faruk Lermioğlu, Sebil Yayınları, 1.bsk. 2007, İstanbul s. 72-75 arası.

5 Her livadan üç kişi seçilmesi hesabıyla, tarihçi Sina Akşin'e göre, 120 kişinin katılması gerekirken, salonda sadece 38 delege bulunmakta idi. Nakleden Taha Akyol, *1919-1920 Mondros, Sevr ve Kuva-yı Millîye,* DK Yayınları, 1.bsk. Kasım 2016, İstanbul, s. 208

6 Ayşe Hür'ün, *1919 Erzurum ve Sivas kongrelerinde Kürtler* başlıklı makalesi için bkz. https://www.marmarayerelhaber.com/ayse-hur/41294-1919-erzurum-ve-sivas-kongrelerinde-kurtler

7 Daha geniş bilgi için bkz. Ali Kaçar, *Mayınlı Tarlada Konuşmak,* Genç Birikim Yayınları, 1.bsk. Mart 2023, Ankara,

rı için -Erzincanlı bir Nakşî şeyhi ile Mutkili bir aşiret reisine- şeklinde hakaretamiz ifadeler kullanması, bu görüşü teyit etmektedir. Oysa Kürt ileri gelenlerinden bazılarına gönderdiği her mektupta, mübalağalı ve saygılı bir üslup kullanmıştır. Bu mektupların onlarcasından birkaçı şöyledir:

10 Ağustos 1919'da Mutki'de aşiret reisi Hacı Musa Bey'e gönderdiği mektuba "Muhterem Efendim" diye başlamış ve devamında:

Zatıâlilerinin eskiden beri devlet ve millet ve vatan uğrunda fedakârlığınız, seçkin hizmetleriniz, bütün hamiyet erbabının takdir ve beğenisi altındadır, diyerek övgüsüne devam etmiştir. Kendisinin askerlikten istifa nedenini de açıkladıktan sonra "Tabii ki bu vatani çalışmada zatıâlileri gibi pek kıymetli vatandaşlarımın yardım ve ortaklık buyuracaklarına tam itimadım vardır." dedikten sonra Erzurum Kongresi'nin bu amaçla toplandığını, bu kongrede kendisinin de Heyet-i Temsiliye üyeliğine oy birliğiyle seçildiğini, yakın zamanda da Sivas'ta bir kongrenin toplanacağını, kongreden sonra tekrar Erzurum'a döneceğini, orada zatıâlileriyle müşerref olacağını belirtmiştir. Mektubun sonunda da "Cenabı vahibül'âmal hazretlerinden vatan ve milletimiz için hayırlı akıbetler niyaz eder ve sizlerin gözlerinizden öperim."[8] demiştir. İşte bu kadar övdüğü, gözlerinden öptüğü kişiyi Nutuk'ta "millet, memleket, siyaset ve ordu idareleri ile hiçbir alaka ve münasebetleri olmayan zavallı" diye tahkir etmiştir.

"Norşinli meşayih-i izamdan Şeyh Ziyaeddin Efendi Hazretlerine (Şeyh Hazret-Mutlu ailesinin lideri)

Faziletlû Efendim,

(...) Zatıâlinize kalben pek büyük hürmetim vardır. Bugün makam-ı hilafetin, saltanat-ı Osmaniye'nin ve vatan-ı mukaddesimizin düşmanlarımız tarafından nasıl rencide edilmekte ve vilâyat-ı şarkiyyemizin Ermenilere hediye edilmesinde ısrar olunmakta olduğu malûm-u arifaneleridir... Zat-ı fazılaneleri cemiyetimizin en muhterem azasından bulunduğunuz cihatle istihsal-i maksad-ı mukaddes için cümlece müsellem olan himmet ve gayretlerin teşkilatımızın o havalice tesrii husulüne ve muzır düşman telkinatının izalesine masruf olacağına mutmainim..."[9]

"Bitlis Küfrevizade Şeyh Abdulbaki Efendi Hazretlerine! (Şeyh Efendi daha sonraları uzun yıllar Ağrı milletvekilliği yapan Kasım Küfrevi'nin babasıdır.)

...Makam-ı muallây-ı hilafet ve saltanatın, vatan ve milletimizin içinde bulunduğu müşkül vaziyet malum-u arifeneleridir... O havalice icabına tevessül buyurularak düşmanlarımızın her türlü muzır telkinatına sed çekmeleri müsellem olan hamiyet ve vatanperverliklerinden intizar olunur..."[10]

Dolayısıyla 23 Nisan 1920'de Ankara'da toplanan mecliste Kürtler de temsil edilmekteydi. Mustafa Kemal Paşa, 1 Mayıs 1920 tarihli meclis konuşmasında, milletin "anasır-ı İslamiye"den, yani "İslam unsurları"ndan oluştuğunu ise şöyle vurgulamıştı:

"Meclis-i âlinizi teşkil eden zevat yalnız Türk değildir, yalnız Çerkez değildir, yalnız Kürt değildir, yalnız Laz değildir. Fakat hepsinden mürekkep (oluşan) anasır-ı İslamiye'dir, samimi bir mecmuadır. Binaenaleyh bu heyet-i âliyenin temsil ettiği hukukunu, hayatını, şeref ve şanını kurtarmak için azmettiği emelller, yalnız bir unsur-u İslam'a münhasır değildir. Anasır-ı İslamiye'den mürekkep bir kütleye aittir..."[11]

M. Kemal; bazen İngilizleri, bazen de Ermenileri bahane ederek Kürtleri birlikte hareket etmeye ikna etmeye çalışmıştır, bunda da başarılı olmuştur. M. Kemal'in Kürtlere bu şekilde yaklaşmasının amacı ise Kürtleri Türklerle eşit vatandaş görmek, haklarını vermek ve onları ülke kuruluşunda asli unsur olarak kabul etmek değildi. Asıl amacı bağımsız bir Kürdistan'ın kurulmasını engellemekti. Nitekim gücü ele geçir-

s. 260 vd.

8 *Atatürk'ün Bütün Eserleri (ABE)*, Kaynak Yayınları, c. 3 (1919), 2. bsk. Şubat 2002, İstanbul, s. 257-258

9 Mektubun tamamı için bkz. *ABE*, c. 3, s. 268-269

10 Ayrıca bkz. *ABE*, c. 3, s. 266'da Sadullah Efendi'ye, ABE, c. 3, s. 270-271'de de Cemil Çeto Bey'e mektuplar gönderilmiştir. Altan Tan, *Kürt Sorunu, Ya Tam Kardeşlik Ya Hep Birlikte Kölelik,* Timaş Yayınları, 3. bsk, Mayıs 2009, İstanbul. s. 177-178

11 Mustafa Akyol, *Kürt Sorununu Yeniden Düşünmek*, Doğan Yayıncılık, 5. bsk. Kasım 2007, İstanbul, s. 79

dikten sonra, dün birlikte hareket etmek için âdeta yalvardığı Kürtlere karşı tavrı değişmiş, onları yok sayarak karşı çıkanları ya darağaçlarında sallandırmış ya da geri kalan ömürlerini zindanlarda geçirmelerini sağlamıştır. Çünkü Nutuk'ta hakaretamiz konuştuğu Kürt temsilcilerine, önceleri böyle davranmamıştı. Hatta Kürtleri öz kardeşler olarak nitelemişti. Nitekim Kürt Teali Cemiyeti Diyarbekir şubesi başkanı, Cemil Paşa oğlu Kasım Bey'e gönderdiği telgrafında şöyle demişti:

"Kürtler ile Türkler birbirinden koparılmayı kabul etmez öz kardeşler; bugün için vicdani borcumuz Kürtler, Türkler, bütün İslami unsurlar tek bir vücut ve tek yürek olarak bağımsızlığımızı savunmak ve vatanın parçalanmasını önlemektir. Türk ve Kürt milletlerinin yüce maksadı elde etmeye azmetmeleri sayesinde neticeden tamamen emin olabiliriz. Bende bu kanaat sarsılmazdır… Kürt kardeşlerimin hürriyeti ve refah ve ilerlemesinin vasıtalarını sağlamak için sahip olmaları gereken her türlü hukuk ve imtiyazların verilmesine tamamen taraftarım."[12]

M. Kemal, aynı telgrafın devamına düştüğü bir notla Diyarbekir valisi aracılığıyla Silvan'dan Sadık Bey'i, Hazro'dan Hatip Bey'i ve Cemil Çeto'nun güvendiği bir adamını Sivas'a davet etmiştir.[13]

M. Kemal gerek Samsun ve Amasya'da bulunduğu dönemde gerek Erzurum Kongresi'nde Kürtleri, dolayısıyla temsilcilerini "kan, din ve tarih kardeşleri" olarak tanımlamakta idi. Nitekim Erzurum Kongresi'nin hazırlıkları esnasında, Ermeni tehlikesine karşı, Türklerin ve Kürtlerin birlikte mücadele etmelerinin zorunlu olduğunun altı çizilmiştir. Erzurum'daki cemiyetin, bir kongre düzenlenmesi hususunda Van, Bitlis, Mameretülaziz, Sivas ve Erzincan vilayetlerine şöyle bir yazı gönderilmiştir:

"Şark vilâyetlerinin Ermeni idaresine terk edileceğine dair kati emareler ortaya çıktı. İslam tarihi için kara sahifeler hazırlanmaktadır. Vilâyat-ı şarkiye baştan başa bir Müslüman memleketi ve İslam geleceğinin kapısı olduğundan ve bu vilâyetlerimizi kan, din, tarih kardeşi olan Kürt ve Türk'ün namus ve hamiyetine mevdu bulunduğundan, bugün bize teveccüh eden dinî ve tarihî vazife pek büyük ve pek mukaddestir."

Görüldüğü üzere, "kan, din ve tarih kardeşleri" olarak nitelenen Kürtler ile Türklere, bu tehlikeye karşı büyük ve kutsal görevler düştüğü dile getirilmiştir.[14]

Sivas Kongresi'ne Delegeler Gelmemişti

Erzurum Kongresi'ne gösterilen ilgi, Sivas Kongresi'ne gösterilmemişti. Çünkü "Erzurum Kongresi kararını halkın kendisi vermişti. Bu kararın verilmesinde hiç kimsenin kişisel bir etkisi olmamıştı. Böyle olunca da halk, kendi verdiği kararı gerçekleştirebilmek için her şeyi göze almış, hiçbir fedakârlıktan kaçınmamış, çekinmemişti. Sivas Kongresi'nin kararı ise halk tarafından duyulan bir ihtiyaca dayanmamış, halk tarafından verilmemiş, halkın içinden doğmamış, yukarıdan aşağıya yol izleyen bir bildiriyle gerçekleştirilmek istenmişti. Tam anlamıyla kişiseldi ve davet sahibi olan Mustafa Kemal Paşa idi. Doğu ve kuzeydoğu bölgelerinin kongreye davet edilen illeri ise henüz Mustafa Kemal Paşa'yı tanımıyordu. Bu yüzden davet, (çağrı veya genelge) istenen ve umulan ilgiyi görmemişti."

Bu nedenle M. Kemal'in kendi isteğiyle düzenlediği Sivas Kongresi'ne hiçbir ilden delege gelmemiş hatta hiçbir yerden delege de seçilmemişti. Sivaslılar bile Erzurum Kongresi'ne delege gönderdikleri hâlde kendi illerinde yapılması tasarlanan kongre ile ilgilenmemişlerdir.[15]

Zaten Erzurum Kongresi'ne katılan Doğu ve Kuzeydoğu Anadolu illerinin delegeleri, yerlerine dönmüşlerdi. Bu delegeleri tekrar çağırıp Sivas'ta yeni bir kongreye götürmek mümkün değildi. Aynı illerden bir de Sivas Kongresi için yeni delegeler istemeye hiç imkân yoktu.

Kaldı ki ne Erzurum Kongresi'nin ne de Heyet-i Temsiliye'nin Sivas'ta kongre yapılma-

12 16 Haziran 1919 tarihli telgrafın tamamı için bkz. *ABE*, c. 2 (1915-1919), Kaynak Yayınları, 2. bsk. Aralık 1999 İstanbul, s. 388-389

13 Sinan Hakan, *Türkiye Kurulurken Kürtler*, İletişim Yayınları, s. 158-159

14 Sinan Hakan, age, s. 173

15 Mahmut Goloğlu, *Millî Mücadele Tarihi-II, Sivas Kongresi*, T. İş Bank. Yayınları, 4. bsk. Mart 2024, İstanbul, s. 12

sı yönünde bir kararı vardı. Dolayısıyla artık bu illerden delege çağrılamazdı. Bu iller katılmadıkça da Sivas Kongresi'nden beklenen sonuç elde edilemezdi. O hâlde tek çare, Şarki Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi'nin Sivas'ta hazır bulunması ve doğu illerinin kongrede Heyet-i Temsiliye ile temsil edilmesiydi.[16]

Sivas Kongresi 4-11 Eylül 1919 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Kongre'nin bitiminde temsilciler üyeliğine seçilenlerin listesi;

1. Mustafa Kemal, 2. Rauf Bey (Orbay), 3. Rafet Bey (Bale), 4. Hoca Raif Efendi (Dinç), 5. İzzet Bey, 6. Servet Bey, 7. Şeyh Fevzi Efendi, 8. Bekir Sami Bey, 9. Sadullah Efendi, 10. Hacı Musa Bey, 11. Kara Yusuf Bey, 12. Mazhar Müfit Bey (Kansu), 13. Ömer Mümtaz Bey, 14. Hüsrev Sami Bey (Kızıldoğan), 15. Hakkı Behiç Bey, 16. Niğdeli Mustafa Bey şeklindedir.

Ancak Heyet-i Temsiliye üyeleri ortada yoktu. Heyet-i Temsiliye'nin dokuz üyesinden Mutki Aşireti reisi Musa, Bitlis eski mebusu Sadullah, eski valilerden Bekir Sami Beyler Kongre'de bulunmamış ve Kongre'de bulunmadıkları hâlde Heyet-i Temsiliye üyeliğine seçilmiş, Kongre'den sonra da Erzurum'a gelmemişlerdi. Geri kalan altı üyeden Erzincanlı Şeyh Fevzi Efendi ile Trabzonlu İzzet ve Servet Beyler yerlerine dönmüşlerdi. Erzurum'da kalan Heyet-i Temsiliye üyeleri; Mustafa Kemal Paşa, Rauf Bey ve Raif Efendi'den ibaretti.[17]

Kongre'nin Açılışı

Sivas Kongresi, 4 Eylül 1919'da saat 14.00'te açılmıştır. Bu dönemde, kongre çalışmalarının kamuoyunda bir İttihat ve Terakki organizasyonu olarak algılandığı görülüyordu. Oysa bu, bir algı değil, bir gerçekti. Çünkü M. Kemal ve arkadaşları İttihatçıydılar.[18] Ama Mustafa Kemal ve arkadaşları, bu algıyı kırmak için büyük çaba harcamış hatta kongre yemin metnine buna dair bir ibare de koymuşlardır. Sivas Kongresi'nin ikinci gününde, "teklif encümeni" tarafından kongreye sunulan yemin metni şöyle idi:

"Makam-ı celil-i hilâfet ve saltanata, İslâmiyet'e, devlete, millete ve memlekete manen ve madden hizmetten başka bir gaye takip etmeyerek her türlü ihtirasat-ı şahsiye ve siyasiyeden ve fırkacılık âmalinden münezzeh bir azm ü iman ile çalışacağıma ve İttihat ve Terakki Cemiyetinin ihyasına çalışmayacağıma namusum ve bilcümle mukaddesatım namına vallah billah."[19]

Yemin metni üzerinde yapılan tartışmaların sonucunda bu metin değiştirilerek şu şekilde kabul edilmiştir:

"Makam-ı celil-i hilâfet ve saltanata, İslâmiyet'e, devlete, millete ve memlekete manen ve madden hizmetten başka bir gaye ve emelimiz olmadığına binaen kongrenin müzakeresi devamı müddetince ihtirasat-ı şahsiye ve siyasiyeden ve fırkacılık âmalinden münezzeh bir azim ve iman ile çalışacağıma ve İttihat ve Terakki Cemiyetinin ihyasına çalışmayacağıma namusum ve bilcümle mukaddesatım namına vallah billah"[20]

Mazhar Müfit Kansu hariç, bütün delegeler bu metin üzerinden yemin etmişlerdir. Mazhar Müfit, yemin etmeme gerekçesini ise şöyle açıklamıştır:

"İttihat ve Terakki Cemiyetinin ihyasına çalışmayacağıma dair olan fıkrasına muarızdım. Çünkü vaktinde İttihat ve Terakki'ye ve her fırsatta, her sahada onun menfaatine çalışacağıma yemin etmiştim."[21]

Yeminden sonra Kongre'nin açılışına geçilmiştir. M. Kemal, geçici başkan olarak Kongre'nin açılışını saat 15.00'te gerçekleştirmiştir. Salonda ise 25-30 delege bulunmaktaydı. M. Kemal Kongre'de uzun bir konuşma

16 Goloğlu, age. s. 18

17 Goloğlu, age. s. 19

18 Naci Kutlay, *Osmanlıdan Günümüze Kürtler*, Dipnot Yayınları, 1. bsk. 2014, Ankara, s. 165

19 Uluğ İğdemir, *Sivas Kongresi Tutanakları*, TTK Yayınları, 2. bsk. 1986, Ankara, s. 3; Sinan Hakan ise yemin metnini şöyle vermiştir: "Vatan ve milletin saadet ve selametinden başka kongrede hiçbir maksat takip etmeyeceğime, vatanın bugün uğradığı zorlukların ve felaketin müsebbibi bulunan İttihat ve Terakki Cemiyetinin canlandırılmasına çalışmayacağıma ve mevcut siyasi partilerden hiçbirinin siyasi emellerine hizmet etmeyeceğime vallahi, billahi..." Bkz. *Türkiye Kurulurken Kürtler (1916-1920)*, İletişim Yayınları, 4. bsk. 2023, İstanbul, s. 245

20 İğdemir, age. s. 5

21 Kansu, age. s. 219

yapmıştır.[22] Bu konuşmasında, Sivas Kongresi aşağıdan yukarıya gelen bir yolla Erzurum Kongresi'nde temeli atılan millî birliği tamamlamak ve bu sebeple Erzurum Kongresi'nde alınan kararların Batı Anadolu ve Rumeli illerinin delegelerince de benimsenip kabul edilmesi suretiyle yetkiyi genelleştirmek amacı ile yapılıyordu.

Fakat Rumeli'den ve Batı Anadolu illerinin çoğundan kimse gelmemişti. Birkaç ilden gelenler de herhangi bir millî kuruluş tarafından seçilip gönderilmemişlerdi. Ya ilin ileri gelenlerince uygun görülmüşler ya da kendiliklerinden gelmişlerdi.[23]

Kongre'nin Gündemi

Toplantı başladığında önce, görüşülecek gündem belirlenmiştir. Gündemde (ruznamede) şu maddeler vardı:

1. Riyaset divanı intihabı

2. Erzurum Kongresi nizamname ve beyannamesinin Sivas Kongresi'nce tadilen kabulünün teklifi ve müzakereye arz olunması

3. Kongre delegelerinden yirmi beş zatın hazırladığı muhtıranın münakaşa ve müzakeresi

4. Azanın teklif ve temennileri

M. Kemal başkanlık makamında geçici olarak bulunuyordu. Ruzname üzerinde ilk sözü Ali Fuad Cebesoy'un babası İsmail Fazıl Paşa almış ve şu teklifte bulunmuştur:

"Kongre'ye temelli bir reis seçilmesin, riyaset vazifesi celse celse ya da birer gün şeklinde yapılsın."

M. Kemal, bu teklife çok bozulmuş ve yüzünde sinirliliğini belirten asabi çizgilerle

"Paşam, bu teklifinize hâkim olan mucip sebebi iyice anlayamadım. Zannediyorum ki Kongre delegelerinin ekseriyeti de öyle…" demiş.

İsmail Fazıl Paşa, şu cevabı vermiştir:

"Kongre'nin mesaisine şahsiyet karıştırmamak, arkadaşlar arasında müsavat temin etmek gayesini güdüyorum."

M. Kemal, kurşun gibi ağır, zehir gibi acı fakat kısa bir iki cümleyle cevap verdikten sonra İsmail Fazıl Paşa'nın teklifi üyelere sunulmuş ve bu teklif ekseriyetle reddedilmiştir. Daha sonra gizli oyla yapılan seçimde M. Kemal, üç muhalif oya karşılık 35 oyla başkan olarak seçilmiştir.[24]

Kongre başkanı seçildikten sonra, divan üyelerinin seçimlerine geçilmiştir. Yapılan seçimlerde Bekir Sami Bey birinci riyaset vekâletine, Rauf Bey ise ikinci riyaset vekâletine seçilmiştir. Bekir Sami Bey, buraya gelirken hiçbir görev kabul etmeyeceğine hatta kongrede bile divan-ı riyaset erkanı arasına dahil olmamağa ahd ettiğini, bu nedenle kendisinin mazur görülmesini ve kararının kati olduğunu söylemiştir. Heyetçe Bekir Sami Bey'e ısrar edilmiş ancak kararında sebat ettiğinden kendisinden sonra en çok rey almış olan İsmail Fazıl Bey tayin edilmiştir.[25]

İstanbul delegesi İsmail Hami Bey ile Karahisarısahip (Afyonkarahisar) delegesi Mehmet Şükrü Bey de divan kâtipliklerine seçilmişlerdir.[26]

İkinci gün (5 Eylül 1919 Cuma) Kurban Bayramı vesilesiyle Padişah'a tebrik ve bağlılık telgrafı çekilmesi üzerine verilen önerge görüşülmüştür. Bu görüşmelerin sonucunda Padişah'a bağlılık tekrar bildirilmiştir.[27]

Yapılan seçimlerden sonra Kongre'nin asıl maksadı olan Erzurum Kongresi'nin nizamnamesi maddeleri üzerinde çalışmalar başlamıştır. Sivas Kongresi, Erzurum Kongresi'nin tecrübesi üzerine inşa edildiği için, bu tür işlemler daha kısa sürede çözülmüştür. Sivas Kongresi kararları Erzurum Kongresi beyannamesinin uyarlanmış ve genişletilmiş hâli olduğu için, uzun uzadıya müzakereye lüzum görülmeksizin kabul olunmuştur. Hülasa Sivas Kongresi öncesinde

22 Konuşmanın satır başları için bkz. Taha Akyol, age. s. 211-212

23 Goloğlu, age. s. 74; Kongre'ye katılan delegelerin isimleri ve geldikleri iller için bkz. Goloğlu, age. s. 82-83

24 Mazhar Müfit Kansu, *Erzurum'dan Ölümüne kadar Atatürk'le Beraber*, TTK Yayınları, 4. bsk. 1997, 1. c, Ankara, s. 217 vd.; Uluğ İğdemir, *Sivas Kongresi Tutanakları*, TT Kurumu Yayınları, 2. bsk. 1986, Ankara, s. 1; Taha Akyol, age. s. 210, 211; *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, Kaynak Yayınları, c. 3, s. 323-353

25 İğdemir, age. s. 2

26 Goloğlu, age. s. 86

27 Goloğlu, age. s. 87

gündemi meşgul edecek çok fazla mevzu öngörülmemekteydi. Nitekim Mustafa Kemal Paşa, bu hususa, "Sivas Kongresi'nin ruznâme-i müzakeratını, Erzurum Kongresi'nin nizamname ve beyannamesinin muhteviyatı ve bir de bizim Sivas'a muvasalatımızdan evvel gelmiş olan 25 kadar azanın hazırladığı bir muhtıra teşkil edecekti" diyerek açıklık getirir.

Daha önceden bu konuda yapılması gereken tadilat hazırlanmış ve lazım gelenler aydınlatılmış olduğu cihetle bu meseleler çabucak müzakere edilmiş ve bir neticeye bağlanmıştır. Şöyle ki

1. Cemiyetin adı "Şarkî Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" iken "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" oluyordu.

2. "Heyet-i Temsiliye, Şarkî Anadolu'nun heyet-i umumiyesini temsil eder." kaydı yerine "Heyet-i Temsiliye vatanın bütününü temsil eder." deniliyor ve bu heyetin mevcudu, altı üye ilâve edilmek suretiyle artırılıyordu.

3. "Her türlü işgal ve müdahaleyi, Rumluk ve Ermenilik teşkili gayesine matuf telâkki edeceğimizden müttehiden müdafaa ve mukavemet esası kabul edilmiştir." yerine "Her türlü işgal ve müdahalenin ve bilhassa Rumluk ve Ermenilik teşkili gayesine matuf hareketlerin reddi hususlarında müttehiden müdafaa ve mukavemet esası kabul edilmiştir." deniliyordu. Bu şeklen basit görünen fark, mana itibariyle büyüktü. Çünkü birinci fıkrada İtilaf devletlerine karşı hasmane vaziyet ifade edilmediği hâlde, ikincisinde bu husus yâni onlara mukavemet daha fazla sarih bir ifade kazanıyordu.

4. Erzurum Kongresi nizamnâmesinin dördüncü maddesi "Osmanlı hükümetinin devletlerin baskısı karşısında buraları (yani doğu vilayetlerini) terk ve ihmal etmek ıztırarında bulunduğu anlaşıldığı takdirde, alınacak siyasi, idari ve askerî vaziyetlerin tayin ve tespiti" meselesini, yani muvakkat bir idare teşkilini hedef tutuyordu. Oldukça münakaşalı geçen bu maddenin tadili, sonunda "buraları" yerine "mülkümüzün herhangi bir parçasını terk ve ihmal etmek..." şeklinde şümullü ve umumi bir kayd konmak suretiyle neticelendi.[28] *(Devam edecek…)*

28 Prof. Dr. M. Tayyib Gökbilen, age.II. c. s. 9

Kemalizm ve Kürtler!.. - IV

Ali KAÇAR
kacarali@hotmail.com

Erzurum Kongresi, 14 gün (23 Temmuz-5 Ağustos 1919 tarihleri arasında) sürmüştü. Kongrenin sonucunda bir beyanname hazırlanmış ve bunun ülke genelinde dağıtılması sağlanmıştır. Bu beyanname incelendiğinde Millî Mücadele kararlarının, bu kongrede (Erzurum) alındığı açıkça görülecektir. Ancak sonraki yıllarda bu beyannamenin bilinçli olarak yanlış yorumlanmasından ve tarihî gerçeklerin ters yüz edilmesinden dolayı Millî Mücadele kararlarının Sivas Kongresi'nde alındığı yazılıp çizilmektedir. Oysa bu bilgiler, tarihî gerçeklerle uyuşmamaktadır. Çünkü Sivas Kongresi'nde, Erzurum Kongresi'nde reddedilen mandacılık anlayışı tartışılmış ve Türkiye'nin mandacılığını kabul edip etmeyeceğinin öğrenilmesi için, ABD'ye yazı yazılmıştır. Bu yazının altında M. Kemal'in imzası bulunmaktadır. Eğer ABD kabul etmiş olsaydı Türkiye, ABD'nin mandası olacaktı.[1]

Millî Mücadele kararlarının Sivas Kongresi'nde alındığı yazılıp çizilmektedir. Oysa bu bilgiler, tarihî gerçeklerle uyuşmamaktadır. Çünkü Sivas Kongresi'nde, Erzurum Kongresi'nde reddedilen mandacılık anlayışı tartışılmış ve Türkiye'nin mandacılığını kabul edip etmeyeceğinin öğrenilmesi için, ABD'ye yazı yazılmıştır. Bu yazının altında M. Kemal'in imzası bulunmaktadır. Eğer ABD kabul etmiş olsaydı Türkiye, ABD'nin mandası olacaktı.

Kongre'de yapılan tartışmalı oturumların sonucunda alınan kararları üç maddede toplamak mümkündür:

1- Vatanın (Osmanlının) bütünlüğünü muhafaza ve müdafaa etmek,

2- Millî istiklalin dokunulmazlığını ve tamlığını sağlamak, yani tam bağımsızlık, manda ve himayenin kesinlikle reddedilmesi,

3- Kuva-yi Millîyeyi amil ve irade-yi millîyeyi hâkim kılmak.[2]

Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra itilaf devletlerinin, özellikle de İngiltere'nin, çeşitli bahanelerle işgal sınırlarını genişletmesi;

1 Mandacılık konusunun üzerinde daha sonra durulacaktır.

2 Muzaffer Taşyürek, *Erzurum Kongresi I. BMM'de Erzurum Milletvekilleri*, Erzurum Kitaplığı, 1. bsk. Kasım 2000, İstanbul, s. 121

İzmir, Antalya, Adana ve yöresi gibi, memleketin önemli parçalarının ele geçirilmesi, Aydın'daki katlanılmaz Yunan mezalimi, Ermenilerin Kafkasya'da, sınırlarımıza kadar dayanan soykırım ve Müslümanların yok edilmesi politikasıyla yayılma hazırlıklarının giderek artması… Ayrıca Karadeniz'de Pontus hayalinin gerçekleştirmesi amacıyla hazırlıklar yapılması, sırf bu amaçla Rusya kıyılarından, göçmen adı altında Rumların getirilmesi ve bunların silahlandırılması gibi olaylar karşısında kutsal vatanın parçalanması tehlikesini gören milletimiz, hükümetin olayların altından kalkamayacağına inanmaya hatta daha acı ve kabul edilemez kararlara da baş eğeceğinden şüphe duymaya başlamıştır. Bundan dolayı en yakın ve en kanlı tehlikeler karşısında kalan Şarkî Anadolu illerinin, kutsal değerlerini korumak amacıyla millî vicdandan doğmuş derneklerin katılımıyla toplanan Erzurum Kongresi'ne umut bağlamıştır. 23 Temmuz'da toplanan Erzurum Kongresi, 7 Ağustos 1919 tarihinde çalışmasına son vererek Allah'ın lütfu ile aşağıdaki kararları almıştır:

1. Trabzon ili ve Canik sancağıyla doğu illerinden Erzurum, Sivas, Diyarbakır, Elâzığ, Van, Bitlis illeri, bu saha içindeki bağımsız livalar, hiçbir neden ve vesile ile birbirinden ve Osmanlı toplumundan ayrılmak olanağı düşünülmeyen bir bütündür. Mutlulukta ve mutsuzlukta birliği kabul ve kaderi üzerinde aynı amacı hedef sayar. Bu bölgede yaşayan bütün İslami unsurlar, birbirlerine karşı özveri duygusu ile dolu, soy ve sosyal durumlarına saygılı öz kardeştirler.

2. Osmanlı vatanının bütünlüğü ve millî bağımsızlığımızın sağlanması ve saltanat ve hilafet makamının korunması için Kuva-yı Millîye'yi etken ve millî iradeyi egemen kılmak esastır.

3. Her türlü işgal ve karışma, Rumluk ve Ermenilik oluşturma amacına dönük sayılacağından birlikte savunma ve direnme esas kabul edilmiştir. Siyasal egemenlik ve toplum dengesini bozacak surette Hristiyan ögelere yeni, birtakım ayrıcalık verilmesi kabul edilmeyecektir.

4. Hükümet-i merkeziyenin bir devlet baskısı karşısında buraları terk ve savsama zorunda kalması olasılığına göre, hilafet ve saltanat makamına bağlılığı ve varlık ve millî haklara kefalet eden önlem ve kararlar alınmıştır.

5. Vatanımızda öteden beri birlikte yaşadığımız Müslüman olmayan ögelerin, Osmanlı devleti yasaları ile doğrulanmış, kazanılmış haklarına tümüyle saygı duymaktayız. Mal ve can ve ırzlarının korunması, zaten dinsel gerekler, millî gelenekler ve yasalarımızın esaslarından olmakla bu esas, kongremizin genel kanısıyla da doğrulanmıştır.

6. İtilaf devletlerince mütarekenin imza olunduğu 30 Ekim 1918 tarihindeki sınırımız içerisinde kalan ve her bölgesinde olduğu gibi Doğu Anadolu illerinde de ezici çoğunluğu İslamlardan oluşan ve kültürü, ekonomik üstünlüğü Müslümanların olan ve birbirinden ayrılmaları olanaksız öz kardeş olan din ve soydaşlarımızın oturmakta bulunduğu ülkemizin bölünmesi görüşünden tümüyle vazgeçmekle varlığımıza tarihsel, sosyal ve dinsel haklarımıza saygı gösterilmesine ve bunlara aykırı girişimlerin tutulmasına ve böylece bütünü ile hak ve adalete dayalı bir karar beklenir.

7. Milletimiz; insancıl, çağdaş amaçları yücelten ve fenne uygun, sanat ile ilgili ve ekonomik durum ve gereksinmemizi değerlendirir. Bundan dolayı devletimizin ve milletimizin iç ve dış bağımsızlığı ve vatanımızın bütünlüğü saklı kalmak koşulu ile altıncı maddede açıklanan sınır içerisinde, millî esaslara saygılı ve ülkemize karşı yayılma isteği beslemeyen herhangi bir devletin fenne uygun, sanat ile ilgili ekonomik yardımını kıvançla karşılarız ve bu hakça ve insanca koşulları içeren bir barışın da ivedi karar altına alınması, insanlığın esenliği ve dünyanın dirlik ve düzenliği adına alacağımız millî isteğimizdir.

8. Milletlerin kendi kaderlerini, kendilerinin belirttikleri bu tarihsel çağda hükümet-i merkezîyemizin millî iradeye bağlı olması zorunludur. Çünkü millî iradeye dayanmayan herhangi bir hükümet kurulunun kendine göre ve kişisel kararlarına ulusça uyulmadıktan başka dışarıda da geçerli olmadığı ve olamayacağı şimdiye kadar belgelenmiş, işlev ve sonuçlarıyla tanıtlanmıştır. Bundan dolayı ulusun içinde bulunduğu sıkıntı ve kuşkudan kurtulmak çarelerine kendisinin girişmesine gerek kalmadan

hükümet-i merkezîyemizin millî meclisi hemen ve bir an kaybetmeden toplaması ve bu suretle ulusun kaderi ve ülke için alacağı bütün kararları millî meclisin denetimine sunması zorunludur.

9. Yurdumuzun uğradığı acılar ve olaylar ile bütünüyle aynı amaç ve millî vicdandan doğan derneklerin birleşmesinden ve bağdaşmasından meydana gelen, genel kitle bu kez (Şarki Anadolu Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti) Doğu Anadolu Müdafaa-yı Hukuk Derneği adıyla adlandırılmıştır. İşbu dernek, her türlü particilik akımlarından tamamen arınmıştır. Bütün İslam vatandaşlar, derneğin tabii üyesindendir.

10. Kongre tarafından seçilen bir Temsilciler Heyeti kabul ve köylerden başlamak üzere il merkezlerine kadar kurulmuş olan Teşkilat-ı Millîye (ulusal örgüt) birleştirilmiş ve gerçekleştirilmiştir.

7 Ağustos 1919 Perşembe
İmza
Kongre Heyeti
(İmzalar)[3]

Beyannamede; cemiyetin unvanı, maksadı, teşkilatı, umumi kongresi, temsil heyeti vesaire tespit ve ilan olunmuştur. Başkan, kapanış nutkunda şöyle konuşmuştur:

"Milletimizin kurtuluş ümidi ile çırpındığı en heyecanlı bir zamanda, fedakâr ve muhterem heyetimiz her türlü mezalime katlanarak burada toplandı. Hassas ve necip bir ruh ve pek isabetli bir iman ile vatan ve milletimizin kurtarılmasına ait esaslı kararlar aldı. Bilhassa bütün dünyaya karşı, milletimizin mevcudiyetini ve birliğini gösterdi. Tarih; bu kongremizi, şüphesiz ender ve büyük bir eser olarak kaydedecektir. Muhterem heyetimizin, arkadaşlarımızın hakkında gösterdiği samimi muhabbet ve itimat eserlerine burada alenen teşekkür etmeği bir vecibe sayarım..."[4]

Ancak Erzurum Kongresi kararları olarak yayımlanan bu maddeler, sonraki yıllarda anlamından koparılarak değişik şekillerde yorumlanmış ve bazı gerçekler ters yüz edilerek gizlenmiştir. M. Kemal'in, sonradan kitaplaştırılarak kutsal metin[5] hâline getirilen konuşmasında, Erzurum Kongresi'nin maddelerini sansürlediği iddia edilmiştir. M. Kemal, Nutuk'ta; Erzurum ve Sivas Kongrelerinden önce ülkenin değişik bölgelerinde yapılan diğer kongreleri sansürlemiştir. Oysa Erzurum Kongresi'nden bir ay, Sivas Kongresi'nden de iki ay önce Balıkesir'de birleşik bir kongre gerçekleştirilmiştir.[6] Ama Nutuk'ta bu kongreden hiç söz edilmemiş ve inkılap tarihi kitaplarında da üzerinde gerektiği kadar durulmamıştır. Millî Mücadele'nin sivil ayağı, mücadelenin sırf M. Kemal ekseninde ele alınması yüzünden ihmal edilmiştir.

Hatta inkılap tarihinde Erzurum Kongresi'ni M. Kemal'in topladığı iddialarına yer verilmiştir! Oysa M. Kemal, Samsun'da bulunurken Sivas'ta bir kongre toplamayı planlamış ancak Erzurum'da kongre toplanınca bu kongreye katılmak zorunda kalmıştır.[7]

3 https://www.risalehaber.com/osmanlica-ve-gunumuz-turkcesiyle-erzurum-kongresinin-sansursuz-maddeleri-358237h.htm

4 Beyanname maddeleri ile ilgili daha geniş bilgi için bkz. Mazhar Müfit Kansu, s. 114 vd.; Özet olarak da bkz. Prof. Dr. M. Tayyib Gökbilen, *Millî Mücadele Başlarken*, Kronik Yayınları, 6. bsk. Ekim 2022, İstanbul, s. 168-169

5 Daha geniş bilgi için bkz. Ali Kaçar, *Mayınlı Tarlada Konuşmak*, Genç Birikim Yayınları, 1. bsk. Mart 2023, Ankara, s. 260-282

6 Ülkenin çeşitli yerlerinde düzenlenen kongreler için bkz. *Türkiye Tarihi*, c. 4, *Çağdaş Türkiye 1908-1980*, Mete Tunçay, *Siyasal Tarih (1908-1923)* bölümü, Cem Yayınevi, 4. bsk. Ekim 1995, İstanbul, s. 60 vd.

7 M. Kemal, başlangıçta Erzurum Kongresi'ne alınmamış hatta salondan çıkarılmıştır. Kadirbeyoğlu Zeki Bey, olayı şöyle anlatmıştır: "Camekânlı kapı açılır açılmaz bütün ihtişâmı ile büyük üniformasıyla kaşıklı, püsküllü apoletleriyle irili ufaklı umum nişanlarıyla ve Yâverân-ı Hazret-i Şehriyârî kordonu ile arkasında da Yüzbaşı Cevad ve diğeri Mülâzım Receb Zühdü aynı büyük üniforma ile içeri girmesinler mi! (...)

O dârât, debdebe ile kılıç şakırdılarına karşı murahhaslar (delegeler) hep birden ayaklanmasınlar mı? İşte o vakit taş kafamdan fırladı, ayağa kalkmayan ben ve Rauf Bey'den başka kimse kalmadığını görünce ben de yerimden fırladım. Gayet sert ve haşin bir sadâ ile:

'Efendiler, oturunuz! Paşa, hemen dışarı çıkınız, daha istifanâmenizin (askerlikten istifanın) mürekkebi kurumadan kongre üzerinde bir te'sîr icrâ etmek için bu kıyafetle gelmenize çok teessüf ederim. Hemen çıkınız, başka bir elbise ile gelirsiniz.' diyerek elimle de kapıyı gösterdim.

Sarı olan Mustafa Kemal, o sırada yeşil bir renk aldı. Ve kongre salonunu mevtâî (ölü gibi) bir sükûn kapladı. Yalnız yanımda oturan Rauf Bey:

'Zeki, ne yaptın?" diyerek o kudretli elleriyle sol bacağımı öyle bir sıktı ki tam bir hafta siyah kaldı.

Mustafa Kemal Paşa, üç dakika süren bu sükûtu, rolünü değiştirmek suretiyle bir aktör vaziyeti aldı:

'Efendiler, şimdi bu dakikada kanaat getirdim ki bu memleket, hiçbir vakit istiklâlini zâyi etmeyecek. Bilakis parlak

Cemil Koçak, 24 Temmuz 2011 tarihinde, Star gazetesinde, Nutuk'taki sansür olayına şöyle değinmiştir:

"Atatürk, 1927'de irat ettiği konuşmasında, Erzurum Kongresi'ni ve kararlarını da anlatıyor; bu anlatım bütün ders kitaplarımıza, inkılap tarihine, tabiî tüm kutlama ve tören nutuklarına olduğu gibi aktarılmıştır. Eğer doğru olsaydı bir mahsuru olmazdı tabiî! Atatürk, Nutuk'ta sıra Erzurum Kongresi kararlarına gelince bir tür yoruma başvuruyor. Bu kararları, o zaman nasıl anladığımı açıklayayım, demek suretiyle aslında kararların asıllarından değil de kendi yorumlarından söz edeceğini bildiriyor ancak kararların orijinalinden ne metinde söz ediyor ne de belgelerde bunlara yer veriyor. Sadece Nutuk ile yetinirsek bu kararların asıllarını hiçbir zaman öğrenemeyiz. İşte bu nedenle karşılaştırmalı bir metin okuması yapılmadan Erzurum'da gerçekte ne gibi kararlar alındığını bilemeyiz.

Hilafetin korunması kararı da sansürlenmiştir.

Ne mi göreceğiz? Bakalım. Atatürk, ilk maddede millî sınırlar içinde vatan bir bütündür, bölünemez, denildiğini söylerken orijinal metinde, Trabzon iliyle Canik (Samsun) sancağının, şark illeri olarak tanımlanan Erzurum, Sivas, Diyarbakır, Elazığ, Van ve Bitlis illeriyle bu sahada yer alan ve idari olarak herhangi bir ile bağlı olmayan bağımsız sancakların, hiçbir nedenle ve bahaneyle biri diğerinden ve Osmanlı camiasından ayrılamayacak bir bütün olduğu yazılıdır. Yani sadece doğu illerini içeren bir karar Nutuk'ta bütün yurda aitmiş gibi gösterilmiştir ki doğru değildir. Ayrıca uzun karar metni epey kısaltılmış ve orijinal metinde yer alan ve bu sahada yaşayan İslam anasırından söz edilen cümleyse metinden çıkarılmıştır.

İkinci maddeye gelince evet, tıpkı Atatürk'ün söylediği gibi, Kuva-yi Millîyeyi âmil ve irade-i millîyeyi hâkim kılmak esastır lakin niçin? Nutuk'ta yanıtını bulamıyoruz çünkü orijinal kararın diğer kısmı tamamen atlanmış ama biz orijinalinden devam edelim: Osmanlı vatanının tamamının ve ulusal bağımsızlığın sağlanması ve saltanat ile hilafetin korunması için… Tabii 1927 yılında kongre kararlarının bu şekilde dile getirilmesi artık siyasi olarak hayli mahzurluydu. Çünkü kongre kararlarına karşı gelinmişti.

Üçüncü maddede; orijinal metinde her türlü işgalin ve müdahalenin Rumluk ve Ermenilik teşkili amacına yönelik olarak değerlendirileceğinden bahisle topluca savunma ve direniş esasının kabul edildiği belirtiliyordu. Eğer merkezi hükümet, dış müdahale sonucunda bölgeyi terk etmek zorunda kalırsa hilafete ve saltanata bağlılığı ve millî hukuku üzerine alan her türlü önlem ve kararlar alınmıştı. Nutuk'ta ise bu madde hayli farklı yazılmıştı: Buna göre, Osmanlı hükümeti çökerse her türlü yabancı işgal ve müdahaleye karşı millet topluca savunmaya ve direnişe geçecekti. Nutuk'taki metin yine saltanat ve hilafet sözcüklerinden itinayla temizlenmişti.

Dördüncü maddede, Osmanlı devletindeki Hristiyanların bütün hukukunun korunacağından söz ediliyordu. Nutuk'ta bu karardan hiç söz edilmiyor. Aksine Hristiyan azınlıklara siyasal üstünlük ve toplumsal dengeyi bozacak ayrıcalıkların verilemeyeceğine ilişkin karar alındığından bahsediliyor. Yani gerçek kararın tam aksine.

Yine Nutuk'ta manda ve himaye kabul edilemez, şeklinde karar alındığı yazılıdır. Acaba böyle bir karar alındı mı hiç, diye soracak olursanız hayır. Aksine, alınan karar şöyledir: Milletimiz insanî ve asrî gayeleri tebcil ve fennî ve sinaî, iktisadî hâl ve ihtiyacımızı takdir ettiğinden devlet ve milletimizin dahili ve harici

istikballere mazhar olacaktır. Zirâ içimizde medenî cesâretini hiçbir kuvvetin eğemeyeceğini ben de îman ettiğim (eliyle beni göstererek) böyle şahıslar oldukça bizler yaşayacağız. Bu bizim hakkımızdır.'

Bana doğru bir adım atarak elini uzattı ve sivil elbisesi olmadığı için bunlarla gelmeye mecbur olduğunu beyân-ı itizar etmesi (özür dilemesi) üzerine cevâben:

'Paşa, paşa, üzerindeki hâkî elbise bizim için kâfî idi. Paşalık işaretlerini kaldırınız, Avcı biçimi sivil bir elbise olur. Nitekim içimizde o kıyafette birkaç arkadaşımız da vardır. Siz ise yevmî (günlük) giyilen askerî üniformaya da kanaat etmeyerek büyük üniforma, yâverî kordonu ve bütün nişanlarınızla buraya gelmeniz, çok açık söyleyeyim ki hüsn-ü niyete delâlet etmez. Bununla beraber burada oturamazsınız. Tâ ki sivil giymedikçe burayı şimdi terk etmeniz icâb ediyor. Aksi takdirde biz salonu terk ederiz.'

Mustafa Kemal Paşa, vaziyetin başka türlü çıkar yolu olmadığını görünce hemen geriye dönerek salondan çıkmak sûretiyle kongreyi terk etti. Daha geniş bilgi için bkz. *Kadirbeyoğlu Zeki Bey'in Hatıraları*, (Hazırlayan: Ömer Faruk Lermioğlu), Sebil Yayınevi, 1. bsk. 2007, İstanbul, s. 58 vd.

istiklâli ve vatanımızın tamamisi mahfuz kalmak şartıyla daha önce ortaya konulan sınırlar içinde milliyet esaslarına riayetkâr ve memleketimize karşı istila emeli beslemeyen herhangi bir devletin fennî, sinaî, iktisadî muavenetini [yardımını] memnuniyetle karşılarız. Yani tam aksi. Peki, böyle bir devlet var mıdır; hangisidir sorusuna yanıt vermek ister misiniz? Tabii ki ABD. O sırada başka hangi devlet, bu tanıma uymaktadır sizce? Nutuk'ta hiç sözü edilmeyen bir başka karar daha vardır. Bütün İslâm vatandaşlarının derneğin doğal üyesi olduğunun açıklandığı sondan bir önceki madde. Bu da Nutuk'ta silinmiştir.

10 Madde, Nutuk'ta 7'ye Düşüyor

İşte, orijinal metin ve kararlarla Atatürk'ün bu kararları nasıl anladığını açıkladığı Nutuk metnini yan yana getirdiğimizde Nutuk'ta nasıl tahrifat yapıldığını açıkça görüyoruz. Siz siz olun, Nutuk okurken dikkatli olun. Daha başlarken orijinal karar metninde on madde varken Nutuk'ta yalnızca yedi maddeden söz ediliyor olması dahi başlı başına dikkat çekicidir. İnkılap tarihçilerimiz ise orijinal metinler yerine, onların nasıl anlaşıldığını ders kitaplarına geçirdikleri için, bu türden küçük ayrıntılarla pek ilgilenmezler. Dikkatlerini çekebilmek mümkün değildir, zaten yazacaklarını, "Dikkat!" komutu üzerine yazmışlardır. Gerisi mi? Olsa olsa teferruattır. Tarih ise teferruatlardan ibarettir, diye yazsam acaba dikkati çekebilir miyim?

Tarihi Yeniden Yazmak

Peki ama Erzurum Kongresi'nin kararlarının öyle değil de böyle olduğunu bilmenin ve öğrenmenin önemi ve anlamı nedir? Eğer gerçekten geçmişte ne olup bittiğini öğrenmeye meraklıysanız Millî Mücadele'nin başlangıcı ile sonrası arasındaki derin farkları ancak bu küçük ayrıntılarda ve gerçeğin ortaya çıkması ile anlayabilirsiniz. Erzurum Kongresi, yerel bir kongre idi. Bu sırada toplanmaya başlayan yerel kongrelerin ilki de değildi, dokuzuncuydu.

Karabekir'in ismi, listelerden itinayla silindi. Kongrede seçilen Heyet-i Temsiliye üyelerinin isimlerini sıralarken Atatürk, Nutuk'ta nedense Karabekir'in adını yazmayı ihmal etmiş. Karabekir, Nutuk'a göre heyet üyesi değildir oysa kendisi, üye olduğunu açıklamaktadır. Kime inanacağız? Tabii ki yine belgelere bakacağız. Bir de ne görelim! Karabekir, üstelik altında Atatürk'ün de imzası bulunan bir yazıyla Heyet-i Temsiliye üyeliğine getirilmemiş mi? Peki, neden Nutuk'ta Karabekir adı silinmiştir? 1927 yılında tarih yeniden yazılıyor ve Karabekir, tarihten itinayla siliniyordu da ondan. Oysa sadece Mazhar Müfit Kansu'nun anılarına bakılsa (Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber) kararların Nutuk'ta anlatıldığı gibi olmadığı hemen göze çarpacaktır. Buna rağmen, bütün inkılap tarihçilerinin kullanmakta pek heveskâr oldukları bu anılar dahi dikkati çekmekten uzaktır. Eğer görmek istemezseniz Kansu bile size yardımcı olamaz. Üstelik Kansu da anılarında Karabekir'in üyeliğini açıkça anlatmaktadır.[8]

Sansürle ilgili bir başka iddia da şöyledir:

Nutuk'un 1927 tarihli Osmanlıca baskısının 38 ve 39. sayfalarında Mustafa Kemal Erzurum Kongresi'nin kararlarını aynen değil, "zaman ve çevrenin mecbur kıldığı birtakım ikinci derecede önemli (tâlî) ve esasa ait olmayan (sûrî) düşünce ve kanaatleri ayıklayarak" aktardığını bizzat yazıyor. Yani Nutuk'taki karar metinleri "aynen" değil, yorumlanarak ve kısaltılarak verilmiş ve bu belirtildiği hâlde asıl metin muamelesi görmüştür. Kes-yapıştır inkılap tarihlerinin varacağı kısır nokta, budur işte.

Ancak bir husus gözden kaçıyor. Gazi, bu maddeyi zikrettikten sonra şunu yazıyor: "Beyanname madde 6, nizamname madde 3'ün tafsilatı, nizamname ve beyannamenin 1. maddeleri mütalaa ve tedkik buyurulsun."

Bakın bu not çok ilginç işte. Özet yaptım, şu maddelerden inceleyin, diyor. Öte yandan Atatürk Araştırma Merkezinin beş profesör ve bir emekli albaya yazdırdığı "Millî Mücadele Tarihi"nde o parantez içi not, sırra kadem basmış. Tarihte ne kadar ileriye gittiğimizi buradan da anlayabilirsiniz. Ancak Nutuk'ta Erzurum Kongresi kararlarının Kürtlüğe veya Osmanlıya delalet edebilecek bütün cümlelerinden arındı-

8 Cemil Koçak, Star, 24 Temmuz 2011

rıldığı dikkat çekiyor. Özetle Nutuk, yakın tarihi, 1927 şartlarına göre ayarlayan bir metindir ve tarihçilere düşen görev, son derece önemli bu metni de dikkate alarak ama ona teslim olmadan, gerekirse sorgulayıp eleştirerek yeni bir inkılap tarihini yazmak olmalıdır.[9]

Prof. Dr. Mustafa Budak, Erzurum Kongresi'nde Kürtlük-Türklük olayını şöyle değerlendirmiştir:

Erzurum Kongresi raporunda özellikle Türkler ve Kürtlerin kader birliğine dikkat çekiliyordu. Propaganda edildiği üzere Ermeniler ile Kürtler aynı ırktan olmadıkları gibi, Ermenilerin Hristiyan, Kürtlerinse Müslüman oldukları, Kürtler ile Türklerin tarihî, dinî, siyasi ve kültürel yönlerden birbirlerine daha yakın bulundukları ortaya konulmuştu. Bu husus, raporda şu veciz cümleyle ifade edilmişti: "Vilayât-ı şarkiyyede Türk, Kürtsüz; Kürt, Türksüz yaşayamaz." Bu yakınlığın, deyim yerindeyse "çimentosu", İslam diniydi. Millî Mücadele tarihi literatüründe üzerinde pek durulmamış olan bu rapor, birçok noktadan dikkat çekicidir. Bu kongre, Erzurum ile Trabzon'un Rum ve Ermeni iddialarını reddettiğini, tüm dünyaya haykırmıştır. Bu da tutanaklara "Osmanlı anavatanından ayrılmazlık" olarak yansımıştır.

Sadece Türk-Kürt birlikteliğine vurgu yapılmakla kalınmamış, bu iki kavmin geçmişte olduğu gibi, gelecekte de yaşayacakları coğrafyanın sınırlarını çizmekten geri kalınmamıştı. Şöyle ki "Musul'un cenubundan başlayarak Urfa'ya, Haleb'e ve Bahr-i Hazer'den başlayarak Anadolu'ya kadar uzanan arazide Türkler ekseriyeti teşkil etmekte ve Kürt mecmuaları, bu iki hat arasında ve aynı zamanda Türklerle karışık bir hâlde bulunuyorlar."

Bu sözlerle Türk-Kürt ayrılığı reddedilmekte, yaşadıkları coğrafyanın sınırları çizilmekteydi. Bunun iki anlamı vardı:

1- Doğu vilayetlerinde Türkler ve Kürtler çoğunluk hâlinde yaşadıklarından dolayı Ermenilerin bölgeyle ilgili iddiaları geçersizdi.

2- Tam olamamakla beraber Türkler ile Kürtlerin yaşadıkları coğrafyaya işaret etmek suretiyle Misak-ı Millî'de kriter olarak belirtilen sınırlar veriliyordu. Daha açık söylersek Türkler ile Kürtlerin birlikte yaşayacakları ortak hayat alanını ortaya koymaktaydı.[10]

Peki, Kürtlerin bu büyük sadakatinin nedeni neydi?

Mc Dowall da aynı soruyu sorar: "Kürtler, hükümet emirlerine neden bu denli isteklice uydular?"

Ve yanıtlar: "Müslüman kimliğinin bu işte kuşkusuz büyük payı vardı."

Gerçekten de İslam'ın etkisi çok belirgindi: İranlı yazar Hasan Arfa'nın ifadesiyle "Kürtler, sultan-halifenin kutsal savaş çağrısına uyarak Ruslara karşı cesurca savaştılar." Dr. Hüseyin Koca'nın belirttiği gibi, Kürtler çoğunlukla din adamlarının öncülüğünde savaşa katılmış, "Bölgedeki din âlimleri, müritleriyle hep birlikte Rus-Ermeni, İngiliz ordu ve çetelerine karşı yıllarca savaşmış, şehit ve gazi olmuşlardı."

Kürtlerin Osmanlıya sadakatinde, doğudaki Rus tehlikesinin ve onun bir uzantısı olarak işlev gören Ermeni çetelerin oluşturduğu tehdidin de payı büyüktü. Türkiye kaybederse Kürtlerin yaşadıkları yerler, Ermenistan hâline getirilecekti. Birinci Dünya Savaşı sırasında Rus birlikleri, Kürtlerin yaşadıkları bölgeleri işgale giriştiklerinde Ermenilerin önemli bir bölümü Rus ordusunu kurtarıcı olarak karşılamış ve onların Müslüman (Türk ve Kürt) nüfusa karşı giriştikleri katliama gönüllü olarak katılmışlardı. (…)

Kürt yazar Kemal Mazhar Ahmed'in belirttiği gibi, Ermeni milliyetçi komitelerinin amacı, eskiden Ermenistan olan ama şimdi başka halkların yaşadığı yerleri kurtarmaktı. Örneğin Diyarbakır ve çevresi, bunlara göre Ermenistan'ın bir parçasıydı. Bu ve benzeri düşünceler, Ermeni savaşı günlerinde çıkan yayınlarda, edebî yazılarda katı bir anlayışla göze batacak bir biçimde işleniyordu. Kuşkusuz bu durum, Kürtlerin yüreğine korku saldı."[11] *(Devam edecek…)*

9 Zaman Gazetesi, 1 Nisan 2013

10 https://www.haber7.com/tarih-ve-fikir/haber/1493842-erzurum-kongresinin-gizlenen-gercekleri

11 Mustafa Akyol, *Kürt Sorununu Yeniden Düşünmek*, Doğan Yayıncılık, 5. bsk. Kasım 2007, İstanbul, s. 74-75

Şeyh Said Kıyamı - III

Ali KAÇAR
kacarali@hotmail.com

Fethi Okyar, Şeyh Said olayının gerçekleşmesini ve Ankara'ya haberinin gelişini şöyle anlatmıştır: "Bu haber, 11 Şubat 1925'te Ankara'ya geldi. Olay, hükümetin bazı emirlerinin tebliği sırasında jandarmaya karşı gelme, vergi ve asker kaçaklarını saklama gibi, o günlerde ve bilhassa doğu bölgesinde sık sık vukua gelen olayların tesadüflerle sıralanmasından ibaret gibi gelmişti. Kendisi uzun bir süre dahiliye vekilliği görevini ifa ettiği için, olayların mahiyetini biliyordu. Bu olaylara karşı sadece idari ve inzibati ölçülerle değil, daha çok ekonomik, kültürel, sosyal ölçüler ışığında teşhis koymuştu. Olayı, olayın meydana gelişini, olayla ilgili teşhis ve düşüncelerini M. Kemal'e anlatmıştır. Olay, daha sonra 15 Şubat 1925'te toplanacak Halk Fırkası grubuna getirilmiştir.[1]

Millî Mücadele kararlarının Sivas Kongresi'nde alındığı yazılıp çizilmektedir. Oysa bu bilgiler, tarihî gerçeklerle uyuşmamaktadır. Çünkü Sivas Kongresi'nde, Erzurum Kongresi'nde reddedilen mandacılık anlayışı tartışılmış ve Türkiye'nin mandacılığını kabul edip etmeyeceğinin öğrenilmesi için, ABD'ye yazı yazılmıştır. Bu yazının altında M. Kemal'in imzası bulunmaktadır. Eğer ABD kabul etmiş olsaydı Türkiye, ABD'nin mandası olacaktı.

Başbakan Ali Fethi Okyar'ın anlatımından da anlaşılacağı üzere, 13 Şubat 1925 tarihinde meydana gelen Şeyh Said hadisesi, lokal bir olay olarak değerlendirilmiştir. Oysa M. Kemal, bu olayı çok ciddiye almıştı; sadece bölgede değil, ülke genelinde olağanüstü hâl ilan edilmesi taraftarıydı.

Olayın Ankara'da duyulduğu günün akşamı M. Kemal, şimdi müze olarak korunan küçük binada oturuyordu. Çankaya Köşkü henüz inşa edilmemişti. O akşam M. Kemal, kadınlı erkekli kalabalık bir misafir grubunu akşam yemeğine davet etmişti. O akşamı, misafirler arasında bulunan Yakup Kadri Karaosmanoğlu

1 Fethi Okyar, Üç Devirde Bir Adam, Tercüman Yayınları, yayına hazırlayan Cemal Kutay, 1. bsk. 1980, İstanbul, s. 366-367; Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Politikada 45 Yıl, Bilgi Yayınevi, 1. bsk. Kasım 1968, Ankara, s. 77

şöyle anlatmıştır:

"Yemekten sonra, köşkün büyük salonunda üç dört oyun masası kurulmuştu. Birinde Mustafa Kemal Paşa'yla birkaç arkadaşı poker oynuyorduk. Biraz ötemizde İsmet Paşa'yla Fethi Bey'in bulunduğu bir masada, briç partisi yapılıyordu.

Gecenin ilerlemiş bir saatinde içeriye bir yaverin girdiği ve usulcacık masamıza yaklaşarak Atatürk'e bir telgraf verdiği görüldü. Atatürk, elinden oyun kâğıtlarını bırakarak telgrafı aldı; dikkatle okudu ve hâlâ ayakta bekleyen yavere çatık bir çehreyle:

'Götürün bunu, başvekile verin!' dedi.

Hepimiz oyunu kesip gözlerimizi yanımızdaki masaya dikmiş ve Fethi Bey'in telgrafı şöyle bir göz gezdirdikten sonra yavere geri verip hiçbir şey söylemeksizin oyuna devam ettiğini görmüştük.

Bunun üzerine yaver ne yapacağını şaşırmış; bir elinde telgraf, tekrar bizim masaya yaklaşmıştı. Atatürk:

'Şimdi de bunu İsmet Paşa'ya götürünüz!' dedi.

Yaver döndü, telgrafı İsmet Paşa'ya verdi.

İsmet Paşa aldı, okudu ve birden ayağa kalkarak -hatta fırlayarak diyebilirim- telaşlı telaşlı etrafına bakındı, derken eline bir cigara aldı, kibrit aradı, sonra vazgeçti, kendini toparlayıp yerine oturdu.

Bu sahneyi göz ucuyla takip eden Atatürk, bize dönerek yavaşça:

'İşte, iki adam arasındaki fark.' dedi ve ilave etti, 'Şeyh Said çeteleri Şemdinan'a gelip dayanmışlar.'"[2]

Metin Toker ise o akşam olup biteni aktardıktan sonra, Yakup Kadri'den farklı olarak şu bilgileri vermiştir:

"Gazi'nin masasından İsmet Paşa'yı seyrediyorlardı. İsmet Paşa, hükümette değildi ve bir sorumlu mevki işgal etmiyordu. İskemlesini biraz geriye aldı, bir sigara yaktı. Okumaya devam ederken düşünceli bir hâli vardı. Sigarasından derin nefesler çekiyor, satırlar üzerinde duruyordu. Raporu bitirdikten sonra bir an gözleri daldı. Bu sırada, her zamanki alışkanlığıyla kâğıdı elinde ağır ağır burmuştu. Kâğıdı emir subayına geri verdi, oyun arkadaşlarına bir şey söyleyerek kalktı.

Gazi, her şeyin farkındaydı. İsmet Paşa yanından geçerken sordu:

'Nereye?"

İsmet Paşa soruyu bir soruyla karşıladı:

'Raporu sen okuyup göndermedin mi?'

Gazi:

'Evet.' dedi.

'Tedbir almak lazım.' dedi."[3]

Örfi İdarenin (Sıkıyönetimin) İlan Edilmesi

Fethi Okyar, olayın büyümesi ve CHF'deki radikallerin baskısı üzerine farklı tedbirler almak zorunda kalmıştır. Bu konuda en önemli tedbir ise örfi idare (sıkıyönetim) kararı olmuştur. Başbakan Fethi Okyar imzası ile olay bölgesinde bir ay süreyle sıkıyönetim ilan edileceğine dair 23 Şubat 1341 tarih ve 6/908 numaralı tezkere meclise gönderilmiştir. Fethi Bey, ertesi gün, yani 24 Şubat günü meclisin ikinci oturumunda, meclis üyelerine Şeyh Said olayı hakkında geniş bilgi vermiştir. Bu oturumun sonunda da Başvekil Ali Fethi hükümetinin sıkıyönetim talebi, iktidarda olan Halk Fırkasının yanı sıra, muhalefet fırkası olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası tarafından da desteklenerek oy birliğiyle kabul edilmiştir. Bu karar üzerine hükümet, şark illerinin birçoğunda sıkıyönetim ilan ederek askerî birlikleri bu bölgeye sevk etmeye başlamıştır.[4]

Şarkta, 14 ilde sıkıyönetim ilan edilmesinin meclis tarafından kabul edilmesinden sonra

2 Karaosmanoğlu, age. s. 78

3 Metin Toker, Şeyh Said ve İsyanı, Thales Yayınları, 1. bsk. Aralık 2018, İstanbul, s. 52-54

4 Fahrettin Gün, İstiklal Mahkemeleri ve Şeyh Said Kıyamı, Beyan Yayınları, Aralık 2018, İstanbul, s. 158; Ahmet Süreyya Örgeevren, Şeyh Sait İsyanı ve Şark İstiklal Mahkemesi, Temel Yayınları, (Yayına haz. Osman Selim Kocahanoğlu) 2002, İstanbul, s. 55-56

Adalet Bakanı Esad Mahmut (Bozkurt) Hıyanet-i Vataniyye Kanunu'na bir madde eklenmesine dair kanun layihasının (tasarısının) gündeme alınmasını önermiş, bu öneri kabul edilerek adliye encümeni mazbatası (tutanağı) okunmuş ve kanun maddeleri tartışılarak kabul edilmiştir. Üç madde şeklinde düzenlenen bu tasarıyı Mete Tunçay, 14 no'lu dipnotta şöyle belirtmiştir:

Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun 1. maddesinin tadili hakkındaki 15 Nisan 1339 (1923) tarihli kanuna müzeyyel kanun 25 Şubat 1341-No. 556

Madde 1- Dini veya mukaddesat-ı diniyeyi siyasi gayelere esas veya alet ittihaz maksadıyla cemiyetler teşkili memnudur. Bu kabil cemiyetleri teşkil edenler veya bu cemiyetlere dahil olanlar, hain-i vatan addolunur. Dini veya mukaddesat-ı diniyeyi alet ittihaz ederek şekl-i devleti tebdil ve tağyir veya emniyet-i devleti ihlâl ve dini veya mukaddesat-ı diniyeyi alet ittihaz ederek her ne suretle olursa olsun, ahali arasına fesat ve nifak ilkası için gerek münferiden ve gerek müçtemian kavli veya tahriri veyahut fiili bir şekilde veya nutuk iradı veyahut neşriyat icrası suretiyle harekette bulunanlar, kezalik hain-i vatan addolunur.

Madde 2- İşbu kanun, neşr-i tarihinden muteberdir.

Madde 3- İşbu kanunun icrasına adliye vekili memurdur.

Yine bu hava içinde, bir gazete havadisine göre, "Mürteci hocalar camilerde vaazdan men' edileceklerdir." (Cumhuriyet, 27 Şubat 1341) haberi, camilerde vaaz etmeleri yasaklanan on hocanın adı da sayılmaktadır.[5]

Fethi Bey Hükümetinin İstifası

"Ankara'da bir yandan karar altına alınan askerî tedbirler uygulanırken öte yandan karşı ihtilalin kapsamı ve tamamen bastırılması için lüzumlu idari ve siyasi tedbirler üzerinde tartışmalar devam emekteydi.

Başbakan Fethi Okyar; karşı ihtilali, irticai bir ayaklanma hareketi niteliğinde görüyor ve bunun doğu illerine inhisar ettiğini kabul ederek yönetim tedbirlerinin yeter geleceğini ileri sürüyordu. İnönü'nün temsil ettiği grup ise doğu ayaklanmasını geniş bir karşı ihtilal teşebbüsünün ancak bir safhası olarak anlıyor, rejimi devirmeye yöneltilmiş, memleket çapında bir kargaşalık hareketinin yok edilmesi ve ihtilali tamamlayacak olan devrim hamlelerinin yapılması için, lüzumlu koşulları yaratacak daha sert tedbirlere hemen başvurulmasını istiyordu. Bu tedbirlerin başında, istiklal mahkemelerinin kurulması, ihtilal ve devrim ilkelerine aykırı yazı yazan gazete ve dergilerin kapatılarak sahip ve yazarlarının cezalandırılması geliyordu.

Nihayet Halk Partisi meclis grubu, 2 Mart 1925'te yaptığı toplantıda, karşı ihtilal hareketini bütün ayrıntıları ile incelemiştir. Konuşmaları Cumhurbaşkanı Atatürk de parti genel başkanı sıfatıyla takip etmiş hatta söz alarak parti grubunun kendisinden rica ettiği noktaları açıklamıştı. Gazi kararlıydı ve daha ilk bakışta görünüyordu ki o, Fethi Beyin görüşlerine katılmamaktadır. Şu sözleri, olayların akacağı istikameti gösteriyordu:

'Milletin elinden tutmağa lüzum vardır. İnkılabı, başlayan tamamlayacaktır.'" (Ali Fuat Cebesoy'a göre- Siyasi Hatıralar Kısmı-II).[6] Başvekil Fethi Bey, M. Kemal kadar endişeli değildi. Buna rağmen grubun bu toplantısında, ayrıca istiklal mahkemeleri teşekkülü, basının kontrolü ve muhalefet partisindeki karıştırıcı hareketlerin önlenmesi hususundaki tedbirler üzerinde durulmuştu.[7]

Halk Partisi meclis grubunun 2 Mart 1925 tarihli oturumu, on iki saat devam etmiş ve oturumda şiddet taraftarlarıyla itidal (ılımlılık) taraftarları arasında[8] tartışmalar da yaşanmıştır. Fethi Okyar, hükümetin ilan ettiği örfi idare

5 Mete Tunçay, TC'de Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931), Cem Yayınevi, 3. bsk.1992, İstanbul, s. 135; Behçet Cemal, Şeyh Said İsyanı, Sel Yayınları, 10 Ağustos 1955, İstanbul, s. 47; İlhami Aras, Adım Şeyh Said, İlke Yayınları, 2. bsk. Ocak 1994, İstanbul, s. 73; Örgeevren, age. s. 56; Gün, age. s. 161

6 Şevket Süreyya Aydemir, Tek Adam, Remzi Kitabevi, 3. c., 11. bsk. 1992, İstanbul, s. 219

7 Behçet Cemal, age. s. 54; Türkiye Cumhuriyeti'nde Ayaklanmalar, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Yayınları, 1972, Ankara, s. 108

8 Aydemir, age. s. 217

rejiminde, bazı hafifletmeler yapmak istemiş ve kabine üyeleri arasında bu yüzden ihtilaf çıkmıştır. Bilhassa Adalet Bakanı M. Esat Bozkurt, Deniz Bakanı İhsan, Ticaret Bakanı Ali Cenani ve İçişleri Bakanı Cemil Uybadın evvelce verilen kararın değiştirilmesine hatta geri bırakılmasına kesin olarak karşı çıkmışlardır.[9]

Mustafa Kemal'in grupta, radikaller gibi düşündüğünü belirtmesi, ibrenin CHF'li radikallerden yana dönmesine neden olmuştur. Ali Fethi Bey, ısrarla alınan tedbirlerle isyanın bastırılabileceğini söylemiş ve hiddetle şöyle demiştir: "Lüzumsuz şiddetle ben elimi kana boyamam."[10] M. Kemal'in istediği ise bütün memleketi kapsayan sıkı önlemlerin alınması, ihtilalin yumruğunun karşı ihtilalin boğazına bastırılmasıydı. Buna karşılık Fethi Bey, isyan bölgesinde bunu yapmaya hazırdı fakat bütün memlekette bunun yapılmasına gerek görmüyordu. Durum, M. Kemal'in sandığı kadar vahim değildi. Fethi Bey, ülke boyutunda önlemlere gerek duymuyordu. M. Kemal ise bu eski arkadaşını fazla saf hatta safdil bulmaktaydı.[11]

Ali Fethi'nin bu tavrı, özellikle de "Ben elimi kana boyamam." Sözü, bardağı taşıran son damla olmuştur. Mustafa Kemal'in tarafgir tutumu, radikalleri güçlendirmiş ve radikaller, hükümetin şiddet politikası izlemesini, istiklal mahkemelerinin kurulmasını, sıkıyönetimin genişletilmesini istedikleri bir takrir (önerge) vermişlerdir. Bu önergenin oylanmasında Ali Fethi lehine 60 oy, muhaliflere ise 94 oy çıkmıştır. Bu oylama, Ali Fethi hükümetinin düşmesi anlamına geldiğinden Ali Fethi Bey, cumhurbaşkanına aynı gün istifasını sunmuştur.[12] 2 Mart 1925 tarihli CHF grup toplantısında yaşananların ardından sıra Ali Fethi Bey'in, cumhurbaşkanına sunduğu istifasını mecliste de açıklamasına gelmiştir.[13]

Ali Fethi Bey, 3 Mart 1925'te Meclis Umumi Heyetinde söz alarak şu beyanatta bulunmuştur:

"Muhterem arkadaşlar, mensup olduğum Cumhuriyet Halk Fırkasının dünkü içtimaında heyet-i vekilenin siyaset-i dâhiliyesi hakkında cereyan eden münakaşa neticesinde, hükümet ekalliyete kalmış olduğundan başvekil sıfatıyla icra vekillerinin istifasını reisicumhur hazretlerine dün akşam takdim ettim. Reisicumhur, istifamızı kabul etmiş ve yeni hükümet teşekkül edinceye kadar vekâleten ifa-yı umur etmekliğimizi rica eylemiştir. Başvekâletim zamanında muhabbet ve muzaheretlerine (yardımlarına) nail olduğum arkadaşlarıma en samimi ve en kalbi teşekküratımı (teşekkürlerimi) arz eylerim."[14]

Fethi Okyar'ın alkışlarla karşılanan bu demecinden sonra, hükümet adına İstanbul milletvekili Rauf Orbay söz almış ve demiştir ki:

"Muhterem arkadaşlar! İç politikası itibariyle partide azlıkta kaldığından istifaya mecbur olduğunu yüksek heyetinize şimdi arz eden Fethi Okyar'ın beyanatı kâfi derecede açık değildir. Genç hâdisesi dolayısıyla birkaç gün evvel yüksek meclise izahat veren Fethi Okyar'ın bu husta aldığı bütün tedbirleri meclis oy birliğiyle tasvip etmişti. Şimdi ise azlıkta kaldıklarından "İstifaya mecbur olduk." demesi kâfi değildir. Bu istifa içeride ve dışarıda bazı telâkkilere yol açabilir. Bu mesele etrafında sayın Fethi Okyar'ın yüksek meclise izahat vermesini faydalı görüyor ve yüksek meclise arz ediyorum."[15]

9 Behçet Cemal, age. s. 54

10 Fethi Bey'in kabinesinde daha önce dahiliye vekilliği yapan Recep (Peker) Bey'in sert konuşmalarına karşılık şöyle konuştu: "Yazık ki idaresizliği ile Kürdistan meselesini çıkaran bir insan, burada beni tenkit ediyor. Aldığımız tedbirler kâfidir. Lüzumsuz şiddetlerle ben elimi kana boyayamam." bkz. Aydemir, age. s. 218

11 Toker, age. s. 68

12 Fahrettin Gün, age. s. 164 vd.; Grup toplantısındaki tartışmalar ve Ali Fethi Bey'in "Elimi kana sürmek istemiyorum." diyerek başvekaletten çekilme konuşması için bkz. Ahmet Süreyya Örgeevren, age. s. 60; Ayrıca bkz. Ş. S. Aydemir, Tek Adam, c. 3 s. 218-219; Ali Fuat Cebesoy, Siyasi Hatıralar, c. I-II. Temel Yayınları, 2. bsk. 2007, İstanbul, s. 544; Ayaklanmalar, s. 112-113; Hakan Kutlu, Şark İstiklal Mahkemesinde 1925-1927 Döneminde Takrir-i Sükûn Kanunun Uygulanması" yüksek lisans tezi için bkz. https://abakus.inonu.edu.tr/server/api/core/bitstreams/0a5b8d6e-3500-4572-9b4a-56268a0035fb/content, s. 98-99

13 2 Mart 1925 günü yapılan ve uzun süren grup toplantısında sertlik isteyen bir önergenin, 60'a karşı 94 oyla kabul edilmesi üzerine azınlıkta kalan Fethi Okyar hükümeti istifa etmek zorunda kalmıştır. Bkz. Tunçay, age. s. 139

14 Fahrettin Gün, age. s. 167; A. Süreyya Örgeevren, age. s. 61; Ali Fuad Cebesoy, age. s. 545

15 Behçet Cemal, age. s. 54-55; Ayaklanmalar, s. 113; Metin Toker, age. s. 70 vd.; Rauf Orbay, Cehennem Değirmeni Siyasi Hatıralarında (c. 2), "Fethi Bey'in istifanamesi okunduktan sonra, ben kürsüye çıkarak istifa eden başvekilin,

Ali Fethi Bey, "Başka verecek izahatım yoktur. Fırkada hükümet ekalliyette (azınlıkta) kalmıştır. Ve bunun üzerine vazifesine devam etmek imkânını göremediğinden reisicumhura istifasını vermiştir." demiştir.[16]

Benzeri konuşma yapan Ali Fuad Bey'e İnönü, şöyle cevap vermiştir:

"Ben hükümet programını söyledikten sonra Ali Fuat Paşa, Fethi Bey hükümeti niçin çekilmiştir, sualini sordu. Kendisine verdiğim cevapta dedim ki arz ettiğim programda bunu açıkça ifade ettim. Mevcut hadiseyi süratle yok etmek istiyoruz. Memleketin fesat hareketlerinden korunması, huzurun ve sükûnun muhafazası için seri, müessir hususi tedbirler almaya gidiyoruz. Yalnız bu hadiseyi önlemek için değil, bütün memlekette muhtemel hadiselere karşı hususi tedbirler alacağız. Bütün bu açık vaziyet karşısında gerek hükümet değişikliğinde gerek yeni hükümetin takip edeceği siyasette malum olmayan hiçbir nokta yoktur.

Fuat Paşa, bu defa sualini değişik biçimde sordu. Öğrenmek istediği şuydu: Fethi Bey kabinesi isyan hareketleri karşısında gerekli tedbirleri almamış mıdır, benim bu hususiaki kanaatim nedir?

Tekrar kürsüye geldim.

Rica ederim, beni Fethi Bey'le burada münakaşaya sevk etmeyiniz. Bunun ne ameli faydası vardır ne de dürüst bir harekettir. Eğer benim programımda ve takip edeceğim politikada kabul olunmayacak noktalar varsa bunları sorunuz. O vakit cevap vermek hem vazifemdir hem iktidarım dahilindedir, dedim."[17]

İnönü Yeniden Başbakan

M. Kemal, Fethi Okyar'ın istifasının ardından hükümet kurma görevini Malatya milletvekili İsmet İnönü'ye vermiştir. Zaten Fethi Okyar'ın istifa ortamını hazırlayan M. Kemal'di. Bu nedenle 21 Şubat'ta İsmet İnönü'yü Ankara'ya çağırmıştı. M. Kemal, planladığı bir oyunla Fethi Okyar'ın istifasını sağlamıştı. Ama bu, ilk değildi. 1930 yılında yine Fethi Okyar'a Serbest Cumhuriyet Fırkasını kurma görevini vermiş, parti halkın teveccühünü kazanıp İnönü iktidarı için tehlikeli konuma gelince yine Fethi Bey'i yarı yolda bırakmıştı. M. Kemal, aynı şekilde Kazım Karabekir, Ali Fuat Cebesoy, Rauf Orbay, Refet Bele, Adnan Adıvar, Halide Edip Adıvar gibi en yakın silah arkadaşlarını yarı yolda bırakmış hatta idamla yargılanmalarını sağlamış, kimilerinin idam edilmesini sağlamıştır.[18]

M. Kemal, Fethi Okyar'ın istifasını İnönü'ye haber vermesi üzerine Çankaya'da bir araya gelerek sabaha kadar görüşmüşlerdir. Bu görüşmede, hükümete alınacak bakanları, meclis uygulanacak taktiği, güvenoyu alır almaz meclise sunulacak Takrir-i Sükûn Kanunu'nun şekli ve kapsamı üzerinde konuşup kararlar almışlardır.

İnönü, kabinesini ve programını bir gün sonra, 4 Mart (1925) Çarşamba günü, sabahleyin CHF grubuna, öğleden sonra da meclise sunacaktı. Kabine, tahmin olunabileceği gibi gruptan kolay ve çabuk geçti, İsmet Paşa, yeni hükümette dışişleri bakanlığı görevini de üzerine almıştı. Kabine şuydu:

Başbakan ve dışişleri bakanı: İsmet Paşa

Adalet bakanı: Mahmut Esat Bey

İçişleri bakanı: Cemil Bey

Milli savunma bakanı: Recep Bey

Bayındırlık bakanı: Sırrı (Day) Bey

Maliye bakanı: Hasan (Saka) Bey

Ticaret bakanı: Ali Cenani Bey

Bahriye bakanı: İhsan Bey

Tarım bakanı: Sabri Bey

Hükümet, güvenoyu aldıktan sonra mecliste

durumu kâfi derecede izah buyurmadığını ve bunun dahilde ve hariçte suitefehhümlere sebep olabileceğini ileri sürerek yüksek meclisin daha iyi aydınlatılması gerektiğini söyledim. Fethi Bey ise cevaben, verecek başka izahatı olmadığını beyan etti." demiştir. Bkz; Emre Yayınları, Eylül 1993, İstanbul, s. 192

16 Fahrettin Gün, age. s. 167-168; Örgeevren, age. s. 61-62
https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/31808/tez2121.pdf?sequence=1&isAllowed=y

17 İsmet İnönü Hatıraları, Bilgi Yayınevi, yayına hazırlayan Sabahattin Selek, 4. bsk. Ağustos 2014, Ankara, s. 462

18 Daha geniş bilgi için bkz. Ali Kaçar, Mayınlı Tarlada Konuşmak Kemalizm'e Eleştirel Bir bakış, Genç Birikim Yayınları, 1. bsk. Mart 2023, Ankara, s. 188 vd.

çok sert tartışmalar meydana gelmiştir. Tartışmaların yoğunlaştığı konu, hükümetin meclise getirdiği Takrir-i Sükûn Kanunu olmuştur.

İsmet İnönü, hükümetin programını anlattıktan sonra konuşmasına şöyle devam etmiştir:

"İç politikada her şeyden evvel son hadiselerin sürat ve şiddetle söndürülmesi, memleketin maddeten ve manen fesattan korunması, umumi huzur ve sükûnetin muhafazası, her hâl ve kârda devlet nüfuzunun teyidi için seri ve özel önlemler alınmasına taraftarız."[19]

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının (TCF) sözcüsü Ali Fuat Cebesoy, partisi adına özetle şunları söylemiştir:

"Memleket hiç ümit edilmedik bir zamanda, bir hükümet buhranı içinde kaldı. Bu, malumunuzdur. Bu buhranı davet edecek, ortada ne vardır? Bunu ben anlayamadım. Daha birkaç gün evvel meclis-i ali, Genç isyanını tenkil için istediği salahiyeti ve tahsisatı vermek suretiyle Fethi Bey hükümetine bir daha itimat etmişti. Aleni celsede ve millet muvacehesinde alınan tedabiri, hadise ile mütenasip bulan Halk Fırkasının, sonradan hususi bir içtimada, hangi sebeplerden mebni bu tedbirleri muvafık bulmadığını ben anlayamıyorum. Bu sebeple isyanın, hükümetin düşmesine sebep olduğunu zannetmek doğru olamaz.

(…)

İsyanlar, irticalar tenkil ve asiler, mürteciler tedip olunmalıdır. Buna şüphe yoktur. Ancak milletin hukuk-u tabiiyesini ve hürriyetini tahdit ve tazyik edecek tedbirlere de idare makinesinde yer verilmemelidir. Malum olduğu üzere hükümetlerin, hikmet-i vücudu yalnız ve yalnız milletin hukukuna riayet etmek ve ettirmek, vicdanlarda huzur ve sükûn vücuda getirmektir. Biz Fethi Bey hükümetinin çekilmesini, bu esaslarla telif edemiyoruz."

Ali Fuat Bey, bu durum açıklığa kavuşmadıkça İsmet İnönü hükümetine itimat edemeyeceğiz, demiştir.[20]

İnönü'nün kurduğu yeni hükümet ile ilgili 4 Mart 1925'te güven oylaması yapılmış ve yapılan oylama neticesinde 23 muhalif, 2 müstenkife (çekimser) karşı 155 muvafakatle güven oyu almıştır. Güven oyu alır almaz önceki başbakan Fethi Bey'in aldığı önlemlerle yetinmeyen İnönü, hemen TBMM'ye daha sert tedbirler için kanun teklifinde bulunmuştur.[21]

İnönü, güven oylamasından sonra şu konuşmayı yapmıştır:

"Efendim; meclis-i âlinin tecelli eden itimadına arz-ı şükran ederim. Meclis-i âli emin olabilir ki memleketin selâmeti için tayin ettiği hudutta ve şimdi kabul buyurduğu siyaset-i dâhiliyede memleketimiz için yalnız selâmet ve necat (kurtuluş) neticesini idrak edeceğiz ve behemehal (ne olursa olsun) muvaffak olacağız. ('Bravo' sesleri, sürekli alkışlar.) Meclis-i âliden, vaziyet icabı hemen bu gece müzakeresini teklif edeceğim bir kanun vardır. Bu kanunun bu gece müzakere ve intaç edilmesini (sonuçlandırılmasını) istirham ederim. ('Hay hay, kabul' sesleri.)"[22]

İsmet Paşa'nın meclisten, hemen görüşülüp çıkarılmasını istediği kanun teklifi, "Takrir-i Sükûn Kanunu"dur. Bu kanun tasarısı meclis gündemine geldiğinde iktidar ve muhalefet arasında çok sert müzakereler cereyan edecek, ne var ki muhalefetin onca gayretine rağmen kanun, kabul edilecektir. Bu kanunun kabulünün peşi sıra, hukuk tarihimizin en karanlık dönemini oluşturan iki istiklal mahkemesi teşekkül edecektir. Ülkemizde fikir ve düşünce bağlamında tam bir açmazın yaşandığı, insan hak ve hürriyetlerin hiçe sayıldığı, görülmemiş bir kaosun yaşandığı bir süreç başlayacak; halk, dinî anlamda öz yurdunda gariplik yaşayacaktır.[23]

19 Toker, age. s. 74-75

20 Ali Fuat Cebesoy, age. s. 546-547; Toker, age. s. 75-76

21 Mete Tunçay, TC'de Tek Parti Yönetiminin Kurulması, (1923-1931), Cem Yayınları, 3. bsk.1992, İstanbul, s. 139; Toker, age. s. 77; Ayaklanmalar, s. 113

22 Örgeevren, age. s. 66; Fahrettin Gün, age. s. 174

23 Fahrettin Gün, age. s. 174

Kemalizm ve Kürtler!.. - III

Ali KAÇAR
kacarali@hotmail.com

Ülkenin kurtulması için Kürtlere ihtiyaç duyulduğu o gönlerde "Kürt" ve "Kürdistan" kavramları rahatlıkla kullanılmakta ve Kürtlerin yaşadığı bölgeler de Kürdistan olarak tavsif edilmekte bir beis görülmemekte idi. Hatta M. Kemal de bu kavramları kullanmakta idi. Hiç kimse de bu kelimelerin kullanılmasında irkilmiyordu. Bu durum M. Kemal'in gücü ele geçirip "Türkiye ahalisine din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık itibariyle (Türk) ıtlak olunur" ırkçılık anlayışını dayatıncaya kadar da devam etmiştir.

Vilayat-ı Şarkiye Kongresi, 23 Temmuz 1919'da başlamış, 7 Ağustos 1919 tarihinde sonuç beyannamesini yayınlayarak çalışmalarını sona erdirmiştir. Bu süre içerisinde 13 toplantı yapılmıştır. Kongre'nin sonunda Doğu Anadolu'yu temsilen "her türlü particilik cereyanlarından bütünüyle arınmış" ve "bütün İslam vatandaşlarının tabii üyeleri olduğu" Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyet'i kurulmuştur.[1] Kongre'nin kapanışında Şiran murahhası Müftü Poladoğlu Hasan Fahri Efendi dua[2-3] ve M. Kemal de kapanış

1 Şaban İba Sevr'den Lozan'a Kürt Sorunu ve Kemalist Hareket, Özgür Üniversite Yayınları, 1.bsk. Ekim 2008, İstanbul, s.279

2 Hasan Fahri Efendi uzun bir dua yapmıştır. Duasını, "Allah'ım! Müslümanların halifesini yani Sultan Mehmet Vahdeddin'i hilafet tahtında baki eyle; onun, sakvetinin sesini, Ruhu'l-Emin (Cebrail) hürmetine, -yabancıların mukarreratını bozarak- ya Rabb, göğün en yüce katına çıkar! Ey çok şefkatli, Ey çok sevgili (vedud) Allah'ım, düşmanların 'Âd ve Semûd kavmi'nin felaketi gibi yok olmasıyla, Osmanlı Hükümeti'nin: Gücünü, hudutlarının tahkimini, korunma setlerinin sağlamlığını, inâd-Ehlinin yenilmesini, anlaşmaların bütünleşmesiyle muzafferiyetini, paralarının bolluğunu ve uyanıklığını artır!

Bizleri, Yüce Habibin hürmetine, tek tapacak olan zatına karşı ortak ve eş koşmaktan uzak kılarak sana tapanlardan eyle!

Allah'ım, salat ve selam Hz. Muhammed'e, onun Evladı'na ve Ashabı'na olsun! Âlemin Rabb'ine hamdolsun. Fatiha (Suresi okunsun) Şeklinde bitirmiştir. Bkz; Muzaffer Taşyürek, Erzurum Kongresi ve I. BMM'de Erzurum Milletvekilleri, Erzurum Kitaplığı, 1.bsk. Kasım 2000, İstanbul, s.134-135

3 M. Kemal, Şiran Müftüsü Hasan Fahri Efendi'ye 9 Ağustos 1919'da Şiran Müftüsü Hasan Fahri Efendi Hazretlerine diye başlayan teşekkür mektubunda: "Erzurum Kongremizin açıldığı sırada ve sona ermesi münasebetiyle irat buyurduğunuz Arapça düzgün ve açık ve maksada tamamen uygun hitabeleriniz, cemiyetimiz tarihinde pek kıymetli hatıralar olarak

konuşması yapmıştır.[4] Kongrenin sona erdiği gün, kongre adına neşrolunan ve Erzurum'da 10.8.1335/1919 tarihinde "Türk Basımevi"nde tabedilen beyanname kongrenin sona erdiği gece bütün Türkiye'ye telgrafla ilan edildiği gibi, matbu olarak da her tarafa binlerce nüsha halinde gönderilmiştir.[5]

Ayrıca durum, Sadaret Makamı'na telgrafla bildirilmiştir. Kongre Beyannamesi'nin en önemli maddesi, bir nevi "vatandaşlık kavramı" çerçevesinin çizildiği 1. Maddedir. Bu maddede, Osmanlı Devleti ve toplumunun sosyolojik ve tarihsel gerçekliğine uygun olarak farklı ırksal ve toplumsal özelliklere sahip Müslümanların "Osmanlı camiası" şemsiyesi altında birbirine kardeş ve riayetkâr oldukları belirtilmiştir.

Bu madde şöyledir:

"Trabzon Vilayeti ve Canik Sancağı ile Vilayet-i Şarkiye adını taşıyan Erzurum, Sivas, Diyarbekir, Mamuretülaziz, Van, Bitlis vilayetleri ve bu saha içindeki bağımsız sancaklar hiçbir sebep ve bahane ile yekdiğerinden ve Osmanlı camiasından ayrılmak imkânı tasavvur edilmeyen bir bütündür. Saadet ve felakette tam ortaklığı kabul eder ve mukadderatı hakkında aynı maksadı hedef alır. Bu sahada yaşayan bütün İslami unsurlar yekdiğerine karşı karşılıklı bir fedakârlık hissiyle dolu ve ırki ve toplumsal vaziyetlerine riâyetkar, öz kardeştirler."[6]

Bu madde bazılarına göre "ulusların kaderini tayin hakkına indirilmiş bir darbe ve daha baştan bu hakkın önüne geçilmesi demektir. Ayrıca böyle bir ifade, Kürtlerin özgürlük mücadelesinin ipotek altına alınması anlamına da gelmektedir. Bu kesimler daha da ileri giderek "Kürtler Osmanlı'dan ayrılmayacaklardır, Kürtler Osmanlıya bağımlı kalacaklardır. Kürtler, ülkelerinin işgal ve ilhakına ses çıkarmamalı, Osmanlıya bağlılık zincirini boyunlarında taşımaya devam etmelidir" şeklinde değerlendirmişlerdir.[7]

Bu değerlendirme de M. Kemal ve ekibinin dayattığı gibi ırkçı ve faşist bir yaklaşımdır. Oysa Osmanlı İmparatorluğu, bütün eksikliğine rağmen İttihat ve Terakki dönemine kadar Kürtler dahil her ırkın özgür yaşadığı bir İmparatorluktu. Bu durum Kürt Alimi İdris-i Bitlisi'nin Yavuz Sultan Selim'le 1515 yılında imzaladıkları antlaşmadan bu yana da böyle olmuştur. Kürtler de Müslüman diğer ırklar gibi, Osmanlı topraklarında ümmetçi bir anlayışla ve sadece Allah'a kul olma çerçevesinde yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Bu konuda ve kültür ve geleneklerini yaşamada da herhangi bir baskı görmemişlerdir. Dolayısıyla hiçbir ırkın, bir başka ırka üstünlüğü devlet nezdinde de kabul görmemiştir. Çünkü Osmanlı İmparatorluğu'nda eksikliklerine rağmen bütün kavimler/ırklar, etnik gruplar, üst kimlik "İslam"ın altında kümelenmişti.

Elbette M. Kemal ve ekibi, ümmetçilik anlayışı çerçevesinde bu maddeyi kabul etmiş değildi. Ancak içinde bulunulan şartlar M. Kemal'i böyle davranmaya mecbur bırakmıştı. Asıl dü-

saklanacaktır. Bulunacağınız yerlerden de latif sözlerinizle dolu mektuplarınızı almakla kıvanç duyacağım. Cenabı hak hayırlı seyahat müyesser buyursun, amin!"diye yazmıştır. Bkz; Atatürk'ün Bütün Eserleri (ABE), c.3 (1919), Kaynak Yayınları, 2.bsk. Şubat 2002, İstanbul, s.255

4 Muhterem Efendiler,

"Milletimizin, ümit ve necat ile çırpındığı en heyecanlı bir zamanda fedakar Heyet-i muhteremeniz her türlü mezahime katlanarak burada, Erzurum'da toplandı. Hassas ve necip bir ruh ve pek salabetli bir iman ile vatan ve milletimizin halasına ait esaslı mukarrerat ittihaz etti. Bilhassa bütün cihana karşı milletimizin mevcudiyetini ve birliğini gösterdi. Tarih bu kongremizi şüphesiz ender ve büyük bir eser olarak kaydedecektir. Heyeti muhteremenizin, rüfekayı kiramımın hakkımda gösterdiği samimi muhabbet ve itimat âsarına buradan alenen teşekkür etmeyi bir vecibe addederim. Bu felahpira içtimaımız hitampezir olurken Cenabı Vahibülâmal Hazretlerinden avnü hidayet Peygamberi Zişanımızın ruhu pürfütuhundan feyzü şefaat niyaziyle vatan ve milletimize ve devleti ebed müddetimize mes'ut akibetler temenni ederim." Bkz; Mazhar Müfit Kansu, Erzurum'dan ölümüne kadar Atatürk'le beraber, TTK Yayınları, c.I, 4.bsk. 1997, Ankara, s.113

5 7 Ağustos 1335 tarihli beyanname metni için bkz; Kansu, age. s.114; ABE, c.3, s.239-240

6 Sinan Hakan, Türkiye Kurulurken Kürtler (1916-1920), İletişim Yayınları, 4.bsk. 2023, İstanbul, s.216

7 Abdurrahman Arslan, Samsun'dan Lozan'a Mustafa Kemal ve Kürtler (1919-1923), Doz Yayınları, 1.bsk. Haziran 1991, İstanbul, s.32

şüncesini ise gücü eline geçirdikten sonra açığa vurmuştur.

Ancak bu maddenin bu şekilde düzenlenmesi -her şeye rağmen- çok önemli idi. Çünkü bu maddede millet "Osmanlı camiası" olarak kabul edilmiş, Osmanlı İslam unsuru olmak bir üst kimlik olarak tanımlanmıştır. "Üst kimlik" tanımlamasında "Türklük"e ya da başka bir etnik aidiyete vurgu da bulunulmamış, "Müslümanlık" temelinde bir birliktelik tasavvuru ortaya konmuştur. Asıl önemli nokta ise tüm Müslüman unsurların birbirlerinin ırksal ve toplumsal şartlarına riayet edeceklerine ilişkin taahhüttür. Burada ekseriyetle Kürt ve Türk olarak tanımlayabileceğimiz alt etnik gruplar arasında herhangi bir hiyerarşi gözetilmemiş, bütün unsurlar eşit tutulmuştur. Dolayısıyla birinin diğerine hoşgörüsü değil, saygısı esas alınmıştır. Aynı zamanda hiçbir Müslüman unsura ekaliyet (azınlık) gözüyle yaklaşılmadığı görülmektedir. Her ne kadar söz konusu kongre sadece Cemiyet'in bir faaliyeti olsa da Sivas'ta gerçekleşecek Umumi Kongre'ye de etkide bulunmuştur. Çizdiği genel çerçeve itibariyle ise, kongre sonuç beyannamesini Kürtlerle Türklerin yanı sıra Osmanlı camiası içindeki tüm Müslüman unsurlar açısından bir toplumsal sözleşme saymak mümkündür.[8]

> ***Osmanlı İmparatorluğu, bütün eksikliğine rağmen İttihat ve Terakki dönemine kadar Kürtler dahil her ırkın özgür yaşadığı bir İmparatorluktu. Bu durum Kürt Alimi İdris-i Bitlisi'nin Yavuz Sultan Selim'le 1515 yılında imzaladıkları antlaşmadan bu yana da böyle olmuştur.***

Bu maddede, Osmanlı'nın iki asli unsuru olarak kabul edilen Kürtler ve Türkler arasında en önemli bağın da İslam/Müslümanlık olduğu teyiden tekrar belirtilmiştir.

Erzurum Kongresi'nin Beyannamesi'nin diğer maddeleri de Osmanlı İmparatorluğu'nun bölünmezliği ve Saltanat ve Hilafet merkezinin işgalden kurtarılmasına yönelikti. Nitekim bu Beyanname'nin ikinci maddesi de Kongre'nin resmi amacını şu şekilde ifade etmiştir:

"Osmanlı vatanının tamamiyeti ve istiklali millimizin temini ve Makamı Saltanat ve Hilafetin masuniyeti için kuvay-i milliye'yi amil ve irade-i milliyeyi hâkim kılmak esastır."

Bu madde Osmanlı vatanının bütünlüğünü ve Saltanat ve Hilafetin her türlü işgale karşı "masuniyeti" savunulacağı kararlaştırılmıştır. Bu madde de bu yönüyle önemlidir. Ayrıca Osmanlı vatanının sınırlarının da Kürtlerin ve Türklerin yaşadığı bütün toprakları kapsadığı belirtilmiştir.

Ülkenin kurtulması için Kürtlere ihtiyaç duyulduğu o gönlerde "Kürt" ve "Kürdistan" kavramları rahatlıkla kullanılmakta ve Kürtlerin yaşadığı bölgeler de Kürdistan olarak tavsif edilmekte bir beis görülmemekte idi. Hatta M. Kemal de bu kavramları kullanmakta idi. Hiç kimse de bu kelimelerin kullanılmasında irkilmiyordu. Bu durum M. Kemal'in gücü ele geçirip "Türkiye ahalisine din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık itibariyle (Türk) ıtlak olunur"[9] ırkçılık anlayışını dayatıncaya kadar da devam etmiştir.

Erzurum Kongre Beyannamesi'nin dikkati çeken başka bir maddesi ise, kongre beyannamesinde ayrıntılı biçimde işlenmeyen fakat kongre kararların 4. maddesinde yer verilen iddialı karardı.18 Buna göre, Osmanlı Devleti'nin bölgeyi herhangi bir sebeple İtilaf Devletleri'ne

8 Sinan Hakan, age. s.216

9 1924 Anayasası Mad. 88

terk edeceği anlaşıldığı takdirde Hilafet ve Saltanat'a bağlı kalınarak bölgede derhâl geçici bir idare kurulacak; Osmanlı'nın tüm mevcut bürokrasisi bu idarenin emri altına girecek ve bu idareyi Temsil Heyeti, temsil edecekti.[10]

Erzurum Kongresi'nde, esas olarak Kürt, Türk kardeşliği gündeme getirilmiş, Türklerin "kurucu ve egemen millet" oldukları türünden bir ifadeye yer verilmemiştir. 1924 yılına kadar ülkenin iki asli unsurundan biri Türkler diğeri ise Kürtler olduğu defalarca belirtilmiştir. Ancak daha sonra özellikle de cumhuriyet kurulduktan sonra Erzurum Kongresi'nde ve hatta Amasya protokollerinde kabul edilen Kürtler yokmuş gibi tarih, Kürtlerden arındırılmayı çalışılmıştır. Zaten M. Kemal, 1922 yılının sonlarından itibaren 'Kürt' kelimesini kullanmamaya başlamış ve 1924 anayasası ile de Türkiye'de yaşayan herkesin (Türk) olarak ıtlak olunacağı hüküm altına alınmıştır. Bu durum Nutuk'la da teyid edilmiştir. Nutuk'un 1927 tarihli Osmanlıca baskısının 38 ve 39. sayfalarında Gazi Paşa, Erzurum Kongresi'nin kararlarını aynen değil, "zaman ve çevrenin mecbur kıldığı bir takım ikinci derecede önemli (tâlî) ve esasa ait olmayan (sûrî) düşünce ve kanaatleri ayıklayarak" aktardığını bizzat yazmıştır. Yani Nutuk'taki karar metinleri "aynen" değil, yorumlanarak ve kısaltılarak verildiği ve bu belirtildiği halde asıl metin muamelesi görmüş. Kes-yapıştır inkılap tarihlerinin varacağı kısır nokta işte bu! Hatta Nutuk'ta Erzurum Kongresi kararları Kürtlüğe veya Osmanlı'ya delalet edebilecek bütün cümlelerinden arındırılmıştır.

Oysa Fahrettin Kırzıoğlu, Türk Tarih Kurumu'na bile yayınlatamadığı "Bütünüyle Erzurum Kongresi" adlı kitabında tutanaklar ve el yazısı belgelerle ispatladı ki, Erzurum Kongresi'nin derdi Osmanlı Devleti'nin Doğu Anadolu'daki topraklarını ve Saltanat ve Hilafeti korumaktı.[11]

Temsil Heyeti

Kongre sonunda kurulan Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyet'inin yönetim kurulu

10 Sinan Hakan, age. s.217; ABE, c.3, s.240

11 https://www.haksozhaber.net/erzurum-kongresi-ve-kemalist-prof-serafettin-turanin-bile-isyan-ettigi-yalanlar-145219h.htm

olarak da 9 kişilik bir Kongre Temsil Kurulu (Heyet-i Temsiliye) belirlenmiştir. Heyet başkanlığına da M. Kemal seçilmiştir. Heyet-i Temsiliye Reisliği, resmî görevinden azledilmiş ve askerlik mesleğinden atılmış olan Mustafa Kemal için sonraki süreci yönetmesi konusunda bir dayanak teşkil edecektir.

Bu heyette, eski Bahriye Nazırı Hüseyin Rauf (Orbay) Bey, Kadı ve eski Mebus Hoca Raif Efendi (Dinç), Trabzon eski Mebusları Eyüpzade İzzet Bey ile Hoca Salihzade Süleyman Servet Bey (Orkun), Nakşibendi Şeyhi Fevzi Efendi, eski Beyrut Valisi Bekir Sami Bey (Kunduh), eski Bitlis Mebusu Sadullah Efendi ve Mutki Aşireti Reisi Hacı Musa Bey'den oluşmuştu.[12]

Erzurum Kongresi'nde, esas olarak Kürt, Türk kardeşliği gündeme getirilmiş, Türklerin "kurucu ve egemen millet" oldukları türünden bir ifadeye yer verilmemiştir. 1924 yılına kadar ülkenin iki asli unsurundan biri Türkler diğeri ise Kürtler olduğu defalarca belirtilmiştir. Ancak daha sonra özellikle de cumhuriyet kurulduktan sonra Erzurum Kongresi'nde ve hatta Amasya protokollerinde kabul edilen Kürtler yokmuş gibi tarih, Kürtlerden arındırılmayı çalışılmıştır.

Bu heyetin teşkilinde dikkate değer en önemli konulardan biri, Mutki aşiret reisi Hacı Musa Bey'in kongreye iştirak etmediği hâlde Temsil Heyetine seçilmiş olmasıdır. Mustafa Kemal'in önerisiyle gerçekleştiği anlaşılan bu durumun, kongrenin Kürtleri sürecin içinde tutma kaygısından kaynaklandığı söylenebilir.

Mustafa Kemal, Mutki aşiret Reisi Hacı Musa Bey'e "Muhterem Efendim" diye başlayan 10 Ağustos 1919 tarihli uzun mektup yazmıştır.[13] M. Kemal, Hacı Musa Bey'le İkinci Ordu Komutanlığı sırasında aralarında oluşan bağa ve Hacı Musa Bey'in Bitlis'in geri alınmasında ve Mutki savunmasında gösterdiği başarılara değindikten sonra, mütareke döneminde ve sonrasında gelişen şartlarda bölgenin Ermenistan yapılmaya çalışıldığını vurgulamaktadır. Erzurum Kongresi sürecini anlatıp Hacı Musa Bey'in orada olmadığı hâlde oy birliğiyle Temsil Heyetine seçildiğini bildiren Mustafa Kemal, Umumi Kongre için Sivas'a geçeceğini haber vererek dönüşte Erzurum'da Hacı Musa Bey'le görüşmek istediğini yazmıştır. Mustafa Kemal sadece Hacı Musa Bey'e değil, bölgedeki diğer bazı ileri gelenlere de mektup göndererek kongre sürecini anlatmış, Ermenistan tehlikesine değinmiş ve kongrenin beyannamelerini göndererek onları bilgilendirmiştir. Bitlisli Küfrevizade Şeyh Abdulbaki Efendi, Şırnaklı Abdurrahman Ağa, Derşevli Ömer Ağa, Muşaslı Resul Ağa, Şeyh Mahmut Efendi, Norşinli Şeyh Ziyaeddin Efendi, Eski Bitlis Mebusu Sadullah Efendi, Garzanlı Cemil Çeto, Mustafa Kemal'in iletişim kurduğu isimlerden bazılarıdır. Mustafa Kemal mektuplarında Sivas'ta yapılacak umumi kongrenin de önemine değinerek bu Kürt ileri gelenlerinden Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin desteklenmesi ve takviye edilmesi konusundaki gayretlerini sürdürmelerini istemiştir.[14]

Bekir Sami Bey, Sadullah Bey ve Hacı Musa Bey Erzurum Kongresi'ne katılmadıkları halde 'Temsil Heyeti'ne seçilmişlerdir. Eski Trabzon

12 Şaban İba, age. s.279-280

13 M. Kemal'in Mutki aşiret Reisi Hacı Musa Bey'e uzun mektubun sonunda "Cenab-ı vahibül'âmal hazretlerinden vatan ve milletimiz için hayırlı akıbetler niyaz eder ve sizlerin gözlerinizden öperim" demiştir. Mektubun tamamı için bkz; ABE, c.3, s.257-258

14 Sinan Hakan, age. s.218-219

milletvekillerinden İzzet ve Servet Beyler, Erzurum Kongresi'nin dağılmasından sonra Trabzon'a gitmişler ve Sivas Kongresi'ne katılmayarak Mustafa Kemal Paşa'ya muhalefet etmişlerdir. Hoca Raif Efendi ile Şeyh Fevzi Efendi, Sivas Kongresi'ne katıldıktan sonra memleketlerine dönmüşler ve Heyet-i Temsiliye çalışmalarına katılmamışlardır. Bekir Sami Bey'in Sivas'ta heyete katılmasından sonra, dokuz kişilik Erzurum Kongresi Heyet-i Temsiliyesi'nden geriye üç kişi kalmıştır: Mustafa Kemal Paşa, Rauf Bey ve Bekir Sami Bey. Rahatlıkla görüldüğü gibi Heyet-i Temsiliye demek Mustafa Kemal Paşa demektir.

Zavallı Nakşi Şeyh ve zavallı Mutki aşireti reisi! Bunlar zavallı, basiretsiz ve acınacak kişiler idiyse, neden, o da gıyaplarında, Heyet-i Temsiliye üyeliklerine seçildiler? Neden böyle samimiyetsiz bir politika izlendi? Birincisi, Mustafa Kemal Paşa, bu tür insanların Heyet-i Temsiliye çalışmalarına katılamayacaklarını, katılsalar bile kolaylıkla etki altına alınabileceklerini biliyordu. Mustafa Kemal Paşa, Heyet-i Temsiliye'de söz ve karar sahibi olmak için bu tür insanlara ihtiyaç duyuyordu.

Aslında Sadullah Bey, Şeyh Fevzi Efendi, Mutki'li Hacı Musa Bey hiçbir fonksiyona sahip değillerdir. Tamamen göstermelik bir kukla hüviyetindedirler. Zaten Mustafa Kemal Paşa da bu üyelere bir sorumluluk vermeyi hiç düşünmemiştir. Hatta bunlara bir değer verdiği de söylenemez. Erzurum ve Sivas Kongreleri Heyet-i Temsiliye üyelerinden olan ve Kürt temsilciler oldukları iddia edilen Şeyh Fevzi Efendi ve Mutki'li Hacı Musa Bey hakkında Mustafa Kemal Paşa'nın söyledikleri çok ilginçtir:

"(…) Erzincanlı bir Nakşi Şeyhi, bir aşiret reisi gibi zavallılardan kurulabilecek herhangi bir temsilciler kuruluna söz konusu durum ve görev bırakılabilir miydi? (…)[15]

M. Kemal'in deyimiyle zavallı idiyseler, bunlar güvenilmez ve görev verilebilecek konumda değiller idiyse neden kendilerine M. Kemal övgü dolu mektuplar gönderilmiştir?[16] Hatta kimileri Erzurum Kongresi'ne katılmadıkları halde gıyaplarından seçilmişlerdir? Bu yaptıkları mı yalan yoksa Nutuk'ta yazılan çizilenler mi yalan?

Zavallı Nakşi Şeyh ve zavallı Mutki aşireti reisi! Bunlar zavallı, basiretsiz ve acınacak kişiler idiyse, neden, o da gıyaplarında, Heyet-i Temsiliye üyeliklerine seçildiler? Neden böyle samimiyetsiz bir politika izlendi?

Birincisi, Mustafa Kemal Paşa, bu tür insanların Heyet-i Temsiliye çalışmalarına katılamayacaklarını, katılsalar bile kolaylıkla etki altına alınabileceklerini biliyordu. Mustafa Kemal Paşa, Heyet-i Temsiliye'de söz ve karar sahibi olmak için bu tür insanlara ihtiyaç duyuyordu.

İkincisi ve en önemlisi, bölgede Kürdistan Teali Cemiyeti›nin Kürt özgürlüğü için yürüttüğü mücadeleye ket vurmak, en azından Kürtleri kendi lehine tarafsızlaştırmak için bu tür milli kimliğini reddeden, uşak ruhlu kuklalar gerekliydi. «İşte Kürtlerle birleşik, işte Kürtlerin temsilcileri de aramızda var!» diyebilmek için bu tür piyonlara ihtiyaç vardı. Mustafa Kemal Paşa›ya Kürtler hakkında yürüttüğü sömürgeci emperyalist politikasında biraz da bu tür kuklalar fırsat tanımışlardır."[17]

15 Abdurrahman Arslan, age. s.36

16 M. Kemal'in Kürt Lider ve Şeyhlerine gönderdiği övgü dolu mektuplar için bkz; ABE, c. 3, s.264-271

17 Arslan, age. s.36-37

Kemalizm ve Kürtler - II

Ali KAÇAR
kacarali@hotmail.com

M Kemal, 1916 yılında Diyarbakır'da, 2. Kolordu komutanı olarak görev yapmıştır. Görev yaptığı süre içerisinde, Kürt aşiret reisleriyle ve dönemin kanaat önderleriyle iyi ilişkiler kurmuş hatta kendi güvenliğini sağlamak amacıyla Kürt askerlerden oluşan bir Kürt taburu oluşturmuştur. O dönemle ilgili olarak 1950-1954 yılları arasında DP (Demokrat Parti) Diyarbakır milletvekilliği yapan Avukat Mustafa Remzi Bucak, aşağıdaki bilgileri vermiştir:

M. Kemal, Kürtlerle kurduğu bu ilişkiyi, Halife Vahdeddin tarafından görevlendirilip Samsun'a gönderildikten sonra bir fırsat, aynı zamanda bir imkân olarak değerlendirmiştir. İlk iş olarak 1916'da dostluk kurduğu Kürt ileri gelenleriyle tekrar ilişkiye geçmiştir.

"Diyarbakır'da kolordu kumandanı sıfat ve salahiyetiyle bulunduğu sırada, Gazi Mustafa Kemal Paşa, emrindeki birliklerde mevcut Kürt askerlerden Kürt taburu teşkil ettirerek milli libaslarını, yani şal şapiki giydirip, bellerine de meşhur Kürt hançerini taktırıp müstakil birlik hâlinde talim ve terbiyeye ettirmiş, daha da ileri giderek kendi muhafızlığını da onlara tevdi ettirmek suretiyle kendisinin en yakını, en mutemedi olduklarını gerek birliğe gerek bütün Kürdistan'a telkin ve ilan etmiş idi. O bölüklerde askerlik eden, halen berhayat şahıslardan bu husus erbabınca tahkik ettirilebilir. Bunlardan bir tanesi, Diyarbekir'de sayın Ethem Ulcay Bey'dir."[1]

M. Kemal, Kürtlerle kurduğu bu ilişkiyi, Halife Vahdeddin tarafından görevlendirilip Samsun'a gönderildikten sonra bir fırsat, aynı zamanda bir imkân olarak değerlendirmiştir. İlk iş olarak 1916'da dostluk kurduğu Kürt ileri gelenleriyle tekrar ilişkiye geçmiştir. 28 Mayıs 1919'da dört Kürt aşiret reisine[2] çektiği telgraflarda, kendisinin

1 Altan Tan, Altan Tan, Kürt Sorunu, Ya Tam Kardeşlik Ya Hep Birlikte Kölelik, Timaş Yayınları, 3.bsk, Mayıs 2009, İstanbul, s. 176

2 Bu Kürt aşiret reisleri: 1- Diyarbekir vilayetinde Hazro nahiyesinde hanedan eşrafından Hatip ve Mehmet Beylere, 2- Diyarbekir vilayetinde Garzan Kaymakamı vasıtasıyla Cemil

Halife (Sultan) tarafından tayin edildiğinden ve yakın bir zamanda Kürdistan'ı ziyaret etmek istediğinden bahsetmiş ve Osmanlı devletinin, işgalci Avrupalıların elinden kurtuluşu için, mücadelede kendilerinden destek istemiştir. Aynı gün, Osmanlı Meclis-i Mebusan'ı üyesi Diyarbakır'daki Kürt Derneği'nin üyelerinden biri olan Kâmil Bey'e de bir telgraf çekmiştir. Telgrafta, Kürt ve Türk arasındaki her nefret ve düşmanlığın felaketle sonuçlanacağı konusunda Kamil'i uyarmış, bundan dolayı da iki millet arasındaki birlik ve kardeşliğin korunmasını istemiştir.[3]

Bölge halklarını Osmanlıya karşı kışkırtmak için ırkçı anlayışı öne çıkararak halklar arasında çatışma çıkartmaya da devam etmiştir. Bu amaçla Ermenilerle Kürtler arasında, ta o dönemlerde on yıllarca devam edecek ırkçı tohumları ekmiştir. Kürtleri kendi yanına çekmek için kullandığı en önemli isimlerden biri de binbaşı olan Noel olmuştur.

M. Kemal, daha Samsun'da iken 11 Haziran 1919'da Diyarbakırlı Cemil Paşazade yoluyla Kürtlere de bir mesaj göndermiş ve onlara açıkça şunu yazmıştır: "İngiltere, bağımsız Kürdistan haritasını, Ermenilerin çıkarına kurban ediyor. Kürtler ve Türkler, birbirlerinin gerçek kardeşleridir ve birbirlerinden ayrılmaları mümkün değildir. Bizim varlığımızın Kürtlerin, Türklerin ve bütün Müslümanların yardımına ihtiyacı var. Genel olarak hepimiz bağımsızlığımızı korumalıyız ve ülkemizin bölünmesine izin vermemeliyiz. Ben Kürtlere, Osmanlı devletinin parçalanmaması şartı ile onların gelişmesine ve ilerlemesine vesile olacak bütün hukuk ve imtiyazın verilmesinin yanındayım."[4]

M. Kemal bu dönemde, özellikle Lozan Anlaşması'na kadar bu tavrını devam ettirmiştir. Kürtlerin, Türklerle kardeş olduğunu, birbirlerinden ayrılmalarının söz konusu olmadığını, Osmanlının iki asli unsuru olduğunu belirtmeye ve görünürde savunmaya devam etmiştir. Amaç, Kürtlerin ayrılıp bağımsızlıklarını ilan etmelerine engel olmaktı. Aslında aynı amacı İngilizler de gütmekteydi. Çünkü Mahmut Berzenci olayında olduğu gibi, Kürtlerin bağımsız bir devlet hatta özerklik kurmalarını bile istememekteydi. Dolayısıyla İngilizler Kürtleri desteklemektedir sözü, aslında Kürtlerin özgürleşerek bağımsız bir devlet kurmalarını engelleme amaçlıydı. Elbette Kürt bölgesinde bağımsız ya da özerk bir yönetim için İngilizlerle ilişki kurmak isteyen Kürtler, daha doğrusu Kürtçüler bulunmaktaydı. Ama bunlar, Kürtleri temsil etmekten, çok uzaktı. Sonraki yıllarda görüleceği üzere M. Kemal, Kürt-Türk kardeşliği ve ülkenin kuruluşunda iki asli unsur olduğu gerçeğinden uzaklaşarak Türklerin dışında bir ırkın olmadığını, Kürtlerin de Türk olduğunu söylemiş, karşı çıkanları ise Takrir-i Sükûn Kanunu ile istiklal mahkemelerinde yargısız infaza tabi tutmuştur.

M. Kemal, asıl hedefine ulaşmak için, gerçeklikle bağdaşmayan iddialarına devam etmiştir. 17 Haziran 1919'da Erzurum'da bulunan 15. Kolordu kumandanı Kazım Karabekir'e gönderdiği bir telgrafta şöyle demiştir: "Diyarbakır'daki Kürt kulübü; İngilizlerin teşvikiyle İngiliz himayesinde bir Kürdistan kurmak amacını takip ettiği anlaşıldığından kapattırılmıştır. Üyeleri hakkında kanuni takibat yaptırılıyor. Kürdistan'ın tanınmış beylerinden aldığım çeşitli telgraflarla dağıtılan bu Kürt kulübünün

Ceto Bey'e, 3- Diyarbekir vilayetinde Silvan'da hanedan eşrafından Sadık Bey ve Ali Ağa'ya, 4- Bitlis vilayeti vasıtasıyla Mutki kazasında Musa Bey'e. Telgrafın orijinal metni için bkz. Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.2 (1915-1919), Kaynak Yayınları, 2.bsk. Aralık 1999, İstanbul, s. 335

3 Telgrafın tam metni için bkz. Atatürk'ün Bütün Eserleri, s. 336

4 https://www.insanokur.org/1919-1920-sevr-surecinde-kurtler-ayse-hur/#google_vignette

hiçbir Kürt'ün hissiyatını temsil etmediği, birkaç serserinin teşebbüsleri neticesi olduğu, vatan ve milletin bütünüyle bağımsız ve hür yaşaması uğrunda her fedakârlığa ve bu konuda emirlerimize amade bulundukları bildirilmektedir..."[5]

İngilizlerin Bölge Halklarına Yönelik Faaliyetleri

İngilizler, Sykes-Picot Anlaşması gereği, kendi menfaatlerini elde etmek için Osmanlının doğu ve güneydoğusunda, Irak'ta hiçbir hukuk ve kural tanımaksızın faaliyetlerine devam etmiştir. Bölge halklarını Osmanlıya karşı kışkırtmak için ırkçı anlayışı öne çıkararak halklar arasında çatışma çıkartmaya da devam etmiştir. Bu amaçla Ermenilerle Kürtler arasında, ta o dönemlerde on yıllarca devam edecek ırkçı tohumları ekmiştir. Kürtleri kendi yanına çekmek için kullandığı en önemli isimlerden biri de binbaşı olan Noel olmuştur. Noel'in bölgedeki faaliyetlerinden rahatsız olan M. Kemal, 24 Haziran 1919 tarihinde Kazım Karabekir'e gönderdiği telgrafta, Binbaşı Noel'in faaliyetlerine ve Kürtlerin tepkisine dair şunları söylemiştir: "Mr. Noel adlı bir İngiliz binbaşısı Urfa'dan, Siverek yoluyla Viranşehir'e giderek millî aşiretlerin başkanlarıyla görüşmüş ve Urfa'ya dönmüştür. Osmanlı hükümeti aleyhinde pek kötü propagandalar yapmıştır. Aşiretlerin başkanlarından aldığı kesin cevaplar, kendisini sevindirmemiştir. Kürtler, devletten ve Türk kardeşlerinden kayıtsız şartsız ayrılmayacaklarını, bu uğurda canlarını vermeye hazır bulunduklarını söylemiştir. Ve adı geçenin vermek istediği çok miktarda parayı kabul etmeyerek namus ve vatanlarını koruma isteklerini göstermişlerdir..."[6]

Bu dönemde İngilizler de Binbaşı Noel kanalıyla Kürtlerle ilişki kurmaya çalışmaktaydı. Noel, bu amaçla Mayıs 1919'da bölgenin birçok yerini -Mardin, Midyat, Savur, Derik, Diyarbakır'ı- dolaşmış, Kürtlerin ileri gelenleriyle görüşmüş ancak Kürtlerin genelinde tepki almış ve eli boş dönmüştür. Noel, sadece Cemilpaşazade ailesinin en etkin kişilerinden biri olan ve Kürtçülük faaliyetlerinde öne çıkan Ekrem Cemilpaşazade'yi etkilemiştir. Ekrem Cemilpaşazade, Noel ile görüşmesinden sonra Kürdistan cemiyetinde heyecanlı bir dille, "Burada Türklük ve Osmanlılık yoktur. Burası müstakil Kürdistan'dır." şeklinde konuşmaya başlamıştır. Ekrem Cemilpaşazade'nin bu konuşmaları üzerine, orada bulunan bazıları, "Ekrem! Sen kimin namına söz söylüyorsun?" diyerek onun sözünü kesip kendisine hücum etmişler ve onu kürsüden indirmişlerdir. Durumun bu hâle gelmesi üzerine, Diyarbakır sorgu hâkiminin, Ekrem

5 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.2, s. 390; Sinan hakan, Türkiye Kurulurken Kürtler (1916-1920), İletişim Yayınları, 4.bsk. 2023, İstanbul, s. 155

6 https://www.insanokur.org/1919-1920-sevr-surecinde-kurtler-ayse-hur/#google_vignette; Telgrafın tamamı için bkz. Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.3, s. 117

Cemilpaşazade'nin sorgulanması amacı ile müzekkere çıkarması üzerine, bu kişi Diyarbakır dışına çıkmış ve bir süre sonra İngiliz işgalindeki Halep'e kaçmak zorunda kalmıştır.[7]

Noel, Kürtlerden yüz bulamamasına rağmen, faaliyetlerine devam etmiştir. Hatta Kürtlerin İngilizlerce kazanılabilmelerini sağlamak için, müşahhas iki teklifi gündeme getirmiştir. Bu tekliflerden biri, Kürtlere yönelik genel af ilan edilmesiydi. Noel; Kürtlerin, Ermenilere yaptıklarının hesabının sorulacağı korkusunu yaşadıklarını; Kürtlere, Ermenilere karşı işledikleri suçlardan dolayı genel af ilan edileceği ve Kürtlerin el koydukları Ermeni mallarının iade edilmesi dışında bir istekte bulunulmayacağı güvencesi verilirse Kürtlerin kendilerine yaklaşacağı iddiasında bulunmuştur.

Noel'in ikinci teklifi ise doğu ve güneydoğudaki valilik, mutasarrıflık, komutanlık gibi bazı kilit konumlara Kürt ileri gelenlerinin atanması şeklindeydi.

Kürt ileri gelenlerinden, bunlara resmî sıfatlar verilerek yararlanma imkânı bulunamayınca bu kez onları Noel'in yanında bölgeye gönderip kışkırtma eylemlerine doğrudan katılmalarını sağlamak gündeme getirilmiştir.[8]

Bu tür çabalarla Noel ve beraberindeki Kürtçüler, Kürtler üzerinde istedikleri etkiyi meydana getirememişlerdir. Sadece Kürt ileri gelenlerinin Erzurum ve Sivas'ta toplanacak kongrelere katılımları engellenmeye çalışılmıştır.

M. Kemal: "Kürtler ve Türkler Öz Kardeştirler"

M. Kemal'in, Diyarbekir mebusu Cemilpaşazade Kasım Bey'e çektiği 16 Haziran 1919

7 Yaşar ERTÜRK, Millî Mücadele Dönemi'nde Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Yabancı Devletlerin Faaliyetleri (1919-1922), doktora tezi, s. 133 vd. Binbaşı Noel, bölge ile ilgili tuttuğu günlüklerinde Ekrem Bey'i; Belçika'da eğitim görmüş, iyi niyetli, genç bir Kürt milliyetçisi olarak tanıttıktan sonra "Ekrem Bey'in kendisine, Kürtlerin Büyük Britanya mandası istediklerini söylediğini, hakkında tutuklama kararı çıkarılınca Halep'e kaçtığını" yazmıştır. Bkz. Sinan Hakan, Türkiye Kurulurken Kürtler (1916-1920), İletişim Yayınları, 4. bsk. 2023, İstanbul, s. 155

8 İhsan Ş. Kaymaz, Musul Sorunu, Emperyalizm ve Kürtler, Kaynak Yayınları, 1. bsk. Ocak 2014, İstanbul, s. 119,120

tarihli telgraf, Kürtler ve Kürdistan meselesi ile ilgili düşüncelerine ışık tutmaktadır. Bu telgrafta; "Devletin tam bağımsızlığıyla bekası, saltanat ve hilafetin yok olmaktan korunması uğrunda katlanmaya hazır olduğunuz fedakârlık derecesine ve bana karşı olan sevgi ve itimadınıza emniyetim tamdır. Kürtlerin devletten ayrılarak İngilizlerin himayesinde bağımsız Kürdistan kurmaları teorisini tasvip etmem. Çünkü bu teori, muhakkak Ermenistan lehine, İngilizler tarafından tertip edilmiş bir plandır. Tabii ki bunu reddettim ve reddedeceğim. Kürtler ve Türkler, birbirinden koparılmayı kabul etmez öz kardeşlerdir; bugün için vicdani borcumuz; Kürtler, Türkler, bütün İslami unsurlar tek vücut ve tek yürek olarak bağımsızlığımızı savunmak ve vatanın parçalanmasını önlemektir. Kürt kardeşlerimin hürriyeti, refah ve ilerlemesinin vasıtalarını sağlamak için sahip olmaları gereken her türlü hukuk ve imtiyazların verilmesine tamamen taraftarım."[9]

Kürtler ve Türkler, birbirinden koparılmayı kabul etmez öz kardeşlerdir; bugün için vicdani borcumuz; Kürtler, Türkler, bütün İslami unsurlar tek vücut ve tek yürek olarak bağımsızlığımızı savunmak ve vatanın parçalanmasını önlemektir. Kürt kardeşlerimin hürriyeti, refah ve ilerlemesinin vasıtalarını sağlamak için sahip olmaları gereken her türlü hukuk ve imtiyazların verilmesine tamamen taraftarım.

Diyarbekir mebusu Kâmil Bey'e çektiği şifreli telgrafta, şark vilayetlerinin Ermenilere verilmesini engellemek için, bölgede asayişin sağlanması ve milletçe tam bir fikir birliği içinde olunması gerektiğini belirtir ve Kürt Kulübü'nün çalışmalarından duyduğu rahatsızlığı anlatır: "İşitilenlere göre, dış düşmanlarımıza karşı din kardeşlerinin el ele vererek sevgili topraklarımızı kurtaracağı bu tehlikeli anda Diyarbekir'de Kürt Kulübü ile Türkler arasında bazı çeşitli muhalefet varmış. Bunun her iki kardeş ırk için ne elim neticelere sebep vereceğini, siz de çok iyi takdir edersiniz. İdare usulü, ırkların haklarının korunması gibi arada halledilecek aile meselelerinin; dış düşmanın, millî haklarımızı ve bağımsızlığımızı ayaklar altına almaya başladığı bugünlerde, ortaya atılmış en büyük hıyanet olacağına, vatanın kurtarılması için millî birliğin hedef alınması bakış açısıyla Kürt Kulübü'ne gerekli öğütlerde bulunulmasını memleket selameti adına rica eder, neticenin yazıyla bildirilmesini beklerim."[10]

Kuvayi Millîye'ye göre Kürt Kulübü'nün faaliyetleri; *Kürdistan'ın*, Osmanlı vatanının bir parçası olduğu yönündeki fikirlere zarar vermektedir.

Dolayısıyla çalışmaları önce askıya alınan Kürt Kulübü, bir buçuk ay sonra, 21 Temmuz 1919'da "memleketin selameti" adına tamamen kapatılmıştır.[11]

Erzurum Kongresi ve Kürtler

M. Kemal, henüz Samsun ve çevresinde faaliyetlerini sürdürürken Vilâyât-ı Şarkiyye Müdafaa-i Hukuk-ı Millîye Cemiyetinin[12] gayretleri sonucu 17-21 Haziran 1919 tarihleri arasında Erzurum'da bir "Vilayet Kongresi" toplanmıştır. Bu kongreye, 21 delege katılmıştır. Bu kongrede, Osmanlı devletinden kopmamak için

9 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c. 2, s. 388-389

10 28 Mayıs 1919 tarihli telgraf için bkz. ABE, c. 2, s. 336

11 https://www.indyturk.com/node/130166/t%C3%BCrkiyeden-sesler/t%C3%BCrkiye-kurulurken-k%C3%BCrtler-2-t%C3%BCrk-ve-k%C3%BCrt-millis%C4%B1n%C4%B1rlar%C4%B1yla

12 Vilayat-ı Şarkiye Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti 4 Aralık 1918'de İstanbul'da kurulmuştu. Edebiyatçı Süleyman Nazif'in yazılar yazdığı Hadisat gazetesinde kuruluş haberi verilirken amacının doğu illerinde Ermenistan kurulmasını önlemek ve Türk-Kürt kardeşliğini devam ettirmek olduğu belirtilmiştir. Bkz. Taha Akyol, 1919-1920 Mondros, Sevr ve Kuva-yı Milliye, Doğan Kitap yayınları, 1.bsk. Kasım 2016, İstanbul, s. 198

her türlü fedakârlığa katlanma ve Ermeni istilasına karşı şiddetle karşı koyma kararı alınmıştır. Cemiyetin "Heyet-i Faale" adı verilen idarecileri ayrıca, 10 Temmuz 1919'da Erzurum'da doğu illeri adına bir kongre toplama kararı almışlardı.[13]

Cemiyet bu ilk toplantısında, Ermenilerin Doğu Anadolu üzerindeki iddialarını reddeden bir bildiri yayınlayarak bunu bütün Doğu Anadolu şehirlerine göndermiştir. Bir müddet sonra da cemiyetin yönetim kurulu oluşturulmuştur. Başkanlığa Hoca Raif Efendi, kâtipliğe Cevat Dursunoğlu, muhasipliğe emekli binbaşı Süleyman Bey getirilmiştir.[14]

Erzurum Kongresi, 10 Temmuz'da toplanması kararlaştırılmış olmasına rağmen ancak 23 Temmuz'da toplanabilmiştir. Bunun nedeni ise delegelerin Erzurum'a geç gelmeleri olarak belirtilmiştir. Netice itibariyle kongre gecikmeli de olsa 23 Temmuz günü toplanarak çalışmalarına başlamıştır. Kongreye Türklerin ağırlıklı olduğu Erzurum vilayetinden 24 (bazı kaynaklara göre 26) kişi, Sivas vilayetinden 12 (bazı kaynaklara göre 10) kişi, Trabzon vilayetinden 18 (bazı kaynaklara göre 16) kişi katılırken Kürtlerin ağırlıklı olduğu Bitlis vilayetinden dört kişi, Van vilayetinden iki kişi katılmıştır. Toplam sayı, çeşitli kaynaklara göre 57 ila 62 arasında değişmekte idi. Kongreye katılanlardan 33'ü (bazı kaynaklara göre 53'ü) İttihatçı, ikisi Hürriyet ve İtilafçı idi. Delegelerin 22'si Kürt asıllıydı ama Kürtleri temsil etmiyorlardı. Aksine, İttihatçıların Türkçülük ideolojisini benimsemiş kimselerdi.[15]

M. Kemal'in kongre başkanlığına aday gösterilmesi ve yapılan seçim sonucu başkan seçilmesine Trabzon delegeleri karşı çıkmıştır. Bu delegeler, M. Kemal'in eski bir İttihatçı asker olduğunu, sivillerden oluşan bir kongreye, askerlikten yeni ayrılmış birinin başkan olmasının doğru olmayacağını iddia etmişlerdir. Kazım Karabekir Paşa ve diğer ileri gelenlerin araya girmesiyle bu mesele halledilebilmiştir.[16]

13 Dr. Mustafa Özyürek, Mustafa Kemal Paşa'nın Erzurum Günleri makalesi için bkz. https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/346212

14 Yücel Çil'in, "Erzurum Kongresi'ne Katılan Delegelerin Biyografileri," Yüksek lisans tezi, s. 4-5

15 Ayşe Hür, İttihatçıların Ermeni ve Kürt Tehlikesine Karşı Erzurum Kongresi için bkz. https://www.facebook.com/photo.php?fbid=633542622145913&id=100064705415191&set=a.470918878408289&locale=tr_TR

16 Y. Çil agt. s. 8-9

Mahmut Goloğlu bu konuyu, "Mustafa Kemal Paşa'nın kongre başkanlığına getirilmesinden doğacak sakıncalar hakkındaki düşünce, delegeler arasında yayılmaya ve taraftar bulmaya başlamıştı. Kimden ve nasıl geldiği bilinemeyen bu cereyan, Mustafa Kemal Paşa ile yakın arkadaşlarını kuşkulandırmıştı. Kâzım Karabekir Paşa'ya başvuruldu. Kâzım Karabekir Paşa işe el koydu." şeklinde izah etmiştir. Kazım Karabekir'in tavassutu neticesinde M. Kemal Paşa'nın şahsına olan muhalefet, umulandan daha kolay bir şekilde ortadan kaldırılmış ve riyasete giden yoldaki pürüzler de ortadan kaldırılmıştır.[17]

Ancak Kazım Karabekir'in devreye girmesiyle M. Kemal ve Rauf Bey'in kongreye katılabilmeleri sağlanmıştır. Emekli binbaşı Kazım (Yurdalan) Bey'le Cevat (Dursunoğlu) delegelikten istifa etmişleridir. Kendileri de daha sonra Pasinler ve Tortum'dan delege seçilmişlerdir.[18]

M. Kemal, kongrede yapılan seçimde hazır bulunan 45 delegeden, 38'inin oylarıyla başkan seçilmiştir. Oylamada aday olmadığı halde Raif Efendi'ye 2, Trabzonlu Servet Bey'e 1 oy çıkmıştır. 4 delege de çekimser kalmıştır.

Kongre, padişaha da bağlılık telgrafı çekmiştir. Ayrıca sadrazamlık makamına ve vilayetlere de telgraf gönderilmiştir. Telgrafların özü saltanata sadakat, vatanın ve hilafetin, milletin istiklalinin kurtarılmasıdır.[19]

Başkan seçilmesi üzerine kürsüye çıkarak delegelere teşekkür eden M. Kemal, "besmeleyle" başlayan uzun bir konuşma yapmıştır. Bu konuşmasının sonunda, "Cenab-ı vahibü'l-âmâl hazretleri"ne, yani emellerimizin gerçekleşmesini sağlayıcı olan Cenab-ı Allah'ın, "habib-i ekremi (Peygamber) hürmetine bu mübarek vatanı ve saltanat ve hilafet-i kübra makamlarını koruması için" dua etmiş ve "âmin" diyerek bitirmiştir.[20]

M. Kemal, üzerinde mirliva üniforması ile padişah kordonu bulunması dolayısıyla eleştirilere maruz kalmıştır. Gümüşhane delegesi Zeki (Kadirbeyoğlu) Bey, M. Kemal'e hitaben "Paşa! Evvela üniforma ve kordonunu at, ondan sonra kürsüye gel! Milli kuvvet, askeri tahakküm şekline girmesin." diyerek tepkisini göstermiştir.[21]

Erzurum Kongresi'ne, bölgesel katılımda temsiliyet sağlanamamıştır. Listede Van bölgesi delegesi olarak adı geçen Cazım Bey, Bitlis'i temsilen katıldığı bildirilen Süleyman Bey ile Siirt delegesi olarak gösterilen Hacı Hafız Efendi Erzurum Müdafaa-i Hukuk-u Milliye Cemiyeti kurucu üyesidirler. Bu kişilerin Van, Bitlis ve Siirt ile bir ilgileri yoktur. Erzurum Kongresi'ne 'doğu illeri' kongresi süsü vermek için Van, Bitlis ve Siirt delegeleri olarak yazılmışlardır. Bitlis'ten katıldıkları bildirilen diğer bir delege, Sadullah Efendi ve Mutkili Hacı Musa Bey kongreye katılmamışlardır. Savaş delegesi olarak adı geçen Mumcuoğlu Cemal Bey, o sıralarda Erzurum'da bulaşıcı hastalıklar doktorudur. Genel olarak bakıldığında delegelerin %90'ını Erzurum ve Trabzon'dan katılan delegeler oluşturmaktadır. O dönem Kürdistan'ın iki büyük merkezi olan Diyarbakır ve Elazığ ise hiç delege göndermemiştir. Diyarbakır, Elazığ, Siirt, Bitlis, Malatya, Dersim'de örgütlü bulunan Kürdistan Teali Cemiyeti, Erzurum Kongresi'ne delege gönderilmesine karşı çıkmış ve bunu da büyük ölçüde başarmıştır.[22]

17 Veysi Akın, Millî Mücadele'ye Giden Yolda Erzurum ve Sivas Kongrelerinin Kemiyet ve Keyfiyet Bakımından Karşılaştırılması, yazısı için bkz. https://erzurum.edu.tr/Content/etugeneldosyalar/e75bcbca-6ab4-4ccd-af8a-86b4883291f8.pdf, s. 118

18 Prof. Dr. M. Tayyib Gökbilgin, Millî Mücadele Başlarken, Kronik Yayınları, 6. bsk. Ekim 2022, İstanbul, s. 168; https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/346212

19 Taha Akyol, age. s. 201

20 Akyol, age. s. 202

21 Özyürek, agm.; Taha Akyol, age. s. 200

22 Abdurrahman Arslan Samsun'dan Lozan'a Mustafa Kemal ve Kürtler (1919-1923), Doz Yayınları, 1. bsk. Haziran 1991, İstanbul, s. 28

Kemalizm ve Kürtler!

Ali KAÇAR
kacarali@hotmail.com

Ulusçuluk ve ulus devlet anlayışı, 1789 Fransız ihtilali ile birlikte dünyaya yayılmaya başlayan hastalıklı bir anlayıştır. Osmanlı İmparatorluğunun dağılma sürecini çabuklaştıran nedenlerden biri, beceriksiz ve iş birlikçi yönetimler ise diğer bir nedeni de bu ulusçuluk/milliyetçilik anlayışıdır. Abdülhamid'in bir İttihat ve Terakki darbesi neticesinde görevden alınması, İmparatorlukta bir otorite boşluğu meydana getirmiş, bu da iç kargaşalıkların çıkmasına ve etnik ayrışmanın uluslaşma sürecine zemin hazırlamıştır. Osmanlı İmparatorluğunda ulusçuluk/milliyetçilik anlayışı, Batılılaşma hareketleri ile eş zamanlı olarak meydana gelmiştir. Padişah III. Selim döneminde başlayan, II. Mahmut ve diğer padişahlar dönemi ile devam eden Batıl(ı)laşma hareketi, Batılı ülkelere eğitim amacıyla giden öğrencilerin ülkeye tekrar dönmeleri ile ivme kazanmıştır. Başlangıçta Jön Türkler olarak başlayan, sonraları İttihat ve Terakki Cemiyeti olarak şekillenerek faaliyetlerine devam eden Kürt ve Türklerden oluşan Osmanlı muhalefeti Padişah Abdülhamid'e 23 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyeti ilan ettirmişlerdir.

> ***Osmanlı İmparatorluğunda, İslami uygulamalardaki bütün eksikliklerine rağmen ırklar arasında herhangi bir ayırım yapılmamış, hiçbir ırkın kendi dilini, kültürünü yaşaması engellenmemiştir. Kürtlerin Osmanlı İmparatorluğu ile ilişkileri 1500'li yıllara dayanmaktadır. Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu ile İran'daki Safevi Devleti arasında devam eden güç mücadelesinde Kürt aşiretlerinin büyük çoğunluğu Osmanlıyı tercih etmişti.***

27 Nisan 1909'da Abdülhamid'in tahttan indirilmesi ile birlikte ülke içerisinde, dış emperyalist güçlerin de kışkırtmasıyla darbeler ve azınlıklar tarafından etnik amaçlı kargaşalıklar birbirini takip etmiştir. Yer yer iç isyanlara dönüşen bu kargaşalıklar, gerek Afrika'da ve gerekse Balkanlar'da etnik kopmalara ve toprak kayıplarına neden olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkan Savaşları'nda yenilgiye uğraması ve emperyalist dış güçlerin kışkırtmaları, İmparatorluktaki farklı etnik kökenli halkların uluslaşma sürecini hızlandırmıştır. Bunda İttihat ve Terakki'nin ırkçı, diğer kavimlere karşı düşmanca davranışı ve bütün dünyadaki Türkleri birleştirme amaçlı Turancı tavırları da etkili

olmuştur. Bütün bu kargaşalık ve etnik kalkışmalara rağmen Kürtlerin başlangıçta ayrışma, Osmanlı İmparatorluğundan kopma gibi düşünceleri olmamıştır. Dolayısıyla Birinci Dünya Savaşı'na kadar Kürtlerin genelini içine alıcı tarzda bir uluslaşma ya da ulus devleti kurma gibi bir anlayışları yoktu. Lokal bir takım grupların istekleri ise Kürtlerin tamamını kapsayıcı tarzda bir *'milli kimlik'*e dönüşmemişti. Bu nedenledir ki, 1914'de başlayan Birinci Dünya Savaşı dolayısıyla Halife tarafından ilan edilen cihada, Kürtler seferber olmuşlardır.[1]

Birinci Dünya Savaşı'nın bitmesiyle birlikte, işgalci devletler harita üzerinde cetvelle sınırlarını belirledikleri Osmanlı topraklarını kendi aralarında paylaşmaya başlamışlardır. Paylaştıkları bu topraklarda kendi mandalarında 20'den fazla devletçik kurmuşlardır. Araplar da kendi aralarında onlarca devlete bölünürken, Türkler de küçültülmüş ve adına *Misak-ı Milli sınırları* denilen sınırlar içine hapsedilmişlerdir. Kürtler ise Türkiye, İran, Irak, Suriye ve Sovyetler Birliği arasında pay edilerek, onlara güdümlü de olsa bir devlet olma imkânı bile verilmemiştir. Kurulan bütün bu devletlerin yönetimleri ise, hangi emperyalist devletin hegemonik sahasına giriyorsa, o emperyal devlet tarafından belirlenmiş ve desteklenmişti. Bu durum, Türkiye için de geçerli idi. Irak için de, Suriye için de ve diğer devletçikler için de!

Osmanlı İmparatorluğunda, İslami uygulamalardaki bütün eksikliklerine rağmen ırklar arasında herhangi bir ayırım yapılmamış, hiçbir ırkın kendi dilini, kültürünü yaşaması engellenmemiştir. Kürtlerin Osmanlı İmparatorluğu ile ilişkileri 1500'li yıllara dayanmaktadır. Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu ile İran'daki Safevi Devleti arasında devam eden güç mücadelesinde Kürt aşiretlerinin büyük çoğunluğu Osmanlıyı tercih etmişti. Kürtlerin Osmanlı İmparatorluğunu tercih etmelerinin nedenini Osmanlı tarihçilerinden biri olan Feroz Ahmad şöyle anlatmaktadır*: "Osmanlı İmparatorluğu, yönetici sınıfın fethettikleri halkları kültürel yönden de entegre etmeye dair bir girişimde bulunmamaları açısından, diğer premodern imparatorluklardan farklıydı."* Yani Osmanlı, yönetimi altındaki halkların kültürüne karışmıyordu.

Mustafa Kemal ve Kürtler

Mustafa Kemal'in Kürtlerle ilişkisi, henüz albay olduğu 1916 yılında başlar. 10 Mart 1916 tarihinde Diyarbakır'da bulunan 16. Kolordu Komutanlığına albay olarak (10 Mart 1916) atanan Mustafa Kemal, karargahını kurduğu Silvan'da bulunduğu süre içerisinde, bazı Kürt ileri gelenleriyle tanışmış ve özel dostluklar kurmuştur.[2] Mustafa Kemal, bu ilişkisini Diyarbakır'da 2. Kolordu Komutanlığına vekâleten (25 Kasım 1916) tayin olmuş[3] ve görev yaptığı zaman da devam ettirmiş, Kürt aşiret reisleriyle adeta kardeşlik derecesinde bir dostluk kurmuştur. Silvan'da, konağında kaldığı toprak ağaları Sadık ve Ali Beyler, Mutki milis kumandanı Hacı Musa Bey ve Garzan mıntıkasında eşkiyalık yapan Cemile Çeto, Mustafa Kemal'in ileride de yararlanacağı ünlü kişilerden bazıları[4] olmuştur. Mustafa Kemal Paşa ile Kürtler arasında o sıralarda kurulan sıcak ilişkileri, Kürt yazar Zinnar Silopi şöyle anlatmıştır:

Mustafa Kemal, Diyarbakır'da II. Kolordu komutanı olarak bulunduğu zaman, Kürt aşiret reisleriyle çok iyi ilişkilerde bulunarak, bunlarla adeta kardeşlik derecesinde bir dostluk kurmuştu... Mustafa Kemal Paşa, karargahının korunması için Kürt milli kıyafetleriyle bezenmiş bir tabur teşkil edilmişti. Bu tabura Dersimli Hasan Bey komuta ediyordu… Mustafa Kemal Paşa, Kürt askeri taburunun giydiği elbise tarzında, temiz giyinmiş sekiz-on yaşlarında iki yetim Kürt çocuğunu da, daima arabasında beraber gezdiriyordu… Mustafa Kemal Paşa'nın aslen Kürt olduğunu söyleyenler bile vardı.[5]

Mustafa Kemal, bu ilişkisini daha sonraki yıllarda yani gücü eline geçirinceye kadar devam

1 Ali Rıza Şeyh Atar, *Kürtler Bölgesel ve Bölge Dışı Güçler,* Anka Yayınları. 1.bsk. Kasım 2004, İstanbul, sh.86

2 Abdurrahman Arslan, *Samsun'dan Lozan'a Mustafa Kemal ve Kürtler (1919-1923)*, Doz Yayınları, 1 bsk. Haziran 1991, İstanbul, s.15; ayrıca bkz. Altan Tan, *Kürt Sorunu, Ya Tam Kardeşlik Ya Hep Birlikte Kölelik*, Timaş Yayınları, 3.bsk, Mayıs 2009, İstanbul, s.175

3 Şaban İba, *Sevr'den Lozan'a-Kürt Sorunu Ve Kemalist Hareket*, Özgün Üniversite Yayınları, 1. bsk. Ekim 2008, Ankara, s.234

4 Abdurrahman Arslan, *Samsun'dan Lozan'a Mustafa Kemal ve Kürtler (1919-1923)*, Doz Yayınları, 1 bsk. Haziran 1991, İstanbul, s.15; ayrıca bkz. Altan Tan, *Kürt Sorunu, Ya Tam Kardeşlik Ya Hep Birlikte Kölelik*, Timaş Yayınları, 3.bsk, Mayıs 2009, İstanbul, s.175

5 Mustafa Akyol, *Kürt Sorununu Yeniden Düşünmek*, Doğan Kitap yay. 5.bsk. Kasım 2007, İstanbul, s.77-78; Altan Tan, *Kürt Sorunu, Ya Tam Kardeşlik Ya Hep Birlikte Kölelik*, Timaş Yayınları, 3.bsk, Mayıs 2009, İstanbul, s.176

ettirmiştir. Kürt aşiret reisleriyle adeta kardeşlik derecesinde bir dostluk kurmuştur. *'Diyarbekir'deki muhteşem Cemilpaşa Konağı'*nı sık sık ziyaret ederek ailenin Avrupa'da eğitim görmüş gençleriyle ve ailenin liderleri Mustafa ve Kasım Beylerle sohbet ediyordu.[6] Aslında Mustafa Kemal'in Kürtlerle kurduğu bu ilişkiler, büyütülecek ve gelecekte henüz düşünce planında bile olmayan bir mücadele düşünülerek kurulan ilişkiler değildir. Çünkü Mustafa Kemal'in kurduğu ilişkiler, bölgede görev yapan her Osmanlı paşasının kurduğu ilişki türünden ilişkilerdi. Zaten bu ilişkiler, *'tipik bir Osmanlı paşasının bölgede kurduğu ilişkilerden öteye gitmemiştir."*[7]

M. Kemal'in Samsun'a Gidişi ve Kürtlerle İlişki

Ancak Mustafa Kemal'in bu tarihlerde Kürtlerle kurduğu bu ilişkiler, gelecekte Halife tarafından görevli olarak Anadolu'ya gönderildiğinde işine çok yarayacaktı. Nitekim Mustafa Kemal, Anadolu'ya Halife Vahdeddin tarafından görevlendirildiğinde kendisine verilen yetki sadece askeri kesimi ya da belirli bir bölgeyi kapsamıyordu; sivil-askeri kesim dâhil ve Doğu, Güneydoğu Anadolu'nun tamamını kapsıyordu. Kısacası Mustafa Kemal, Anadolu'ya gönderilirken çok geniş yetkilerle *'Halife vekili'* olarak görevlendirilmişti. İşte Mustafa Kemal, bu yetki çerçevesinde 19 Mayıs 1919'da Samsun'a gelir gelmez yaptığı ilk işlerden birisi daha önce tanıştığı, dostluk kurduğu Diyarbakır'daki Kürtlerle temas kurmak olmuştur. Bu çerçevede Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki bazı Kürt aşiret reislerine telgraflar çekmiş, bu telgraflarda kendisinin Sultan tarafından atandığını, yakın bir zamanda Kürdistan'ı ziyaret etmek istediğini söylüyor, aynı zamanda ülkenin işgalci güçlerden kurtuluşu için onlardan destek istiyordu. Nitekim çektiği telgrafların birinde: *"Bizim varlığımızın Kürtlerin, Türklerin ve bütün Müslümanların yardımına ihtiyacı var. Genel olarak hepimiz bağımsızlığımızı korumalıyız ve ülkemizin bölünmesine izin vermemeliyiz. Ben Kürtlere, Osmanlı Devletinin parçalanmaması şartı ile onların gelişmesine ve ilerlemesine vesile olacak bütün hukuk ve imtiyazın verilmesinin yanındayım."*[8] diyordu.

M. Kemal, Samsun'a gittiği günden itibaren *"Türk ve Kürt milleti"* bağımsızlık ve bütünlük için birleştirmeyi ve silahlı mücadeleye seferber etmeyi düşünmüştür. Nitekim Samsun'a gittikten bir ay sonra Kazım Karabekir Paşa'ya 16 Haziran 1916'da çektiği telgraftaki şifrede: *"Diyarbakır'daki Kürt Kulübü'nün İngilizlerin kışkırtmasıyla İngiliz himayesinde bir Kürdistan kurulması amacı güttüğü için kapatıldığını,"* nitekim çok sayıda mahalli Kürt liderlerden aldığı telgrafların da bu Kulübün Kürtleri temsil etmediğini gösterdiğini belirtir. Aynı telgrafta Mustafa Kemal, şunları ifade eder:

"Doğu vilayetleri halkının, Ermeni çetelerinin acımasızlığına ve taarruzlarına hedef olmuş, en büyük felaketi görmüş bir unsur olmak sıfatıyla birlik ve fedakârlık lüzumunu en önce takdir ettikleri iftiharla görülmektedir. Fakat Anadolu'nun öteki tarafları böyle değildir…

Bu sebeple ben, Kürtleri de bir öz kardeş olarak ağuşumuza (bağrımıza) katıp tekmil milleti bir nokta etrafında birleştirmek ve bunu dünyaya Müdafaa-i Hukuku Milliye cemiyetleri vasıtasıyla göstermek karar ve azmindeyim. Esasen milli vicdandan doğan bu kudrete karşı koyacak hiçbir kuvvet tasavvur etmiyorum."

Mustafa Kemal'in bu şifresi, üç maddede özetlenebilir:

1.Doğu halkına güven,

2.Kürtleri bağrımıza katarak, tekmil milleti birleştirmek ve örgütlemek,

3.Böylece zaferi sağlayacak kuvveti yaratmak.[9]

Aslında Kürtler, sadece Ermenilere değil İngiliz emperyalizmine de karşıydı.[10] Nitekim M. Kemal de, Kazım Karabekir Paşa'ya çektiği şifreden iki gün sonra Edirne'deki 1. Kolordu Komutanı Cafer Tayyar'a *"Kürtler de Türklerle birleşti"* haberini verdiği telgrafta şu bilgiyi de vermiştir:

6 M. Kemal'in karargâhını koruyan tabura Dersimli Hayri Bey komuta etmekteydi. Bkz; Altan Tan, age. s.176

7 Arslan, age. s.15

8 Ayşe Hür, *Taraf Gazetesi*, 21.10.2008 (http://www.taraf.com.tr/haber/osmanlidan-bugune-kurtler-ve-devlet-2.htm)

9 Doğu Perinçek, *Kurtuluş Savaşı'nda Kürt Politikası*, Kaynak Yayınları, 2.bsk. Aralık 1999 İstanbul, s.105-106

10 Perinçek, age. s.107

"İngiliz himayesinde bir bağımsız Kürdistan teşkili hakkındaki İngiliz propagandası ve bunun taraftarları da bertaraf edildi."[11]

Bu telgrafın tarihi, 18 Haziran'dır. Mustafa Kemal Paşa, bir ay gibi kısa bir sürede, daha Kürdistan'ın hiçbir iline ayak basmamışken, *"Bağımsız Kürdistan yönündeki propagandanın ve bu propaganda taraftarlarının bertaraf edildiğini, Kürtlerin de Türklerle birleştiğini"* söylüyor. Hiçbir somut gerçeğe dayanmayan, hayal ürünü bu sözler şu amaçlara yöneliktir: **1.** Osmanlı asker ve sivil yöneticilerindeki Kürtlere ilişkin endişeleri yok etmek, onlara cesaret vermek. **2.** Sözde kalan *'Kürt-Türk'* birliğini tek taraflı bir irade beyanına dayandırarak Kürt milli haklarını reddetmek. Tek taraflı bir irade beyanı olan *"Kürtlerin de Türklerle birleştiği"* sözü, özünde Kürtlerin hiç kaale alınmadığını göstermektedir.

Anadolu İhtilali kitabının yazarı Sabahattin Selek, söz konusu telgrafı şöyle yorumlamaktadır:

"Mustafa Kemal Paşa, çok defa, olmasını istediği şeyi kumandanlara olmuş gibi göstermeye dikkat etmiştir. Mesela, 18 Haziran 1919 günü Edirne'de 1. Kolordu Kumandanına yazdığı telgrafta; tekmil Anadolu ahalisinin milli istiklali kurtarmak için baştan aşağı bir vücut haline getirildiğini, istisnasız bütün kumanda heyetleri ve subaylar ile ortak bir karara vardıklarını, vali ve mutasarrıfların hemen tamamının milli harekete katıldığını, Kürtlerin de Türklerle birleştiğini kesin ifadelerle söylemektedir. Şüphesiz bu taktik, ihtilalin bir gereği idi… 1. Kolordu Kumandanına 'Kürtler de Türklerle birleşti' derken, o zamanın en büyük endişelerinden birinin, Kürtlerin İngiliz propaganda ve tahriklerine aldanarak Türk milli hareketine tehlike teşkil edecek bir tutum takip etmesi ihtimalinin kalmadığı telkinini istemiştir."[12]

Sabahattin Selek, *'olmayan bir şeyi olmuş gibi göstermeyi'* ihtilalin bir taktiği olarak değerlendirmektedir. 'Olmayan bir şeyin olmuş gibi gösterilmesi' yalan üretmek demektir. İletişimin zayıf, kamuoyunun çok küçük olduğu o günkü şartlarda, kabul etmek gerekir ki yalana dayalı bu politikalar oldukça etkili olmuştur. Kürtlerin de Osmanlı İmparatorluğundan ayrılacağı yönündeki endişeleri gidermek amacıyla bu yalana dayalı politikalara başvuran Mustafa Kemal Paşa, Osmanlı hâkim sınıfları ile aynı doğrultuda, Kürtlerin ve Kürdistan'ın Türk hâkimiyetinde olması gerektiğini savunmaktadır.[13]

Kürtlerin arkasında İngilizlerin olduğuna, İngilizlerin bağımsız bir Kürdistan kurmak istediklerine dair bir politikaları olmadığını hatta Kürdistan'a ve Kürtlere karşı olduklarını söyleyen Abdurrahman Arslan, şöyle devam etmiştir:

Mustafa Kemal Paşa, gerekse Osmanlı yöneticileri Kürtlerin özgürlük mücadelelerinin arkasında İngilizlerin bulunduğunu söylemektedirler. Gerçeklere dayanmayan ve tamamen yalan olan bu suçlamalar, Mustafa Kemal Paşa'ya, Kürt milli haklarını red ve inkârda önemli bir gerekçe olacaktır. İngilizlerin Güney Kürdistan'da Kürt özgürlüğü için mücadele eden Şeyh Mahmude Berzenci hareketini kanla bastırdıkları bilinmektedir. Ayrıca İngilizlerin *'Bağımsız Kürdistan'* fikrini hiçbir zaman gündeme dahi getirmedikleri ve bu fikri desteklemedikleri de bilinmektedir. Kaldı ki, İngilizler gerçekten bir Kürt özerkliğinden bile yana değillerdir. Sevr anlaşmasındaki Kürt özerkliğini nasıl bir yılan hikâyesine dönüştürdükleri ve Kuzey Kürdistan'ı Türk yönetimine bıraktıkları da göz önüne getirdiklerinde, *'Kürt özgürlük hareketinin arkasında İngilizlerin bulunduğunu'* iddia etmek hiç de inandırıcı olmamaktadır. Bu gerçeklere rağmen *"Kürtlerin arkasında hep bir yabancı parmağı aramak",* Kürt milli haklarını red ve inkâr etmenin uyduruk bir gerekçesi olmaktan öte bir anlam taşımamaktadır.

Mustafa Kemal Paşa'nın rahatsızlık duyduğu *"Kürt özgürlük hareketi"*nin arkasında Kürdistan Teali Cemiyeti ve yurtsever Kürt aydınları vardır. Kemalistlerin *'İngiliz işbirlikçisi'* diye nitelendirdikleri Kürdistan Teali Cemiyeti, 17 Aralık 1918 tarihinde Seyit Abdulkadir Efendi başkanlığında kurulan yurtsever bir Kürt örgütüdür.[14] *(Devam edecek…)*

11 *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c. 2 (1915-1919), Kaynak Yayınları, 2.bsk. Aralık 1999, İstanbul, s.394

12 Sabahattin Selek, *Anadolu İhtilali*, Cem Yayınevi, 6.bsk. 1976, İstanbul, s.258-259, ayrıca 31 nolu dipnot.

13 Abdurrahman Arslan, age. s.21-22

14 Arslan, age. s.22-23

Mayınlı Tarlada Konuşmak

Mehmed DURMUŞ

Mayınlı tarlada yürümek mi zor, konuşmak mı? Ali Kaçar'a göre cevap, ikincisi olmalı. Ali Hoca'nın 'Mayınlı Tarlada Konuşmak' kitabı (Mart, 2023/Ankara) Genç Birikim yayınları etiketini taşıyor. Mayınlı tarlada ne konuşsanız, baltayı taşa değil ama bir mayına vursunuz. Zira dört bir yanınız mayınla çevrilidir. Atacağınız bir adım ya da sarf edeceğiniz bir kelime sizi hayattan koparabilir. Kaçar'ın 390 sayfalık Kemalizm eleştirisi kitabı, hacmine rağmen yine de kolay okunmaktadır.

Çok canlar yaktı bu mayınlı tarla. Çok darağaçları kuruldu beldelerimizde. Evlere çok ateş düştü bir 'hiç' uğruna; çünkü güdülen dava bir 'hiç'ti. Ankara Samanpazarı'nın dili olsaydı belki anlatırdı darağaçlarının hazin hikayesini. Sahi, Kemalistler bunca müze meraklısıdırlar da, neden acaba bir de, istiklal mahkemeleri müzesi ihdas etmemişlerdir?

Çok canlar yaktı bu mayınlı tarla. Çok darağaçları kuruldu beldelerimizde. Evlere çok ateş düştü bir 'hiç' uğruna; çünkü güdülen dava bir 'hiç'ti. Ankara Samanpazarı'nın dili olsaydı belki anlatırdı darağaçlarının hazin hikayesini. Sahi, Kemalistler bunca müze meraklısıdırlar da, neden acaba bir de, istiklal mahkemeleri müzesi ihdas etmemişlerdir? Oysa haddinden ziyade malzeme çıkardı hani; bir çift pabuç, yırtık-pırtık çoraplar, idam esnasında Müslüman bir ilim adamının kafasına "giydomuz!" diyerek zorla geçirilen Kemalist şapka, idam urganları, darağaçları, kanlı gömlekler, daha neler neler. Mahkemenin üç Ali'sinin önlerinde mutlaka kalem-kağıt vardı, acaba hangi kanunun hangi maddesine ilgi tutmuşlardı, oralara düştükleri notlar ve kalemleri… Fikir, ilim, ideoloji adına söyleyecekleri hiçbir sözleri olmayanların, darağacında giydirdikleri gömlekleri Cumhur'un çocuklarının tanıması gerekmez miydi?

Samanpazarı'nın dili olsaydı dedik de, aslında bu hepten de muhal sanılmamalı. Belki gün olur Samanpazarı dile gelir, konuşur. Kimi insanların ağızlarına mühür vurulup, kulakları, gözleri ve derilerinin şahitlik yapacağı günler gelecekse, üzerine darağacı kurulmuş mekanların da konuş(turul)ması mümkündür. Her şeyi konuşturan Allah, hiç konuşmaz sandığımız taşları, toprakları ve ağaçları da dile getirtebilir… O günleri her bir insan, bir nefes alıp vermemek kadar yakın bilmelidir.

Ali Kaçar'ın mayınlı tarla konuşmaları on iki fasıldan oluşmaktadır. Kitabı okurken mayınlı tarlada kalem oynatmanın zorluklarını yakından hissediyoruz. Yazarımız mümkün mertebe sakal-bıyık dengesini gözetmiş. Her bölümde bir yığın mayınla uğraşıyor, mayınlara tekme atmıyor tabi ki, onları tek tek çözmeye, etkisiz hale getirmeye çalışıyor. Herhangi bir kişinin şahsını hedef almaksızın, yapılan işlere, inkılaplara (devrimlere) yöneliyor. Olayın resmi tarih dayatmasının dışında, bilinmeyen ya da az bilinen tarafları varsa önce onları gün yüzüne çıkarıyor. Gerçi bilinmeyen bir şey de kalmadı aslında fakat kanun zoruyla hala ceketin astarının dışına çıkarılması söz konusudur. Ali Kaçar Osmanlı dönemindeki seçimlerden başlamış söze. Sonra birinci meclis, meclisin açılışı, meclisin feshi, seçimler, takrir-i sükûn kanunu; 'İzmir suikastı' olayı, üçüncü meclisin oluşumu ve 1927 seçimleri, Kemalizm'in kutsal kitabı Nutuk, 1931 kurultayı ve seçimler; Mustafa Kemal'in gece eğlencesi olan balolar; Rauf Orbay'a oynattırılan 'Serbest Fırka' oyunu. Kitabın konuları bunlar. Kaçar son olarak Kemalizm ve Kadın konusuna değinmiş.

Türkiye için "mezardan yönetilen ülke" tespitini kim yaptıysa, kitabın kavlince bir keşif yapmış. Ülkeyi yöneten herkes tek adamın mezarına gidip taabbüdünü sunmak, bağlılığını bildirmek, yaptığı ve yapmadığı her icraatın hesabını vermek zorundadır. Yapılacak her yasal düzenlemenin mezarın standartlarına uygun olması gerekmektedir. Ülkede bir taş yerinden alınıp başka bir yere taşınacak olsa, bunun dahi mezarda mündemiç ilkelere münasip olması gerekmektedir. Memleketin mezardan yönetilen bir ülke olmasındaki en büyük pay da, kendisi de CHP mahreçli olup, muhafazakâr-demokrat çizgiye evrilen Adnan Menderes'e aittir. Gerçi Menderes mezara kulluğunu ispat etme heyecanına mı kapılmıştı, yoksa derin fay hatlarından önüne böyle bir proje mi sürülmüştü, onu da bilmiyoruz. Bildiğimiz husus ise, 5816 nolu kanun jestine rağmen, Mustafa Kemal'in terekesi mesabesindeki tanrıların gazabından kurtulamamış olmasıdır. Bu rejim, başbakan İsmet İnönü'ye, Kazım Karabekir'e ve daha birçok generale belki blöf yapmıştı ama Adnan Menderes'e gelince, blöf sevmediğini göstermişti.

Dünyada hiçbir nesne ila nihaye baki değildir. Düşmez kalkmaz bir tek Allah'tır. Hiçbir koruma kanunu, koruduğu varlığı -her şeyden korusa bile- hakikatin mızraktan daha sivri, kılıçtan daha keskin, ateşten daha yakıcı dilinden esirgeyemez. Hakikatin er veya geç tecelli etmek gibi bir tabiatı vardır. Biz Müslümanlar intikamcı değiliz ama hakikat intikamcıdır çünkü hakikat azîzün zü'ntikam Allah'la bağlantılıdır. İnsanlar bir hiç uğruna öldürülüp vücudu parçalara ayrılıyor, dolaba tıkılıyor veya kuyulara atılıp üzerine beton dökülüyor ama yine bir gün hakikat gelip o betonun gizlediği cesede ulaşabiliyor. Koruma kanunu yakın tarihi, bir çöpü bile yerinden oynatmanın mümkün olmadığı bir sit alanına dönüştürmüş durumdadır. İzmir suikastı, Ali Şükrü Bey cinayeti, İskilipli Atıf Hocanın idam emrini kimin verdiği, hilafetin kaldırılmasının nelerin bedeli olduğu gibi yüzlerce, binlerce olay -tıpkı İncil'deki ifadesiyle- bir gün bütün yalınlığıyla çatılardan seslendirilecektir. Biz Müslümanlar sadece hakikatin peşindeyiz. Hakikatten ne bir şeyin eksiltilmesi ne de bir şeyin artırılması dileğimiz değildir.

Kemalist tayfası, istiklal mahkemelerinin sırf Erzurumlu Şalcı Bacı'nın yani bir kadının boynuna hem de şapka adındaki bir çaput için yağlı urgan geçirilmesinin hesabını bile veremezler. Görenler duyanlar da, anılan tayfanın 'kadın hakları', 'kadına verilen değer' söylemleriyle kadını 'tanrı parçası' yerine koyduklarını sanır-

lar. Gerçi Şalcı Bacı "ula şapkanız soykanızda kala…" diyerek şapkalarına küfretmişti, askerlere doğru takunya fırlatmıştı. Bir de istiklal mahkemesi denilen giyotin makinesinin hakiminin, "son sözün var mı?" diye sorması üzerine Şalcı Bacı, "lan kavat, kadın kısmının idam edildiği nerede görülmüştür!" diyerek büyük bir ders vermişti ya, yani çok olmuştu Şalcı bacı. Ama bir nazara göre Kemalistler Şalcı Bacı'yı, şapka giymediği için değil, kadın-erkek eşitliğine olan sadakatlerinden dolayı idam etmişlerdir… Bir nevi pozitif ayrımcılık vaziyetleri… Tabi ki asılmalıydı Şalcı Bacılar, yeryüzü tanrıları yeni bir rejim, yeni bir Cumhuriyet yaratıyorlardı. Kurban gerekirdi. Yeni Cumhuriyet kanla yoğrulmalıydı, feda olsundu şapka kurbanları. Madem Müslümanlar hayvan kurban ediyorlardı, Cumhuriyet de insan kurban ederdi.

İstiklal mahkemesi adındaki giyotin makinesinin Kayseri'den başlayıp, Sivas, Tokat Erbaa, Erzurum hattında ilerleyen kıyımları, tavuk keser gibi boğazladığı hocalar. Rize'de verilen idam kararlarının, karar verilmesinden yarım saat sonra, güpegündüz, saat ikide (14.00) şehrin meydanında infaz edilmeleri. Maraş'ta şapka kanununa direnen ulema. Ali Kaçar, İstiklal Mahkemesinin verdiği idam kararlarını "on binlerce" diye ifade etmektedir. On binlerce değil, onlarca bile olsa yine cinayettir. İlme ve ilim adamlarına duyulan bu kin ve nefretin altında yatan gerçek sebep neydi acaba?

Bilindiği üzere yakın tarih belki hiçbir tarih yazımına olmadığı kadar bir müdahaleye maruz kalmış, pek çok olay tamamen ters yüz edilmiş, Cumhuriyet tanrılarının rızalarına uygun gelecek şekilde imbikten geçirilmiş, 'made by monark' türü bir tarihtir. Süreç içerisinde oldukça 'başarılı' bir yöntemle tek adamlığa yükselen Mustafa Kemal her şeyi en iyi şekilde düşünmüş, her şeyi en iyi şekilde yapmış, her şeye en iyi şekilde yön vermiş bir tek adamdır. Daha doğrusu, kendisine tapan çok sayıda kulunun yazdığı gibi o bir tek adam değil bir tek tanrıdır.

Kendisine tapanların Mustafa Kemal'i bu şekilde tanrılaştırmalarının arka planında yatan en önemli faktör, Cumhuriyet devriminin devirdikleri ve yerine ikame ettikleri itibariyle, ulaşılan hedefin büyüklüğü olsa gerektir. Yani şu veya bu şekilde İslam'la hemhal olmuş, ana kaynağı İslam olan bir toplumu, Fransız devriminden daha katı darbelerle çok radikal bir şekilde köklerinden devirip, tamamen laik/seküler bir yapıya kavuşturmayı hiç kimse hayal edememişti ki, netice herkesi şok etmiştir. Dolayısıyla Mustafa Kemal'e ilah diye tapanlar bu kadar büyük bir darbenin ancak bir tanrıdan geleceğine itikat ettikleri için, şaşkınlıkları da o oranda büyük olmuştur.

İdam sehpalarında kurulan yeni rejimin emekçilerinin içleri kararmıştı, yorulmuşlardı mutlaka. Kısa bir ara verip, eğlenmeleri gerekirdi, içleri ferahlamalı, yağlı urganların kasvetini atmalıydılar. Bu sebeple Cumhuriyet baloları düzenlemişti Mustafa Kemal. Kasvet sadece rakı sofralarıyla dağıtılmıyordu. Eğlence gerekiyordu. Camiden, namazdan, ezandan, medreseden vd. arındırılan Anadolu'ya balo, dans ve eğlence gelmeliydi. Tabiat boşluk kabul etmezdi. Akif'in içli sesiyle, madem Osman'ın yurdunda nâkus inliyordu, mademki Şark'ın vefasız, kansız evladı Selahaddin'lerin, Fatih'lerin yurdunu serâpâ çiğnetmişti, artık ezan susabilir, fezalardan Mevla'nın yâdı silinebilirdi. Vakit o vakitti… Ne hicrandı ki, en şevketli mazi serâp olmuş, o kudretler, o satvetler harâb olmuş, türâb olmuştu. Artık dolaşması zamanıydı İslam'ın haremgâhında nâmahremin. Matem kimin hakkıydı, bülbülün mü, Akif'in mi?

Kemalist diktatörlüğün çektirdiği acılardan vicdanı kanayan az sayıda fikir adamı var. Bunlardan biri olarak Ali Kaçar, yoğun bir emek ürünü olan bir çalışmaya imza atmış bulunmaktadır. CHP'nin Ankara valisi Nevzat Tandoğan'ın 1944 yılında, tutuklanarak huzuruna getirilen Osman Yüksel Serdengeçti'ye söylediği, "ulan öküz Anadolulu" diye başlayan nutku meşhurdur. CHP valisinin Firavun kibriyle kustuğu o sözcüklerin bir Cumhuriyet mayasına dönüştüğü ve nice çürük kalplerin bu mayaya göl olduğu ve İslam'dan Kemalizm'e terk-i diyar ettiklerini görmekteyiz. Artık bazı '… Anadolulular' Nevzat Tandoğan'ın ve Cumhuriyet tanrılarının mirasına en az Cumhuriyetin tosuncukları kadar sahip çıkmakta, Tandoğan ve yaranına yoldaş olmaktadırlar. Celladına âşık olan kimi ilahiyatçı hocalar da Kemalizm dinine terfi edenler kervanına katılmış bulunmaktadırlar.

Mayınlı tarlada konuşmak gibi zorlu bir yolu seçtiği için Ali Kaçar'ı tebrik ediyorum.

19 Mayıs ve Mustafa Kemal - II

Ali KAÇAR

Mustafa Kemal'in Halife Vahdeddin ile Görüşmesi ve Yaptığı Yemini

Mustafa Kemal'in Samsun'a gitmesi belirlenip Padişah tarafından da onaylandıktan sonra bir taraftan hazırlıklar yapılırken diğer taraftan tanıma, tanışma görüşmeleri yapılmaktaydı. Bu görüşmelerden birisi de 14 Mayıs akşamı Mustafa Kemal ve Cevad Paşa'lar, Sadrazam Ferid Paşa'yla Nişantaşı'ndaki konakta akşam yemeğinde gerçekleşmiştir. Yemekten sonra sadrazam, Mustafa Kemal Paşa'ya ertesi günü, Zat-ı Şahane'yi ziyaret etme talimatı vermiştir.

Vahdeddin, Mustafa Kemal'i sadece Samsun ve havalisi için 'müfettişlik' amacıyla göndermemiştir. Şayet Mustafa Kemal, sadece Samsun havalisindeki Rum Pontusçularıyla çatışmaları engellemek amaçlı gönderilmiş olsaydı, 'devleti kurtarabilirsin' denmezdi.

Paşa, bir gün sonra Yıldız Sarayı'nda, Küçük Mabeyn'in ilerisindeki kütüphanede Vahdeddin'le karşı karşıyadır. Hatıralarında padişahla görüşmesini şöyle anlatacaktır:

"(…) Yıldız Sarayı'nın ufak bir salonunda Vahdeddin'le adeta diz dize denecek kadar yakın oturduk. Sağında dirseğini dayamış olduğu bir masa ve üstünde bir kitap var. Salonun Boğaziçi'ne doğru açılan penceresinden gördüğümüz manzara şu: Birbirine muvazi (paralel) hatlar üzerinde düşman zırhlılar! Bordalarındaki toplar, sanki Yıldız Sarayı'na doğrulmuş! Manzarayı görmek için, oturduğumuz yerlerden başlarımızı sağa-sola çevirmek kâfi idi.

Vahdeddin, hiç unutmayacağım şu sözlerle konuşmaya başladı:

- Paşa, Paşa! Şimdiye kadar devlete çok hizmet ettin. Bunların hepsi artık bu kitaba girmiştir. (Elini demin bahsettiğim kitabın üstüne bastı ve ilave etti): Tarihe geçmiştir. O zaman bunun, bir tarih kitabı olduğunu anladım. Dikkatle ve sükûnla dinliyordum:

- Bunları unutun, dedi. Asıl şimdi yapacağın hizmet hepsinden mühim olabilir. Paşa, devleti kurtarabilirsin!

Bu son sözlerden hayrete düştüm. Acaba Vahdeddin benimle samimi mi konuşuyor? O Vahdeddin ki ecnebi hükümetlerin yüzüncü derece aletleri ile temas arayarak devletini ve

saltanatını kurtarmaya çalışıyordu. Bütün yaptıklarından pişman mı idi? Aldatıldığını mı anlamıştı? Fakat böyle bir tahmin ile başka bahislere girişmeyi tehlikeli addettim. Kendisine basit cevaplar verdim:

- Hakkımdaki teveccüh ve itimada arz-ı teşekkür ederim. Elimden gelen hizmette kusur etmeyeceğime emniyet buyurunuz.

Söylerken, kafamdaki muammayı da halletmeye uğraşıyordum. Çok iyi anladığım, veliahtlığında, padişahlığında bütün his ve fikirlerini, temayüllerini, sahtekârlıklarını tanıdığım adamdan nasıl yüksek ve asil bir hareket bekleyebilirdim? Memleketi kurtarmak lazımdır, istersem bunu yapabilirmişim. Nasıl hemen hüküm veririm? Vahdeddin demek istiyordu ki, hiçbir kuvvetimiz yoktur. Tek mesnedimiz (dayanağımız) İstanbul'a hâkim olanların siyasetine uymaktır. Benim memuriyetim onların şikâyet ettikleri meseleleri halletmektir. Eğer onları memnun edebilirsem memleketi ve halkı bu siyasetin doğru olduğuna inandırabilirsem ve bu siyasete karşı gelen Türkleri te'dip edersem (cezalandırırsam) Vahdeddin'in arzularını yerine getirmiş olacaktım.

- Merak buyurmayın efendimiz, dedim. Nokta-i nazar-ı şahanenizi (görüşünüzü, düşüncenizi) anladım. İrade-i seniyeniz (emriniz) olursa hemen hareket edeceğim ve bana emir buyurduklarınızı bir an unutmayacağım. "Muvaffak ol!" hitab-ı şahanesine mazhar olduktan sonra, huzurundan çıktım.

Naci Paşa, padişahın yaveri fakat benim hocam, derhal benimle buluştu. Elinde ufak mahfaza içinde bir şey tutuyordu.

- Zat-ı Şahanenin ufak bir hatırası, dedi. Kapağının üzerine Vahdeddin'in inisyalleri işlenmiş bir saati.

- Peki, teşekkür ederim, dedim. Yaverim aldı.

Sonra, sanki Yıldız Sarayı'ndan çıktığımız ve hareket etmek üzere olduğumuzu gizlemek, saklamak ister gibi ihtiyatla, ayaklarımızın patırtısını işittirmekten korkarak saraydan uzaklaştık. (…)

Yıldız'daki görüşme sonuçları bakımından sadece Osmanlı Tarihi'nin değil, bütün Türk Tarihi'nin en önemli ikili temaslarından biridir ve işin ilginç tarafı, Mustafa Kemal'in hükümdarla baş başa yaptığı görüşmeye hatıralarında yer vermesine karşılık, Vahdeddin'in bu konuda tek kelime bile etmemesidir. Vahdeddin, bu görüşmeden ne yarım bıraktığı hatıralarında söz etmektedir ne de mektuplarında bahsi vardır.[1]

Vahdeddin'in, "Paşa, devleti kurtarabilirsin" şeklindeki konuşmasını F. Rıfkı Atay da 'Çankaya' adlı eserinde aynı şekilde aktarmaktadır:

"(…) Paşa, Paşa! Şimdiye kadar devlete çok hizmet ettin. Bunların hepsi, artık bu kitaba girmiştir. (Elini demin bahsettiğim kitabın üstüne bastı ve ilave etti): Tarihe geçmiştir. O zaman bunun bir tarih kitabı olduğunu anladım. Dikkatle ve sükûnla dinliyordum: Bunları unutun, dedi. Asıl şimdi yapacağın hizmet, hepsinden mühim olabilir. Paşa, devleti kurtarabilirsin! Bu son sözlerden hayrete düştüm. Acaba Vahdeddin benimle samimi mi konuşuyor? O Vahdeddin ki ecnebi hükümetlerin yüzüncü derece aletleri ile temas arayarak devletini ve saltanatını kurtarmaya çalışıyordu. Bütün yaptıklarından pişman mı idi? Aldatıldığını mı anlamıştı?[2]

Bardakçı, Mustafa Kemal'in "(…) Kafamdaki muammayı da halletmeye uğraşıyordum. Çok iyi anladığım, veliahtlığında, padişahlığında bütün his ve fikirlerini, temayüllerini, 'sahtekârlıklarını' tanıdığım adamdan nasıl yüksek ve asil bir hareket bekleyebilirdim?" şeklindeki sözlerini, Falih R. Atay ise, "(…) kafamdaki muammayı da halletmeye uğraşıyordum. Çok iyi anladığım, veliahtlığında, padişahlığında bütün his ve fikirlerini, temayüllerini, tanıdığım adamdan nasıl yüksek ve asil bir hareket bekleyebilirdim?" şeklinde aktarmıştır. Yani Atay'ın aktarımında 'sahtekârlıklarını' ifadesi geçmemektedir.[3]

Bir başka kaynakta ise bu görüşme şöyle nakledilmiştir: "Bunları unutunuz. Bundan

1 Murat Bardakçı, Şahbaba, s.133

2 Falih Rıfkı Atay, Çankaya, s.174-175; Lord Kinross da "Şimdi yapacağınız hizmet, hepsinden daha önemlidir. Paşam, isterseniz memleketi kurtarabilirsiniz" demektedir. Bkz; Atatürk Bir Milletin Yeniden Doğuşu, Sander Kitabevi Yayınları, 1966, İstanbul, s.252

3 Bkz; Atay, age. s.175

sonra yapacağınız hizmet, şimdiye kadar yaptığınızdan çok mühim olacaktır. Dikkat ve sadakatle çalışırsanız, devleti düştüğü bu felaketten kurtarabilirsiniz. Birçok kumandanı Anadolu'nun kolordularına dağıttım. Sizin vazifeniz, bunları teftiş etmek olacaktır… Muvaffak olunuz" der.[4]

Bu görüşmeden anlaşılan, Vahdeddin, Mustafa Kemal'i sadece Samsun ve havalisi için 'müfettişlik' amacıyla göndermemiştir. Şayet Mustafa Kemal, sadece Samsun havalisindeki Rum Pontusçularıyla çatışmaları engellemek amaçlı gönderilmiş olsaydı, 'devleti kurtarabilirsin' denmezdi.

Görevin, geniş yetkilerle kendisine sevinen Mustafa Kemal, haberi bildirmek için, Rauf Beyle beraber hemen hala hapiste olan Fethi Bey'i görmeye gitmiş, hapishane müdürü onu saygıyla karşılamıştır. Müdür, 'Paşam, haberi duyduk. Anadolu'ya gidiyormuşsunuz. Ne zaman emrederseniz istediğiniz mahpusları serbest bırakır ve kendim de onlarla beraber orada size katılırım' demiştir.[5] Müdürün bu konuşmasından da anlaşılacağı üzere Mustafa Kemal, sadece Samsun ve çevresindeki olayları teftiş amaçlı görevlendirilmemiştir.

Mustafa Kemal'in Halife Vahdeddin ile görüşmesinin, 15 Mayıs'ta mı yoksa 16 Mayıs'ta mı yapıldığı net değildir. Nitekim 14 Mayıs akşamı yemekte Sadrazam Damat Ferit Paşa, 15 Mayıs'ı kastederek "(…) Yarın kendilerini ziyaret ediniz" demesi üzerine "Peki efendim!" cevabını verdiğini söyler ama aynı hatıratın sonraki sahifelerinde padişahı görmek için 16 Mayıs'ta Yıldız Sarayı'na gittiği anlatılır.[6]

Ertesi gün 16 Mayıs'tı, günlerden cumaydı…

Odada, dört kişiydiler. Zat-ı Şahane yani Vahdeddin; Sadrazam Ferid Paşa, başyaver Avni Paşa ve Mirliva -Tuğgeneral- Mustafa Kemal Paşa.

Ortadaki ayakları altın varaklı mermer masanın üzerinde bir Kur'an-ı Kerim duruyordu…

Herkes, ayaktaydı.

Mustafa Kemal Paşa, asker adımlarıyla ilerledi, masanın öteki tarafına, padişahın karşısına geçti. Askeri tavrına ruhani bir hava verip, sağ elini Kur'an'ın üzerine koydu ve öbür elindeki küçük kâğıdı okumaya başladı:

"Hükümet tarafından düzenlenip padişahın tasdikine iktiran eden 21 maddelik özel talimatta açıkça belirtilmiş olan geniş yetkilere dayanarak Anadolu vilayetlerindeki bütün mülki ve askeri memurlar üzerinde icrasına memur bulunduğum teftişleri ve tahkikatı halife hazretlerinin arzusu dâhilinde iftihar kaynağım ve padişah kullarının övüncü olan tam bir sadakatle ve elimden gelen bütün kuvvetle yerine getireceğime, vallahi billahi…"

Sonra, mırıltı halinde "Cenab-ı Allah muvaffak etsin" sözleri işitildi. (…)

Politikacı, asker yahut sivil, Mustafa Kemal'e ve cumhuriyete muhalif olanların seneler boyu söyledikleri "Yeminini tutmadı" ifadesinde kastedilen yemin, zannedilenin aksine Paşa'nın 10 Şubat 1920'de Harb Okulu'ndan mezun olurken ettiği Padişaha sadakat yemini değil, işte buydu.[7]

Padişah Vekili Olarak Gönderildi

Mustafa Kemal'e, Anadolu'da bir nevi "Padişah Vekili" gibi hareket etme salahiyeti verilmişti. Bu salahiyet yani "Hatt-ı Hümayûn", tanzim edilmiş ve Sultan Vahdeddin tarafından da imza edilmiştir:

"Hatt-ı Hümayûn Sûreti:

Yaveran-ı şehriyarimden Erkan-ı Harbiye Mirlivası Mustafa Kemal Paşa'ya:

Harb-i Umumi'nin müttefikin hesabına ziyaı üzerine tahassül eden vaziyet-i siyasiye, ecdadı izamım mülkünü ve Makam-ı Hilafet ve Saltanatımı müşkül ve tehlikeli bir sahaya sürüklendiğinden, Hükümet-i Seniye'min kararı vechile tayin olunduğumuz mıntıkada asayişi temin ve maraza-i şahaneme mugayir ahvalin hudusunu men'ile cümleten def-i saile bezl-i cehd ü gayret ederek Milletimizin masuniyetini te'yid

4 Ali Osman Eğilmez, Türkiye Cumhuriyeti Tarihine Giriş, Kitabevi Yayınları, Eylül 1998, İstanbul, s.26

5 Lord Kinros, age. s.245

6 Murat Bardakçı, Bir Devlet Operasyonu: 19 Mayıs, Turkuvaz Yayınları, 1.bsk. Eylül 2019, İstanbul, s.41-42

7 Bardakçı, age. s.135-136

ve mülkümün eyadi-i mütearrızından tahlisi için yekvücud olarak hareket edilmesini, selam-ı şahanemle asker ve memurine ve ahaliye tebliğini irade ettim. (Mehmed Vahdeddin)

(162 nolu dipnot) Bu fermanın tarihi 14 Mayıs 1919'dur. (…) Bu ferman dikkatle incelendiğinde M. Kemal Paşa'ya verilen salahiyetin sadece Dokuzuncu Ordu Müfettişliği'ne münhasır olmadığı kolayca anlaşılır. Nitekim ciddi araştırıcılar, bu salahiyetin sadece askeri sahaya münhasır olmadığını ve bunun bir nevi "padişah vekilliği" tarzında anlaşılması gerektiği hususunda müttefiktirler. (…)[8]

Dr. Rıza Nur ise, Tevfik Paşa'yı aynı durumda yani muteriz göstermektedir:

"Mustafa Kemal'in Anadolu'ya geçmesinin sebebi hakkında ortada dönen şöyle bir rivayet de var: Ferid Paşa, işgal kuvvetlerine karşı bir kuvvet elde etmek ihtiyacını hissetmiş. Bu rivayete göre de bu ihtiyacı hisseden Vahdeddin'miş. Bu kuvvet, Anadolu'da ordular ve halktan askeri bir kuvvet yapıp, bunu işgal kuvvetlerine ve Padişah'a muarız gösterip bunlara istiklal talep ettirmek imiş. Bu projeyi fiile çıkarmak için Mustafa Kemal'i münasip görmüşler. Padişah, Mustafa Kemal'e para vermiş. Keza hükümet bütçesinden de ona birkaç bin lira vermişler ki, bunun ilmühaberinin fotoğrafisini Paris'te "Pepuplique Enchance" Gasetesi neşretti. Padişah ve Ferid, Mustafa Kemal'i çağırmışlar, işi söylemişler. Kendisini memur edip eline bir de ferman vermişler. Aynı zamanda bu işi yapacağına ve kendisine verilen emirleri dinleyeceğine, bir gün emir verilince vazgeçmeyeceğine dair namusu üzerine de yemin ettirmişler.

Mustafa Kemal'in tayinini haber alan bütün vatanperverler, telaş edip onun gönderilmesini men'e çalışmışlardır. Bunlardan biri de Sadrazam Tevfik Paşa'dır. Hazine-i Hassa Müdürü Refik Bey ile padişaha:

"Mustafa Kemal, …'dur. Yollamasın, başka birini yollasın" diye haber göndermiştir.

Bunu, bizzat Refik Bey söylüyor. İşte Mustafa Kemal'in bu namuslu ve millete hizmetler etmiş, ihtiyar aleyhindeki büyük buğz ve adaveti -ki nutkunda görülür- bundan ileri gelmektedir."[9]

Mustafa Kemal'e verilmiş olan Ferman-ı Hümayun; bütün kumandan ve valilere bu yeni hareketin Padişah ve Hükümet tarafından gizlice tasdik edildiği intibaını vermiştir. Esasen M. Kemal Paşa, Anadolu'da zaman zaman daha da sarih davranarak Sultan ve hükümet adına hareket ettiğini izhardan çekinmemiştir. Mesela Erzurum'dan bütün Ordu Kumandanları ve valilere, "silahların itilaf kuvvetlerine teslim edilmemesi ve askerin silah altına celbi" hakkındaki emri, Sultan namına vermiştir.[10]

Mustafa Kemal, kendisine geniş yetkiler verilince çok sevinmişti. Anadolu'ya gitmeye ikna edilen Mustafa Kemal, olağanüstü yetkiyle, padişah vekili olarak görevlendirmişti. Kadir Mısıroğlu, "Lozan Zafer mi, Hezimet mi?" adlı eserinde bu konuyu şöyle anlatmaktaydı: Mustafa Kemal, "Padişah'ın kendi salâhiyetlerini devralan ve bir nevi 'Padişah vekili' gibi hareket etmesini sağlayan bir 'Ferman-ı Hümayun'la teçhiz edildi. Bütün bunlara ek olarak yanına istediği kimseleri almasına müsaade edildi. Tahsisât-ı Mestûre ve Hazine-i Hâssa'dan külliyetli paralar verildi."[11] Falih Rıfkı Atay da "Çankaya" adlı eserinde konuyla ilgili olarak şu ifadelere yer vermektedir: "Mustafa Kemal, mühürlü talimatnameyi cebine koydu, yetkisi büyüktü. Karargâhına alacaklarını kendi seçti. 9. Ordu Müfettişi Mustafa Kemal: ‹Ne âlâ şey, talih bana öyle elverişli şartlar hazırlamış ki, kendimi onların kucağında hissettiğim zaman ne kadar bahtiyarlık duyduğumu anlatamam. Harbiye nezaretinden çıkarken heyecandan dudaklarımı ısırdığımı hatırlıyorum. Kafes açılmış, önümde geniş bir âlem, kanatlarını çırparak uçmaya hazırlanmış bir kuş gibi idim' diyordu."[12]
(Devam edecek)

8 Kadir Mısıroğlu, Bir Mazlum Padişah Sultan Vahideddin, Sebil Yayınları, İstanbul, 2005, s.207

9 Dr. Rıza Nur, Hayat ve Hatıratım, c.III. s.565-566

10 Dagobert Von Mikusch'den nakleden Kadir Mısıroğlu, Lozan Zafer mi Hezimet mi? c.1, Sebil yayınları, İstanbul, s.186

11 Kadir Mısıroğlu, Lozan Zafer mi, Hezimet mi? Sebil Yay. c.1, s.188-189; Verilen paralar için bkz: Sarıklı Mücahidler, Sebil Yay. 4.bsk. İst. 1976, s.57-60

12 Falih Rıfkı Atay, Çankaya, s.171; ayrıca bkz: Ş. Süreyya Aydemir, Tek Adam Mustafa Kemal, c.1, Remzi Kitabevi,12. bsk. 1991, İstanbul, s.402; Kinross, age. s.245

Cumhuriyetin İlanının Hatırlattıkları -I-

Ali KAÇAR
kacarali@hotmail.com

Cumhuriyet ve kurucusu ile ilgili bir şeyler konuşmak, itirazlarda bulunmak, yanlış ve hataları gündeme getirmek, mayınlı tarlada yürümek gibi tehlikelidir. Cumhuriyetin kuruluşu ve kurucusunun ölümü üzerinde şu kadar yıl geçmiş olmasına rağmen bu anlamda söylenecek her söz ve itiraz, hakaret olarak algılanmakta ve olmazlar oldurularak oligarşik güçler, kolluk kuvvetleri ve yargı güçleri devreye sokularak bağımsız olduğu iddia edilen mahkemeler tarafından en ağır cezaların verilmesi sağlanmaktadır. Söz konusu Mustafa Kemal ve yaptıkları olunca, kanun, anayasa kısacası her şey teferruattır.[1] Bu nedenledir ki, her partinin, -laik, milliyetçi, muhafazakâr olsalar da- iktidara geldiği zaman iktidar öncesi söylediklerini unutarak, toplumda karşılık bulmasa da Kemalizm'i bayraklaştırarak sımsıkı sarıldıkları görülmektedir. Zaten toplum da, darbelerle, muhtıralarla oluşturulan vesayetle korkutulmuş ve sindirilmiş olduğundan eyleme dönük bir tepki de oluşmamaktadır. Ayrıca dünyanın en ilkel, en totaliter ve diktatörlükle yönetilen ülkeleri dahil hiçbir ülkede olmayan bir kişinin kanunla korunması maalesef 21'inci yüzyıl Türkiye'sinde halen yürürlüktedir ve toplumun tepesinde demoklesin kılıcı gibi sallandırılmaktadır. Askeri ve siyasi vesayeti kaldırmakla övünen şimdiki hükümet,

> ***Dün, toplumsal bazda tabanı ve taraftarı yok denecek kadar az olan Kemalizm/ Atatürkçülük, günümüz iktidarı sayesinde tekrar canlanmıştır. Anıtkabir'in müdavimleri, bu iktidarla birlikte çeşitlenmiş ve kalabalıklaşmıştır. Anıtkabir'e, Adalet ve Kalkınma Partisinin düzenlediği toplu ziyaret organizasyonları, celladına âşık olmuş mahkûmu hatırlatıyor.***

1 İlah kabul edilen, tapınılan birileri için elbette her şey teferruat olmalıydı. Aka Gündüz'ün şiiri bunu açıkça dile getirmektedir; "Varsın, Teksin! Yaratansın!/ Sana bağlanmayanlar utansın./ Ve/ Elimizi yüzümüze,/ Gönlümüzü özümüze kapatıyoruz./ Biz sana tapıyoruz. Bkz. Ali Kaçar, "Tek Parti Döneminde İslam ve Müslümanlar" başlıklı yazısı için bkz; Genç Birikim Konferansları, Genç Birikim Yay, 1. bsk. Temmuz 2007, Ankara, s.161

ne yazık ki vesayetin asıl kaynağı ve Kemalizm'in dayanağı olan kanunlara ve yasalara dokunamamaktadır. İşin trajikomik yanı dün 'Kemalizm'in amansız düşmanları' olanların, hükümet oldukları ya da kamu kaynaklı gücü elde ettiklerinde anadan doğma Kemalist olanlardan daha çok Kemalizm'i savunur ve 'tebliğ' eder hale geldiklerini -üzülerek/acıyarak- görüyoruz. Dün, toplumsal bazda tabanı ve taraftarı yok denecek kadar az olan Kemalizm/Atatürkçülük, günümüz iktidarı sayesinde tekrar canlanmıştır. Anıtkabir'in müdavimleri, bu iktidarla birlikte çeşitlenmiş ve kalabalıklaşmıştır. Anıtkabir'e, Adalet ve Kalkınma Partisinin düzenlediği toplu ziyaret organizasyonları, celladına âşık olmuş mahkûmu hatırlatıyor. Ama bu iktidar ve mensupları ne yaparlarsa yapsınlar, İslam ismini şekilsel olarak da taşıdıkları müddetçe -Müslümanca davranmasalar da- Kemalistler kendilerinden hoşnut olmazlar. Ama iktidar ve yanlıları, bu faaliyetleriyle yeni yetişen neslin bozulmasına neden oluyorlar. "Dindar gençlik yetiştireceğiz" diyen bu iktidar, dönüp gençliği ne hale getirdiğine baksın; heykellerin önünde secde ettirilen ilköğretim çocukları,[2] küçücük çocukların önünde önce giyinmiş, sonra soyunarak İslam'a ve Müslümanlara hakaret eden eğiticiler,[3] bu iktidar döneminde yetişen gençlerdir. Bununla övünebilirler(!), Kemalizm'in 100 yıla yakın bir zamanda beceremediğini, bu iktidar, 20 yıl içerisinde becermiştir. Müslüman halkın, gerçek Kemalist olanlardan değil, İslami görünümlü, ayet okuyan, namaz kılan ve Kemalizm'i savunanlardan korkmaları gerekiyor. AKP'liler astıkları pankartlarda[4] şimdilerde 10 Kasım'da "Kemalist"/"Atatürkçü" ritüelleri yerine getirmek için halkı organize etmeye çalışmaktadırlar. Bu ritüellere 'ibadet' denir mi denmez mi, bunu Diyanet İşleri Başkanlığı'na ya da anlı şanlı İlahiyatçılara sorsunlar. Eğer bu ritüeller ibadet değilse, o zaman ibadet nedir? Âlim olanların, cahili toplumlardaki ayinleri andıran, hatta aşan bu ritüellere ve ibadet aşkıyla Kemalizm'i canlandırmaya, kitlelere benimsetmeye çalışanlara, bir şeyler söylemeleri gerekmiyor mu? Bu, namaz kılmak, oruç tutmak gibi bir İslami görev değil mi? Ekinin ve neslin -gençliğin, ailenin- yok edildiği bir ortamda kitaplar arasına gömülen ve bunları görmek istemeyenler ya da gördükleri ve bildikleri halde susanlar, Allah'ın huzurunda nasıl hesap vereceklerdir. 20 yılını doldurmak üzere olan bu iktidar, vesayet rejimini sona erdirmekle övünmektedir; buna sadece kendileri ve kendilerine kayıtsız şartsız bağlı olanlar inanabilir. Ama bilinmelidir ki, asıl vesayet, bu iktidar döneminde Kemalizm'i yeniden canlandırılmakla gerçekleşmiştir. Dolayısıyla bu iktidar, vesayetin dayanaklarından biri olan 5816 sayılı Atatürk'ü/Mustafa Kemal'i koruma Kanununu[5] bırakın kal-

> ***Dolayısıyla anayasanın başlangıç maddeleri de, halkın tepesinde sallanan ve çağdışı kalmış 5816 sayılı kanun da değişmelidir. Gerçi bunlar değişse de değişen bir şey olmayacaktır. Çünkü bu madde ve kanunun dayandığı, neşvünema bulduğu asıl dayanak, bu rejimdir. Bu Kemalist rejim değişmeden halkın huzur bulması, özgürleşmesi mümkün değildir.***

2 https://www.haksozhaber.net/29-ekim-gecti-ama-bu-cirkin-goruntuler-hafizalardan-silinmeyecek-147945h.htm

3 https://www.haksozhaber.net/tesettur-dusmanlarina-yaptirim-yok-mu-147957h.htm

4 AKP'li Teşkilatlar "10 Kasım'da Anıtkabir'deyiz" pankartları için bkz; https://onedio.com/haber/akp-li-teskilatlar-10-kasim-da-anitkabir-deyiz-dedi-ataturk-anmasina-katilacaklar-icin-istanbul-dan-otobus-kalkacak-794790

5 Bu kanun, 25 Temmuz 1951 tarihi içinde kabul edilmiş ve 31 Temmuz 1951 tarihinde ise Resmî Gazete'de yayımlanıp yürürlüğe girmiştir. Madde 1) Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün hatırasına alenen hakaret eden ya da kötü söz söyleyen kimse, bir seneden üç seneye kadar hapis cezası alır. Atatürk'ü temsil eden büst, heykel ve abideleri ya da Atatürk'ün kabrini tahrip eden, bozan, kıran ya da kirletenler bir seneden beş

dırmayı, daha da muhkem hale getirmiştir. Çok şey yaptığını iddia eden bu hükümete, diğerleri bir yana bu ayıp/vebal bile yeter.

Bir de anayasanın başlangıç maddeleri var. Vesayetin bir diğer dayanağı da bu maddeler değil midir? Ne demek, halkın iradesinin esas alındığı iddiasıyla övünen bir rejimin anayasasında 'değişmez, değiştirilemez ve değiştirilmesi dahi teklif edilemez" maddelerin bulunması? Bu rejimin banisini/kurucusunu ilahlaştıranlar, hani çağdaştınız, dogmalara karşı idiniz, hatta daha da önemlisi halkın iradesinin belirleyiciliğini temel ilke/tabu haline getirmiştiniz! Bu maddeler ne zaman gündeme gelse, toplum, parmak sallanarak, askeri güç gösterilerek baskıyla, tehditle susturulmaya çalışılmaktadır. Hani halkın iradesi esastı, çoğunluk ne diyorsa o olacaktı? Bu da gösteriyor ki, halkın iradesinin belirleyiciliği ya da meclis duvarına asılan "egemenlik kayıtsız şartsız milletindir" sözü, içi boş bir yalandan ibarettir. Zaten bu tür rejimler, azgın azınlığın egemen olduğu rejimlerdir.

Dolayısıyla anayasanın başlangıç maddeleri de, halkın tepesinde sallanan ve çağdışı kalmış 5816 sayılı kanun da değişmelidir. Gerçi bunlar değişse de değişen bir şey olmayacaktır. Çünkü bu madde ve kanunun dayandığı, neşvünema bulduğu asıl dayanak, bu rejimdir. Bu Kemalist rejim değişmeden halkın huzur bulması, özgürleşmesi mümkün değildir.

Mustafa Kemal muhalefet istemiyordu!

Bilindiği gibi cumhuriyetin ilanı, meclisin 29 Ekim 1923 tarihinde yapılan 43'üncü bileşiminde kabul edilen anayasa değişikliği ile gerçekleşmiştir. Bu değişikliğe niçin gerek duyulmuştu? Mustafa Kemal, gerek Kazım Karabekir'in ve gerekse Halide Edib Adıvar'a söylediği gibi kendisine ve icraatına karşı muhalefet istemiyordu, herkesin kendisini dinlemesini ve sözünün kabul edilmesini istiyordu. Bu, Birinci Meclisle mümkün değildi. Çünkü bu mecliste, ülke menfaatine uygun olmayan şeylere itiraz eden bir muhalefet vardı. Oysa Mustafa Kemal, muhalefetsiz, kendi tabiriyle 'kız gibi bir Meclis' istiyordu. Mustafa Kemal, Birinci Meclis ile kendisinin ya da Batılıların istediği bir rejimi kurması mümkün değildi. Mustafa Kemal, bunu görmüştü. Dolayısıyla Birinci Meclis'in artık sona erdirilmesi ve yeni seçimle kendi istediği şekilde, sözünden çıkmayan, kendisine itiraz etmeyen, 'evet paşam, hay hay paşam diyen' milletvekillerinden oluşan 'kız gibi' bir meclisin oluşması gerekiyordu.

Mustafa Kemal, bir darbe ile Birinci Meclis'i 1 Nisan 1923'te feshetmiş ve seçime sadece kendisinin belirlediği adaylarla gitmiştir. Mustafa Kemal'in asıl amacı kuvvetler ayrılığı değil, kuvvetler birliğiydi.[6] Yani bütün yetkiler; hükümet de, meclis de, ordu da kendisine bağlı ve her birinin başında yalnızca kendisi olmalıydı. Seçimleri yenilemekle bu konudaki zorlu olan ilk aşamayı geçmişti. Yani 1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'na aykırı bir şekilde hem Birinci Meclisi feshetmiş hem de kendi güdümünde, adayların tamamını kendisinin belirlediği yeni bir meclis oluşturmuştu. Ancak bu yeterli değildi. Çünkü henüz istediği şekilde 'tek adam' iradesine dayalı bir yönetim oluşmamıştı.

Mustafa Kemal, Cumhuriyete karşı idi.

Mustafa Kemal, önceleri cumhuriyet rejimi-

seneye kadar ağır hapis cezası alır. Yukarıda özel olarak geçilen fıkralarda yazılı suçları işlemeye başkalarını teşvik edenler de fail sayılır ve ona göre cezalandırılır.

Madde 2) Birinci maddede yazılı suçlar; iki ya da daha fazla kimselerce toplu olarak ya da umumi veya umuma açık mahallerde ya da basın yoluyla işlenmesi durumunda hükmolunacak ceza yarı nispetinde yükseltilir. Birinci maddenin ikinci fıkrasında yazılı suçlar zor kullanılarak işlenir ya da bu suretle işlenmesine teşebbüs olunması durumunda verilecek ceza bir misli yükseltilir.

6 "Fakat kuvvetler ayrılığı hiçbir vakit, Efendiler, bu şekilde insanların beşerî saadetini ve hakiki saadetini temine kifayet edememiştir. Nasıl kifayet etsin ki gayrihukuki ve gayri meşrudur. Zorunlu olarak yapılmıştır.." Taha Akyol, Mustafa Kemal'in bu konudaki görüşünün şöyle olduğunu belirtmektedir: "Kuvvetler birliği (vahdet-i kuva) ilkesi Mustafa Kemal'in sadece Milli Mücadele şartlarında değil, bütün ömrü boyunca savunduğu bir ilkedir. Devrimlerin ve İstiklal Mahkemeleri'nin dayanağı da kuvvetler birliği ilkesi olacaktır." Bkz; Akyol, Atatürk'ün İhtilal Hukuku, s.85 vd.

ne karşı çıkmakta ve onu, zamanı geçmiş bir yönetim şekli olarak değerlendirmekteydi. Halide Edib Adıvar, Mustafa Kemal'in daha önceleri cumhuriyet rejimine karşı çıktığını belirtiyordu. Taha Akyol, Halide Edib'in bu konudaki düşüncelerini şöyle aktarmaktadır:

"Dönemin yakın tanıklarından Halide Edib'in (Adıvar) anlatımıyla, 'Millî **Mücadele dönemindeki Büyük Millet Meclisi hükümeti başından itibaren, o zamanki bütün cumhuriyet rejimlerinden daha demokratikti ve henüz özellikle Mustafa Kemal'in kendisi cumhuriyet ismine kuvvetle karşı çıkıyordu. Mustafa Kemal Paşa**, 1922 yılında İzmir dönüşü Kilikya'da yaptığı konuşmada, cumhuriyetin çürümüş ve zamanı geçmiş bir yönetim şekli olduğunu ve meclis hükümeti sisteminin Türk halkına daha uygun olduğunu söylemişti. (Sonra) cumhuriyet için meclis hükümeti sistemine karşı çıkan da kendisi olacaktı."

Özellikle saltanat kaldırıldıktan sonra yeni Türkiye'nin rejiminin ne olacağı meselesi gündeme gelmektedir. Gazi, 15 Ocak 1923'te Eskişehir'de 'hükümet şekilleri' konusunda uzun bir konuşma yapıyor. Cumhuriyetle meşruti monarşi arasında fark olmadığını söyleyerek ikisine de karşı çıkıyor, meclis hükümeti sistemini savunuyor:

"Bütün cihan tarihinde ve bugün de dünya yüzünde mutlakıyet idaresine, meşruti idareye tesadüf ediyoruz, bir de cumhuri **hükümetler görüyoruz.**

Bildiğimiz meşruti ve cumhuri **hükümetler teşkilatı**, kuvvetler ayrılığı esasına dayalı kabul edilmektedir. Biz, kuvvetler birliği esasına dayanarak hükümeti tesis ettik… Bence hakikatte kuvvetler ayrılığı yoktur, kuvvetler birliği vardır. Şer'i hükümlere uygunluk noktasından değerlendirmek isterseniz, hatırlatayım ki, bizim şer'i hükümlerimizde belli bir hükümet şekli ifadesi yoktur. Cumhuriyet, mutlakıyet şekilleri gibi bir şekil tesbit olunmamıştır…"

Kur'an'dan ayetler ve "Cenab-ı Peygamber"den hadisler okuyarak İslam'daki meşveret, adalet ve ulu'l emre (meşru otorite) itaat ilkelerini anlatan Gazi…[7] **Görüldüğü üzere Mustafa Kemal, kendi amacını gerçekleştirmek ve Meclisi ikna etmek için gerektiğinde İslami hükümlere baş vurmaktan, İslami naslardan delil getirmekten de çekinmemiştir. Oysa İslam'la ve İslami hükümlerle arası hiç de iyi değildi, hatta karşıydı.**[8] Pragmatistti; ordu müfettişliği görevinden ayrıldıktan sonra 8 Temmuz 1919'da "Kulları Mustafa Kemal" diye Vahdeddin'e çektiği telgrafta; "(…) **Yüksek saltanat ve Hilafet makamıyla soylu milletlerinin hayatımın son noktasına kadar daima koruyucusu ve sadık** bir ferdi kalacağımı tam bir bağlılıkla arz eder, bu hususta teminat veririm…" diyen ve benzeri çokça telgraf çeken ve mektup gönderen[9] Mustafa Kemal, gücü ele geçirdikten sonra Vahdeddin'i yerden yere vuruyordu. Nitekim bir konuşmasında "(…) Osmanoğulları'nın otuz altıncı ve sonuncu padişahı Vahdeddin'in saltanat devrinde, Türk Milleti en derin esaret çukurunun önüne getiriliyor. Binlerce senelerden beri istiklal kavramının asil timsali olan Türk milleti, bir tekme ile bu çukurun içine yuvarlanmak isteniyor. Fakat bu tekmeyi vurdurmak için bir hain, şuursuz, idraksiz bir hain lazımdı. Nasıl ki, kanunen idamı lazım gelenlerin bile ipini çekmek için kalp ve vicdanı insan yüceliğinden soyutlanmış bir mahluk aranır, idam hükmünü

7 Taha Akyol, Atatürk'ün İhtilal Hukuku, s.304

8 Daha geniş bilgi için bkz; Ali Kaçar, "Genç Birikim Konferansları" s.113-161 arası.

9 Murat Bardakçı, Şahbaba adlı eserinde Mustafa Kemal'in şimdiye kadar yayınlanmamış 19 Ocak 1920 tarihli bir mektubunu yayınlar. Bu mektubu, Padişah'a vermek üzere Padişahın başyaveri Naci (Eldeniz) Bey'e teslim eder. Mektubun son paragrafında Vahdeddin'i şöyle över; "Acizleri de bizzat halife hazretlerinin gök kadar yüksek olan eşiğine yüz sürmek şerefinden mahrum kalmamın daha fazla devam etmeyeceğinden ümidli ve her zaman doğruladığımız sadakat ve bağlılık hissinin sonsuz olduğunu padişahın huzuruna bir defa daha tekrarı başarma fikriyle bahtiyar olarak sonsuza kadar sürecek olan saygılarımı ve ululamalarımı, sunmaya aracılık etmenizi rica eylerim efendim. M. Kemal"; Mektubun tamam için bkz; Bardakçı, Şahbaba, s.170-171

verenlerin böyle adi bir vasıtaya ihtiya**çları vardır. O kim olabilirdi?**

(…)

Maateessüf, bu milletin hükümdar diye, sultan diye, padişah diye, halife diye başında bulundurduğu Vahideddin… Vahideddin, bu alçakça hareketiyle yalnız kendinin layık olduğu bir muameleyi kabul etmiş olmaktan başka hiçbir şey yapmış olmadı."[10] Mustafa Kemal, oyalayarak, pragmatik davranarak ve takıyye yaparak bu noktaya gelmişti. Aynı tavrı, Kazım Karabekir, Rauf Orbay, Halide Edib Adıvar ve diğer yakın silah arkadaşlarına da yapmamış mıydı?

Daily Mail gazetesi muhabirinin "Türkiye'nin parlamenter cumhuriyet sistemine geçip geçmeyeceği" sorusu üzerine Mustafa Kemal Paşa; "Hayır... Mevcut meclis hükümeti sistemi devam edecektir, hatta bir gün İngiltere ve diğer demokrat milletler dahi bizim bu sistemimize geçecektir" der.

Nasıl, şaşırdınız değil mi? Cumhuriyet sisteminin ne kadar geri olduğunu, bir gün demokrat milletlerin bundan vazgeçeceklerini söylüyor.

Öncelere cumhuriyet düşüncesine karşı çıkması da dönemseldi. **Çünkü o**nun tek hedefi vardı, o da yasama ve yürütmenin başında kendisinin bulunduğu meclis hükümeti sistemi idi. O dönemde Cumhuriyet, bu anlayışına ters gelmekte idi. Nitekim 19 Ocak'ta, İzmit'te halka hitaben yaptığı konuşmada, meclis hükümeti sisteminin cumhuriyetten üstün olduğunu anlatıyor:

"Artık bizim hükümetimiz müstebit bir hükümet değildir. Mutlaki ve meşruti bir hükümet de değildir. Bizim hükümetimiz Fransa veya Amerika cumhuriyetlerine de benzemez: Bizim hükümetimiz bir halk hükümetidir. Tam bir şura hükümetidir. Yeni Türkiye devletinde saltanat milletindir…"[11]

Mustafa kemal, 2 Şubat 1923'te İzmir'deki konuşmasında, meclis hükümeti sisteminin anayasası olan 1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun 'Kur'an ayetleri gibi ezberlenmesini' isteyecek kadar önemsemiştir. Hatta Gazi, bu konuşmasında cumhuriyetle meşruti hükümdarlık arasında 'çok ufak bir fark' olduğunu söylemiştir. Cumhurbaşkanı, nihayet 'belirli zaman için değişmez salahiyetlere sahip geçici bir sultan'dı Gazi'ye göre:

"Mutlakıyet hükümetleri vardır, meşrutiyet hükümetleri vardır, cumhuriyet hükümetleri vardır. Bugün dünya üzerinde gördüğümüz şekillerdir (bunlar). Fakat bütün bu isimleri iki sınıf ile ifade edebiliriz. Şahsi saltanat vardır veyahut meşruti saltanat vardır. Ben bu ifade tarzımla cumhuriyetle meşruti saltanat arasında çok ufak bir fark gördüm…

Ben saltanat, cumhuriyet şeklinde belirli zaman için değişmez salahiyetlere sahip geçici bir sultan vardır. Diğerinde ise ömrü oldukça sultanlık eden ve öldükten sonra da evladına veyahut akraba ve yakınlarına miras olarak kalan sultanlık vardır…"

O konjonktürde Gazi için önemli olan cumhuriyet değil, kendisini yasama ve yürütmenin başı yapan kuvvetler birliği ilkesidir:

"Ve ister meşruti saltanat olsun ister cumhuriyet olsun, bunların dayandığı mahiyet, biliyorsunuz ki parlamenter denilen bir şeydir. Yani kuvvetler dengesi esaslarına dayanan bir şekildir; veyahut kuvvetler ayrılığıdır…

Efendiler, Türkiye Büyük Milet Meclisi hükümeti (ise) bu saydığımız hükümet şekillerinden hiçbirisine benzemez. Çünkü arz ettiğimiz gibi,

10 Bardakçı, Şahbaba, s.232-233

11 Taha Akyol, Atatürk'ün İhtilal Hukuku, s.305

onların dayandığı esas, kuvvetler ayrılığı, kuvvetler dengesidir. Halbuki bizim hükümetimiz kuvvetler birliği esasına göre kurulmuş bir hükümettir…"

Gazi'ye göre yasama ve yürütme erkleri mecliste toplanmalı, iki erkin de üzerinde bir reis bulunmalıdır. Bu reis, ne cumhurbaşkanıdır ne de hükümdardır.

"Mademki meclis hem kanun yapma ve hem icra salahiyetine sahip bir meclistir, o halde her ikisinin de olmak üzere bir makam lazımdır. Zira, bu makamları, kanun yapma ve icra makamlarını ayırdığımız zaman meclisin mahiyetini de değiştirmiş ve bozmuş oluruz. Onun için her ikisinin üzerinde bir reis lazımdır. Fakat arz ettiğim gibi ne reisicumhurdur ne hükümdardır."

TBMM Reisi Gazi Mustafa Kemal Paşa, 1 Mart 1923 yaptığı yasama dönemi açış konuşmasında, meclis hükümeti sistemini bir şeref ve namus konusu olarak yüceltiyor:

"Bugünkü idaremizin şekil ve mahiyeti, yalnız gelecekteki saadetimizi değil, belki şerefimizi, namusumuzu ve bütün manevi vasıflarımızı temin eder…"

Temin eder yani garantiler…

Konuşmasının devamında meclis hükümeti sisteminin Misak-ı Milli kadar önemli ve vazgeçilmez olduğunu vurguluyor.[12]

Tarih, 25 Ocak 1923. Cumhuriyetin ilan edilmesine sadece 9 ay vardır. Bursa **Şark sinemasında**, Mustafa Kemal, halka bir konuşma yapar.

Bu konuşmayı Hakimiyet-i Milliye gazetesi şu şekilde verir;

"Paşa Hazretleri milli inkılâbımızın esas-

12 Taha Akyol, Atatürk'ün İhtilal Hukuku, s.306-307

larına dair olan soruya geçerek, Osmanlı İmparatorluğu ile yeni Türkiye Devleti arasında bir mukayese yapmışlar, birincisinde görülen zaaf ve aczi, ikincisindeki kudreti açıklamışlar ve 'TBMM hükümetinin mutlakıyet, meşrutiyet ve cumhuriyet şekillerinden hiçbirine benzemediğini, bunların üzerinde olduğunu ispat ve Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun talebe, asker, genç, ihtiyar her millet ferdi tarafından Kur'an nasları gibi ezberlenmek icap ettiğini" **söylemiştir.**

Mustafa Kemal'in Cumhuriyet rejimine karşı çıktığı beyanatına sadece Bursa'da rastlamıyoruz. 10 gün öncesinde yani 15 Ocak 1923'te, Eskişehir'de ve ayrıca İzmir dönüşü Kilikya'da birer konuşma yapar. Bu konuşmalarında da 'cumhuriyetin çürümüş ve zamanı geçmiş bir yönetim şekli olduğunu ve meclis hükümeti sisteminin Türk halkına daha uygun olduğunu' söyler.

Tarih, 4 Mart 1923. Cumhuriyetin ilanına 8 ay vardır.

Daily Mail gazetesi muhabirinin "Türkiye'nin parlamenter cumhuriyet sistemine geçip geçmeyeceği" sorusu üzerine Mustafa Kemal Paşa; "Hayır… Mevcut meclis hükümeti sistemi devam edecektir, hatta bir gün İngiltere ve diğer demokrat milletler dahi bizim bu sistemimize geçecektir" der.

Nasıl, şaşırdınız değil mi? Cumhuriyet sisteminin ne kadar geri olduğunu, bir gün demokrat milletlerin bundan vazgeçeceklerini söylüyor. Cumhuriyetin ilanına 8 ay vardır ve Mustafa Kemal, Cumhuriyet karşıtı konuşmalar yapmaya devam etmektedir.[13]

Mustafa Kemal için önemli olan ülkenin başına geçmekti.

Ancak bütün bu konuşmalara rağmen Mustafa Kemal, Eylül ayı sonlarından itibaren cumhuriyet konusunu basında da yoğun olarak gündeme getirmeye başlamıştır. Sanki cumhuriyete karşı çıkan, cumhuriyet ile meşruti monarşi arasında bir farkın olmadığını söyleyen kendisi değildi. Taha Akyol'un da söylediği gibi Mustafa Kemal için "önemli olan cumhuriyet değil, kendisini yasama ve yürütmenin başı yapan kuvvetler birliği idi."[14] Anlaşılan Mustafa Kemal için önemli olan rejimin ismi değil, kendisinin tek başına, başında bulunduğu bir rejimdi. Bunu, önce meclis hükümet sistemi ve kuvvetler birliği sağlıyordu. Şimdi ise cumhuriyet sağlayacaktı. Bu nedenle de artık cumhuriyet taraftarı olarak gözüküyor ve savunuyordu. Bunu da önce -günümüz deyimiyle 'yandaş medya/havuz medya' nezdinde gündeme getiriyordu. Bu medya, Mustafa Kemal ne derse, onu kabul etmeye hazırdı. Cumhuriyet ile ilgili düşüncelerini kamuoyuna duyurma ortamını, İzmit'te Ocak 1923'te yaptığı ve belirli gazetecilerin katıldığı toplantıda sağlamıştı. Dolayısıyla cumhuriyet konusunda "basın genel olarak cumhuriyet yanlısı bir tavır takınırken, Velid Bey'in başyazarlığını yaptığı Tevhid-i Efkâr, cumhuriyete açıktan karşı çıktı. 25 Eylül'de yayınlanan 'Cumhuriyet Bahsi de Nereden Çıktı?' başlıklı yazısında ve izleyen yazılarında Velid Bey, cumhuriyetin bir diktatörlük rejimi olabileceği endişesini dile getiriyor, demokrasi anlamında kullandığı hakimiyet-i milliye kavramına cumhuriyetten daha çok önem veriyordu.[15]

Mustafa Kemal'in cumhuriyeti gündeme getirmesinin bir diğer nedeni de kendisine muhalif olacak II. Grup Milletvekillerini tasfiye etmiş, yeni meclisi ise tamamen kendisi oluşturmuştu. Böylece artık kendisinin 'tek adam' olmasının önünde bir engel kalmamıştı. Var olan bireysel muhalifler ise kendisine engel olamazlardı. Bu nedenle artık cumhuriyeti çeşitli araçlar vasıta-

13 http://birdeburadandinleyin.blogspot.com/2012/11/mustafa-kemal-neden-cumhuriyete-karsyd.html

14 Akyol, Atatürk'ün İhtilal Hukuku, s.306

15 Ahmet Demirel, Tek Parti'nin İktidarı Türkiye'de Seçimler ve Siyaset, (1923-1946), İletişim Yayınları, 3. Bsk. 2018, İstanbul, s.63

sıyla kamuoyuna duyurabilirdi. Mustafa Kemal, cumhuriyet konusundaki kapsamlı duyurusunu, 27 Eylül 1923 günü gazetelerde yayınlanan açıklamasında[16] **şöyle açıklamıştır:**

"Yeni Türkiye Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun ilk maddelerini size tekrar edeceğim: 'Hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir. Yürütme kuvveti ve kanun yapma salahiyeti milletin yegâne hakiki temsilcisi olan mecliste tecelli etmiştir ve toplanmıştır.'

Bu iki maddeyi bir kelimeyle özetlemek mümkündür: Cumhuriyet..."[17]

Mustafa Kemal, meclis hükümetini savunduğu için Cumhuriyet'e karşı çıkarken hatta cumhuriyeti, meşruti monarşi ile aynı değerlendirirken, nasıl olur da cumhuriyeti savunur hale gelmiştir. Çünkü yukarıda da belirttiğimiz gibi artık **önünde, kendisini engelleyecek bir muhalefet kalmamıştı. Üstelik cumhuriyeti ilan için de kendisine muhalif olabilecek birçok milletvekilinin Ankara'da olmadığı bir zamana denk getirmiştir. Yangından mal kaçırırcasına 28 Ekim'i 29'a bağlayan gece bir avuç yandaşına 'yarın cumhuriyeti ilan edeceğiz' düşüncesini dikte ettiriyor ve İnönü ile birlikte de** değişiklik konusunda hazırlık yapıyor. Aslında daha önce bakanlar kurulunu istifa ettirirken bir bunalım/kriz planlamıştı. Bu planını 29 Ekim'de nasıl gerçekleştireceğini İnönü ile birlikte kararlaştırmıştı.

Gazi "kriz" planlıyor[18]

Mustafa Kemal'e göre, başbakanın ve bakanların teker teker mecliste seçilmesi bakanlar arasında uyumsuzluğa ve istikrarsızlığa yol açıyordu. Millî Mücadele döneminde bu soruna karşı, Gazi'nin ve muhaliflerin kendi açılarından 'dayanışma ve ahenk' içinde çalışacak 'kabine sistemi' arayışları ve çekişmeleri devam etmişti.

Mustafa Kemal, kontrollü buhran çıkarmak için gizli bir plan yapmıştı. Bu plana göre İcra Vekilleri istifa edecekler ve tekrar görev almayacaklardı. Böylece hükümet krizi çıkmış olacaktı. Mecliste yapılacak tartışmalarda bu krizin ancak Mustafa Kemal tarafından çözebileceği, bu nedenle onun göreve çağrılması meclise dayatılacaktı. Bu plan gereği **İcra Vekilleri Heyeti üyeleri 26 Eki**m'de istifa ettiler. Yeni İcra Vekilleri Heyeti'nin Meclis'te teşkili bir türlü mümkün olamıyordu. Bu buhran, kendisince de beklendiği gibi Mustafa Kemal Paşa'nın arzu ettiği vasatı meydana getirdi. 28 Ekim akşamı İsmet Paşa, Kazım Paşa (Özalp), Kemaleddin Sami Paşa, Halit Paşa, Fethi Bey, Rize Meb'usu Fuat, Karahisar Meb'usu Ruşen Eşref'i Çankaya'da yemeğe davet eden Mustafa Kemal Paşa, ertesi gün "cumhuriyet" ilan edileceğini açıkladı...[19]

Hızlı Kemalist ve o dönemin gözde gazetecilerinden Falih Rıfkı (Atay) ise, Cumhuriyet'in ilân ediliş şeklinin ne tür ayak oyunları ile yapıldığını şöyle anlatıyor: "1923 yılının o haftalarında Büyük Millet Meclisi'nde Cumhuriyetçilik akımı var mıydı? Hayır! Mustafa Kemal ne yapsa ona itirazsız razı olacaklar dahi içlerinden: "Keşke bunu yapmasa!" diyorlardı. Mustafa Kemal, o Meclis'te fikir tartışmaları ile tabiî bir "ekseriyet" elde edemezdi. İnce politika taktikleri ile bir "teslimiyet" havası yaratmalı idi...

Nihayet 1923 Ekim'inin son günleri gelip çatar. 28'i 29'a bağlayan gece, Mustafa Kemal'in sofrasında bir toplantı olmuştur. Ertesi gün Meclis'ten gelecekler: "İşin içinden çıkamıyoruz. Böyle zamanlarda liderler vazifeden kaçmama-

16 Ahmet Demirel, "Mustafa Kemal'in 22 Eylül 1923'te Wiener Neue Freie Presse muhabirine verdiği demeçte cumhuriyet kelimesini ilk defa kamuoyu önünde açıkça dile getirdiğini, hatta bu demecinde 1921 Anayasa'nın ilk iki maddesini hatırlattıktan sonra 'bu iki maddeyi bir kelimede hulasa etmek kabildir: Cumhuriyet' diyerek cumhuriyetin resmen ilanı sürecini" başlattığını söylemektedir. Bkz; Tek Parti'nin İktidarı Türkiye'de Seçimler ve Siyaset, s.63;

17 Akyol, Atatürk'ün İhtilal Hukuku, s.311

18 Akyol, Atatürk'ün İhtilal Hukuku, s.315

19 Ali Osman Eğilmez, Türkiye Cumhuriyeti Tarihine Giriş, Kitabevi Yayınları, Eylül 1998, İstanbul, s.106

lıdırlar, buhranın halledilmesi için Meclise yardım etmelisiniz" diyeceklerdir. Mustafa Kemal de kısaca devlet şeklinin Cumhuriyet olmasından başka çare olmadığını söyleyecektir. Şüphesiz onu Cumhurreisi yapacaklar. Rejim kanunu, hükümete de artık normal kabine mahiyeti verecektir. O gece yemekte bulunanların çoğu, asker milletvekilleri idi. Aralarında Hariciye Vekili İsmet Paşa da vardı. Mustafa Kemal ve toplanan grup, sabaha doğru Ocak 1921 tarihli anayasanın birinci maddesinin sonuna şu fıkranın eklenmesine karar verdiler: Türkiye Devleti'nin şekli, Hükümet-i Cumhuriyye'dir.

"1923 yılının o haftalarında Büyük Millet Meclisi'nde Cumhuriyetçilik akımı var mıydı? Hayır! Mustafa Kemal ne yapsa ona itirazsız razı olacaklar dahi içlerinden: "Keşke bunu yapmasa!" diyorlardı. Mustafa Kemal, o Meclis'te fikir tartışmaları ile tabiî bir "ekseriyet" elde edemezdi. İnce politika taktikleri ile bir "teslimiyet" havası yaratmalı idi...

Eski rejimin son günü idi. Bunu bilenler az, bilmeyenler çoktu...

Nihayet 29 Ekim 1923 Pazartesi günü Halk Fırkası grubu, grup idare heyeti başkanı Ali Fethi (Okyar) Bey'in başkanlığında saat onda toplanmış, yeni kabine üzerinde gene çetin tartışmalar başlamıştı. Öğleden sonra tartışmalar çok sertleşmişti. Sonra Kemalettin Sami Paşa'nın[20] verdiği takrir oya konmuştu. Bu takrire göre "Umumi Reis Mustafa Kemal Paşa buhrana çare bulması için davet edilmeli" idi. Mustafa Kemal, Çankaya'da bu kararı bekliyordu. O gün de dişi sancıyordu. Toplantı salonuna girince hemen kürsüye çıkmış ve: "Bana bir saat müsaade ediniz. Bulacağım hal tarzını arz ederim" demişti.[21] Mustafa Kemal, meclisteki odasına çekilir ve 'lüzumlu zatlar' çağrılır. Onlara sır açıklanır. Öğleden sonra grup gene toplanır. Reislik mevkiinde Fethi Bey (Okyar) vardır. İlk söz Gazi'ye verilir. Beyanatının şu cümleleri konuyu özetler:

"Muhterem arkadaşlar! Halletmekte müşkülata uğradığınız meselenin sebep ve illeti, bütün arkadaşlarca anlaşılmış olduğu kanaatindeyim. Kusur, takip etmekte olduğumuz usul ve şekildir. Heyeti umumiyenizin hep birden vekiller heyetini seçmeye mecbur olmanızda görülen müşkülatın halli zamanı gelmiştir.

Yüksek heyetiniz bu müşkülün halline beni memur etti. Ben de bundan ilham alarak, düşündüğüm şekli tespit ettim. Onu teklif edeceğim. Teklifim kabule mazhar olursa, kuvvetli ve mütesanit (birbirine kaynaşmış) bir hükümet teşkili kabil olacaktır. Devletimizin şekil ve mahiyetini tespit eden ve hepimiz için bir gaye olan Teşkilatı Esasıye Kanunumuzun bazı noktalarını tavzih (açıklığa kavuşturmak) lazımdır. Teklifim şudur."

O zaman tasarısını, Meclis kâtiplerinden birine verir. Tasarı okunur. Gazi'nin teklifi, cumhuriyeti getirmekteydi...[22] Mustafa Kemal, bu önergeyi, güya odasına çekildiği ve 'bana bir

20 Mahmut Goloğlu da, Kemaleddin Sami Paşa'nın "gece aldığı direktife göre hareket ederek verdiği önerge okunur ve bu önergede sorunun çözülme görevinin Mustafa Kemal'e verilmesi istenir." Millî Mücadele Tarihi-V 1923 Türkiye Cumhuriyeti, s.324

21 Falih Rıfkı Atay, Çankaya, İstanbul 1969, s. 376-379; Aydemir, age. s.152; Yarın cumhuriyeti ilan edeceğiz dediği akşam diş ağrısı çektiği ve nezle olduğunu İpek Çalışlar da söylemektedir. Age. s.222; Yrd. Doç. Dr. Ahmet Faruk Kılıç, Türkiye'de Din-Devlet İlişkilerinde Yönetici Seçkinlerin Rolü, Dem Yayınları, 1. Bsk. Ağustos 2005, İstanbul, s.85 vd.; Mustafa Kemal, bir gün önce akşamleyin yaptıkları toplantıdan bahseder, 29 Ekim günü Kemalettin Sami ve diğer milletvekillerinin nasıl davranacağını belirtir, onlara görevlendirir ve ertesi gün kendisinin çağrılarak meclis adına görevlendirilmesini onlara dikte ettirir. Dediği aynen yapılır ve kendisi ertesi gün çağrılır. Sanki önceden görüşülmemiş gibi bir saat içinde çözüm bulacağım diye milletvekillerini kandırır. Bu senaryonun nasıl düzenlendiği için bkz; Nutuk Söylev, c. II, s.1075,1077.

22 Aydemir, age. s.153; Ayrıca bkz; Ali Osman Eğilmez, age. 106-107

saat müsaade ediniz' dediği süre içerisinde hazırlamış gibi davrandı. Oysa bu doğru değildi. Mustafa Kemal, bu tavrı ile önceki akşam haberdar ettiği milletvekillerinin dışındaki yandaşı milletvekillerini de kandırmıştı. Çünkü bu önerge ve maddeler bir gün önce yani 28'i 29 Ekim bağlayan gece hazırlanmıştı. Nitekim Goloğlu, bu teklifi ve beş maddesini "o gece hazırlamış" diyerek bir saat içerisinde değil, bir önceki gece hazırlandığını söylemiştir.[23]

Maddelerin düzensizliği, acele ile sanki yangından mal kaçırırcasına acele edilmesi, birtakım eksiklik ve unutmalara neden olmuştur. Acele edilme nedeni, cumhuriyetin ilan edilmesinin zamanı olmadığına hatta gerek olmadığına inanan milletvekillerinin çeşitli görevler nedeniyle Ankara'da bulunmaması fırsatı değerlendirilmek istenmiştir. Muhalefet olmadan bir an önce bir oldubittiyle cumhuriyet ilan edilmek istenmiştir.

Bu teklifin maddelerinden ikinci madde tartışılırken söz alan Şebinkarahisar Mebusu Şair Mehmet Emin Bey, kurulan hükümeti ve cumhuriyeti, "Tutsak yaratmayan Tanrı, azgın istekleri ve benlikleri bastırmak için bir elinde kılıç, bir elinde asa olduğu halde dünyada devrim yapacak bir büyük peygamber gönderme ihtiyacını duydu ve gönderdi. O; kılıcı ile zalim hükümdarları bastırdığı gibi, asası ile de kanlı tahtları, kanlı saltanatları yerin dibine geçirdi. Adsıza onur, tutsağa özgürlük, zayıfa hak, yoksula mutluluk verecek bir hükümet kurdurdu ki, bunun adı cumhuriyetti. On dört yüzyıl sonra yine böyle bir hükümet kurdurmak için Türk milletini seçti. On dört yüzyıl önce Muhammed'in Mekke'de kurduğu hükümeti, bugün Türk milleti Ankara'da kurmuştur (…)" şeklinde değerlendiriyordu.

Şeyh Saffet Efendi (Urfa) ise; "Tasarıdaki maddelerin hepsi İslam dininin esaslarına dayanmaktadır. 93 (1876) Anayasasında da devletin dininin İslamlık olduğuna ait madde vardı. Fakat aynı anayasada kişisel saltanata ait maddeler de vardı ki, bunlar İslam dininin esaslarına aykırıydı. (…) Tasarının ikinci maddesiyle bu eksiklik tamamlanmaktadır. Anayasamızda cumhuriyeti açıklamakla Hûlefâ-yı Raşid'in dönemine dönmüş oluyoruz. Çünkü o zamanlar kurulan İslam Devleti, kardeşlik Cumhuriyeti idi" diyordu.[24]

Milletvekilleri İslam Devleti'ni Hûlefâ-yı Raşid'in dönemini hayal ederken, gelecek yönetimin tam anlamıyla 'tek adam'ın egemen olduğu otoriter bir yönetim olduğunun farkına çok geç varacaklardı. Ama iş işten geçmiş olacaktı. Çünkü Mustafa Kemal, artık bütünüyle hem Meclis'e hem orduya hem de ülkeye egemen olmuştu.

Cumhuriyetin ilanı ile ilgili çalışmalar aceleye getirildiği için maddelerin hazırlanması düzenli değildi. Nitekim Goloğlu, bu durumu şöyle değerlendirmekteydi, "Sıra üçüncü maddeye gelmişti ve fakat düzenli bir tasarı haline getirilmeden olduğu gibi rapora bağlanmış olan taslakta üç sayılı madde yoktu. İkinci maddeden sonra dördüncü, ondan sonra da onuncu, on birinci, on ikinci maddeler geliyordu. Başkan zorunlu olarak dört sayısını taşıyan maddeyi okuttu, oyladı, kabul edildiğini bildirdi.[25]

Maddelerin düzensizliği, acele ile sanki yangından mal kaçırırcasına acele edilmesi, birtakım eksiklik ve unutmalara neden olmuştur. Acele edilme nedeni, cumhuriyetin ilan edilmesinin zamanı olmadığına hatta gerek olma-

23 Goloğlu, age. s.325

24 Goloğlu, age. s.331

25 Goloğlu, age. s. 331

dığına inanan milletvekillerinin çeşitli görevler nedeniyle Ankara'da bulunmaması fırsatı değerlendirilmek istenmiştir. Muhalefet olmadan bir an önce bir oldubittiyle cumhuriyet ilan edilmek istenmiştir. Bu nedenledir ki, maddeler düzensiz olmuş ve bazıları da unutulmuş ve hatta bazı maddeler de üzerinde hiç tartışılmadan geçirilmiştir. Nitekim "on bir ve on iki sayıları taşıyan maddeler de görüşmesiz oylanıp kabul edildiler. Başkan, maddelerin bitmiş olmasından ötürü, taslak halindeki tasarının tümünü bir kez daha oya sundu. Bilecik Mebusu Dr. Fikret Bey, "Bir madde unuttuk, bu kanunu kim yürütür?" dedi. Başkan, "Bu, bir anayasa değişikliğidir. Anayasanın yürütülmesinde kim görevli ise bunun yürütülmesinde de o görevlidir" diye karşılık verdi. Van Mebusu Hakkı Bey'in, "Yürürlük gününü de söylemek gerekir" şeklindeki uyarısı ise karşılıksız kaldı ve başkan, tasarının tümünün kabul edilerek kanunlaştığını bildirdi. Böylece Cumhuriyeti ilan eden 29 Ekim 1923 gün ve 364 sayılı kanun, düzensiz madde numaralarıyla aşağıdaki şekilde yayımlandı:

"Anayasanın bazı maddelerinin açıklığa kavuşturulması için yapılan değişikliğe ait kanun;

Madde 1- Egemenlik, kayıtsız ve şartsız ulusundur. İdare usulü, halkın kaderini kendi eliyle yönetmesi temeline dayanır. Türkiye devletinin hükümet şekli, cumhuriyettir.

Madde 2- Türkiye devletinin dini, İslam dinidir. Resmi dili Türkçedir.

Madde 4- Türkiye Devleti, Büyük Millet Meclisi'nce yönetilir. Meclis, hükümetin bölündüğü idare şubelerini, bakanlar aracılığı ile yönetir.

Madde 10- Türkiye Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi genel kurulunca ve kendi üyeleri arasından bir seçim dönemi için seçilir. Başkanlık görevi, yeni cumhurbaşkanının seçimine kadar sürer. Yeniden seçilmek caizdir.

Madde 11- Türkiye Cumhurbaşkanı, devletin başkanıdır. Bu niteliği ile gerekli gördükçe meclise ve Bakanlar Kuruluna başkanlık eder.

Madde 12- Başbakan, Cumhurbaşkanınca ve meclis üyeleri arasından seçilir. Öteki bakanlar, başbakanca yine meclis üyeleri arasından seçildikten sonra tümü Cumhurbaşkanınca meclisin onayına sunulur. Meclis toplantı halinde değilse onaylama işi meclisin toplanmasına ertelenir."[26]

(Devam edecek…)

26 Goloğlu, age. s. 332

Halifeliğin Kaldırılması ve TBMM

Ali KAÇAR
kacarali@hotmail.com

Milli Mücadelenin başlangıcından ve özellikle de Mustafa Kemal'in Samsun'a gittiği günden itibaren yaptığı konuşmalarda, çektiği telgraflarda ve yayınladığı tamimlerde gündeme getirdiği tek ve en önemli konu, Hilafet merkezini ve Saltanatı kurtarmaktı. Bu, 27 Ekim 1922'de İngilizler tarafından hem İstanbul, hem de Ankara hükümeti görüşmeler için Lozan'a çağırılmasına kadar devam etmiştir. Bu şekilde çağrılmayı fırsat bilen Mustafa Kemal, 1 Kasım 1922'de Meclis'te saltanatın İslam'da olmadığına dair tam bir din âlimi gibi uzun bir konuşma yaparak saltanata karşı tavrını açıkça göstermiştir. Bu konuşmada, İslam'da saltanatın olmadığını dört halife dönemindeki uygulamaları anlatarak ispata ve milletvekillerini ikna etmeye çalışmıştır. Neticede saltanat, hilafetten ayrılarak 1 Kasım 1922'de kaldırılmış ve Vahideddin Efendi 17 Kasım 1922'de ülkeden ayrılmış, 18 Kasım'da ise Abdülmecid Efendi Halife olarak seçilmiştir. Halife seçiminden sonra Mustafa Kemal yurt içinde, İsmet İnönü de Lozan görüşmeleri dolayısıyla gittiği Lozan'da Halifeliği övmeye, kanlarının sonuna kadar Hilafet makamını korumaya ve bu makamın Osmanoğullarına ait olduğuna ilişkin açıklamalarda bulunmaktaydı. Ancak bu konuşmaların ve Saltanatın kaldırılmasının üzerinden de çok geçmeden bu sefer Halifeliğin aleyhinde aynı tür konuşmalar yapılmaya başlanmıştır. Aslında İnönü, Kazım Karabekir gibi isimlere göre Mustafa Kemal kendisi Halife olmak istiyordu. İktisat Kongresi için İzmir'e giderken uğradığı her şehirde buna ilişkin konuşmalar yapmaktaydı. Ancak Mustafa Kemal'in bu tavrı, İngiltere'nin Lozan görüşmelerinde Halifeliğin kaldırılmasını şart koşmaya kadar devam etmiştir.

Aslında İnönü, Kazım Karabekir gibi isimlere göre Mustafa Kemal kendisi Halife olmak istiyordu. İktisat Kongresi için İzmir'e giderken uğradığı her şehirde buna ilişkin konuşmalar yapmaktaydı. Ancak Mustafa Kemal'in bu tavrı, İngiltere'nin Lozan görüşmelerinde Halifeliğin kaldırılmasını şart koşmaya kadar devam etmiştir.

HİLAFETİN KALDIRILMASI!..

TBMM'deki halife seçilmesinden kısa bir süre sonra Mustafa Kemal'de Halifelikle ilgili bir takım değişikliklerin olduğu görülmeye başlanmıştı. Bu nedenle kimi milletvekilleri Halifeliğe sahip çıkmak için bir takım girişimlerde bulunmaya başlamışlardı. Bunların başında da Afyonkarahisar mebusu İsmail Şükrü Hoca gelmekte idi. İsmail Şükrü Hoca 15 Ocak 1923 tarihinde, önceden bastırılmış olan bir risaleyi meclis üyelerine dağıtarak açıkça hareke-

te geçmişti. Risalenin adı "Hilafeti İslamiyye ve Büyük Millet Meclisi"dir.[1] Medrese öğrenimi yapmış vaiz olan Karahisar-ı Sahip (Afyonkarahisar) mebusu olan Hoca İsmail Şükrü (Çelikalay), (1876–1950) 46 yaşında mebus seçilmiş, ailecek hoca ve müderris yapısına sahipti.[2]

Şükrü Hoca[3], Halifenin varlığından bahisle "onun tanınmasının şer'an vacib olduğunu" Meclisin halifeyi hemen hemen ittifakla seçtiğini ve bu maksatla hilafet aynı zamanda hükümettir. Hilafetin hukuk ve vezaifini iptal etmek hiç kimsenin, hiçbir meclisin elinde değildir" görüşünü savunmuştur.

Şükrü Hoca risalesinin başında, "Bazı ulemayı kiram arkadaşlarımızla birlikte, düşündüklerimizi, kütüb-ü şer'iyye'de mevcut, muayyen ve müstakar (değişmez) İslam buyruklarını neşrederek… ne yazık ki yanılgıya sürüklendiği, aldatıldığı görülen Müslüman kamuoyunu tenvir etmeyi kaçınılmaz bir vecibe telakki ettik" diyerek Müslüman kamuoyuna "Halife meclisindir, meclis halifenindir" demişti.

Bu risale mecliste milletvekillerine dağıtıldığında Mustafa Kemal Eskişehir'de bulunuyordu. Gezi anında meclisteki gelişmeleri duyan Mustafa Kemal, Şükrü Hocanın dağıttığı, "Hilafet-i İslamiye ve BMM" adlı risaleyi gezinin ikinci durağı olan İzmit'e acilen istetmişti. Meclisteki beklenmedik bu gelişmeler ve yeniden halifeliği gerçek anlamında görmek isteyenlerin tavrı Mustafa Kemal'i çok sinirlendirmişti. Mustafa Kemal, meclis içerisindeki bu hareketi düpedüz irtica hareketi olarak yorumluyor ve Şükrü Hocanın taraftarlarına ateş püskürüyordu. (…)[4]

Bu risale, sahibi olduğu matbaada basan da İkinci Grubun önde gelen mensuplarından Trabzon mebusu Ali Şükrü Bey'dir. Deniz yüzbaşısı iken askerlikten istifa ederek siyasete atılan Ali Şükrü Bey sadece dini konularda değil, siyasi konularda da Mustafa Kemal'le sürekli çatışan biriydi. Lozan görüşmeleri sırasında İsmet İnönü'nün hariciyeci olmamasını eleştiren Ali Şükrü, bu dönemde meclis çalışmalarını engelleyerek Mustafa Kemal'in tepesini iyice attırmış, hatta Mustafa Kemal'le birbirlerinin üzerine yürümüşlerdir.[5]

Hoca Şükrü Efendi'nin risalesine karşı, Saltanatın kaldırılmasında da ilk adımı atan Antalya mebusu Rasih Kaplan, Muş mebusu Elhac İlyas Sami ve Siirt mebusu Halil Hulki adlı üç "sarıklı" tarafından değişik halifelik yorumlarına karşı "Milli Hâkimiyet" kavramını savunan ve "İslamiyet'te ruhani ve cismani farkı yoktur. Böyle bir farka delalet edecek şekilde bulunmak kâfiri taklittir" diye bir başka risale yazmışlardır. Bu üç hoca, Hoca Şükrü Efendi'nin risalesinde Saltanatla Hilafetin ayrılığının geçici olduğunu söylemesine itiraz ederek "Hayır efendim! Vaziyet muvakkat değildir. Hal-i tabii ve asli budur!" diyerek resmi görüşü adeta ilan etmişlerdir.[6]

1 Sebilürreşat başyazarı Eşref Edip Fergan tarihçi Kadir Mısırlıoğlu'na bu risaleyi kendisinin yazdığını, fakat yasama dokunulmazlığından yararlanmak için Hoca Şükrü Efendi'nin adıyla yayınlandığını söyler. Kadir Mısıroğlu, Geçmişi ve Geleceği ile Hilafet, Sebil Yayınları, İstanbul, 1993, s.295, dipnot 295; ayrıca bkz; http://www.tevhidhaber.com/halifeligin-kaldirilmasi-2813h.htm

2 Mete Tunçay, Tek Parti Yönetiminin Kurulması, s.64, Yurt Yayınları, Ankara-1981

3 Hoca Şükrü Efendi "Milli Mücadele'ye katılanların katli vaciptir" şeklindeki Şeyhülislam Dürrizade Es Seyyid Abdullah'ın fetvasına karşı çıkarılan ve fetvayı veren Rıfat Börekçi'nin adından dolayı Börekçi Fetvası diye bilinen fetvaya imza veren Anadolu'lu hocalardan biridir. Meclisin en faal üyelerinden biri olduğu halde mebusların da savaşa gitmeleri kararı verildiğinde İslamköy yakınlarında kurulan ve gösterdiği kahramanlık yüzünden daha sonra Çelik Alay diye anılan alayla savaşa katılan ve daha sonra Çelikalay soyadını alan Hoca Şükrü Efendi'nin yayınladığı risale yüzünden gördüğü tepki gayet ironiktir. Daha geniş bilgi için bkz; http://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=353592

4 Naşit Hakkı Uluğ, Halifeliğin Sonu, İş Bankası Yayınları, tarihsiz, s.101-102

5 Ali Şükrü Bey, son olarak 26/27 Mart akşamı, Karaoğlan Çarşısı'ndaki Kuyulu Kahve'de dostlarıyla sohbet edip ve nargile içtikten sonra Mustafa Kemal'in muhafızlığını yapan Topal Osman'ın adamlarından Mustafa Kaptan'la kol kola yürürken görülmüştür. Kayboluşunun üçüncü günü kardeşi Şevket Bey, Başbakan Rauf (Orbay) Bey'e başvurur. İkinci Grup üyeleri tarafından Meclis gündemine taşınan konu, vekillerce ateşli biçimde tartışılır, "kaybolan tavuk değildir, bir milletvekilidir! Meclis derhal harekete geçmelidir" çağrısı üzerine Ankara Valisi Abdülkadir Bey'in emriyle tüm polis ve jandarma teşkilatı seferber edilir.

Topal Osman'ın yardımcısı Mustafa Kaptan'ın itiraf ettiğine göre, Mustafa Kaptan tarafından, yemek bahanesiyle Topal Osman'ın Saman Pazarı'ndaki evine götürülen Ali Şükrü Bey, burada Topal Osman ve sekiz adamı tarafından kementle boğulmuştur.

Ali şükrü Bey'i kim, niçin öldürdü? Bu konuda birçok iddia bulunmaktadır. Mahmut Goloğlu, Topal Osman tarafından şahsi husumetten dolayı öldürüldü, o dönemde TBMM zabıt kâtibi olan Mahir İz, Galiba 'bir taşla iki kuş vurulsun' diye Ali Şükrü Bey'in vücudunun ortadan kaldırılması Topal Osman'a havale edildi" der. Rıza Nur ise, Topal Osman'ın öldürülmesi emrini bizzat Mustafa Kemal vermiştir. Topal Osman cinayetten sonra Mustafa Kemal tarafından teselli edilmiş, Mustafa Kemal'in evinde saklanmıştır. Yine Rıza Nur'a göre etrafları sarılan Topal Osman ve sekiz adamı mukavemet etmeden Muhafız Alayı Kumandanı İsmail Hakkı Bey'e teslim olmuşlar, İsmail Hakkı Bey bu dokuz kişiyi tabanca ile öldürmüştür. Daha geniş bilgi için bkz; http://yakintarihimiz.org/milli-mucadele-kahramanitopal-osman-ve-ali-sukru-bey-mustafa-kemalin-emriyle-oldurulmustur-bir-tasla-iki-kus-vurulsun-diye.html; ayrıca bkz; Falih Rıfkı Atay, Çankaya, İstanbul,1969, s.339

6 Ayşe Hür, Toplumsal Tarih Dergisi, S. 148, Nisan 2006, s.14-23

Hoca Şükrü Efendi'nin risalesi Mustafa Kemal'e, İzmit'te ulaşmıştır. İzmit'te bu risale kadar önemli olan bir başka olay ise İzmit Kasrı'nda yapılan basın toplantısıdır. Toplantıya davet edilen gazeteciler sırasıyla Vakit'ten Ahmet Emin (Yalman), Tevhid-i Efkar'dan Velit Ebuzziya, İleri'den Suphi Nuri (İleri), Tanin'den İsmail Müştak (Mayakon), Akşam'dan Falih Rıfkı (Atay), İkdam'dan Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), İzmit İleri'den Kılıçzade İsmail Hakkı olup, üç de izleyici vardır: Ankara Hükümeti'nin İstanbul'daki temsilcisi Dr. Adnan (Adıvar) Bey ile eşi Halide Edip Hanım İstanbul'a gelene kadar aynı görevi yapmış olan İstanbul Kızılayı'nın başkanı Hamid Bey. Toplantı TBMM'nin yeminli dört kâtibi tarafından zabıt altına alınmış, ancak konuşmaların yayınlanmaması kararlaştırılmıştır. Yine de bazı gazeteciler dönüşlerinde toplantıdan genel olarak söz eden yazılar kaleme alırlar. Toplantı boyunca 60'dan fazla konu başlığı üzerine durulduğu halde, Mustafa Kemal'in gazetecilerle en çok konuşmak istediği konunun Hilafet olduğu, sorduğu sorulardan gayet rahat anlaşılır.[7]

7 Ayşe Hür, Toplumsal Tarih Dergisi, s. 148, Nisan 2006, s.14-23

Peki, ne olmuştur da, daha üç ay önce Saltanat'ın kaldırılması sırasında muhafaza edilmesine Mustafa Kemal'in bile itiraz etmediği hatta savunduğu Halifelik böylesine rahatsızlık yaratır olmuştur? Bu rahatsızlığın görünürdeki nedenlerinden ilki, yeni Halife Abdülmecit Efendi'nin biat törenini takiben, teşekkür telgrafını TBMM Başkanlığı yerine "Ankara'daki Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Müşir Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine" diye çekmesi; imzasını da "Halifeyi Resullullah Hadimü'l-Haremeyni'ş-şerifeyn Abdülmecid bin Abdülaziz Han" diye atmış olmasıdır. Bilindiği gibi Halife Hazretlerine imzasını "Halife-i Müslimin" veya "Hadimü'l-Haremeyni'ş-şerifeyn" olarak atması, ayrıca "han" gibi hanedan çağrıştıran unvanlar kullanmaması gayet açık biçimde anlatılmıştır. Dahası, Halife olarak atanmasından sadece iki ay sonra Abdülmecit Efendi'nin sakallarını tam boy uzatıp, bütün nişanlarını takıp sağda solda gezmeye başlaması, ardından da Hilafet konusundaki olumlu görüşleri gayet iyi bilinen Doğu Trakya Komutanı ve İstanbul'daki geçici askeri kumandan Refet (Bele) Paşa'nın Abdülmecit Efendi'ye süslenip püslenmiş Konya adlı bir beyaz at hediye etmesi epey can sık-

Abdülmecid Efendi, Osmanlı Hanedanı'ndan olan son İslam Halifesidir.

mıştır ki[8] Abdülmecit Efendi Eyüp Camii'ndeki Cuma namazlarından birine Halifelik nişanları ile katılınca, bundan 2,5 ay önce cesaret edilemeyen adımın atılması için uygun atmosfer yakalanmıştır.

İşte böyle bir atmosferde 16-17 Ocak gecesi İzmit Kasrı'nda yapılan toplantının başında "İstanbul'da hilafet ve saltanat meselesi mevzubahis oluyor mu?" diyerek konuyu açan Mustafa Kemal gazetecilerin çekingen biçimde ve kısaca görüşlerini belirtmesinden sonra İstanbul'un coğrafi ve siyasi mevkiinden başlayan, nüfus, meclisteki durum, İkinci Grubun kurulması gibi konuları da kapsayan uzun bir açıklamaya girişir. Gazetecileri halifelik meselesine dair soru sormaları için teşvik eder ancak soruların kendi istediği gibi formüle edilmemesine tahammülü olmadığı da bellidir. Nitekim daha sonra belirttiği gibi İzmit İleri'den Kılıçzade İsmail Hakkı Bey'in "Yeni hükümetin dini olacak mı?" diye sorması kendisini çok rahatsız etmiştir. "Laik hükümet tabirinden dinsizlik manası çıkarmağa mütemayil olanlara fırsat vermemek maksadı" ile "o gün istemeden de olsa "Vardır efendim fakat İslam dini hürriyeti efkâra mani değildir" der. Hakkı Bey'in "Yani hükümet bir din ile tedeyyün edecek mi?" şeklindeki ısrarı üzerine de "Edecek mi, etmeyecek mi bilmem. Bugün mevcut olan kanunlarda aksine bir şey yoktur. Millet dinsiz değildir, mütedeyyindir. Dini de din-i İslam'dır. Dini reddedecek ortada bir sebep yoktur" demek zorunda kalır.[9] Ancak o gün toplantıyı terk edenlerin büyük bir kısmı, Mustafa Kemal'in Hilafet ve laiklik konusunda radikal adımlar atacağını anlamış olmalıdır.

Mustafa Kemal halife olmak istiyordu!..

Ancak bütün bu yapılanlara rağmen ve yine 20 Ocak 1921 tarihli Anayasa'ya, 1 Kasım 1922'de kaldırılan Saltanat'a ve 29 Ekim 1923'de ilan edilen Cumhuriyet'e rağmen Halifeliğe ve Anayasa'daki: "Devletin dini İslâm'dır" maddesine dokunulmamıştı. Çünkü Kâzım Karabekir'e göre Mustafa Kemal sultan/halife olmayı düşünüyordu. Balıkesir Hutbesi'nde ve diğer konuşmalarında hiç yoktan sürekli Hilâfet'ten ve Saltanat'tan bahsedip çektirdiği sarıklı, cübbeli fotoğrafın altını "mefkure (ideal) hatırası" yazarak imzalaması bunun en bariz deliliydi. Onu halife/sultan olma fikrinden caydırmak için İnönü ve Karabekir çok uğraşmışlardı. Kâzım Karabekir, Mustafa Kemal'in halife/sultan olma çabalarını ve kendilerinin nasıl engel olmaya çalıştıklarının hikâyesini şu manidar sözlerle noktalar: "Hilâfet ve Saltanat'ı almak için koyu bir mü'min yüzüyle minberlere kadar çıkıp hutbeler okumak, başaramayınca bizzat medh'ü sena edilen mukaddeslere dil uzatmak ve bunları alt üst etmek üzere tek adamlığa çıkmak iki tehlikeli ifratın birinden diğerine atlamak herkesin yapabileceği bir iş değildi.[10]

1923 Şubatının ilk günlerinde (7 Şubat'ta) bir öğle namazını Balıkesir Paşa Camii'nde büyük bir kalabalıkla kıldıktan sonra minbere çıkan Mustafa Kemal, İslâm dininin yüceliğini, erdemini, Allah'ın birliğini, şanının yüceliğini, peygamberin Allah tarafından insanlara dinin gerçeklerini telkin için gönderildiklerini, dinin temel kanunu olan yüce Kur'ân-ı Kerim'in değişmez kuralları bulunduğunu, İslâm'ın son ve mükemmel bir din olduğunu belirttikten sonra tarihe "Balıkesir Hutbesi" olarak geçen bir konuşmada bulunmuştur. Bu konuşmanın bir bölümü şöyledir:

8 Atatürk, 1938, Nutuk, s. 499-500 ve 505-506

9 http://www.tevhidhaber.com/halifeligin-kaldirilmasi-28-13h.htm

10 Mustafa İslâmoğlu, İslâmî Hareket Anadolu/III, Denge Yayınevi, İstanbul 1993, s. 227; Paşalar Kavgası, s.204

"Ey Cemaat! Bu dakikada, Tanrı'nın elinde, Tanrı'nın huzurunda bulunuyoruz. Peygamberimizin inanmış olanlarla toplandığı kutsal yerde bulunuyoruz. Ey Balıkesirliler! Camiler birbirimizin yüzüne bakmaksızın yatmak, sonra kalkıp gitmek için değildir. Camilerimiz din ve dünya işleriyle ilgili işlerde meşveret (birleşip/görüşme) içindir. Her şey ancak meşveret suretiyle en doğru yola sokulur. Dinimiz, dünyamız, milletimizin mutluluğu ve refahı, milli egemenliğimiz ve bağımsızlığımız için ne düşünüyorsak ortaya koyalım, dertleşelim. Ben yalnız kendi düşüncelerimi söylemek istemiyorum. Milli emanetler, milli irade yalnız bir şahsın düşünmesinden değil, bütün bir milletin arzularının, emellerinin sonucundan ibarettir."[11]

Üzerinde güneş batmayan bir imparatorluk kuran İngiltere, bu asrın başlarında çok sayıda İslâm ülkesini sömürgesi altına almıştı. Fakat bütün İslâm dünyası manen İstanbul'daki halifeye bağlı olduğu için o topraklarda hâkimiyetini tam manasıyla kuramıyordu. Bu yüzden önünde en büyük engel olarak Hilafeti görüyordu. Dolayısıyla İngiltere'nin çıkarları için Hilafetin son bulması gerekiyordu. Bu sebeple Lozan Konferansı, İngiltere için iyi bir fırsat oluşturmuştu. Bu fırsatı çok iyi değerlendiren İngiltere, Türk delegelerine: "Ya Hilâfet kaldırılır ya da sizinle tekrar savaşılır" tehdidinde bulununca heyet başkanı İnönü, bu tehditten korkmuştu.

Halifelik, İngiltere istemediği için kaldırılmıştır!..

Halife ve Hilafete bu kadar övgü ve medhü senâdan ve Balıkesir'deki hutbe iradından kısa bir süre sonra 3 Mart 1924 günü niçin Halifeliğin kaldırılmasına karar verilmişti? Elbette Halifeliğin kaldırılmasının bir perde arkası vardı ve bu Mustafa Kemal'in Hilafete yönelik düşüncelerinin değişmesine sebep olmuştu. Perde arkası olayların başında Lozan Konferansı ve bu konferansta İngiltere'nin alenileşen Hilafete karşı olan ezeli tavrı gösterilmektedir. Çünkü üzerinde güneş batmayan bir imparatorluk kuran İngiltere, bu asrın başlarında çok sayıda İslâm ülkesini sömürgesi altına almıştı. Fakat bütün İslâm dünyası manen İstanbul'daki halifeye bağlı olduğu için o topraklarda hâkimiyetini tam manasıyla kuramıyordu. Bu yüzden önünde en büyük engel olarak Hilafeti görüyordu.[12] Dolayısıyla İngiltere'nin çıkarları için Hilafetin son bulması gerekiyordu. Bu sebeple Lozan Konferansı, İngiltere için iyi bir fırsat oluşturmuştu. Bu fırsatı çok iyi değerlendiren İngiltere, Türk delegelerine: "Ya Hilâfet kaldırılır ya da sizinle tekrar savaşılır" tehdidinde bulununca heyet başkanı İnönü, bu tehditten korkmuştu. Ancak, İnönü'nün yapacağı bir şey yoktu. Çünkü o tarihlerde Türkiye'de Mustafa Kemal tarafından Hilâfet konusunda övücü, medh edici konuşmalar, hutbeler irad ediliyordu. Nitekim Lozan Konferansı'nda bulunan Lord Curzon'a Türkiye'den ulaşan haberlere bakılırsa, Mustafa Kemal'in İnönü'ye paralel olarak Hilafeti göklere çıkardığı ve daha emin bir tabirle söylemek gerekirse Halife olmak istediği anlaşılmakta idi. Böyle bir gelişmeyi kabul etmek istemeyen Lord Curzon İsmet İnönü'nün müşaviri sıfatını haiz bulunan İstanbul Haham başısı Hayim Naum Efendi'yi çağırarak daha önceki taahhütlere uygun olarak "Hilâfet ilga edilmediği takdirde sulhün gerçekleşemeyeceği"ni söylemiştir. Esasen bu mesele ile öteden beri meşgul bulunan Hayim Naum Efendi, İsmet İnönü ile Lord Curzon arasında bu mesele ile ilgili haberleri getirip götürmek suretiyle ciddi bir gayret sarf etmişti.[13]

Türk delegeleri ile Hilâfet konusundaki pazarlık bitirilemeyince Hayim Naum Efendi, İnönü'den evvel Türkiye'ye gelmiştir. Bu sırada toplanan İzmir İktisat Kongresi'ne katılmak üzere muhtelif şehir ve kasabalara uğraya uğraya seyahat eden Mustafa Kemal, her yerde Hilafeti methediyor ve bir 'halife namzedi' gibi

11 Kemal Zeki Gençosman, Altın Yıllar, Hür Yayın, İstanbul 1981, s. 55-56.

12 Yılmaz Altıparmak, İslâmiyet Açısından Atatürk ve İnkılâplar, 2. bsk, Timaş Yayınevi, İstanbul 1993, s. 279

13 Mısıroğlu, Lozan, c. I, s. 271-272.

konuşmalar yapıyordu.[14] Sözgelimi tam Lord Curzon'un Lozan'ı terk ettiği güne tesadüf eden 4 Şubat'ta Balıkesir'deki Zağnos Paşa Camii'nde yukarıda nakledilmiş olan hutbeyi okumuştur.[15] Fakat İzmir'de kendisine mülâki olan Hayim Naum Efendi'den İngilizler'in Hilâfet hakkındaki kararlarını öğrenen Mustafa Kemal, takip etmekte olduğu "Hilâfet Siyaseti"nin politikasına uygun olmadığını anlayınca rota değiştirmiş ve ilk önce İzmir İktisat Kongresi'nde Hilafete hücum eden bir konuşma yaparak yeni siyasetinin ilk işaretini vermiştir.[16] Ayrıca bu görüşmede "iddiaya göre Hayim Naum Efendi'ye Lord Curzon'a verilmek üzere "yazılı bir taahhüt"te de bulunulmuştur.[17] Lozan Konferansı için yeniden davet edilen Türk delegeleriyle konferansın ikinci devresi başlamış ve bu devre gayet kısa sürmüştür. Burada varılan resmî neticelerin dışında ayrıca gizli bir anlaşma daha yapılmıştır ki, bu anlaşma başta "Hilâfet'in ilgası" olmak üzere bütün inkılâp hamlelerini içine almaktadır.[18] Rauf Orbay'ın hatıralarında bu konuya şöyle yer verilmektedir: "İsmet Paşa, anlaşıldığına göre Lozan'da İngilizler'le bir nevi gizli arabuluculuk rolü oynayan Hayim Naum Efendi'nin telkinleriyle "Hilâfet'in artık ne şekilde olursa olsun Türkiye'de devamına müsaade edilmeyip derhal atılması lüzumu" fikrini tamamıyla benimsemiş bulunuyordu. Peki, ya dört-beş ay önceki Hilâfet'e bağlılık, hatta Hilâfet'in kuvvetlendirilmesi düşünce ve kanaati ve bu yoldaki kati ifadeler ve İslâm âlemine bunun duyurulması hususundaki telâş ve heyecan ne olmuştu?"[19] Lozan Muahedesi'nden sonra İngiltere Avam Kamarası'nda 'Türkler'in istiklâlini niçin tanıdınız?' diye yükselen itirazlara Lord Curzon'un verdiği cevap: 'İşte asıl bundan sonra Türkler bir daha eski satvet ve şevketlerine kavuşamayacaklardır. Zira biz onları, maneviyat ve ruh cephelerinden öldürmüş bulunuyoruz' idi. Bu çerçevede Mustafa Kemal ve İsmet Paşa'ların verdikleri karar, Türk milletini İslâmiyet ve din cihetinden öldürmek kararıdır. Artık bunun üzerinde her şey apaçık anlaşılıyor değil mi?[20]

Ağustos'ta durum Hilafet yanlılarının aleyhine dönmeye başlayacaktır. Çünkü yeni seçimlerde sadece İkinci Grup üyeleri değil, eski İttihat ve Terakki mensuplarının da varlık göstermeleri önlenmiştir. Seçilenlerin ezici çoğunluğu Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Grubu üyelerindendir. 11 Ağustos'ta Meclis açılmış, iki gün sonra Meclis Başkanlığına Mustafa Kemal seçilmiş, aynı gün Lozan görüşmeleri sırasında İsmet Paşa ile ters düşen Rauf Bey başbakanlıktan çekilmiş ve yeni başbakan Fethi (Okyar) Bey döneminde 23 Ağustos'ta Lozan Barış Anlaşması Mecliste onaylanmış ve 29 Ekim 1923'de bir oldubittiyle Cumhuriyet ilan edilmiştir.[21]

2 Kasım 1923'de Hüseyin Cahid'in gazetesi Tanin "Çok Yaşa Cumhuriyet" başlığını atar, Vatan ve Tevhid-i Efkâr'da Cumhuriyet'in ilanına karşı olduğu bilinen Rauf Bey'in görüşleri yayınlanır. İstanbul Barosu başkanı ve Dersim mebusu Lütfi Fikri Bey ise Halife'nin kendiliğinden çekileceği dedikodularına karşı yazdığı "Huzûr-u Hazret-i Hilâfetpenâhî'ye açık ariza" başlıklı mektubunu Tanin gazetesinde yayınlatır. 10 Kasım 1923 tarihli mektupta, yazar Abdülmecid Efendi'nin halifelikten istifa edeceği dedikodularına değinerek, eğer Abdülmecid Efendi Halifelikten kendi rızasıyla ayrılırsa, İslam dünyasına büyük hizmetleri dokunan Osmanlılar üzerinde büyük dış baskıların meydana çıkacağından dem vurmakta, Halife Efendi'nin kesinlikle böyle bir şeye kalkışmaması için adeta yalvarılmaktadır. Lütfi Fikri Bey'e göre Halifelik "manevi hazine" olup "istifa bir intihar"dır.[22] Aslında Mustafa Kemal'in Halifeliği kaldırmasından değil, Halifeliği üzerine almasından endişe ettiği hissedilen Hüseyin Cahit (Yalçın) ise Tanin'de "Şimdi de Hilafet Meselesi" başlıklı başyazısında Lütfi Bey'e destek vererek Halife'nin Türklerin gücünün kaynağı olduğunu, Halifeliği Türkiye sınırları dışına çıkarmanın intihardan farksız olduğunu söylemektedir. Hüseyin Cahid bu yayınlarını Kasım ayı boyunca da sürdürecektir.[23]

Rauf Bey ise Cumhuriyet'in ilanı üzerine verdiği demeçle 15 Kasım 1923 arasında kendisi gibi düşünen Kazım Karabekir, Ali Fuat ve Refet paşalar ile Dr. Adnan Bey'i bir araya getirdiğini

14 Mısıroğlu, Lozan, c. I, s. 273

15 Mısıroğlu, Lozan, c. I, s. 273.

16 Gazi Paşa İzmir Yollarında, s. 102 vd.'den nakl: Mısıroğlu, Lozan, s. 273.

17 Mısıroğlu, Lozan, s. 274.

18 Mısıroğlu, Lozan, s. 276.

19 Mısıroğlu, Lozan, c. I, s. 276.

20 Yılmaz Altıparmak, İslâmiyet Açısından Atatürk ve İnkılâplar, 2. Baskı, Timaş Yayınevi, İstanbul 1993, s. 281-282.

21 Daha geniş bilgi için, F. Rıfkı Atay, age. s.376 vd.

22 Seçil Akgün, Halifeliğin Kaldırılması ve Laikliik, Turhan Kitabevi, tarihsiz, Ankara,138; ayrıca bkz; Mısıroğlu, Hilafet, s.303; Tunçay, age.72; Uluğ, age. s,130

23 Akgün, age. s.138-139; Uluğ, age. s,130

Lozan Delegasyonu

açık eder. Hatta bu arada Kazım Karabekir Paşa Halife Hazretlerine bir ziyaret yapıvermiştir.[24] Mustafa Kemal fırsatı kaçırmaz ve Rauf Bey'i, 22 Kasım 1923 tarihli Halk Fırkası görüşmelerinde 8 saat boyunca sıkıştırır, ama sonunda kamuoyuna fırkada bir ayrılık olmadığı açıklanarak iş tatlıya bağlanmıştır.[25]

Dış dünyadaki Müslümanlar da Hilafet konusunda endişelenirler ve bir takım girişimlerde bulunurlar. Nitekim Güney Asyalı Şii Müslümanların önde gelen liderlerinden ve Londra'daki İslam Cemiyeti'nin reisi Seyit Emir Ali ve İsmailiye mezhebinin lideri Ali Ağa Han, 9 Kasım 1923'de Halifelik makamı üzerine uzun bir mektup kaleme alır ve bunu The Times gazetesinde yayınlar. Emir Ali mektubunda, dinsel meseleleri tartıştıktan sonra Halifelik eğer Osmanlı Hanedanından ayrılacaksa, bunun Sünni Müslümanların ittifakı ile olması gerektiğini yeni halifenin ise tüm Müslümanların yapacağı seçimle seçilmesini önermektedir. Bazı çevrelerce "İngiliz Hükümetinin Kalemi" olarak tanıtılan Emir Ali 1919'da toplanan Paris Konferansı'na, yine "Britanya ajanı" diye takdim edilen İsmailiye Mezhebinin lideri Ali Ağa Han ile birlikte katılan Şii temsilcidir. İngiltere'nin kadim düşmanı Rusya'nın doğal olarak karşıtı olan bu iki önemli şahsiyet İngiliz-Osmanlı işbirliğinin faziletlerine yürekten inanmakta ve bu işbirliğinin Rusların tehdidi altında olan Asyalı Müslümanlara güç vereceğini düşünmektedirler.[26]

Emir Ali ve Ali Ağa Han 24 Kasım 1923'de Ankara'ya bir mektup gönderirler. Mektupta, kendilerini Türkiye'nin dostu ve gerçek destekçileri olarak tanıtmakta ve Halifeliğin şu andaki belirsiz durumundan ve Halifenin Türkiye'nin politik yaşamından dışlanmasından duydukları üzüntüyü belirtmektedirler. Yazarlara göre bu durum İslam'ın moral gücünü bozarak uzun vadede İslam dünyasının parçalanmasına yol açabilir. Ancak mektup Başbakan İsmet İnönü'den önce İstanbul basınının eline geçer. İkdam, Tanin ve Tevhid-i Efkar gazeteleri, 5 ve 6 Aralık 1923 tarihlerinde mektubu yayınlarlar.[27] Mektubun içeriği ve Sünni olmayan iki liderin Halifelik konusuna bu kadar dahil olmasının yarattığı kuşkular bir yana, mektubun Ankara yerine İstanbul'da ortaya çıkması büyük gerginlik yaratmıştır. Hâlbuki mektubun içeriği Hindistan Müslümanlarının yıllardır dile getirdikleri sempatinin tekrarından ibarettir. Hint Hilafet Komitesi'nin büyük çoğunluğu da Sünni'dir. Türkiye'den gelen tepkiler üzerine Ağa Han Londra'da The Times gazetesine bir açıklama yaparak "İngiliz telkini" ve "Padişahçıları teşvik" suçlamalarını reddeder.[28] İki Hintli soylunun mektubuyla Türkiye'nin tehlikeye girmeyeceğini gayet iyi bilen Mustafa Kemal'in bu olayı siyasi muhaliflerini sıkıştırmak için kullanması yakındır.

(Devam edecek)

24 Akgün, age. s.142

25 Tunçay, age.s.72

26 http://www.tevhidhaber.com/halifeligin-kaldirilmasi-28-13h.htm; ayrıca bkz; Tunçay, age. s.73-74; Mısıroğlu, Hilafet adlı eseri, s.305 vd.

27 http://www.tevhidhaber.com/halifeligin-kaldirilmasi-28-13h.htm

28 Tunçay, age. s.74-75

1. Meclis'in Feshinden 2. Meclis'in Faaliyetlerine

Mustafa GÜLDAĞI
mustafaguldag@gmail.com

İstiklal Savaşı için Müslüman halkımız büyük mücadele vererek binlerce şehit verdi. Âlimler bizzat Allah için savaşılması konusunda büyük mücadeleler vermiştirler. Halkı motive edip canla başla savaşmalarını sağlamışlardır. Tüm halk varını yoğunu ortaya koymasını bilmiştir. Savaş bittikten sonra Ankara'da Büyük Millet Meclisi'nin açılmasını kararlaştırılmıştı.

Büyük Millet Meclisi'nin Cuma günü açılmasına karar verdikten sonra kolordulara, il bağımsız mutasarrıflık Müdafaa-i Hukuk Heyeti Merkeziyeleri ve belediye başkanlıklarına Heyeti Temsiliye Namına Mustafa Kemal imzalı bir genelge gönderilmiş ve şöyle denmiştir:

***1**- Allah'ın izniyle Nisan'ın 23'üncü **Cuma günü**, Cuma namazını müteakip Ankara'da Büyük Millet Meclisi açılacaktır.*

***2-** Vatanın bağımsızlığı, yüce hilafet ve saltanat makamının kurtulması gibi en mühim ve hayatî görevleri yerine getirecek olan bu Büyük Millet Meclisi'nin açılış gününü Cumaya rastlatılmakla Cuma gününün kudsiyetinden yararlanılacak ve bütün milletvekilleri ile Hacı Bayram-ı Veli Camii'nde birlikte Cuma namazı kılınacak Cuma namazında okunacak salât ve Kur'an nurundan feyz alınacaktır. Cuma namazından sonra Peygamber Efendimizin **sakalı ve Peygamber Efendimizin sancağı** ile Meclis binasına gidilecektir. Meclise girilmeden önce dua edilip kurbanlar kesilecektir. Camiden itibaren, Kolordu Komutanlığı güvenliği sağlayacaktır.*

***3-** Cuma günün kutsiyeti için bugünden itibaren vilayet merkezinde [Ankara'da] Vali Beyefendi hazretlerinin organizesi ile **hatim indirilmesine ve Buhar-i Şerif okunmasına** başlanacak ve hatmi şerifin son kısmı teberrüken Cuma günü namazdan sonra Meclis binası önünde tamamlanacaktır...*

***4-** Mukaddes ve yaralı vatanımızın her köşesinde aynı şekilde bugünden itibaren **Buhari ve Kur'an hatimlerinin indirilmesine başlanarak** Cuma günü ezandan önce minarelerde salâ okunacak ve hutbe esnasında Halife ve Padişahımız hazretlerinin isimleri zikredilirken, padişahlık makamının ve bütün ülkenin bir an evvel kurtulmaları ve saadete kavuşmaları için dualar edilecektir.*

Cuma namazının kılınmasından sonra da hatimler bitirilerek vatanın kurtulması, bunun için milletçe gayret gösterilmesinin lüzumu ve Millet Meclisi'nin vereceği görevleri yerine getirmenin önemiyle ilgili vaazlar verilecektir.

***Daha sonra Halife ve Padişahımızın, din ve devletimizin, vatan ve milletimizin kurtuluşu, selâmeti ve istiklâli için dua edilecektir.** Bu dinî ve vatanî merasimin yerine getirilmesinden ve camilerden çıkıldıktan sonra Osmanlı beldelerinin her tarafında, hükümet konaklarına gelinerek Meclis'in açılışından dolayı resmî kutlamalar yapılacak, tebrikler kabul edilecektir.*

Ayrıca her tarafta Cuma namazından önce usulüne uygun biçimde mevlid-i şerif okunacaktır.

5- *Allah'tan tam bir başarı için dua ediyoruz.**(1)**(Heyet-i Temsiliye Namına / Mustafa Kemal)*

İşte ilk meclis tam bu havada açılmıştı. Dualarla, tekbirlerle, hatimlerle, hadislerle ve namazla birlikte. Kelime-i tevhid bayrağı ile tekbirler getiriliyordu.(bugün ise o bayrağa irtica deniliyor) Meclisin içinde kürsünün arkasında "***Ve emruhum şûra beynehüm***"(Onların işleri aralarında şura iledir." (Şura 38) ayeti yazılıydı**.(2)**

Koltuklarda oturanların çoğu sarıklı, cübbeli insanlardır. Milletvekilleri, Kürdistan, Lazistan mebusu diye anılırlar. Herkes kendi yerel kıyafeti ile gelmiştir. Biz Kurtuluş Savaşı'nı böyle verdik ve Meclis'i böyle kurduk. Ne olduysa oldu tekbirle, Kur'an'la, duayla açılan mecliste dua yasaklandı. Peki, sonra ne oldu derseniz, işin sırrı Lozan'da!

Meclisin bu özelliğine tanıklık etmesi açısından İzmir milletvekili Mahmut Esad Bozkurt'un şu açıklaması önemlidir: "***Mecliste müezzin beş vakit ezan okur, imam cemaate namaz kıldırırdı. Dikkate değer ki, Kurtuluş savaşları zaferle taçlandıktan sonra, Kemal Paşa Ankara'ya döndü. Meclis kapısı önünde resmi üniformasıyla bekleyen imam efendi, Kemal Paşa'yı durdurdu, ellerini kaldırdı, fakat duaya başlar başlamaz, Kemal Paşa hiddetle "Burada böyle şeylere lüzum yoktur. Bunları camiide yapabilirsiniz! Biz savaşı dua ile değil, Mehmedçiğin kanı ile kazandık." dedi ve imamı kovdu.(3)***

Ayrıca Mustafa Kemal 7 Şubat 1923'te Balıkesir Zağonos Paşa Camii'nde yapmış olduğu tarihi bir konuşmada minbere çıkmış: "***Ey millet! Allah birdir şanı yücedir***" ifadelerinin ardından "***Hepimizce malumdur ki Teşkilatı Esasi Kur'an-ı Azimuşşandaki hususturu***" dedi. Bu anayasamız Kur'an demekti. Ama sonra ne olduysa olacak tersine şeyler yapılmaya başlanacaktı. 1923'te de böyle çelişkili konuşmalara rastlanmaktadır**.(4)**

Biz konumuza dönüp kaldığımız yerden devam edelim. Zafer kazanıldıktan sonra her şey çok çabuk değişmeye başlamıştı. Dini temeller

üzerine kurulan mecliste dua edene hakaret edilmeye başlanmıştı. Dine hakaret içeren konuşmalar yapılmaya başlanmıştı.

Atatürk 1. Meclis'te istediklerini tam olarak yerine getiremiyordu. Hep muhalefet edenler oluyordu. Bu mecliste kendisine itiraz eden milletvekilleri çoğunluktaydı. Ama Atatürk hiç kimsenin kendisine muhalefet etmesini istemiyordu. Ayrıca milletvekilleri Lozan'da verilen bazı kararlara karşı çıkıyor hiç taviz verilmemesinin gerektiğini söylüyorlardı. Meclis bölündü, bu konuda ihtilafa düştüler. Meclisteki bu tutumla Lozan imzalanamazdı.

Atatürk bu meclisle kafasında tasarladığı inkılâpları yapamazdı. Böylece Atatürk 1 Nisan 1923'te 1. Meclisi feshetti. Bazı tarihçi yazarlara göre Türkiye Cumhuriyeti tarihinde yapılan ilk darbe budur. Fikret Başkaya diyor ki: "***1923'te kurulan ve yeni olduğu söylenen rejim bir darbeyle kurulmuştur. Darbeyle Cumhuriyet kurulur mu***?"**(5)** Kurulan yeni meclise ise Kemalist olmayanlar alınmayacaktı. Dindarlara da yer verilmiyor. Tasfiye ediliyor.

11 Ağustos 1923'te 2. TBMM açıldı. Bu meclis 1 Ekim 1927'ye kadar görev yaptı. Bu meclisin ilk işi Lozan'ı onaylamak oldu. Bu meclis inkılâpların büyük çoğunluğunu yapmıştır.

Lozan yeni kurulan rejim için çok önemliydi. 24 Temmuz 1973'te televizyonda İnönü Lozan'ı anlatmıştı. Prof. Nazmi Kal'ın "İnönü'nün Televizyon Konuşmaları" TRT Yayınlarından çıkan eserinde bu konuşma vardır. İnönü orada Lozan'ı şöyle anlatıyor: "***Biz Lozan'da öyle taahhütler(sorumluluklar) altına girdik ki, İtilaf devletleri bizim bu taahhütleri yerine getiremeyeceğimizi zannettiler. Anlaşmaya göre bizim bunları 10 sene içinde yerine getirmemiz gerekiyordu. Ama biz 5 sene içinde yerine getirdik***" Nazmi Kal İnönü'ye soruyor: "***Paşam niçin yerine getiremeyeceğinizi zannettiler***" İsmet İnönü: "***Çünkü millet isyan eder diye düşündüler***" diyerek cevap veriyor**.(6)**

Lozan'da doğan hava önemli değişikliklerin yapılacağını gösteriyordu. Sonradan yaşanılan olaylara baktığımızda dindarların üzerine yürünecek ve önemli din âlimleri öldürülecekti. Gerçektende öyle sert yenilikler yapıldı ki halk isyan edecek dereceye gelmişti. Nitekim isyan etti de. Ama isyan edeceklere karşı da bir çare bulunmuştu. 4 Mart 1925'te yürürlüğe giren ***Takriri Sükûn Kanunu*** ile hükümetin eline büyük koz geçti**.(7)** Bu yasa "susturma yasasıydı". Bu yasa Şeyh Said isyanı çıktıktan 1 ay sonra çıkarıldı. Bu yasayla Şeyh Said ve 47 adamı Diyarbakır'da asıldı. Hâlbuki Şeyh Said isyan etmeden önce demişti ki "***Bizim yeni kurulan hükümete şeriatı uyguladığı için itaat etmemiz vaciptir, ama şeriatı uygulamadığı için şimdi de isyan etmemiz vacip oldu***" demişti. Ve inancı uğruna savaştığını en başında dile getirmişti.

Artık Takriri Sükûn Kanunu'yla susan bir toplum oluşturuluyordu. Konuşan İstiklal Mahkemelerinde susturuluyordu. Yeni inkılâplar çıkarılıyor itiraz eden istiklal mahkemesine sevk ediliyordu. İşte bir başkası.

Ve nihayet M. Kemal 23 ağustos 1925'te Kastamonu gezisinde başındaki şapkayı halka şu sözlerle tanıtmıştı. "***Arkadaşlar medeni milletler arası kıyafet milletimiz için layık bir kıyafettir. Onu giyeceğiz. Ayakta iskarpin ve potin, üstte pantolon yelek, gömlek, kravat, ceket doğal olarak bunların tamamlayıcısı olmak üzere başta siperli şemsli serpuş; bunu açık söylemek isterim, bu başlığın ismine şapka denir***" diyerek şapkayı tanıtmıştı**.(8)**

1925'te çıkarılan şapka kanunu ile şapka giymek şarttı. İsyan edenlere çok ağır cezalar verildi. 1924'te **İSKİLİPLİ ATIF HOCA** Frenk Mukallitliği ve Şapka adında bir kitap yazdı. Bu eser nedeniyle Şapka Kanununa muhalefet yüzünden tutuklandı. Tutuklanma tarihi 7 Aralık 1925. Hâlbuki eser şapka kanunu çıkarılmadan bir buçuk sene önce yazılmıştı. 4 Şubat 1926'da da İDAM EDİLDİ. Seküler bir yaşamı topluma dayatmak uğruna âlimleri asmaktan çekinmediler**.(9)** Abdurrahman Dilipak ise şu ilginç tespiti söyler: "Öte yandan İstiklal Mahkemelerinde asılan insan sayısı, İstiklal Savaşı'nda şehit olan askerin 10 katıdır."

Rize Ulu Camii imamı Hafız Şaban Hoca cemaate "*Biz dinimize bağlılık isteriz inanmayanlar inanmasın fakat inananlara zulm yapılmasın tek isteğimiz sarığımıza sakalımıza cübbemize dokunulmasın. Şapkayı giyenler giysin ama giymeyenler hapse atılmasın.*" şeklindeki sözleri Rize'de şapka yasasına karşı protestoları başlatmıştı. Bu protestolara karşı hükümet halkı sindirmek için Rize limanına dönemin en büyük savaş gemisi "***Hamidiye Zırhlısı'nı***" demirleyerek Rize'yi bomba yağmuruna tutmuştu.

Hamidiye zırhlısının Rize'nin yamaçlarına topçu ateşi açtığı ve halkın bunu destanlaştırarak "***Atma Hamidiye atma vergide vereceğuk, şapkada giyeceğük***" ağıtlar yakarak aman diledikleri tarih kütüklerinde kayıtlıdır. Şapka giymemek için ölene kadar şehre inmeyip dağlarda mağaralarda yaşayan insanlar bile olmuştur**.(10)** Kellesiz kalmak istemeyenler şapkayı bulup giyiyorlardı.

2. Meclisle birlikte 1 Kasım 1928'de, Harf İnkılâbı olmuş Latin harfleri kabul edilmişti. Tüm 1000 yıllık alfabemiz bir günde değiştirildi. Bununla beraber hiçbirimiz 90 yıl önce yazılmış bir eseri alıp okuyamıyoruz. Eski kütüphaneler türbeye dönüşmüştür. Cemil Meriç'in dediği gibi 3 Kasım 1928'den itibaren kütüphaneler birer "tuğla yığını"na dönecek dini-kültürel birikimimiz gelecek nesillere aktarılamadı. İsmet İnönü'nün şu sözü tüm bu Türkçeleşme harekâtının amacını ortaya koyuyor: "***Harf İnkılâbı'nın en büyük faydası, kültür değişmesini kolaylaştırmasıdır. Türk milletini bir kültür âleminden bir başkasına nakletmiştir"*** Ahmet Cevat Emre "***Arap yazısıyla Batı kültürünü benimsemek imkânsızdı***." diye yazmıştır. Demek ki, gerçek amaç, Batı medeniyetine geçmekti, Osmanlı'yı, İslam'ı ve Kur'an'ı temsil eden bir yazıyla yollarına devam edemezlerdi. Kendi iradesiyle Harf İnkılâbı'nı yapan 2 ülke var modern çağda. Biri biziz, diğeri İsrail. Ancak mühim bir farkla: Biz Arap yazısını geri bıraktırıyor diye terk ederken, İsrail, hemen bütün Yahudi vatandaşları Latin harflerini bildiği halde tersinden bir Harf İnkılâbı yaptı ve "2 bin yıl önceki" ölü ve öğretilmesi çok zor "İbrani alfabesini" diriltti.**(11)** Latin alfabesine geçilmesiyle batıya doğru meyledildi. İnsanlarda bugün bile belli olan kimlik bunalımı oluştu.

Daha ilerleyen yıllarda dini içerikli olan gazete, dergiler ve yazılar yasaklandı. Mızraklı ilmihalinden namaz hocasına, ezandan "elif bâ'ya" kadar her şey yasaktı. Ders kitaplarında Kâbe "***tavla zarı***" olarak, Kur'an "***Muhammed'in fikirleri***" olarak ifade edilip vahiy inkâr ediliyordu. Peygamber efendimize "Hicaz Peygamberi" (Türklerin başka peygamberi varmış gibi) anlatılıyordu. Hicretten "***kaçış***" diye söz ediliyordu. Hacer'ül esved'e "***karataş efsanesi***" deniyordu.**(12)** Kokuşmuş batıya uymuş bir nesil de ancak böyle yetişirdi.(!)

Eşref Edip Fergan, "Kara Kitap" isimli eserinde şu ilginç anekdotu naklediyor: "***Sene***

1935 hâdise, Isparta'nın Atapek Kazasının bir köyünde cereyan ediyor. Halkçıların yaptıkları bir tamime göre, Bediüzzaman Said-i Nursi'nin eserleri toplattırılıyor ve kimde bulunursa mahkemeye sevk olunuyor. Köye baskın yapan jandarmalar, Üstad'ın ramazan münasebetiyle neşrettiği bir risalesinin Ramazan Risalesi üzerinde (Ramazan'a aittir) ibaresini görünce: 'Bu Ramazan kimdir?' derler***.***

"Köyde ararlar, okuma yazma bilmeyen 'Ramazan' isminde birini bulurlar, paldır küldür adamcağızı yakalayarak Isparta hapishanesine götürürler. İki ay orada yattıktan sonra, Ağır Ceza Mahkemesi huzuruna çıkarılıp isticvabı (sorgusu) yapılınca, mesele anlaşılır. Heyeti hâkime gülmekten kendilerini alamazlar." Böyle traji-komik olaylar da yaşanıyor**.(13)**

Ayrıca lise 2. sınıflar için yazılan "TARİH 2" isimli kitapta da inkâr fırtınaları estiriliyordu. Bu kitapta "Kur'an nedir" başlıklı bölümde Kur'an şöyle tanımlanıyor: "***Muhammed'in koyduğu esasların toplu olduğu kitaba Kur'an denir***"

Kitabın 93. Sayfasında Peygamberimizin ailesinden "**Muhammed ve karıları**" diye bahsediliyor.

Sayfa 85'te Kâbe şöyle anlatılıyor: "***Kâbe, mikâp yani tavla zarı şeklinde demektir. Kâbe çok eskidir. Ne vakit ve kimler tarafından yapıldığı bilinmiyor. Arap ananesi, Kâbe'nin inşasını İbrahim peygambere atfetmektedir***."(Hâlbuki Kur'an-ı Kerim'de

Kâbe'yi Hz. İbrahim inşa ettiği bizzat geçmektedir) Kâbe tavla zarına benzetilerek aşağılanmaktadır. Benzetecek başka bir şey yokmuş gibi! Düşünebiliyor musunuz bu bilgileri liseli çocuklara okuttular. Genç nesillerin imanlarında ve amentülerinde zedelenme oluşturmak istediler.

Tabi yeni bir amentüye ihtiyaç oluyordu bu arada. "***Tekin Alp***" takma adıyla "Türkçe ve Atatürkçü" yazılar yazan Moiz Kohen'in "Sâfi" imzasıyla kaleme aldığı "***Türk'ün Yeni Amentüsü***" isimli kitabın girişinde, "Müslüman Amentüsü"ne "nazire" yapılarak şöyle deniyor:

"***Kahramanlık örneği olan ve vatanın istikbalini yoktan var eden Mustafa Kemâl'e, onun cengâver ordusuna, yüce kanunlarına, mücahid analarına ve Türkiye için ahiret günü olmadığına îmân ederim.***

İyilikle fenalığın insanlardan geldiğine (bu cümle hayrın ve şerrin Allah'tan geldiğine iman etme şartının inkârıdır), büyük milletimin medeni cihanda en büyük mevkii kazanacağına, hamaset destanlarıyla tarihi dolduran kudretli Türk ordusunun birliğine ve Gazi'nin Allah'ın sevgili kulu olduğuna kalbimin bütün hulûsuyla şahadet ederim."**(14)**

1950 öncesi Türk Dil Kurumu sözlüklerine bakılırsa "Kemalizm Türk'ün dinidir" denmektedir. İslam'dan ise "Arap ideolojisi" olarak bahsedilmektedir. (Abdurrahman Dilipak, Laisizm, s.54) Şair Kemalettin Kamu da Türklerin yeni Kâbe'sini belirliyor ve şu mısraları yazıyor:

Ne örümcek, ne yosun/Ne mucize ne füsun

Kâbe Arab'ın olsun/Bize Çankaya yeter

1928'de çıkarılan bir kanunun 2. Maddesi ile yemin etme şekli de değiştirildi. Önceden milletvekilleri ve Cumhurbaşkanlığı "**Vallahi**" diye yemin ederlerdi. Yeni çıkan kanunla "Vallahi" yerine "**namusum üzerine**" diyerek yemin edilmeye başlandı**.(15)** Halen bile böyle yemin ederler. Namuslusu var namussuzu var gardaş. Ama hepsi namusu üzerine yemin edecekti.

İşte Böyle Garip Bir Ülkede Yaşıyoruz…

Selam ve dua ile…

KAYNAKLAR

1. Genç Birikim Konferanslar, s.124, aktaran Ali Kaçar, Yavuz Bahadıroğlu Tarihimizin Gizli Odaları, s.90,91, Abdurrahman Dilipak-Yeni Akit 2008–04-22 Yarın 23 Nisan, Abdurrahman Dilipak-Yeni Akit 2008–04–23 Bugün 23 Nisan!

2. Abdurrahman Dilipak-Yeni Akit 2008–04-23Bugün 23 Nisan!

3. Yavuz Bahadıroğlu Tarihimizin Gizli Odaları 91,92

4. Bin Yılın Sonu 28 Şubat, cilt 1 s.400, Abdurrahman Babacan, Şevket Kazan'la Yapılan Röportajda Şevket Kazan Aktarıyor

5. Genç Birikim Konferansları, s.143–144,145, aktaran Ali Kaçar

6. BİN YILIN SONU 28 ŞUBAT, cilt 1 s.400, Abdurrahman Babacan, Şevket Kazan'la Yapılan Röportajda Şevket Kazan Aktarıyor

7. Abdurrahman Dilipak, Laisizm, s.24,Beyan Yayınları

8. ŞAHİN ÖZDAŞ Genç Birikim Dergisi Kasım 2009 sayısı sayfa 12

9. Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, cilt 22 s.583–584.

10. ŞAHİN ÖZDAŞ Genç Birikim Dergisi Kasım 2009 sayısı sayfa 12

11. 04 Kasım 2012, Pazar Zaman gazetesi, Mustafa Armağan

12. Yavuz Bahadıroğlu Tarihimizin Gizli Odaları, s.93

13. Yavuz Bahadıroğlu Tarihimizin Gizli Odaları, s.94–95

14. Yavuz Bahadıroğlu Tarihimizin Gizli Odaları, s.106–107

15. Abdurrahman Dilipak, Laisizm

Kemalizm'den PKK'ya Vesayetçi Zihniyet

Ali KAÇAR
kacarali@hotmail.com

Türkiye'de vesayet rejimi, bazı askeri komutanların içeri alınmalarıyla bittiği söylense de, bu, doğru değildir. Çünkü vesayet rejimi algısı, 80-90 yıldır Türkiye toplumu üzerine bir kâbus gibi çöreklenmiş bir zihniyet meselesidir. Türkiye'de bu algı değişimi gerçekleşmeden de vesayetçi anlayışın/zihniyetin sona ermesi mümkün değildir. Bu ise, bugünden yarına gerçekleşebilecek kadar kolay değildir. Belki böyle bir değişim için on yıllara ihtiyaç vardır. Çünkü egemen rejim tarafından ezilen, hor görülen, hakları gasp edilerek itilen ve kakılanların eline güç geçince, ne yazık ki bunların da, aynı algıyı sahiplenerek devam ettirdikleri görülmektedir. Nitekim düne kadar laikliği, demokrasiyi ve batıcılığı tu kaka ederek reddedenlerin, bugün ne yazık ki, kitlelere kan ve gözyaşı getirmekten başka bir şeye yaramayan bu kavramlara sarılmaları trajikomik bir olay olsa da bir vakıadır. Kısacası güçlü olma, güçlüden yana olma hatta güce tapıcılık birçok insanın genlerine kadar işlemiştir. Bu nedenledir ki, düne kadar müşteki oldukları vesayetçi zihniyete, gücü ele geçirince kendileri dört elle sarılmaktadırlar. Nitekim PKK, ezilmiş, kimliği ve dili inkâr edilmiş, asimilasyon politikalarına tabi tutulmuş Kürt halkının gasp edilmiş haklarını iade etmek için ortaya çıktığını iddia eden ve bu nedenle de silahlı mücadeleyi esas alan bir terör örgütüdür. Ancak kurulduğu ilk günden itibaren, Kürtler üzerinde baskı kuran TC'ye karşı mücadele edeceğine, tam tersine kendisi gibi Kürtlerin haklarını savunduğunu iddia eden bölgedeki diğer Kürt örgütlerine karşı ölümüne mücadele ederek Kürt halkı üzerinde vesayet kurmaya çalışmıştır. PKK, o dönemlerde var olan ve bölgenin güçlü örgütleri olarak faaliyet gösteren Kawa, Rizgari, KUK, Ala Rizgari, Tekoşin gibi örgütlere karşı amansız bir yok etme mücadelesine girişmiş, devletin de sunduğu yardım ve imkânlar neticesinde bu örgütleri ve önde gelenlerini, en vahşi yöntemlerle bir bir yok ederek TC'nin Kürtlere yapamadığını, yapmıştır. Bu örgüt mensupları, PKK tarafından ya öldürülmüş ya da yurt dışına kaçarak PKK'lıların elinden canlarını zar zor kurtarabilmişlerdir. Hatta kimileri yurt dışında bile çeşitli şekillerde PKK'lı militanlar tarafından yok edilmişlerdir.

PKK, bölgede güçlü bir geleneğe sahip Kürt aşiretlerine karşı da bir sindirme ve onları yok etme mücadelesini başlatmıştır. Bazı aşiret reislerini kendisi öldürmüş, bazılarını da -Hilvan ve Siverek'te olduğu gibi- birbirine düşürerek kanlı aşiret kavgalarının uzun yıllar devam etmesine zemin hazırlamıştır. Böylece bölgede, kanlı kavgalar PKK'nın sayesinde yıllarca devam etmiştir. PKK, bu kanlı vesayeti, sadece kendi dışındaki Kürt örgütleri ya da aşiretler üzerinde değil, aynı zamanda kendi örgütü üzerinde de kurmuştur. Bu vesayet nedeniyledir ki, Abdullah Öcalan kendisine ve görüşlerine karşı çıkanları, PKK'daki konumu ve geçmişi ne olursa olsun 'TC'nin adamı', 'hain', 'işbirlikçi' 'ajan' gibi aslı astarı olmayan basit suçlamalarla birçok PKK'lıyı ve Kürt milliyetçisini infaz etmiş, yakayı ele vermeyip kaçanlar ise Avrupa ülkelerinde bile korku dolu bir ömür geçirmek zorunda bırakılmışlardır. Haki Karaer, Mahsun Korkmaz

gibi lider konumunda yüzlerce PKK'lı Kürt genci çeşitli ayak oyunlarıyla ortadan kaldırılmıştır. İşin ilginç yanı, bunları öldürenler de kısa bir süre sonra öldürülerek böylece asıl faillerinin ortaya çıkmaları engellenmiştir.[1] Bugün halen Av. Hüseyin Yıldırım gibileri yurt içinde, Kesire Yıldırım gibileri ise yurt dışında PKK korkusunda bir zindan hayatı yaşamaktadırlar. Nitekim Şemdin Sakık da, Abdullah Öcalan'ın ilk kurşunu solculara ve Kürtlere sıktığını belirterek örnek olarak da Mehmet Şener, Resul Altınok, Çetin Güngör gibi isimleri göstermek[2] suretiyle bu gerçeği teyid etmiştir. Daha da ilginci, Abdullah Öcalan'ın 'ajan ya da TC'nin adamı' diye öldürttüğü birçok PKK'lı, Öcalan'ın MİT'le, TC'yle ilişkilerinden şikâyetçi olan, bu ilişkilerin terk edilmesini isteyen ya da açığa vurma ihtimali olan kimseler olması idi. Kapatılan Kürt-Der'in Başkanı ve Rizgari Dergisinin kurucusu İbrahim Güçlü'nün ifadesi ile Derin devlet, Abdullah Öcalan kanalıyla Kürt hareketini engellemek, marjinalleştirip ayrıştırmak istemiştir. Bu nedenle de diğer Kürt gruplarını Öcalan eliyle ortadan kaldırtmıştır.[3] Abdullah Öcalan'ın ve dolayısıyla PKK'nın MİT'le ilişkisi, Öcalan'ın kendisi tarafından da itiraf edilmiştir. Nitekim Habertürk adına Öcalan ile yapılan bir röportajda 'O zaman PKK çok zayıf, başka sol örgütler var. Siz kayınpederiniz yoluyla MİT tarafından kullanılmış olamaz mısınız?' şeklindeki bir soruya; 'Öcalan: Şöyle söyleyeyim. Olabilir... MİT'in bizi, bizim de MİT'i kullanmışlığımız vardır. Yani karşılıklıdır...' şeklinde cevap vermiştir.[4] Öcalan, MİT ve Kontrgerilla'nın kendilerini Kesire Yıldırım ve Pilot Necati kontrol altında tutmaya çalıştığını, bu durumun farkında olduklarını söylese de en gizli toplantılarını Pilot Necati'nin evinde yaptıklarını, bir soru üzerine de 'MİT beni beslemedi ama MİT'in klasik yöntemlerle beni kontrole alma çabaları vardı. Bunun için parayı gözden çıkardı tabii. Biliyorsunuz örtülü ödenekten bunun için paralar sonuna kadar gözden çıkarılır. Bize de biraz neması kaldı'[5] diyerek MİT'le ilişkisini doğrulamıştır. Birçok kimse –Kürt ya da Türk yazar ve çizer- tarafından Öcalan'ın MİT'le, yurt dışına çıktıktan sonra da Mossad, CIA, KGB vb birçok istihbarat örgütüyle ilişkiye geçtiği söylenmiştir. Zaten bu, -özellikle de MİT'le ilişki- Öcalan tarafından da inkâr edilmemiştir.

Aslında Abdullah Öcalan'ın, Kürt halkı ve kendi örgütü üzerinde kurduğu vesayetçi anlayış TC'nin kuruluş yıllarına dayanmaktadır. Bu nedenledir ki Öcalan, zaman zaman kendini Mustafa Kemal'in yerine koyarak bugün Türkiye'de çözümün gerçekleşebilmesi için "Mustafa

1 Benzer bir taktiğin Cumhuriyetin ilk yıllarında Mustafa Kemal tarafından da uygulandığı iddia edilmektedir. Ali Şükrü Beyi öldüren Topal Osman ile Mustafa Suphi ve arkadaşlarını öldüren Yahya Kahya da aynı taktikle sonradan öldürülmüştür

2 http://www.biyografi.net/kisiayrinti.asp?kisiid=4142

3 İbrahim Güçlü ile Haşim Söylemez'in yaptığı röportaj, 3 Kasım 2008 tarihli Aksiyon Dergisi.

4 http://www.odatv.com/n.php?n=ocalanin-unutulan roportaji -1111101200

5 Ali Kaçar, 'Derin Güçler ve PKK Terörü' başlıklı makale, Genç Birikim Dergisi, Sayı 134,Temmuz-2010

Kemal'in 1920'li yıllarda oynadığı rolü 2000'li yıllarda oynayacak bir 'Kürt' Mustafa Kemal'e ihtiyaç" olduğunu iddia etmektedir. Bunun için de Kemalizm'in güncelleştirilmesinin önemli bir ihtiyaç olduğunu söylemektedir.[6] Öcalan daha da ileri giderek, kendisinin Kemalist olduğunu ve "günümüzün Mustafa Kemal'i" olduğunu, kendi açıklamalarında açık bir şekilde ifade etmektedir.[7]

Bilindiği gibi Mustafa Kemal, Anadolu'da mücadeleyi başlatma adına Kürtleri, Lazları, Çerkezleri kısacası bütün Müslüman unsurlarla ittifak kurmuş, hatta Kürtlerle Türkleri iki kurucu unsur olduğunu ilan etmişti. Ancak, gücü ele geçirdikten sonra kendisiyle birlikte hareket eden diğer gruplara ihanet etmekle kalmamış bunları yok etmek ya da asimile etmek için çeşitli senaryolar geliştirmiştir. Kendisine ve yönetimine itiraz eden herkesi; isterse en yakın silah arkadaşları, hatta Mustafa Kemal'i, Mustafa Kemal yapan Kazım Karabekir dâhil birçok kimseyi göstermelik mahkemelerde idamla yargılatmıştır.

Bilindiği gibi Mustafa Kemal, Anadolu'da mücadeleyi başlatma adına Kürtleri, Lazları, Çerkezleri kısacası bütün Müslüman unsurlarla ittifak kurmuş, hatta Kürtlerle Türkleri iki kurucu unsur olduğunu ilan etmişti. Ancak, gücü ele geçirdikten sonra kendisiyle birlikte hareket eden diğer gruplara ihanet etmekle kalmamış bunları yok etmek ya da asimile etmek için çeşitli senaryolar geliştirmiştir. Kendisine ve yönetimine itiraz eden herkesi; isterse en yakın silah arkadaşları, hatta Mustafa Kemal'i, Mustafa Kemal yapan Kazım Karabekir dâhil birçok kimseyi göstermelik mahkemelerde idamla yargılatmıştır. Adı İstiklal Mahkemeleri ve Sıkıyönetim Mahkemeleri olan bu mahkemelerde Mustafa Kemal'in iki dudağı arasından çıkan her söz, her fısıltı emir telakki edilerek, neredeyse her beldede, her köyde darağaçları kur(dur)ulmuştur. 'Önce idamına sonra tanıkların dinlenmesine' sözü bu vesayet mahkemelerinin en belirgin vasıfları haline gelmiştir.

İstiklal Mahkemeleri ile birlikte sıkıyönetim mahkemeleri ülke genelinde tam anlamıyla bir terör estirmiştir. Bu mahkemelerin özellikle de Sıkıyönetim Mahkemelerinin 'Ebedi Şef' Mustafa Kemal'in buyrukları doğrultusunda kaç kişinin darağaçlarında sallandırıldığına ilişkin ciddi bir araştırma dahi yoktur. Bu mahkemeler ve çıkarılan Takrir-i Sükûn kanunu, Şark Islahat Planı ve Mecburi İskân Kanunu ile ülkede tam anlamıyla jakobenist ve totaliter bir yönetim oluşturulmuş ve günümüze kadar devam eden vesayet rejiminin de dayanağını oluşturmuştur. Mustafa Kemal'in, Hitler (Führer) ve Mussolini (Duce) benzeri 'Ebedi Şef' unvanını kullanması, oluşturmak istediği rejimin kimlerden mülhem olduğunu göstermesi açısından da önemlidir. Nitekim ülkede yapılan göstermelik seçimler, atanan başbakanlar ve kurulan hükümetler, daima Mustafa Kemal'in iki dudağı arasından çıkan sözlerin sonucunda gerçekleşmiştir. Kimi milletvekilleri seçim çalışmalarına hiç katılmadan, hatta seçildikleri seçim bölgelerine hiç gitmeden seçilen – aslında tayin edilen- milletvekilleri, hükümette görevlendirilen bakanlar, başbakanlar Mustafa Kemal'in iradesi doğrultusunda tayin edilmişler ya da görevden alınmışlardır. Hiç kimse Mustafa Kemal'e bırakın hesap sormayı, itiraz bile edememiştir. Çünkü herkes biliyor ki, itiraz edenler bunu ya hayatları ile ödemişler ya da geriye kalan ömürlerini zindanlarda işkenceler altında tamamlamak zorunda bırakılmışlardır. Ülkede tek belirleyici, ortak kabul etmez bir irade olarak Mustafa Kemal'in iradesi bulunmaktadır. Zaten 1927'deki kongrede Mustafa Kemal, kendi konumunu 'tek adam', 'ebedi şef', 'tek vasi' olarak kanunla pekiştirmiştir. Hoş, Mustafa Kemal'in bu anlamda bir kanuna da ihtiyacı yoktu. Hitler, boşuna kendi doğum yıl dönümü kutlamaları dolayısıyla gelen TC. Genel Kurmay Başkan yardımcısı Asım Gündüz'ün başkanlığındaki heyete 'Ben ve Mussolini Mustafa Kemal'in talebeleriyiz' dememişti. Aslında PKK'nın ve Abdullah Öcalan'ın da bugün Kürt halkına yapmak istediği, geçmişte Mustafa Kemal'in Türkiye halkına

6 Ahmet İnsel, Öcalan'ın görüşlerini tartışmak, 05.12.2010 tarihli Radikal İki Gazetesi.

7 http://www.nasname.com/Yazarlar/rkeles/9926.html

yaptığından hiç de farklı değildir. Herhalde Abdullah Öcalan, kendisinin Kemalist olduğunu ve günümüzün Mustafa Kemal'i olduğunu bundan dolayı söylemiştir, bunda da haksız değildir.

KÜRT SORUNU, KEMALİST SİSTEMİN ESERİDİR!

Osmanlı İmparatorluğu'nda Kürt ya da bir başka kavimin ırk anlamında bir problemi yoktu. Her ne kadar İttihat ve Terakki'nin sopalı seçimler olarak bilinen 1909 seçimlerini kazanmasıyla yavaş yavaş ırkçılık tohumları ekilmişse de, ama yine de 1920'lere kadar bildik anlamda Kürtçülük sorunu yoktu. Çünkü Kürtler, kendi beyliklerinde özerk bir şekilde yaşamını devam ettirmekteydiler. Birinci Dünya Savaşı'nda Padişah'ın Cihad ilanına en çok yine Kürt kavmi uymuştu. Bu dönemde, ufak tefek ırki unsurları öne çıkaran Kürt milliyetçiliğini savunan bazı kimseler ya da gruplar ve dernekler çıkmışsa da, bunlar hep lokal/marjinal kalmışlardır. Ama Osmanlı İmparatorluğu yıkılıp, dönemin emperyal ülkelerinin kışkırtmaları sonucu kurulan her yeni devletçik, kavmi özellikler esas alınarak kurulmaya başlayınca Kürtler arasında bağımsızlık yanlılarının sesleri daha gür çıkmaya başlamıştır. Ama buna rağmen, Kürtlerin geneli Milli mücadele içerisinde yer almış ve ölümüne mücadele etmişlerdir. Çünkü Mustafa Kemal, gerek Diyarbakır'daki Kürt ileri gelenlerine ve gerekse daha sonra Amasya'da imzaladığı protokolle ve gerekse yaptığı birçok konuşmada Kürtler ve Türklerin ülkenin kurucu iki unsuru olduğunu kabul ve ilan etmiştir. Ancak bu durum çok uzun sürmemiş, 1 Kasım 1922'de Saltanat'ın kaldırılması ile gücü yavaş yavaş ele geçiren Mustafa Kemal, gücünü tahkim etmek için saltanatın kaldırılmasından sonra yeni adımlar atmaya başlamıştır. Aslında attığı her adımda kendisinin işini kolaylaştıran ve bu adımları rahatlıkla atmasını sağlayan İngilizler olmuştur. Çünkü İngilizler, Osmanlı topraklarında küçücük devletlerin kurulmasını kendi emperyal menfaatleri için daha uygun olduğunu düşünmekte ve ona göre davranmaktaydı. Padişah Vahideddin'in İngilizlerin adamı olduğunu söyleyen Kemalistlerin, bir de Mustafa Kemal ile İngilizlerin ilişkilerini incelemelidirler. O zaman, kimin İngilizler tarafından desteklendiğini, kimin İngilizlerin Dizbağı Nişanı'nı almak için ne senaryolar hazırladığını daha iyi anlayacaklardır. Bu dizbağı nişanından dolayı İnönü'nün Mustafa Kemal ile Yalova'daki köşkteki tartışması için Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun 'Politika'da 45 yıl' eserine baksınlar. Tarih, yalanla dolanla, iftirayla yazılırsa bu tarih olmaz; gerçek tarih aleyhine de olsa doğruları gelecek nesillere aktardığı zaman tarih olur.

Osmanlı İmparatorluğu'nda Kürt ya da bir başka kavimin ırk anlamında bir problemi yoktu. Her ne kadar İttihat ve Terakki'nin sopalı seçimler olarak bilinen 1909 seçimlerini kazanmasıyla yavaş yavaş ırkçılık tohumları ekilmişse de, ama yine de 1920'lere kadar bildik anlamda Kürtçülük sorunu yoktu. Çünkü Kürtler, kendi beyliklerinde özerk bir şekilde yaşamını devam ettirmekteydiler. Birinci Dünya Savaşı'nda Padişah'ın Cihad ilanına en çok yine Kürt kavmi uymuştu.

Mustafa Kemal'in, 19 Mayıs 1919'dan itibaren Lozan Antlaşması imzalanınca kadar mücadelesini iki temel unsur üzerine oturtmuştu; bu unsurlardan biri Türkler, diğeri ise Kürtler idi. Her konuşmasında, çektiği her telgraf ve yazdığı her mektupta; Kürtlerle Türklerin kardeş olduğunu belirtmiştir. Ancak Mustafa Kemal, gücü ele geçirince, sanki bu konuşmaları hiç yapmamış, bu telgraf ve mektupları hiç yazmamış gibi davranmaya başlamış ve Kürtlere verdiği bütün sözleri unutmuştur. Çünkü Sakarya Savaşı (23 Ağustos-13 Eylül 1921) kazanılmış, Mudanya mütarekesi (11 Ekim 1922) imzalanmış, saltanat (1 Kasım 1922) kaldırılmış ve en büyük engel olarak görülen 1. Meclis (1 Nisan 1923) feshedilmiştir. Ve 24 Temmuz 1923›te Lozan Anlaşması imzalanmıştır. Artık Mustafa Kemal'in Kürtlere de ve yerel başka güçlere de ihtiyacı kalmamıştır. Bu nedenle Mustafa Kemal, Kürtlerle ve başkalarıyla yaptığı eski ittifakları birer birer terk etmeye başlamıştır. Önce Erzurum Kongresi›nde ve Amasya Protokolü›nde Kürtlere verilen taahhütler unutulmuş, ardından 1924 Anayasası›nın 2. maddesinde Türk Devleti›nin dilinin Türkçe olduğu, 88. maddesinde ise "Tür-

kiye ahalisine din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık itibariyle (Türk) ıtlak olunur" denilerek Kürtlerle kurulan bütün köprüler atılmıştır.

Mustafa Kemal, bu kadarla da yetinmemiş, ırkçı, inkârcı, asimilasyoncu ve dayatmacı politikaları uygulamaya koymak suretiyle Kürtleri Türkleştirme programını başlatmıştır. Nitekim 1924 yılının sonlarından itibaren Kürtçe yasağı getirilmiştir. "Kürtlerin yaşadığı kent merkezlerinde bu yasağa uyulmasını sağlamak amacıyla memurlar görevlendirilmiştir… Dönemin Erzincan Valisi Ali Kemali Bey'in yazdığına göre, her Kürtçe kelime için beş kuruş ceza kesiliyordu. Bir koyunun elli kuruşa 1930'lu yıllarda beş kelimelik iki cümleyle meramını ifade etmek zorundaki bir kişi bir koyun değerine eşit ceza ödemek zorunda kalıyordu…" Bu cezalar nedeniyle Türkçe bilmeyen zavallı köylüler, artık şehre gelemez olmuşlardı. Diyarbakır'ın kenarında yakın köyler vardı, Şılbe, Şeyh Kend, Ali Pınar, Zoğe, fakir köyler. Bunlar maişetlerini sağlamak için yoğurdu ayran yapar, kaymağını, tereyağını ayırırlar, kışa saklarlar, bu ayranı getirirlerdi eşeksırtında, sokaklarda bağırırlardı, 'Hayde dev hayde dev' (hadi ayrana gel, hadi ayrana gel) diye. Tabii Diyarbakır'da kışın yorgansız, yazın ayransız olmazdı. Herkes bu ayrancılardan bir kuşhana (tencere), bir kuşhana daha ayran alırdı… Belediyenin zabıtaları bunları alır götürürlerdi, haydi bakalım para cezası. Onun için kimse gelmemeye başladı. Köylü satmak için değil, ancak kendisinin [tüketebileceği] kadar ürün üretmeye başladı.[8]

1925'de "Şark Islahat Planı" yürürlüğe konmuş, 1927'de "Bazı Kişilerin Doğu İllerinden Batıya Nakline Dair Kanun" kabul edilmiş ve sürgünlere hız verilmiştir. Asimilasyon konusunda en önemli adım "tevhid-i tedrisat kanunu" ile atılmıştır. Öğrenimin tek elden, devlet eliyle ve yönetmeliklerle zapt-u rapt altına alındığı bu kanunla Kürtçe yapılan dini eğitim de yasaklanmış, özel okullar belli izinlere tabi tutulmuştur. Bundan sonraki adım, Kürdistan'a hep Türk memurların atanması olmuştur. Ayrıca askerlikte Kürtler Türk bölgelerine, Türkler Kürdistan'a gönderilerek bir karışım meydana getirilmeye çalışılmıştır. Sonraki adımlardan biri çok daha ciddi olmuştur; "yatılı bölge okulları". Yatılı ilkokuldan ilk kez 1926'da çıkarılan 789 sayılı Maarif Teşkilatına Dair Kanun'da söz edilmektedir. Burada amaç çocuğu ailesinden koparmak suretiyle asimile etmek ve daha sonra doğduğu yere gönderilerek asimilasyonda bir truva atı olarak kullanmaktı...

Kürtler'i Türklerle birlikte hareket etmeye yönelten en önemli sebep Hilafet makamı idi. Hilafet makamının da 3 Mart 1924'de kaldırılması, Kürtler ile Türkler arasındaki son bağı da koparmıştır. Şeyh Said kıyamının başlamasının temel nedeni, Mustafa Kemal yönetimindeki rejimin İslam dışı olması idi. Nitekim mahkemedeki ifadelerine bakıldığında, kıyamın tek sebebinin Mustafa Kemal ve ekibinin İslam'a ve İslam Şeriatına olan düşmanlıkları olduğu görülecektir.

Artık Kürt, Laz, Çerkez yoktu; sadece ve sadece Türk vardı. Kurucu unsur Kürtler ve Türkler unutulmuş, ülkenin yegâne sahibi Türkler'in olduğu resmen ve alenen tescil edilmiştir. Dönemin Adalet bakanı Mahmut Esat Bozkurt'un 'Saf Türk soyundan olmayanların bu memlekette tek hakları vardır; hizmetçi olma hakkı, köle olma hakkı. Dost ve düşman, hatta dağlar bu hakikati böyle bilsinler' sözleri TC'nin kuruluşundan itibaren Kürtlere bakışını yansıtmaktadır. İsmet İnönü'nün hazırladığı 1935 tarihli Kürt Raporu da, bu bakış açısını yansıtmanın yanında 'Türkler ve Kürtleri ayrı ayrı okutmakta yarar yoktur. İlk tahsili birlikte yapmalılar. Bu, Kürtleri Türkleştirmek için etkilidir' sözleri de Kürtlere uygulanan politikanın bir tek amacı var, onları Türkleştirmektir. Bundan sonraki gelişmeler bu vesayetçi rejimin önündeki engelleri kaldırmak olmuştur. Kürtler'i Türklerle birlikte hareket etmeye yönelten en önemli sebep Hilafet makamı idi. Hilafet makamının da 3 Mart 1924'de kaldırılması, Kürtler ile Türkler arasındaki son bağı da koparmıştır. Şeyh Said kıyamının başlamasının temel nedeni, Mustafa Kemal yönetimindeki rejimin İslam dışı olması

8 Mustafa Akyol, Kürt Sorununu Yeniden Düşünmek, Doğan Kitabevi, İstanbul, 2006, s. 122-123.

Cumhuriyet

37 nci yıl Sayı 12.866 — Cuma 27 Mayıs 1960

Memleketin bugünkü buhranına ve kardeş kavgasına mâni olmak üzere

Kahraman Türk Ordusu Bütün Memlekette Dün Gece Sabaha Karşı idareyi Ele Aldı

Maksat tarafsız bir idarenin nezaret ve mürakabesi altında sür'atle yeni seçimlere gitmek ve bu âdil seçimler neticesinde hangi taraf kazanırsa idareyi onun ellerine devretmektir

idi. Nitekim mahkemedeki ifadelerine bakıldığında, kıyamın tek sebebinin Mustafa Kemal ve ekibinin İslam'a ve İslam Şeriatına olan düşmanlıkları olduğu görülecektir. Şeyh Said kıyamından sonra ırki esaslara dayalı birçok ayaklanma olmuşsa da, hiç biri başarılı olamamıştır. 1937-38 Dersim kalkışmasının Mustafa Kemal'in emriyle zalimane ve insanlık dışı yöntemlerle bastırılmış olması, artık Kürtler'in uzun yıllar ses çıkaramamasına neden olmuştur. Mustafa Kemal'in ölümünden sonra İnönü'nün askerin baskısıyla cumhurbaşkanı seçilmesi ve sonrasında 'Milli Şef' ilan edilmesi vesayet rejiminin devam ettiğini göstermektedir. Mustafa Kemal döneminde, vesayeti, Mustafa Kemal tek başına devam ettirirken, İnönü döneminde ise, bu vesayete askeri bürokrasi de dâhil olmuştur. Yani artık askerin devreye girerek sadece askeri konularda değil, sivillerin görev ve yetki alanına giren konulara da müdahil olmaya başladıkları ve etkinliğini her alanda artırdıkları bir dönem başlamıştır. Nitekim her cumhurbaşkanlığı seçiminde yüksek rütbeli askerlerin meclis locasına doluşarak, meclisin etrafında tanklar dolaştırarak ve meclisin üzerinde ise savaş uçakları uçurtarak gövde gösterisi yapması bir gelenek haline gelmiştir. Bununla da yetinmeyen askeri bürokrasi, 1960'dan itibaren 10 senede bir yaptıkları bir darbeyle ya da postmodern darbelerle bu vesayetçi rejimlerini kalıcılaştırmışlardır. Şu kadar askerin Balyoz, Ergenekon vb. davalardan dolayı tutuklu olması ya da şimdiki genelkurmay başkanının siyasi iktidarla uyumlu çalışması askeri vesayetin sona erdiği anlamına gelmez. Yukarıda da söylediğimiz gibi bu bir zihniyet meselesidir. Bu vesayetçi zihniyet de bugünden yarına hemen değişmez, uzun bir süreç ister.

Ben Kürt'üm demenin suç olduğu, konuşulan her Kürtçe kelimeye karşılık büyük cezaların verildiği, Kürtler de vardır ya da ben Kürt'üm diyenlerin cezaevlerinde işkencelerden geçirildikleri bir dönemden bugünlere gelinmiştir. Bu günlere gelmek elbette ki kolay olmamış ve az bedel de ödenmemiştir. En masum, en sıradan taleplerin dile getirilmesi bile, Kürtlere ağır bedeller ödetmiştir. Tek Parti döneminde Kürtlere uygulanan jenosid, toplu tutuklamalar, yargılamalar, cezalandırmalar, ne yazık ki çok partili dönemde de devam etmiştir.

1960 DARBESİ KÜRT SOLUNU HAREKETE GEÇİRMİŞTİR!..

Ben Kürt'üm demenin suç olduğu, konuşulan her Kürtçe kelimeye karşılık büyük cezaların verildiği, Kürtler de vardır ya da ben

Kürt'üm diyenlerin cezaevlerinde işkencelerden geçirildikleri bir dönemden bugünlere gelinmiştir. Bu günlere gelmek elbette ki kolay olmamış ve az bedel de ödenmemiştir. En masum, en sıradan taleplerin dile getirilmesi bile, Kürtlere ağır bedeller ödetmiştir. Tek Parti döneminde Kürtlere uygulanan jenosid, toplu tutuklamalar, yargılamalar, cezalandırmalar, ne yazık ki çok partili dönemde de devam etmiştir. Özellikle de 1938 Dersim katliamından 1959 yılına kadar olan dönemde Kürtler tamamen susturulmuş, en tabii isteklerini bile gündeme getiremez olmuşlardır. Türkiye'de 1950'li yılların sonuna doğru öğrenci olaylarının artması, sokak gösterilerinin gittikçe yoğunlaşması, Kürtleri de cesaretlendirmiş ve 1959 yılında yeniden örgütlenme faaliyetlerine başlamışlardır. 49'lar hareketi olarak tarihe geçen bu örgütlenme faaliyeti, gelişmesine ve yaygınlaşmasına fırsat verilmeden bastırılmış, tüm elemanları tutuklanarak hapse atılmıştır.

12 Eylül darbesiyle Suriye'ye geçen PKK, ulusal bir örgüt olmaktan çıkarak uluslar arası bir örgüt haline gelmiştir. Türkiye'ye yönelik ilk silahlı kalkışmasını da 1984'de Şemdinli ve Eruh'da başlatmıştır. PKK'nın eylemleri sayesinde, Türkiye'de Kürt de, Kürt sorunu da yok inkârından, Kürtlerin de, Kürt sorunun da var olduğu aşamasına gelinmiştir.

1960 darbesinden sonra göreceli olarak oluşan özgürlük ortamında solcular yoğun bir şekilde örgütlenme faaliyetini başlatmışlardır. Kürtler, bu dönemde, bağımsız olarak örgütlenmeye cesaret edemedikleri için, kendi örgütlenmelerini solcu örgütler içerisinde yapmaya çalışmışlardır. Bu amaçla Musa Anter, Yaşar Kaya, Tarık Ziya Ekinci ve Canip Yıldırım'ın başını çektiği bir grup solcu Kürt, 13 Şubat 1961'de İşçi Partisi'ne katılmıştır. 1969 yılı baharında ise daha bağımsız bir şekilde Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO)'nı kurarak faaliyet göstermeye başlamışlardır. 12 Mart darbesi ile Kürtlerin kurdukları dernekler, gazeteler ve dergiler kapatılmış ve mensuplarının birçoğu da cezaevlerine konulmuşlardır. 1974'deki afla cezaevlerinden çıkan solcu Kürtler yeniden legal ve illegal anlamda örgütlenmeye ve birçok dergi ve gazete çıkarmaya başlamışlardır. Kürtlerin bu şekilde gittikçe güçlenerek taban bulmaya çalışması, rejimi endişelendirmiştir. İbrahim Güçlü'nün ifadesiyle gittikçe güçlenen Kürt hareketini engellemede devletin imdadına PKK yetişmiştir. PKK, kuruluş manifestosunda devletten önce, Kürt egemenlerini ağaları beyleri, şeyhleri hain ve düşman ilan etmiştir. Kürt ulusal örgütlerini ve kadrolarını reformist, revizyonist ve baş düşman ilan etmiştir. Bu güçleri tasfiye etmeden, Ulusal Devrimi gerçekleşmeyeceği, Kürdistan'ın özgür ve bağımsız olmayacağı düşüncesini bir doğma haline getirmiş, taraftarlarını ve elemanlarını buna göre eğitmiştir. Bundan sonra da, Kürt halk güçlerinin üzerine sürmüştür.[9]

12 Eylül darbesiyle Suriye'ye geçen PKK, ulusal bir örgüt olmaktan çıkarak uluslar arası bir örgüt haline gelmiştir. Türkiye'ye yönelik ilk silahlı kalkışmasını da 1984'de Şemdinli ve Eruh'da başlatmıştır. PKK'nın eylemleri sayesinde, Türkiye'de Kürt de, Kürt sorunu da yok inkârından, Kürtlerin de, Kürt sorunun da var olduğu aşamasına gelinmiştir. Türkiye'de, bu sorun ile ilgili olarak yazar ve çizerlerden 'ihanet' ya da 'cezaevine girmeyi' göze alanlar, ciddi çözüm önerilerinde bulunmuşlarsa da, oligarşik güçlerin vesayeti altında bulunan siyasilerde ise aynı tavrı görmek mümkün olmamıştır. Bu konuda, Türkiye Cumhuriyeti tarihi içerisinde belki de ilk ciddi adım 1990'lı yıllarda Turgut Özal tarafından atılmaya çalışılmıştır. Özal, ölmeden kısa bir süre önce Kürt meselesinin etraflıca tartışılmasını, Güneydoğu meselesinin sopayla değil siyasi yolla çözümlenmesi gerektiğini gündeme getirmiş olması, aynı zamanda, şimdiye kadar katı bir devlet politikası olarak sürdürülen politikaların da iflası anlamına geliyordu. Hatta 'konfederasyon dâhil her şeyi tartışalım' sözü Özal'a diş bileyenler açısından bardağı taşıran son damla olmuştu. Kısa bir süre sonra da Özal'ın şaibeli bir şekilde ölmesi (17 Nisan 1993) akıllara haklı olarak birçok soru getirmişti.

Özal'dan sonra dönemin Başbakan Demirel ile Başbakan Yardımcısı Erdal İnönü'nün

9 http://www.rizgari.com/modules.php?name=Rizgari_Niviskar&cmd=read&id=1786

Diyarbakır'da yaptıkları konuşmada; "biz Kürt realitesini tanıyoruz" açıklamaları, Başbakan Tansu Çiller'in 'Bask modelini' tartışabiliriz demesi ve Başbakan Mesut Yılmaz'ın ise, AB'nin yolu Diyarbakır'dan geçer sözü siyasilerdeki Kürt sorununa bakışının değiştiğini göstermesi açısından önemlidir. Ancak, bu konuşmaların her biri, yıllardır uygulanan Kürtlere ilişkin Kemalist politikalardan geri adım atmak ya da bu politikaların iflası anlamına gelse de, bu sorunu çözme, hatta tam ve doğru teşhis koyma anlamına gelmemekteydi. Kürt meselesinde Kemalist politikaların iflası anlamına gelecek bir başka konuşmayı da 12 Ağustos (2005) günü Tayyip Erdoğan Diyarbakır'da yapmıştır. Kürtçe konuşmanın, şarkı, türkü söylemenin cezaya tabi tutulduğu, Kürt yok, Kürt sorunu da yok anlayışından 'Kürt sorunu benim de sorunumdur' aşamasına gelinmiş olması, bu problemden dolayı sıkıntı çekmiş Kürtler ve Kürt sorunu açısından önemli idi.

Başbakan Erdoğan'ın Şemdinli ziyaretinde yaptığı konuşma, Kürt sorununun asıl nedeninin rejim olduğunu ima etmesi daha da önemli bir açılımın ilk işaretleriydi. Başbakan Şemdinli'de şöyle diyordu; "Türk, Kürt, Laz, Çerkez, aklınıza ne gelirse, hepsi Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı üst kimliği altında bir ve beraber olacağız. Alt kimliklere saygı duyacağız. Ancak hepimizin bir üst kimliği var. Nedir o? Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıyız." Bu konuşmasından çok kısa bir süre sonra bu sözlerinden vazgeçerek Türkiye'de Kürt sorunu yok, terör sorunu var demeye başlamıştır. Erdoğan'ın Kürt sorununa ilişkin iki adım ileri bir adım geri politikasına ileri ki yıllarda da çokça rastlanmıştır.

KÜRTLERE VERİLEN HAKLAR BİR LÜTUF OLARAK GÖRÜLMEMELİDİR!

Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu bölgesinde 30-35 yıldır adı konulmamış bir savaş hali yaşanmaktadır. Ülkenin binlerce genç insanı ve milyarlarca dolarlık ekonomik kaynağı bu bölgede bir hiç uğruna tüketilmiştir. Kürt halkının, kavmi özelliklerinden kaynaklanan hakları verilmiş ve bu haklar üzerindeki çağdışı yasaklar kalkmış olsaydı, ne bugün, ne de dün bu kirli savaş yaşanmış olacaktı. Ancak Türkiye'deki egemen rejim, Kürtlere dönük ırkçı ve şovenist politikalarından vazgeçmeyerek ülkeyi bir savaş ortamına sürüklemiştir. Bugün neredeyse cenaze gitmedik mahalle, belki de ev kal-

mamasının tek nedeni Kemalizm'in kitlelere zorla dayattığı bu ırkçı/şovenist politikalardır. Doğudaki ve Batıdaki savaş baronları bu kirli savaşın rantını yerken, öldürülen her asker ya da PKK'lıdan dolayı bir ana yüreğine ateş düşmektedir. Askerlik çağına gelen ya da hak talebi ile kandırılarak dağa çıkarılan her gencin ailesi de aynı endişe ve korku içerisinde kıvranmaktadır. Ne yazık ki ölen de, öldürülen de genellikle Anadolu'nun fakir ve yoksul ailelere mensup gençlerdir.

AKP döneminde, Kürtlere 80-90 yıldır hiçbir iktidarın vermediği haklar gecikmeli de olsa verilmiştir. Ancak bu, AKP'nin bir lütfu, bir iyiliği olarak görülmemelidir; çünkü AKP'nin verdiği bu haklar, aslında geçmişte rejim tarafından Kürtlerin gasp edilmiş haklarıdır. Üstelik bu hakların tamamı da henüz verilmemiştir. Bu ülkede, bir Türk ne kadar ve ne türlü bir hakka sahipse, bir Kürt de, bir Laz da, bir Çerkez de, bir Arap da o kadar hakka sahip olmadıkça haklar tam verilmiş olmayacaktır.

AKP döneminde, Kürtlere 80-90 yıldır hiçbir iktidarın vermediği haklar gecikmeli de olsa verilmiştir. Ancak bu, AKP'nin bir lütfu, bir iyiliği olarak görülmemelidir; çünkü AKP'nin verdiği bu haklar, aslında geçmişte rejim tarafından Kürtlerin gasp edilmiş haklarıdır. Üstelik bu hakların tamamı da henüz verilmemiştir. Bu ülkede, bir Türk ne kadar ve ne türlü bir hakka sahipse, bir Kürt de, bir Laz da, bir Çerkez de, bir Arap da o kadar hakka sahip olmadıkça haklar tam verilmiş olmayacaktır. İşin üzücü tarafı TC'nin bu hakları durduk yere vermemiş olmasıdır. PKK eylemlerine paralel olarak bu haklar AKP hükümeti tarafından –sanki bir lütufmuş gibi- parça parça verilmiştir. Şayet PKK'nın eylemleri olmasaydı, bu haklar (ya da bu kadarı), Kürtlere AKP tarafından asla verilmeyecekti. PKK'nın Doğu'daki ve Güneydoğu'daki halk içerisinde taban bulmasının nedeni de, halkta böyle bir kanaat oluşması nedeniyledir. AKP, PKK terörünü bitirmek ve halkı da tekrar bütünüyle kazanmak istiyorsa ve bunda da samimi ise, o zaman;

1- PKK dayatması olmadan Kürtlere ana dilde eğitim dâhil, Türklerin sahip olduğu bütün hakları verilmelidir. PKK zorladığı için Kürtlere verilen haklar, PKK'nın Doğu'da ve Güneydoğu'da daha da güçlenmesine ve taban bulmasına neden olmaktadır. Bugün, bölgede bazı şehir merkezlerinde geceleyin dışarı çıkılamıyor ya da gündüzleri bir şehirden, bir başka şehre korkusuzca gidilemiyorsa, bunun nedenlerinden birisi de AKP'nin uyguladığı tutarsız politikalardır.

2- Irak'ta, özellikle de Kuzey Irak'ta, ABD'nin etkin olduğu yerlerde PKK militanları sınırdan sızıp Türkiye'de eylem yapabiliyorsa, bunun en önemli müsebbibi ABD'dir. Bu açıdan ABD ile ilişkileri –Türkiye'nin buna gücü yetmese de- gözden geçirmeyi gündeme getirmelidir. Ortadoğu politikalarını da belirleyeceği yeni politikaya göre yeniden dizayn etmelidir. Ayrıca PKK'yı maddi olarak destekleyen ve militanlarına rahatlıkla seyahat etme ve barınma imkânı veren AB üyesi ülkelere yönelik olarak da aynı şekilde yeni politikalar geliştirmelidir. Başbakan Erdoğan veya diğer AKP yetkililerin zaman zaman dost ve müttefik ülkelerin PKK'yı desteklediklerini söylemesi önemli, ama yeterli değildir. Sözün etkili olabilmesi için gereğinin de mutlaka yapılması gerekmektedir.

AKP'nin iki adım ileri bir adım geri politikasından vazgeçerek yeni politikalar üretmelidir. Ben TRT Şeş'i açtım, Kürtçe seçmeli dersi koydum vb. hakları verdim daha ne istiyorlar ya da Kürt sorunu yoktur, terör sorunu vardır türü söylemlerini değiştirmelidir. Çünkü Başbakan Erdoğan da biliyor ki, bu ülkede Kemalizm'in ürettiği Kürt sorunu vardır ve cumhuriyetle de yaşıttır. AKP, dağları, mağaraları bombalamakla terörü bitiremez. Şerafettin Elçi'nin dediği gibi ciddi önlemler alınmazsa Türkiye önümüzdeki 10 yıl içerisinde bölünme ihtimali düne göre daha fazladır. Çünkü PKK gün be gün halkta taban bulmaktadır. Adana'nın göbeğinde yüzlerce çocukla eylem yapabiliyorsa, zorla, kandırılarak, para karşılığında eylem yaptırılıyor söyleminden vazgeçerek bunun üzerinde ciddi düşünülmelidir.

Harf Devrimi ve Dil İle Mankurtlaştırma

Mustafa GÜLDAĞI
mustafaguldag@gmail.com

Alman filozof Heideggeri'in dil hakkında derin ve manalı bir sözü vardır: **"Dil insanın evidir"** der. Her millet dilini kendi ihtiyaçlarına, kültür, medeniyet seviyesine, zevkine göre oluşturur. Dil tıpkı bir ev gibi bir milletin duygu, düşünce ve hayatının barınağı, korunağıdır.[1] İnsan, barınak ve korunağını kaybederse hatta bizim gibi kendi eliyle yıkarsa korumasız kalır, zayıflar, yok olur!

Nitekim tarih göstermiştir ki, bir milletin kurmuş olduğu devlet yıkılabilir. Oturduğu vatan elinden alınabilir, fakat eğer dili yaşıyorsa o millet dağılmamıştır, kaybolmamıştır, ayaktadır. Zira dil, fertlerin **"milli şuuru" "milli hafızasıdır."** Hafızasını, meşruluğunu kaybetmemiş bir insan evinde çocuklarının arasında da olsa, manen ölmüş demektir. Ferdi yaşatan şuuru olduğu gibi, milleti ayakta tutan da milli şuuru demek olan milli dildir. O yüzden milletin bütünlüğü üzerine titreyenler milli dil üzerine de titrerler. Milli bütünlüğü parçalamak isteyen iç ve dış düşmanlar önce dili yıkmaya kalkışır. Dili parçalamaya çalışırlar.[2] Bir gün Konfüçyüs'e sormuşlar: "Bir milletin bütün idaresi sana bırakılsa önce ne yapardın?"

Konfüçyüs şu cevabı verir: **"Önce dilini düzeltirim. Dil düzgün olmayınca söylenen söylenmek istenen değildir; o zaman da yapılmak istenen yapılmadan kalır; bu yüzden töreler ve sanatlar geriler; buna nispetle de adalet yoldan çıkar; adalet yoldan çıkınca da halk çaresizlik içinde kalır. İşte bundan dolayıdır ki, söylenmesi gereken başıboş bırakılmaz ve bu her şeyden önemlidir."**[3] Bir dil bozulmuşsa zincirleme olarak komple devlette ve toplumda adaleti yıkabilir.

Malcolm X, Amerika'da verdiği konferansta siyahilerin sömürülme aşamasını anlatırken üç çeşit insandan bahseder: **Esir sahibi, esir taciri ve esir edici.** Esir sahibi ve esir tacirinin görülüp tanınabileceğini söyler ama esir edicinin asla tanınıp görülemeyeceğini söyler. En tehlikelisinin esir edici olduğunu söyler. Esir edicinin insanları nasıl ehilleştirdiğini ve özlerini nasıl unutturduğunu anlatır ve şöyle devam eder: "Esir edici önce dilsiz hale getirmedikçe köle yapamayacağını bilmekteydi. Bir kişiyi de dilsiz hale getirmenin en iyi yolu onun dilini elinden almaktır. Konuşmayan bir insan dilsizdir. Akrabanız olan kişilerle iletişim kuramazsınız. Ailenizden hiçbir haber alamazsınız. O günlerde doğan bir siyah çocuğun doğar doğmaz ailesinden alınmasını öngören kanunlar yapmışlardır. Ana çocuğunu büyütme şansına sahip değil. Çocuk annesinden ayrı bir yerde yetiştirilecek, böylece anne, kendisini, geçmişi ve kültürel mirası konusunda bildiklerini öğretemeyecekti. Siyah çocukla annesi arasında hiçbir ilişki olmayacaktı, kanuna aykırıydı. Eğer köle sahibi, çocuğun

1 Kültür ve Dil, Mehmet Kaplan, s.133, Dergah Yay. 1982

2 Türkçenin Karanlık Günleri, Prof.Dr.Necmettin Hacıemmioğlu, s.18, Kamer Yay. 1996

3 Dil ve Anlayış, Salih Mirzabeyoğlu, s.106, İBDA Yay. 2013. Sözün Doğrusu 2, Yavuz Bülent Bakiler, s.1,Y akın Plan Yay. 2012

anadili hakkında en ufak bir bilgi sahibi olduğunu sezerse çocuk öldürülürdü. Dili söndürmek yok etmek amacındaydılar. Anadilini konuşan bir çocuk görürlerse kellesi uçmuş demekti. Gerekirse çocuk annesinin gözleri önünde öldürülürdü. Bu tarihi gerçektir. Dilinizin nasıl elinizden alındığının hikâyesiydi. Üç yüz yıl bu durumda kaldıktan sonra dilimizin, tarihimizin, ismimizin kalmadığı bir noktaya gelmiştik. Beyaz adam bize Jones, Smith, Johnson, Bunche ve benzerleri gibi kendi kullandığı isimleri vermeye başlamıştı. Kendi dilimizi konuşamıyorduk, çünkü artık bizim bir dilimiz yoktu. Bu noktadan itibaren bize insanların dillerinin olmadığı cangıllardan geldiğimizi öğretmeye başladılar. Bize karşı yapılanların biri de buydu. Bizi, geldiğimiz yerin sakinlerinin cangıldaki vahşiler ve hayvanlar olduğu, konuşmama nedenimizin bir dile sahip olmayışımızın olduğu konusunda inandırdılar. Böylece bir dilimiz olmadığı fikriyle yetiştik."[4] Malcolm, Amerika'daki siyahileri uyandırmak için yapıyordu bu konuşmayı. Bu durum, insanların dilini elinden almadan köleleştirilemeyeceğinin en açık örneğiydi. Aynı politikayı Ruslar Türkmen ülkelerde uyguladılar.

Rus papazı İlminski, Türk lehçeleri arasındaki farklılıkları çoğaltmaya ve onların ayrı bir dil gibi kullanmasını sağlamaya çalışıyordu. Böylece Türkleri böl ve yönet taktiğine göre daha rahat idare edeceklerdi. İlminski, Türk lehçelerinin her birinin ayrı birer lisan haline alışını görmese de bunu Sovyet Rusya başarmıştı. Bütün Türk dünyası 1928 öncesinde Arap harflerini kullanmaktaydı. İlminski'nin yıllar önce ortaya atmış olduğu fikirler doğrultusunda 1928'de Sovyet Rusya'da yaşayan Türk toplulukları için temelini Kiril alfabesinden alan ve birbirinden farklı olan alfabeler hazırladı. Rus hâkimiyeti altında yaşayan her Türk topluluğu için ayrı lehçe ve alfabe getirilmesi zamanla Türkleri birbirinden kopardı.[5] Komünist ihtilalden önce Asya Türkleri ile Anadolu Türkleri arasında müşterek bir yazı diline doğru gidiliyordu. Komünist Rusya muhtelif Türk şiveleri arasındaki küçük farkları kabartarak Özbekçe, Kazakça, Kırgızca, Azerice diye dil ilmine aykırı beş on dil icat etti. Maksadı Türkler arasındaki birliği parçalamaktı.[6] Böylece dilleri farklılaştırılan Türkler bölündü. Bunun bir örneğini de Faransa Cezayir'de uyguladı. Fransa Cezayir'deki sömürüsünün 100.yıl dönümünde Fransız vali şunları söylüyor: **"Bizim, Cezayirlileri Kur'an okudukları Arapça konuştukları müddetçe yenmemiz mümkün değildir. Kur'an'ı aralarından kaldırmamız ve Arapça dilini söküp atmamız gerekir."[7]** Onları Arapçadan uzaklaştırıp orada Fransızcayı aşıladılar. Dilleri bozuldu.

Türkiye'de de Atatürk'ün önderliğinde 1 Kasım 1928'de **Harf Devrimi** olmuştur. Bunun ağır sonuçları yıllar sonra ortaya çıkacaktı. Sanıldığı gibi Atatürk, Harf Devrimi ve diğer devrim ve inkılapları yapma kararını savaştan sonra almamıştır. Bu çok önceden beri amaçları arasındaydı.

Daha 1907 yılında Mustafa Kemal harf devrimi de dahil yapacağı tüm devrimleri düşünüyordu. Mustafa Kemal Bulgar Türkolog Mavlov'a: **"Bir gün gelecek ben hayal sandığınız bütün devrimleri yapacağım. Mensup olduğum ulus bana inanacaktır. Düşlediklerim hiçbir demagoji ürünü değildir. Saltanat yıkılmalıdır. Din ve devlet birbirinden ayrılmalı, Halifelik kaldırılarak, laiklik yerleştirilmelidir. Doğu uygarlığından benliğimizi sıyırarak, Batı uygarlığına aktarmalıyız. Kadın ve erkek arasındaki farkları silerek yeni bir toplumsal düzen kurmalıyız. Batı uygarlığına girmemize engel olan yasağı; Arap alfabesini atarak, Latin kökünden bir alfabe seçmeli ve kılık kıyafetimize değin her şeyimizde batılılara uymalıyız. Buna inanınız ki bütün bunların hepsi bir gün olacaktır. Ve bir gün bunların hepsini ben yerleştireceğim."[8]** Atatürk'ün bu devrimleri önceden tasarladığının bir kanıtı da şudur:

Erzurum'da kongreye hazırlık günleriydi. Mustafa Kemal Paşa, kaldığı evindeyken bir gece sırdaşı denilenlerden Mazhar Müfit (Kansu) Erzurum'a geldi. Mustafa Kemal, savaş kazanıldıktan sonra ülkenin yönetiminde uygulayacağı plan ile ilgili olarak Mazhar Müfit'e (Kansu) bir boş defter uzatıp "Ama bu defterin bu yaprağını kimseye göstermeyeceksin" diyerek şunları yazmasını istedi: Pekâlâ yaz diyerek devam etti:

4 Kökenlerimiz, Malcolm X, Beyan Yay. s.65-72, 1983

5 Tarihten İlginç Gerçekler, Remzi Çavuş, s.130, Yitik Hazine Yay. 2015

6 Kültür ve Dil, Mehmet Kaplan, s.167, Dergah Yay. 1982 Ayrıca Bkz. Batılılaşma İhaneti, Mehmet Doğan, Dergah Yay. s.98-99, 1975

7 İslam'ı Yıkın Müslümanları Mahfedin, Celal-ül Alem, Tercüme Resul Tosun, s.50

8 Cumhuriyet Dönemi Din ve Devlet İlişkileri, Hasan Hüseyin Ceylan, cilt 2, s.168, Risale Yay. 1991

"Zaferden sonra şekil hükümet Cumhuriyet olacaktır. Bunu size daha önce de bir sualiniz sebebiyle söylemiştim. Bu bir. İki: Padişah ve hanedan hakkında zamanı gelince icap eden muamele yapılacaktır.(Padişah ve hanedan üyeleri tasfiye edilecek) Üç: Tesettür kalkacaktır. Dört: Fes kalkacak, medeni milletler gibi şapka giyilecektir. Beş: Latin harfleri kabul edilecek." Bunlar yazdıran Mustafa Kemal Paşa'ya Kansu, "Darılma amma Paşam, sizin de hayalperest taraflarınız var" şeklinde teki gösterince Paşa: "Bunu zaman tayin eder… Sen yaz." demiş… Kurtuluştan sonra Devrimler başlayınca Paşa, Kansu'yu Çankaya köşküne çağırıp tatbikatla ilgili olarak sormuş, "Şimdi kaçıncı maddedeyiz? Defterine bak" demiş.[9]

Atatürk'e gazeteciler "halifeliğin kaldırılmasını ve latin harflerin kabulünü" gibi soruları sorunca Atatürk: **"Ben size bu meseleleri son senelerde düşündüm desem inanmayınız. Ben ta çocukluğumdan beri bu davaları düşünmüş bir adamım!"** demiştir.[10] Bunlardan anladığımız gibi Atatürk bu devrimleri yapmayı çok önceden tasarlamıştı. Bu planları gerçekleştireceği günü bekliyordu. Tek adam olunca bunları tek tek aşamalı olarak yaptı da. Hatta ilerleyen yıllarda ezanı Türkçe okutacaktı. Falih Rıfkı Atay'ın söylediğine göre namaz bile Türkçe kıldırılacaktı. Hatta bunun için zamanın Diyanet İşleri Reisliği Akif'i ikna ederek ondan bir Kur'an meali hazırlamasını isteyecekler. Bin bir emek vererek meali hazırlayan Akif onu Diyanet İşleri'ne teslim etmedi. Ömrünün son yılarında Mısır dönüşü bunun sebebini dostuna açıkladı: **"Meal güzel oldu, hatta umduğumdan daha iyi. Fakat onu verirsem namazda okutmaya kalkarlar. Ben o vakit Allah'ın huzuruna çıkamam ve Peygamberin yüzüne bakamam"** cevabını verdi.[11] Anlaşılan devrimler birçok şeyi devirmeyi amaçlıyordu. "Deviren, devrilen ve devrilme işlemini" hepimiz bilmeliydik ki esir edicileri tanıyabilelim. Nesillerimizi uyandırabilelim. Onları "esir edicilerin" elinden kurtaralım.

Falih Rıfkı Atay sonradan ÇANKAYA isimli kitabında şunları anlatıyor: "Nihayet Atatürk

1928 yılı Haziran'ında Ankara'da bir komisyon kurulmasını Maarif vekili rahmetli Necati'den istedi. Bu komisyon azaları Maarif vekili müsteşarı Mehmet Emin Erişirgil, Talim ve terbiye dairesi Reisi İhsan Sungu, Ruşen Eşref Ünaydın, Profesör Ragıp Hulusi, Ahmet Cevat Emre, ve İbrahim Grandi idi. Ben memleket dışında bir yolculukta idim. Döner dönmez Dolmabahçe Sarayı'nda ziyaretine gittiğim Atatürk: Hemen Ankaraya git, komisyona katıl ve bu işi çabuk bitiriniz" dedi. Komisyonda ilk görülecek iş, yazı değiştirmek doğru mudur değil midir tartışmasına nihayet verip yeni alfabe harflerini seçmeye başlamaktı.[12] En sonunda 1 Kasım 1928'de kanunla yeni Türk harfleri kabul edildi. Latin harfleri bir anda **"Türk harfleri"** oluvermişti. Harf devrimi yıkımın en büyük aşamasıydı. Bu tarihten sonra zihinlere istenilen formatı atmak daha da kolaylaşacaktı.

Cemil Meriç'in dediği gibi 3 Kasım 1928'den itibaren kütüphaneler birer tuğla yığınına dö-

9 Mustafa Kemal Paşa'dan Kamal Atatürk'e, Süleyman Kocabaş, s.77-78, Mutlu Basım Yay.2013

10 Tek Adam, Şevket Süreyya Aydemir, cilt 3, s.316, Remzi Kitabevi, 1981

11 Tarih Şuuruna Doğru 2, İbrahim Refik, s.100-101, Albotros Yay.

12 Çankaya, Falih Rıfkı Atay, s.507-508, Pozitif Yay.

necek, 900 yıllık birikimin üzerinden asfalt geçirilecekti. Bir gün önce alim olanlar ertesi gün ilkokula başlayan birer öğrenci haline gelecekti.[13] Atatürk'ün yakın adamı Falih Rıfkı Atay, Çankaya kitabında şunları aktarıyor: "Atatürk halkı yeni yazıya alıştırmak için meşhur seyahatine çıktı. Gezici alfabe hocalığı yapıyordu. Biz İstanbul gazetelerinde her gün yeni yazı örnekleri neşrediyorduk. Açıkça muhalefet yoksa da muhafazakar ilim ve edebiyat çevreleri bu kadar kökten bir değişikliğin aleyhindeydiler. Doğrusu Atatürk ve İnönü herkese örnek olmak istediler. Yeni yazı kabul edildikten sonra ikisi de bir daha Arap yazısı kullanmadılar. İnönü adetlerinden vazgeçip geçmediklerini öğrenmek için arkadaşlarının not defterlerini bile yoklardı."[14] Mustafa Kemal Harf inkılabı için bir gezi de Bursa'ya yapmıştı. Bursa'da harflerin kabulünde şapka kanunundaki gibi isyan çıkaranlara karşı **"aslan pençesi"** olacağını söyledi. Mustafa Kemal:

"Eğer bu millet bu hususta herhangi bir güçlüğe rastlarsa, ben ve arkadaşlarım hiç tereddütsüz birere aslan pençesi olur, bu milletin kuvvetli ayakları altında onları ezen naçiz bir millet fedaisi oluruz" diyerek latin harfin kabulünde güçlük çıkartan her kim olursa ezeceklerini dile getiriyordu.[15] Peki bu harf devriminin amacı tam olarak neydi? İnönü yıllar sonra hatıratında şöyle itiraf ediyordu:

"Harf inkılabı bir okuma yazma kolaylığına bağlanamaz. Harf inkılabının bizdeki tesiri ve büyük faydası kültür değişimini kolaylaştırmasıdır." Kültür değişiminden neyi kastettiğini gayet iyi anlıyoruz.

Andrew Mango diyor ki: "Dil ile alfabe birbirinden ayrılmazdı. Türkçe konuşan Karamanlı Rumlar Yunan harfleriyle yazarlar. Ermeni ve Museviler kendi harflerini kullanırlardı. Latin harflerinin kabulüyle birlikte Türkler Hristiyan batılılarla aynı safa konulmuş oldu."[16] Hatta Harf Devrimi Komisyonu'nda çalışanlardan biri olan, alfabe değişiminin mimarlarından Ahmet Cevat Emre: **"Arap yazısıyla Batı kültürünü benimsemek imkânsızdı."** diye yazmıştır. Demek ki gerçek amaç Batı medeniyetine geçmekti. Osmanlı'yı, İslam'ı ve Kur'an'ı temsil eden bu yazıyla bu amaçlarına ulaşamayacaklardı.[17] Ahmet Cevat Emre, tam bir komünistti.

Araştırmacı yazar **Mete Tunçay** yazı devriminin sebebini şöyle açıklar: **"Türkiye Cumhuriyetinin yazıda Arap alfabesini bırakıp Latin alfabesini benimseme kararı yeni harflerin Türkçeye uygunluğu ve öğrenme kolaylığı nedeniyle okur yazar oranın hızla artırılacağı umuduna dayanılmış olmakla birlikte, bu düzeltimin asıl amacının, Osmanlı, İslam geleneklerinden kurtulmak ve dolayısıyla çağdaşlaşmayı çabuklaştırmak olduğu açıktır"** der.[18]

Dil devrimi bir millileşme hareketi olmamıştır. Batılılaşmaya yönelik bir harekettir. Dil devrimi konusunda **millilikle** ilgili sloganların kullanılması geniş kesimin desteğini sağlama çabası olarak belirtilmelidir. Yani Batıcı aydınlar bu konuda samimi davranmamışlardır.[19] Yapılan devrim ve inkılabların çoğu milli değerlerimize ve inancımıza uymamasına rağmen milli devrim olarak açıklanıyordu. Milli kavramı tam bir uyutma aracına dönüşmüştü. Eğitim sistemimiz milli değerlerimizden ve inancımızdan çok uzaktı ama **"Milli Eğitim"** denilecekti. Halbuki hiç de milli değildi. Milli demek yerli demektir. İnançlarımıza, değerlerimize uygun demektir. "Milli Eğitim Bakanlığımız" hiç de millice kararlar almayacaktı eğitim için. **"Milli Piyango"** adıyla kumar süslü hale getirilecekti. Halbuki Milli kumardı. **"Milli Savunma Bakanlığımız"** vardı. Gerçekten milli değerler mi hâkimdi o bakanlığa, yoksa Batılı değerler mi? Cevabını siz verin artık.

Atatürk'ün muhaliflerinden son Osmanlı Şeyhulislamı Mustafa Sabri Efendi'nin yazdıkları şöyledir: **"Onların Arapça düşmanlıklarının gerçek sebebi, İslam düşmanlığından ve Türk halkının zaman içinde, dillerini Arapçayla kaynaştırmalarından ve Arapça sevgisini din sevgisinin bir gereği olarak görmelerinden kaynaklanmaktadır."**[20]

Şerriye ve Evkaf Bakanlığı lağvedilmeden önce Fetva Emini görevi yapmış doğunun bü-

13 Satılık imparatorluk, Mustafa Armağan, s.189, Timaş Yay.

14 Çankaya, Falih Rıfkı Atay, s.512-513, Pozitif Yay.

15 Cumhuriyet Gazetsi, 29 Ağustos 1928

16 Cumhuriyet Efsaeleri, Mustafa Armağan, s.57-58, Timaş Yay.

17 Satılık imparatorluk, Mustafa Armağan, s.192

18 Mete Tunçay, Tek Parti Yönetiminin Kurulması, s.230

19 Batılılaşma İhaneti, Mehmet Doğan, s.106, 1975, Dergah Yay.

20 Mustafa Kemal Paşa'dan Kamal Atatürk'e, Süleyman Kocabaş, s.126, Mutlu Basım Yay. 2013

yük alimi Seyyid Taha Efendi: **"İslam harflerinin yasaklanmasına tahammül edemem Ya Rab! O günleri görmektense benim canımı al daha iyi"** diyerek dua edip harf devriminin kanunlaştığı gecenin sabahında ruhunu teslim eden bir alimdir Seyyid Taha Efendi.[21]

Kendi iradesiyle harf inkılabı yapan iki ülke çıkmıştır modern çağda. Biri biz, biri İsrail. Ancak mühim bir farkla. Biz Arap yazısını geri bıraktırıyor diye terkederken; İsrail, hemen bütün Yahudi vatandaşları Latin alfabesini bildiği halde tersinden bir harf inkılabı yaptı ve 2 bin yıl önceki ölü ve öğretilmesi çok zor olan İbrani alfabesini diriltti.[22]

Harf devriminin amacı olarak okuma yazma kolaylığını artırmak olarak göstermişti devrimciler. Latin harfleri kabul edilince okuma artacak daha kolay olacaktı onlara göre. Ve ülke olarak daha çabuk gelişip kalkınacaktık. "Halbuki Japonlar hala dünyanın en sıkı ve en zor eğitim sistemlerinden birine sahip olduklarından gurur duyarlar. Alfabesini de değiştirmeden kalkınabilmişlerdir. Japonların Latin alfabesine göre öğretilmesi zor olan alfabeleriyle Latin alfabesi kullanan birçok Avrupa ülkesinden daha fazla sanayileşmiş olmaları bunun kanıtıdır. Müslümanlar vaktiyle Arap alfabesiyle dünyanın en görkemli medeniyetlerinden birini inşa ederken aynı dönemde Latin alfabesini kullanan Avrupa karanlık çağda yaşıyordu."[23]

1927'de Filistin'de Latin harfi savunucularından olan Beni Avi adlı bir Yahudi, dindar Yahudilerce topa tutulmuş ve alfabe ilhamını Türklerden aldığı iddia edilmişti. Bunu söyleyenlere karşı Beni Avi kendini şöyle savunmuştu: **"Bu fikri ben Atatürk'ten almadım, aksine onun ilham kaynağı benim. 1911'de Kudüs'e geldiğinde Mustafa Kemal'e Kominitz Hotel'de Osmanlı'nın geleceğinin Latin harflerinde yattığını anlatmıştım, o da ikna olmuştu. Hatta latin harflerinin şerefine diye beraber kadeh kaldırmıştık!"**[24] Tarih bize bunları da aktarmıştı.

Harf ve Dil Devrimiyle beraber Osmanlı Türkçesinde yer alan Arapça, Farsça kökenli ne kadar kelime varsa dilden atılmış yerlerine ise başta Moğolca, Sogdça ve ne idiği belirsiz kelimeler alınmıştır. Artık Türkçe diye bir dil kalmamıştır. Hiç kimsenin anlamadığı saçma sapan bir uyduruk dil oluşturulmaya çalışılıyordu.

Katip: Betimen. Takvim: Çağbeti. İddianame: Sevbeti. Vasiyetname: Tutsubeti. Heykel: Kurçaki. Üstad: Önilt. İşgal: Tutav, Kanun: Coşuk. Kaymakam: Oturak, Anne: Doğurgaç. Baba: Doğurtaç. Belediye: Uray. Mebus: Saylav. Sanat: Dorut gibi binlerce saçmalık! Merhaba: Kazıklarız. İyi misin: Kazıksız bi? Kız mektebi: Kancık okulu gibi.

Daha sonra saçmalama daha da arttı. Sigara: Dumansal tüttürgeç. Tren: Arkadan ittirmeli üstten tüttürmeli götürgeç. Otobüs: Çok oturgaçlı götürgeç. Hostes: Gök götürü konuksal avrat. Yumurta: Tavuksal fırlangaç. Lokanta: Toplumsal otlangaç. Bunlar sokaklarda halkın diline düşmüş. Halk bunların binlercesini dalga geçme malzemesi yapmıştı.[25]

Kendisi de bir dilci olan Atatürk dönemi Milli Eğitim Bakanlarından Hasan Ali Yücel, bakanlığı dönemine ait bir anısını şöyle aktarıyor: Bir gün hızlı dil devrimcilerinden biri geldi. Gün isimlerinin Türkçe olmamasının yüz kızartıcı olduğunu belirterek dedi ki:

"Salı dışındaki tüm gün isimleri Arapça ve Farsça'dır. Mesela Pazar, Pazartesi, Çarşamba, Perşembe Farsça; Cuma, Cumartesi ise Arapçadır. Ben bu mahzuru gidermek için gün isimleri buldum. Önüme bir liste koydu ve işte dedi Türk günlerinin Türkçe isimleri. Listeye baktığımda hafakanlar bastı.

Pazar: gezgün, pazartesi: öngün, salı: işgün yazmıştı. Çarşamba: güçgün, perşembe: koşgün, cuma: yorgun, cumartesi: bitgün olmuştu. Şaşırdığımı görünce izah etmeye başladı adam. Pazar gününe gezgün demesinin sebebi tatil olmasıymış. Çünkü tatilde gezilir. Pazartesiye öngün denmesinin sebebi haftanın ilk iş günü oluşuymuş. Salı ve Çarşambanın, iş gün ve güç gün denmesinin sebebi ise haftanın en yoğun ve zor günleri olmasındanmış. Perşembeye koşgün denmesinin sebebi ise peşinden koşulmasındanmış. Cumaya yorgün demesinin sebebi dört gün çalışan insanın yorulmasındanmış. Cumartesiye bitgün denmesinin sebebi

21 Cumhuriyet Dönemi Din ve Devlet İlişkileri, Hasan Hüseyin Ceylan, cilt 2, s.189, Risale Yay. 1991

22 Satılık İmparatorluk, Mustafa Armağan, s.192 Ayrıca Bkz. Türk Dil Devrimi, Dr.Kamile İlner, s.41, Türk Dil Kurumu Yay. 1976

23 Satılık imparatorluk, Mustafa Armağan, s.191-192

24 Satılık İmparatorluk, Mustafa Armağan, s.193, Timaş Yay.

25 Cumhuriyet Tozlu Sayfaları, Prof. Dr. Mehmet Çelik, s. 204-205, Hayat Yay. 2015

hafta içi çalışmasındanmış ve yorulan bedenin yorgun düşmesindenmiş.[26]

Harf ve Dil Devrimi'nin amacı olan dilimizdeki Arapça ve Farsça kelimeleri atmak, 1928'den 1940'a kadar devam etti. Yukarıda da anlattığımız gibi bunun amacı halkı dönüşüme uğratarak İslam kültür ve medeniyetinden uzaklaştırmaktı. Çıkarılan Arapça ve Farsça kelimeler yerine çok komik kelimeler koydular. Dilimiz resmen fakirleşti. Özellikle Güneş Dil Teorisi adındaki tez tam bir felaketti. Bu teori Türkçenin dünyadaki ilk dil olduğunu savunuyordu. Diğer dillerde Türkçeden türemişti. Bu teoriyi Viyanalı Dr. Kıverniç Atatürk'e sunmuştu. Atatürk de bu teoriyi kabul etti. İşte trajikomik olaylar ondan sonra başladı. Şimdi bu teori ve ardından yaşanan komik durumları anlatalım. Dikkatli okuyalım.

1936-1938 yıllarında ise Güneş Dil Teorisi benimsendi. Bu teori bize Batı'dan Viyana'dan geldi. Dr. Kıverniç isimli bir dil heveskarı Atatürk'ün aşırı derecede bir Türk milliyetçisi olduğunu bildiği için Türkçe üzerine 47 sayfalık bir tez hazırladı. Bu tezin hiçbir ciddi tarafı yoktu. Yavuz Bülent Bakiler diyor ki, "Bu teoriyle ilgili bütün gelişmeleri Ankara'da Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun evinde bizzat kendisinden dinledim." Yakup Kadri Karaosmanoğlu şöyle anlatmış:

Kıverniç'i bana Vedat Nedim Tör tanıştırdı. Kıverniç'i Atatürk'ün huzuruna çıkarmamı istedi. Ben de Kıverniç'i Atatürk'ün huzuruna çıkardım. Adam Atatürk'e dedi ki: "Ekselans! İlk insan güneşi gördüğü zaman A diye bir ses çıkardı. Böylece Türkçedeki ilk sesli harfi teleffuz etti. Güneşe baktığı zaman A!A!,A!A! demeye başladı. Şimdi hayretimizi A!A! diye ifade etmemiz bundandır. Sonra bu ilk insan güneşe AĞĞĞ! Demeye başladı. AĞ hem güneş hem beyaz demektir. İlk insan karşısında bir canavar görünce OOO! Dedi. Türkçenin ikinci sesli harfi böylece ortaya çıktı. Sonra ilk insan uzaklık fikrini UUU! Diye söyledi. Merakını gidermek için E? E? diye sordu. İlk insan yine çeşitli tabiat olayları karşısında Ö, Ü, İ, I gibi sesler çıkardı. Sonra bu seslerin yanına bir takım sessizler koyarak ilk heceleri söylemeye başladı. Mesela A yanına T'yi koydu. AT! AT! AT! dedi. U yanına Ç'yi koydu. UÇ! UÇ! UÇ! dedi. Ekselans, ilk insanın telaffuz ettiği AĞ hecesi başka kelimelerin oluşmasında büyük rol oynadı. AĞ kelimelerde ana köktür. Mesela ilk insan AĞ+AN+AĞ+AR+AK+AĞ hecelerini arka arkaya sıraladı. AĞANAĞAR/ AĞANAĞAKAR dedi. Sonra ilk defa baştaki AĞ hecesini dilinden düşürdü. AĞANAKARA demeye başladı. Sonra bu kelimeden bazı heceler ve harfleri düşürerek ANĞARA! ANĞARA! diye haykırdı. ANĞARA da zamanla ANKARA oldu." Atatürk o adamın anlattıklarını dinledi ama hiç soru sormadı. Adam Atatük'e çok hoşlanacağı cümleyi söyledi: "Ekselans ilk insan Türk'tür! İlk lisan Türkçedir. Bütün dünya dilleri Türkçeden doğmuştur." Atatürk çok coşkun duygularla Türk milliyetçisiydi. Hemen etrafındakilere emir verdi: "Bütün dünya dillerinin Türkçeden doğduğuna dair araştırma yapacaksınız eserler yazacaksınız!"

Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'ne bu nazariyeyi resmen ders olarak koydurttu. Prof. Reşit Tankurt ve Necmi Dilmen, Güneş Dil Teorisini 1940 yılına kadar fakültelerde okuttular. Bu arada Batılı Türkologlar ve âlimler bu teoriyi yerden yere vurunca İsmet İnönü işe el koydu ve Güneş Dil Teorisini 1940 yılında Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nden tamamen kaldırdı.[27] Bu teori tam bir safsatadan ibaretti. Ama bazı adamlar Atatürk'ün gözüne girmek için uydurmakla başladılar. Yok biz Ay'a ok atarken okay! okay! demişiz de Batılılar bunu Okey' e çevirmişler. Yok biz AVRAT kelimemizi AFRODİT, AKADAM tamlamamızı AKEDEMİ şekline sokmuşlar. Biz BARABAR demişiz, Batılılar PARALEL demişler. Biz BELLETEN demişiz onlar bunu BÜLTEN şekline sokuşlar.[28]

Atatürk tarafından uydurukçanın bir çıkmaz sokak olduğu görülerek bundan çabuk vazgeçmenin yolları aranmaya başlamıştı. Yakup Kadri Karaosmanoğlu: "Atatürk Türkçe'nin arınmaya başladığı sıralarda bir gün bize, yani yanında bulunan gazete yazarlarına 'bir tek Arapça ve Farsça kelime kullanmayacaksınız' dedi. Bu emri yerine getirmekte ne kadar zorluk çektiğimizi tahmin edersiniz. Nihayet bir zaman sonra artık yazamaz, yazılanları anlayamaz, istediklerimizi anlatamaz olmuştuk. İşte bunu gören Atatürk, bu iş bana olmayacak gibi görünüyor, mutlaka bir yol bulmalıyız' demişti.[29]

26 Osmanlı Demokrasisinden, Türkiye Cumhuriyetine, Yavuz Bahadıroğlu, s.127-128, Nesil Yay.

27 Sözün Doğrusu 2, Yavuz Bülent Bakiler, s.42-43, 2012, Yakın Plan Yay.

28 Cumhuriyetin Tozlu Sayfaları, Prof. Dr. Mehmet Çelik, s.208-209, Hayat Yay.

29 Mustafa Kemal Paşa'dan Kamal Atatürk'e, Süleyman

Yer Dolmabahçe, tarih 1932 idi. İsveç kralı Türkiye'de idi. Dolmabahçe'de şerefine bir yemek veriliyordu. Gazi yemekte yapacağı bir konuşmanın metnini istedi. Verdiler, kürsüye geldi. Başladı okumaya: **"Duygum tükel özgü bir kıvançtır. Avrupa'nın iki bitim ucunda yerlerini berkiten uluslarımız ataç özlüklerin tüm ıssıları olarak baysallık,** önürme**, uygunluk kıldacıları olmuş bulunuyorlar ve en güzel utkuyu kazanmaya anıklıyorlar"** Gazi Paşa şaşkın bir yüz ve zoraki gülümsemeyle yerine oturdu. İsveç kralı teşekkür konuşması için kürsiye giderken, Gazi Paşa sol yanında oturan İsmet Paşa'ya döndü: "Bir şey anladın mı?" Paşa hayır dedi. Gazi Paşa ben de anlamadım dedi ve sinirlendi. O anda kararını verdi. Bu saçmalık çıkmaz sokaktı.[30] En sonunda kendileri de gerçeği itiraf etmişlerdi.

İngiliz şair ve tenkitçisi T.S. Eliot İngilizcenin en büyük şiir dili olduğunu söylüyor ve bunu İngilizcenin karışık içinde çeşitli dilden gelme unsurların bulunması ile izah ediyor: "İngilizlerin kelime hazinesi öyle zengindir ki, her hangi bir şairin kelime dağarcığı onun toplam serveti ile kıyaslanacak olsa çok fakir kalır. Bu gerçek sebebin sadece bir neticesidir. Benim fikrimce bu sebep İngilizcenin çok çeşitli unsurlardan oluşmuş olmasıdır. Bu dillerin her biri İngilizceye kendi musikisini de getirmiştir."[31]

Bugün bizlerin sürekli kavga etmemizin, anlaşamamamızın sebebi Harf ve Dil Devrimi ile dilimizin fakir hale getirilmesidir. Çünkü düşüncelerimizi tam olarak ifade edemiyoruz. Osmanlıca'da söylenen bir kelime bir sayfa yazıya eşit. Dilimizi öyle budadılar ki günlük 400-500 kelime ile anlaşmaya çalışıyoruz. Onla da anlaşamıyoruz. Kendimizi iyi ifade edemiyoruz. Bu yüzden insanlarla sorun yaşıyoruz. Bu gün bir İngiliz okuldan mezun olunca en az 90 bin kelime bilerek mezun oluyor. Alman 70 bin, Japon 40 bin. Bir Türk ise 6 bin kelime bilerek mezun olmalı. Ama yok. Bizler konuşurken kelimelerimiz yetmediği için sürekli ıııı, aaaaa, şey, yani, şeyyy diye tıkanmamızın sebebi budur. Kim ne derse desin, dil üzerinden yapılan katliamın etkisidir bu.

"Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar/Benim îman dolu göğsüm gibi serhaddim var." Âfâk ne demek! Garb ne demek! Serhad ne demek! Yeni neslimiz biliyor mu bunları. Bunlar İstiklal Marşımızda geçiyor. Felaketin boyutlarını anlatabildim mi?

Gök kubbesini kendisine çadır yapmak yeni yurdunu genişletmek isteyen bir millet başka dillerden elbette kelime alacak ve başka dillere kendi kelimelerinden verecektir. Dört büyük imparatorluğun dili var: **Latince, Arapça, İngilizce, Türkçe.** Bu dört dilden hiç birisi saf değil, öz değil, öz dil değil. Latinceye muhtelif dillerden kelimler karışmış. Latince saf bir dil değil.

Bir başka imparatorluk dili olan Arapça dünyanın en zengin dillerinden biri. Fakat Arapça'da Yunanca, Farsça ve Türkçe kaynaklı bir takım kelimeler bulunuyor. İngilizcenin %75'i Latince ve Fransızca. İngilizler atmak silip süpürmek yoluna gitmiyorlar.

Stalin bir ara, Rusçadaki yabancı kelimeleri tasfiye etmek istedi. Ona anlattılar ki böyle bir yola girildiği takdirde Rusça'nın %75'i kurutulmuş olur. Stalin bu düşüncesinden vazgeçti. Dünyada büyük imparatorluk dilini, yani bin yıllık dilini merhametsizce budayan gayretkeşleri maalesef biz yetiştirdik.[32]

İbrahim Kafesoğlu'nun dediği gibi **"Bir milletin varlığı dilinin mevcudiyeti ile anlaşılır. Dilini kaybeden herhangi bir topluluk millet olmaktan çıkar ve bir daha hatırlanmamak üzere mazinin karanlıklarına gömülür"** der.

Millet olarak tarih sahnesinden silinmek istemiyorsak küreselleşme adı altında İngilizcenin öne çıkarılarak Türkçenin yok edilmesi oyununa seyirci kalamayız. Yabancı dilde eğitim veya yabancı dilde yayın modasına alet olarak korkarım Türkçenin geleceği karanlık olacaktır.[33] Başkalarının yürüyüşünü taklit edeceğiz derken kendi yürüyüşümüzü unutmuştuk. Çaresizdik, ne yapacağımızı bilmiyorduk artık.

Kocabaş, s.128, Mutlu Basım Yay. 2013

30 Cumhuriyetin Tozlu Sayfaları, Prof. Dr. Mehmet Çelik, s.205-206, Hayat Yay.

31 Kültür ve Dil, Mehmet Kaplan, s.156-157, Dergah Yay. 1982

32 Sözün Doğrusu 2, Yavuz Bülent Bakiler, s.104-105, Yakın Plan Yay. 2012

33 Türkçenin Acı Günleri, Prof. Dr. Ahmet Sevgi, s.46, 2003

Musul Petrolleri ve Kemalizm!..*

Ali KAÇAR
kacarali@hotmail.com

1918 yılında imzalanan Mondros Mütarekesine kadar Musul'un içinde bulunduğu bölge Osmanlı İmparatorluğunun egemenliğindeydi. Hatta bu mevcut durum, mütareke sonrasında toplanan -son- Osmanlı Meclis-i Mebusanı tarafından kabul edilen Misak-ı Milli'de de teyit ve tescil edilmişti! Ancak, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması ile yerine kurulan Mustafa Kemal yönetimindeki Cumhuriyet yönetimi tarafından, bu bölgeler bir mirasyedi mantığıyla önce İngiltere'ye ve daha sonra da İngiltere'nin isteği doğrultusunda kendi mandateri olan Irak'a terk edilmişti. Musul'un ve Musul petrollerinin terk edilmesiyle ilgili gerçeğin böyle olduğu tarihen sabit olmasına rağmen, bugün Kemalistlerin emperyalist bir mantıkla, bir diğer emperyalist ülke olan ABD işgalci güçleri tarafından meydana getirilen fırsattan istifade ile Musul ve Musul petrolleri üzerinde tarihi ve kültürel hak iddiasında bulunması bir ikiyüzlülük ve fırsatçılıktır. Çünkü geri kalmışlığın bir nedeni olarak gördükleri Osmanlıyı ve Osmanlı geleneğini reddederek onları vatandaşlıktan çıkaranların ve Osmanlının yüzyıllardır canı ve kanı pahasına elinde tuttuğu toprakları bir mirasyedi gibi terk edenlerin, bugün Osmanlı mirasına sahiplenme hakları yoktur. Daha dün denilebilecek bir tarihte, 1926'lı yıllarda yapılan Ankara Antlaşmasıyla, önce 25 seneliğine, sonra da 500 bin İngiliz lirası karşılığında, dönemin emperyalist ülkesi İngilizlerle ilişkiler bozulmasın diye Musul terk edilmemiş miydi?!. İşte bu yazı çerçevesinde, hem tabi zenginlikleri açısından ve hem de stratejik açıdan hayati öneme haiz olan bu bölgenin Kemalist yönetim tarafından nasıl terk edildiği gündeme getirilmeye çalışılacaktır. Ama önce Musul'un yaşamış olduğu tarihi serüven ortaya konmaya gayret edilecektir.

MUSUL'UN İSLAMLA TANIŞMASI!..

Hz. Ebu Bekir döneminde Halid Bin Velid komutasında Irak'a dönük başlatılan fetih hareketi, II. Halife Hz. Ömer döneminde S'ad İbni Vakkas komutasında devam ettirilen fetih hareketiyle tamamlanmıştır. İşte bu fetihlerin neticesinde, Musul'un da içinde bulunduğu Irak bölgesi Müslümanlar tarafından VII nci yüzyılda İslam topraklarına katılmıştır. Bölgenin dolayısıyla Musul'un İslam'la tanışması da bu yıllara rastlamaktadır. Bu bölge uzun yıllar sırasıyla önce Emevi ve sonra da Abbasi hâkimiyetinin altında kalmıştır. Daha sonraları ise bu bölge, Selçuklular ve Selçuklulardan sonra da sırasıyla İlhanlıların, Timur'un, Karakoyunlu'ların ve Akkoyunluların egemenliği altına girmiştir. Musul'un Osmanlıların hâkimiyetine girmesi ise Yavuz Sultan Selim'in 1514 yılında Çaldıran Savaşı'ndan sonra 1516 yılında bu bölgeyi Osmanlı topraklarına katmasıyla başlamıştır. Kanuni Sultan Süleyman ise 1534-1535'te Bağdat'ı aldıktan sonra Osmanlı hâkimiyeti bütünüyle Irak'da pekişmişti. Ve bu bölge Birinci Dünya Savaşı'nda İngilizlerin 1917'de işgaline kadar dört yüzyıl Osmanlı hâkimiyetinde kalmıştır.[1] Osmanlı hâkimiyeti ile Musul, Süleyma-

*Bu yazı Genç Birikim dergisinin 182. sayısında yayımlanmıştır.

1 Daha geniş bilgi için bkz. Kadir Mısıroğlu, Musul Meselesi ve Irak Türkleri, 2. Basım, Sebil Yayınevi, İstanbul 1975, s,42 vd; Prof. Dr. Mim Kemal Öke, Musul-Kürdistan Sorunu 1918-1926, İz Yayıncılık, İstanbul, 1995, s.14

niye, Kerkük ve Musul sancaklarından meydana gelen bir vilâyetin merkezi olmuştur.

I. DÜNYA SAVAŞI'NDA MUSUL!..

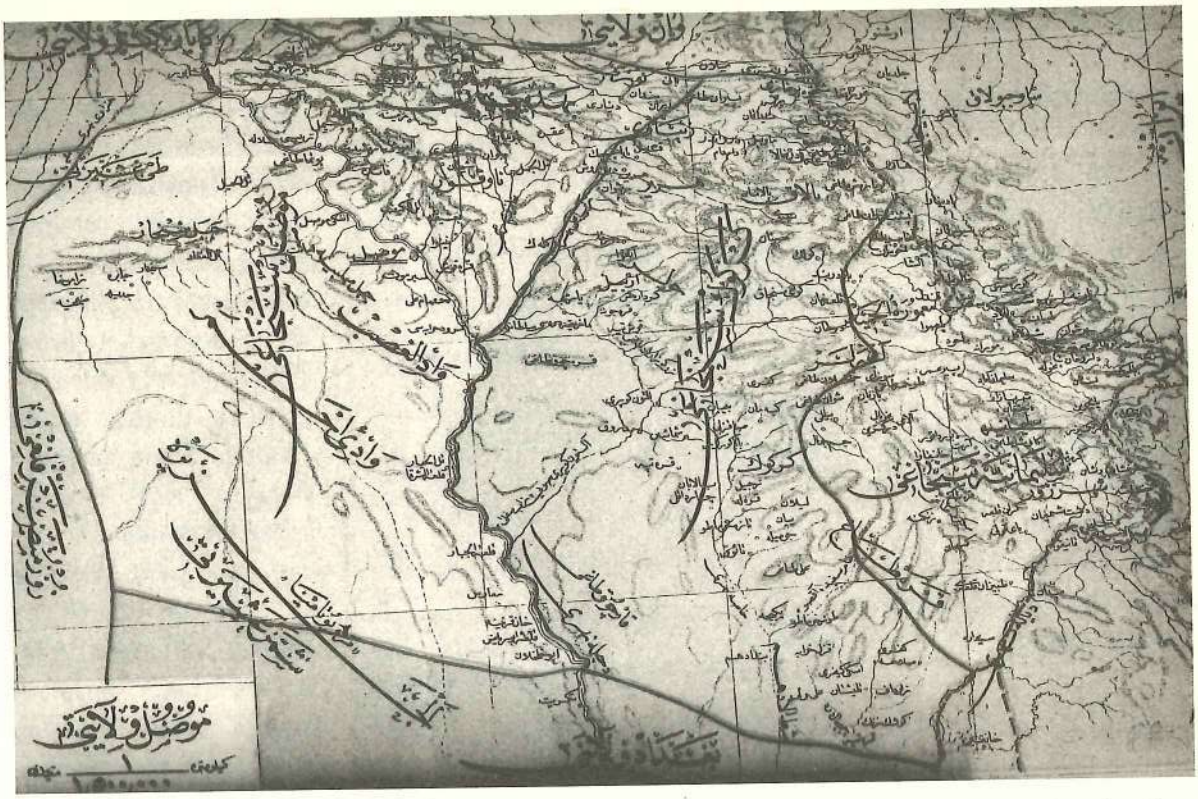
Osmanlı Devleti, Padişah Abdülhamid Han'ın tahttan indirilerek yönetimin İttihat ve Terakki'nin eline geçmesiyle birlikte kan ve toprak kaybetmeye başlamıştır. İttihat ve Terakki yöneticilerinin ihanet ve gafleti yüzünden Osmanlı İmparatorluğu 1911'de Trablusgarb'da ve 1912'de ise Balkan savaşlarında mağlup ve perişan bir halde çıkmıştır. Bu savaşlarda uğradığı kayıplar nedeniyle Osmanlı ordusu moral olarak çökmüştü. Ve dolayısıyla yeni bir savaşa girecek ne bir hazırlığı ve ne de morali vardı. Ancak İttihat ve Terakki Yönetimi, Almanların da oyununa gelerek ülkeyi, Almanların yedeğinde ve hazırlıksız olarak Birinci Dünya Savaşı'na sokmuşlardır. İşte bu Savaş, hem 6 yüzyıllık Osmanlı İmparatorluğu'nun ve hem de Abdülhamid sonrası, ülkeyi yöneten İttihat ve Terakki yöneticilerinin de sonu olmuştur. Bu savaştan sonra İttihat ve Terakki hiyerarşik olarak bitmişse de, ancak anlayış ve ruh olarak yeni kurulacak Türkiye Cumhuriyeti'nde devam edecekti.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Almanya'nın yanında 28 Ekim 1914 tarihinde savaşa girmesi İngilizlerin işine gelmiştir. Çünkü Musul ve Musul'un içinde bulunduğu bölge İngilizler için iki açıdan çok önemli idi ve bu nedenle de bir bahaneyle işgal edilmesi gerekiyordu. Birincisi Musul'un çok zengin petrol kaynaklarına sahip oluşu idi. İkincisi ise Musul'un içinde bulunduğu bölgenin İngiltere'nin sömürgesi olan Hindistan Yolu'nun emniyeti nedeniyle ele geçirilmesi stratejik ve iktisadi açıdan çok önemli bir yerdi.[2] İşte bu ve başka sebepler nedeniyle Osmanlı'nın savaşa girmesi, bu bölgenin İngiltere tarafından işgal edilmesi için haklı bir gerekçe oluşturmuştu. Bu nedenle İngilizler 5 Kasım 1914'de Osmanlı Devleti'ne savaş açarak kısa bir süre içinde -14/15 Kasım 1914 tarihleri arasında- Seyhan civarındaki Osmanlı mevzilerine saldırarak buraların işgal edilmesi üzerine zor durumda kalan Osmanlı kuvvetleri 19-20 Kasım'da Basra şehrini boşaltarak geri çekilmek zorunda kalınca, Basra İngiliz birliklerince işgal edilmiştir. Bu duruma çok üzülen İstanbul Hükümeti, Basra'nın geri alınmasına hazırlık amacıyla İstanbul'dan iki piyade, iki makinalı tüfek bölüğü ile Halep civarındaki 12. Kolordunun 35. Fırkası'ndan bir alay piyade ve bir makinalı tüfek bölüğünün Irak cephesine sevk etmeyi kararlaştırmıştır. Ayrıca, Ocak 1915 tarihinde Süleyman Askerî Bey, yarbaylığa terfien Cavit Paşa'nın yerine Irak ve havalisi Kumandanlığı'na tayin olunmuştur. Süleyman Askerî Bey, İngilizlerin her halûkârda Basra'dan atılması gerektiği inancıyla hazırlıklarını hızlandırdı. Ancak, 12-14 Nisan 1915 tarihinde Suaybe Bercisiyye ormanlığı etrafında meydana gelen çarpışmalarda İngilizlerin üstünlük sağlamalarına hazmedemeyerek intihar etmesi üzerine yerine Albay Nureddin Bey tayin edilmişti.[3] Bu harekâttan sonra İngilizler Ammare ve Nasıriyye'yi işgal ederek Bağdad'a doğru yönelmişlerdir. Eylül 1915'de Bağdad vilâyetinin kaza merkezlerinden ve büyük bir askerî ehemmiyete sahip olan Kutu'l-Ammare'nin, başında General Towns-hend'in bulunduğu İngiliz birliği tarafından düşürülmesi Bağdad'ı büyük bir tehlike ile karşı karşıya bırakmıştı. Kutu'l-Ammare'nin İngiliz kuvvetlerinin eline düşmesinden sonra General Townshend, Bağdad'a doğru yürüyüşe geçti ise de Selmanpak'da Osmanlı kuvvetlerince karşılanarak (22-23 Kasım 1915) büyük bir bozguna uğratılmış, kuvvetlerinin üçte birini kaybetmiş bir halde Kutu'l-Ammare'ye geri çekilmek zorunda kalmıştı.

Kutu'l-Ammare'de mahsur kalan İngiliz işgal kuvvetleri, Nurettin Paşa'nın yerine ordu komutanlığına getirilen Alman Komutan Von der Goltz Paşa'nın idaresi ve Ali İhsan Bey'in kısa zaman zarfında düzensiz bulunan Osmanlı

2 Mısıroğlu, age. s.83

3 Meryem İmamzade Irak Dosyası, Akabe Yayınları İstanbul Ekim-1986, s.21

birliklerini disipline ederek ortaya koyduğu taktik neticesinde çok az zayiatla perişan edildi. 7 Mart 1916'da başlayan çarpışmalar Sabis mevkiinde yoğunlaşmış, sadece İngilizler bu mevkide o gün 1000 ölü bırakmışlardı. Harekât üç gün devam etmiştir. Üstün idare ve disiplin anlayışı ile hareket etmenin sonucu zafer kazanılmış, İngilizler binlerce ölü ve yaralının yanında önemli miktarda silah ve mühimmatlarını terk ederek doğuya doğru çekilmişlerdi. Bu savaşta Osmanlı kuvvetlerinin zayiatı 268 şehit ve 962 yaralı olarak tesbit edilmişti. Kutu'l-Ammare'de kapalı bulunan İngiliz kuvvetleri açlığa maruz kalmış, uçakla erzak temini yoluna gitmişlerse de erzaklar Osmanlıların eline geçmişti. Bunun üzerine ihtiyaçlarını Dicle nehri üzerinden gemiyle tedarik etmeyi denedilerse de içerisinde 5000 Askeri iki ay besleyecek miktarda erzak bulunan gemi, Osmanlı askerleri tarafından ele geçirilmişti. Townshend, erzak yetiştirme operasyonunun fayda vermediğini görünce 25 Nisan 1916 günü 6. Ordu Kumandanlığı'na teslim şartlarını müzakere etmeyi teklif etti. 26 Nisanda başlayan müzakereler neticesi 29 Nisan'da 5 general, 481 zabit ve 13100 askerden ibaret olan İngiliz kuvvetleri kayıtsız şartsız teslim olmayı kabul etmişlerdir. Ancak, Sovyetler Birliği'nin İngilizlere yardım etmek amacıyla İran'a doğru harekete geçmesi, bu bölgede bulunan ve İngilizleri zor durumda bırakan Osmanlı ordusunun bir kısmının Sovyetler Birliğini durdurmak üzere, gönderilmesi, zor durumda olan İngiliz güçlerini rahatlatmıştır. Hatta İngilizler, Osmanlı ordusunun bıraktığı boşluğu bir fırsat olarak değerlendirerek Basra'da beklettikleri Hindistan kuvvetleriyle ileri safta bulunan birliklerini takviye ettikleri gibi daha çetin şartlar için erzak ve mühimmat tedarikine başlamışlar ve çok geçmeden Bağdat 11 Mart 1917 tarihinde İngiliz kuvvetleri tarafından hiçbir mukavemetle karşılaşılmadan işgal edilmiştir. Bağdat'ın işgali ile moral kazanan İngilizler, kazandıkları bu moralle saldırılarına devam ederek 7 Mayıs 1918'de de Kerkük'ü de herhangi bir mukavemetle karşılaşmadan işgal etmişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu'nun bu bölgedeki hezimeti İttihat ve Terakki Hükûmeti'nin Ekim 1918 tarihinde istifa etmesine ve Talat,

Enver ve Cemal Paşalar ülkeyi terk etmesine neden olmuştur. İttihat ve Terakki Komitesi'nden yönetimi devralan Ahmet İzzet Paşa, sadrâzam sıfatıyla başkumandanlık ve Erkân-ı Harbiye riyasetini de uhdesine almış (14 Ekim 1918) ve ilk iş olarak mütareke yapmaya teşebbüs etmiştir. Ve nitekim kısa bir süre sonra da 30 Ekim 1918 tarihinde 25 maddeden oluşan Mondros Mütarekesi imzalanmıştır.

İngilizler, Mütareke hükümlerine ve uluslararası savaş kaidelerine aykırı olarak sadece Musul'u işgal etmemişlerdi; Musul'un yanı sıra Urfa, Ayıntap, İskenderun dâhil olmak üzere koskoca bir bölgeyi işgal etmişlerdi. Bu işgal ve istilalar devam ederken yerel güçler toparlanarak yer yer İngiliz ve onların müttefiki Fransızlara karşı savaşmaya başlamışlardı.

İmzalanan bu mütareke aslında her haliyle Osmanlı'nın aleyhine idi! Sadrazam İzzet Paşa hatıralarında "Gerek hükümet, gerek murahhas heyeti son dereceye kadar mukavemet etmiş ve nihayet iş, ültimatom derecesine geldiği sırada ip koparılmadan mütareke akdolunabilmiştir..."[4] Mütarekenin sonuncu yani 25. Maddesinde Müttefiklerle Osmanlı Hükümeti arasında muhasamat 1918 senesi Ekiminin otuz birinci günü vasati mahalli saatle vakti zuhurda tatil edilecektir.[5] (31.10.1918 tarihinde saat:12.00'de)" denilmesine rağmen, müttefik devletler ve özellikle de İngiltere petrol bölgesi Musul'u işgal etmek için, mütareke hükümlerini hiçe sayarak hemen harekete geçmiştir. İngilizler Musul'daki Ermenilerin güvenliğini bahane ederek Mondros Mütarekenin 7. Maddesine[6] istinaden Türk birliklerinin kenti boşaltmasını istediler. Bölgedeki Türk komutan Ali İhsan Paşa (Sabis) bu isteği kabul etmedi, ancak kendisine yardım da gelemeyince 8 Kasım'da Musul'u boşaltmak zorunda kaldı. Boşaltmadan sonra İngilizler hemen kente girerek hükümet konağına İngiliz bayrağını asmışlardır. 15 Kasım'da yani Mondros'un imzalanmasından 16 gün sonra Musul tümüyle İngiliz denetimi altına girmişti.[7] Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından birkaç gün önce Musul'da 6. Ordu Komutanlığı'na getirilen Ali İhsan Paşa, Mütareke'nin imzalanmasına kadar Musul'un İngilizler'in eline geçmemesi için gayret sarfetmesine rağmen, bunda başarılı olamamıştır. 25 Ekim'de başlayan İngiliz taarruzu 30 Ekim'de önemli sayıda Türk birliğinin esir edilmesi ile sonuçlanmıştı. Mütareke'nin yürürlüğe girdiği andan (31 Ekim 1918 günü, saat 12.00'de) itibaren, geri çekilmekte olan Ali İhsan Paşa'nın 6. Ordusu olduğu yerde durmuştu. Bu sırada 6. Ordu birlikleri batıdan doğuya doğru Rakka, Miyadin, Telâfer, Dibeke, Çemçemal, Süleymaniye hattı üzerinde idi. İngiliz kuvvetleri ise El-Hazar, Gayyare, Altınköprü, Kerkük, Hanikin hattında bulunuyordu. Yâni Mütareke'nin imzalandığı gün, Kerkük merkezi hariç, Musul ve Musul vilâyetinin büyük bir kısmı Osmanlı Ordusu'nun elinde idi. Mütareke hükümlerine göre bölgede bulunan bütün kuvvetlerin yerlerinde kalmaları gerektiği hâlde, İngiliz kuvvetleri buna uymamışlardır. İlerlemeye devam eden İngilizler, 1 Kasım 1918'de Hamamalil'e girmişler, buradan Musul'u işgal edeceklerini söyleyerek Türk kuvvetlerinin Mu-

4 Sabahattin Selek Anadolu İhtilali, Cem Yayınevi, 6 basım İstanbul 1976 s,48

5 Selek, age. s.48; Mondros Mütarekesinin diğer maddeleri için bakınız Selek age, s.45 vd.

6 "Müttefikler, güvenliklerini tehdit edecek durum olduğunda herhangi stratejik noktasını işgal hakkına sahip olacaklardır." Selek, age. s. 46

7 Baskın Oran, Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar C.1 (1919-1980) İletişim Yayınları, İstanbul 2.bsk, 2001, s. 199-200; ayrıca bkz: Mısıroğlu, age. s.78 vd.

sul şehrinden 5 km. kuzeye çekilmelerini istemişlerdir. Ali İhsan Paşa, İngilizler'in bu talebini Sadrazam'a bildirmiş, bir seri telgraf görüşmeleri sonucunda Sadrazam, Ali İhsan Paşa'ya 8 Kasım tarihli telgrafı ile 15 Kasım günü şehrin boşaltılması talîmâtını vermiştir. Ali İhsan Paşa, bu talîmâta uygun olarak 10 Kasım'da Musul'u İngilizlere terk etmiş, ordu karargâhı ile birlikte Nusaybin'e doğru çekilmiştir.[8]

MİSAK-I MİLLİ VE MUSUL!..

İngilizler, Mütareke hükümlerine ve uluslararası savaş kaidelerine aykırı olarak sadece Musul'u işgal etmemişlerdi; Musul'un yanı sıra Urfa, Ayıntap, İskenderun dâhil olmak üzere koskoca bir bölgeyi işgal etmişlerdi. Bu işgal ve istilalar devam ederken yerel güçler toparlanarak yer yer İngiliz ve onların müttefiki Fransızlara karşı savaşmaya başlamışlardı. Bu arada da İstanbul'da toplanan Meclis-i Mebusan da 28 Ocak 1920'de yapılan gizli bir toplantısında misak-ı milli'yi kabul edip imzalamıştı. Daha sonra bu metin aynı Meclis tarafından 17 Şubat tarihli oturumunda tekrar okunduktan sonra oya sunularak kabul edilmiş ve basına açıklanmıştı. Ahd-i Milli (Milli Yemin) veya Ahd-ü Misak-ı Milli (Milli yemin ve Misak) diye anılan Misak-ı Milli, ülkenin bağımsızlığı ve bütünlüğü ilkelerini kabul etmekteydi.[9] Aslında Misak-ı Milli önce Erzurum Kongresinde kabul edilen, daha sonra Sivas Kongresinde genişletilerek teyit edilen ilkeleri kapsamakta idi. Bu belgede Milli Mücadele hareketinin iç ve dış amaçları belirtiliyordu. Gerçekten, Misak-ı Milli'de tesbit edilen ilkeler yalnız Milli Mücadele yıllarında değil, ondan sonraki devrede de Türk dış politikasının temelini teşkil etmiştir.[10] Nitekim 28 Ocak 1920 tarihli gizli oturumda son Osmanlı Meclis-i Mebusan'ı tarafından kararlaştırılan Misâk-ı Millî'nin birinci maddesi, Türkiye'nin güney sınırlarını tesbit etmekteydi; "Osmanlı Devleti'nin özellikle Arap çoğunluğunun yerleşmiş olduğu (30 Ekim 1918 günkü Mütareke yapıldığı sırada) düşman ordularının işgali altında kalan bölgelerin geleceğinin, haklarını serbestçe açıklayacakları rey sonucu belirlenmesi gerekir; söz konusu mütareke çizgisi içinde din, soy ve amaç birliği bakımlarından birbirlerine bağlı olan, karşılıklı saygı ve özveri duyguları besleyen soy ve toplum ilişkileri ile çevrelerinin koşullarına saygılı Osmanlı-İslâm çoğunluğunun yerleşmiş bulunduğu kesimlerin tümü ister bir eylem, ister bir hükümle olsun, hiçbir nedenle birbirinden ayrılamayacak bir bütündür."[11] Buna göre mütareke hattı esas alındığında Musul, Kerkük ve Süleymaniye'nin ve diğer tarafta Hatay bölgesinin Anadolu'nun ayrılmaz bir parçası olduğu açıktır. Ankara'da yeni oluşan TBMM de 18 Temmuz 1920'de yaptığı toplantıda Misak-ı Milli üzerine yemin etmişti.[12] Mustafa Kemal de 1 Mayıs 1920'de güney sınırını Misak-ı Milli'ye uygun olarak şöyle belirtmiştir; "...hudud-u millimiz İskenderun'un cenubundan geçer, Şark'a doğru uzanarak Musul'u, Süleymaniye'yi, Kerkük'ü ihtiva eder. İşte hudud-u millimiz budur dedik!.."[13] Mustafa Kemal ve Ankara hükümeti, ortaya koyduğu bu kararlılığını Lozan Konferansı'na kadar olan süre içinde çeşitli vesilelerle dile getirmiştir. İngilizler'in Ocak 1921'de Erbil ve Revanduz arasında bulunan ve Türkler'i destekleyen "Sürücü Aşireti"ne saldırmaları üzerine M. Kemal Paşa, Millî Müdâfaa Vekâleti'ne çektiği telgrafla Revanduz bölgesine asker gönderilmesini istemiştir". Bu görev Kaymakam ve Milis Yarbay Özdemir Bey'e verilmiş, Özdemir Bey, kuvvetleriyle başlangıçta bölgede oldukça önemli başarılar elde etmiş ancak daha sonra çekilmek

8 Prof. Dr. E. Semih Yalçın, Musul Meselesi, 2023 Dergisi, 15 Aralık 2001 Sayı:8 s.31

9 Misak-ı Milli'nin maddeleri için bkz: B. Oran, age. s.105, vd. ve; Mustafa Budak İdealden Gerçeğe, Misak-ı Milli'den Lozan'a dış politika, Küre Yayınları, İstanbul Birinci Basım 2002, s.156 vd.; Kadir Mısıroğlu, Lozan Zafer mi Hezimet mi? I. Cild, Sebil Yayınları İstanbul 1971 s.114 vd.

10 Mehmet Gönlübol, Cem Sar, Olaylarla Türk Dış Politikası C. 1 1919-1973, AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 5. Bsk. s.13

11 Prof. Dr. E. Semih Yalçın, agd. s. 31

12 M. Budak, age. s.190

13 Prof. Dr. Mim Kemal Öke, Musul-Kürdistan Sorunu 1918-1926, İz Yayıncılık İstanbul 1995 s.154; ayrıca bkz. Prof. Dr. E. Semih Yalçın, agd. s.32

zorunda kalmıştır. Özdemir Bey'in Revanduz'da kazandığı başarı, bölgedeki halk ve aşiretlerle üzerindeki nüfuzu Türk Genelkurmayı'nı Musul'un kurtarılması için bâzı askerî tedbirlerin alınmasına sevk etti. Dönemin Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa 7 Eylül 1922 tarihli yazıyla El-Cezire Cephesi Kumandanlığından, Musul'a taarruz için gerekli hazırlıkların yapılmasını dahi istedi. Görüldüğü gibi Ankara Hükümeti, daha Lozan Konferansı'nın başlamasından önce Musul'un gerekirse silah yoluyla kurtarılması için İngilizler'e karşı bir harekâtı göze almıştır.[14]

MUSUL'DA KARGAŞALIKLARIN DEVAM ETMESİ!..

30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi gereğince ateşkes ilan edilerek savaşa son verilmişti. Ancak, İngiltere mütareke şartlarını hiçe sayarak savaşı, özellikle de Musul ve çevresinde devam ettirmeye çalışıyordu. İngiltere'nin mütareke şartlarını tanımaz tavırları Anadolu'da karşı saldırıların başlamasına neden olmuştu. Anadolu'daki bu gelişmeler, kısa sürede Musul vilâyetinde de bir takım hareketlerin başlamasına yol açtı ve seri ayaklanmalar patlak verdi ve İngilizler karakollarını Revanduz'dan on sekiz mil güneybatıya kaydırmaya mecbur oldular. İngilizler, Musul'da uygulanacak yönetim biçimini oluşturmada yöredeki kabiliyetli, nüfuzlu insanlardan istifade etmeyi ümit etmişler, fakat halk içinde gerek İngiliz idaresine gerekse İngiliz tahakkümünde kurulacak kukla bir idareye karşı sert bir tavır sergilenmişti. Erbil, Kerkük ve Süleymaniye'deki Türkmenler kurulması düşünülen Kürdistan'a bağlanıp bir Kürt yönetimi altına girmek istememişler, Musul'daki Kürtler de Arap idaresini kabullenmemişlerdi. Bu karışıklık içinde, İngilizlere karşı sık sık saldırılar gerçekleştirilmiş ve Yüzbaşı Salmon ve Albay Leachman adlı iki subay öldürülmüştü.

Öte taraftan Özdemir Bey[15] komutasında Türk birliği Musul bölgesindeki harekâtına başarıyla devam edip, 31 Ağustos 1922'de Derbent Muharebesi'nde İngilizleri ciddi şekilde hezimete uğrattı ve Eylül ortasından itibaren Şaklava kazasına gelerek Musul ile irtibatı sağladı. Anadolu'da başarı ile devam eden mücadele, Musul hattındaki aşiretleri İngilizlere karşı cesaretlendirmişti. Süleymaniye, Kerkük ve Musul bölgesi halkı, bağlılıklarını bildirmek için, vergilerini Ankara'ya göndermeye başlamışlardı. Bölgede Osmanlılar lehine değişen denge İngilizler'i, Süleymaniye'yi terketmeye zorladı. Ve İngilizler'in boşaltmak zorunda kaldığı şehre ise, aşiretler hâkim oldular. Halepçe'de bulunan İngiliz komutan Bnb. E. W. C. Noel ise, hava kuvvetlerine bağlı bir uçakla Bağdat'a kaçmak zorunda kaldı. İngilizler bölgedeki başarısızlığın telafisi için Kürt liderlerden Şeyh Mahmud'u devreye soktular.[16] Mahmud'un devreye girmesi aşiretleri böldü, bir kısım aşiretler Türklerin yanında mücadeleyi yeğlerken diğer bir kısım aşiretler İngilizlerin 'iyi niyetine' sığınarak mahallî muhtariyet elde etmenin mümkün olabileceği düşüncesiyle Şeyh Mahmud'un himayesini tercih ettiler. Bu yolla Mahmud Süleymaniye'ye girmeye muvaffak olmuş fakat buradaki tavırları ile kısa sürede bütün tarafları rahatsız etmeye başlamıştı.[17]

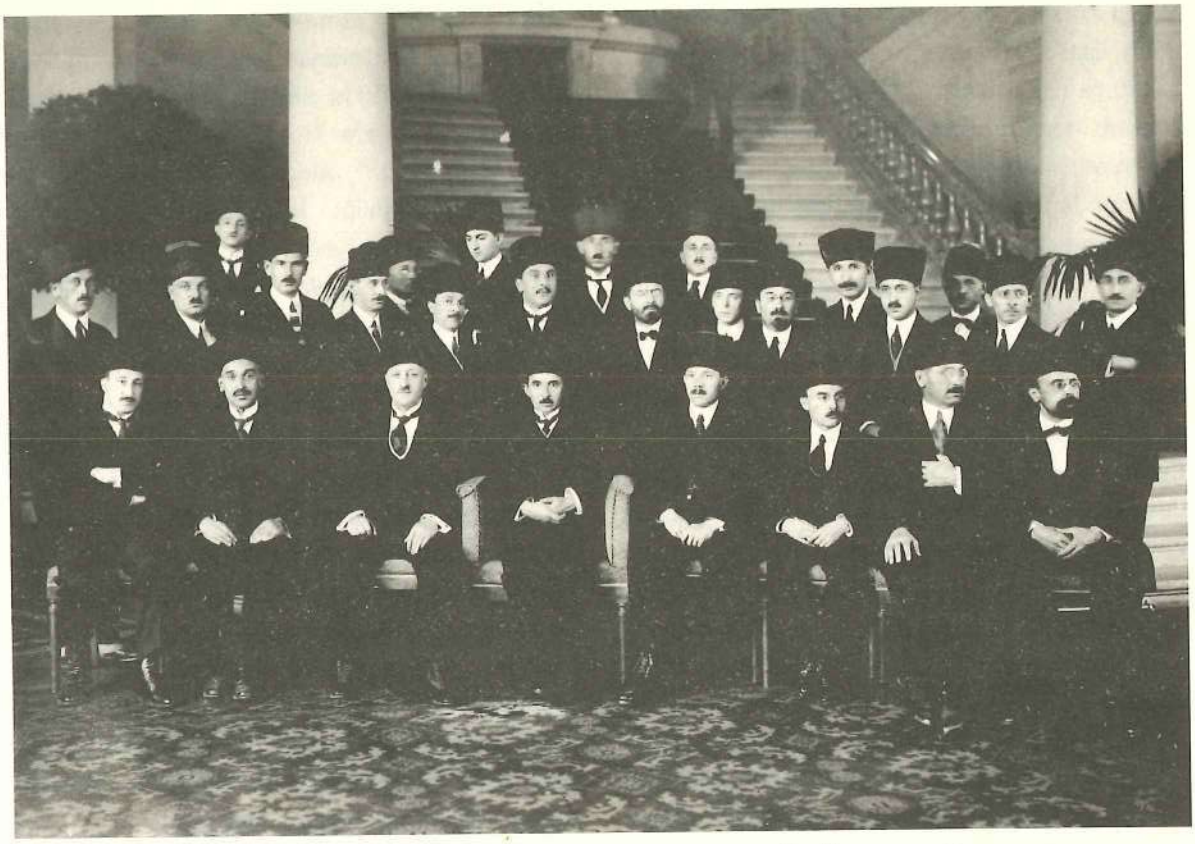
Irak'ta işlerin kötüye gittiğini görünce kendilerine dost görünen aşiretler ile bir toplantı yapmak isteyen İngilizlerin gayesi bu toplantının sonunda aşiretlere bağımsızlıklarını kazandırıp Şeyh Mahmud'u da devletin başına geçirmekti. Fakat Şeyh Mahmud'un Türklerle anlaşmak üzere olduğunu haber alan İngilizler bu defa devreye Seyyid Taha'yı sokmaya kalktılar ve Bağdad'a çağırıp yüksek komiser ile görüştürdüler. Seyyid Taha, Türkleri Revanduz'dan çıkarıp aşiretleri yanına alabileceğini beyan etmişti. Bu sırada Siirt'ten hareket eden Ali Bey, Musul sınırını aşarak başarılı bir şekilde ilerlemekte

14 Prof. Dr. E. Semih Yalçın, agd. s.32

15 Özdemir Bey (Ali Şefik Özdemir) Suriye ve Antep cephesinde görev yapmış bir kaymakam.

16 Prof. Dr. Mim. Kemal Öke, Musul Kürdistan Sorunu 19181926, İz Yayıncılık İstanbul 1995 s.184,185

17 Prof. Dr. Öke, age, s.187

ve Türkiye'ye taraftar aşiretleri silahlandırmaktaydı. Musul uleması, İngilizlerin bölgede yapacakları seçimin boykot edilmesi gerektiğine dair fetva çıkarmışlar, fakat Irak İngiliz Hükûmeti karşılık olarak bunların ileri gelenlerini sürgüne göndermişti. Fevzi Paşa 7 Eylül 1922'de Doğu ve el-Cezîre cepheleri komutanlarına çektiği telgrafta "Musul'u elde etmenin tek yolunun silahlı mücadele" olduğunu belirtmişti. Bunun için de aşiretler ve yerli halktan kuvvet tedarik olunarak Özdemir Bey Müfrezesi takviye edilmiş ve İmâdiye-Süleymaniye hattı üzerinden Musul-Kerkük'e taarruzla görevlendirilmişti. Bu sırada Batı Anadolu ve Boğazlar bölgesinde kuvvet bulundurulması gerekli olduğundan söz konusu kuvvetler batıya kaydırıldı. Lozan Konferansının toplanması ile askerî yöntemlerden bir süre için vaz geçilip diplomasi yolu ile meselenin çözümü Londra gibi Ankara'ya da daha münasip gelmişti.[18]

18 Prof. Dr. Öke, age, s.192

LOZAN GÖRÜŞMELERİ VE MUSUL!..

13 Kasım 1922 günü başlaması gereken Lozan Barış Konferansı[19] bir haftalık gecikmeyle 20 Kasım Salı günü İsviçre'nin Lozan şehrinde başlamış[20] ve 21 Kasım'da ise barış görüşmelerine geçilmişti.[21] Açılış konuşması İsviçre Konfederasyonu başkanı M. Haap tarafından yapılan Konferansın en hararetli tartışma konularından birisini Musul[22] oluşturmuştur. Çünkü

19 Lozan Barış Konferansı, Osmanlı Devleti'nin mirasını paylaşmayı öngören tarihi Doğu Meselesi'ni çözmeyi amaçlayan bir konferans idi. Bundan dolayı konferansın resmi adı "Yakındoğu İşleri Hakkında Lozan Konferansı" idi. Mustafa Budak, İdealden Gerçeğe, Misakı Milli'den Lozan'a Dış Politika, Küre Yayınları, İstanbul 1. Baskı 2002, s.287

20 Konferans İtilaf devletleri ile Türkiye arasında yapılmıştır. Konferansa Türkiye'nin karşısında İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya devletleri katılmıştır. Boğazlarla ilgili görüşmelerde bulunmak üzere Sovyet Rusya, Ukrayna ve Gürcistan delegeleri çağrılmışlardı. Konferansa ABD ise gözlemci olarak katılmıştır.

21 Lozan Barış Konferansına katılacak heyet baş delege Hariciye Vekili Edirne Milletvekili İsmet İnönü, delegeliklere de Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiye Vekili Sinop Milletvekili Rıza Nur ile eski İktisat Vekili Trabzon milletvekili Hasan Hüsnü (Saka) beyler seçildiler. M. Budak, age. s.291

22 Konferansın en hararetli ve çözümü zor görülen diğer iki maddesi ise Kapitülasyon meselesi ve Müttefikler tebaasının zarar ve ziyan meselesi, Ali Naci Karacan, "Lozan" Milliyet

Musul Türkiye için asgari vatan sınırlarını ifade eden Misak-ı Millinin vazgeçilmez bir ilkesi iken; İngiltere için ise hem zengin petrol kaynaklarına ve hem de sömürgesi Hindistan yolunun emniyeti açısından siyasi, iktisadi ve stratejik bakımından önemli idi! Bu nedenle İngiltere işi sağlama almak için her türlü yola başvuruyordu. Bir taraftan konferansa katılan delegeler üzerinde hâkimiyetini sağlamlaştırmaya çalışırken diğer taraftan da Musul'u bir oldubittiyle işgal etmek için saldırılarını devam ettiriyordu. Hâlbuki Lozan Konferansı, hem Türkiye'de ve hem de İngiltere'de, askeri yöntemlerin yerine diplomasi yolu ile meselenin çözümü noktasında bir umut meydana getirmişti. Ama İngiltere bu umuda rağmen, Lozan Konferansı müzakereleri devam ederken Musul'daki Arap birlikleri ile birlikte 8 Nisan 1923'te biri Şeytanboğazı diğeri Serderya istikametinden olmak üzere iki koldan harekete geçerek, bu bölgede bulunan Osmanlı güçleri ile Hakkâri'nin irtibatını kesmişlerdi. Bu durumda, Osmanlı güçlerinin komutanı Özdemir Bey İran'a çekilmek zorunda kalmıştı. Oysa çok kısa bir süre öncesinde Özdemir Bey komutasındaki Osmanlı orduları 31 Ağustos 1922'de, aynı bölgede İngilizleri zor duruma düşürerek dengenin Osmanlı lehine dönmesini sağlamışlar ve İngilizlerin Süleymaniye'den çekilmesini temin etmişlerdi. Ancak Lozan konferansının başlaması Osmanlı İmparatorluğu'nun askeri yöntemlerden vazgeçmesine neden olmuştu.

Lozan Konferansı'nda Türkiye heyetini[23] İsmet Paşa[24] İngiltere heyetini ise Lord Curzon temsil etmekteydi. İtilaf Devletleri 27 Ekim'de Konferansa Osmanlı Hükümeti ile Ankara Hükümeti'ni birlikte davet etmişlerdi... Bu durum Ankara Hükümeti tarafından hoş karşılanmamıştı.[25] Ankara Hükümeti tarafından bu çift başlılığın kaldırılması için 1 Kasım 1922'de TBMM'de yoğun geçen tartışmalardan sonra Saltanat kaldırıldı. Saltanatın kaldırılması ile de Türkiye bu çift başlılıktan kurtulmuş oldu. Ve böylece de Ankara Hükümeti İtilaf Devletleri nezdinde rakipsiz kalmış oldu.[26] Buna rağmen, Ankara Hükümeti Konferansa katılmaya kendilerinin yetkili olduğunu, Osmanlı Hükümetinin bu konferansa katılması halinde kendilerinin katılmayacağını ve Konferansın sonucunda alınan kararların da kendilerini bağlamayacağını belirtmesi üzerine İngiltere Dışişleri Bakanı Curzon devreye girerek Türkiye'yi Ankara hükümetinin temsil etmesini sağlamıştır.[27] TBMM tarafından, bu konferansa TBMM temsilen katılan heyete 14 maddeden müteşekkil bir talimatname verilmişti. Misak-ı Milli beyannamesinin somutlaştırılmış bir hali olan bu talimatname, Misak-ı Milli'den daha geniş bir çerçevede hazırlanmıştı.[28] Rıza Nur[29] Lozan'a gidişlerini ve talimatname ile görüşlerini şöyle anlatmaktadır; "Bizde ne hazırlık var, ne dosya var, hiçbir şey yok. Lord Currzon bir takım resmi diplomatlar burada. Hem bunların mükemmel dosyaları vardı. Ne yapacağız!.. Hey'eti Vekile bize giderken bir içtimada avuç içi kadar bir kâğıda sığan bir talimat verdi" demekteydi.[30]

Musul meselesi, Lozan'da ancak 23 Ocak 1923'te ele alınabilmiştir.[31] Bunun nedenini ise İngiliz baş delegesi şöyle açıklamaktadır;

yayınları, 2.bsk. 1971 s.258

23 Heyette Başyardımcı olarak Dr. Rıza Nur ile Hasan Bey (Saka)'e görev verildi. Üyeler ise Celal Bey (Bayar), Zekai Bey (Apaydın), Münir Bey (Ertegün), Veli Bey (Saltık), Muhtar Bey (Çilli), Şefik Bey (Başman), Tevfik Bey (Bıyıklıoğlu), Şevket Bey (Doğruer), Seniyeddin Bey (Başak), Tahir Bey (Taner), Hikmet Bey (Bayur), Nusret Bey (Metya) Fuat Bey (Ağralı), Zühtü Bey (İnham), Mustafa Şeref Bey (Özkan), Şükrü Bey (Kaya), Hamit Bey (Hasancan), Cavit Bey, Ruşen Eşref Bey (Ünaydın), Yahya Kemal Bey (Beyatlı) idi!. Bkz; Büyük Kültür Ansiklopedisi, Başkent Yayınları, Ankara, Cilt. 8 Lozan Barış Antlaşması maddesi, s.2972

24 Lozan görüşmelerine Dışişleri Vekili olan Yusuf Kemal Bey'in Mustafa Kemal'in isteği üzerine istifa etmesiyle İsmet İnönü katılmıştır. Bkz; Prof. Dr. E. Semih Yalçın, Misakı Milli ve Lozan Konferansı Belgelerinde Musul Meselesi, 2023 dergisi 15 Aralık 2001, sayı; 8, s.37 (16 no'lu dipnot)

25 M. Budak, age, s.284

26 M. Budak, age, s.287

27 Büyük Kültür Ansiklopedisi, Başkent Yayınları, Ankara, Cilt. 8 Lozan Barış Antlaşması maddesi, s.2972

28 Budak, age. s.314

29 Lozan görüşmelerine TBMM'i temsilen Heyet Başkanı olarak İsmet İnönü, Sağlık Vekili Dr. Rıza Nur ve Maliye Vekili Hasan Bey (Saka) katılmışlardı.

30 Dr. Rıza Nur Hayat ve Hatıratım C. III Altındağ Yayınevi İstanbul 1967 s.982

31 Prof. Dr. Semih Yalçın agd. s.32

"Konferansın açılışından bir hafta sonra, yani 27.11.1922'de müzakereye konması kararlaştırılmıştı. İsmet Paşa, 26 Kasım akşamı, bana bu meselenin aleni görüşülmesinden vazgeçilmesini ve özel görüşmelerde hallini teklif etti. Kabul ettim. Ancak özel görüşmelerle bir anlaşmaya varılamadı."[32]

Konferansta açılış konuşmasından sonra İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Curzon, ondan sonra da İsmet İnönü konuştu. İsmet İnönü konuşmasında ortaya koyduğu tez Misak-ı Millî'de belirtilen millet ilkesine, etnik, coğrafî, tarihî, siyasî ve ekonomik sebeplere dayandırılıp İngilizlerin öne sürdüğü tezlerin geçersizliğini ispata yönelikti. İsmet İnönü bu konuşmasında, ırkçı ve şovenist bir söylemle Musul'da nüfusun büyük çoğunluğunu teşkil eden Türk ve Kürtlerin Arap ve diğer unsurlardan ayrı olarak aynı ırktan geldiği[33] ve Turan kökenli olduklarını İngiliz kaynaklarına dayanarak uzun ifadelerle anlatmış, Musul'un coğrafî özellikler itibarıyla da Anadolu'nun ayrılmaz bir parçası olduğunu, Anadolu ile birçok yönlerden irtibatlı bulunduğunu ve İngilizlerin bölge halkının serbest olarak kaderlerini tayin edecek plebisite karşı çıkmasının da Türk tezinin doğruluğu anlamına geldiğini izah etmişti. Curzon'un himayecilik ve mandacılık konusundaki iddialarına da açık cevap veren İnönü; Osmanlı Devleti'ne ait olan Irak hakkında yapılan antlaşmaların hiçbir hükmü olmadığını ve bölgede yapılan oylamanın askerî baskı ve şiddet altında yapıldığını, halkın reyini[34] serbestçe izhar edemediğini, Irak ve Musul'un asker zoruyla alınmasının umumî harpten beri ilan edilen prensiplere aykırı olduğunu, Musul'un mütarekeden sonra işgal olunmasının ise hiçbir şekilde izah edilemeyip herhangi bir sebebe dayandırılamayacağını, Musul'un mukadderatının İzmir'in, İstanbul'un, Trakya'nın, Adana, Urfa ve Antep'in mukadderatıyla aynı olduğunu ve bu şehirlerin mütarekeden sonra ve mevcut antlaşmalar hilafına işgal edildiğini söylemişti.

İngiltere için ise hem zengin petrol kaynaklarına ve hem de sömürgesi Hindistan yolunun emniyeti açısından siyasi, iktisadi ve stratejik bakımından önemli idi! Bu nedenle İngiltere işi sağlama almak için her türlü yola başvuruyordu. Bir taraftan konferansa katılan delegeler üzerinde hâkimiyetini sağlamlaştırmaya çalışırken diğer taraftan da Musul'u bir oldubittiyle işgal etmek için saldırılarını devam ettiriyordu.

İnönü'den sonra söz alan Lord Curzon ise ortaya koyduğu karşı teziyle Türkiye'nin taleplerini çürütmeye çalışmış ancak bunda başarılı olamayacağını anlayınca başka metotlardan istifade etmeyi düşünmüştür. Curzon'un ilk manevrası Musul meselesini normal seyrinden çıkartmak suretiyle İngiltere'nin Musul'u alıkoymak istemesinin "petrol tesiriyle" olduğu gerçeğini kamuoyundan saklamayı başarmasıdır. Böylece otel odalarında görüşülmeye başlanan Musul meselesinde Türkiye'nin haklılığını anlatabilme ve İngiltere'nin gerçek emellerini teşhir etme fırsatı kaçırılmış oluyordu... İkinci celse görüşmelerinde meselenin iyice çıkmaza girmesi İsmet Paşa'nın yeni bir çözüm yolu önermesiyle aşılmak istenmiştir. İsmet Paşa'nın

32 Ali Naci Karacan, age, s242-243

33 İnönü; "Musul Türkçesinin Anadolu Türkçesinin aynı olduğunu ve Anadolu Türklerinin de Türkmen olduklarını delillerle açıkladı: 'Kürtlerin asıllarının İrani oldukları iddia ediliyor. Hâlbuki Ansiklopediya Britanika bile Kürtlerin Turani olduğunu yazıyor' dedi. A. Naci Karacan, age, s.344-345

34 Daha geniş olarak bkz; A. Naci Karacan, age, s.243 vd; ayrıca bkz; Prof. Dr. Öke, age. s.193 vd

bölgede "plebisit" yapılması yönündeki teklifi yine Lord Curzon tarafından kabul edilmemiştir. Gerekçe ise oldukça şaşırtıcıdır. Curzon'a göre, bölge halkının rey verme alışkanlığı yoktur. Bu konuda tecrübe sahibi olmadıklarından plebisitin amacını anlayamayacaklarını ileri sürerek, koruduklarını ve haklarını savunduklarını iddia ettikleri bölge halkının adeta "cahiller topluluğu" olarak kabul ettiklerini göstermişlerdir.[35]

KONFERANSIN UZLAŞILAMADAN SONA ERMESİ!..

Ocak 1923'ün ortalarına doğru itilaf devletlerinin kendi aralarındaki rekabetten doğan anlaşmazlıklardan dolayı iyice tıkandığını gören Lord Curzon, Konferans görüşmeleri, daha sıkıntılı hale gelmeden bir an önce sonuçlandırılması için bir tasarı hazırladı. Lord Curzon tarafından bu amaçla hazırlanan 160 maddelik antlaşma tasarısı 31 Ocak'ta, 4 Şubat'a kadar da imzalanması için İsmet Paşa'ya verildi. İsmet Paşa ise antlaşma tasarısının incelenmesi ve karşı cevabın hazırlanması amacıyla bir haftalık süre istedi ise de bu istek, İtilaf Devletlerince kabul edilmedi.[36] Bunun üzerine İsmet İnönü Ankara Hükümeti ile yapılan görüşmeler neticesinde, hazırlanan ve barışın bir an önce imzalanması için "razı olunan fedakârlıklar" olarak değerlendirilen karşı teklifleri 4 Şubat'ta bir mektupla İtilaf devletlerinin temsilcilerine teslim etti. Bu teklifler üzerine taraflar aynı gün öğleden sonra Lord Curzon başkanlığında yeniden toplandılar. Bu toplantıda Lord Curzon'un yaptığı tekliflerin[37] Türk heyeti tarafından kabul edilmemesi nedeniyle,[38] taraflar bir anlaşmaya varamadan toplantıdan ayrıldılar. Böylece Lozan Konferansı'nın birinci aşama görüşmeleri de sona ermiş oldu.[39] Mim Kemal Öke, Lord Curzon'un Konferansta gösterdiği çabalarını, İngiltere ve Curzon için bir başarı olarak değerlendirmektedir. Öke'ye göre, Curzon tarafından Musul Meselesi'nin konferansın gündeminden çıkartılarak "tarafsız" bir organın hakemliğine götürülmesi, Musul ile teklifi iki yüz maddeyi aşkın kapitülasyon ve adli imtiyazlara ilişkin hükümler arasında gizleyerek barış antlaşması tasarısı arasında getirmesi, Dünya kamuoyu nezdinde Musul'un en önemli bir engel olduğu intibaını ortadan kaldırarak İsmet İnönü'ye kabul ettirmesi, Curzon için önemli bir diplomatik başarıdır.[40]

35 Prof. Dr. E. Semih Yalçın, agd. s.33

36 M. Budak, age, 369

37 Lord Curzon Musul'u Cemiyeti Akvam'a havale ettiğinden dolayı beyanname ile meselenin bir yıl içinde Türkiye ile İngiltere arasında dostane bir şekilde çözülmesinin kararlaştırılacağını, Yunan tazminatı için muahede ile karşılıklı anlaşılmasını, itilaf olduğunda hakeme başvurulmasını, iktisadi maddelerden sadece dördüncü maddenin çözümünün altı ay sonraya bırakılmasını ve adli sistem için kendi beyannamelerinde ısrar ettiklerini İsmet Paşa'ya bildirdi. M. Budak, age. s. 372

38 Lord Curzon'un tekliflerine karşılık İsmet Paşa da, Musul ve yunan tazminatı için madde kabulü sisteminde Türk beyannamesinin geçerli olmasını, Türkiye'nin tahammül edemeyeceği iktisatla ilgili maddelerin antlaşmadan çıkarılmasını istedi. Taraflar anlaşamayınca toplantıdan ayrıldılar. M. Budak, age. s.372

39 M. Budak, age. s.371-372

40 Prof. Dr. Öke, age, 196-197; M. Budak göre de bu konferansta en kazançlı çıkan ülke İngiltere olmuştur. (Age, s.372)

Musul Elden Nasıl Çıkarıldı-I

Ali KAÇAR
kacarali@hotmail.com

"Musul, İngiliz diplomasinin ayak oyunları ve Türkiye heyetinin aymazlığı ile önce Lozan görüşmelerinin dışında bırakılmış, daha sonra da Cemiyet-i Akvam (Milletler Cemiyeti)'da yapılan görüşmelerin neticesinde ise tamamen kaybedilmiştir. Mim Kemal Öke ve Mustafa Budak gibi bazı yazarlar, İngiliz diplomatların bu başarısını haklı olarak diplomatik bir başarı olarak değerlendirmişlerdir.[1] Çünkü İngilizler, Musul'un Lozan görüşmelerinin dışında bırakılması ve özellikle de Milletler Cemiyeti'inde görüşülmesinin kabulü halinde Musul'u kendi hâkimiyet alanına gireceğini biliyorlardı. İşin ilginç yanı bunu, Mustafa Kemal, İsmet İnönü ve hatta Meclis'teki milletvekilleri de biliyordu. Hatta Mustafa Kemal ve arkadaşları, Misak-ı Milli'den taviz anlamına geldiğini bile bile Musul'u Lozan görüşmelerinin dışında bırakmışlardı. Aslında bu, Misak-ı Milli'den ilk taviz değildi. Çünkü 20 Ekim 1921'de Suriye'nin kuzey kesimleri Mustafa Kemal ile Fransızlar arasında yapılan Ankara Antlaşmasıyla Fransa egemenliğine bırakılmış ve bu da Meclis'te yoğun tartışmalara neden olmuştu. Şimdi ise Lozan'daki görüşmelerle, Türkiye Cumhuriyeti'nin üzerine bina edildiği iki asli unsurundan biri olan Kürtler açısından çok önemli olan Musul, İngilizlere bırakılmış olacaktı. Bu nedenle Lozan görüşmelerine ara verildikten sonra Türkiye'ye dönen İsmet İnönü TBMM'de, Lozan görüşmeleri ile ilgili bilgi verirken yoğun tartışmalar yaşanmıştır. Bu tartışmaların başını genellikle – ve haklı olarak- Doğulu Milletvekilleri çekmekteydi. Çünkü daha önce Ankara Antlaşmasıyla, şimdi de Lozan görüşmelerinde Misak-ı Milli'den verilen tavizler genellikle Doğulu milletvekillerinin yaşadığı bölgeyi kapsamaktaydı.

Hükümet, Heyet için talimat hazırlamıştır.

İsmet İnönü başkanlığındaki heyete Lozan'a gitmeden önce 3 sahife 14 maddeden oluşan bir talimat hazırlanmıştı. Heyet, Lozan görüşmelerinde bu talimata göre tavır belirleyecekti. Bu talimatta heyetin dikkat etmesi gereken konular ise şöyle belirtilmişti:

1. Doğu sınırı: 'Ermeni Yurdu' söz konusu olamaz, olursa görüşmeler kesilir;

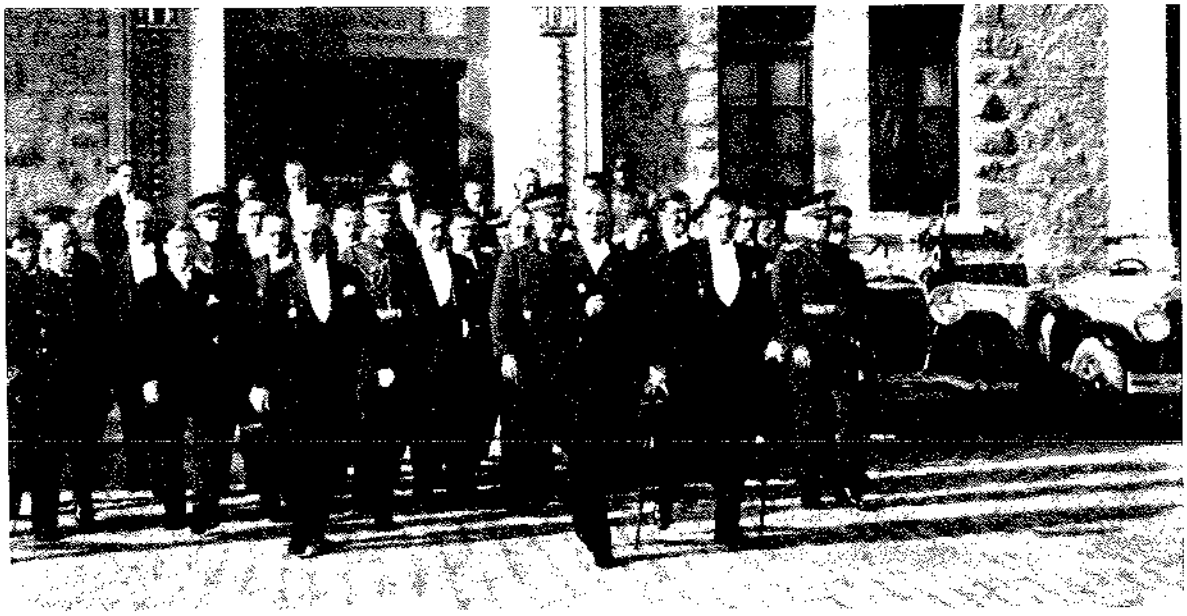
2. Irak sınırı: Süleymaniye, Kerkük ve Musul livaları istenecek, konferansta başka bir durum ortaya çıkarsa Hükümetten talimat alınacak;

3. Suriye sınırı: Bu sınırın düzeltilmesi için çalışılacak ve sınır şöyle olacaktır; Re'si İbn Hani'den başlayarak Harim, Müslimiye, Meskene, sonra Fırat Yolu, Derizor, Çöl, nihayet Musul vilayeti güney sınırına ulaşacak;

4. Adalar: Duruma göre davranılacak, kıyılarımıza pek yakın olan adalar ülkemize katılacak, olmazsa Ankara'dan sorulacak;

5. Trakya sınırı: 1914 sınırının elde edilmesine çalışılacak;

1 Mim Kemal Öke, Musul-Kürdistan Sorunu, İstanbul: İz Yayıncılık, 1995, s.196-197; Mustafa Budak, İdealden Gerçeğe, Misak-ı Milli'den Lozan'a dış politika, Küre Yayınları, İstanbul, Birinci Basım 2002, s.372

6. Batı Trakya: Misak-ı Milli maddesi (yani plebisit istenecek);

7. Boğazlar ve Gelibolu yarımadası: Yabancı bir askeri kuvvet kabul edilemez, bu yüzden görüşmeleri kesmek gerekirse önceden Ankara'ya bilgi verilecek;

8. Kapitülasyonlar: Kabul edilemez, görüşmeleri kesmek gerekirse gereken yapılır;

9. Azınlıklar: Esas mübadeledir;

10. Osmanlı borçları: Bizden ayrılan ülkelere paylaştırılacak, Yunanistan'dan alınacak tamirat bedeline mahsup edilecek, olmazsa 20 yıl ertelenecek. Düyun-ı Umumiye İdaresi kaldırılacak zorluk çıkarsa sorulacak;

11. Ordu ve donanmaya sınırlama konması söz konusu olamaz;

12. Yabancı kuruluşlar: Yasalarımıza uyacaklar;

13. Bizden ayrılan ülkeler için Misak-ı Milli'nin ilgili maddesi geçerlidir ve;

14. İslam cemaat ve vakıflarının hakları, eski anlaşmalara göre sağlanacaktır."

Görüldüğü gibi talimatın ilk 7 maddesi sınırlarla, izleyen 5 maddesi yeni devletin düzeniyle, son 2 maddesi de Osmanlı'dan ayrılan ülkelerdeki düzenle ilgiliydi. Yani, talimatın amacı sınırları çizmek ve içeride bağımsız devlet kurmaktı.[2]

Ayrıca Heyet görüşmeler esnasında ortaya çıkacak yeni durumla ilgili olarak hükümetle – daha doğrusu Mustafa Kemal ile - sürekli diyalog halinde olacaktı. Bu nedenle de Heyet ile Mustafa Kemal arasında çok yoğun bir telgraf trafiği yaşanmıştır. Bu da şifre çözme uzmanları sayesinde İngiliz dışişlerinin işine yaramıştır. Çünkü gizli istihbarat, bu görüşmeleri İstanbul'daki İngiliz dinleme istasyonundan mealen çözüp Lausanne'a aktarmaktaydı, bu dinleme raporları önce Londra'daki Savaş Bakanlığına, oradan Dışişleri Bakanlığına, oradan da Curzon'a gönderiliyordu.[3] Yani Mustafa Kemal ile İnönü arasında telgraf üzerinde yapılan -güya özel/gizli- bütün görüşmeler önceden Lozan'daki İngiliz heyeti tarafında bilinmekte idi. Bu da görüşmelerde, Türkiye heyetinin düşüncelerini, hatta takınacakları tavırları bile önceden bildiklerinden, İngilizlerin işlerini kolaylaştırmakta idi.

Peki, bu talimatlara ve sürekli diyaloga rağmen Musul, nasıl Lozan görüşmelerinin dışında bırakılmıştı? İngiltere'nin Musul ısrarına karşılık Türkiye Heyeti nasıl bir tavır takınmıştı ki bu durum, engellenememişti? Bu ve benzeri soruları daha da çoğaltmak mümkündür. Aslında bütün bu ve benzeri sorulara verilecek tek bir cevap vardır, o da o günün egemen iradesi yani Mustafa Kemal ve arkadaşları batılılaşma/modernleşmek

2 Baskın Oran, Türk Dış Politikası, c.1: 1919-1980, İletişim Yayınları 2 bsk. 2001, İstanbul s.217; Ayrıca daha geniş bilgi için bkz; Budak, age. s.313 vd.

3 Baskın Oran, agy.

Türk Heyeti Lozan'da, 1923.

istiyordu. Bu da ancak, İngiltere ve Fransa ile uzlaşmaya bağlıydı. Çünkü bu iki ülke Batı'nın en güçlü iki ülkesiydi. Yani İngiltere ve Fransa, Batı demekti. İşte bu nedenle TBMM'nde çok sert tartışmalara rağmen İngiltere'nin dediği gerçekleşmiş ve Musul İngiltere'ye bırakılmıştı.

Türkiye'yi Temsil Eden Heyet

Lozan görüşmelerine, Türkiye'yi temsilen Dışişleri Bakanı İsmet İnönü[4], Trabzon milletvekili Hasan (Saka) Bey ve Sinop milletvekili Dr. Rıza Nur Bey'den oluşan delegeler kurulu ile 25 kişilik bir danışma heyet katılmıştır. Heyet, 11 Kasım'da Lozan'a ulaşmıştır. 13 Kasım'da başlaması gereken görüşmeler bazı gecikmelerden dolayı 20 Kasım 1922'de başlamıştır. Musul meselesi ise, ilk olarak Lozan Konferansı'nın 23 Ocak 1923 tarihli oturumunda ele alınmıştır. İsmet İnönü, Türk tezini siyasî, tarihî, etnografik, coğrafî, ekonomik ve askerî açılardan izah etmeye çalışmıştır. İsmet İnönü'nün bu konuşması incelendiğinde Musul'un bir Türk toprağı olarak telâkki edilmesindeki gerekçelerin yanı sıra İngiltere'nin ortaya koymaya çalıştığı iddiaları da çürüttüğü görülür. Esasında Türk tezinin dayandığı temel nokta etnografik sebeplerdir. Musul vilâyetinde yerleşik nüfus, 503.000 kişi olarak gösterilmiş ve Türk-Kürt ayrımı yapılmaksızın çoğunluğun Türk olduğu vurgulanmış ve bölgenin Anadolu'dan ayrılamayacağı belirtilmiştir. İsmet Paşa son resmî Türk istatistiklerine dayanarak Musul'u meydana getiren unsurları şu şekilde göstermiştir:[5]

Türk.....146.960
Kürt.....263.830
Arap.....43.210
GayriMüslim.....31.000
TOPLAM.....503.000

İngiliz Heyeti'nin verdiği rakamlar ise şu şekildedir:

Türk.....65.895
Kürt.....452.720
Arap.....185.763
Hıristiyan.....62.225
Yahudi.....16.865
TOPLAM.....785.468

Verilen bu rakamlardan da anlaşılacağı gibi Araplarla Müslüman olmayan grupların vilâyet nüfusu içinde azınlıkta, Kürtlerle Türklerin çoğunlukta olduğunu İngiliz temsilcileri de kabul

4 Mustafa Kemal, mevcut Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal'in (Tengirşek) 26 Ekim 1922'de istifasını istemiş ve boşalan yere de İsmet İnönü'nün gelmesini sağlamıştır.

5 http://www.tariharastirmalari.com/musulmeselesi.html

etmektedir. İsmet İnönü'nün ortaya koyduğu diğer sebepleri ise şu şekilde özetlemek mümkündür:

- Musul vilâyetinde oturanlar yeniden Türkiye'ye bağlanmayı ısrarla istemektedirler; çünkü sömürgeleşmiş bir halk olmaktan çıkarak, bağımsız bir devletin yurttaşları olacaklarını bilmektedirler.

- Coğrafî ve siyasal bakımlardan, bu vilâyet, Anadolu'yu tamamlayan bir parçadır. Musul ancak Anadolu'ya bağlı kalmakla gerçek çıkış yerleri olan Akdeniz limanlarıyla sıkı ilişki kurabilecektir.

- Hukukî bakımdan hâlâ Osmanlı Devleti'nin bir parçası olan Musul için İngiltere'nin yapacağı bütün antlaşmaların ve sözleşmelerin hukukî açıdan hiçbir değeri olamaz.

- Anadolu'nun güney kesimlerini birleştiren yolların kavşak noktası olan Musul'un ticaret ilişkilerimiz ve bu bölgenin güvenilirliği bakımından Türkiye'nin elinde olması zorunludur.

- Musul vilâyeti, Türkiye'nin birçok başka parçaları gibi, savaşın durmasından sonra ve yapılmış sözleşmelere aykırı olarak Türkiye'den alınmıştır. Bu yüzden, aynı durumda kalmış öteki bölgeler gibi, Musul'un da Türkiye'ye verilmesi gerekir.[6]

Lord Curzon ise, yaptığı konuşmada tamamen ters bilgilerle İsmet Paşa'ya cevap verdikten sonra, "İsmet Paşa savunmasını, iyice ve dikkatlice incelenmesi gereken birçok ekonomik, stratejik ve bunlar gibi iddialara dayattı. Böyle olunca, tarafsız bir soruşturma yapılmasını kararlaştıralım. Söz konusu olan bölge manda altında bulunduğu, İngiliz hükümetinin bu yetkiyi Milletler Cemiyeti'nin koruyuculuğunda kullanmakta bulunduğu için soruşturma ile görevlendirilecek kurumun Milletler Cemiyeti olmasını düşünmekteyim" dedi ve bunu bir teklif olarak öne sürmüştür.

İnönü ise, Lord Curzon'un bu teklifin kabul edilmesinin mümkün olmadığını, çünkü söz konusu olan yerin (Musul'un) ulusal varlıklarının bir parçası olduğunu, Musul'dan vazgeçmelerinin mümkün olmadığını söylemiştir.[7] İnönü'nün bu çıkışı üzerine Lord Curzon, Milletler Cemiyeti Antlaşmasının 11'nci maddesini[8] hatırlatmış, diğer devletlerin delegeleri de Lord Curzon'u desteklemişlerdir. Görüşmelerin sıkıntıya girme ihtimali belirmesi üzerine İnönü Ankara'ya bir rapor göndermiştir. Bu raporda, konferansın kesilme ihtimalinin çok kuvvetlendiğini, görüşmelere ara vererek Ankara'ya dönmenin ve böylece durumu sürüncemede bırakmanın ya da Musul'dan vazgeçerek yeni bir barış imkânı aramanın gerektiğini bildirmiş, kendisinin de Musul'dan vazgeçerek yeni bir barış aranması kanısında bulunduğunu açıklamıştı.[9]

Türklerle Kürtlerin öz yurdu olan Musul'un kaderinin de, İzmir'in, Doğu Trakya'nın, İstanbul'un, Adana'nın, Urfa'nın, Gaziantep'in kaderiyle aynı olduğunu inandırıcı şekilde açıklamış olan İsmet Paşa'ya karşı sinirli bir şekilde söz alan İngiliz Baş delegesi Lord Curzon, sözlerini Kürtçülük konusuna getirerek, Büyük Millet Meclisi'nde Musul bölgesinden milletvekili bulunmadığını belirtmiş ve şöyle demişti: "Ankara'nın Kürt milletvekillerine gelince, onların nasıl seçilmiş olduklarını kendi kendime sormaktayım. Halkoyu ile seçilmiş tek milletvekili var mıdır? Bütün bu insanların atanmış oldukları ve bunlar arasında bazılarının dil bilmedikleri için meclis çalışmalarına katılmadıkları herkesçe bilinmektedir... Kürtlerin, Türk idaresinden hoşnut kalmadıklarını sürekli olarak açıkladıklarını herkes bilmektedir. Dört yıldır İngiliz Hükümeti'ne, hayal kırıklığına uğramış Kürtlerden, Kürdistan'ın özerkliği ya da bağımsızlığıyla ilgilenmemizi isteyen protestolar gelmektedir."

Lord Curzon'un bu sözlerini öğleden sonraki oturumda cevaplayan Türk Baş delegesi İsmet Paşa, Kürtçülük konusuna da değinmiş ve "Bütün dünya bilmelidir ki, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Türk halkının gerçek ve serbestçe seçilmiş temsilcilerinden meydana gelmektedir. Türkler gibi Kürtler de aynı ölçüde seçmendirler. Onların seçimlerinin dürüstlüğünden şüphe edilmez. Onların seçtikleri milletvekilleri mecliste eşit haklardan yararlanırlar. Musul milletvekillerinin

6 Mahmut Goloğlu, Türkiye Cumhuriyeti 1923, Türkiye İş Bankası Yayınları, 1. Bsk. Ağustos 2011, İstanbul, s.60

7 Goloğlu, age. s.60-61

8 Milletler Cemiyeti Antlaşmasının 11'nci maddesi;'Cemiyet üyelerinden birinin doğrudan ilgilendirsen veya ilgilendirmesin, her savaş ya da savaş tehdidi bütün Cemiyeti ilgilendirir, Cemiyet uluslararası barışı etkili bir şekilde korumaya yarayacak tedbirleri almakla yükümlüdür. Böyle bir durum Cemiyetin herhangi bir üyesinin isteği üzerine Genel Sekreter Meclisi toplantıya çağırır'

9 Goloğlu, age. s.61-62

mecliste bulunmaması, işgal altında olmaları sebebiyle serbestçe seçim yapamamalarındandır. Bu örnek, Kürtlerin Büyük Millet Meclisi'nde temsil edilmemiş olduklarını değil, milletvekillerinin Türkiye'de ne ölçüde dürüst ve düzenli şekilde seçildiklerini ispatlamaktadır" demişti.[10]

Resmi görüşmelerin ilk celsesinde tarafların özel görüşmelerdeki taleplerinden taviz vermeyecekleri belli olmuştu. Türkiye, haklı olduğu bir davada, sonucundan endişe duymaksızın bölgede halkoyuna başvurma önerisini tekrarladı. Lord Curzon, Türkiye'nin önerisini, 'Kürt ve Arapların cahil olduklarını, seçim sandığı nedir ömürlerinde görmediklerini ve bunlar sandığı getirenin başına atarlar'[11] demek suretiyle reddetmiştir. Oysa aynı İngiltere, Irak'ta Emir Faysal'ın Kral ilan edilmesinde halkın oyuna başvurmuştu.[12] O zaman halka güvenen ve oyuna başvuran İngiltere bu defa aynı halka güvenmeme nedeni, halkın Türkiye'yi tercih edeceğini bilmesindendir.

İtalya (Mark Garroni) ve Fransa (Mösyö Bompard) temsilcileri, Musul meselesinde Milletler Cemiyeti'nin gözetimi altında halkoyuna başvurulması teklifini kabul etmesini rica etmişler fakat İngiliz baş delegesi Milletler Cemiyeti'ne mektup yazdığını söyleyerek bu meselenin İngiliz Hükümeti'nin elinden çıktığını söylemiştir. İngiltere temsilcisi Lord Curzon görüşmelerin başından beri blöfle İsmet İnönü'nün gözünü korkutmuştu. Nitekim bu konuda da aynı şekilde blöf yapmış ve tutmuştu.

Lord Curzon'un önerisi meseleyi tarafsız bir kurum olan Milletler Cemiyeti'ne havale etmekti. O'na göre Türkiye kendinden bu kadar eminse, bu çözüm şeklini kabul etmeliydi. İngiltere'nin, meseleyi Milletler Cemiyeti'ne götürme teklifini Fransa (Mösyö Bompard), Japonya (Marki Garroni) ve İtalya delegeleri de desteklemiştir. İngiltere'nin Musul meselesini Milletler Cemiyetine götürmek istemesinin nedeni, Türkiye'nin uluslararası ortamdaki yalnızlığını bilmesi ve kendisinin de Milletler Cemiyeti'nin etkin üyesi olarak meseleyi istediği gibi çözümleyeceğini düşüncesi idi. Başta Fransa olmak üzere, İtalya ve Japonya da İngiltere'yi desteklemişlerdir.[13]

İngiltere'nin blöfü devam ediyordu. Nitekim Lord Curzon'u barışın uzamasıyla meydana gelebilecek herhangi bir olaydan İsmet Paşa'yı sorumlu tutacağını söyleyerek Türkiye'yi dünya barışını tehlikeye atan Devlet durumuna düşürmek istemişti. Bu durumda Milletler Cemiyeti Sözleşmesi'nin 11. maddesine göre İngiltere'nin tek yanlı olarak başvuruda bulunacağını ifade etmiştir.

İngiltere, Türkiye'nin basına yansıyan kararlılığını, Musul için gerekirse savaşı göze alabileceğine dair haberleri Milletler Cemiyeti'ne başvururken gerekçe göstermiştir. Lord Curzon 25 Ocak 1923'te, Milletler Cemiyeti'ne yaptığı başvuruda, Musul meselesinin bir an önce ele alınmasını istemiştir. 30 Ocak 1923'te Milletler Cemiyeti'ndeki İngiliz temsilcisi Lord Balfour ise konseyi "barışa karşı yöneltilen tehdidi önlemeye" çağırmıştır.[14]

31 Ocak 1923 günü İngiltere, Fransa ve İtalya temsilcilerinin hazırladığı 150 sayfa, 160 madde ve 9 bağlı projeden ibaret anlaşma projesi Türk heyetine özel olarak iletilmiştir. Sanki bu belge, Türkiye ile barış için değil, fakat Türkiye'nin her çeşit egemenliğini elinden

10 Goloğlu, age.s.74-75

11 Ali Naci Karacan, Lozan, Milliyet yayınları, 2.bsk. Temmuz 1971, İstanbul, s.253

12 Yapılan halk oylamasında Irak'ın Kuzeyindeki Kerkük, Musul, Erbil ve Süleymaniye halkı, Emir Faysal'ın aleyhinde oy kullandı. Hatta Kerkük'te büyük tepki gösteren halk, oy sandıklarını dağıtarak, Emir Faysal'ın Türk toprakları üzerinde kral olmasının ve esasen bu bölgede böyle bir halk oylamasının düşünülemeyeceği yolunda itirazlarda bulundu. Böyle olmasına rağmen İngilizler Emir Faysal'a 28 Ağustos 1921de törenle taç giydirdiler." Daha geniş bilgi için bkz; http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/815/modern_irak_tarihi

13 Mösyö Bompard söze başladı ve Türklere sevgisinden söz ederek Gurzon'un tekliflerinin makul olduğunu söyledi: -İsmet Paşa'nın bu teklifi reddetmesi beni çok mahzun eder" dedi. Japon delegesi ile Marki Garroni de aynı tarzda konuştular. -Gayet zeki, gayet nazik olan İsmet Paşa'dan bu mesele hakkında dünyayı memnun edecek bir karar bekleriz" dediler. Daha geniş bkz; Karacan, age. s.254-255

14 http://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=354597

almak için hazırlanmıştı. Bu antlaşmanın bir maddesi 'Irak hududu (Musul) Milletler Cemiyeti tarafından tayin edilecekti.'[15] İsmet Paşa bu teklife itiraz ederken, konuyla ilgili Ankara'nın da görüşünü istemiştir. Hükümet İsmet Paşa'ya, Musul meselesinin çözümünü her türlü baskıdan uzak olarak halkın oyuna bağlı olduğunu, petrol konusunun görüşülebileceğini bildirmiştir. Ankara'dan gönderilen talimatta, İngiltere'nin Musul petrollerinden "İngiliz kapitalistlerinin ihtiraslarını tatmin için" savaşa sürüklediklerini iyi bir propaganda ile ABD ve Avrupa kamuoyuna duyurulması isteniyordu. Türk heyetine, verilecek cevabi projenin kabul edilmemesi halinde Ankara'ya dönmesi de bildirilmişti.[16]

Lozan Konferansının son oturumu 31 Ocak Çarşamba günü 'Şato Oteli'nde toplandı. Lord Gurzon: "On haftadan fazla bir zamandan beri devam eden çalışmalarını sonuna geldiklerini, Konferans üyelerinin elinde sulh muahede metninin bulunduğunu, burada hazır bulunan devletlerin hepsinin muahedeyi imzalamaya davet ettiğini' belirtir bir konuşma yapmıştır. İsmet İnönü ile Gurzon 1 Şubat günü bir araya gelerek üç saat görüşmüşlerdir. İnönü, müttefiklerin hazırladığı metinde kabul edemeyeceği hususların bulunduğunu belirtir bir muhtıra vermiştir. 2 Şubat 1923 günü ise Lord Curzon'un davetiyle toplanan müttefikler, İsmet Paşa'nın 1 Şubat 1923 tarihli muhtırasını değerlendirmişlerdir. 3 Şubat Cumartesi günü İtalya (Mark Garroni) ve Fransa (Mösyö Bompard) temsilcileri, Musul meselesinde Milletler Cemiyeti'nin gözetimi altında halkoyuna başvurulması teklifini kabul etmesini rica etmişler fakat İngiliz baş delegesi Milletler Cemiyeti'ne mektup yazdığını söyleyerek bu meselenin İngiliz Hükümeti'nin elinden çıktığını söylemiştir.[17] İngiltere temsilcisi Lord Curzon görüşmelerin başından beri blöfle İsmet İnönü'nün gözünü korkutmuştu. Nitekim bu konuda da aynı şekilde blöf yapmış ve tutmuştu. Lord Curzon müttefiklerine, 2 Şubat 1923 tarihinde Lozan'dan ayrılacağını, o tarihe kadar anlaşma imzalanmazsa sorumluluk kabul etmeyeceği blöfünü gündeme getirmişti. Bu blöfü duyan İsmet İnönü öyle telaşlanmıştı ki, Ankara'ya ne yapması gerektiğini soran telgrafa kendi görüşünü de eklemişti. Ona göre, Musul meselesinin halli daha sonraya bırakılarak, Lozan Barış Antlaşması hemen imzalanmalıydı! Delegasyonun diğer iki önemli adamı, Hasan Bey kararsız iken, Dr. Rıza Nur fikre şiddetle karşı çıkmıştı. Ankara'da, Başbakan Rauf Bey ve hükümet, İsmet Bey'le aynı şeyi düşünürken mebusların büyük çoğunluğu Musul'un silah kullanılarak alınmasından yanaydılar.[18] İngiltere, güya Türkiye bu şartı kabul etmezse barışa yanaşmayan taraf olacaktı ve bu da savaş ilanı anlamına gelecekti. Oysa o dönemde İngiltere'nin de savaşabilecek gücü kalmamıştı. Ama Türkiye bunu bilmediği ya da böyle işine geldiği için bu blöften korkmuştur.

Türkiye barışı engelleyen taraf olmak istememişti. Sonunda, Musul meselesinin çözümünde İngiltere'nin "görüşüne yaklaşan bir adım atmıştır." İsmet Paşa 4 Şubat 1923 tarihli bir mektupla, barışın sağlanabilmesi için Musul Meselesi'nin konferans programından çıkarılarak bir yıl içinde Türkiye ve İngiltere arasında çözümlenmesini önermiştir. İngiltere aynı gün Milletler Cemiyeti Meclisi'nde bir yıldan önce "Türk Irak sınırı meselesinin" ele alınmasını istemiştir. Türkiye'nin söz konusu yaklaşımına rağmen konferans aynı gün kesintiye uğramış, diğer birçok mesele de halledilememiştir.[19]

Türkiye'nin 15 kişilik heyeti 7 Şubat sabahı Bükreş-Köstence yoluyla İstanbul'a hareket etmiştir. İstanbul'a gelindiğinde İnönü gazetecilere "çok mücadele ettik. Konferans kesilmedi prensibini herkes kabul etti. Ama bu esas benden çıkmadı. Şimdi vaziyet bu merkezdedir" şeklinde kısa bir açıklamada bulunmuştur.

O sıralarda Mustafa Kemal İktisat Kongresi dolayısıyla İzmir'de bulunuyordu. İnönü, Mustafa Kemal ile 18 Şubat'ta Eskişehir istasyonunda buluşarak durum değerlendirmesi yapmışlardır. 20 Şubat'a Ankara'ya dönülmüş, burada da (Çankaya Köşkünde) çeşitli vekillerle durum değerlendirmesi yapılmıştır.[20]

Meclis'teki Musul Görüşmeleri

15 Bu antlaşmanın özeti ve esasları için bkz; Karacan, age. s.271-273

16 Kürkçüoğlu, a.g.e., s. 266.

17 Karacan, age. s.275, 288, 289

18 Daha geniş bilgi için bkz; http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ayse-hur/musulu-neden-ve-kaca-sattik-1197140/

19 http://www.altayli.net/musul-meselesi.html

20 Daha geniş bilgi için bkz; Ş. Süreyya Aydemir, İkinci Adam, c. 1 Remzi Kitabevi, tarihsiz. s.251 vd.

TBMM, 21 Şubat 1923 tarihli gizli oturumunda Lozan Konferansı'nda meydana gelen hâdiseleri ve İsmet Paşa'nın müttefiklere teklif ettiği sulh projesini görüşmeye İlk olarak İsmet Paşa söz alarak konferans hakkında oldukça uzun bir konuşma yapmış ve Meclis'e bilgi vermiştir.[21] İsmet Paşa'nın izahından sonra 27 Şubat'tan itibaren yaklaşık bir hafta süreyle Lozan görüşmeleri ikinci grup milletvekilleri arasında çetin tartışmalara ve karşılıklı atışmalara sebep olmuştur. Grubun lideri Erzurum Milletvekili Hüseyin Avni (Ulaş) Bey;

"Efendim, Cemiyeti Akvam İngiliz şurasından başka bir şey değildir. Cihanı aldatmak için sahte meşrutiyetlere müşabih olan şu makamı tanıyalım. Eğer aczimiz varsa resmen veririz. Kendi kendimizi aldatmayız efendiler. Musul bir sene hali intizarda bulunacak. Bu ne demektir Efendiler? Bu milletle istihzadır. İngilizlerden Mısır'ı aldınız, Kıbrıs'ı aldınız mı efendiler? Musul'u bugün sana vermeyen ne için yarın versin? (...) Şimdi efendiler, eğer feda etmek icab ediyorsa millete yalancı bir sulh, yarım bir sulh getirmeyiniz. (...) Musul'u bir sene sonraya talik etmek demek, milleti idlal etmek demektir. (...) Efendiler, eğer veriyorsanız Millete deyiniz ki, müddeti muvakkate için bunu İngilizlere verdik. Harb devam etsin, memlekette seferberlik itimatsızlık devam etsin. Bir sene sonra Cemiyeti Akvam vermezse harb edeceğim diye aldatmayınız!"[22] diye bağırmıştır kürsüden.

Trabzon Milletvekili Ali Şükrü Bey de;

"Efendiler soruyorum; düşmanların altı ay sonra iade etmiş olduğu bir toprak var mıdır? Yoktur efendiler. Hangi toprak bir daha geri iade edilmiştir? Musul'u bir sene sonraya bırakmak, bir Mısır yapmak demektir. Binaenaleyh neticede gaip etmek demektir. Bu da Girit gibi gidecektir. Binaenaleyh Musul'u bırakmak caiz değildir. (...) İngilizler Yunanlıların burada iki üç yüz bin kişilik kuvveti mevcut iken harp etmek istemiş olsaydı ve eğer harp etmeye muktedir olsaydı, yani efkârı umumiyesini harbe izhar etmiş olsaydı Yunanlıların süngüsü henüz burada kırılmamış olduğu bir zamanda harp ederlerdi. Yunanlılar perişan olduktan sonra üç yüz bin kişilik bir kuvvetini gaip ettikten sonra, İngiltere yeni baştan Avusturalya'dan bilmem nereden asker toplayıp da harp edecek değildir. Bir sene evvelinden beri Musul meselesi değil, Irak meselesi İngiltere'nin en had liberalleri başta Asküit olduğu halde, Basra'dan yukarı çıkmak bizim için doğru değildir nokta-i nazarını ileri sürüyorlar ve burada sebat ediyorlar. Irak işgal kuvvetinin mesarifi daimesini harp bütçesinden avam kamarası çizmiştir, başka yerden para bulamadıkları için müstemlekât bütçesine koymuşlardır ve kurnazlıkla geçirmişlerdir. Yani İngiltere efkârı umumiyesi bu kadar işgal aleyhinedir. (...) Irak'tan çekilelim diyorlar. Bu mesele Avam Kamarasında tekrar mevzubahis edilmiş ve reye konmuştur. Reyler arasındaki fark çok değildir. Tahliye taraftarı olanlar neden kazanamamıştır bilir misiniz? İşte şu bizim talik dolayısıyla kazanamamışlardır. Diyorlar ki, artık Türk sulhunu bekleyelim, ona göre karar veririz. Şu talik meselesi itibariyle, bunu ben kendim uydurmadım, hepiniz gazetelerde görmüşsünüzdür." Mersin Milletvekili Selahaddin Bey de 26 Şubat tarihli Tan'da vardır diye ilavede bulunmuştur.[23]

Ali Şükrü Bey, yaptığı konuşmalarda sık sık "Mehmetçiğin süngüsüyle kazanılan muazzam zafer, Lozan'da heba edildi "şeklinde sert eleştirilerde bulunmuştur. Musul meselesinin çözümünün ertelenmesi ve bir sene sonraya bırakılması ise heyetin yaptığı büyük bir hata olarak değerlendirilmiştir.

TBMM'de muhalefet partisi rolünü üstlenen ikinci gruba mensup milletvekilleri "Musul verilemez, gerekirse bu uğurda savaşırız" anlayışı içindeydiler. Bu heyecan içinde defalarca söz alarak İsmet Paşa'ya ve Vekiller Heyeti'ne çeşitli suçlamalarda bulunmuşlardır. İkinci grubun önde gelen isimlerinden Hüseyin Avni ve Ali Şükrü Beyler başta olmak üzere birçok milletvekilleri yaptıkları konuşmalarda Lozan görüşmelerinde "Misâk-ı Milli'den taviz veriliyor" iddiası ile endişelerini dile getirmişlerdir. Siirt Mebusu Necmettin Bey Musul'u terk etmenin bütün doğu vilâyetlerini terk etmek anlamına geldiğini, bu meselenin Cemiyet-i Akvam'a havale edilmesinin, Musul'u İngiltere'ye vermek anlamına geldiğini ısrarla ifade etmiştir.

Devam edecek.....

21 T. İş Bankası Kültür yayınları, 1985, TBMM Gizli Celse Zabıtları, c.4, s. 65 vd.

22 TBMM Gizli Celse Zabıtları, c.4, s.93

23 TBMM Gizli Celse Zabıtları, c.4, s.133-134

Musul Elden Nasıl Çıkarıldı - II

Ali KAÇAR
kacarali@hotmail.com

Meclis'te, Lozan ile ve özellikle de Musul ile ilgili tartışmalar toplantı süresince devam etmiştir. Bitlis Milletvekili Yusuf Ziya Bey[1] Büyük Millet Meclisi kürsüsünde: «Lozan barış görüşmelerinde İngiliz Baş delegesi Lord Curzon, bizlere yani Kürt kardeşlerinize saldırıyor, hakaret ediyor. Kürdistan'dan gelen mebusların, Mustafa Kemal Paşa tarafından tayin edildiğini söylüyor. Kürt arkadaşlarınız için cahil diyor, Kürtleri temsil edemezler diyor. Cahilliğin anlamı, İngiliz politikasına uymamak ise; biz itiraf ederiz ki cahiliz.... Arkadaşlar, mebuslar tayin edilemezler, seçilirler. Millet, mebuslarını seçer. Bu açık gerçeğe rağmen, Lord Curzon, İngiltere'de mebusların tayin edilmelerine bakarak söylüyorsa, mazurdur. Çünkü kendilerini örnek almıştır. Yok gerçeği bilerek, gerçeğe aykırı olarak siyaset yapmak için söylüyorsa, kendisini bu kürsüden reddediyorum, arkadaşlarım reddediyorlar ("biz de reddediyoruz" sesleri). Burada Mustafa Kemal Paşa'nın tayin ettiği mebuslar, uşaklar yoktur (bravo sesleri, alkışlar). Burada, büyük bir milletin vekilleri vardır"[2] şeklinde konuşmaya başlamıştır. Kürsüde uzun uzadıya konuşan Yusuf Ziya Bey, bu arada « (...) İşte o günlerde, o kara günlerde bu toplulukta seçime katılan ve bizi seçip buraya gönderen milletin vekilleri olarak Lord Cuzon'a bağırıyoruz ki; bizler Kürdistan'ın gerçek vekilleriyiz. Senden ve senin siyasetinden Musul'u istiyoruz. Ve alacağız (bravo sesleri, alkışlar). Bu hakkımızı, hukukumuzu Avrupa siyasetçileri teslimde tereddüt etmemeli ve gecikmemelidirler. Tereddüt eder ve gecikirlerse, petrol kuyularındaki İngiliz siyasetinin yanı başında kanlı kuyular hazırlayacak olanlar yine o Kürtlerdir (bravo sesleri, alkışlar)" diyerek hemen hemen bütün Kürt kökenli milletvekillerinin düşüncelerine tercüman olmuştur.[3]

Muş mebusu Hacı İlyas Sami Efendi ise, "Gazetelere göre, Lord Curzon'un barış masasındaki görüşmelerde harcanmış iki iğrenç kelimesi var. Biri; bağlı olmakla övündüğüm soy ve milletimin tahkiri. İkincisi, Kürt temsilcilerinin Mustafa Kemal Paşa'nın tayini ile mebus oldukları. Sözüme başlarken bir tarih olayından söz edeceğim. Basra'da, İngilizlerden bir kişi saldırıya uğrayınca, İngilizler limana Arapça bir levha astılar. Levhadaki sözün anlamı şöyle idi: "Kimse cahillik ederek bize bir fenalık yapmasın, o zaman biz cahillerin cahili oluruz." İşte bu İngilizler; Türk, Kürt ve türlü namlar

1 1925 Şeyh Said Kıyamı sırasında Cıbranlı Halit Bey'le birlikte Bitlis'te idam edilmiştir.

2 Mahmut Goloğlu, Milli Mücadele Tarihi-V 1923 Türkiye Cumhuriyeti, T. İş Bankası Yayınları, 1. Bsk. Ağustos 2011, İstanbul. s.75-76

3 Goloğlu, age. s.77

altında birleşip birlik olmuş bir toplumun, tek bir milletin bulunduğunu çok iyi bildikleri için bunları ayrılığa, anlaşmazlığa, ayaklanmaya yöneltmek istiyorlar. (...) Bence Lord Curzon'a söylenecek iki şey vardır. Kazım Karabekir Paşa komutasının Elviye-i Selase'de (Kars, Ardahan, Batum) yazdığı zafer tarihlerinde bayrağını, mızrağını, atını oynatan, temiz Kürt soyu ve Kürt ulusu idi. Yunan gibi adi ve alçak düşmanı kaderi olan felaket çukuruna gömerken, dökülen kanlar yine Türk ile Kürt'ün kanıydı. Bundan ötürü, şu iki fedakârlığı yapan ve kendi çıkarını Türk'ün kurtuluşunda bulan Kürtler, mutluluğu da Türk'le Kürt'ün birliğinde bilirler. Lord Curzon bilmelidir ki; barış masasında çıkarlarının ve onurunun onaylamasını ve haklarının verilmesini bekleyen Kürtler, Musul'u almayı kendilerine görev saymışlardır."[4]

Görülüyor ki, ilerleyen zaman içerisinde İsmet Paşa, Musul konusunda verdiği karardan pişman olmuş ve alabileceğinin en azını alarak konferanstan ayrıldığının farkına varmıştır. Ne acıdır ki, Lozan'da olması muhtemel bir anlaşmanın önünde engel teşkil etmesin diye bile bile Musul feda edilmiştir.

Erzurum mebusu Hüseyin Avni Bey de meclis kürsüsünde aldığı sözde "Kürtlerin delegeleri ise Lozan'da karşılarındadır. Türklük ve Kürtlük hakkında söz söylemek, bize ait bir meseledir. Lozan'daki delegelerimiz iki kardeş olan Türkler ile Kürtlerin temsilcileridirler. Eğer görüşmelere politik düzenbazlıkların hâkim olacağını anlarlarsa, onun cevabını vermek üzere buraya geleceklerdir" demişti.[5]

Meclisteki Kürt asıllı milletvekilleri, Musul'un Kürt vatanı olduğunu söyleyerek Musul'un kesinlikle bırakılmamasını istiyorlardı. Ortam öyle gergindi ki, o ana kadar duruma pek müdahale etmeyen Mustafa Kemal bile İsmet Bey'in diplomatik tecrübesinin yetersizliğinden yakınan Trabzon Milletvekili Ali Şükrü Bey'in üzerine yürümüştü.

Ama ne yazık ki, bütün bu tartışmalara rağmen Lozan heyet sorumlusu ve Dışişleri Bakanı İsmet İnönü, Lord Curzon'un blöfünden korktuğundan 4 Şubat 1923'de; "Salt barışın yapılmasına engel olunmamasını sağlamak amacıyla, Türkiye ile İngiltere arasında bir yıl içinde yapılacak anlaşmayla çözümlenmek üzere, Musul sorununun konferans programından çıkartılmasının yerinde olacağını düşünmekteyiz"[6] diyerek Musul'un kaybedilmesinde ilk adımı atmıştır.

İsmet İnönü daha sonra hatıralarında Musul'un kaybı konusunda şu itirafta bulunmuştur: "... Musul meselesinde bir anlaşmaya varabilmek için Cemiyet-i Akvam'ın Lahey Mahkemesi'nin tarafsızların ve taraflıların bütün mekanizmaları sırayla işletildi. Bütün bu muameleler meydana gelirken münasebetler vakit vakit akıbet için endişeler doğuracak zehirli safhalardan geçti. Nihayet Musul meselesi üzerinde varılan anlaşma aşağı yukarı Lozan'da İngiltere hükümetinin takip ettiği esaslar çerçevesinde kaldı. Şüphesiz bu bizim için tatminkâr bir netice olmadı..."

Görülüyor ki, ilerleyen zaman içerisinde İsmet Paşa, Musul konusunda verdiği karardan pişman olmuş ve alabileceğinin en azını alarak konferanstan ayrıldığının farkına varmıştır. Ne acıdır ki, Lozan'da olması muhtemel bir anlaşmanın önünde engel teşkil etmesin diye bile bile Musul feda edilmiştir. İnönü hatıratında Musul konusuna şöyle devam etmiştir: "... Lozan Konferansı, Musul meselesini de diğer devletlerin talepleri ile beraber barış

4 Goloğlu, age. s77-78

5 Goloğlu, age. s.79; http://www.kerkuk-kurdistan.com/kerkukek.asp?ser=3&cep=9&nnimre=697

6 Dr. Kemal Melek, İngiliz Belgeleriyle Musul Sorunu(1890-1926), Üçdal Neşriyat Yayınları, tarihsiz, İstanbul, s.43

olmaksızın ileri bir zamana erteleyecekti. Lozan'dan sonraki safhalarda da mesele aynı derecede ehemmiyetini muhafaza etti. 1926 anlaşmasında fedakârlık etmeseydik barış yine tehlikeye girerdi. Çünkü Lozan'ın Musul ile ilgili hükmü emir içerikli değildir. Yani dokuz ay zarfında hallolacaktır diye bir hüküm var. Hallolunmazsa anlaşma muallâkta kalabilirdi. Bu takdirde ne gibi tehlikeler geleceği tahmin olunamazdı. Bu safhada bizim için en önemli şey antlaşmanın neye mal olursa olsun devam etmesiydi..."[7]

Aynı heyette delege olarak görevli ve heyette de ikinci başkan olan Dr. Rıza Nur ise İnönü ile aynı düşünmemekte ve İnönü'nün bu tavrına karşı çıkmaktaydı. Rıza Nur bu durumu hatıralarında şöyle belirtmektedir; "... Lozan'da, Musul müzakereleri bir müddet şifahen devam etti. Sonra nota halinde konuşmayı kaydettirdik. İsmet sürekli bana; 'Gel şu Musul'u verelim de kurtulalım' diyor. Ben de; 'Olamaz, Musul bizim en mühim meselemizdir. Orası böğrümüzdür, böğrümüze hücum da buradan yapılır. Hem de ilerleyen zaman içerisinde başımıza bir Kürdistan fikri çıkar. Çalışalım. Kurtulmak ihtimali vardır diyorum. O da; 'Etme, sonra boşa olur, anlaşma olmazsa her şey yarım kalır' diyor. İngilizler; size Musul'u vermek demek, sizin Bağdat'a inmeniz demektir diyorlar. Anlaşılan bu ihtimalden korkuyorlar. İsmet benden habersiz Ankara'ya yazdı. Hükümet Genelkurmay Başkanlığı'na sormuş. Fevzi Paşa (Çakmak) Musul'u almalı demiş. Bu bana kuvvet oldu.

İngilizler ile özel görüşmelerde epey ilerleme oldu. İngilizler bize geldiler. Yeni teklifte bulundular. Ellerinde haritaları vardı. Hududu çizmişlerdi. İşte dediler Musul'un hemen kuzeyinden sınır çizmişler ve Süleymaniye sancağını bize bırakmışlardı. Bu büyük bir şeydi. Demek Musul'u almak için ümit artıyordu. Bizim askerî danışmanımız Tevfik (Bıyıklıoğlu); ... Süleymaniye'den ne çıkar buralar dağlıktır. Musul olmayınca oralara gidilmez bile, başımıza bela olur dedi. Ben oraları bilmem, asker de değilim. Görüyorum İsmet de bunları ondan soruyor..."[8]

Tartışmaların uzadığını gören Mustafa Kemal müdahale edecek ve uzunca bir konuşma ile polemikleri sonuçlandırmaya çalışacaktır. "Musul'u vermemekte ısrar edersek muharebeye dâhil oluruz" diyen Mustafa Kemal üyelere, karar verecekleri siyaseti enine boyuna, neticeleri ile beraber "suhuletle" değerlendirmelerinin gerektiğini hatırlatacaktır. Konunun Musul'un milli sınırlar içinde yer alıp almadığına çekilerek çözümüne giden yolun engellendiğini ifade eden Mustafa Kemal, "Misak-ı Milli şu hat, bu hat diye hiçbir vakitte hudut çizmemiştir. O hududu çizen şey milletin menfaati ve Heyet-i Celile'nin isabet-i hazarıdır. Yoksa haritası mevcut bir hudut yoktur" şeklinde görüşünü bildirecektir. Celseyi kapattığı sözler ise yine M. Kemal Paşa'nın Musul Meselesi'ndeki durum değerlendirmesini yansıtıyordu:[9]

"Musul Meselesi'nin hallini muharebeye girmemek için bir sene sonraya talik etmek demek, ondan sarf-ı nazar etmek demek değildir. Belki, bunun istihsali için daha kuvvetli olabileceğimiz bir zamana intizardır. Bugün sulh yaparız, bir ay sonra, iki ay sonra Musul Meselesi'ni halletmek istediğiniz vakit bu meselede karşınıza yalnız İngiliz değil, Fransız, İtalyan, Japon ve bütün dünyanın düşmanları vardır. Yalnız karşı karşıya kaldığımız zaman İngilizlerle karşılaşacağız. Bundan menfaat var mıdır yok mudur? Bunu meydana çıkarmak gayet kolaydır. Maruzatımı ikmal ve itmam için tekrar ediyorum ki mes'ele bunu takdir etmek ve tağyir etmekten fazla hey'eti murahhasayı müzakeratı sulhuyide mutavassıt teklifinden can alacak noktaya karar vermektir. Musul Meselesi'ni bugünden halledeceğiz, ordumuzu yürüteceğiz, bugün alacağız, dersek; bu mümkündür. Musul'u gayet kolaylıkla alabiliriz. Fakat Musul'u aldığımızı müteakip muharebenin

7 http://www.milligazete.com.tr/lozanda_kahreden_kayip_musul_2/ahmet_anapali/kose_yazisi/20437

8 http://www.milligazete.com.tr/lozanda_kahreden_kayip_musul_2/ahmet_anapali/kose_yazisi/20437

9 Prof. Dr. Mim Kemal Öke, Musul-Kürdistan Sorunu 1918-1926, İz Yayıncılık, 1995, İstanbul, s.216

hemen hitam bulacağına kani olamayız. Şüphesiz, orada bir harp cephesi açmış olacağız. Yani, bunu ayrıca mevzubahis etmek isterseniz mahzurlar kendi kendine meydana çıkar."[10]

Böylece konuya son noktayı Mustafa Kemal koymuştur. Kürsüye çıkıp Misak-ı Millî'nin belli bir sınır çizmediğini, sorunu bir yıl ertelemenin Musul'dan vazgeçmek anlamına gelmediğini, eğer istenirse Musul'un askerî yollardan alınabileceğini, ancak savaşa girmenin son derece sakıncalı olduğunu söyleyen Mustafa Kemal'in isteğiyle, bağımsızlığı tehlikeye düşürecek bir anlaşmanın imzalanmaması, ısrar edilirse savaşılması koşuluyla hükümete güvenoyu istenmiştir.

Ankara'da Lozan'dan gelen heyetle görüşen Mustafa Kemal ile Rauf Bey Başbakanlığındaki hükümet, Musul sorununu erteleyerek, bir anlaşmaya varmayı benimsedi ve bu doğrultuda Müttefik devletlerine, bir karşı proje sunmayı kararlaştırdı. Aslında bu karar, Musul'u İngilizlere bırakma yolunu açan ilk adımdı. Fakat o günkü koşullarda, böylesi bir çözümü TBMM'ne ve Türkiye kamuoyuna kabul ettirmek neredeyse imkânsızdı. Çünkü Kurtuluş Savaşı yıllarca Misak-i Milli şiarıyla verilmiş, Misak-i Millî'den hiçbir ödün verilemeyeceği her defasında vurgulanmış ve zafer bu temel üzerinde kazanılmıştı...

Hükümet öneriyi geçirebilmek için, esasında Musul'dan vazgeçilmediğini sadece sorunun geçici olarak erteleneceğini, eğer Türkiye ile İngiltere arasında anlaşma sağlanmazsa sorunun Milletler Cemiyeti'ne gideceğini ve orada çözüm yoluna başvurulacağını vurguluyor, aksi halde eğer Musul sorunu ertelenmezse anlaşma imzalanamayacağını, bu durumda İngilizlerle savaşa girme durumunun doğacağını, Türkiye'nin ise savaşacak gücü olmadığını vurgulayarak milletvekillerini tehdit ve baskı altına alma yoluna gitmişti.

Bu tutum Türk kökenli çoğu milletvekilini susturmaya ve öneriyi benimsemeye yetmiştir. Görüldüğü kadarıyla söz konusu edilen topraklar, Kürt toprakları olduğu için gereğinde birtakım başka menfaatler karşılığı başkalarına terk edilebileceğini düşünüyorlardı. Anlaşıldığı kadarıyla hükümetin düşüncesi de bu doğrultudaydı.

Fakat Kürt kökenli mebusların, göz göre göre Kürt topraklarının elden çıkarılmasını kabul etmeleri düşünülebilecek bir şey değildi. Hükümetin ve Türk kökenlilerin Musul'u terk etme düşünceleri, Kürt milletvekilleri arasında

10 TBMM. Gizli Celse Zabıtları, cilt:3 T. İş Bankası Yayınları, 1985, Ankara, s.1318

derin bir kaygı ve güvensizliğe yol açmıştı.

Nasıl oluyordu? Anadolu'nun Rumlaştırılması ve Ermenileştirilmesine karşı iki kardeş millet olan Türk ve Kürtler birlikte savaşmışlardı. Misak-i Milli sınırları çizilirken Türklerle Kürtlerin üzerinde yaşadıkları topraklar esas alınmıştı. Her iki milletin evlatları bunun için kanlarını akıtmışlardı. Türkiye Büyük Millet Meclisi her iki halkın, hükümet, her iki halkın hükümetiydi. Her iki kardeş halk eşit hak ve menfaatlere sahip olacaklar, yeni devleti beraber inşa edeceklerdi. Fakat nasıl oluyordu da şimdi hükümet ve TBMM üyelerinin çoğunluğu, Musul olmadan bir antlaşma imzalamak için çırpınıyorlardı? Üstelik Suriye hududunda, 1921'de yapılan antlaşmada Fransızlara bırakılan Kürt topraklarının geri alınması için Lozan'da herhangi bir talepte bulunulmadığı gibi, şimdi de Musul terk ediliyordu. Evet, ne oluyordu? Yoksa yollar ayrılmaya mı başlıyordu?[11]

Sorun, mecliste görüşülürken, Kürt kökenli milletvekilleri, işte böylesi kaygı ve düşüncelerle kürsüye çıkıyorlardı. Erzurum Milletvekili Hüseyin Avni Bey, Musul'suz bir barış antlaşmasına şiddetle karşı çıkıyor "olmazsa savaş çıkabileceği" tehdidine karşı, ülke işgal edilirken, çok daha ağır koşullarda halkın savaşı göze aldığını, memleketin bugün dünden daha elverişli koşullarda olduğunu vurguluyor ve şöyle diyordu: "Bir taraftan İzmir işgal edilmiş, bir taraftan Bursa'ya kadar düşman geliyor, diğer taraftan Eskişehir'e kadar düşman ilerliyor, biz buradan hicret ediyoruz. O gün mukavemet gösterdiniz efendiler. O gün mukavemet gösterirken ve beş senelik bir harbten çıkmış olan millet, yavrusuyla, evladıyla yanıyorken üç dört yüz bin kişilik bir ordu ihraz ederek, gayenin istihsadine sevk eden bu millet, bu Meclis, ne oldu ki efendiler memleketlerini istirdat, arazisine bir misli zam, evladını bir misli tezyid ettiği halde, karşısında bir düşman olmadığı halde bugün yanlış bir harekette devam ediyor."[12] Esasında hiç de savaş yanlısı olmadıklarını, barışa istekli olduklarını, ama her şeye rağmen barış yapmak için yalvarmadıklarını belirten Hüseyin Avni Bey, Musul sorununu erteleyelim demenin milletle alay etmek olduğunu şu sözleriyle vurguladı: "Eğer aczimiz varsa resmen veririz. Kendi kendimizi aldatmayız efendiler. Musul'u bir sene bekletme durumunda bulunacak. Bu ne demektir efendiler? Bu milletle alaydır. İngilizlerden Mısır'ı aldınız, Kıbrıs'ı aldınız mı efendiler? Musul'u bugün sana vermeyen yarın niçin versin?"[13]

Görüşmeler sırasında kürsüye çıkan Erzurum Milletvekili Mustafa Durak Bey, "Musul gayet mühim bir meseledir. Bendeniz bugün harbin Çanakkale'sini ne kadar mühim görüyorsam, Türkiye için Erzurum'u, Kars'ı nasıl mühim görüyorsam Musul'u da o kadar mühim görüyorum» diyor ve « Musul meselesini geleceğe devretmek, aradan zaman geçirmek zannediyorsam doğru değildir» şeklinde görüş belirtiyordu.[14]

Lozan'da verilecek tavizlere en çok karşı çıkan ve özellikle Musul'un terk edilmesi karşısında en çok kaygı duyan Bitlis Milletvekili Yusuf Bey'di. Türk heyetinin Lozan'da Suriye sınırında yeni düzenleme talebinde bulunmamasını da eleştiren Yusuf Ziya, Musul'un terk edilmesine karşı duyduğu kaygıyı şu cümlelerle ifade ediyordu. "Bu hususta söz söylemek benim için vazife olduğundan söyleyeceğim. Musul'un vaziyeti coğrafyası, münasebatı ırkiyesi, şekli teşekkülü, teşkilatı siyasiye ve içtimaiyesi badessulh bir dakika bile İngiliz siyaseti altında, İngilizlerin muamelesi altında, İngilizlerin mandası altında kalmağa muhtehammil değildir. Efendiler burada söylüyorum. Allah sesimi işitiyor. Heyeti celile sesi işitiyor. Bırakılırsa açık tabir ile felaketi daidir."[15] Meclisteki görüşmeler ilerledikçe, sonucun ne yönde gelişeceği açığa çıkmıştı. Durumu anlayan Bitlis Mebusu Yusuf Ziya Bey, kürsüde yaptığı konuşmayı şu sözlerle bitirmiştir: "Binaenaleyh son söz

11 https://muradciwan.com/2013/10/30/musul-gercegi-ve-tarihi-haklar-masali/

12 TBMM Gizli Celse Zabıtları, cilt 4, İş Bankası Yayınları, Ankara 1985 s. 92

13 Age. s. 93

14 Age. s.153

15 Age. s.162

arkadaşlar: sözümün birinin yapılmayacağına kanaat getirdim. Allah hazır, tarih hazır, elinizi vicdanınızın üzerine koyun, nasıl bilirseniz öyle yapın (Alkışlar)."[16]

Urfa Mebusu Bozan, Ali Saip; Mardin Mebusları Derviş Mithat, İbrahim, Necip ve Esat; Muş Mebusları Abdulgani, Osman Kadri; Siirt mebusları Mehmet Kadri, Haci Nuri: Ayıntap Mebusu Ali Cenani; Bayazit mebusu Ali, Siverek mebusları Sırrı ve Bekir Sıtkı, Abdulgani; Dersim Mebusları Mustafa, Mustafa, Abdullah Tevfik; Erzincan mebusu Hüseyin; Kars mebusu Fahredin; Van mebusu Hakkı, Genç mebusları Haydar, Celal; Sivas mebusu Vasıf; Ergani mebusu Memet Emin; Bitlis mebusları M. Arif, Sadullah, Derviş, Resul; Diyarbekir mebusu Hacı şükrü Malatya mebusu Feyzi ve diğer kimi illerden bazı mebuslar verdikleri önergede, Suriye sınırının 1921 Fransız anlaşmasıyla düzenlenen biçimiyle kalmasına razı olmuyorlardı. Ama Lozan'a götürülecek projeye de konulmamasını ve daha sonra Fransızlarla yapılacak ikili görüşmede çözümlenmesini öneriyorlardı. Mardin mebusu İbrahim, tek başına verdiği bir önergede ise Suriye hududunu düzeltme isteminin kesinlikle Lozan'a götürülecek projede yer almasını istiyordu.[17]

Mustafa Kemal ve Ankara hükümeti, TBMM'de bildik politikaları devreye sokarak Musul'suz bir anlaşma yapmak üzere kolları sıvamışlardı. Ancak I. Meclis'te bulunan II. Grup Milletvekilleri problemdi; Lozan'ı bu mecliste bu şekilde geçirmek mümkün değildi. Bu nedenle Mustafa Kemal, Meclis'i yenilemek için hareket geçmiş ve 1 Nisan 1923'de fesh etmiştir.[18] Mustafa Kemal, hükümetin, devlet bürokrasisinin ve ordunun da gücünü kullanarak II. Gruba mensup bütün muhalifleri tasfiye etmiştir. Buna rağmen Eskişehir'den Emin Sazak, Gümüşhane'de ise Zeki Kadirbeyoğlu[19] bağımsız olarak seçilmişlerdir. Mustafa Kemal, bir yandan muhalefetsiz bir meclis, kendi deyimiyle 'kız gibi bir Meclis'[20] oluştururken, diğer yandan da Lozan görüşmelerinin yeniden başlaması için hazırlık yapmaktaydı.

O zamana ait muhabere ve vesikalar şunu göstermektedir ki, eğer Mustafa Kemal desteklemeseydi, İsmet Paşa'nın Lozan'a gönderilmesi gibi, Lozan'da kalması ve sulh müzakerelerini tamamlayarak muahedeyi imzalaması da kabil olmayacaktı.

Zaten daha önce 8 Mart günü İsmet Paşa Fransa, İngiltere ve İtalya'nın dışişleri bakanlıklarına 115 sayfalık bir nota göndermişti. Notanın ekindeki -ılımlı bir dilde kaleme alınmış- memorandumda, Ankara'nın arzuladığı değişiklik ve eklentiler, 31 Ocak tarihli Müttefik taslağıyla yan yana gösteriliyordu. Bu teklif Ankara'nın, Şubat'ın ilk günlerinde İsmet Paşa tarafından geçici olarak kabul edilen siyaset ve toprak anlaşmalarını (özellikle Musul, Karaağaç ve Trakya sınır sözleşmesini) genel olarak kabul ettiğini gösteriyordu ve Türkiye'nin konferansın askıya alınması öncesinde Boğazlar Sözleşmesi'ni kabul ettiğini teyit ediyordu.[21] Lozan ile ilgili ikinci toplantı ise 23 Nisan'da başlamış ve 24 Temmuz 1923'e kadar devam etmiştir. Bu görüşmeler esnasında İsmet İnönü ile Hükümet arasında sıkıntı eksik olmamış hatta İnönü hükümetin kendilerine güvenmediğinden şikâyet etmiştir. "Bize karşı itimatsızlık (güvensizlik) ve ademi kifayetimiz

16 Age. s.165

17 https://muradciwan.com/2013/10/30/musul-gercegi-ve-tarihi-haklar-masali/

18 Mustafa Kemal'in Meclis'i bu şekilde feshetmesi Mehmet Altan, Fikret Başkaya gibi yazarlar tarafından Türkiye Cumhuriyeti'nde ilk darbe olarak nitelendirilmiştir.

19 Gün Sazak daha sonra Cumhuriyet Halk Fırkası'na katılmış, Zeki Kadirbeyoğlu ise tek başına muhalefetine devam etmiştir.

20 http://www.kanalahaber.com/haber/gundem/1923-secimleri-zulumdu-197127/

21 Sevtap Demirci, Belgelerle Lozan, Alfa Yayınları 3. Bsk. Aralık 2015, İstanbul, s.172; ayrıca bkz; Ş. Süreyya Aydemir, İkinci Adam, 1. c., Remzi Kitabevi, tarihsiz. s.256

(yetersizliğimiz) hakkında mütemadiyen izhar buyurulan (açığa vurulan) kanaat devam ettikçe, bizim vasıtamızla sulh akdi, ihtimal dışındadır."

O zamana ait muhabere ve vesikalar şunu göstermektedir ki, eğer Mustafa Kemal desteklemeseydi, İsmet Paşa'nın Lozan'a gönderilmesi gibi, Lozan'da kalması ve sulh müzakerelerini tamamlayarak muahedeyi imzalaması da kabil olmayacaktı.[22]

Bu görüşmeler esnasında İsmet Paşa ile Başbakan Rauf Bey ihtilafı giderilemez boyutlar kazanmıştı. Başbakanın uyarıları arasında "Musul bizim olacaktır" özel bir yer tutmaktaydı. Mustafa Kemal Paşa ise İsmet Paşa'ya yakın davranıyordu. Lozan'daki baş temsilci artık hükümeti aşarak Gazi ile temas kuruyor ve Musul'un gündemden çıktığı barış antlaşmasının imza yetkisini Mustafa Kemal'den bekliyordu. Oysa bu yetki ve görev hükümette idi. Ancak Mustafa Kemal olaya müdahale ederek İsmet İnönü'ye gönderdiği telgrafla imzalama yetkisini verdiğini söylemekteydi. Mustafa Kemal 19 Temmuz 1923 tarihli telgrafta şöyle demekteydi:

"Lozan'da İsmet Paşa Hazretlerine,

18 Temmuz 1339 tarihli telgrafnamenizi aldım. Hiç kimsede tereddüt yoktur. İhraz eylediğiniz (kazandığınız) muvaffakıyeti en sıcak ve samimi duygularımıza tebrik ederek, usulen imza edildiğinin bildirilmesini bekliyoruz kardeşim."[23]

İnönü de 20 Temmuz 1923 tarihinde gönderdiği cevabi telgrafta:

"Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,

Her dar zamanımda Hızır gibi yetişirsin. Dört beş gündür çektiğim azabı tasavvur et. Büyük işler yapmış, yaptırmış bir adamsın. Sana bağlılığım bir kat daha artmıştır. Gözlerinden öperim, pek sevgili aziz kardeşim. Aziz Şefim..."

Daha sonra Başvekil Rauf beyle, Meclisin İkinci Reisi Ali Fuat Paşa (Cebesoy) Lozan'ın imzalandığı haberini Mustafa Kemal'e ulaştırmak üzere Çankaya'ya giderler. Mustafa Kemal telgrafı okumaya başlayınca "Gazi heyecandan sapsarı kesildi. Gözlerini telgraftan ayıramıyordu. Arada geçen tebrik, teşekkür cümlelerine rağmen heyecanı hala devam ediyordu:

-Sevinçten bir türlü kendimi toparlayamıyorum. Bir kahve, sigara içersek belki kendimize gelebiliriz" demiştir.[24] Böylece İsmet Paşa Atatürk'ün onayı ile 24 Temmuz 1923'te Muahedeyi, Birinci Meclis'teki bunca muhalefete rağmen Musul'u dışarıda bırakarak imzalamıştır.

11 Ağustos 1923'te, Millet Meclisi, İkinci dönem çalışmalarına başladığı gün, İsmet Paşa da Lozan'dan Ankara'ya dönmüştür. 13 Ağustos'ta Meclis, Gazi Mustafa Kemal'i yeniden başkanlığa seçmiştir. Ali Fuad Paşa da gene İkinci Reis olmuştur. 14 Ağustos'ta da yeni kabine kurulmuştur. Başvekilliğe Fethi Bey (Okyar) getirilmiştir. Lozan antlaşmalarının tartışılması da 23 Ağustos'ta tamamlanmıştır. Aynı gün Lozan Antlaşmaları oylama sunulmuştur. Oylamaya 107 milletvekili katılmamıştır. Toplam 334 milletvekilinden 227 milletvekili katılmıştır. 213 kabul, 14 red oyu kullanılarak Lozan onaylanmıştır.[25] Lozan Antlaşması'nın 3. maddesine göre eğer 9 ay içinde Türkiye ile İngiltere, Musul konusunda kendi aralarında bir anlaşmaya varmazlarsa sorun Milletler Cemiyeti'nde çözülecektir. (Devam edecek)

22 Aydemir, age. s.260

23 Aydemir, age. s.264

24 Aydemir, age. s.265-266

25 Daha geniş bilgi için bkz; http://belgelerlegercektarih.com/2013/01/05/lozan-anlasmasinin-tenkidi/

19 Mayıs Gerçekleri

Enes BUDULĞAN

Daha lisede talebe iken lise kantininde bir arkadaşım bana şu soruyu sordu: *"Vahdettin Paşa, neden Mustafa Kemal'i 19 Mayıs'ta Samsun'a gönderdi?"* Aslında olayın yarısını kavramıştı. Mustafa Kemal'i, Sultan Vahdettin'in gönderdiğini bilmeyen üniversite öğrencileri gördüm. Üstelik bunlar, tarih bölümü öğrencisi. Neyse… Benim kastetmek istediğim şey şu, paşa ile padişahı karıştıran, padişaha paşa diyen bir çocuğun aklında bile şu soru vardı *"Ne oldu?"* İşin özü ve özeti şudur: İngiltere, İslam ülkelerinin çoğunu birer müstemleke haline getirmişti. Yalnız bu sömürge sisteminin en büyük engeli, halife idi. Çünkü İslam dünyası, halifeye olan bağlılıklarını sürdürüyor ve halifeye sadık kalıyorlardı. İngiltere'nin mutlak hâkimiyet kurabilmesi ve Filistin'de bir İsrail devletinin kurulması için halifenin bertaraf edilmesi gerekiyordu. Bunun için de öncelikle saltanatın ilga edilmesi gerekiyordu. Ardından sıra hilafetin kaldırılmasına gelecekti. Çünkü hilafet, saltanatla kaimdi. Sultan Abdülhamid, bu amaç için tahttan indirilmişti. Sevr sulh mukadderatının şartlarının ağır olacağını düşünen Sultan Vahdettin, kafasında bir plan dönüşür. Halk mukavemeti düşünür. Üstat Necip Fazıl da *"Sultan Vahidüttin"* isimli kitabında *"Mustafa Kemal'i Yunan'a karşı Anadolu'ya Sultan Vahdettin göndermiştir"* dedi. Evet, Mustafa Kemal'i Anadolu'ya Sultan Vahdettin gönderdi ama Yunan'a karşı değil. Sadece protesto hareketleri için. Çünkü Mustafa Kemal'in gittiği sıra Yunanların ortada bir hareketi yok henüz. Halkı kullanarak batılı devletlere diyecek ki: "Halk, sizin bu teklif ettiğiniz sulh şartlarını kabul etmiyor. Şartları ehvenleştirin. Çünkü ordu dağıtılmış elinde bir güç kalmamıştı padişahın." Zaten kendisi de tahta geçince şunu söylemiştir: "Ben yangın yerlerinin külleri üzerine geldim." Bu maksatla batılı devletlerin baskısını kırmak için Mustafa Kemal'i Anadolu'ya göndermek istemiştir.

> ***Bizler, kesinlikle el-Velâ ve el-Berâ akidesinde çok katı ve kararlı olmalıyız. Çünkü buradan açılacak olan bir gedik, tevhid inancımıza zarar verecektir. Tabii bu katılık, haddi aşmak değil; Allah'ın bize emrettiği şekilde davranmakla gerçekleşecektir. Akidevi bir mesele olduğu için gevşekliğe gelmez.***

Neden Mustafa Kemal?

Sultan Vahdettin, ittihatçı düşmanı bir adam-

dı. Aynı zamanda kendisi bir hukuk âlimidir. Aynı zamanda Hacı Mehmet Zihni Efendi'ye mal edilen *"Nimet-i İslam, Büyük İslam İlmihali"*nin de müellifi, Sultan Vahdettin'dir. Kendisi, Cağaloğlunda Gümüşhaneli dergâhının müdavimidir. Ve orada fıkıh âlimi olacak derecede ilme nail olmuştur. Bunun bir kaynağı şudur:

Boğazlıyan (Yozgat) kaymakamı Kemal Bey'in Ermeni tehcirinden dolayı Nemrut Mustafa Paşa divanı tarafından idam kararı çıktığında o karara padişahın mühür basması lazımdı. Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi, bu kararı götürüyor ve bu idam kararının haksız olduğunu söyler Sultan Vahdettin. Şer'an bunun doğru olmadığını söylüyor. Mustafa Sabri Efendi diyor ki: *"4 saat benimle öyle bir fıkıh münakaşası yaptı ki, ben hayatımda böyle bir fıkıh imtihanı görmedim, aciz kaldım."* Münakaşanın sonunda dedim ki: *"Sultanım, bunu işgal güçleri emrediyor. O yüzden bunu yapmalıyız. Ve bu bahis kapanmış."*

Peki, Vahdettin Mustafa Kemal Paşa'yı neden seçti? Bunun 3 sebebi vardır. Enver Paşa, şehzade Süleyman Efendi'nin kızı olan Naciye Sultan ile evlenmişti. Eğer paşalar hanedan kızlarıyla evlenirse *"damadı hazreti şehriyar"* olurlar. Padişahın kızı olmasa da padişahın damadı olarak kabul edilirler. Bu damatların cemiyeti de vardır. Aynı zamanda ordu içindeki itibarları da artar. İşte o sırada Mustafa Kemal Paşa da hanedan mensupları ile evlenmek istiyordu. Hem de Sultan Vahdettin'in kızı Sabiha Sultan'a talip idi. O zamanda adettir; hanedan mensupları ile evlenen kişilerin soyu araştırılırdı. Ve bir rapor hazırlandı. Sultan Vahdettin, bu rapora inanmadı, *"Bir Türk subayı böyle olamaz"* dedi. Bunun üzerine bir tahkikat daha yapıldı ama yine Sultan Vahdettin kabul etmedi. Kızını vermedi. İkinci sebep işe şuydu:

Alman imparatoru II. Wilhelm, o zamana kadar Osmanlıya üç defa gelmişti. İlk gelişi II. Abdülhamid zamanındaydı. İkinci gelişi, harbi umuminin başlarında Osmanlı'nın savaşa itilmesi ile geldi. Üçüncü gelişi ise Sultan Reşat, Birinci Dünya Savaşının sonlarına doğru Sultan Reşat'ın daveti üzerine 15 Ekim 1917 yılında üçüncü kez Kayzer Wilhelm, İstanbul'a gelmişti. Mütekabiliyet esaslarına göre Almanlar istiyordu ki Osmanlı padişahı da mukabeleden Alman imparatorunu ziyarete gelsin. Wilhelm, ikinci dönüşünde alman cephelerini ziyaret etmesi için Sultan Reşat'ı Berlin'e davet etti. Sultan Abdülhamid'in bazı nedenlerle bu davetlere katılamayışı, davetin geri çevrilemeyeceğini zorunlu kılmıştı. Davet edildiği tarihte ise Sultan Reşat, 73 yaşındaydı. Sık sık rahatsızlanıyor, yürümekte zorlanıyordu. Ancak Osmanlının Almanlarla içli dışlı olduğu dönemde daveti kabul etmekten başka bir çaresi yoktu. Hükümet, bir karar aldı. Padişah yerine onu vekâleten onun yerine veliaht Mehmet Vahdettin ve beraberinde bir heyet gidecekti. Heyet, alman batı cephelerini ileri hatlara kadar ziyaret edeceği için cephelerde savaşan paşaların da bu heyette olması uygun görülmüştü. Heyetin İstanbul'dan çıkış tarihi, 15 Aralık 1917 olarak saptanmıştı. Mustafa Kemal Paşa, veliaht Vahdettin'in ile gidecekti. Askeri müşavir olarak da Albay Naci (Eldeniz) bu heyetin içinde yer alıyordu.[1] Bunların dışında ise Mustafa Kemal'in isteyip de alamadığı Sultan Vahdettin'in kızı ile evlenen son halife Abdülmecid Efendi'nin oğlu padişahın damadı Ömer Faruk Efendi de bu heyetin içindeydi. Ömer Faruk Efendi, Almanya'da tahsil etmiş bir erkan-ı harp (kurmay) subayıydı. Sultan Vahdettin'in kafasında hâlâ Mustafa Kemal'e karşı bir şüphe vardı. Damadına (Ömer Faruk Efendi) dedi ki: *"Bu adam, benim yanımda ittihatçılara doludizgin saldırıyor. Hilafete ve saltanata bağlı görünüyor. Öğrendim ki bu adam (Mustafa Kemal), içki içiyormuş."* (Duymuş): *"Sen bu adamı bir meyhanede içirsen de konuştursan, ağzından laf alsan,"* diyor. Ömer Faruk, aynen denileni yapıyor. Ve bunun sonrasında seyahat sonrası Mustafa Kemal'in saltanata ve hilafete bağlı olduğunu, ittihatçı düşmanı olduğunu Sultan Vahdettin'e söylüyor ve Sultan Vahdettin bu olay sonrası yanılıyor.[2] İşte Mustafa Kemal'in Samsun'a gönderilmesi için seçilmesindeki önemli unsurlardan biri budur. Mustafa Kemal'in ittihatçı düşmanı olmadığını da 1911 senesinde Trablusgarp seferinden dönerken Kudüs'te bir meyhanede İbraniceyi konuşma dili haline getirmeye çalışan Elizer Ben-Yehuda adında bir Yahudi ile

1 16 Aralık 1917 Tanin (İstanbul) gazetesinden

2 7 kişilik bir kurulca hazırlanan Atatürk, İst. 1970, sayfa 32

konuşmasından anlayabiliriz. Bu bahis, hem Kadir Mısıroğlu'nun bazı eserlerinde hem de Uluğ İğdemir'in *"Atatürk'ün Yaşamı"* kitabının birinci cildinin 23. sayfasında geçmiştir. Sultan Vahdettin'in yanılmasındaki bir diğer sebep: İzzet Paşa kabinesi yıkıldıktan sonra İngiliz büyük elçisi gelmiştir. Ve *"Mustafa Kemal' i Harbiye nazırı yap"* diye Sultan Vahdettin'e söylemişlerdir. Şuraya dikkat ediniz ki bu olay, Filistin cephesinin çöküşünden sonradır. İstanbul'dan Anadolu'ya geçişte İngilizlerin izni doğrultusunda bir hareket olacağı için İngilizlerin istediği kişi de Mustafa Kemal olduğu için Samsun'a gidiş için o seçilmiştir. Yine Murat Bardakçı, *"19 Mayıs Devlet Operasyonu"* isimli eserinde, İngilizlerin Mustafa Kemal'in Anadolu'ya hareketi için verdikleri izin belgelerini yayınlamıştır. Sultan Vahdettin, sonrasında tercih noktasında Harbiye nazırı olan Şakir Paşa'ya, *"Anadolu'da bir mukavemet hareketi düşünüyorum. Bunun için muktedir subaylardan birini tespit edelim, bana bir liste oluştur,"* dedi. Şakir Paşa, bir liste hazırladı ve Sultan Vahdettin'e sundu. Şakir Paşa'nın hazırladığı listede Mustafa Kemal'in ismi yoktu (Bu sözler, Sultan Vahdettin'in ve Şakir Paşa'nın hatıralarından nakildir). Sultan Vahdettin, Şakir Paşa'ya: *"Sen, buraya Mustafa Kemal'in adını niye yazmadın,"* dedi. Şakir Paşa: *"Efendim, o, bu işe layık değildir,"* deyince Sultan Vahdettin, *"Niye layık değildir,"* dedi. *"Efendim, söyleyemem,"* dedi Şakir Paşa. Konuşmanın sonunda neden olduğunu söylüyor, buraya girmiyorum (Burası mayınlı tarla!). Sultan Vahdettin, bu sözü duyunca ani bir refleks ile *"Böyle şey olur mu Türk ordusunda? Asla!"* diyerek silkinir ve kendi ifadesi ile cebindeki tabancası yere düşer. Bir süre düşündükten sonra bu haberin yalan olduğuna, birisinin kıskanarak böyle bir yalan uydurduğuna hükmeder. Ve Mustafa Kemal'i yanına çağırır. Ve görüşürler. Bu olay, Falih Rıfkı Atay'ın *"Atatürk'ün Bana Anlattıkları"* ve çeşitli birkaç eserinde Atatürk'ün ağzından şöyle geçmektedir:

Yıldız Sarayı'nın ufak bir salonunda Vahdettin'le adeta diz dize denecek kadar yakın oturduk. Sağında, dirseğini dayamış olduğu bir masa ve üstünde bir kitap var. Salonun Boğaziçi'ne doğru açılan penceresinden gördüğümüz manzara şu:

Birbirine paralel hatlar üzerinde düşman zırhlıları! Bordalarındaki toplar sanki Yıldız Sarayı'na doğrulmuş! Manzarayı görmek için oturduğumuz yerlerden başlarımızı sağa sola çevirmek kâfi idi. Vahdettin, hiç unutmayacağım şu sözlerle konuşmaya başladı: *"Paşa, Paşa! Şimdiye kadar devlete çok hizmet ettin. Bunların hepsi artık bu kitaba girmiştir* (elini demin bahsettiğim kitabın üstüne bastı ve ilave etti), *tarihe geçmiştir.* (O zaman bunun bir tarih kitabı olduğunu anladım. Dikkatle ve sessizce dinliyordum.) *Bunları unutun, dedi; asıl şimdi yapacağın hizmet, hepsinden mühim olabilir. Paşa, Paşa, devleti kurtarabilirsin!"*

Bu son sözlerden hayrete düştüm. Acaba Vahdettin benimle samimi mi konuşuyor? O Vahdettin ki yabancı hükümetlerin yüzüncü derece aletleri ile temas arayarak, devletini ve saltanatını kurtarmaya çalışıyordu. Bütün yaptıklarından pişman mı idi? Aldatıldığını mı anlamıştı? Fakat böyle bir tahmin ile başka bahislere girişmeyi tehlikeli saydım. Kendisine basit cevaplar verdim:

- Hakkımdaki teveccüh ve itimada arz-ı teşekkür ederim. Elimden gelen hizmette kusur etmeyeceğime emniyet buyurunuz. Söylerken, kafamdaki muammayı da halletmeye uğraşıyordum. Çok iyi anladığım, veliahtlığında, padişahlığında bütün his ve fikirlerini, eğilimlerini, sahtekârlıklarını tanıdığım adamdan nasıl yüksek ve asil bir hareket bekleyebilirdim?

Memleketi kurtarmak lazımdır; istersem bunu yapabilirmişim.

Nasıl? Hemen hüküm verdim. Vahdettin demek istiyor ki, hiçbir kuvvetimiz yoktur. Tek dayanağımız İstanbul'a hâkim olanların siyasetine uymaktır.

Benim memuriyetim, onların şikâyet ettikleri meseleleri halletmektir. Eğer onları memnun edebilirsem, memleketi ve halkı bu siyasetin doğru olduğuna inandırabilirsem ve bu siyasete karşı gelen Türkleri yola getirirsem, Vahdettin'in arzularını yerine getirmiş olacaktım.

- Merak buyurmayınız efendimiz, dedim, nokta-i nazarı şahanenizi anladım. İrade-i saniyeniz olursa... hemen hareket edeceğim ve bana emir buyurduklarınızı bir an unutmaya-

cağım. 'Muvaffak ol' hitabı şahanesine mazhar olduktan sonra, huzurundan çıktım.[3]

Mustafa Kemal, bunca iltifat ve padişahın sözleri üzerine yine de Samsun'a gitmek istemedi, çeşitli bahaneler uydurdu. Bunların kaynağı ise 1952 senesinde yayınlanan Genelkurmayın yayınladığı harp tarihî vesikalı dergilerde nakledilmiştir. Yine isteklerinin bir kısmı ise Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları tarafından *"80. Yıl Atatürk'ün Samsun'a Çıkışı ve Kurtuluş Savaşı'nın Başlatılmasına Dair Belgeler 1919-1999"* adıyla basılan kitapta neşredilmiştir. Genelkurmay Başkanlığı tarafından neşredilen vesikalara göre M. Kemal'in muhtelif isteklerinden bir kısmı şöyledir:

10 Mayıs 1335/1919 tarihli vesikaya göre M. Kemal, Sivas'taki 3. Ordu Kumandanlığına *"Birkaç güne hareketimiz mukarrerdir. Müfettişlik karargâhının muhtaç olduğu beş adet binek otomobiliyle iki kamyonun kolordular mıntıkasındaki mevcutlarından te'min olunabileceği Harbiye Nezaret-i Celile'sinde beyan buyrulmuştur. Kâfi derecede benzin ile lastikleri beraber olduğu hâlde kolorduca sağlam ve mütehammil kaç binek otomobili ne zamana kadar ve nerede hazır bulundurulabilir? Otomobil markalarıyla lâstik çaplarının ve benzin mahallerinin sarahaten iş'ar buyrulmasını intizar eylerim"* diye yazmıştır. Yine 12 Mayıs 1335/1919 tarihli vesikaya göre ise Mustafa Kemal Paşa, Anadolu'ya gitmeye hazır olduğunu ancak 15 bin kuruşluk maaşını hatırlatarak, vazifesinin ehemmiyeti ile maaşının nispetini hatırlatmaya ihtiyaç duymadığını ancak en azından eski maaşının aynen devam etmesini ve karargâhının da bir fevkalade harp karargâhı kabul edilmesini istemiştir. 13 Mayıs 1335/1919 tarihli vesikaya göre ise birkaç maddede eski tarihlere de atıflar yaparak isteklerde bulunmuştur. Buna göre;

1. 7 Mayıs tarihli tezkeresi ile karargâh mensuplarının 3 aylık maaşlarının şimdiden ve buradan verilmesini istediği halde cevap alamadığını ifade etmiştir,

2. Fevkalade masraflar için ayrıca bir meblağın lazım olduğunu,

3. En az iki binek otomobilinin lazım olduğu halde bunun te'min edilmediğini,

4. Bütün bunlar te'min edilirse üç gün içinde hareket etmeye hazır olduklarını da ayrıca ifade etmiştir.

Bu vesikalardan anlaşılacağı üzere *"gizli bir gidiş"* veya *"kaçış"* yoktur; bilakis gidiş alenidir ve devlet desteklidir. Zaten Mustafa Kemal, *'Nutuk'*ta bile *"Beni Anadolu'ya teb-id maksadıyla gönderiyorlar,"* demiştir. Oradaki teb-id kelimesiyle söylemek istediği; merkezi hilafet olan İstanbul'dan uzaklaştırmak için gönderdiklerini düşünmüştür. Tüm bunların sonunda 15 Mayıs 1919 günü Yunan askerî İzmir'e çıkıyor. Bir gün öncesinden 14 Mayıs günü (Cuma), Cuma selamlığından Sultan Vahdettin, Mustafa Kemal'i camiye çağırır ve bir eline Kur'an bir eline de bir kâğıt alarak yemin ediyor. Yemini şöyledir: "Sadrazam Paşa, Yaver Paşa, padişahın iki tarafında birer adım gerisinde idiler. Mustafa Kemal Paşa, askeri duruşuna dini bir eda dahi vererek ilerledi ve sağ elini Kur'an-ı Kerim'in üzerine koyarak şu yemini eyledi: 'Heyet-i Vükelaca tanzim olunup Padişah Hazretlerinin iradesine sunulan yirmi bir maddelik özel talimatta bana verilen yetkiler doğrultusunda padişah hazretlerimizin Anadolu vilayetlerindeki bütün mülki ve askeri memurlar üzerindeki teftiş ve tetkikat görevimi, padişah hazretlerinin müsaadeleri doğrultusunda iftiharla ve sahip olduğum yetkiler doğrultusunda tüm sadakatimle yapmaya gayret edeceğime vallahi billâhi."[4]

Bu yeminden sonraki gün İngilizler, *"Mustafa Kemal, yine gitmeyecek bizi kandırıyor"* düşüncesi ile Rauf Orbay ile haber gönderiyor. Mustafa Kemal ise Nutuk'ta *"Rauf Orbay, bana geldi. İngilizler, seni tevkif edecekler,"* diye zikretmiştir. Hâlbuki İngilizler, Mustafa Kemal'i tevkif edecek olsa Mustafa Kemal, Samsun'a gidemezdi. Çünkü o zaman Samsun da İngilizlerin işgali altındaydı. Bütün bu gelişmeler neticesinde Mustafa Kemal, en sonunda *"Bandırma Vapuru"* ile yola çıkmış ve 19 Mayıs günü, Samsun'a çıkmıştır.

3 Atatürk'ün Kaleminden 4: Hatırat Sayfaları, Kaynak Yayınları, 2016, s. 89 (Falih Rıfkı Atay).

4 Ahmet Anapalı, *Kurtuluş Faturasını Ödeyen Adam*, s. 197

Kemalizm ve Kürtler!

Ali KAÇAR
kacarali@hotmail.com

Ulusçuluk ve ulus devlet anlayışı, 1789 Fransız ihtilali ile birlikte dünyaya yayılmaya başlayan hastalıklı bir anlayıştır. Osmanlı İmparatorluğunun dağılma sürecini çabuklaştıran nedenlerden biri, beceriksiz ve iş birlikçi yönetimler ise diğer bir nedeni de bu ulusçuluk/milliyetçilik anlayışıdır. Abdülhamid'in bir İttihat ve Terakki darbesi neticesinde görevden alınması, İmparatorlukta bir otorite boşluğu meydana getirmiş, bu da iç kargaşalıkların çıkmasına ve etnik ayrışmanın uluslaşma sürecine zemin hazırlamıştır. Osmanlı İmparatorluğunda ulusçuluk/milliyetçilik anlayışı, Batılılaşma hareketleri ile eş zamanlı olarak meydana gelmiştir. Padişah III. Selim döneminde başlayan, II. Mahmut ve diğer padişahlar dönemi ile devam eden Batıl(ı)laşma hareketi, Batılı ülkelere eğitim amacıyla giden öğrencilerin ülkeye tekrar dönmeleri ile ivme kazanmıştır. Başlangıçta Jön Türkler olarak başlayan, sonraları İttihat ve Terakki Cemiyeti olarak şekillenerek faaliyetlerine devam eden Kürt ve Türklerden oluşan Osmanlı muhalefeti Padişah Abdülhamid'e 23 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyeti ilan ettirmişlerdir.

> ***Osmanlı İmparatorluğunda, İslami uygulamalardaki bütün eksikliklerine rağmen ırklar arasında herhangi bir ayırım yapılmamış, hiçbir ırkın kendi dilini, kültürünü yaşaması engellenmemiştir. Kürtlerin Osmanlı İmparatorluğu ile ilişkileri 1500'li yıllara dayanmaktadır. Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu ile İran'daki Safevi Devleti arasında devam eden güç mücadelesinde Kürt aşiretlerinin büyük çoğunluğu Osmanlıyı tercih etmişti.***

27 Nisan 1909'da Abdülhamid'in tahttan indirilmesi ile birlikte ülke içerisinde, dış emperyalist güçlerin de kışkırtmasıyla darbeler ve azınlıklar tarafından etnik amaçlı kargaşalıklar birbirini takip etmiştir. Yer yer iç isyanlara dönüşen bu kargaşalıklar, gerek Afrika'da ve gerekse Balkanlar'da etnik kopmalara ve toprak kayıplarına neden olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkan Savaşları'nda yenilgiye uğraması ve emperyalist dış güçlerin kışkırtmaları, İmparatorluktaki farklı etnik kökenli halkların uluslaşma sürecini hızlandırmıştır. Bunda İttihat ve Terakki'nin ırkçı, diğer kavimlere karşı düşmanca davranışı ve bütün dünyadaki Türkleri birleştirme amaçlı Turancı tavırları da etkili

olmuştur. Bütün bu kargaşalık ve etnik kalkışmalara rağmen Kürtlerin başlangıçta ayrışma, Osmanlı İmparatorluğundan kopma gibi düşünceleri olmamıştır. Dolayısıyla Birinci Dünya Savaşı'na kadar Kürtlerin genelini içine alıcı tarzda bir uluslaşma ya da ulus devleti kurma gibi bir anlayışları yoktu. Lokal bir takım grupların istekleri ise Kürtlerin tamamını kapsayıcı tarzda bir *'milli kimlik'*e dönüşmemişti. Bu nedenledir ki, 1914'de başlayan Birinci Dünya Savaşı dolayısıyla Halife tarafından ilan edilen cihada, Kürtler seferber olmuşlardır.[1]

Birinci Dünya Savaşı'nın bitmesiyle birlikte, işgalci devletler harita üzerinde cetvelle sınırlarını belirledikleri Osmanlı topraklarını kendi aralarında paylaşmaya başlamışlardır. Paylaştıkları bu topraklarda kendi mandalarında 20'den fazla devletçik kurmuşlardır. Araplar da kendi aralarında onlarca devlete bölünürken, Türkler de küçültülmüş ve adına *Misak-ı Milli sınırları* denilen sınırlar içine hapsedilmişlerdir. Kürtler ise Türkiye, İran, Irak, Suriye ve Sovyetler Birliği arasında pay edilerek, onlara güdümlü de olsa bir devlet olma imkânı bile verilmemiştir. Kurulan bütün bu devletlerin yönetimleri ise, hangi emperyalist devletin hegemonik sahasına giriyorsa, o emperyal devlet tarafından belirlenmiş ve desteklenmişti. Bu durum, Türkiye için de geçerli idi. Irak için de, Suriye için de ve diğer devletçikler için de!

Osmanlı İmparatorluğunda, İslami uygulamalardaki bütün eksikliklerine rağmen ırklar arasında herhangi bir ayırım yapılmamış, hiçbir ırkın kendi dilini, kültürünü yaşaması engellenmemiştir. Kürtlerin Osmanlı İmparatorluğu ile ilişkileri 1500'li yıllara dayanmaktadır. Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu ile İran'daki Safevi Devleti arasında devam eden güç mücadelesinde Kürt aşiretlerinin büyük çoğunluğu Osmanlıyı tercih etmişti. Kürtlerin Osmanlı İmparatorluğunu tercih etmelerinin nedenini Osmanlı tarihçilerinden biri olan Feroz Ahmad şöyle anlatmaktadır*: "Osmanlı İmparatorluğu, yönetici sınıfın fethettikleri halkları kültürel yönden de entegre etmeye dair bir girişimde bulunmamaları açısından, diğer premodern imparatorluklardan farklıydı."* Yani Osmanlı, yönetimi altındaki halkların kültürüne karışmıyordu.

Mustafa Kemal ve Kürtler

Mustafa Kemal'in Kürtlerle ilişkisi, henüz albay olduğu 1916 yılında başlar. 10 Mart 1916 tarihinde Diyarbakır'da bulunan 16. Kolordu Komutanlığına albay olarak (10 Mart 1916) atanan Mustafa Kemal, karargahını kurduğu Silvan'da bulunduğu süre içerisinde, bazı Kürt ileri gelenleriyle tanışmış ve özel dostluklar kurmuştur.[2] Mustafa Kemal, bu ilişkisini Diyarbakır'da 2. Kolordu Komutanlığına vekâleten (25 Kasım 1916) tayin olmuş[3] ve görev yaptığı zaman da devam ettirmiş, Kürt aşiret reisleriyle adeta kardeşlik derecesinde bir dostluk kurmuştur. Silvan'da, konağında kaldığı toprak ağaları Sadık ve Ali Beyler, Mutki milis kumandanı Hacı Musa Bey ve Garzan mıntıkasında eşkiyalık yapan Cemile Çeto, Mustafa Kemal'in ileride de yararlanacağı ünlü kişilerden bazıları[4] olmuştur. Mustafa Kemal Paşa ile Kürtler arasında o sıralarda kurulan sıcak ilişkileri, Kürt yazar Zinnar Silopi şöyle anlatmıştır:

Mustafa Kemal, Diyarbakır'da II. Kolordu komutanı olarak bulunduğu zaman, Kürt aşiret reisleriyle çok iyi ilişkilerde bulunarak, bunlarla adeta kardeşlik derecesinde bir dostluk kurmuştu... Mustafa Kemal Paşa, karargahının korunması için Kürt milli kıyafetleriyle bezenmiş bir tabur teşkil edilmişti. Bu tabura Dersimli Hasan Bey komuta ediyordu… Mustafa Kemal Paşa, Kürt askeri taburunun giydiği elbise tarzında, temiz giyinmiş sekiz-on yaşlarında iki yetim Kürt çocuğunu da, daima arabasında beraber gezdiriyordu… Mustafa Kemal Paşa'nın aslen Kürt olduğunu söyleyenler bile vardı.[5]

Mustafa Kemal, bu ilişkisini daha sonraki yıllarda yani gücü eline geçirinceye kadar devam

1 Ali Rıza Şeyh Atar, *Kürtler Bölgesel ve Bölge Dışı Güçler,* Anka Yayınları. 1.bsk. Kasım 2004, İstanbul, sh.86

2 Abdurrahman Arslan, *Samsun'dan Lozan'a Mustafa Kemal ve Kürtler (1919-1923)*, Doz Yayınları, 1 bsk. Haziran 1991, İstanbul, s.15; ayrıca bkz. Altan Tan, *Kürt Sorunu, Ya Tam Kardeşlik Ya Hep Birlikte Kölelik*, Timaş Yayınları, 3.bsk, Mayıs 2009, İstanbul, s.175

3 Şaban İba, *Sevr'den Lozan'a-Kürt Sorunu Ve Kemalist Hareket*, Özgün Üniversite Yayınları, 1. bsk. Ekim 2008, Ankara, s.234

4 Abdurrahman Arslan, *Samsun'dan Lozan'a Mustafa Kemal ve Kürtler (1919-1923)*, Doz Yayınları, 1 bsk. Haziran 1991, İstanbul, s.15; ayrıca bkz. Altan Tan, *Kürt Sorunu, Ya Tam Kardeşlik Ya Hep Birlikte Kölelik*, Timaş Yayınları, 3.bsk, Mayıs 2009, İstanbul, s.175

5 Mustafa Akyol, *Kürt Sorununu Yeniden Düşünmek*, Doğan Kitap yay. 5.bsk. Kasım 2007, İstanbul, s.77-78; Altan Tan, *Kürt Sorunu, Ya Tam Kardeşlik Ya Hep Birlikte Kölelik*, Timaş Yayınları, 3.bsk, Mayıs 2009, İstanbul, s.176

ettirmiştir. Kürt aşiret reisleriyle adeta kardeşlik derecesinde bir dostluk kurmuştur. *'Diyarbekir'deki muhteşem Cemilpaşa Konağı'*nı sık sık ziyaret ederek ailenin Avrupa'da eğitim görmüş gençleriyle ve ailenin liderleri Mustafa ve Kasım Beylerle sohbet ediyordu.[6] Aslında Mustafa Kemal'in Kürtlerle kurduğu bu ilişkiler, büyütülecek ve gelecekte henüz düşünce planında bile olmayan bir mücadele düşünülerek kurulan ilişkiler değildir. Çünkü Mustafa Kemal'in kurduğu ilişkiler, bölgede görev yapan her Osmanlı paşasının kurduğu ilişki türünden ilişkilerdi. Zaten bu ilişkiler, *'tipik bir Osmanlı paşasının bölgede kurduğu ilişkilerden öteye gitmemiştir."*[7]

M. Kemal'in Samsun'a Gidişi ve Kürtlerle İlişki

Ancak Mustafa Kemal'in bu tarihlerde Kürtlerle kurduğu bu ilişkiler, gelecekte Halife tarafından görevli olarak Anadolu'ya gönderildiğinde işine çok yarayacaktı. Nitekim Mustafa Kemal, Anadolu'ya Halife Vahdeddin tarafından görevlendirildiğinde kendisine verilen yetki sadece askeri kesimi ya da belirli bir bölgeyi kapsamıyordu; sivil-askeri kesim dâhil ve Doğu, Güneydoğu Anadolu'nun tamamını kapsıyordu. Kısacası Mustafa Kemal, Anadolu'ya gönderilirken çok geniş yetkilerle *'Halife vekili'* olarak görevlendirilmişti. İşte Mustafa Kemal, bu yetki çerçevesinde 19 Mayıs 1919'da Samsun'a gelir gelmez yaptığı ilk işlerden birisi daha önce tanıştığı, dostluk kurduğu Diyarbakır'daki Kürtlerle temas kurmak olmuştur. Bu çerçevede Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki bazı Kürt aşiret reislerine telgraflar çekmiş, bu telgraflarda kendisinin Sultan tarafından atandığını, yakın bir zamanda Kürdistan'ı ziyaret etmek istediğini söylüyor, aynı zamanda ülkenin işgalci güçlerden kurtuluşu için onlardan destek istiyordu. Nitekim çektiği telgrafların birinde: *"Bizim varlığımızın Kürtlerin, Türklerin ve bütün Müslümanların yardımına ihtiyacı var. Genel olarak hepimiz bağımsızlığımızı korumalıyız ve ülkemizin bölünmesine izin vermemeliyiz. Ben Kürtlere, Osmanlı Devletinin parçalanmaması şartı ile onların gelişmesine ve ilerlemesine vesile olacak bütün hukuk ve imtiyazın verilmesinin yanındayım."*[8] diyordu.

M. Kemal, Samsun'a gittiği günden itibaren *"Türk ve Kürt milleti"* bağımsızlık ve bütünlük için birleştirmeyi ve silahlı mücadeleye seferber etmeyi düşünmüştür. Nitekim Samsun'a gittikten bir ay sonra Kazım Karabekir Paşa'ya 16 Haziran 1916'da çektiği telgraftaki şifrede: *"Diyarbakır'daki Kürt Kulübü'nün İngilizlerin kışkırtmasıyla İngiliz himayesinde bir Kürdistan kurulması amacı güttüğü için kapatıldığını,"* nitekim çok sayıda mahalli Kürt liderlerden aldığı telgrafların da bu Kulübün Kürtleri temsil etmediğini gösterdiğini belirtir. Aynı telgrafta Mustafa Kemal, şunları ifade eder:

"Doğu vilayetleri halkının, Ermeni çetelerinin acımasızlığına ve taarruzlarına hedef olmuş, en büyük felaketi görmüş bir unsur olmak sıfatıyla birlik ve fedakârlık lüzumunu en önce takdir ettikleri iftiharla görülmektedir. Fakat Anadolu'nun öteki tarafları böyle değildir…

Bu sebeple ben, Kürtleri de bir öz kardeş olarak ağuşumuza (bağrımıza) katıp tekmil milleti bir nokta etrafında birleştirmek ve bunu dünyaya Müdafaa-i Hukuku Milliye cemiyetleri vasıtasıyla göstermek karar ve azmindeyim. Esasen milli vicdandan doğan bu kudrete karşı koyacak hiçbir kuvvet tasavvur etmiyorum."

Mustafa Kemal'in bu şifresi, üç maddede özetlenebilir:

1.Doğu halkına güven,

2.Kürtleri bağrımıza katarak, tekmil milleti birleştirmek ve örgütlemek,

3.Böylece zaferi sağlayacak kuvveti yaratmak.[9]

Aslında Kürtler, sadece Ermenilere değil İngiliz emperyalizmine de karşıydı.[10] Nitekim M. Kemal de, Kazım Karabekir Paşa'ya çektiği şifreden iki gün sonra Edirne'deki 1. Kolordu Komutanı Cafer Tayyar'a *"Kürtler de Türklerle birleşti"* haberini verdiği telgrafta şu bilgiyi de vermiştir:

6 M. Kemal'in karargâhını koruyan tabura Dersimli Hayri Bey komuta etmekteydi. Bkz; Altan Tan, age. s.176

7 Arslan, age. s.15

8 Ayşe Hür, *Taraf Gazetesi*, 21.10.2008 (http://www.taraf.com.tr/haber/osmanlidan-bugune-kurtler-ve-devlet-2.htm)

9 Doğu Perinçek, *Kurtuluş Savaşı'nda Kürt Politikası*, Kaynak Yayınları, 2.bsk. Aralık 1999 İstanbul, s.105-106

10 Perinçek, age. s.107

"İngiliz himayesinde bir bağımsız Kürdistan teşkili hakkındaki İngiliz propagandası ve bunun taraftarları da bertaraf edildi."[11]

Bu telgrafın tarihi, 18 Haziran'dır. Mustafa Kemal Paşa, bir ay gibi kısa bir sürede, daha Kürdistan'ın hiçbir iline ayak basmamışken, *"Bağımsız Kürdistan yönündeki propagandanın ve bu propaganda taraftarlarının bertaraf edildiğini, Kürtlerin de Türklerle birleştiğini"* söylüyor. Hiçbir somut gerçeğe dayanmayan, hayal ürünü bu sözler şu amaçlara yöneliktir: **1.** Osmanlı asker ve sivil yöneticilerindeki Kürtlere ilişkin endişeleri yok etmek, onlara cesaret vermek. **2.** Sözde kalan *'Kürt-Türk'* birliğini tek taraflı bir irade beyanına dayandırarak Kürt milli haklarını reddetmek. Tek taraflı bir irade beyanı olan *"Kürtlerin de Türklerle birleştiği"* sözü, özünde Kürtlerin hiç kaale alınmadığını göstermektedir.

Anadolu İhtilali kitabının yazarı Sabahattin Selek, söz konusu telgrafı şöyle yorumlamaktadır:

"Mustafa Kemal Paşa, çok defa, olmasını istediği şeyi kumandanlara olmuş gibi göstermeye dikkat etmiştir. Mesela, 18 Haziran 1919 günü Edirne'de 1. Kolordu Kumandanına yazdığı telgrafta; tekmil Anadolu ahalisinin milli istiklali kurtarmak için baştan aşağı bir vücut haline getirildiğini, istisnasız bütün kumanda heyetleri ve subaylar ile ortak bir karara vardıklarını, vali ve mutasarrıfların hemen tamamının milli harekete katıldığını, Kürtlerin de Türklerle birleştiğini kesin ifadelerle söylemektedir. Şüphesiz bu taktik, ihtilalin bir gereği idi… 1. Kolordu Kumandanına 'Kürtler de Türklerle birleşti' derken, o zamanın en büyük endişelerinden birinin, Kürtlerin İngiliz propaganda ve tahriklerine aldanarak Türk milli hareketine tehlike teşkil edecek bir tutum takip etmesi ihtimalinin kalmadığı telkinini istemiştir."[12]

Sabahattin Selek, *'olmayan bir şeyi olmuş gibi göstermeyi'* ihtilalin bir taktiği olarak değerlendirmektedir. 'Olmayan bir şeyin olmuş gibi gösterilmesi' yalan üretmek demektir. İletişimin zayıf, kamuoyunun çok küçük olduğu o günkü şartlarda, kabul etmek gerekir ki yalana dayalı bu politikalar oldukça etkili olmuştur. Kürtlerin de Osmanlı İmparatorluğundan ayrılacağı yönündeki endişeleri gidermek amacıyla bu yalana dayalı politikalara başvuran Mustafa Kemal Paşa, Osmanlı hâkim sınıfları ile aynı doğrultuda, Kürtlerin ve Kürdistan'ın Türk hâkimiyetinde olması gerektiğini savunmaktadır.[13]

Kürtlerin arkasında İngilizlerin olduğuna, İngilizlerin bağımsız bir Kürdistan kurmak istediklerine dair bir politikaları olmadığını hatta Kürdistan'a ve Kürtlere karşı olduklarını söyleyen Abdurrahman Arslan, şöyle devam etmiştir:

Mustafa Kemal Paşa, gerekse Osmanlı yöneticileri Kürtlerin özgürlük mücadelelerinin arkasında İngilizlerin bulunduğunu söylemektedirler. Gerçeklere dayanmayan ve tamamen yalan olan bu suçlamalar, Mustafa Kemal Paşa'ya, Kürt milli haklarını red ve inkârda önemli bir gerekçe olacaktır. İngilizlerin Güney Kürdistan'da Kürt özgürlüğü için mücadele eden Şeyh Mahmude Berzenci hareketini kanla bastırdıkları bilinmektedir. Ayrıca İngilizlerin *'Bağımsız Kürdistan'* fikrini hiçbir zaman gündeme dahi getirmedikleri ve bu fikri desteklemedikleri de bilinmektedir. Kaldı ki, İngilizler gerçekten bir Kürt özerkliğinden bile yana değillerdir. Sevr anlaşmasındaki Kürt özerkliğini nasıl bir yılan hikâyesine dönüştürdükleri ve Kuzey Kürdistan'ı Türk yönetimine bıraktıkları da göz önüne getirdiklerinde, *'Kürt özgürlük hareketinin arkasında İngilizlerin bulunduğunu'* iddia etmek hiç de inandırıcı olmamaktadır. Bu gerçeklere rağmen *"Kürtlerin arkasında hep bir yabancı parmağı aramak",* Kürt milli haklarını red ve inkâr etmenin uyduruk bir gerekçesi olmaktan öte bir anlam taşımamaktadır.

Mustafa Kemal Paşa'nın rahatsızlık duyduğu *"Kürt özgürlük hareketi"*nin arkasında Kürdistan Teali Cemiyeti ve yurtsever Kürt aydınları vardır. Kemalistlerin *'İngiliz işbirlikçisi'* diye nitelendirdikleri Kürdistan Teali Cemiyeti, 17 Aralık 1918 tarihinde Seyit Abdulkadir Efendi başkanlığında kurulan yurtsever bir Kürt örgütüdür.[14] *(Devam edecek…)*

11 *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c. 2 (1915-1919), Kaynak Yayınları, 2.bsk. Aralık 1999, İstanbul, s.394

12 Sabahattin Selek, *Anadolu İhtilali*, Cem Yayınevi, 6.bsk. 1976, İstanbul, s.258-259, ayrıca 31 nolu dipnot.

13 Abdurrahman Arslan, age. s.21-22

14 Arslan, age. s.22-23

Kemalizm ve Kürtler - II

Ali KAÇAR
kacarali@hotmail.com

M Kemal, 1916 yılında Diyarbakır'da, 2. Kolordu komutanı olarak görev yapmıştır. Görev yaptığı süre içerisinde, Kürt aşiret reisleriyle ve dönemin kanaat önderleriyle iyi ilişkiler kurmuş hatta kendi güvenliğini sağlamak amacıyla Kürt askerlerden oluşan bir Kürt taburu oluşturmuştur. O dönemle ilgili olarak 1950-1954 yılları arasında DP (Demokrat Parti) Diyarbakır milletvekilliği yapan Avukat Mustafa Remzi Bucak, aşağıdaki bilgileri vermiştir:

M. Kemal, Kürtlerle kurduğu bu ilişkiyi, Halife Vahdeddin tarafından görevlendirilip Samsun'a gönderildikten sonra bir fırsat, aynı zamanda bir imkân olarak değerlendirmiştir. İlk iş olarak 1916'da dostluk kurduğu Kürt ileri gelenleriyle tekrar ilişkiye geçmiştir.

"Diyarbakır'da kolordu kumandanı sıfat ve salahiyetiyle bulunduğu sırada, Gazi Mustafa Kemal Paşa, emrindeki birliklerde mevcut Kürt askerlerden Kürt taburu teşkil ettirerek milli libaslarını, yani şal şapiki giydirip, bellerine de meşhur Kürt hançerini taktırıp müstakil birlik hâlinde talim ve terbiyeye ettirmiş, daha da ileri giderek kendi muhafızlığını da onlara tevdi ettirmek suretiyle kendisinin en yakını, en mutemedi olduklarını gerek birliğe gerek bütün Kürdistan'a telkin ve ilan etmiş idi. O bölüklerde askerlik eden, halen berhayat şahıslardan bu husus erbabınca tahkik ettirilebilir. Bunlardan bir tanesi, Diyarbekir'de sayın Ethem Ulcay Bey'dir."[1]

M. Kemal, Kürtlerle kurduğu bu ilişkiyi, Halife Vahdeddin tarafından görevlendirilip Samsun'a gönderildikten sonra bir fırsat, aynı zamanda bir imkân olarak değerlendirmiştir. İlk iş olarak 1916'da dostluk kurduğu Kürt ileri gelenleriyle tekrar ilişkiye geçmiştir. 28 Mayıs 1919'da dört Kürt aşiret reisine[2] çektiği telgraflarda, kendisinin

1 Altan Tan, Altan Tan, Kürt Sorunu, Ya Tam Kardeşlik Ya Hep Birlikte Kölelik, Timaş Yayınları, 3.bsk, Mayıs 2009, İstanbul, s. 176

2 Bu Kürt aşiret reisleri: 1- Diyarbekir vilayetinde Hazro nahiyesinde hanedan eşrafından Hatip ve Mehmet Beylere, 2- Diyarbekir vilayetinde Garzan Kaymakamı vasıtasıyla Cemil

Halife (Sultan) tarafından tayin edildiğinden ve yakın bir zamanda Kürdistan'ı ziyaret etmek istediğinden bahsetmiş ve Osmanlı devletinin, işgalci Avrupalıların elinden kurtuluşu için, mücadelede kendilerinden destek istemiştir. Aynı gün, Osmanlı Meclis-i Mebusan'ı üyesi Diyarbakır'daki Kürt Derneği'nin üyelerinden biri olan Kâmil Bey'e de bir telgraf çekmiştir. Telgrafta, Kürt ve Türk arasındaki her nefret ve düşmanlığın felaketle sonuçlanacağı konusunda Kamil'i uyarmış, bundan dolayı da iki millet arasındaki birlik ve kardeşliğin korunmasını istemiştir.[3]

Bölge halklarını Osmanlıya karşı kışkırtmak için ırkçı anlayışı öne çıkararak halklar arasında çatışma çıkartmaya da devam etmiştir. Bu amaçla Ermenilerle Kürtler arasında, ta o dönemlerde on yıllarca devam edecek ırkçı tohumları ekmiştir. Kürtleri kendi yanına çekmek için kullandığı en önemli isimlerden biri de binbaşı olan Noel olmuştur.

M. Kemal, daha Samsun'da iken 11 Haziran 1919'da Diyarbakırlı Cemil Paşazade yoluyla Kürtlere de bir mesaj göndermiş ve onlara açıkça şunu yazmıştır: "İngiltere, bağımsız Kürdistan haritasını, Ermenilerin çıkarına kurban ediyor. Kürtler ve Türkler, birbirlerinin gerçek kardeşleridir ve birbirlerinden ayrılmaları mümkün değildir. Bizim varlığımızın Kürtlerin, Türklerin ve bütün Müslümanların yardımına ihtiyacı var. Genel olarak hepimiz bağımsızlığımızı korumalıyız ve ülkemizin bölünmesine izin vermemeliyiz. Ben Kürtlere, Osmanlı devletinin parçalanmaması şartı ile onların gelişmesine ve ilerlemesine vesile olacak bütün hukuk ve imtiyazın verilmesinin yanındayım."[4]

M. Kemal bu dönemde, özellikle Lozan Anlaşması'na kadar bu tavrını devam ettirmiştir. Kürtlerin, Türklerle kardeş olduğunu, birbirlerinden ayrılmalarının söz konusu olmadığını, Osmanlının iki asli unsuru olduğunu belirtmeye ve görünürde savunmaya devam etmiştir. Amaç, Kürtlerin ayrılıp bağımsızlıklarını ilan etmelerine engel olmaktı. Aslında aynı amacı İngilizler de gütmekteydi. Çünkü Mahmut Berzenci olayında olduğu gibi, Kürtlerin bağımsız bir devlet hatta özerklik kurmalarını bile istememekteydi. Dolayısıyla İngilizler Kürtleri desteklemektedir sözü, aslında Kürtlerin özgürleşerek bağımsız bir devlet kurmalarını engelleme amaçlıydı. Elbette Kürt bölgesinde bağımsız ya da özerk bir yönetim için İngilizlerle ilişki kurmak isteyen Kürtler, daha doğrusu Kürtçüler bulunmaktaydı. Ama bunlar, Kürtleri temsil etmekten, çok uzaktı. Sonraki yıllarda görüleceği üzere M. Kemal, Kürt-Türk kardeşliği ve ülkenin kuruluşunda iki asli unsur olduğu gerçeğinden uzaklaşarak Türklerin dışında bir ırkın olmadığını, Kürtlerin de Türk olduğunu söylemiş, karşı çıkanları ise Takrir-i Sükûn Kanunu ile istiklal mahkemelerinde yargısız infaza tabi tutmuştur.

M. Kemal, asıl hedefine ulaşmak için, gerçeklikle bağdaşmayan iddialarına devam etmiştir. 17 Haziran 1919'da Erzurum'da bulunan 15. Kolordu kumandanı Kazım Karabekir'e gönderdiği bir telgrafta şöyle demiştir: "Diyarbakır'daki Kürt kulübü; İngilizlerin teşvikiyle İngiliz himayesinde bir Kürdistan kurmak amacını takip ettiği anlaşıldığından kapattırılmıştır. Üyeleri hakkında kanuni takibat yaptırılıyor. Kürdistan'ın tanınmış beylerinden aldığım çeşitli telgraflarla dağıtılan bu Kürt kulübünün

Ceto Bey'e, 3- Diyarbekir vilayetinde Silvan'da hanedan eşrafından Sadık Bey ve Ali Ağa'ya, 4- Bitlis vilayeti vasıtasıyla Mutki kazasında Musa Bey'e. Telgrafın orijinal metni için bkz. Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.2 (1915-1919), Kaynak Yayınları, 2.bsk. Aralık 1999, İstanbul, s. 335

3 Telgrafın tam metni için bkz. Atatürk'ün Bütün Eserleri, s. 336

4 https://www.insanokur.org/1919-1920-sevr-surecinde-kurtler-ayse-hur/#google_vignette

hiçbir Kürt'ün hissiyatını temsil etmediği, birkaç serserinin teşebbüsleri neticesi olduğu, vatan ve milletin bütünüyle bağımsız ve hür yaşaması uğrunda her fedakârlığa ve bu konuda emirlerimize amade bulundukları bildirilmektedir..."[5]

İngilizlerin Bölge Halklarına Yönelik Faaliyetleri

İngilizler, Sykes-Picot Anlaşması gereği, kendi menfaatlerini elde etmek için Osmanlının doğu ve güneydoğusunda, Irak'ta hiçbir hukuk ve kural tanımaksızın faaliyetlerine devam etmiştir. Bölge halklarını Osmanlıya karşı kışkırtmak için ırkçı anlayışı öne çıkararak halklar arasında çatışma çıkartmaya da devam etmiştir. Bu amaçla Ermenilerle Kürtler arasında, ta o dönemlerde on yıllarca devam edecek ırkçı tohumları ekmiştir. Kürtleri kendi yanına çekmek için kullandığı en önemli isimlerden biri de binbaşı olan Noel olmuştur. Noel'in bölgedeki faaliyetlerinden rahatsız olan M. Kemal, 24 Haziran 1919 tarihinde Kazım Karabekir'e gönderdiği telgrafta, Binbaşı Noel'in faaliyetlerine ve Kürtlerin tepkisine dair şunları söylemiştir: "Mr. Noel adlı bir İngiliz binbaşısı Urfa'dan, Siverek yoluyla Viranşehir'e giderek millî aşiretlerin başkanlarıyla görüşmüş ve Urfa'ya dönmüştür. Osmanlı hükümeti aleyhinde pek kötü propagandalar yapmıştır. Aşiretlerin başkanlarından aldığı kesin cevaplar, kendisini sevindirmemiştir. Kürtler, devletten ve Türk kardeşlerinden kayıtsız şartsız ayrılmayacaklarını, bu uğurda canlarını vermeye hazır bulunduklarını söylemiştir. Ve adı geçenin vermek istediği çok miktarda parayı kabul etmeyerek namus ve vatanlarını koruma isteklerini göstermişlerdir..."[6]

Bu dönemde İngilizler de Binbaşı Noel kanalıyla Kürtlerle ilişki kurmaya çalışmaktaydı. Noel, bu amaçla Mayıs 1919'da bölgenin birçok yerini -Mardin, Midyat, Savur, Derik, Diyarbakır'ı- dolaşmış, Kürtlerin ileri gelenleriyle görüşmüş ancak Kürtlerin genelinde tepki almış ve eli boş dönmüştür. Noel, sadece Cemilpaşazade ailesinin en etkin kişilerinden biri olan ve Kürtçülük faaliyetlerinde öne çıkan Ekrem Cemilpaşazade'yi etkilemiştir. Ekrem Cemilpaşazade, Noel ile görüşmesinden sonra Kürdistan cemiyetinde heyecanlı bir dille, "Burada Türklük ve Osmanlılık yoktur. Burası müstakil Kürdistan'dır." şeklinde konuşmaya başlamıştır. Ekrem Cemilpaşazade'nin bu konuşmaları üzerine, orada bulunan bazıları, "Ekrem! Sen kimin namına söz söylüyorsun?" diyerek onun sözünü kesip kendisine hücum etmişler ve onu kürsüden indirmişlerdir. Durumun bu hâle gelmesi üzerine, Diyarbakır sorgu hâkiminin, Ekrem

5 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.2, s. 390; Sinan hakan, Türkiye Kurulurken Kürtler (1916-1920), İletişim Yayınları, 4.bsk. 2023, İstanbul, s. 155

6 https://www.insanokur.org/1919-1920-sevr-surecinde-kurtler-ayse-hur/#google_vignette; Telgrafın tamamı için bkz. Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.3, s. 117

Cemilpaşazade'nin sorgulanması amacı ile müzekkere çıkarması üzerine, bu kişi Diyarbakır dışına çıkmış ve bir süre sonra İngiliz işgalindeki Halep'e kaçmak zorunda kalmıştır.[7]

Noel, Kürtlerden yüz bulamamasına rağmen, faaliyetlerine devam etmiştir. Hatta Kürtlerin İngilizlerce kazanılabilmelerini sağlamak için, müşahhas iki teklifi gündeme getirmiştir. Bu tekliflerden biri, Kürtlere yönelik genel af ilan edilmesiydi. Noel; Kürtlerin, Ermenilere yaptıklarının hesabının sorulacağı korkusunu yaşadıklarını; Kürtlere, Ermenilere karşı işledikleri suçlardan dolayı genel af ilan edileceği ve Kürtlerin el koydukları Ermeni mallarının iade edilmesi dışında bir istekte bulunulmayacağı güvencesi verilirse Kürtlerin kendilerine yaklaşacağı iddiasında bulunmuştur.

Noel'in ikinci teklifi ise doğu ve güneydoğudaki valilik, mutasarrıflık, komutanlık gibi bazı kilit konumlara Kürt ileri gelenlerinin atanması şeklindeydi.

Kürt ileri gelenlerinden, bunlara resmî sıfatlar verilerek yararlanma imkânı bulunamayınca bu kez onları Noel'in yanında bölgeye gönderip kışkırtma eylemlerine doğrudan katılmalarını sağlamak gündeme getirilmiştir.[8]

Bu tür çabalarla Noel ve beraberindeki Kürtçüler, Kürtler üzerinde istedikleri etkiyi meydana getirememişlerdir. Sadece Kürt ileri gelenlerinin Erzurum ve Sivas'ta toplanacak kongrelere katılımları engellenmeye çalışılmıştır.

M. Kemal: "Kürtler ve Türkler Öz Kardeştirler"

M. Kemal'in, Diyarbekir mebusu Cemilpaşazade Kasım Bey'e çektiği 16 Haziran 1919

7 Yaşar ERTÜRK, Millî Mücadele Dönemi'nde Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Yabancı Devletlerin Faaliyetleri (1919-1922), doktora tezi, s. 133 vd. Binbaşı Noel, bölge ile ilgili tuttuğu günlüklerinde Ekrem Bey'i; Belçika'da eğitim görmüş, iyi niyetli, genç bir Kürt milliyetçisi olarak tanıttıktan sonra "Ekrem Bey'in kendisine, Kürtlerin Büyük Britanya mandası istediklerini söylediğini, hakkında tutuklama kararı çıkarılınca Halep'e kaçtığını" yazmıştır. Bkz. Sinan Hakan, Türkiye Kurulurken Kürtler (1916-1920), İletişim Yayınları, 4. bsk. 2023, İstanbul, s. 155

8 İhsan Ş. Kaymaz, Musul Sorunu, Emperyalizm ve Kürtler, Kaynak Yayınları, 1. bsk. Ocak 2014, İstanbul, s. 119,120

tarihli telgraf, Kürtler ve Kürdistan meselesi ile ilgili düşüncelerine ışık tutmaktadır. Bu telgrafta; "Devletin tam bağımsızlığıyla bekası, saltanat ve hilafetin yok olmaktan korunması uğrunda katlanmaya hazır olduğunuz fedakârlık derecesine ve bana karşı olan sevgi ve itimadınıza emniyetim tamdır. Kürtlerin devletten ayrılarak İngilizlerin himayesinde bağımsız Kürdistan kurmaları teorisini tasvip etmem. Çünkü bu teori, muhakkak Ermenistan lehine, İngilizler tarafından tertip edilmiş bir plandır. Tabii ki bunu reddettim ve reddedeceğim. Kürtler ve Türkler, birbirinden koparılmayı kabul etmez öz kardeşlerdir; bugün için vicdani borcumuz; Kürtler, Türkler, bütün İslami unsurlar tek vücut ve tek yürek olarak bağımsızlığımızı savunmak ve vatanın parçalanmasını önlemektir. Kürt kardeşlerimin hürriyeti, refah ve ilerlemesinin vasıtalarını sağlamak için sahip olmaları gereken her türlü hukuk ve imtiyazların verilmesine tamamen taraftarım."[9]

Kürtler ve Türkler, birbirinden koparılmayı kabul etmez öz kardeşlerdir; bugün için vicdani borcumuz; Kürtler, Türkler, bütün İslami unsurlar tek vücut ve tek yürek olarak bağımsızlığımızı savunmak ve vatanın parçalanmasını önlemektir. Kürt kardeşlerimin hürriyeti, refah ve ilerlemesinin vasıtalarını sağlamak için sahip olmaları gereken her türlü hukuk ve imtiyazların verilmesine tamamen taraftarım.

Diyarbekir mebusu Kâmil Bey'e çektiği şifreli telgrafta, şark vilayetlerinin Ermenilere verilmesini engellemek için, bölgede asayişin sağlanması ve milletçe tam bir fikir birliği içinde olunması gerektiğini belirtir ve Kürt Kulübü'nün çalışmalarından duyduğu rahatsızlığı anlatır: "İşitilenlere göre, dış düşmanlarımıza karşı din kardeşlerinin el ele vererek sevgili topraklarımızı kurtaracağı bu tehlikeli anda Diyarbekir'de Kürt Kulübü ile Türkler arasında bazı çeşitli muhalefet varmış. Bunun her iki kardeş ırk için ne elim neticelere sebep vereceğini, siz de çok iyi takdir edersiniz. İdare usulü, ırkların haklarının korunması gibi arada halledilecek aile meselelerinin; dış düşmanın, millî haklarımızı ve bağımsızlığımızı ayaklar altına almaya başladığı bugünlerde, ortaya atılmış en büyük hıyanet olacağına, vatanın kurtarılması için millî birliğin hedef alınması bakış açısıyla Kürt Kulübü'ne gerekli öğütlerde bulunulmasını memleket selameti adına rica eder, neticenin yazıyla bildirilmesini beklerim."[10]

Kuvayi Millîye'ye göre Kürt Kulübü'nün faaliyetleri; *Kürdistan'ın*, Osmanlı vatanının bir parçası olduğu yönündeki fikirlere zarar vermektedir.

Dolayısıyla çalışmaları önce askıya alınan Kürt Kulübü, bir buçuk ay sonra, 21 Temmuz 1919'da "memleketin selameti" adına tamamen kapatılmıştır.[11]

Erzurum Kongresi ve Kürtler

M. Kemal, henüz Samsun ve çevresinde faaliyetlerini sürdürürken Vilâyât-ı Şarkiyye Müdafaa-i Hukuk-ı Millîye Cemiyetinin[12] gayretleri sonucu 17-21 Haziran 1919 tarihleri arasında Erzurum'da bir "Vilayet Kongresi" toplanmıştır. Bu kongreye, 21 delege katılmıştır. Bu kongrede, Osmanlı devletinden kopmamak için

9 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c. 2, s. 388-389

10 28 Mayıs 1919 tarihli telgraf için bkz. ABE, c. 2, s. 336

11 https://www.indyturk.com/node/130166/t%C3%BCrkiyeden-sesler/t%C3%BCrkiye-kurulurken-k%C3%BCrtler-2-t%C3%BCrk-ve-k%C3%BCrt-millis%C4%B1n%C4%B1rlar%C4%B1yla

12 Vilayat-ı Şarkiye Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti 4 Aralık 1918'de İstanbul'da kurulmuştu. Edebiyatçı Süleyman Nazif'in yazılar yazdığı Hadisat gazetesinde kuruluş haberi verilirken amacının doğu illerinde Ermenistan kurulmasını önlemek ve Türk-Kürt kardeşliğini devam ettirmek olduğu belirtilmiştir. Bkz. Taha Akyol, 1919-1920 Mondros, Sevr ve Kuva-yı Milliye, Doğan Kitap yayınları, 1.bsk. Kasım 2016, İstanbul, s. 198

her türlü fedakârlığa katlanma ve Ermeni istilasına karşı şiddetle karşı koyma kararı alınmıştır. Cemiyetin "Heyet-i Faale" adı verilen idarecileri ayrıca, 10 Temmuz 1919'da Erzurum'da doğu illeri adına bir kongre toplama kararı almışlardı.[13]

Cemiyet bu ilk toplantısında, Ermenilerin Doğu Anadolu üzerindeki iddialarını reddeden bir bildiri yayınlayarak bunu bütün Doğu Anadolu şehirlerine göndermiştir. Bir müddet sonra da cemiyetin yönetim kurulu oluşturulmuştur. Başkanlığa Hoca Raif Efendi, kâtipliğe Cevat Dursunoğlu, muhasipliğe emekli binbaşı Süleyman Bey getirilmiştir.[14]

Erzurum Kongresi, 10 Temmuz'da toplanması kararlaştırılmış olmasına rağmen ancak 23 Temmuz'da toplanabilmiştir. Bunun nedeni ise delegelerin Erzurum'a geç gelmeleri olarak belirtilmiştir. Netice itibariyle kongre gecikmeli de olsa 23 Temmuz günü toplanarak çalışmalarına başlamıştır. Kongreye Türklerin ağırlıklı olduğu Erzurum vilayetinden 24 (bazı kaynaklara göre 26) kişi, Sivas vilayetinden 12 (bazı kaynaklara göre 10) kişi, Trabzon vilayetinden 18 (bazı kaynaklara göre 16) kişi katılırken Kürtlerin ağırlıklı olduğu Bitlis vilayetinden dört kişi, Van vilayetinden iki kişi katılmıştır. Toplam sayı, çeşitli kaynaklara göre 57 ila 62 arasında değişmekte idi. Kongreye katılanlardan 33'ü (bazı kaynaklara göre 53'ü) İttihatçı, ikisi Hürriyet ve İtilafçı idi. Delegelerin 22'si Kürt asıllıydı ama Kürtleri temsil etmiyorlardı. Aksine, İttihatçıların Türkçülük ideolojisini benimsemiş kimselerdi.[15]

M. Kemal'in kongre başkanlığına aday gösterilmesi ve yapılan seçim sonucu başkan seçilmesine Trabzon delegeleri karşı çıkmıştır. Bu delegeler, M. Kemal'in eski bir İttihatçı asker olduğunu, sivillerden oluşan bir kongreye, askerlikten yeni ayrılmış birinin başkan olmasının doğru olmayacağını iddia etmişlerdir. Kazım Karabekir Paşa ve diğer ileri gelenlerin araya girmesiyle bu mesele halledilebilmiştir.[16]

13 Dr. Mustafa Özyürek, Mustafa Kemal Paşa'nın Erzurum Günleri makalesi için bkz. https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/346212

14 Yücel Çil'in, "Erzurum Kongresi'ne Katılan Delegelerin Biyografileri," Yüksek lisans tezi, s. 4-5

15 Ayşe Hür, İttihatçıların Ermeni ve Kürt Tehlikesine Karşı Erzurum Kongresi için bkz. https://www.facebook.com/photo.php?fbid=633542622145913&id=100064705415191&set=a.470918878408289&locale=tr_TR

16 Y. Çil agt. s. 8-9

Mahmut Goloğlu bu konuyu, "Mustafa Kemal Paşa'nın kongre başkanlığına getirilmesinden doğacak sakıncalar hakkındaki düşünce, delegeler arasında yayılmaya ve taraftar bulmaya başlamıştı. Kimden ve nasıl geldiği bilinemeyen bu cereyan, Mustafa Kemal Paşa ile yakın arkadaşlarını kuşkulandırmıştı. Kâzım Karabekir Paşa'ya başvuruldu. Kâzım Karabekir Paşa işe el koydu." şeklinde izah etmiştir. Kazım Karabekir'in tavassutu neticesinde M. Kemal Paşa'nın şahsına olan muhalefet, umulandan daha kolay bir şekilde ortadan kaldırılmış ve riyasete giden yoldaki pürüzler de ortadan kaldırılmıştır.[17]

Ancak Kazım Karabekir'in devreye girmesiyle M. Kemal ve Rauf Bey'in kongreye katılabilmeleri sağlanmıştır. Emekli binbaşı Kazım (Yurdalan) Bey'le Cevat (Dursunoğlu) delegelikten istifa etmişleridir. Kendileri de daha sonra Pasinler ve Tortum'dan delege seçilmişlerdir.[18]

M. Kemal, kongrede yapılan seçimde hazır bulunan 45 delegeden, 38'inin oylarıyla başkan seçilmiştir. Oylamada aday olmadığı halde Raif Efendi'ye 2, Trabzonlu Servet Bey'e 1 oy çıkmıştır. 4 delege de çekimser kalmıştır.

Kongre, padişaha da bağlılık telgrafı çekmiştir. Ayrıca sadrazamlık makamına ve vilayetlere de telgraf gönderilmiştir. Telgrafların özü saltanata sadakat, vatanın ve hilafetin, milletin istiklalinin kurtarılmasıdır.[19]

Başkan seçilmesi üzerine kürsüye çıkarak delegelere teşekkür eden M. Kemal, "besmeleyle" başlayan uzun bir konuşma yapmıştır. Bu konuşmasının sonunda, "Cenab-ı vahibü'l-âmâl hazretleri"ne, yani emellerimizin gerçekleşmesini sağlayıcı olan Cenab-ı Allah'ın, "habib-i ekremi (Peygamber) hürmetine bu mübarek vatanı ve saltanat ve hilafet-i kübra makamlarını koruması için" dua etmiş ve "âmin" diyerek bitirmiştir.[20]

M. Kemal, üzerinde mirliva üniforması ile padişah kordonu bulunması dolayısıyla eleştirilere maruz kalmıştır. Gümüşhane delegesi Zeki (Kadirbeyoğlu) Bey, M. Kemal'e hitaben "Paşa! Evvela üniforma ve kordonunu at, ondan sonra kürsüye gel! Milli kuvvet, askeri tahakküm şekline girmesin." diyerek tepkisini göstermiştir.[21]

Erzurum Kongresi'ne, bölgesel katılımda temsiliyet sağlanamamıştır. Listede Van bölgesi delegesi olarak adı geçen Cazım Bey, Bitlis'i temsilen katıldığı bildirilen Süleyman Bey ile Siirt delegesi olarak gösterilen Hacı Hafız Efendi Erzurum Müdafaa-i Hukuk-u Milliye Cemiyeti kurucu üyesidirler. Bu kişilerin Van, Bitlis ve Siirt ile bir ilgileri yoktur. Erzurum Kongresi'ne 'doğu illeri' kongresi süsü vermek için Van, Bitlis ve Siirt delegeleri olarak yazılmışlardır. Bitlis'ten katıldıkları bildirilen diğer bir delege, Sadullah Efendi ve Mutkili Hacı Musa Bey kongreye katılmamışlardır. Savaş delegesi olarak adı geçen Mumcuoğlu Cemal Bey, o sıralarda Erzurum'da bulaşıcı hastalıklar doktorudur. Genel olarak bakıldığında delegelerin %90'ını Erzurum ve Trabzon'dan katılan delegeler oluşturmaktadır. O dönem Kürdistan'ın iki büyük merkezi olan Diyarbakır ve Elazığ ise hiç delege göndermemiştir. Diyarbakır, Elazığ, Siirt, Bitlis, Malatya, Dersim'de örgütlü bulunan Kürdistan Teali Cemiyeti, Erzurum Kongresi'ne delege gönderilmesine karşı çıkmış ve bunu da büyük ölçüde başarmıştır.[22]

17 Veysi Akın, Millî Mücadele'ye Giden Yolda Erzurum ve Sivas Kongrelerinin Kemiyet ve Keyfiyet Bakımından Karşılaştırılması, yazısı için bkz. https://erzurum.edu.tr/Content/etugeneldosyalar/e75bcbca-6ab4-4ccd-af8a-86b4883291f8.pdf, s. 118

18 Prof. Dr. M. Tayyib Gökbilgin, Millî Mücadele Başlarken, Kronik Yayınları, 6. bsk. Ekim 2022, İstanbul, s. 168; https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/346212

19 Taha Akyol, age. s. 201

20 Akyol, age. s. 202

21 Özyürek, agm.; Taha Akyol, age. s. 200

22 Abdurrahman Arslan Samsun'dan Lozan'a Mustafa Kemal ve Kürtler (1919-1923), Doz Yayınları, 1. bsk. Haziran 1991, İstanbul, s. 28

Şeyh Said Kıyamı

Ali KAÇAR
kacarali@hotmail.com

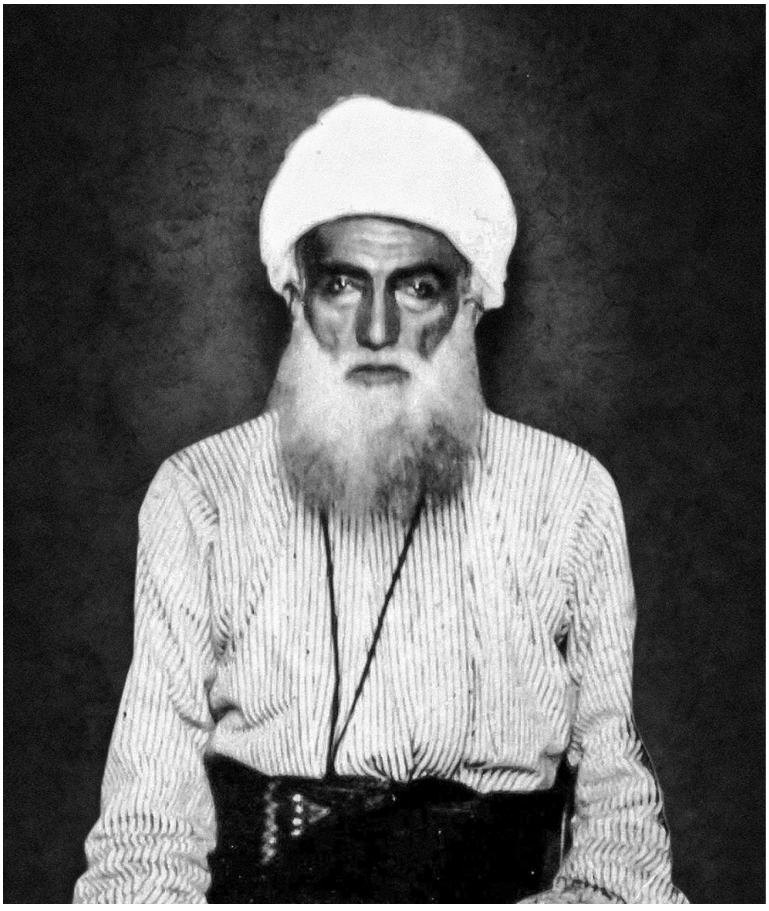
Şeyh Said ayaklanması, Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki en büyük başkaldırı hareketi olarak tarihe geçmiştir. Başkaldırıya adını veren Şeyh Said, Erzurum'un Hınıs ilçesi Kolhisar köyünde ikamet etmekte olan bir Nakşibendî şeyhidir. Aslen Elazığ'ın Palu ilçesinden olan Şeyh Said, 1865'te (1866 olduğu söylenmiştir) dünyaya gelmiştir. Doğumundan birkaç yıl sonra babasının Hınıs'a yerleşmesi üzerine, burada Kur'an-ı kerim ve fıkıh ilimleri okumuştur. Zaten ilimle haşır neşir olan bir aileye mensuptu. Dedesi, şeyhlik ve vaizlik yapmış bir âlim, amcası ise Palu müftüsü idi. Babası keza Nakşi şeyhi ve oğlu Said'in ruhani hocasıydı. Şeyhlik de Said'e babasından kalmıştır.[1]

Şeyh Said, memleketteki büyük çaplı değişimi -Kemalist politikaları- içine sindiremeyerek izleyedururken İstanbul Kürt Teali Cemiyeti ve Cibranlı Halit Bey ile TBMM'de milletvekili olan Yusuf Ziya Bey, oluşturulmak istenen yeni çizgiye dur demenin planlarını tasarlıyorlardı.

Şeyh Said, memleketteki büyük çaplı değişimi -Kemalist politikaları- içine sindiremeyerek izleyedururken İstanbul Kürt Teali Cemiyeti ve Cibranlı Halit Bey ile TBMM'de milletvekili olan Yusuf Ziya Bey, oluşturulmak istenen yeni çizgiye dur demenin planlarını tasarlıyorlardı. Yusuf Ziya, Erzurum'a gelip Cibranlı Halit'in evinde bir

1 Şeyh Said'in yetiştiği çevrenin en önemli niteliği, medrese ilmini ve tekke terbiyesini birlikte veren bir anlayışa sahip olmasıdır. Dedesi Şeyh Ali ve babası Şeyh Mahmud Fevzi bu usul üzerine yetişmişlerdir. Şeyh Said'in kendisi de bu ekolü sürdürmüştür. Babası Şeyh Mahmud vefat edince ailenin ve tekkelerin reisliği kendisine kalmış ve 1907 gibi erken bir tarihte, doğu vilayetlerini gezerek Hamidiye alaylarının kumandanları olan aşiretlerin reisleriyle tanışmıştır. Şeyh Said, Cibranlı Halid Bey'in -aynı zamanda teyzesinin oğlu- kız kardeşiyle evlenir. Şeyh Said ve aile çevresi, yörenin aşiret reisleri ve şeyhleri, kız alıp verme yoluyla güçlü siyasal ilişkilerini daha da geliştirir. Bu evlilik ilişkileri, Şeyh'in gücüne güç katmıştır. İki evlilik yapan Şeyh Said'in eşlerinin isimleri Fatma Hanım ve Nazife Hanım'dır. Bu iki evliliğinden beşi kız, beşi erkek olmak üzere on çocuğu dünyaya gelir. Kız çocuklarının isimleri Ayşe, Hayriye, Azize, Fatma, Fahime; erkek çocuklarının ise Gıyaseddin, Ali Rıza, Selahaddin, Ahmed ve Abdülhalik idi.

hafta misafir olarak kalmıştır. Aldıkları bir kararla doğudaki aşiretlerin harekete geçirilmesi için gerekli yolları araştıracaklardı.

Fakat halkın desteğini alabilmek için manevi bir önder gerekiyordu. Bu önder de bütün doğuda sevilen, sayılan Şeyh Said Efendi'ydi. Yusuf Ziya, Cibranlı Halit'le aldıkları kararı, Şeyh Said Efendi'ye anlatmışlardır. Şeyh Said'in onayı ile de kendisinden aldıkları mektupla bölgedeki aşiretlerin ileri gelenleriyle görüşmelere başmışlar. Yapılan bu görüşmelerin tamamından Ankara istihbaratı haberdar olmuştur. Bunun üzerine M. Kemal, 1924 Ekim'inde Pasin depremi sebebiyle geldiği Erzurum'dan Ankara'ya dönerken Cibranlı Halit ile Yusuf Ziya'nın tutuklanmalarını emretmiştir.

10 Ekim 1924'te Yusuf Ziya, Erzurum'da yakalanarak Bitlis Divan-ı Harb-i Örfi'ye sevk edilmiştir. Buradaki ifadelerde iki isim öne çıkmıştır: Cibranlı Halit Bey ve eniştesi Şeyh Said Efendi.

20 Aralık 1924 gecesi Erzurum Kolordu Müfrezesi Cibranlı Halit Bey'i gözaltına almıştır. Cibranlı Halit, aynı gece Erzurum'dan otomobil ile Bitlis Cezaevine gönderilmiştir. Bu zaman diliminde General Kazım Dirik de Bitlis valiliğine vekâleten atanmıştır. General Kazım Dirik'in esas görevi, Şeyh Said Efendi ile Hasanan aşiret önderi Halit'i yakalamaktır ancak Hasanan aşireti, nüfuslu bir aşiret olduğundan Halit Bey'i yakalamak kolay olmayacaktır. General Kazım, önce Hasananlı Halit'in üzerine bir müfreze göndermiştir. Bu müfrezenin gönderildiği haberini alan Halit Efendi, aşireti toplayıp durumu anlatmış ve çatışmaya meydan verilmemesini istemiştir. Müfreze, aşiret ileri gelenlerince bir misafir gibi karşılanmış, müfreze komutanına Hasananlı Halit, hükümete karşı hiçbir kötü niyetlerinin olmadığını bildirmiştir. Bunun üzerine durum, General Kazım Bey'e bildirilir. O da birliğin emre uymasını ancak bir grup askerin birlikten ayrılıp Hınıs'ın Köksü bölgesinde 5 ay kadar önce bir yüzbaşı ile altı askerin vurulması olayında adı geçen Zirkanlı Kerem'in yakalanarak Bitlis'e getirilmesi talimatını vermiştir.[2]

Şeyh Said, birinci meclisin Bitlis milletvekili Yusuf Ziya tarafından, aşiretler arasındaki tanınmışlığı ve sözünün geçmesi nedeniyle gizli Kürt İstiklal Komitesine -Azadi- üye yapılmıştır. 1924 yılında Yusuf Ziya tutuklanmış ve suçunu

2 İlhami Aras, age. s. 48-49

itiraf etmiştir. Cibranlı Halit, Hasananlı Halit, Hacı Musa ile Şeyh Said'in de adlarını vermiştir. Azadi Cemiyeti liderleri Cibranlı Halit ve Yusuf Ziya Beylerin tutuklanmaları, Şeyh Said'i de endişelendirmiştir. Şeyh, Bitlis askerî mahkemesinden gönderilen celpnameye icabet etmemiş, ifadesinin Hınıs'ta alınmasını talep etmiştir. Şeyh Said'in Bitlis'e gitmeme gerekçesi ve talebi yetkililerce kabul edilmiştir. Bunun üzerine 22 Aralık 1924 tarihinde, köyüne yakın Hınıs ilçe merkezine giderek ifadesini orada vermiştir. Kendisine halkı isyana hazırlamak ve Cibranlı Halid ve Yusuf Ziya'yla -Bitlis eski milletvekili- iş birliği suçu isnat edilmiştir. Şeyh Said suçlamaları reddetmiş, ortada bir delil olmadığından Hınıs kaymakamı Maksun, Erzurum'a telgraf çekerek Şeyh Efendi'nin masum, iftiraların asılsız olduğunu bildirmiş ve bunun üzerine Şeyh Said serbest bırakılmıştır.[3] Kardeşi Bahaeddin Efendi, o dönemde Hınıs'ta müftülük görevinde bulunmaktadır. Ağabeyi Şeyh Said'in içinde bulunduğu durumu bildiğinden aralarında şöyle bir konuşma geçmiştir: "Keko, sen yapılan bu inkılapları kabul etmediğini söylüyor ve 'Ben Hazreti Muhammed'in ümmetine mensup bir âlim olarak İslam'ı saf dışı eden bu harekete karşı sessiz kalamam. Çünkü yarın ruz-i cezada Allah'a, resulüne ne yüzle bakacağım, ne cevap vereceğim?' diyorsun fakat bu millet olgunlaşmamış, birlik sağlanamadığından neticeye varmaz. Sen en iyisi gel, biz buradan hicret edip Türkiye'yi terk edelim.' deyince Şeyh Said Efendi, kardeşi Şeyh Bahaeddin'e kızıyor ve diyor ki 'Bahaeddin, Bahaeddin! Ben bu işe elimdeki tek değnekle de olsa karşı çıkacağım.'"[4]

Bir başka ifadeyle Şeyh Said'in, ülkede yapılan keskin değişimlere karşı bir âlim, bir tarikat şeyhi olarak muhalif tavrı açıktır. İslam'ın verdiği bir duyarlılıkla seküler değişimlere karşı tepkili olduğu için mücadele etme gereği duymakta, bu mücadelenin zaruri olduğuna inanmaktadır. Dahası, bu mücadelenin dinî bir sorumluluk, bir vebal olduğunu düşünmektedir.

Bahaeddin Efendi, kıyam için yeterli güçlerinin olmadığını, köylerinin ve hanelerinin perişan olacağını ağabeyine söyler. Şeyh, kardeşine cevap olarak şöyle tepki göstermiştir: "Bahaeddin, ben de biliyorum; biz bunlarla başa çıkamayacağız. Bunlar güçlüdür, orduları çoktur. Ama yarın mahşer yerinde Resul-ü Ekrem'in huzurunda Peygamber-i Ekber benim bu sakalımdan tutar, 'Ey Said! Neden küfre karşı isyan etmedin?' derse ben ne cevap vereceğim."[5]

Şeyh Said'in kardeşine söylediği bu sözlerde hâlâ kıyam düşüncesi söz konusu değildir. Evet, Ankara'nın din-siyaset açısından icraatlarına tümüyle muhaliftir. Hilafetin kaldırılması, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabul edilmesi ile medreselerin Maarif Vekâletine devredilmesi, ardından da Vekâletçe kapatılması, Şer'iye ve Evkaf Vekâletinin lağvedilmesi gibi laik içerikli icraatlar; onun, Ankara'ya karşı tavır alınması gerektiği konusundaki düşüncelerini daha da pekiştirmiş ve tek değnekle de olsa mücadele etmeye karar vermiştir.

Bir başka ifadeyle Şeyh Said'in, ülkede yapılan keskin değişimlere karşı bir âlim, bir tarikat şeyhi olarak muhalif tavrı açıktır. İslam'ın verdiği bir duyarlılıkla seküler değişimlere karşı tepkili olduğu için mücadele etme gereği duymakta, bu mücadelenin zaruri olduğuna inan-

3 Fahrettin Gün, İstiklal Mahkemelerii ve Şeyh Said Kıyamı, Beyan Yayınları, Aralık 2018, İstanbul, s. 67

4 Dava dergisi, Temmuz 1991, sayı 16, s. 16'dan aktaran; Altan Tan, Kürt Sorunu, Ya Tam Kardeşlik Ya Hep Birlikte Kölelik, Timaş Yayınları, 3. bsk, Mayıs 2009, İstanbul, s. 208

5 Gün, age. s. 69

maktadır. Dahası, bu mücadelenin dinî bir sorumluluk, bir vebal olduğunu düşünmektedir. Nitekim mahkemede savunma sırasında bu hususu şöyle dile getirmiştir: "Bu sıralarda medreselerin, meşihat-i İslamiyyenin (şeyhülislamlığın) ve mahâkim-i şer'iyyelerin (şeriat mahkemelerinin), Men-i Müskirat Kanunu'nun (alkollü içkileri yasaklayan kanunun) ilgâları (iptal edilmeleri, kaldırılmaları) ve nikâh ve talâkın bazı ahkâmının tebdil (değiştirme) ve tadil (elden geçirme, yenileme) şâyiaları (söylentileri) buraları ahâlîsinin (halkının) kalbinde büyük bir tesir uyandırmıştı."[6]

Şeyh Said, Aralık 1924'te, Hınıs'taki evinden ayrılır. Yol boyunca uğradığı her yerde, kendisini ziyarete gelenlere konuşmalar yaparak Kırıkhan köyüne ulaşır. Bölgede bulunan ileri gelenler, Şeyh Said'i ziyaret ederler. Ziyaret zamanında Şeyh Said'in oğlu Ali Rıza Efendi de Halep'ten Kırıkhan'a gelmiştir.

Şeyh Said burada ilk kararını açıklar. Bu karar, şeriat-ı garra-yı Ahmediyye için harekete geçmektir.

4 Ocak 1925 tarihinde Kırıkhan köyünde kendisini ziyarete gelen bölge eşrafıyla bir toplantı yapar ve Arapça olarak aşağıdaki fetvayı kaleme alır:

"Kurulduğu günden beri din-i mübin-i Ahmedi'nin temellerini yıkmaya çalışan Türk Cumhuriyeti Reisi Mustafa Kemal ve arkadaşlarının Kuran'ın ahkâmına aykırı hareket ederek Allah ve peygamberi inkâr ettikleri ve halife-i İslam'ı sürdükleri için, gayrimeşru olan bu idarenin yıkılmasının, bütün İslamlar üzerine farz olduğunu, Cumhuriyet'in başında bulunanların ve Cumhuriyet'e tabi olanların mal ve canlarının şeriat-ı garra-yı Ahmediyye'ye göre helal olduğu…"

Şeyh Said, bu fetvayı bitirdikten sonra meclise dönerek 'dinsiz yönetimin' varlığına karşı yapılacak bu cihadın, Saadet Asrı'nda yapılmış gazalardan daha önemli ve ecirli oldu-

6 Gün, age. s. 69

ğu, cennetin cihad ve şehadet sayesinde tüm muvahhidlerin ayaklarına geldiği, birkaç günlük fani dünyada zelil, şerefsiz ve kâfir olarak yaşamaktansa din ve Allah yolunda ölmenin daha hayırlı olduğu yolunda kısa ve coşturucu bir konuşma yapar."[7]

Hormek Aşiretine Mektup

Alevi aşiretlerin cihada katılmamaları hâlinde işin zorlaşacağını, bu nedenle Şeyh Said'e Hormek aşiretine bir mektup yazması için ricada bulunulmuştur. Şeyh de Varto'daki Hormek aşireti ağalarına Türkçe bir mektup yazmış, aynı gün bu mektubu alan silahlı üç elçi, Bingöl eteklerinden Hormek dağ eteğine gelmiş. Hormekliler mektubu alınca toplanarak aldıkları kararda, isyan ordusuna bütün kuvvetleriyle karşı koyacaklarını Şeyh'in elçilerine söyleyerek bu mektubu Kasman köylü M. Şerif ile Varto kaymakamı Sırrı Bey'e göndermişlerdir. Sırrı Bey keyfiyeti hemen Muş iline bildirip gereken tedbirlerin hükümet tarafından alınmasını sağlamıştır.[8]

Şeyh Said'in, Alevi Hormek aşireti reisleri Halil, Veli ve Haydar Ağalara yazdığı mektubun içeriği aşağıdaki gibidir:

"Hormek aşireti reislerinden Halil, Veli ve Haydar Ağalara;

Esselamü aleyküm ve rahmetullahi ve berekatuhu velehülhamd. Velminne hidayet-i Rabbani ile din-i mübin-i Ahmedi'yi kâfir olan Mustafa Kemal'in yed-i zulmünden tahlis etmek gazası niyetiyle Suşara hareket edildi. Bu gaza ve cihadın mezhep ve tarikat tefrik edilmeden la ilahe illallah Muhammeden rasullullah diyen bütün İslâm muvahhitleri üzerine farz olduğundan minelkadim memleketimizde büyük bir gayret ve şecaat sahibi olan Müslüman aşiretinizin de şeriat-ı garra-yı Ahmediyye'ye ve bu cihad-ı ekbere ittiba edeceğinize itimadım ber-

7 Tan, age. s. 208-209

8 M. Şerif Fırat, Doğu İlleri ve Varto Tarihi, T. Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 5. Bsk. 1983, Ankara, s. 171

kemaldır. Ya eyyühelenser, dinimizi ve namusumuzu bu mülhitlerin elinden kurtaralım. Size istediğiniz yerleri verelim. Bu dinsiz hükümet bizi de kendisi gibi dinsiz yapacaktır. Bunlarla cihad farzdır."

4 Kanunisani 1341

Emirelmücahidin

Esseyyid

Muhammed Said-i Nakşibendi[9]

Şeyh Said'in Kıyam Kararı

6 Ocak 1925 tarihinde Karlıova ilçesinin, Kanıreş köyünde, Cibranlı Halit Bey'in evine gelmiş, oradan da 8 Ocak'ta Solhan ilçesine bağlı Melekan köyüne gelip dayısı Şeyh Abdullah ile görüşmüştür.

Melekan Köyü'nde aşağıdaki kararlar alınır:

1- Şeyh Said, Genç, Hini, Lice, Silvan, Diyarbakır, Ergani bölgelerinin ileri gelenleriyle görüşmeler yapacak, daha sonra Çapakçur'a dönerek kıyamı başlatacaktır. Daha sonra Diyarbakır'ın denetimi sağlanacaktır.

2- Şeyh Said'in oğlu Ali Rıza Efendi, Melekân köyünden çıkıp Şeyh Said'in fetvasıyla Solhan, Ömeran, Zikti aşiretlerini gezip Muş ovasına ve oradaki ilçe halkına durumu bildirecek ve Malazgirt'te bir güç birliği yapılıp Muş, Bitlis kontrol altına alınacaktır.

3- Hareket günü Melekânlı Şeyh Abdullah; Solhan, Ömeran gibi aşiretlerle Varto merkezini denetim altına alacaktır.

4- Kıyamdan sonra Gökdereli Şeyh Şerif Efendi, Palu bölgesindeki aşiretlerle Elazığ denetimini sağlayacak ve Zaza aşiretleriyle Erzincan'a geçilecektir.

Şeyh Said, bu kararların ardından büyük bir cemaatle 15.1.1925 tarihinde Darahini[10] vilayet merkezine geldi. Burada halkın kendisine gösterdiği saygı ve sevgi üzerine, vali ve hükümet erkânı bile Şeyh Efendi'ye saygı ve ziyarette bulunmuşlardı.[11]

Şeyh Said'in güzergâhı üstünde bulunan bütün âlimler, şeyhler, bölgenin ileri gelenleri ve ağalar kendisini ziyarete gelir ve biat ederler. Ayrıca silahlı güç olarak da katılımda bulunurlar. 8 Şubat günü kardeşi Abdürrahim Efendi'nin ikamet etmekte olduğu Piran'a (Dicle) ulaşır. Kendini karşılamaya gelen kalabalığa şu konuşmayı yapmıştır:

"Medreseler kapandı. Şer'iyye ve Evkaf Bakanlığı kaldırıldı. Medreseler millî eğitime bağlandı. Gazetelerde bir kısım dinsiz yazarlar; dine hakaret etmeye, peygamberimize dil uzatmaya cüret ediyorlar. Ben bugün elimden gelse bizzat cihada başlar, dinin yükselmesine gayret ederim."

Şeyh Said Kıyamının Çıkış Sebebi

Teğmenler Mustafa ve Hasan Hüsnü komutasındaki bir jandarma müfrezesi köye girerek Şeyh'in misafir olduğu düğün evini kuşatır ve düğünde bulunan birkaç mahkûmun kendilerine teslim edilmesini isterler. Şeyh, müfreze komutanına haber yollar: "İstediğiniz adamlar benim yanımdadır. Şimdi bunları yakalarsanız benim şeref ve haysiyetimi çiğnemiş olursunuz. Hükümetin kolu uzundur. Bu suçluları istediği zaman yakalayabilir." Şeyh'in kardeşi Abdürrahim Efendi de devreye girer ve en azından düğün bitip adamlar evden çıktıktan sonra müdahale etmelerini söyler. Jandarmalar, adamları almakta ısrar edince tartışma çıkar ve iş çatışmaya dönüşür. Jandarmalardan ölen ve yaralananlar olur.

9 M. Şerif Fırat, age. s. 171 dipnot

10 Bingöl iline bağlı Genç (Darahini) ilçesi.

11 İlhami Aras, Adım Şeyh Said, İlke Yayınları, 2. bsk. Ocak 1994, İstanbul, s. 51-52

Ayaklanmanın neden çıktığı, nasıl başladığı ve gerçek sebebinin ne olduğuna dair, İbrahim Arvas'ın[12] anlattıkları dikkat çekicidir: "Şeyh Said hadisesi, Recep Peker'in İçişleri Bakanlığı zamanında zuhûra geliyor. Yedi, sekiz yüz kişi düğüne davetli... Hepsi de silahlı... İsyanın gerçek sebebi şu idi: Şeyh Said, (düğün) evinde... On beş kişilik silahlı bir müfreze (askerî birlik), bir küçük zâbit kumandasında... Müfreze, mahkeme tarafından istenen bazı adamları köylerinde aramış. Hepsinin de Şeyh Said'in (katıldığı) düğünde olduğunu öğrenmişlerdi. Ve doğruca Şeyh Said'in (misafir olduğu) eve gelerek zanlıları istemişlerdi. Şeyh Said bunlara hitaben; 'Siz iki, üç gün benim misafirim kalınız, bu kalabalık dağıldıktan sonra bunları o zaman size teslim ederim, alıp götürün. Şimdi burada yedi, sekiz yüz silahlı insan topluluğu var. Hepsi de birbirinin hısım akrabalarıdır. Siz bunları zorla götürmeye kalktınız mı korkarım ki bir niza (çekişme, boğuşma) olur ve nahoş bir netice verir. Sizden istirham ederim; üç gün sabırlı olun, arzunuz tamamıyla yerine gelir.', demiş. Küçük zabit (teğmen); "'Hayır, ben emir aldım, bunları götüreceğim, beklemem.' der ve hemen neferlerle beraber onların bulunduğu yere gider; 'Haydi, düşün önüme, gideceğiz, mahkeme sizi istiyor.', der. Onlar da 'Düğün bitsin, sonra geliriz; düğünü yarıda bırakmak ayıp olur.' derler. Münakaşa, sonunda müsademeye (çatışmaya) dönüşür, silahlar patlar, her iki taraftan on iki yaralı ve ölü düşer. Kendi(sinin de bulunduğu düğün) evinde asker ve zabit vuruldu, diye Şeyh Said telaşa düşmüş ve yüksek dağ başındaki köyüne çekilmiş. Bu sefer Şeyh Said'i götürmeye gelen kuvvetle Şeyh Said'in adamları arasında müsademe (çatışma) başlamış ölü ve yaralılar olmuş. Derken iş büyüdü. Ve isyan da bu surette başlamış oldu."[13]

> *"Şeyh Said hadisesi, Recep Peker'in İçişleri Bakanlığı zamanında zuhûra geliyor. Yedi, sekiz yüz kişi düğüne davetli... Hepsi de silahlı... İsyanın gerçek sebebi şu idi: Şeyh Said, (düğün) evinde... On beş kişilik silahlı bir müfreze (askerî birlik), bir küçük zâbit kumandasında..."*

Olay çok kısa bir zamanda; çoğu, Şeyh Said'in müritleri olan çevre tarafından duyulur. Piran'da Şeyh Said'in arzusu dışında jandarmalarla çatışan kardeşi Şeyh Abdürrahim'den sonra bir diğer kardeşi Şeyh Tahir Efendi de Lice postahanesini basar. Hızla gelişen olaylar, kısa zamanda bir halk ayaklanmasına dönüşür. Şeyh Said Efendi, 14 Şubat günü sayıları on bin kişiye ulaşan bir toplulukla Darahini'ye (Genç) girer. Fakih Hasan Efendi, Darahini valiliğine atanır.

Bundan sonraki günlerde Gökdereli Şeyh Şerif komutasındaki kuvvetler, Çapakçur (Bingöl) ve Elazığ'ı; Melekanlı Şeyh Abdullah Muş'u; Şeyh Abdürrahim Maden, Ergani ve Piran'ı; Şeyh Eyüp -Urfa milletvekili Eyüp Cenap Gülpınar'ın dedesi- ise Siverek'i ele geçirir. Bizzat Şeyh Said Efendi'nin komuta ettiği kuvvetler ise Diyarbakır üzerine yürür. 7 Mart'ı 8 Mart'a bağlayan gece Şeyh'in kuvvetleri Diyarbakır'a saldırır. Sabaha kadar süren çatışmalar sonunda başarılı olamayarak geri çekilmek zorunda kalırlar.[14]

12 İbrahim Arvas, 1923'te II. mecliste tek partinin iktidarı süresince daima mebus olarak görev yapmıştır.

13 İbrahim Arvas, Tarihi Hakikatler, İletişim ve Yayıncılık Hizmetleri, Mart 2007, İstanbul, s. 82-83

14 Tan, age. s. 210

Şeyh Said Kıyamı - II

Ali KAÇAR
kacarali@hotmail.com

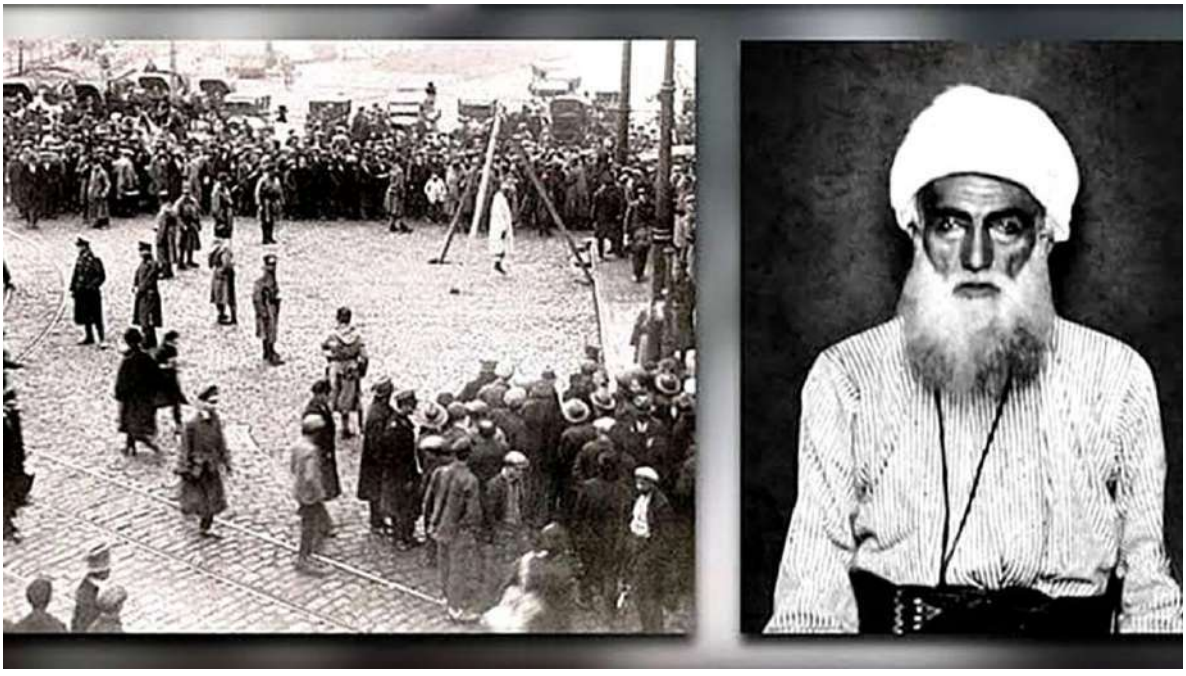
Şeyh Said, kıyam için hazırlıklarını henüz tamamlamamıştı. Zaten Ankara hükümeti de Şeyh Said ile ilgili haberleri, neredeyse günbegün almaktaydı. Askerlerin düğünde çıkardıkları olay da bilinçli olarak ve hükümetin bir provokasyonu çerçevesinde çıkarılmıştı. Amaç, Şeyh Said'in hazırlıklarını tamamlamadan kıyama kalkışmasını sağlamaktı. Dolayısıyla zayıfken, henüz gücünü toplayamamışken daha da önemlisi halkı kıyama hazır hâle getirememişken zamansız ayaklanmaya mecbur bırakmıştır. Böylece 13 Şubat 1925›te, günümüzde Bingöl'e bağlı bir ilçe olan Genç'in, Piran köyünde patlayan silahlar, hem Doğu Anadolu›da geniş çaplı bir ayaklanma başlatmış hem de Türkiye›nin siyasi yaşamında radikal dönüşümlere yol açmıştır.

> ***13 Şubat Cuma günüydü. Jandarma müfrezesi geldiği zaman halk, hâlâ Şeyh Said'in cuma vaazının etkisi altındaydı. Çünkü Şeyh Said, cuma vaazında etkili bir konuşma yapmıştı. Konuşmasının bir yerinde ise şöyle demişti: "Medreseler kapatıldı. Din ve Vakıflar Vezareti kaldırıldı. Gazetelerde birtakım dinsiz yazarlar dine hakaret etmeye, Peygamber Efendimize dil uzatmaya cür'et ediyorlar. Bugün elimden gelse bizzat dövüşmeye başlar ve dinin kurtarılmasına yardımcı kesilirim."***

Dönemin bazı Kemalist yazarları tarafından doğudaki -Şeyh Said dâhil- din adamlarını, bırakın mavzer kullanmayı, bıçak bile kullanamaz olarak görmekte idi. Çünkü 1920'li yıllarda doğuda şeyhlik olgusu, sadece dinî bir kurum olarak görülmekte idi. Oysa Şeyhler; tekkelerinde oturan, müritlerinin getirdikleri hediyelerle geçinen, yaşlı başlı kimseler değildi. Şeyhler; ata binen, silah ve kılıç kullanmakta usta, dövüşçü, gözü pek derebeyleriydi. Ayrıca halkın üzerinde yoğun dinî etkileri bulunmaktaydı.[1]

13 Şubat Cuma günüydü. Jandarma müf-

1 Metin Toker, *Şeyh Said ve İsyanı*, Thales Yayınları, 1.bsk Aralık 2018, İstanbul, s. 35-36

rezesi geldiği zaman halk, hâlâ Şeyh Said'in cuma vaazının etkisi altındaydı. Çünkü Şeyh Said, cuma vaazında etkili bir konuşma yapmıştı. Konuşmasının bir yerinde ise şöyle demişti: *"Medreseler kapatıldı. Din ve Vakıflar Vezareti kaldırıldı. Gazetelerde birtakım dinsiz yazarlar dine hakaret etmeye, Peygamber Efendimize dil uzatmaya cür'et ediyorlar. Bugün elimden gelse bizzat dövüşmeye başlar ve dinin kurtarılmasına yardımcı kesilirim."*

Bu vaaz, Şeyh Said'in kaldığı Şeyh Abdürrahim'in, kanatlı bir kapıdan girilen evinde veriliyordu. Kendisini dinleyen eşraf ve civar köy ağaları, başlarını onaylama anlamında sallıyorlardı.[2]

Şeyh Said, bu konuşmasına şöyle devam etmişti: *"İsyan hakkında hiçbir taraftan telkin gelmedi. İsyanı kendi düşüncem, kanaatim ve mefkûremle tasavvur ve tasmim etmiştim. Çalışmalarımı da tek başıma yaptım. Zaten Piran'da verdiğim bu vaaz üzerine de mefkûremi icraya karar verdim."*[3]

Ayaklanmanın Başlaması

Jandarmanın başlattığı bu ilk kıvılcımın ardından ayaklanma geniş bir alana yayılmış ve ilk üç hafta boyunca ayaklanmacılar hükümet kuvvetlerine karşı üstünlük sağlamışlardır. Şeyh Said, halkı İslam adına ayaklanmaya çağıran bir bildiri yayınlamıştır. Birçok aşiretin desteğini de alan Şeyh Said, kısa sürede Genç, Maden, Siverek ve Ergani'yi ele geçirip Diyarbakır'a yürümüştür. Bir başka grup da Varto'yu alıp Muş'a yönelmişti.

Şeyh Said'in kıyamı; tasarlanmamış, planlanmamış, kurgulanmamış bir hareketti. Fikir anlamında hazırlıkları olsa da eylem anlamında henüz beklenmeyen bir hareketti. Ancak olayların, Şeyh'in beklemediği ve hazırlıklarını henüz tamamlamadığı bir zamanda ve aniden başlaması, Şeyh Said'e kıyamın dışında başka bir yol bırakmamıştır. Ankara'daki seküler gelişmelere muhalif bir tavır alıp bir mücadele stratejisi belirleme noktasında aylardır kafa yoran Şeyh'in, artık yapacağı bir şey kalmamıştır. Böylece kıyam başlamış, onun payına da liderlik düşmüştür. Nitekim Şark İstiklal Mahkemesindeki yargılama sırasında kullandığı *"Allah'ın kaderi, beni bu işe düşürdü. İçine düştüm, bir daha çıkamadım."* ifadesi de bu gerçeği teyit etmektedir.

2 Toker, age. s.42

3 Behçet Cemal, *Şeyh Said İsyanı*, Sel Yayınları, 10 Ağustos 1955, İstanbul, s.24

Şeyh Said, 14 Şubat günü 10 bin kişiyi bulan silahlı güçle Darahini'ye, şimdi bir ilçe olan Genç iline girer. Şeyh Said ve arkadaşlarının yönetimindeki silahlı halk güçleri de sırayla Çapakçur (Bingöl), El-Aziz, Ergani, Piran ve Siverek'i ele geçirmiştir.[4]

Kıyamın başladığı 13 Şubat ile Şeyh Said'in Diyarbakır'ı kuşattığı 7 Mart arasındaki askerî harekât, daha çok Şeyh Said lehine ilerlemiştir. 20 Şubat'ta Palu'nun, Şeyh Said'e bağlı Şeyh Şerif komutasındaki birliklerin eline geçmesi, morallerini daha da yükseltmiştir. Oysa Şeyh Şerif'in emrinde fazla adam yoktu. Fakat Şeyh Said'in de Şeyh Şerif'in de Palulu olmaları, yakınlarının ilçede ve civar köylerde bulunması, işlerini kolaylaştırmıştır. Palu'nun o tarihteki nüfusunun 20 binin üstünde olduğu tahmin edilmekteydi.

Şeyh Şerif, koca ilçeyi tek bir kurşun atmadan almıştır. Bunun nedeni, Şeyh Said tarafından *"Elaziz'in fethi"*ne memur edilen Şerif'in, Palu'yu kuşattığında yaptığı bir açıkgözlülüktür. İlçeleri kuşatıldığında ilçenin yöneticileriyle eşraftan bazıları, Şeyh Şerif'e bir nasihat heyeti göndermişlerdir. İlçenin muteber simaları heyetin içindeydi. Şeyh, bunları derhal tutuklamış ve koz olarak kullanmıştır. Palu'nun savunması için bütün önlemler alınmış olduğu hâlde şeyhin bu kimseleri öldüreceği korkusu, karşı koymayı engellemiştir. Subaylar, ateş ettirmemişlerdir.

Palu düşünce Elazığ'ın yolu açılmıştır. Hele 21 Şubat'ta 14. Süvari Alayı Hani'de, 11. Süvari Alayı Cüdi'de pusuya düşürülüp esir alındıktan sonra Şeyh Said'in ilerlemesi daha da kolaylaşmıştır.

Palu'dan sonra Elazığ'a yapılan saldırı, 24 Şubat günü şafakla başlamıştır. Köylülerin ve Elazığ halkının da desteğiyle Elazığ, kısa sürede ele geçirilmiştir. Elazığ Cezaevinden serbest bırakılan mahkûmlar da harekete katılmışlardır. Hareket, Elazığ'dan sonra Malatya'ya yönelmiştir. Bu saldırılarda, dağıtılan bildiriler halkın üzerinde çok etkili olmuştur. Bu bildiriler, *"Halifesiz Müslümanlık olmaz. Hiçbir halife, memleketten çıkarılamaz. Şiarınız dindir. Şeriat isteyiniz. Şimdiki hükümet, mütemadiyen dinsizlik neşretmektedir. Kadınlar çıplaktır. Mekteplerde dinsizlik ilerliyor."* şeklinde dini içerikliydi.[5]

TPCF Kurucularına Yönetimden Tehdit

TPCF kuruluncaya kadar mecliste, CHF'nin **dışında parti bulunmamaktaydı. Ancak mecliste iki grup bulunmaktaydı. Bu grupların her biri, birer parti gibi faaliyet göstermekte idi. Bu gruplardan biri, M. Kemal tarafından 10 Mayıs 1921'de Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu adı altında kurulmuştu. Diğeri ise muhalif mebuslar tarafından Temmuz 1922'de İkinci Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu adı altında faaliyete geçmişti. Bu grubun önde gelen üyeleri Ali Şükrü Bey, Hüseyin Avni (Ulaş), Kara Vasıf, Çolak Selahattin, Rıza Nur, Süleyman Necati (Güneri), Emin (**Gevelioğlu), Besim (Fazlıoğlu), Rifat (**Çalıka**) ve Hacı Şükrü gibi isimlerdi.[6]

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (TPCF) ise M. Kemal'in otoriterliğine karşı çıkan bazı milletvekilleri tarafından, 17 Kasım 1924 tarihinde kurulmuştur.[7] Bu fırkanın kurucuları ise M. Kemal'i, Mustafa Kemal yapan en yakın silah arkadaşlarıydı Bunlar; Ali Fuat Cebesoy, Kazım Karabekir, Rauf Orbay, Refet Bele ve Adnan Adıvar Paşalardır. M. Kemal dışında -adı kurtuluş olan ama esaret, vesayet getiren- Kurtuluş Savaşı'nı başlatan beş kişilik kumandan kadrosunun üyelerinin hepsi, TPCF'nin liderleri arasında yer almıştır. Kıyameti TPCF'nin **tüzüğünde yer alan inançlara da saygılı olduğu ifadesi koparmıştır. Gerçi bu ifade olmasaydı da M. Kemal ve ekibinin, sadece bu partiye değil, muhalif temayülü olan hiçbir**

4 Gün, age. s.85-86

5 Behçet Cemal, age. s.48

6 https://dergipark.org.tr/tr/pub/bilgisosyal/issue/29132/311609

7 Ahmet Yeşil, *Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası*, Cedit Neşriyat, 1.bsk. Ocak 2002, Ankara, s.219

oluşum ve düşünceye tahammülü yoktu. Çünkü başta ordu olmak üzere bütün kurumlar artık bu ekibin elindeydi. Bu partinin kapatılma talimatı, dönemin başbakanı Fethi (Okyar) Bey'e verilmişti. Olayı, Ali Fuat Cebesoy şöyle anlatmıştır: Fethi Bey de Hariciye Vekili Şükrü Kaya Bey'i, Kâzım Karabekir Paşa'ya göndererek Paşa'yı, beni (Ali Fuat Cebesoy) ve Hüseyin Rauf Bey'i nezdine davet etmişti. Benim yerime Doktor Adnan Bey'i götürdüler. Fethi Bey, 25 Şubat 1925 tarihi, öğleden sonra heyet-i makamında kabul etti ve şunları söyledi: *"Size fırkanızı kendi kendinize dağıtmanızı tebliğe, beni memur ettiler. Dağıtmazsanız istikbali çok karanlık görüyorum: Kan dökülecektir."*

Karabekir Paşa: "*Kanun dairesinde fırka teşkil etmek elimizdedir. Fakat bunu dağıtmak elimizde olmayan bir şeydir. Hükümetsiniz. Her nevi kuvvetiniz, türlü vasıtalarınız vardır. Fırkamızı behemehâl dağıtmak arzu ediyorsanız onu yapmak elinizdedir."*

Fethi Bey: "*Sizinle bu suretle konuştuğuma çok müteessirim. Biliniz ki ben her türlü örfi muamelelerin aleyhindeyim. Ekalliyette kalacağımdan korkuyorum."*

Karabekir Paşa, Başbakan'ın azınlıkta kalma korkusunu yersiz bulduğunu belirtmiş ve bundan sonra memleketin umumi vaziyeti üzerinde görüşülmüş, Kâzım Karabekir Paşa ile arkadaşları, şarktaki isyanı bastırmak için hükümetin isteyeceği her şeyi memnuniyetle yapacaklarını bildirmişler ve Fethi Bey'in yanından ayrılmazdan evvel Fethi Bey, şark isyanını bastırmak için, başlanmış olan hareketin iyi inkişaf ettiğini ve yeni bir tedbirin alınmasına lüzum olmadığını söylemiş, isyan mıntıkası haricinde sükun ve sükûnetten başka bir şey olmadığını sözlerine ilâve etmişti.[8]

M. Kemal, Fethi Okyar'la Olmaz

Başbakan Fethi Bey'in *Şeyh Said kıyamı* ile ilgili aldığı tedbirler, M. Kemal tarafından yeterli görülmemekteydi. M. Kemal, bu kıyamın, sadece kıyama kalkanları değil, sonraki yıllarda çıkma ihtimali olan muhalefete de gözdağı verilecek tarzda kanla bastırılmasını istemekteydi. Fethi Okyar ise daha yumuşak bir şekilde bastırılabileceğine inandığı için, başka tedbirler almayı düşünmemekteydi. Hatta Fethi Bey, *"Lüzumsuz şiddetle elimi kana boyamam."* demişti.[9] Konuyla ilgili olarak M. Kemal ile Fethi Okyar arasında geçen konuşmayı, Kâzım Özalp şöyle aktarmıştır: "Bir gün benim odamda Başvekil Fethi Okyar'a Mustafa Kemal, isyan edenler ve onları teşvik edenler hakkında neler yapılacağını sordu. Fethi Bey; *'Asiler ve tahrikçiler Divan-ı Harbe yollanacak ve suçlarının derecesine göre cezalandırılacaktır,'* diye cevap vermiştir. Bu cevap, Mustafa Kemal'i tatmin etmemişti. *'Bu fesat yalnız Şeyh Said ve onun gafil taraftarlarının işi değildir. Asıl tahrikçiler, memleketin değişik yerlerinde saklanmışlardır. Buna göre tahkikatı genişletmek lâzım gelmez mi?'*, dedi. Ali Fethi; *'Fevkalade tedbirlere lüzum görmüyorum, müsaade ederseniz istifa edeceğim.'*, diye cevap verdi. Bu cevap, Mustafa Kemal'in canını çok sıkmıştı. Eski arkadaşını kırmak istemiyordu. Ancak konuya ondan daha fazla önem veriyordu. *'Bu şekilde istifa olmaz. İçeride, dışarıda değişik mânâlandırılabilir. Fırka grubuna gidiniz, fikirlerinizi söyleyiniz, karşı görüşte olanlar da fikirlerini söylesinler, tartışınız. Grup ekseriyeti neye karar verirse o uygulanır.'* dedi."[10]

M. Kemal, Fethi Bey'le bu işin olmayacağına inandığı için İsmet İnönü'yü, Şeyh Said kıyamı ile ilgili olarak Ankara'ya çağırmıştır. İnönü, ne için çağrıldığını bile merak etmeden apar topar bu çağrıya uyarak 21 Şubat Cuma günü, Ankara'ya gelmiştir. Ankara Garı'nda Reisicumhur M. Kemal, meclis başkanı Kâzım (Özalp) ve kalabalık bir milletvekili grubu karşılamıştır![11]

8 Ali Fuat Cebesoy, *Siyasi Hatıralar*, c.I-II, Temel Yayınları, 2.bsk. 2007, İst., s.542-543; Toker, age. s.48-49

9 Toker, age. s.71

10 Kâzım Özalp - Teoman Özalp, *Atatürk'ten Anılar*'dan aktaran Gün, age. s.164

11 İnönü'yü karşılayanlar arasında Adalet Bakanı Mahmut

M. Kemal, İnönü trenden iner inmez arabasına almış ve birlikte Çankaya'ya, köşküne gitmişlerdir. M. Kemal, doğuda gelişen olayların tehlikeli boyutlara ulaştığını İnönü'ye anlatmış ve İnönü'ye; *"Başvekil, bunu böyle görmüyor. Hadiseyi mahalli bir isyan hareketi olarak alıyor. Kabinede, bu mahalli isyanın bastırılması tedbirlerini arıyorlar."* demiştir.

Akşam yemeğine meclis başkanı Kazım Bey de katılmıştır. Bu üç kişi gerekli askeri önlemler üzerinde durmuşlardır. Onlara göre yapılacak ilk iş, kuşkusuz isyan bölgesinde sıkıyönetimin ilan edilmesiydi. Aynı zamanda harp divanları da kurulmalıydı. Çünkü gelen haberlerden anlaşılıyordu ki mahalli jandarma, yakından tanıdığı, bildiği ayaklanmacıların üzerine ateş açmıyor hatta bazıları onlara katılıyordu. Köylüler de bunu görünce zaten *"din uğruna savaş"* parolasıyla ilerleyen Şeyh Said kuvvetlerine kapılarını açıyorlardı. Harp divanlarının can yakmaya başlamasıyla denge kurulacak, devlet otoritesi de kendini böylece göstermiş olacaktı.[12]

İnönü, o günlerle ilgili olarak Ankara'daki intibasını şöyle anlatmıştır: "Edindiğim intibaya göre isyan, süratle genişler haldedir. Bu esnada hükümet içinde münakaşalar olmuş ve içişleri bakanı bulunan Recep (Peker) Bey, istifa etmiş. Hükümet içindeki münakaşalar, hadisenin telakki tarzından ve alınacak tedbirlerden çıkmış. Recep Bey, isyanı daha endişeli bir hava içinde karşılayarak işi Başvekil'den fazla ciddiye aldığı için ihtilafa düşmüşler. Bu sebepten ayrılmış. Ben, Çankaya'da Atatürk'ün misafiri bulunuyorum. Hadiseleri beraber takip ediyoruz. Bu günlerde asilere karşı harekete geçmiş olan bir süvari fırkasını, bulunduğu karargâhta asiler gece basıyorlar ve kâmilen dağıtıyorlar. Bu, harekâtın bundan sonraki neticeleri bakımından endişelerimiz üzerinde büyük bir etken oluyor ve işin ehemmiyeti bizim gözümüzde de

bir surette görünüyor."[13]

21 Şubat 1925 akşamı, Başbakan Fethi Okyar, meclis başkanı Kazım Özalp ve Halk Partisi genel başkan vekili İsmet İnönü, M. Kemal'in başkanlığında Çankaya'da toplanmışlar ve bu sefer hükümetin görüşü ve tasavvur ettiği tedbirleri münakaşa etmişlerdir.[14]

Sıkıyönetimin İlan Edilmesi

Aynı gün, Başbakan Fethi Okyar'ın imzasıyla Büyük Millet Meclisi Başkanlığına, onaylanmak üzere *"Ergani ilinin bir kısmında devletin silahlı kuvvetlerine karşı olan ayaklanma; Diyarbakır, Elazığ, Genç illerine de geçmiş ve genişlemeye müsait görünmüş olduğundan Muş, Ergani, Dersim, Diyarbakır, Mardin, Urfa, Siverek, Siirt, Bitlis, Van, Hakkâri illeri ile Erzurum ilinin Kiği ve Hınıs ilçelerinde bir ay süre ile sıkıyönetim ilan edilmiştir. Anayasa'nın 86'ncı maddesi gereğince keyfiyeti yüce meclisin onayına arz ederim."* şeklinde bir teklif gönderilmiştir.[15]

Esat Bozkurt, Maliye Bakanı Mustafa Abdülhak Renda, Ticaret Bakanı Ali Cenani, İç İşleri Bakanı Cemil Uybadın, Dışişleri Bakanı Şükrü Kaya da bulunmaktaydı. Ayrıca çok sayıda da milletvekili bu karşılamaya gelmişti. Bkz; Toker, age. s.16

12 Toker, age. s.21

13 *İsmet İnönü Hatıralar*, Bilgi Yayınevi, 4.bsk. Ağustos 2014, İstanbul, s.461

14 Behçet Cemal, age. s.40

15 Türkiye Cumhuriyeti'nde Ayaklanmalar (1924-1938), Gen. Kurm. Basımevi, 1972, s.108

Hükümet tarafından durum ve alınması gereken tedbirleri görüşmek üzere 23 Şubat günü Halk Partisi meclis grubuna getirilmiştir. Grupta, Halk Partisi genel başkan vekili olarak İnönü de konuşmuştur. İnönü, konuşmasında, mürtecilerin öteden beri tahriklerinin olduğundan örnekler vererek bahsetmiş ve şöyle demiştir: *"Bizim vazifemiz, parti olarak hükümete itimat etmek ve bu gibi hadiselere karşı şiddetle hareket eden ve edecek olan hükümete yardım etmektir."*

Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt ise hükümetin, meclise teklif edeceği kanun maddesini okumuştur: *"Dini ittihaz edenler ve bu suretle zihinleri karıştıranlar, en az iki sene kürek (cezası) olmak, en ağırı idam olmak üzere cezalandırılır."*

Parti grubunda birçok milletvekili söz alarak konuşmuştur. Konuşanların arasında Aydın milletvekili Dr. Reşit Galip de *"karşı ihtilalcilerin en sert tedbirlerle yok edilmelerini"* şeklinde konuşmuştur.[16]

24 Şubat 1925 Çarşamba günü öğleden sonra Meclis Umumi Heyeti toplandı ve hükümetin açıklaması dinlendi. Başbakan Fethi Okyar, sıkıyönetimin ilan edildiğini[17] söyledikten sonra durumu şöyle anlatmıştır: *"Devlet kuvvetlerine karşı Genç vilayetinde bazı asiler silahla ayaklandıkları için gerek isyan bölgesinde gerekse civar bölgelerde hükümet, anayasanın bu hususteki maddesine dayanarak, örf-i idare ilan etmiş ve keyfiyeti yüksek meclisinizin tasvibine arz etmiştir."*

Örf-i idare ilanını icap ettiren sebepler hakkında da izahat vermiştir. Bu izahatında Şeyh Said'in Nasturi harekâtı ilişkisinin bulunduğunu ancak kendisini suçlayacak bir hareketi görülmediğinden ifadesinin alındığını ve bırakıldığını belirtmiştir. Ancak Şeyh Said, daha sonra hükümetçe muhalif tanınan unsurlarla sıkı ilişkisini devam ettirmiş ve bugüne gelinmiştir.[18]

Başbakan Fethi Okyar'ın bu konuşmasından sonra Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası başkanı General Kazım Karabekir Paşa da partisi adına şunları söylemiştir: *"Hükümetimizin beyanatına nazaran bazı şark vilayetlerimizde idare-i örfiyi mucip hâller zuhura gelmiştir. Bu mahdut mütegallibeden harici teşvikatle bazı emellere nail olmak için halkı dini tahrikle izlal ettikleri anlaşılmıştır.*

Dini alet ittihaz ederek mevcudiyet-i millîyemizi tehlikeye koyanlar, her türlü lanete layıktır. Hükümetimizin kanuni icraatına biz de bütün mevcudiyetimizle müzahiriz."[19]

M. Kemal, mecliste olup bitenleri yakinen takip etmekteydi. Toplantının akabinde Çankaya'da; İnönü, Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa ve İkinci Başkan Kazım'ın (Orbay) katılımıyla toplantı yapmıştır. Bu toplantıda, Şeyh Said ve taraftarlarıyla sadece sıkıyönetimle baş edilemeyeceği kanaatine varıldıktan sonra şöyle bir plan yapılmıştır:

Asıl kuvvetler yetişip mevziye girmeden yetersiz kuvvetlerle geniş çaplı saldırı ve takip hareketlerinden sakınılacaktı. Hedef, bölgeyi büyük birliklerle sarmak ve asileri teslim almaktı. Bu arada hava kuvvetleri de harekete geçirilecekti. Yığınak tamamlanıncaya kadar Şeyh Said'in saldırılarına kuvvetli direniş gösterilecek, büyük merkezlerin asilerin eline geçmesi önlenecekti. Bununla kastedilen yer, özellikle Diyarbakır'dı. Diyarbakır'ın politik bir önemi vardı. Hayal edilen bağımsız Kürdistan'ın başkenti olarak Diyarbakır düşünülüyordu. O gece, Çankaya'da, Gazi ve İsmet Paşalar, Diyarbakır düştüğü takdirde, dışarıda birtakım politik manevralara girişilmesi tehlikesini söz konusu ettiler.[20] *(Devam edecek…)*

16 Behçet Cemal, age. s.42-43; Ayaklanmalar, s.108

17 Ayaklanmalar, s.109

18 Cemal, age. s.43 vd.

19 İlhami Aras, age. s.79

20 Behçet Cemal, age. s.49; Toker, age. s.50-51; Aras , age. s.81

Kemalizm ve Kürtler!.. - III

Ali KAÇAR
kacarali@hotmail.com

Ülkenin kurtulması için Kürtlere ihtiyaç duyulduğu o gönlerde "Kürt" ve "Kürdistan" kavramları rahatlıkla kullanılmakta ve Kürtlerin yaşadığı bölgeler de Kürdistan olarak tavsif edilmekte bir beis görülmemekte idi. Hatta M. Kemal de bu kavramları kullanmakta idi. Hiç kimse de bu kelimelerin kullanılmasında irkilmiyordu. Bu durum M. Kemal'in gücü ele geçirip "Türkiye ahalisine din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık itibariyle (Türk) ıtlak olunur" ırkçılık anlayışını dayatıncaya kadar da devam etmiştir.

Vilayat-ı Şarkiye Kongresi, 23 Temmuz 1919'da başlamış, 7 Ağustos 1919 tarihinde sonuç beyannamesini yayınlayarak çalışmalarını sona erdirmiştir. Bu süre içerisinde 13 toplantı yapılmıştır. Kongre'nin sonunda Doğu Anadolu'yu temsilen "her türlü particilik cereyanlarından bütünüyle arınmış" ve "bütün İslam vatandaşlarının tabii üyeleri olduğu" Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyet'i kurulmuştur.[1] Kongre'nin kapanışında Şiran murahhası Müftü Poladoğlu Hasan Fahri Efendi dua[2-3] ve M. Kemal de kapanış

1 Şaban İba Sevr'den Lozan'a Kürt Sorunu ve Kemalist Hareket, Özgür Üniversite Yayınları, 1.bsk. Ekim 2008, İstanbul, s.279

2 Hasan Fahri Efendi uzun bir dua yapmıştır. Duasını, "Allah'ım! Müslümanların halifesini yani Sultan Mehmet Vahdeddin'i hilafet tahtında baki eyle; onun, sakvetinin sesini, Ruhu'l-Emin (Cebrail) hürmetine, -yabancıların mukarreratını bozarak- ya Rabb, göğün en yüce katına çıkar! Ey çok şefkatli, Ey çok sevgili (vedud) Allah'ım, düşmanların 'Âd ve Semûd kavmi'nin felaketi gibi yok olmasıyla, Osmanlı Hükümeti'nin: Gücünü, hudutlarının tahkimini, korunma setlerinin sağlamlığını, inâd-Ehlinin yenilmesini, anlaşmaların bütünleşmesiyle muzafferiyetini, paralarının bolluğunu ve uyanıklığını artır!

Bizleri, Yüce Habibin hürmetine, tek tapacak olan zatına karşı ortak ve eş koşmaktan uzak kılarak sana tapanlardan eyle!

Allah'ım, salat ve selam Hz. Muhammed'e, onun Evladı'na ve Ashabı'na olsun! Âlemin Rabb'ine hamdolsun. Fatiha (Suresi okunsun) Şeklinde bitirmiştir. Bkz; Muzaffer Taşyürek, Erzurum Kongresi ve I. BMM'de Erzurum Milletvekilleri, Erzurum Kitaplığı, 1.bsk. Kasım 2000, İstanbul, s.134-135

3 M. Kemal, Şiran Müftüsü Hasan Fahri Efendi'ye 9 Ağustos 1919'da Şiran Müftüsü Hasan Fahri Efendi Hazretlerine diye başlayan teşekkür mektubunda: "Erzurum Kongremizin açıldığı sırada ve sona ermesi münasebetiyle irat buyurduğunuz Arapça düzgün ve açık ve maksada tamamen uygun hitabeleriniz, cemiyetimiz tarihinde pek kıymetli hatıralar olarak

konuşması yapmıştır.[4] Kongrenin sona erdiği gün, kongre adına neşrolunan ve Erzurum'da 10.8.1335/1919 tarihinde "Türk Basımevi"nde tabedilen beyanname kongrenin sona erdiği gece bütün Türkiye'ye telgrafla ilan edildiği gibi, matbu olarak da her tarafa binlerce nüsha halinde gönderilmiştir.[5]

Ayrıca durum, Sadaret Makamı'na telgrafla bildirilmiştir. Kongre Beyannamesi'nin en önemli maddesi, bir nevi "vatandaşlık kavramı" çerçevesinin çizildiği 1. Maddedir. Bu maddede, Osmanlı Devleti ve toplumunun sosyolojik ve tarihsel gerçekliğine uygun olarak farklı ırksal ve toplumsal özelliklere sahip Müslümanların "Osmanlı camiası" şemsiyesi altında birbirine kardeş ve riayetkâr oldukları belirtilmiştir.

Bu madde şöyledir:

"Trabzon Vilayeti ve Canik Sancağı ile Vilayet-i Şarkiye adını taşıyan Erzurum, Sivas, Diyarbekir, Mamuretülaziz, Van, Bitlis vilayetleri ve bu saha içindeki bağımsız sancaklar hiçbir sebep ve bahane ile yekdiğerinden ve Osmanlı camiasından ayrılmak imkânı tasavvur edilmeyen bir bütündür. Saadet ve felakette tam ortaklığı kabul eder ve mukadderatı hakkında aynı maksadı hedef alır. Bu sahada yaşayan bütün İslami unsurlar yekdiğerine karşı karşılıklı bir fedakârlık hissiyle dolu ve ırki ve toplumsal vaziyetlerine riâyetkar, öz kardeştirler."[6]

Bu madde bazılarına göre "ulusların kaderini tayin hakkına indirilmiş bir darbe ve daha baştan bu hakkın önüne geçilmesi demektir. Ayrıca böyle bir ifade, Kürtlerin özgürlük mücadelesinin ipotek altına alınması anlamına da gelmektedir. Bu kesimler daha da ileri giderek "Kürtler Osmanlı'dan ayrılmayacaklardır, Kürtler Osmanlıya bağımlı kalacaklardır. Kürtler, ülkelerinin işgal ve ilhakına ses çıkarmamalı, Osmanlıya bağlılık zincirini boyunlarında taşımaya devam etmelidir" şeklinde değerlendirmişlerdir.[7]

Bu değerlendirme de M. Kemal ve ekibinin dayattığı gibi ırkçı ve faşist bir yaklaşımdır. Oysa Osmanlı İmparatorluğu, bütün eksikliğine rağmen İttihat ve Terakki dönemine kadar Kürtler dahil her ırkın özgür yaşadığı bir İmparatorluktu. Bu durum Kürt Alimi İdris-i Bitlisi'nin Yavuz Sultan Selim'le 1515 yılında imzaladıkları antlaşmadan bu yana da böyle olmuştur. Kürtler de Müslüman diğer ırklar gibi, Osmanlı topraklarında ümmetçi bir anlayışla ve sadece Allah'a kul olma çerçevesinde yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Bu konuda ve kültür ve geleneklerini yaşamada da herhangi bir baskı görmemişlerdir. Dolayısıyla hiçbir ırkın, bir başka ırka üstünlüğü devlet nezdinde de kabul görmemiştir. Çünkü Osmanlı İmparatorluğu'nda eksikliklerine rağmen bütün kavimler/ırklar, etnik gruplar, üst kimlik "İslam"ın altında kümelenmişti.

Elbette M. Kemal ve ekibi, ümmetçilik anlayışı çerçevesinde bu maddeyi kabul etmiş değildi. Ancak içinde bulunulan şartlar M. Kemal'i böyle davranmaya mecbur bırakmıştı. Asıl dü-

saklanacaktır. Bulunacağınız yerlerden de latif sözlerinizle dolu mektuplarınızı almakla kıvanç duyacağım. Cenabı hak hayırlı seyahat müyesser buyursun, amin!"diye yazmıştır. Bkz; Atatürk'ün Bütün Eserleri (ABE), c.3 (1919), Kaynak Yayınları, 2.bsk. Şubat 2002, İstanbul, s.255

4 Muhterem Efendiler,

"Milletimizin, ümit ve necat ile çırpındığı en heyecanlı bir zamanda fedakar Heyet-i muhteremeniz her türlü mezahime katlanarak burada, Erzurum'da toplandı. Hassas ve necip bir ruh ve pek salabetli bir iman ile vatan ve milletimizin halasına ait esaslı mukarrerat ittihaz etti. Bilhassa bütün cihana karşı milletimizin mevcudiyetini ve birliğini gösterdi. Tarih bu kongremizi şüphesiz ender ve büyük bir eser olarak kaydedecektir. Heyeti muhteremenizin, rüfekayı kiramımın hakkımda gösterdiği samimi muhabbet ve itimat âsarına buradan alenen teşekkür etmeyi bir vecibe addederim. Bu felahpira içtimaımız hitampezir olurken Cenabı Vahibülâmal Hazretlerinden avnü hidayet Peygamberi Zişanımızın ruhu pürfütuhundan feyzü şefaat niyaziyle vatan ve milletimize ve devleti ebed müddetimize mes'ut akibetler temenni ederim." Bkz; Mazhar Müfit Kansu, Erzurum'dan ölümüne kadar Atatürk'le beraber, TTK Yayınları, c.I, 4.bsk. 1997, Ankara, s.113

5 7 Ağustos 1335 tarihli beyanname metni için bkz; Kansu, age. s.114; ABE, c.3, s.239-240

6 Sinan Hakan, Türkiye Kurulurken Kürtler (1916-1920), İletişim Yayınları, 4.bsk. 2023, İstanbul, s.216

7 Abdurrahman Arslan, Samsun'dan Lozan'a Mustafa Kemal ve Kürtler (1919-1923), Doz Yayınları, 1.bsk. Haziran 1991, İstanbul, s.32

şüncesini ise gücü eline geçirdikten sonra açığa vurmuştur.

Ancak bu maddenin bu şekilde düzenlenmesi -her şeye rağmen- çok önemli idi. Çünkü bu maddede millet "Osmanlı camiası" olarak kabul edilmiş, Osmanlı İslam unsuru olmak bir üst kimlik olarak tanımlanmıştır. "Üst kimlik" tanımlamasında "Türklük"e ya da başka bir etnik aidiyete vurgu da bulunulmamış, "Müslümanlık" temelinde bir birliktelik tasavvuru ortaya konmuştur. Asıl önemli nokta ise tüm Müslüman unsurların birbirlerinin ırksal ve toplumsal şartlarına riayet edeceklerine ilişkin taahhüttür. Burada ekseriyetle Kürt ve Türk olarak tanımlayabileceğimiz alt etnik gruplar arasında herhangi bir hiyerarşi gözetilmemiş, bütün unsurlar eşit tutulmuştur. Dolayısıyla birinin diğerine hoşgörüsü değil, saygısı esas alınmıştır. Aynı zamanda hiçbir Müslüman unsura ekaliyet (azınlık) gözüyle yaklaşılmadığı görülmektedir. Her ne kadar söz konusu kongre sadece Cemiyet'in bir faaliyeti olsa da Sivas'ta gerçekleşecek Umumi Kongre'ye de etkide bulunmuştur. Çizdiği genel çerçeve itibariyle ise, kongre sonuç beyannamesini Kürtlerle Türklerin yanı sıra Osmanlı camiası içindeki tüm Müslüman unsurlar açısından bir toplumsal sözleşme saymak mümkündür.[8]

> ***Osmanlı İmparatorluğu, bütün eksikliğine rağmen İttihat ve Terakki dönemine kadar Kürtler dahil her ırkın özgür yaşadığı bir İmparatorluktu. Bu durum Kürt Alimi İdris-i Bitlisi'nin Yavuz Sultan Selim'le 1515 yılında imzaladıkları antlaşmadan bu yana da böyle olmuştur.***

Bu maddede, Osmanlı'nın iki asli unsuru olarak kabul edilen Kürtler ve Türkler arasında en önemli bağın da İslam/Müslümanlık olduğu teyiden tekrar belirtilmiştir.

Erzurum Kongresi'nin Beyannamesi'nin diğer maddeleri de Osmanlı İmparatorluğu'nun bölünmezliği ve Saltanat ve Hilafet merkezinin işgalden kurtarılmasına yönelikti. Nitekim bu Beyanname'nin ikinci maddesi de Kongre'nin resmi amacını şu şekilde ifade etmiştir:

"Osmanlı vatanının tamamiyeti ve istiklali millimizin temini ve Makamı Saltanat ve Hilafetin masuniyeti için kuvay-i milliye'yi amil ve irade-i milliyeyi hâkim kılmak esastır."

Bu madde Osmanlı vatanının bütünlüğünü ve Saltanat ve Hilafetin her türlü işgale karşı "masuniyeti" savunulacağı kararlaştırılmıştır. Bu madde de bu yönüyle önemlidir. Ayrıca Osmanlı vatanının sınırlarının da Kürtlerin ve Türklerin yaşadığı bütün toprakları kapsadığı belirtilmiştir.

Ülkenin kurtulması için Kürtlere ihtiyaç duyulduğu o gönlerde "Kürt" ve "Kürdistan" kavramları rahatlıkla kullanılmakta ve Kürtlerin yaşadığı bölgeler de Kürdistan olarak tavsif edilmekte bir beis görülmemekte idi. Hatta M. Kemal de bu kavramları kullanmakta idi. Hiç kimse de bu kelimelerin kullanılmasında irkilmiyordu. Bu durum M. Kemal'in gücü ele geçirip "Türkiye ahalisine din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık itibariyle (Türk) ıtlak olunur"[9] ırkçılık anlayışını dayatıncaya kadar da devam etmiştir.

Erzurum Kongre Beyannamesi'nin dikkati çeken başka bir maddesi ise, kongre beyannamesinde ayrıntılı biçimde işlenmeyen fakat kongre kararların 4. maddesinde yer verilen iddialı karardı.18 Buna göre, Osmanlı Devleti'nin bölgeyi herhangi bir sebeple İtilaf Devletleri'ne

8 Sinan Hakan, age. s.216

9 1924 Anayasası Mad. 88

terk edeceği anlaşıldığı takdirde Hilafet ve Saltanat'a bağlı kalınarak bölgede derhâl geçici bir idare kurulacak; Osmanlı'nın tüm mevcut bürokrasisi bu idarenin emri altına girecek ve bu idareyi Temsil Heyeti, temsil edecekti.[10]

Erzurum Kongresi'nde, esas olarak Kürt, Türk kardeşliği gündeme getirilmiş, Türklerin "kurucu ve egemen millet" oldukları türünden bir ifadeye yer verilmemiştir. 1924 yılına kadar ülkenin iki asli unsurundan biri Türkler diğeri ise Kürtler olduğu defalarca belirtilmiştir. Ancak daha sonra özellikle de cumhuriyet kurulduktan sonra Erzurum Kongresi'nde ve hatta Amasya protokollerinde kabul edilen Kürtler yokmuş gibi tarih, Kürtlerden arındırılmayı çalışılmıştır. Zaten M. Kemal, 1922 yılının sonlarından itibaren 'Kürt' kelimesini kullanmamaya başlamış ve 1924 anayasası ile de Türkiye'de yaşayan herkesin (Türk) olarak ıtlak olunacağı hüküm altına alınmıştır. Bu durum Nutuk'la da teyid edilmiştir. Nutuk'un 1927 tarihli Osmanlıca baskısının 38 ve 39. sayfalarında Gazi Paşa, Erzurum Kongresi'nin kararlarını aynen değil, "zaman ve çevrenin mecbur kıldığı bir takım ikinci derecede önemli (tâlî) ve esasa ait olmayan (sûrî) düşünce ve kanaatleri ayıklayarak" aktardığını bizzat yazmıştır. Yani Nutuk'taki karar metinleri "aynen" değil, yorumlanarak ve kısaltılarak verildiği ve bu belirtildiği halde asıl metin muamelesi görmüş. Kes-yapıştır inkılap tarihlerinin varacağı kısır nokta işte bu! Hatta Nutuk'ta Erzurum Kongresi kararları Kürtlüğe veya Osmanlı'ya delalet edebilecek bütün cümlelerinden arındırılmıştır.

Oysa Fahrettin Kırzıoğlu, Türk Tarih Kurumu'na bile yayınlatamadığı "Bütünüyle Erzurum Kongresi" adlı kitabında tutanaklar ve el yazısı belgelerle ispatladı ki, Erzurum Kongresi'nin derdi Osmanlı Devleti'nin Doğu Anadolu'daki topraklarını ve Saltanat ve Hilafeti korumaktı.[11]

Temsil Heyeti

Kongre sonunda kurulan Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyet'inin yönetim kurulu

10 Sinan Hakan, age. s.217; ABE, c.3, s.240

11 https://www.haksozhaber.net/erzurum-kongresi-ve-kemalist-prof-serafettin-turanin-bile-isyan-ettigi-yalanlar-145219h.htm

olarak da 9 kişilik bir Kongre Temsil Kurulu (Heyet-i Temsiliye) belirlenmiştir. Heyet başkanlığına da M. Kemal seçilmiştir. Heyet-i Temsiliye Reisliği, resmî görevinden azledilmiş ve askerlik mesleğinden atılmış olan Mustafa Kemal için sonraki süreci yönetmesi konusunda bir dayanak teşkil edecektir.

Bu heyette, eski Bahriye Nazırı Hüseyin Rauf (Orbay) Bey, Kadı ve eski Mebus Hoca Raif Efendi (Dinç), Trabzon eski Mebusları Eyüpzade İzzet Bey ile Hoca Salihzade Süleyman Servet Bey (Orkun), Nakşibendi Şeyhi Fevzi Efendi, eski Beyrut Valisi Bekir Sami Bey (Kunduh), eski Bitlis Mebusu Sadullah Efendi ve Mutki Aşireti Reisi Hacı Musa Bey'den oluşmuştu.[12]

Erzurum Kongresi'nde, esas olarak Kürt, Türk kardeşliği gündeme getirilmiş, Türklerin "kurucu ve egemen millet" oldukları türünden bir ifadeye yer verilmemiştir. 1924 yılına kadar ülkenin iki asli unsurundan biri Türkler diğeri ise Kürtler olduğu defalarca belirtilmiştir. Ancak daha sonra özellikle de cumhuriyet kurulduktan sonra Erzurum Kongresi'nde ve hatta Amasya protokollerinde kabul edilen Kürtler yokmuş gibi tarih, Kürtlerden arındırılmayı çalışılmıştır.

Bu heyetin teşkilinde dikkate değer en önemli konulardan biri, Mutki aşiret reisi Hacı Musa Bey'in kongreye iştirak etmediği hâlde Temsil Heyetine seçilmiş olmasıdır. Mustafa Kemal'in önerisiyle gerçekleştiği anlaşılan bu durumun, kongrenin Kürtleri sürecin içinde tutma kaygısından kaynaklandığı söylenebilir.

Mustafa Kemal, Mutki aşiret Reisi Hacı Musa Bey'e "Muhterem Efendim" diye başlayan 10 Ağustos 1919 tarihli uzun mektup yazmıştır.[13] M. Kemal, Hacı Musa Bey'le İkinci Ordu Komutanlığı sırasında aralarında oluşan bağa ve Hacı Musa Bey'in Bitlis'in geri alınmasında ve Mutki savunmasında gösterdiği başarılara değindikten sonra, mütareke döneminde ve sonrasında gelişen şartlarda bölgenin Ermenistan yapılmaya çalışıldığını vurgulamaktadır. Erzurum Kongresi sürecini anlatıp Hacı Musa Bey'in orada olmadığı hâlde oy birliğiyle Temsil Heyetine seçildiğini bildiren Mustafa Kemal, Umumi Kongre için Sivas'a geçeceğini haber vererek dönüşte Erzurum'da Hacı Musa Bey'le görüşmek istediğini yazmıştır. Mustafa Kemal sadece Hacı Musa Bey'e değil, bölgedeki diğer bazı ileri gelenlere de mektup göndererek kongre sürecini anlatmış, Ermenistan tehlikesine değinmiş ve kongrenin beyannamelerini göndererek onları bilgilendirmiştir. Bitlisli Küfrevizade Şeyh Abdulbaki Efendi, Şırnaklı Abdurrahman Ağa, Derşevli Ömer Ağa, Muşaslı Resul Ağa, Şeyh Mahmut Efendi, Norşinli Şeyh Ziyaeddin Efendi, Eski Bitlis Mebusu Sadullah Efendi, Garzanlı Cemil Çeto, Mustafa Kemal'in iletişim kurduğu isimlerden bazılarıdır. Mustafa Kemal mektuplarında Sivas'ta yapılacak umumi kongrenin de önemine değinerek bu Kürt ileri gelenlerinden Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin desteklenmesi ve takviye edilmesi konusundaki gayretlerini sürdürmelerini istemiştir.[14]

Bekir Sami Bey, Sadullah Bey ve Hacı Musa Bey Erzurum Kongresi'ne katılmadıkları halde 'Temsil Heyeti'ne seçilmişlerdir. Eski Trabzon

12 Şaban İba, age. s.279-280

13 M. Kemal'in Mutki aşiret Reisi Hacı Musa Bey'e uzun mektubun sonunda "Cenab-ı vahibül'âmal hazretlerinden vatan ve milletimiz için hayırlı akıbetler niyaz eder ve sizlerin gözlerinizden öperim" demiştir. Mektubun tamamı için bkz; ABE, c.3, s.257-258

14 Sinan Hakan, age. s.218-219

milletvekillerinden İzzet ve Servet Beyler, Erzurum Kongresi'nin dağılmasından sonra Trabzon'a gitmişler ve Sivas Kongresi'ne katılmayarak Mustafa Kemal Paşa'ya muhalefet etmişlerdir. Hoca Raif Efendi ile Şeyh Fevzi Efendi, Sivas Kongresi'ne katıldıktan sonra memleketlerine dönmüşler ve Heyet-i Temsiliye çalışmalarına katılmamışlardır. Bekir Sami Bey'in Sivas'ta heyete katılmasından sonra, dokuz kişilik Erzurum Kongresi Heyet-i Temsiliyesi'nden geriye üç kişi kalmıştır: Mustafa Kemal Paşa, Rauf Bey ve Bekir Sami Bey. Rahatlıkla görüldüğü gibi Heyet-i Temsiliye demek Mustafa Kemal Paşa demektir.

Zavallı Nakşi Şeyh ve zavallı Mutki aşireti reisi! Bunlar zavallı, basiretsiz ve acınacak kişiler idiyse, neden, o da gıyaplarında, Heyet-i Temsiliye üyeliklerine seçildiler? Neden böyle samimiyetsiz bir politika izlendi? Birincisi, Mustafa Kemal Paşa, bu tür insanların Heyet-i Temsiliye çalışmalarına katılamayacaklarını, katılsalar bile kolaylıkla etki altına alınabileceklerini biliyordu. Mustafa Kemal Paşa, Heyet-i Temsiliye'de söz ve karar sahibi olmak için bu tür insanlara ihtiyaç duyuyordu.

Aslında Sadullah Bey, Şeyh Fevzi Efendi, Mutki'li Hacı Musa Bey hiçbir fonksiyona sahip değillerdir. Tamamen göstermelik bir kukla hüviyetindedirler. Zaten Mustafa Kemal Paşa da bu üyelere bir sorumluluk vermeyi hiç düşünmemiştir. Hatta bunlara bir değer verdiği de söylenemez. Erzurum ve Sivas Kongreleri Heyet-i Temsiliye üyelerinden olan ve Kürt temsilciler oldukları iddia edilen Şeyh Fevzi Efendi ve Mutki'li Hacı Musa Bey hakkında Mustafa Kemal Paşa'nın söyledikleri çok ilginçtir:

"(…) Erzincanlı bir Nakşi Şeyhi, bir aşiret reisi gibi zavallılardan kurulabilecek herhangi bir temsilciler kuruluna söz konusu durum ve görev bırakılabilir miydi? (…)[15]

M. Kemal'in deyimiyle zavallı idiyseler, bunlar güvenilmez ve görev verilebilecek konumda değiller idiyse neden kendilerine M. Kemal övgü dolu mektuplar gönderilmiştir?[16] Hatta kimileri Erzurum Kongresi'ne katılmadıkları halde gıyaplarından seçilmişlerdir? Bu yaptıkları mı yalan yoksa Nutuk'ta yazılan çizilenler mi yalan?

Zavallı Nakşi Şeyh ve zavallı Mutki aşireti reisi! Bunlar zavallı, basiretsiz ve acınacak kişiler idiyse, neden, o da gıyaplarında, Heyet-i Temsiliye üyeliklerine seçildiler? Neden böyle samimiyetsiz bir politika izlendi?

Birincisi, Mustafa Kemal Paşa, bu tür insanların Heyet-i Temsiliye çalışmalarına katılamayacaklarını, katılsalar bile kolaylıkla etki altına alınabileceklerini biliyordu. Mustafa Kemal Paşa, Heyet-i Temsiliye'de söz ve karar sahibi olmak için bu tür insanlara ihtiyaç duyuyordu.

İkincisi ve en önemlisi, bölgede Kürdistan Teali Cemiyeti›nin Kürt özgürlüğü için yürüttüğü mücadeleye ket vurmak, en azından Kürtleri kendi lehine tarafsızlaştırmak için bu tür milli kimliğini reddeden, uşak ruhlu kuklalar gerekliydi. «İşte Kürtlerle birleşik, işte Kürtlerin temsilcileri de aramızda var!» diyebilmek için bu tür piyonlara ihtiyaç vardı. Mustafa Kemal Paşa›ya Kürtler hakkında yürüttüğü sömürgeci emperyalist politikasında biraz da bu tür kuklalar fırsat tanımışlardır."[17]

15 Abdurrahman Arslan, age. s.36

16 M. Kemal'in Kürt Lider ve Şeyhlerine gönderdiği övgü dolu mektuplar için bkz; ABE, c. 3, s.264-271

17 Arslan, age. s.36-37